

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01454899 4

Toronto University Library

Reprinted by

New York people have
through the Committee formed in
The Old Country

to aid in replacing the loss caused by
The disastrous Fire of February the 14th 1890

75136②

A R N O B I I A F R I

DISPUTATIONUM

ADVERSUS GENTES

LIBRI VII.

R E C O G N O V I T

NOTIS PRIORUM INTERPRETUM SELECTIS ALIORUMQUE
ET SUIS ILLUSTRAVIT

IO. CONRADUS ORELLIUS

PASTOR AD AEDEM SPIRITUS SANCTI ET CANONICUS COLLEGII
CAROLINI TURICENSIS

P A R S II.

LIPSIAE, 1816.

SUMTIBUS FRID. CHRIST. GUIL. VOEGELII.

14337

317191

DT

1116

115

1216

1112

ANNOTATIONES

IN

ARNOBII

DISPUTATIONUM ADVERSUS GENTES

LIBROS II — VII.

ANNOTATIONES

IN

LIBRUM II.

Cap. I. — Si nullam esse ducitis contumeliam respondere aliquid interrogatos] Neque enim satis honestum videtur superiores et dominos interrogare. Salvianus Epist. III. *Parentes carissimi; Parentes reverendissimi, interrogari vos quaesumus, liceat.* Contra superbi et saltu tumidi cunctanter aut nihil omnino solebant respondere. Cicero ad Trebat. Lib. VII. Epist. 16. *Qui isthinc veniunt, superbiam tuam accusant, quod negent, te percunctantibus respondero.* idem Tusc. I. C. 8. *M. Quid? si te rogavero aliquid, nonne respondebis? A. Superbum id quidem esset: sed nisi quid neesse erit, malo ne roges.* [Herald. et Elmenh.]

ediffertate nobis et dicite] Vide supra ad Lib. I. Cap. 57. Pro dicite Steweck. leg. censet *edicite i. e. clare, aperte, totum dicite, nihil conticeatis, saget's heraus.* Vide ad Lib. I. Cap. ult. [O.]

vel quas ejus continetis offensas] id est meministis, memoria tenetis. Infra hoc libro: *quia fornicem Lucilianum et Marfyam Pomponii obfignatum memoria continetis.* et Libro VII. *Honoruntur, inquit, his Dii, et si quas ab hominibus continent offensionum memorias oblatas, abjiciunt.* Sic κατέχειν apud Graecos. Lycophon: *δέϊπνον οὐδὲν τοιοῦτο κατέχω δεδειπνηκώς.* [Herald.]

arrogantiae supercilio tumidus] Vide supra ad Lib. I. Cap. 38. [O.]

injurias et contumelias] Nonius: *Injuria a contumelia hoc distat. Injuria enim levior res est.* Pacuvius. *Patior facile injuriam, si est vacua a contumelia.* Vide Theophili Institut. Juris Lib. IV. Cap. 3. *περὶ ἰβρεως.* [Elmenh.] Contrarium statuunt Stoici, v. c. Seneca Epist. 72. et in Libro *in sapientem non cadere injuriam* Cap. 4. [Herald.]

passim sine ullius personae discriminiibus] His postremis verbis exponit, quod dixerat *passim.* Sic *passim sine delectu con-*

junctim in Corpore Juris aliquoties. [*Idem.*] Quae sequuntur Fulv. Ursinus corrigit: *sine ullis personarum discriminibus.* [*O.*]

vota immortalitatis optaret] Obscura haec sunt, et opinor corrupta. Legendum existimo: *et portus immortalitatis apertaret.* Sic paulo post: *Qui hominibus caecis et reuera in impietate degentibus pietatis aperuit januas.* Sic autem *apertare*, ut *opertare* ap. Festum. [*Herald.*] Meursius mavult *aptaret.* Sed nil mutandum. *Vota immortalitatis optaret* i. e. immortalitatem optaret vobis, precibus expeteret a Deo patre. Similiter Plin. Epist. X, 20. *cum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum*, h. e. a Senatu petiissent. Respicit autem Arnobius, ni fallor, ad verba illa Christi Joh. XVII. vs. 24. [*O.*]

ut non in cunctos lumen et praetenderit vitae et periculum ignorationis amoverit] Haec verba antea loco posita alienissimo, nimirum supra posita verba: *sine ullis personae discriminibus irrogavit*, recte ad finem Capitis translocavit Heraldus. Sensus est: etiamsi non in omnes lumen vitae praetendisset etc. tamen ob hoc erat a vobis non aspernandus, quod salutaria consilia vobis monstravit etc. Non igitur audiendus Fulvius Ursinus conjiciens: *praetenderet — amoveret.* Pro *ignorationis* Meursius in Critico pag. 49 legendum suspicatur: *interitionis.* Sic noster Lib. VII. *feris et belluis proximus turbat tempestatibus patientes et ad periculum interitionis adducit.* [*O.*]

Cap. II. — qui veram in orbe religionem induxit] Edit, Lugd. Bat. in orbem. Sed nil mutandum. Vide supra ad Lib. I. Cap. 42. [*O.*]

religio officiosior] i. e. commodis humani generis magis inserviens. [*O.*]

et fons est, perpetuarum pariter fundator et conditor rerum] *perpetuae res* i. e. aeternae, nunquam interiturae. Sed fateor, mihi locum hunc esse de mendo suspectum. Non enim omnia, quae Deus condidit, sunt aeterna et perpetua. Lego itaque: *et fons est perpetuus, cunctarum pariter fundator et conditor rerum.* Nisi forte his verbis expressit Arnobius verba Pauli in Epist. ad Hebr. I. vs. 2. *δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας* (hoc universum) *ἐποίησα* male intellecta. [*O.*]

motu irriganturque vitali] Vide supra ad Lib. I. C. 55. [*O.*]

Da puerum judicem] Non dubitavi in textum recipere felicissimam hanc emendationem, quam in Curis secundis protulit Heraldus quaeque cum sequenti *dubitabit optime conspirat.* Editiones omnes habent *da verum judicium*, quod in mendo cubare unius vidit Heraldus in editione sua legendum conjiciens vel: *da naturae judicium*, vel: *da verum animae judicium*, quasi h. l. sermo

fit de testimonio animae, de quo singularem librum scripsit Tertullianus. Meursius conj. *Ad verum iudicium*. Sed longe praefero *da* (i. e. pone, cogita tibi) *puerum iudicem*. [O.]

et quasi nos cernat, faciem sublevamus ad caelum] Tertullian. Apologet. C. XVII. *Denique pronuncians haec, non ad Capitolium, sed ad caelum respicit. Novit enim sedem Dei vivi: ab illo, et inde descendit*. [Herald.]

Cap. III. — Quod si non mentis elatio, et typhus, qui appellatur a Graecis, obstaret, etc.] Typhus, τυφος = ἀλαζονεία, ἔπαρσις, κενοδοξία, *arrogantia, superbia*, saepissime ap. Arnobium. Vid. infra Cap. 12. 19. 29. 63. hujus libri. Nec minus frequens ap. alios inferioris aetatis scriptores, v. c. Augustin. de Civit. Dei XI. Cap. penult. *unam fruentem Deo, alteram tumentem typho*. [O.]

quid, aut quare prohibuerit fieri] Observavimus jam antea, apud hos scriptores reperi saepissime particulas disjunctivas pro copulativis. [Herald.]

Cap. IV. — cun ulterius prorsus fuerimus evecti] Stevechius legend. conjicit *ulterius prorsus a prorsus, a, um*: hinc *limites prorsus* ap. Festum. *Prorsum* i. e. porro versus, antrorsum: opp. *rursum*. Utrumque conjunxit Terentius Hecyra (III, 1, 35.):

Trepidari sentio, cursari rursum prorsum.

At licet exempla τοῦ *prorsus* adjective positi reperiantur apud vetustiores, *comparativus prorsior, us* plane inusitatus neque recipiendae tales formationes nullo exemplo fundatae. Praeterea *prorsus*, adverbium loci, pro *porro versus* (vid. Fest.) jam involvit comparativum. [O.]

sed ab latronibus pessimis] Intelligit Arnobius falsos doctores, de quibus Christus Matth. VII, 15. *προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες*. [O.]

imminentia et nondum cassa] h. e. *nondum vana, irrita, κενά*. Ita saepissime ap. Tertullianum et alios scriptores ecclesiasticos, v. c. Minuc. Fel. C. 12. *Quam vos irritae pollicitationis cassa vota decipiant*. (ubi vid. Ouzel. pag. 117. ed. Gronov.) Paullo post: *si quod dicitur imminere cassum sicut et vacuum*. Infra Cap. XII. *aut quis audiret cassa et nuda jactantem*. Cujac. leg. *passa*, interpretans praeterita; at sine exemplo. [Herald.]

in illo enim periculi nihil est — — — in hoc damnum est maximum] *In illo*, scil. quod nullas omnino spes ferat: *in hoc*, quod aliquas spes ferat. Ita Latini saepissime ille ad proxime antecedens, hic ad remotius referunt, quod vel tironibus

notum. Vide Cort. ad Cicer. ad Famil. Lib. VII. Epist. 2. p. 321. et ad Sallust. Catil. C. 52. p. 324. [O.]

id est, salutis amissio] Haec verba lunulis inclusa, tanquam gl. siema, ejicienda censet Meursius pag. 50. [O.]

Cap. V. — Nonne vel haec saltem fidem vobis faciunt argumenta credendi] Etli solet Arnobius plura quandoque copulare rem unam et eandem significantia, mihi tamen persuadere nequeo, haec esse sincera: *argumenta credendi*. Et profecto ita est: scripserat aliquis ad oram libri sui: *argumenta credendi*. Hic enim proponuntur argumenta, quibus fides Christiana affirmari potest, [Herald.]

immensi nominis hujus sacramenta diffusa sunt] Paulo inferius eodem Capite: *et salutaris militiae sacramenta depromere*. Si scil. qui Christo se consecrabant, a scriptoribus Ecclesiasticis saepissime comparantur cum militibus patrem, matrem et omnem proximum egerantibus. Tertullian. de Corona Militis Cap. 11. *Credimusne humanum sacramentum divino superduci licere, et in alium dominum respondere post Christum, et egerare patrem ac matrem, et omnem proximum, quos et lex honorari et post Deum diligi praecipit?* Idem ad Martyres Cap. 3. *Vocati sumus ad militiam Dei vivi jam tunc, cum in sacramenti verba spopondimus*. Lactant. Lib. V. Cap. 11. *sacramenti, quod acceperat, proditor factus est*. Cf. Lips. ad Tacit. Annual. XV. et Stewech. ad Veget. de Re Milit. II, 5. (pag. 115 sq. ed. Vefal.) [Herald., Elmenh. et O.]

quae non ejus amore versa] Fulv. Ursin. conj. *quae non ejus ad morem versa*. Non male quidem; sed nil mutandum. [O.]

quibus statuerint] Th. Canter. *quibusvis statuerint*. Sed nil mutandum. *quibus* h. l. pro *quantis, qualibus*, ut saepe. Vid. Heinf. ad Phaedr. Fab. I, 13. Fulv. Ursinus totum locum ita legit et interpunxit: *ferri cruciatibus affici omnibus statuerint: malunt solvi conjuges matrimoniis*. [O.]

ad credendi studium prohibitionis ipsius stimulis excitetur] Similiter Tertullian. in Apologet. Cap. ult. *Nec quidquam tamen proficit exquisitior quaeque crudelitas vestra, illecebra est magis sectae: plures efficimur, quoties motimur a vobis: semen est sanguis Christianorum*. Cf. eund. ad Scapulam Cap. 4. Lactant. Lib. V. C. 13. Minuc. Fel. Octav. Leo Serm. I. de SS. Petro et Paulo. [Elmenh.]

An numquid haec fieri passim et inaniter creditis] id est temere et fortuito, sine delectu, ειρή. Lactant. Lib. III. Cap. 9. *Anaxagoras, quum ab eo quaereretur, cujus rei causa natus esset; respondit: Solis ac coeli videndi. Hanc vocem admirantur omnes, ac philosopho dignam judicant. At ego hunc puto non invenientem,*

quid responderet, effudisse hoc passim, ne taceret. [Herald.] Cf. Bänemann. ad Lactantii l. l. et Burmann. ad Phaedr. Fab. Lib. V, 1. vs. 3. pag. 238. Ita Quintilian. Declam. IV, 13. *ista credis passim fortuitoque disposita.* [O.]

carnifices unci] Alii: *carnificis unci.* Sed *v. cornifex* adjective usurpat Arnobius supra Lib. I. Cap. ult. *Quae libido tam carnifex?* et sic optimi scriptores. Horat. Od. I, 15. *adulteri crines.* Tibull. I, 11. 46. *aratores boves.* Silius XIII, 375. *bellator enfis.* Vid. Oudendorp. ad Apulej. Met. Lib. II. p. 110. Intelligendi autem unci, seu potius unguulae illae bifulcae et ferreae, quibus igne candentibus reos eculeo impositos torquebant et et lauiabant veteres. Prudent. *περὶ στεφάνων* Hymno in Vincentium Martyrem vs. 173 sq.:

Haec fatur, et stridentibus

Laniatur uncis denuo.

Vide, qui de tortura Romanorum vet. multus est, Matern. de Cilano *Römische Alterthümer*, et Jo. Durant. Caselli Variar. Lib. I. Cap. 15. in Gruter. Lamp. Crit. Vol. III. Part. II. p. 211. [O.]

veluti quadam dulcedine atque omnium virtutum amore etc.] Gelenius ita: *veluti quadam dulcedine atque nectare ebrii cuncta continent* etc. quae postrema verba cum neque in Cod. MS. neque in editione principe Rouana legantur, illum de suo addidisse putat Canterus. Et omnino iugratissima esset triplex repetitio *τοῦ atque.* [O.]

cognitas rationes] i. q. supra dixerat *argumenta credendi.* Fulvius mavult *incognitas.* [O.]

credulitatis asensionem] *credulitas* h. l. et infra Cap. XII. in bonam partem pro fide, ut saepius apud hos scriptores. [O.]

Cap. VI. — Quid ergo? vos soli sapientiae conditi atque intelligentiae vi mera, nescio quid aliud videtis et profundum?] Probo conjecturam Stewechii: *Quid? Ergo vos s. s. c. a. i. v. m. nescio quid altius videtis et profundius?* Vide intpp. ad Fest. v. *altum et profundum.* Pro *conditi* lego cum Oudendorp. ad Apulej. Lib. I. pag. 8. *conditae*, i. e. reconditae, literis scil. Vix enim latine dici potest *vino conditus* de ebrío. Pro *mera* Meursius in Append. mavult: *in ea re.* [O.]

unde acuminis et vivacitatis tantum] *Vivacitas* h. l. ingenii vigor et celeritas, nostrum *Witz.* [O.]

aut incomptus, cum fuerit, scire] Legi malim: *aut inconditus cum fuerit.* Nam *inconditu* proprie opponuntur *numerosis.* Cicero Lib. III. de Oratore: *Idque princeps Isocrates instituisse fertur, ut inconditam antiquorum dicendi consuetudinem, delectationis*

atque aurium causa, numeris adstringeret. [Herald.] Nil mutanda. Nam *incomptum* fermoneum opponit Arnobius non *numeroso*, sed *convosito*, i. e. artificiosae concinnaeque structurae collocatio-
 nique verborum. Opp. *incomptus*, *horridus*. Vide Cic. de Orator. I, 11. Quintilian. Instit. X. C. 1. §. 44. et, qui de h. v. multus est, I. Ch. Fl. Ernesti in Lexico Technologiae Lat. Rhetor. v. *Compositio*, *Compositus*. [O.]

[*Fornicem Lucilianum*] Fornix videtur fuisse titulus incerti Satyrarum Lucilianarum libri, obsceni, ut videtur, argumenti. Nam *fornix* i. q. lupanar. Isidorus Origg. Lib. X. pag. 1075. Auct. Ling. Lat. ed. Godofredi: *Fornicarius et Fornicatrix est, cujus corpus publicum et vulgare est. Haec sub arcuatis prosternebantur, quae loca fornices dicuntur.* Inde nata recentioris latinitatis vocabula *fornicare* et *fornicatio*. Vide Voss. Etymol. Rom. v. *fornix* et Oudendorp. in Apulej. pag. 465. Ita Horat. I. Serm. II, 30. *olente in fornice stantem.* Pro *Lucilianum* Meursius leg. censet *Caecilium*. Sed nulla, quod scio, hujus nominis Caecilii comedia citatur ab antiquis. Scriverius ap. eundem Meurs. pag. 51. conj. *Licinianum*. [O.]

[*Marsyam Pomponii*] Pomponii poetae duo celebrantur, unus L. Pomponius Bononiensis, Atellanarum auctor antiquissimus, *sensibus celebris, verbis rudis, et novitate inventi a se operis commendabilis*, ait Vellejus Paterculus. Alter L. Pomponius Secundus, tragicus vates civisque clarissimus, temporibus Caji et Claudii Imperatorum, de quo crebra mentio Senecae, Plinio et Tacito. Ab utroque diversum puto illum Epigrammatarium, quem Varro nominat, (de Ling. Lat. Lib. VI. pag. 86. ed. Bipont.) ad quem forte referendum poema *Marsyas*, quod ut impudicum notat Arnobius. Videtur autem tractasse de nocturnis stupris et variis generibus libidinum, quibus infamis fuit statua Marsyae Dei in celeberrima fori parte, ubi causae agebantur. Seneca de Beneficiis Lib. VI. Cap. 32. de Julia Augusti filia: *Pererratam nocturnis comessationibus urbem, forum ipsum ac rostra, ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiae in supra placuisse; quotidianum ad Marsyam concursum, cum ex adultera in quaestuariam versa, jus omnis licentiae sub ignoto adultero peteret.* [Popma ad Varronis l. laud. p. 190. ed. Bipont.] Equidem non video, cur Marsyas ille abjudicandus sit Pomponio Atellanarum scriptori. Nam Varro Papinii Epigramma citat, non Pomponii, quod est e conjectura Scaligeri, et fabulas illas Atellanas obsceni maxime argumenti fuisse et dramati Graecorum Satyrico respondisse, conjicio e Ciceron. Epist. IX, 16. Quid quod ipse titulus *Marsyas* majus aliquod poema indicare videtur. Floruit autem Pomponius ille, quem cum contemporaneo

ejus Lucilio conjungere videtur Arnobius, temporibus Sullae anno U. C. 666. Vid. Vellej. Paterc. II, 9. et Euseb. Chron. ad Olymp. 275. 1. [O.]

quae sint in litibus constitutiones] Variant Rhetores in constitutionum definitione. Cicero de Invent. I, 8. *constitutionem* vocat in genere *quaestionem, ex qua causa nascitur.* in Topicis autem Cap. 25. *refutatio accusationis, ait, in qua est depulsio criminis, quae Graece στάσις dicitur, Latine appellatur status; in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio.* Quem locum allegans Quintilian. Inst. III, C. VI. §. 13, addit: *Quod nos statum, id quidam constitutionem vocant, alii quaestionem, alii quod ex quaestione appareat.* Vide inprimis J. Th. Ernesti Lexicon Technologiae Lat. Rhetoricae h. v. [O.]

quid sit genus, quid species] Posterius *quid*, quod in Codice MSto et antiquis editionibus deest, addidit Heraldus. [O.]

sapientiam hominis stultitiam esse apud Deum] Verba sunt D. Pauli I. Cor. III, vs. 19. Ἡ γὰρ σοφία τοῦ κόσμου τούτου μωρία παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν. Quae autem vix videntur perstrinxisse gentiliam aures, Christianorum libros sacros nec legentium, nec auscultantium. [O.]

et naturalia pergitis referre secreta] Phrasis Lucretiana:

Religionem animos vinctis exsolvere pergo. [Herald.]

suspiciones suas pro probatis etc.] *pro*, quod non agnoscunt Cod. MS. et editiones veteres, est e correctione Stewechii. *Suspiciones* autem h. l. *opiniones, conjecturae, Hypothesen, Vermuthungen*, nihil amplius. [O.]

Cap. VII. — *Quid enim si verum perspiciamus; — — scire per nos possumus*] *Si perspiciamus* i. e. an, utrumne perspiciamus, ut bene expl. Stewech. *Können wir aus uns selbst wissen, ob wir die Wahrheit erkennen.* Edit. princeps habet *si verum perspiciam*, uncis inclusum, ut auctor de se ipso loquatur. Male. [O.]

nescio quae res protulit, et concinnavit invidia] Intelligit Arnobius naturas illas malas Deoque adversarias, quibus animarum creationem tribuebant Gnostici, quos sequebatur in hac doctrina. Pro *invidia* MS. habet *invida*, scil. res, non male. [O.]

subinflati pectoris] Ita lego cum Meurfio, Ceteri disjungunt *sub inflati pectoris*. Quod Herald, defendit more Arnobii praepositionibus *in, sub, ex* etc. abundanter utentis. Sed *subinflatus*, i. e. aliquantum inflatus, habet etiam Coelius Aurelianus de Morbis acutis I, 2. vid. Gesner. in Thesaur. [O.]

quod Socrates ille comprehendere nequit in Phaedone etc.] Arnobii lapsus memoriae est; non enim in Phaedone, sed Alcibiade

p. 129. (53. Vol. V. ed. Bip.) locus hic legitur: ΣΩ. Τι παρ' εἶν ὁ ἀνθρώπος; ΑΔ. Οὐκ ἔχω λέγειν. [*Elmenh.*] MS. habet in *Fedro*, unde Nournius suspicatur, Arnobium παραφραστικῶς exposuisse locum in Phaedro Platonis ed. H. Steph. Tom. III. p. 230. (Bipont. Vol. X. p. 235.), ubi ipse Socrates: Ἔσεν δὲ χαίρειν εἰσας ταῦτα, πειθόμενος δὲ τῷ νομιζομένῳ περὶ αὐτῶν, ὃ νῦν δὲ ἔλεγον, σκοπῶ εὐ ταῦτα, ἀλλὰ ἑμαυτὸν, εἴτε τι Σηρίου ἢ τυγχάνῳ Τυφῶνος πολυπλοκώτερον, καὶ μᾶλλον ἐπιτεθυμένον, εἴτε ἡμερώτερον καὶ ἀπλούστερον ζῶον, ζεῖας τινὸς καὶ ἀτύφου μοίρας φύσει μετέχον. Quod multo est verosimilius. [*O.*]

pellax] Papias: *Pellax* — *deceptor, dolosus, fallax*. Arnobius infr. Lib. V. *Quid subjiciemus pro aureis imbribus, in quos idem se pellax fraude induit perfida*. [*Elmenh.*] Cf. Serv. ad Virgil. Aen. II. vs. 90. [*O.*]

Utrumne illum tellus uliginis alicujus conversa putore] Plato (in *Timaeo*): Ἄρ' ἐπειδὴν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν σηπεδόνα τινὰ λάβη, ὡς τινες ἔλεγον, τότε δὴ τὰ ζῶα συντρέφεται. [*Herald.*] Dogma haustum ab Aegyptiis. Vide Diodor. Sic. I. C. 7. et 10, ibique intpp. [*O.*]

atque oris acceperint formam] Proba lectio. Est enim haec numeri enallage antiquis scriptoribus Graecis et Latinis usitatissima. Vide Priscian. Lib. XVII. Terentius (*Andr. IV. Sc. I. vs. 2.*):

*Hocine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut fiet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius sui ut comparent commodis?*

Sed Arnobii aetate frequentatae eadem ἐναλλαγὰί. Jul. Firmicus Lib. III. C. 15. *Faciet eum, qui sic Lunam habuerit, in templis sordide manere; et qui aliquid velint, quasi a Diis dictum hominibus nuntiare.* et faepius. [*Herald.*] Salmast. in ed. Lugd. Bat. leg. *acceperit*. [*O.*]

quod ambigit in Theaeteto Plato] Locus Platonis, ad quem respicit Arnobius, legitur in *Theaetet.* pag. 153. Tom. I. ed. Henr. Steph. (p. 82. vol. II. ed. Bip.) [*O.*]

Radiatorum et luminis intentione videamus etc.] Variabant enimvero ea de re philosophorum sententiae, quas A. Gellius (*Noct. Att. Lib. V. Cap. XVI.*) perspicue his verbis explicat: *Stoici causas videndi has esse dicunt, radiatorum ex oculis in ea, quae videri queunt, emissionem, aërisque simul intentionem. Epicurus autem adfluere semper ex omnibus corporibus simulacra quaedam corporum ipsorum, eaque se in oculos inferre, atque ita fieri sensum putat. Plato existimat, genus quoddam ignis lucisque de oculis*

exire; idque conjunctum continuatumque cum luce solis, vel cum alterius ignis lumine sua vi et externa nixum efficere, ut quaecunque offenderit illustraveritque cernamus. Conf. Plutarch. de Placit. Philos. Lib. IV. Cap. 15. Laert. Lib. I. §. 157. et VIII, 28. Lucret. Lib. IV. vs. 46 seqq. Macrobi. Sat. Lib. VII. Cap. XIV. [Nourr. p. 527 seq.]

utrum sapor in rebus sit etc.] Conf. Plutarch. de Placit. Philos. IV. Cap. 18. Lucret. Lib. IV. vs. 626. et II, 598. [Item.]
et nostris in pupulis jidant] Lucretius III. vs. 409 sq.:

Ut lacerato oculis circum, si pupula manfit

Incolumis, stat cernendi vivata potestas. [Herald.]

Lexicon Graecolat. vetus: *Pupula*, ἰσθαλμοῦ νόση. Papias: *Pupula* — *pupilla*, principale. Cic. de Nat. Deor. II. C. 57. *acies ipsa, qua cernimus, quae pupula vocatur, ita parva est, ut ea, quae nocere possent, facile vitet.* ubi vide intpp. [Elnenh.] Conf. Oudend. ad Apulej. Met. III. p. 215. [O.]

quibus ex causis pili nigrorem ingenitum ponant etc.] Hanc quaestionem solvere conatur Alexander Aphrodisiense Problem. 1. 2. et 5. [O.]

solum oleum respuat etc.] Vid. Plutarch. Lib. VII. Sympol. Quaest. 10. et Lib. VII. Quaest. 3. [Nourr. p. 528.]

sed in suam naturam impenetrabilem semper perspicue colligatur] Legendum puto: *sed in sua natura impenetrabile semper perspicuum colligatur.* id est: *sua natura.* Nam in saepissime πλεονάζει apud hunc scriptorem. [Herald.] Non video, cur aliquid mutandum sit. Sensus est: *Oleum quoties commiscetur cum aliis liquoribus, colligitur i. e. colligit se in summo scil. vasculo in suam naturam impenetrabilem aliis liquoribus. perspicue i. e. ita, ut nec coloratum nec turbidum, sed pellucidum maneat.* [O.]

ipse denique animus, qui immortalis a vobis et Deus esse narratur] Cic. Tusc. I. C. 26. *Ergo animus, qui, ut ego dico, divinus est, ut Euripides audet dicere, Deus.* (ubi vid. Davif.) Idem ap. Macrobi. in Somn. Scip. Lib. II. C. 12. *Mens cujusque is est quisque — Deum te igitur scito esse, siquidem est Deus, qui viget, qui sentit, qui meminit.* et Dionysius Cato in notissimo illo Disticho:

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,

Hic tibi praecipue sit pura mente colendus.

Quod male intellexerunt interpretes *animus* tanquam praedicatum ad *v. Deus* referentes. Quin contra est subjectum, et construendum: *Si animus est Deus.* Vide Gisb. Cuper. qui de hoc dogmate multus est in Obff. Lib. II. Cap. 17. pag. 249. ed. Lipf. [O.]

cur in aegris aeger sit, in infantibus stolidus, in senectute defessus] Vide Lucret. III. vs. 446 — 470. [Herald.]

in senectute defessus delira et fatua et insana] Existimant aliquid hic deesse. Et sane perturbata atque interrupta videtur oratio. Pendet tamen a superioribus, quos ita caecos et superbos nescio quae res protulit et concinnavit invidia, ut, cum nihil sciamus omnino, fallamus nos tamen et in opinionem scientiae subinflati pectoris tumore tollamur. Recte deinde sequitur: *Delira et fatua et insana quorum infirmitas* etc. Sed paullo longius hyperbaton intercessit ad praecedentium probationem. [Herald.] Atqui minime mutanda interpunctio, neque, ut Meursius putat, deest aliquid: *delira, fatua, insana* sunt ablativi et pendent a *senectute*. Si quid tamen mutandum, malium equidem sequi emendationem N. Heinsii in Adversariis Lib. III. Cap. XVI. pag. 530. *deliret et fatuae et insane*. [O.]

Cap. VIII. — *Et quoniam videre nostram fidem consuevit*] Ethnici ridebant Christianos ut nimium credulos in Deum, accusabantque illos, quasi rationem fidei vel reddere vel accipere nolle, sed simpliciter saltem credere. Julianus Imperat. apud Gregor. Nazianz. *σηλητευτικῶ* et pag. 296. *Ἡμέτεροι, Φησίν, οἱ λόγοι καὶ τὸ ἐλληρίζειν, ὣν καὶ τὸ σέβειν θεούς. ὑμῶν δὲ ἡ ἀλογία, καὶ ἡ ἀγροικία, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὸ, πίστευσον, τῆς ὑμετέρας ἐστὶ σοφίας.* Demoliantur hanc invidiam calumniosam, et procul eam a Christianis esse ostendunt rationibus firmissimis Origenes contra Celsum Lib. I. pag. 9. et 10. Theodoret. Serm. 1. de fide contra Graecos pag. 12. et 13. Augustin. Tom. VI. ad Honoratum de utilitate credendi. Euseb. Praeparat. Evangel. Lib. I. [Elmenh.]

lancinare] Supra Lib. I. C. 36. *Isis furva moerens perditum filium, et membratum conjugem lancinatum.* Vile de hoc verbo (quo uli etiam Catullus et Sallustius) Stewech. in Apulej. Metam. IV. pag. 298. ed. Oudendorp. [O.]

meraco sapientiae tincti] *Meracum* scil. vinum. Sic Horat. II. Epiit. II. vs. 137:

Expulit elleboro morbum, Uilemque meraco.

[Nourr. p. 558.] *Meracus*, *c*, *un* antique pro *merus*, *purus*. Vid. Lauremberg. Antiquar. h. v. [O.]

suscipiant, sumant atque aggrediantur actores? Peregrinamini] Ita Meursius et editor Lugd. Bat. Cod. MS. *aggrediantur*. *An terris peregrinamini*. Seriverina ap. Meurs. in Append. a *thoris peregrinamini*. Herald. suspicatur legendum: *An temere peregrinamini* ex simillimo loco Eusebii Praeparat. Evangel. Lib. I. καὶ πλεῖ τις αὐθις εἰς ἀθλον, οὐδ' ἄλλην προβεβλημένος τῆς σωτηρίας ἀγκυραν, ἢ μόνην τῆν πίστιν, καὶ τὴν ἀγαθὴν ἐλπίδα. Fulv.

Urfin. leg. — — — *suspiciamus, sumamus atque aggrediamur? An terris etc.* Sed praefero omnibus illis conjecturis emendationem Salmalii. An pro actores legendum sit *autores*, dubitare se affirmat Wasse ad Sallust. Cat. 3. p. 34. ed. Haverc. [O.]

conjugalia consortia] Eleganter. *Nuptiae enim* (ut Modestinus ait Leg. 1. Digest. de ritu nuptiarum) *conjunctio maris et foeminae, et consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio.* Dionys. Halic. Lib. II. Antiq. Rom. p. 95. γυναῖκα γαμετήν κατὰ νόμους ἱεροῦς συνελθοῦσαν ἀνδρὶ, κοινωὸν ἀπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἰσῶν. [Elmenh.]

Cap. IX. — Qui cunctorum originem esse dicit ignem, aut aquam, non Thaleti etc.] De his diversis philosophorum opinionationibus videndi Sext. Empiric. adversus Mathematicos p. 504 et 305. (ed. H. Steph.) Chalcidius in Platonis Timaeum. Diog. Laert. Lib. I. Tertullian. adv. Marcion. Lactant. Inst. Lib. I. C. 5. Minucius Felix Octav. C. XIX. Plutarch. de Placit. Philosophorum Lib. I. Cic. Lib. IV. Academ. Quaest. Lib. II. C. 37. et ibi Davif. Eusebius de Praeparatione Evangelica Lib. I. C. 5. Lib. V. C. 13. Hermias in irrisione philosophorum gentilium. Justin. Martyr in Cohortatione ad Graecos pag. 3 et 5. Theodoret. contra Graecos Serm. IV. de materia et mundo. Nemesius περὶ φύσεως ἀνθρώπου C. V. [Elmenh.]

qui causam in numeris ponit, non Pythagorae Samio, non Archytae] Cic. Academ. II, 37. *Pythagorei ex numeris et Mathematicorum initiis* (i. e. punctis et lineis) *proficisci volunt omnia.* ubi vide quos laudat Davif. [O.]

qui animam dividit] scil. in rationalem et irrationalem. Theodoretus (Serm. V. de nat. hom. Tom. IV. p. 546.) Πλάτων καὶ Πυθαγόρας, τὸ μὲν λογικὸν αὐτῆς ἀφθαρτον εἶναι, φθαρτὸν δὲ τὸ ἀλογον. [Nourr. p. 550.] Nimirum in duas partes, *alteram rationis participem, alteram rationis expertem.* Vide Cic. Tusc. Disp. II. C. 20. et ibi Davif. Alii Platonici diviserunt in tres partes, *rationabilitatem, irascentiam et cupidinem.* Vid. Apulej. de Habit. Doctrinae Platon. Lib. II. p. 14. ed. Elmenh. et quos laudat Davif. ad Cic. Tusc. I, 10. [O.]

qui quintum elementum principalibus applicat causis, non Aristoteli etc.] Ἐντελεχείαν scil. quasi quandam continuationem et perennem, ut expl. Cic. Tusc. I, 10. ubi vid. Camerar. et Davif. Cf. Ernest. Clav. Cic. et Tertullian. de anima C. XXX. [O.]

qui ignem minatur mundo — — — non Panaetio, Chrysippe, Zenoni] Vide Cic. de Nat. Deor. II, 49. Theodoret.

contra Graecos Serm. V. de natura hominis. Justin. Martyr. Apolog. II. pro Christianis. [O.]

Archeſilao] Ed. Lugd. Bat. *Archeſilae*. Conf. Grot. ad Marcian. Capell. Lib. II. pag. 46. Hic est ille, quem ignorantiaſo magiſtrum vocat Lactantius, et quem Cicero omnem funditus philoſophiam ait fuſtuliffe ἀκαταλλήξια ſua. [O.]

Cap. X. — Ipsi denique principes] Cod. MS. *Ipsi demus*, unde Herald. in Curis ſecundis contra Salmaſ. leg. conj. *Ipsi demum*. [O.]

Nonne ipsa ea] Ita Gelenius. Editio Rom. *Nonne apud ea* etc. unde Meurſius fecit *Nonne aut ea* etc. [O.]

Pythagoras numero exire] Recepti in textum emendationem palmarianam J. Fr. Gronovii prolatam in Epistoſa ad Salmaſ. 289. in Sylloge Epist. Burmann. Tom. II. pag. 529. Antea legebatur: *Pythagoras numeros ſcivit?* quod falſiſſimum; omnino enim numeros ſcibat Pythagoras, ſed non *numeris exire mundum*. Herald. *numeros coire*. Meurſius: *numeros ſcītne?* Ed. Lugd. Bat. *numeros ire*. Sed unice verum *numero exire* ſcil. res. [O.]

noſtra in credulitate communem] Stewech. leg. cenſet: *noſtra cum credulitate*. Sed valde placet conjectura Heraldī in Curis ſecundis legentis *veſtra in credulitate*, i. e. cum omnia illa credentis, habetis fidem communem nobiſcum. [O.]

Cap. XI. — Sed efficiant haec nihil nihilque impediunt] Haec eſt emendatio veriſſima Jo. Meurſii merito ab editore Lugd. Bat. in textum recepta. Codex MS. habet: *Sed efficiant haec nihilque impediunt*, vitioſe et ſine ſenſu. Gelenius edidit: *Sed faciſſant haec nihilque impediunt*. Heraldus conj. *Sed efficiant haec nihil, nihilque impediunt: nihil efficiant* explicans fruſtra ſunt, effectu careant. (Vide C. Barth. Adverſar. Lib. XXVIII. Cap. IX. et Ruhnken. ad Rutil. Lup. Lib. II. pag. 120.) Quam tamen conjecturam ipſe Heraldus retractat in Curis ſecundis. [O.]

vos Platoni, vos Cronio, vos Numenio] Sic edidi cum editore Lugduno-Batavo ex emendatione Fulv. Urfini. Codex MS. habet *Crotonio*, cujus apud veteres nulla mentio. Defendit tamen Hug. Grotius ad Marcian. Capell. Lib. VI. pag. 209., putans eſſe Κροτωνεῖος gentile a Κρότων, teſte Stephano, et innui ab Arnobio Pythagoram. *Cronius* autem Philoſophus Platonicus, familiaris Numenii, memoratur ab Eufebio Hiſt. Eccleſ. Lib. VI. Cap. XIX. Gelenius (quem ſecuti plerique editores) ita mutavit: *vos Platoni, vos Plotino, vos Numenio*, et hos tres conjungit etiam Theodoretus Serm. II. de Principiis pag. 33. Ἀὐτὰ τῶν τῶν Πλάτωνος διάνοιαν ἀναπτύσσοντες καὶ ὁ Πλωτῖνος καὶ Νουμήριος. Plotinus princeps Neoplatonicorum, notiſſimus e vita a Porphyrio

discipulo scripta. Th. Canterus leg. censet *Protomo* sive *Prothomo*,
cujus meminit Apulejus de Deo Socratis. Meursius p. 53. legend.
censet *Stratoni*, citans Augustinum de Civ. Dei Lib. VI. Cap. X.
Scrivenius ap. eundem Meursium *Cratoni*. *Numenius* Apameensis
Syrus, Philosphus Platonicus et Pythagoricus, variis scriptis nobili-
tatus, ex quibus plura fragmenta existant ap. Eusebium de Praepa-
ratione Evangelica Lib. XI. et XIII. Cf. Suidas et Hesych. Miles.
in ejus vita. [O.]

ut cum utrique auctoribus stemus] Haec est sagacissima
emendatio Gelenii. Cod. MS. et ed. Rom. *ut cum utrisque auctori-
bus tempus*, inepte et nullo sensu. [O.]

et judicare fideliter] Nove *fideliter* dixit pro eo, quod est
fidenter et *audacter*. Prudentius quoque *fidelis* pro credibili et
fide digno usurpavit *περί στεφάνων* Hymno X:

Haec si quis amens fabulosa existimat,

Vel ipse tute si parum fidelia

Rebare pridem, vera cognoscas licet. [Meurs. p. 54.]

fervunculum] Ita editor Lugd. Bat., ut videtur, ex MS. Cod.
fervunculus a *fervore*. vid. Fl. Caper de Verbis dubiis pag. 2248.
in Collectione Putschii. Alii legunt *furunculum*, quod idem est.
Furunculus est tuberculum acutum cum inflatione et dolore Cels.
Lib. V. Cap. ult. (Nosirum *Dijse*.) [O.]

compositionibus fluere levigatis] *Levigare* = *laevem* et
aequum *facere*, *glatt machen*, *verebnen*, *glätten*. Vide Oudendorp.
in Apulej. Met. Lib. II. pag. 236. [O.]

quibus necessario debeat rebus de obscurissimis credi]
debeat, i. e. *oporteat*. Supra Lib. I. C. 63. *Qui caecis restituerat*
lumina, is efficere, si deberet, non poterat caecos? ubi male re-
scribi volebant *liberet*. [Herald.] Ita Petron. Satyr. Cap. 33. extr.
Hic nescio quid boni debet esse, id est, necesse est ut sit, oportet,
ubi vid. Sciopp. et Burmann. [O.]

ordinare sequaciter inductiones suas] id est, ita ordinare,
ut alia inductio ex alia sequatur, ut nos dicimus *consequent*. Vid.
Savaro ad Sidon. Lib. VII. Epist. XVII. pag. 477. [O.]

qui sermonem candidule promisit] Annon legendum *calli-
dula* cum Heraldio in Curis secundis? Nam in proxime antece-
dentibus de syllogismis, enthymematibus etc. sermo est, quibus
callide utebantur veteres philosophi ad facum faciendum auditori-
bus, eorumque assensum extorquendum contra veritatem. Ita
nositer infra Cap. LXVIII. ejusdem libri dicit *fraus callidula*. [O.]

sponsione] Meursius conj. *responsione*. Male. [O.]

Cap. XII. — quis eum promitteret etc.] Alii *permitteret*, male. *Promittere* i. q. *spondere*. Paulo ante: *Syllogismi resque alias similes scire illos veritatem spondent*. Juvenalis:

Durae per pectora setae — Promittunt atrocem animum.

[*Herald.*]

quis eum promitteret aperte aliquid judicare] Legend. *indicare*, ut conjecit Meursius adstipulante J. Davissio ad Caesar. de B. G. VI, 42. p. 359 ed. Oudend. [O.]

facilitatis stolidae] Ita Gelenius correxit, quem secuti ceteri editores omnes. Antea legebatur *solidae*, quod defendit Priorius neque prorsus videtur rejiciendum. *facilitas solida* scil. est plena credulitas, et quae tanta est, ut ei adjici possit nihil. Nostrum *faul-dumm*, *stock-einfältig*. *facilitas stolidae* i. q. *stulta credulitas*. [O.]

ea subdidit] Gelen. *eas*, male. *ea* scil. *vis rerum* etc. [O.]

quae in India gesta sunt] ubi doctrina Evangelii propagata dicitur per Pantaenum, anno post Christum circiter 196. Vide Euseb. Hist. Eccl. Lib. V. C. 10. et Hieronymi Catalog. Scriptor. Ecclesiast. Cap. 56. India autem h. l. est Aethiopia supra Aegyptum. [O.]

in Arabia] Vide Euseb. Hist. Eccles. Lib. VI. C. 19. [O.]

in insulis et provinciis omnibus] Conferend. cum nostro Tertullian. Lib. I. adv. Judaeos C. 7. *Christi regnum ubique porrigitur, ab omnibus gentibus supra enumeratis* (numeraverat autem Babylonos, Parthos, Indiam, Aethiopiam, Asiam, Germaniam, Britanniam, Mauros, Gaetulos, Romanos) *colitur, ubique regnat, ubique adoratur*. Idem Apologet. C. 57. *Hesterni sumus, et vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, concilia-bula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum. Sola vobis reliquimus templa*. ubi vid. Havercamp. pag. 511. Cf. Irenaeus I, 3. [O.]

in qua cum homines sint] Stevechius pro *sint* mavult *essent* et putat, *sint* ortum esse e compendio scripturae *homines essent* male intellecto. Sed bene habet tempus praesens: nam eo ipso tempore, quo haec scripsit Arnobius, Roma plena erat Deorum cultoribus. [O.]

Numae regis artibus] Stevech. leg. conj. *ritibus*, probante Herald. [O.]

res patrias] Herald. legend. putat *ritus patrios*. Sed intelligendi non tantum ritus et sacra publica, verum et multa alia, in primis negotia fori, quibus valedicebant religionem Christianam amplectentes. [O.]

Viderant enim currum Simonis Magi etc.] Scimus quidem, hoc miraculum ab aliquibus aut vocari in dubium, aut penitus negari. Etenim haec historia a pseudepigraphis, ut ajunt, libris, hoc est proculdubio, Constitutionibus Apostolicis (Lib. VI. C. 9.) desumpta, varie a variis scriptoribus narratur. Deinde vero Romae valde incerta fuit fama illius miraculi, ac de illo Justinus Martyr, Irenaeus, alitque antiquissimi scriptores penitus siluerunt. Literis autem consignauerunt hoc factum Cyrillus Hierosolym. (Catech. 6. pag. 54.), Ambrosius (Lib. IV. Hexaem. Cap. 3. §. 53.), Augustinus (de Haeres. Cap. 6.), Isidorus Pelusiota (Lib. I. Epist. 13.), Theodoretus (Lib. I. Haeret. fabul. Cap. 15.) et Maximus Taurinensis (Homil. V. in Natal. SS. Petri et Pauli). [*Nourr. p. 299.*] Item Augustinus de SS. Petro et Paulo Serm. III. Tom. X. fol. 268. Hegetippus Lib. III. Cap. 2. Epiphanius Lib. I. adv. Haereses p. 31. Abdias de vitis Apostolorum Lib. I. [*Elmenh.*] Add. Sulpic. Sever. Hist. Sacr. Lib. II. Cap. XLII. [*O.*]

post deinde perlatum Brundam] Brunda vel potius Brenda nomen poeticum Brundisii. Vide Fest. v. *Brundisium* ibique inpp. Egesippus loco laudato Simonem Magum Ariciae decessisse scribit. At vero et hic diversam traditionem sequitur Arnobius. Meursius corrigit: *Brendam*. [*O.*]

Cap. XIII. — inequitare] Hoc verbo haud semel utitur Arnobius pro *insectari* et *persequi*. [*Nourrius.*] Sequens *illudere* delent alii male. [*O.*]

fecerunt] MS. *fecerunt*, quod defendit Stevach. tanquam praeteritum verbi antiqui *feco*, *ere*, i. q. *secare*, unde *secus* pro *fexu*, *seculum*, *secius* etc. derivanda videntur. Vid. Jo. Melleri Palmerii Spicilegia in Plaut. Milit. Glor. in Lamp. Crit. Gruteri Vol. IV. pag. 676. Sed nil mutandum. *partes facere* i. q. *partes, sectas constituere*. [*O.*]

qui Mercurium — — — sectamini] Mercurius est Hermes ille Trismegilius, sub cujus nomine varia scripta, v. c. Pothander et Asclepius (ab Apulejo versus), jam Arnobii aetate legabantur. [*O.*]

Quid Plato vestes in Theaeteto — — — nonne animo fugere suadet e terris] Locus Platonis legitur in Theaeteto pag. 173. ed. H. Steph. (p. 116. Vol. II. ed. Bipontin.) ἀλλὰ τῷ ὄντι τὸ σῶμα μόνον ἐν τῇ πόλει κεῖται αὐτοῦ (σοφείῳ) καὶ ἐπιδημεῖ. ἡ δὲ διάνοια ταῦτα πάντα ἠγῆσαμένη σμικρὰ καὶ οὐδὲν ἀτιμάσασα, πανταχῇ φέρεται, κατὰ Πίνδαρον τὰ τε γὰρ ὑπὲρ ἕρθε καὶ τὰ ἐφύπερθε γεωμετροῦσα, οὐρανοῦ τε ὑπὲρ ἀστρνομεῦσα, καὶ πᾶσαν πάντη φύσιν ἐρευνωμένη τῶν ὄντων ἐκάστου ἔλου, εἰς τε τῶν ἐγγύς οὐδὲν αὐτὴν συγκαθεῖσα. Similiter Macrobius in Somn. Scip. Lib. I. C. 3.

Secundas (virtutes), quas purgatorias vocant, hominis sunt, qui divini capax est; solumque animum ejus expediunt, qui decrevit se a corporis contagione purgare, et quadam humanorum fuga solis se inferere divinis. ubi vid. H. Pontan. [O.]

Audetis ridere nos, quod mortuorum dicimus resurrectionem futuram] Solenne philosophis et gentilibus facietis jocularibus Christianos lauciare, quod carnis resurrectionem assererent. Caecilius apud Minucium: *Nec hac furiosa opinione contenti, aniles fabulas adfirunt et annectunt, renasci se ferunt post mortem, et cineres et favillas, et nescio qua fiducia mendacis suis invicem credunt: putes jam eos revixisse.* Origen. contra Celsum Lib. I, p. 7. *Καὶ μὲν νοηθῆν τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως μιστήριον, ὁρῶνται γελώμενον ὑπὸ τῶν ἀπίστων.* [Herald.]

quam quidem nos dicere confitemur, sed a vobis aliter, quam sentiamus, audiri] Hoc idcirco dicere videtur, quod existimavit, non eadem corpora resurgere, quae fuit aliorum nonnullorum sententia, ut Origenis, quam ipse explicat libro contra Celsum V. Et hic Arnobius ita agit de resurrectione, ut de animorum immortalitate tantum disputare videatur, atque ad Marcionis sententiam resurrectionem corporum negantis aliquo modo accedere videtur, vel certe nihil certi nec constituti de doctrina ista adhuc habere; quod non eo dicimus, quasi Arnobium Marcionis sectatorem fuisse existimemus, sed ut observet lector, Arnobii errores esse errores hominis in fide Christiana nondum satis instituti, et naturali ratione potius, quam πνευματικῆ doctrine subnixi. Varias autem veterum de resurrectione opiniones vide apud Athenagoram, Tertullianum, et alios. [Herald.] *audiri h. l. i. q. intelligi, ut saepius. [O.]*

Quid in Politico idem Plato? etc.] Locus Platonis legitur in Politico pag. 270. ed. H. Stephani (pag. 51 seq. Vol. VI. ed. Bip.). [O.]

rursus erupturos homines] Stewech. leg. conjicit: *rursus se erupturos*, more antiquorum, Plauti, Terentii etc. et eorum, qui imitabantur antiquos, Apuleji, et Arnobii etiam. [O.]

ad incunabula infantiae defuturos] Proba lectio et non tentanda. *desinere* eleganter et δεικτικῶς de iis, quae sensim sensimque decrescunt, quae e magnis minora mininaque facta tandem prorsus evanescent. Stewech. *defuturos*: ed. Lugd. Bat. *exituros*. male. [O.]

Quid enim sunt homines nisi anime etc.] Marcion, Basilides, Origenes, quos hic sequitur Arnobius, distinguebant hominem in exteriorem et interiorem, atque interiorem, i. e. animam, verum

hominem proprie esse dicebant, contra quos disputat Tertullianus Libro de Resurrectione carnis Cap. 40. [*Herald.*]

trabalibus clavis affixi] *Clavi trabales* scil. quibus trabes aedium compingebantur, graves adeo et portentosae magnitudinis: hinc per Metaphoram de iis, quae immutabilia sunt, quae adeo evitare non licet. Horat. in notissimo illo loco I. Od. XXXV. vs. 15 sq.:

*Te semper anteit saeva Necessitas
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans aena.*

ubi vid. Cruq. et Mitscherlich. Petron. C. 75. *Nosti, quod semel destinavi, clavo trabali fixum est.* ubi vid. intpp. [*O.*]

neque ad sedes remeantibus patrias obstaculo impeditio- nis opponant] Existimabant enim, daemones sive genios singulis hominibus in hanc lucem prodeuntibus quasi custodes et totius vitae moderatores dari; eosdemque custodias suas, quando hinc abeant, in iudicium rapere; atque eorum testimonio ferri a iudice sententiam. Haec erat Platonis sententia, quam in Phaedone proponit, et quam explicat Apulejus libro de Deo Socratis. Cf. Augustin. Lib. X. de Civit. Dei Cap. 9. Servius ad verba Virgilii: *Quisque suos patimur manes*, Aen. VI, 743. *Quum nascimur*, inquit, *duos genios sortimur. Unus est, qui hortatur ad bona; alter, qui depravat ad mala. Quibus assistentibus post mortem aut asserimur in meliorem vitam; aut condemnatur in deteriorem: per quos aut vacationem meremur, aut reditum in corpora. Ergo manes genios dicit, quos cum vita sortimur.* [*Herald.*]

Cap. XIV. — *Quid Plato idem vester in eo volumine, quod de animae immortalitate composuit, non Acherontem etc.*] Vide Platon. Phaedon, pag. 112 — 114. ed. II. Steph. (pag. 251 — 253. Vol. I. ed. Bip.) et Euseb. in Praeparat. Evangel. Lib. XIII. Cap. VII. [*Elmenh.*] Conf. Grot. ad Mart. Capell. pag. 37. [*O.*]

rem inenodabilem suscipit etc.] Animas igitur existimat, si sint materiae expertes, passione et doloribus corporalibus affici non posse, quae est ipsius quoque Tertulliani (Apologet. C. XLVIII.) et aliorum sententia. Quare corporales animas (sed corporis tenuioris et spiritualis, πνευματικῆς) existimavit cum Tertulliano Arnobius, qui eas arbitratus est pati. [*Herald.*]

et doloribus afficiat sensuum] Ita Sabaeus. Cod. MS. *doloris affici sensu*, scil. dicat, quod nescio qua causa mutavit editor Lugd. Bat. *doloris afficiat sensu* Elmenh. *sensus* acc. plur. [*O.*]

condemnare] e MS. Alii *condemnari*. [*O.*]

vanescunt] Stevech. leg. *evanescunt*. [*O.*]

sunt enim mediae qualitatis, sicut Christo auctore compertum est. et interire quae possunt] Haec Valentinianisium vident, ut etiam alii adverterunt. Tertullian. adv. Valent. C. XXXII. *Et humanae mortalis animae illos, nisi quae salutem fidem invenerit.* Quos itaque secutus Arnobius existimavit, impiorum animas mori, nec autem se tam extinguari, sed longissimi temporis cruciatibus et doloribus consumi [*Amenh. et Herald.*]

si ad ejus se minas atque indulgentias applicarint] Cod. MS. *si ad ejus se-mina*, nullo sensu: pro quo Gelenius *se minas*, alii *se miseriam*, Herald. *se munia*. Sed optime habet *minas. applicare se ad minas Dei* i. e. minas Dei, exitium, quod Deus minatur improbis, vereri. Bene itaque *minae* opponuntur *indulgentiis*. [*O.*]
animae nescientes Deum] i. e. Deum ejusque clementiam scire vel experiri volentes. Vide supra ad Lib. I. Cap. 17. verba: *Hoc ergo dii magni norunt.* [*O.*]

igni fero] Ignem ferum dicit Arnobius, quemadmodum vetus Latinus Bibliorum interpret *feros fluctus*, graece ἀγρία κύματα. Arnobius supra: *inextinguibiles ignes*. Lib. IV. *inextinguibiles gehennae flammam*. Cyprian. ad Demetrian. fol. 258. *ardentem gehennam et vivaces flammam*. Tertullian. Apologet. C. 48. *jugem ignem*. Lactant. Lib. VIII. C. 21. *ignem sempiternum* etc. [*Elmenh.*]

Cap. XV. — quod a novis quibusdam dicitur viris] Haec est emendatio Gelenii, quam fecerit ceteri editores omnes, excepto Salmatio legente: *quod nobis a quibusdam* etc. quod Gallandus etiam in textum recepit. At multo magis placet Fulv. Ursini conjectura legentis: *a bonis quibusdam* etc. *bonis* scil. ironice, ut ap. Cic. de Off. II, 25. *optimi viri ad medium Janum sedentes*, et Orat. pro Rosc. Amer. C. 8. *optimus vir* de T. Roscio, homine pessimo. [*O.*]

neque ulla corporis attrectatione contiguas] *contiguas* i. e. *quae attrectari possunt, tangibiles*, significatione prorsus insolita. Vid. Barth. ad Gratii Falisc. Cyneg. vs. 3. Lexica non agnoscunt hanc significationem. Eodem sensu *incontiguus* infra Lib. VII. Cap III. *omnique est incontiguus tactu.* [*O.*]

inculpabiles, et ideo irreprehensibiles vivimus, boni, justi etc.] Ironice haec intelligenda. [*O.*]

Cap. XVI. — At dum ad corpora labimur] Vide supra ad Lib. I. C. 19 [*O.*]

quibus mali simus et pessimi, cupiditatibus atque iracundia ferveamus] Ita e Cod. MS. ed. Th. Canterus. Antea legebatur: *et pessimis cupiditatibus* etc. Editor Lugd. Bat. *quibus mali simus*, non male, si esset *fiamus*, nam sequens *ferveamus* conjunctivum flagitat. [*O.*]

in libidinem — — — damnemur] i. e. obligemur, destinemur fatalibus causis. *damnari* saepissime i. q. ad malum, infortunium aliquod destinari. Virgil. Aen. IV. vs. 699:

— — — — *Stygioque caput damnaverat Orco.*

et Petron. Satyr. C. III. *Quid proderit hoc tibi — — — — si antequam fata poscant, indemnatum spiritum* (i. e. nondum morti destinatum) *effuderis.* ubi vid. Burmann. [O.]

ab infirmioribus causis] Fulv. Ursinus leg. conj. *infimioribus*, cujus comparativi e superlat. *infimus* facti unum exemplum e latino-barbaro interprete Irenaei Lib. II. C. 14. adducit Gesner. in Thesaur. [O.]

dehonestamenta] Glossae: *dehonestamentum*, ἀισχύνη. Gellius Lib. II. C. 27. *Quo ille dehonestamento corporis maxime laetabatur.* [Elmenh.]

Vultus homines institutum superciliumque deponere] Locus hic variis rationibus interpolatur. Mutandum tamen nihil. *Institutum* enim appellat Arnobius ἀσθάρδεια, sive obstinationem σεμνοπρεπή. Sic Jul. Firmic. Mathes. Lib. VIII. C. 6. *Hoc fidere qui unque nati fuerint, aliud ex fronte pollicentur: aliud latenter in moribus celant. Sunt autem austera facie, proluxa barba, obstinata fronte, ita ut Catonis prorsus institutum imitari videantur.* [Herald.] Fulv. Ursinus leg. conj. *fasti typhum superciliumque.* Ed. Lugd. Bat. habet: *istum typhum.* Meursius: *vultus homines isti* (id est ὧ οὔτοι) *typhum superciliumque deponere.* Equidem nihil definitio, cum nesciam, quomodo habeat Codex MStus. [O.]

qui Deum vobis adsciscitis patrem] Legendum conjeceram *parem.* Sed retracto sententiam. Sensus est: *qui a Deo creatos vos gloriamini*, quam opinionem in sequentibus destruere conatur Arnobius, animas hominum non a Deo, sed ab inferioribus quibusdam potentatibus creatas asserens. [O.]

vultis favore deposito] Ita editio princeps: alii *fastu deposito.* Ed. Lugd. Bat. *tumore.* Sed nil mutandum. *favore* scil. illo, quo vestram opinionem amplectimini, quod barbare dicunt *partialitatem.* [O.]

confimilia caeteris] Ita editores plerique. Ed. princeps *confimilia caetera*, quod frustra defendit Heraldus explicans *confimilia nobis caetera animantia.* [O.]

aut non plurima differitate distantia] *Differitas* vox Lucretiana: de *Rer. Nat.* IV. vs. 640. *Tantuque in his rebus distantia differitasque est.* Noster infra Lib. IV. C. 36. *neq. inest in re signum, quo differitas judicari ambiguum possit simpliciterque ditorum.* Vide Nonium h. v. et, qui de hoc vocabulo multas est, Lucretiana

Carrio Emendd. Lib. II. Cap. 17. pag. 177. Vol. III. Part. 2. Lampad. Crit. Gruteri. [O.]

offibus illis fundata sunt corpora] Phrasis Lucretiana, Lib. V, 925:

Et majoribus, et solidis magis offibus intus

Fundatum, scil. genus humanum. [Herald.]

per anhelitum reciprocatus] Fulv. Ursin. *reciprocas*. Vide supra ad Lib. I. Cap. VIII. notam Heraldii. [O.]

in totidem et nos sexus] Stewech. et hic restituit antiquum *secus*. Vide supra ad Lib. I. C. 59. verba: *secus virile*. [O.]

corporalibus conciliis procreant] *Concilium de congressu, concubitu* frequens ap. Lucret. v. c. lib. II. vs. 934:

Non fieri partum, nisi concilio ante coacto.

et Lib. I. vs. 184. *concilio genitali*. ubi vid Creech. [O.]

ex alvis fundimur atque emittimur matrum. Cibo sustentantur et potu] Ita lego et interpungo cum Meursio. Alii pessime ita legunt: *ex alvis fundimur atque emittimur, matrum cibo sustentamur et potu*. Nam paullo post sequitur: *et nos cibo sustentamur et potu*. [O.]

cura illis est omnibus famem prohibere mortiferam] Conferendus cum nostro Ciceronis locus de Offic. I. C. 4. init. [O.]

in pecudes atque alias belluas ire animas improborum] Hanc sententiam proponit Plato cum alibi, tum in Phaedone; ibique eam pluribus explicat. De eadem Tertullian. Libro de anima 31. 32. et sequentibus capitibus. [Herald.]

exutae] Ita Gelenius. Cod. MS. *sumtae*, quod defendunt Th. Canterus et Stewech. loco Arnobii e Lib. V. *Qui potestis res certas rebus a dubiis sumere*, ubi *sumere* i. q. *secernere*: neque hoc plane rejiciendum videtur. Salinas, in ed. Lugd. Bat. *exemtae*. Meursius: *sumnotae*. [O.]

Cap XVII. — Rationales] Cf. Cic. de Off. Cap. 4. [Elmenh.]

mutorum] Cic. de Nat. Deor. I. §. 133. *Bestiae mutae et nihil intelligentes*. Itaque non legendum *brutorum*, quod prius mihi in mentem venerat. [O.]

negotia turpia non adirent] Ita editio princeps ex MS. Alii *obirent*. [O.]

pravitate consilii] Ed. Rom. *parritate*. [O.]

Vellem tamen scire] Meursius conj. *vellem tam scire*, ἐλλειπτικῶς. [O.]

communire] Vide supra ad Lib. I. Cap. III. [O.]

saxis et rupibus] Alii: *saxis se et rupibus*, male. [O.]

ministras manus] Ita Seneca ad Martiam Cap. XXV. Conf. Bünnemann. ad Lactant. de Opif. Dei Cap. XVI. pag. 1201. [*O.*] *artificiosa excuderent novitate*] Fulv. Ursin. leg. conj. *navitate*. Sed non opus hac correctione. *artificiosa novitas* exquisite et eleganter dicitur ars nova semper et invilitata excogitans. Pro *excuderent* Stewech. mavult *excluderent*, allegans locum Apuleji Florid. I. *Edixit (Alexander) universo orbi suo, ne quis effigiem regis temere asfamiliaret aere, colore, caelamine, quin solus eam Polycletus aere duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles caelamine excluderet.* ubi autem Elmeuhorstii editio pag. 344. habet *excuderet*. Idem Stewech. mavult: *artificiosas novitates, i. e. res novas, antea nulli visas.* [*O.*]

Tamen] Fulv. Ursinus: *et tamen, quod magis placet. et facillime absorberi poterat a praecedenti novitate.* [*O.*]

Cap. XVIII. — *Non sunt ista scientiae munera, sed pauperrimae necessitatis inventa*] Theocrit. Idyll. XXI, 1:

Ἄ πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει.

Ἄτὰ τῷ μόχθῳ διδάσκαλος.

Virgil. Georg. I. vs. 145:

Tunc variae venero artes; labor omnia vicit

Improbis, et duris urgens in rebus egestas. [*O.*]

aut rerum experientia non paratum] Ita editio princeps Romana. Optime *seculum paratum* est seculum omnibus rebus abundans. Ita *provincia parata, ἡτοιμασμένη*. Alii *partum*, nullo sensu. Fulv. Ursin. *peritum*, [*O.*]

paravit et concinnavit scientiolas artium] Ita edidi ex emendatione felicissima Oudendorpii ad Apulej. Lib. VII. p. 466. Ceteri: *parvas et concinnavit scientiolas.* [*O.*]

coemendata] Ita editor Lugd. Bat. e MS. ut referatur ad praecedens *fortuita quaedam*. Sed potius legendum *coemendatas*, scil. *scientiolas*. Cod. MS. *commendatas*. Stewech. *commodatas*, Fulv. Ursinus *commentatas*, quod defendit Meursius et explicat significatione passiva, ut plura verba deponentia apud nostrum, v. c. supra *imminentia et nondum passa*, ubi autem, ut vidimus, dubia est lectio. Postea eodem libro *ingredi: Quod enim rebus ingressis priorum repententiam detrahit. Metiri simili modo: Orbe sit sol amplior et pedis unius latitudinis metiatur.* Sed ipse Meursius conjecturam hanc retractat in Appendice et praefert *coemendata*, quod habet Codex MS. Ceterum Arnobius talia composita valde amat. Ita *conscriptores* Lib. I. *condignum* Cap. praecedenti. *condiscere* Lib. VI. C. 4. *confieri* Lib. V. C. 39. *cohonestare* aliquoties; quod semel monuisse sufficiat. [*O.*]

Cap. XIX. — *Quod si homines penitus aut ipsos se noſſent*] Placet Stewechii conjectura legentis *penitus a penite*, quod legimus apud Catullum Epithal. Juliae et Manlii vs. 176:

Illi non minus, ac tibi

Pectore uritur intimo

Flamma, sed penite magis.

Superlativum certe *penitissime* habet Plautus aliquoties et Sidonius Lib. IV. Epist. 9. et actiones ejus cotidianas *penitissime* inspexit. Conf. Laurenberg. Antiquar. h. v. [O.]

quiddam magnificum se esse] Ita Cod. MS. Gelen. *noſſe*, frequentibus ceteris editoribus, excepto Lugd. Bat. non male. [O.]

craticulas] Deminutivo h. l., ut in seq. *lacernulas, securiculas*, utitur Arnobius per contemptum. [O.]

trulleos] Ita Cod. MS. Alii *trullas*. Sed distinguit Varro de Ling. Lat. Lib. IV. pag. 34. ed. Bipont. *Trulleum simile figura trullae, nisi quod latius concipit aquam, et quod mansuetum carum non est, nisi vinaria trulla accessit* ubi vid. Turneb. Not. pag. 36. et Gesner. in Thesauro. Nonius de gen. vasorum vel poculorum pag. 547 ed. Mercer. *Trulleum, quo manus perluuntur (lavium). Ejus urceolum aquaemanalem vocamus, quod eo aqua in trulleum effundatur (Aiguïère)*. Masculinum *trulleus* habet Plin. Hist. Nat. XXXIV, 2. [O.]

craterisque] *Craterae*, si Nonio Marcello (Cap. 19.) credideris, vasa sunt vini; crateres vero vasa olearia, ac utrumque Virgilii auctoritate probare nititur. [Nourr. p. 554.] Atqui *crateras* h. l. est Graecus Accusativus v. *crater, κρατήρ*. Ceterum ita emendavit Fulv. Ursinus; optime: nam sequentia *subuculas* etc. et hic substantivum flagitant. Editio princeps et Gelenius: *caeteraque fecerunt*. [O.]

subuculas] Glossae: *Subucula, ὑποδυτής, ὑποχιτών*. Tunica interior, quae ἀμέσως corpori insidebat: dicebatur et *interula*. *Tunica* lanea erat, *interula* sive *subucula* lanea. Horat. Epist. I, 1. vs. 4. *Subucula pexae Trita subest tunicae*. Nonius v. *subucula* e Varrone de Vita Pop. Rom. Lib. I. *Posteaquam binas tunicas habere coeperunt, insituerunt vocare subuculam vel indusium*. Cf. qui de h. v. multus est, Salmat. ad Tertullian. de pallio pag. 378 sq. Boettiger V. Cl. in l. tit. *Sabina oder Morgenscenen im Putzzimmer einer reichen Römerin* pag. 375. *interulae* sive interioris tunicae duas species distinguit: *subuculam* virorum, *interulam* foeminarum. Cf. Ferrar. de Re Vestiaria III, 1. pag. 175. Rosin. Antiq. Rom. Lib. V. C. 35. et G. J. Voss. Etymolog. Rom. h. v. [O.]

suppara] Festus: *Supparus dicebatur puellare vestimentum lineum, quod et subucula appellatur*. ubi vide intpp. Varro tamen

aperte distinguit de Ling. Lat. Lib. IV. pag. 37. ed. Bipont. *alterum quod subtus, a quo subucula; alterum quod supra, a quo suppara, nisi quod id dicunt Osce.* Vide imprimis Gisb. Cuper. Observatt. Lib. IV. Cap. 17. omnia veterum loca de supparis diligentissime conferentem et demonstrantem, *suppara* fuisse genus tunicae et quidem exterioris parvis admodum manicis instructae, quae nonnisi humeros tegebant, vel in primis humeris haerebant, atque fibula constringebantur. Cf. Salmat. ad Tertullian. de Pallio p. 209. et Voss Etymol. Rom. [O.]

laenas] Festus: *Laena vestimenti genus habitus duplicis. Quidam appellatam existimant Tusce, quidam Graece, quam χλαίνην dicunt.* [Elmenh.] Laena itaque toga erat crassior supra cetera vestimenta, unde Varro a lana multa dictam putat, *duarum enim togarum insiar*, de Ling. Lat. Lib. IV. pag. 37. sed male. Nam est a Graeco χλαίνη. vid. Popp. ad Varron. Not. pag. 94. [O.]

lacernulas] *Lacerna* vestis militaris paenulae similis stricta, corpus ambiens et velut pressum includeus, pulli coloris. Vide Fest. h. v. et imprimis Just. Lips. de Pronunciat. Ling. Lat. Cap. III. pag. 15. et Elect. Lib. I. C. 13. pag. 683. Vol. I. ed. Vesal. Erat vestimentum vilis popelli, immo fervorum etiam. [O.]

trabeas] *Trabea* vestis senatorum Papias. [Elmenh.] Immo equitum potius. Vide Lips. ad Tacit. Annal. III, 2. Rubenium de Lato Clavo I, 5. Ferrar. de Re Vestiarum Part. I. Lib. II, 6. *Trabea* erat vestis trabibus purpureis intextis ad discriminandum in coloniis equitem a plebe. [O.]

typho et arrogantia sublevati] Jul. Firmicus Lib. III. Mathes. Cap. 3. *faciet quoque inflatos, ac superbiae spiritu sublevatos.* et Lib. VI. Cap. 17. *Ipsi quoque erecto superbiae spiritu sublevantur.* [Herald.]

quia grammaticam, musicam, oratoriam pepererunt] Meursius pag. 57. legendum conjicit: *quia grammaticam, musicam, oratoriam repererunt*, quia statim subjungit Arnobius: *ut ex earum inventione eredatur animas esse potiores.* [O.]

dignitate et substantia praeterire] *substantia* i. q. *natura* sua *spirituali*, vel etiam *constantia*, *perpetuitate*: quo sensu, quantum significationis hujus exempla desidero, v. *substantia* ab inferioris latinitatis scriptoribus usurpatam fuisse nullus dubito, cum verbum *subsistere* pro *constare* saepius occurrat. *Praeterire* i. q. *vivere*, ut saep. Martial. Lib. XII, 36:

Nulla gloria est praeterire asellos. [O.]

Quid enim aliud se spondent vel insinuare posse vel tradere] Vide supra ad Lib. I. C. 63. [O.]

ut terrarum continentias metiamur] *Continentiam* dicit hic Arnobius περιχώρησιν, ut interpretantur Glossae Philoxeni: quomodo *retinentiam* dicit Lucretius κατοχήν. Lib. III. vs. 675. *Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum.* [Herald.] *Continentia* apud illius aevi scriptores saepissime id quod *continetur*. Ita Fulgentii liber inscriptus *de Virgiliana continentia*, ubi vid. Munker. Mythogr. Lat. pag. 137. Vol. II. et apposite ad nostrum Aethicus Cosmographi. proem. *Ac sic omnis orbis terrae intra annos 32 a dimensuribus peragrotus est, et de omni ejus continentia perlatum est ad senatum.* [O.]

neque divinas, eruditas] Ita Cod. MS. et editio princeps, Fulv. Ursin. *divinitus eruditas*. Non male quidem. Sed *divinas* stare potest, si explicemus vel a Deo profectas, vel immortales, ut infra Cap. LXII. *divinas animas fieri, et ab legibus mortalitatis educi*. Et amare Arnobium talia adjectiva sine copula et conjungere supra observavimus. Th. Canterus conj. *divine eruditas*. [O.]

neque discere omnes possint, et sint] Ita Gelenius, sequentibus ceteris, excepto Heraldo, qui defendit veterem lectionem: — — *possunt, ut sint*, vel legendum conjicit *cur sint*, explicans *cur per quia*, ut Sidou. I. Epist. 1. *Propter quod illum ceteri quique Frontinianorum, utpote confectaneum aemulati, cur veteranosum dicendi genus imitarentur, oratorum finiam nuncupaverunt*. Sed bene Gelenius, nam *ut et et* saepissime permutantur a librariis. [O.]

bardi] Ita e MS. optime restituit Meursius et editor Lugd. Bat. Vulgo *tardi*. *Bardus stultus a tarditate ingenii appellatur* — — — — *trahitur autem a Graeco, quod illi βάρδεις dicunt*. Festus. Cf. Nonium. Ita Cic. de Fato Cap. 5. *Zopyrus physiognomon* — — — — *stupidum esse Socratem dixit et bardum*. ubi vid. Turneb. [O.]

ad discendi studium] Nescio, quid in mentem venerit editori Lugduno-Batavo, non solum adstruente in Variarum Lectionum libello, sed etiam in textum intrudenti *discedendi*. [O.]

Quod si ea, quae discimus, reminiscencias esse constaret] Hoc Platonis dogma fuit, qui vixisse animas hominum, antequam corpus induissent, aserebat: dicebatque, cum in nova corpora rursus irent, non novi aliquid addiscere, sed illa, quae jam antea didicerant, saltem recognoscere. Vide illum in Menone et Phaedone pag. 73. (ed. H. Steph.) Cic. I. Tuscul. Quaest. Tertullian. de anima Cap. 23. Refutant illum Augustin. de Trinitate Lib. X. C. 15. Theophilus Lib. III. ad Autolyicum. [Elmenh.]

sed hic nata addiscere] Fulv. Ursin. *natos discere*. Sed nil mutandum. Sequitur enim *et suspicionibus coalita* i. e. corroborata, confirmata. Ita Tacit. Annal. XIII. Cap. 26. *irreverentia*

coalita libertate. et XIV, 1. *coalita vetustate imperii audacia.* ubi Ernestii observat sumtam Metaphoram ab arboribus et plantis, quae *coalescere* dicuntur, cum radicibus adhaeserunt terrae, nec couelli possunt. [O.]

Cap. XX. — *non fervoris nimius in calore*] Ita correxit Th. Canterus. Cod. MS. *non ferueris nimium in calore.* Meursius legendum conjicit aut *incalore* sua voce, ut *injuuentus* Lib. I. pro *juuentus*: sed ibi suspecta lectio: aut *non fervens nimium in calore*, ut τὸ ἐν παρέλκων sit, quemadmodum apud Apulejum non semel, v. c. *gravis in annis, vini cadruui in aetate pretiosi.* Fulv. Ursin. *non fervens nimio calore.* [O.]

sed nothum aliquid fiat] Sensus est: lumen perspicue non excipiat, sed aliunde per rimulas irrepat, adeo ut verum lumen dici non possit, sed suppositivum et νοθεῖον. Sic Lucretius de Luna Lib. V. vs. 575:

Lunaque, five notho fertur loca lumine lustrans,

Sive suam proprio jactat de corpore lucem,

Quidquid id est, nihilo fertur majore figura.

et Catull. Carm. XXXIV. vs. 15:

Tu potens Trivia, et notho es

Dicta lumine Luna.

[Prior.] Alii legunt *novum.* Cod. MS. *notum.* Nothum est ex emendatione Scaligeri. [O.]

inflexibus] Ita Stevech. sequente editore Lugd. Bat. Est autem ab *inflexus, us*, pro *inflexio*, ut *commutatus* pro *commutatio* Lucret. I. vs. 805. *opinatus* pro *opinio* id. IV, 466. *conjectus* pro *conjectio* L. V. vs. 417. *declinatus* pro *declinatio* ap. Varrou. de L. Lat. aliquoties. *fissus* pro *fissio* ap. Manil. Lib. 1. Vide, qui plura exempla congescit, Tennull. ad Frontin. Strategem. Lib. 1. praefat. pag. 3. ed. Oudendorp. Alii *inflexionibus.* Arutzenius ad Nazarii Paneg. in Constantin. C. V. §. 6. legend. conj. *anfractibus flexuosis.* [O.]

Cap. XXI. — *Nunc quoniam imagini praeparavimus sedem, accipiamus deinceps mox aliquem natum in loci illius hospitium, quod habeat rem nullam et sit inane et vacuum, Platonica licet aut Pythagorea progenie, aut horum alicujus, qui acuminis perhibentur fuisse divini, aut ex Deum responsis sapientissimi nuncupati*] Locus non solum egregie luxatus, verum et mutilus. Restituo et suppleo: *Nunc quoniam imagini praeparavimus sedem, accipiamus deinceps mox aliquem natum Platonica licet aut Pythagorea progenie, aut horum alicujus, qui acuminis perhibentur fuisse divini, aut ex Deum responsis sapientissimi nuncupati, et in loci illius hospitium, quod sit*

inane et vacuum, concludamus. Ultimam vocem, sententia flagitante, addidi. [*Meurf. p. 58.*] At omnia fana erant, modo pro *licet* legamus *scilicet*. [*O.*]

imagini] i. e. homini imaginatione concepto, ficto. *Ideal.* [*O.*]
nec in sermones aliquos ora et labra diducat] Ita Fulv. Ursinus, sequente ed. Lugd. Bat. quae correctio proxime accedit ad lectionem Cod. MS. in *sermone alicujus*, quod stare non potest, quia nemini, praeter unam nutricem, ad infantem accedere licebat. Gelen. in *sermonem aliquem*. Herald. *nec in sermocinationem ora — — — diducat.* [*O.*]

inferantur] Ita Meurfius et Salmasius. Alii: *inferatur.* [*O.*]

sed aut fitilla de milio] Ita restituit ed. Lugd. Bat. optime. Antea legebatur *fit illa*, quod male convenit cum sequentibus: *aut fit panis ex farre*, nam *panis* non materia cibi, sed far, farina. Et omnino sequentia substantiva *panis*, *glandes*, — — *baculas* etiam in priori membro substantivum aliquod flagitare videntur. Legendum itaque *fitilla*, i. e. pultis genus, quo utebantur in sacris. Noster infra I ib. VII. Cap. 24. *Quid fitilla? quid frumen?* etc. Plin. Hist. Nat. Lib. XVIII. C. 8. *Et hodie sacra prisca atque natalium pulte fitilla conficiuntur.* Cf. Muret. Var. Lectt. Lib. XII. Cap. 1. et, qui de hac voce et ejus etymo multus est, Gesner. in Thesaur. [*O.*]

ex cinere caldo glandes] Id est, cinere caldo tostae. Ad formam Graecorum. Homerus Odyss. XIX. vs. 536:

Χηρές μοι κατὰ οἶκον ἑξήκοσι πύργον ἔδουσι
 Ἐξ ὕδατος. [*Herald.*]

caldore ignis intactus] Calidam potionibus misceri solitam, confirmatur loco illo notissimo Horatii Lib. III. Od. XIX:

Quo Chium pretio cadum
 Mercemur? Quis aquam temperet ignibus?

ad quae vetus interpret Acron: *Nam tepesfactis aquis solebant Graeci vina temperare.* Sed et pauperiores, qui aquam bibebant, illam ipsam quoque soliti calefacere. [*Meurf. pag. 59.*]

nec appetitio porrigetur ulterius, esse amplius nesciens, quod petatur] Ita Fulv. Ursinus et Meurfius: Cod. MS. et editio princeps *corrigetur*. *Nesciens*, scil. appetitio, sed melius, puto, esset *nescienti*, scil. puero illi. [*O.*]

Cap. XXII. — *et si verum est illum principalis esse substantiae portionem tam laetam, ex fontibus vitae derivatum hic agere*] Codicis MS. lectio erat: *portione jam laeta, vitiose.* Gelenus et illum sequentes plerique editores legunt: *substantiae portionem et ex fontibus* etc. verbis *jam laeta* prorsus

deletis, quae primus textui restituit editor Lugd. Bat. legens *tam laetam*. Maxime autem mihi placet conjectura Stewechii legentis *portionem tam lectam*, i. e., ut ait Horatius, *divina particulam aurae*. *Principalis* i. e. divinae, a summo principe profectae, ut aliquoties ap. Arnobium: neque offendere debet lectorem defectus particulae et ab hoc scriptore saepius omissae. *agere* h. l. idem quod *degere*. [O.]

aevitatem] Nonius v. *aevum*: *Aevum generis neutri: aevitas foeminini*. Varro Tithono *περὶ γῆρας*: *Qua voluntatem aevitatis extrema attigit metam aevitas*. Noster infra Lib. V. C. VIII. *Cui dicto si consiat fides, Mater quoque dicenda est magna intra hujus numeri fines aevitatem suam habere conclusam*. [O.]

liguo, saxo obtusior] Plautus in Milite:

Herus meus elephantu corio contactus est, non suo:

Neque habet plus sapientiae, quam lapis.

Lapis igitur convicium est Graecis et Latinis commune, quo stupidos et obtusi ingenii homines feriunt. Aristophanes in Nubibus: *λίθοι, ἀριθμοὶ, πρόβατα*. [Herald.]

elephantus aut mulus] Ita editor Lugd. Bat. e correctione Stewechii verosimillima. Nam hic tantum quadrupeda nominantur, ut infra in simillimo loco Cap. LII. *Unde sunt elephantu, tauri, cervi, muli, asini?* Alii: *elephantus aut milvus*. [O.]

Cap. XXIII. — *mustacium*] *Mustacium* seu *mustaceum* docet Cato de Re Rust. Cap. 125. fieri farina filiginea, multo conspersa, aniso, cumino, adipe, casco et virgae lauri ramentis. Canit autem Juvenalis Sat. VI, 201:

— — *Non est quare coenam et mustacea perdas.*

Quem in versum Scholiafies haec adnotavit: *Cibaria dulcia, musto conspersa, quae sub finem convivii dari in nuptialibus coenis solita*. Vide sis Erasmi Chiliad. IV. Cent. 9. adag. 87. [Nourr. p. 559.] *Mustacius* sive potius *mustaceus* libum seu genus placenta e multo, cujus conficiendi rationem docet Cato de Re Rust. C. 121. *Mustaceos sic facito. Farinae filigineae modium unum musto conspergito. Anisum, cuminum, adipis P. II. casei libram, et de virga lauri deradito, eodem addito. Et ubi desinxeris, lauri folia subtus addito, eum coques*. Cf. Pallad. Octobr. C. XXI, qui diversa nonnihil a Catone tradit, ibique Schneider. Harduin. ad Plin. Hist. Nat. Lib. XV. C. 30. observat, mustacea fuisse levia cibaria, iis praebere solita, qui stomachi imbecillioris essent. Vide et G. J. Voss. in Etymologico Rom. [O.]

carduum] Intelligendus *carduus sativus* sive *cinara* (*Artischoke*), de qua multus est Schneider. V. C. ad Columell. Lib. X, de cultu hortorum vs. 235. pag. 529 sqq. [O.]

quo genere singula esse debeant esui] Ita feliciter emendavit ed. Lugd. Bat. Sensus est: quo genere esse debeant singula, ut edi possint. Ceteri: quo genere singula esse debeant. Et sibi. [U.]

ignem si plurimum feceris — — — — nonne ibit per medias flammam] Cf. acutissimum Kantium in Anthropol. p. 317. cum Arnobio maxime consentientem. [U.]

solifugas] Ita editiones omnes; sed potius legendum cum Stewechio *solipugas*, quorum meminit Plinius Hist. Nat. Lib. XXIX. C. 4. (29. ed. Harduin.) *Est et formicarum genus venenatum non fere in Italia. Solipugas Cicero appellat, salpugas Baetica. ubi nonnulli Codices etiam habent solifugas. Idem Lib. XXII. Cap. ult. et leguminibus innascuntur bestiolae venenatae, quae manus pungunt, et periculum vitae afferunt, solipugarum generis. Vide Harduin. ad Plin. VIII. N. LXXXVIII. pag. 491. Lucan. Pharf. IX, 837:*

Quis calcare tuas metuit, salpuga, latebras?

Fest. *Solipunga genus bestiolae maleficae, quod acrius concitatusque fit fervore solis. Solinus autem Polyhistor. Cap. IV. Sardinia est quidem absque serpentibus, sed quod aliis locis serpens, hoc solifuga Sardis agris. Animal perexiguum, qua aranci forma, solifuga dicta, quod solem fugiat. ubi Salmastius, qui hoc de animalculo multus est in Exercit. Plin. pag. 70. 71., putat Tarentulam (Tarantel) significari Apuliae peculiarem, quae ex terrae cavernis obrepens per improvisum in summo aestu messoribus perniciem creat. Vossius de Idololatr. Lib. IV. Cap. XCVI. putat, solifugam et solipugam idem plane significare, p scil. antiqua scribendi ratione mutato in f. Ita Πύγλα, a πυγή, latine *Fugela*, πίσω sideo, a πέρος *forare, fungus a σπόγγος, figo a πήγω, fere a περι* aliaque. Mihi videntur plura diversa animalcula venenata hoc nomine significari a scriptoribus antiquis. *Solifugam* Arnobii, Solini, Plinii, ut et *salpugam* Baeticae, intelligo de araucorum genere venenato, cuius species est Tarentula. Illas autem *solipugas*, sive Χαλάγγια, quae, teste eodem Plinio Hist. Nat. Lib. VIII. C. 29. Aelian. de Nat. Anim. Lib. XVII. C. 40. Diodor. Sic. Bibl. Lib. III. C. 29., citra Cyuomolgas Aethiopiae totam gentem sustulerunt, accipio vel cum Schneidero V. Cl. ad Aeliani locum laud. de phalangio illo araneoide, quod accuratissime descriptum a Cel. Pallas in Spicileg. Zoolog. Fascic. IX. pag. 37. chelis oris caneriformibus gaudet, quibus venenum praesentissimum vulneribus insillat, vel potius de animalculo illo e formicarum genere, quod dicitur Linnaeo *Terres fatale, utriusque Indiae calamitas, die weisse Ameise*, cuius luculentam descriptionem vide in E. A. W. Zimmermanni *Almanach der Reisen* Part. I. p. 163 — 182. [U.]*

eritne idem ut possit etc.] Annon legendum: *Eritne idem, ut possit etc.* [O.]

cujus muneris accommodata sint usui? Indicet in quos habitus] Sic interpunxit Salmastius rectissime. Nam *indicet* referendum ad sequentia: Alii: *cujus muneris accommodata sint usui, indicet? Meursius: judicet?* [O.]

vestis stragula] Liv. Lib. XXXIX, 7. *Luxuriae enim peregrinae origo ab exercitu Asiatico invecta in urbem est: ii primum lectos aeratos, vestem stragulam pretiosam, plagulas, et alia textilia, et quae tum magnificae supellectilis habebantur, monopodia et abacos Romani advexerunt.* ubi Marcellus Donatus in ed. Gronovii pag. 513. Vol. III. *Straguli nomine absolute positi venire credo non modo stragula lectorum, sed etiam tapetia aliaque hujusmodi telarum seu pannorum genera animalium herbarumque variis figuris et coloribus contexta, ob id belluata dicta a Plauto et picta a Tibullo I, 2. vs. 77. Si vero cum additione vestis stragulam protulerimus, procul dubio intelligendum indumentum, seu vestimentum, ejusdem tamen generis.* [O.]

mitra] Fascia, qua coma religabatur, cujus autem usus barbaris frequentior quam Graecis. Apud Romanos vetularum et meretricum ornamentum, marium etiam nonnunquam, sed effoeminatorum; hinc Bacchi insigne. Vide J. G. Graevii Lectt. Hesiod. C. 23. Turneb. Advers. Lib. IV. C. 14. Salmast. Plin. Exercitt. in Solin. pag. 392. Dempster. Paralip. ad Rosin. Antiq. Rom. Lib. V. C. 35. Ernest. Clav. Cic. h. v. Doering. ad Catull. Carm. LXIV. vs. 63. [O.]

strophium] Fasciola, qua papillas foeminae coarcebant, vel potius zona sive cectus acu pictus, quo mulieres pectora succingebant, quibusque epistolas saepe aliasque res leviusculas conservabant. Vide Nonium h. v. Ernest. Clav. Cic. Doering. ad Catull. Carm. LXIV. vs. 65. et imprimis Boettiger. V. Cl. qui de h. v. pluribus agit, in Sabina pag. 73, 162, 172, 376. [O.]

fascia] Fasciae sive fasciolae ornamenta brachiorum, pedum, articularum, quarum apud Romanos usus primus fuit in aegrotis et imbecillibus, a quibus sumptuerunt postea homines delicati et molles. Horat. II. Serm. III. vs. 254:

— — — — ponas insignia morbi

Fasciolas, cubitalis, focalia.

Vide, qui de iis multus est, Casaubon. ad Sueton. August. Cap. 82. et Dempster. Paralip. ad Rosin. de Ant. Rom. Lib. V. Cap. 35. pag. 927 sq. ed. Schotti. Videtur h. l. κατ' ἐξέχην intelligenda *fascia pedalis seu cruralis*, quae apud Romanos vicem gerebat nostrorum tibialium (*Strümpfe*). [O.]

muccinium] Emunctorium, i. e. linteum, quo nasi mucum excipiebant. Vide Turneb. Advers. Lib. XIII. C. 14. Barth. Adversar. Lib. XIV. C. 9. pag. 2004. (*mouchoir.*) [O.]

laena] Vide supra ad Cap. XIX. [O.]

calantica] Ita MS. Tegmen capitis, quo mulieres utebantur. Noctu tantum in lecto gestatam et e boum vesica confectam docet Boettiger. in Sabina pag. 123. afferens Martialis locum Lib. VIII. Epigr. 23:

Fortior et tortos servat vesica capillos.

Cf. Salmas. ad Solin. p. 392. Hadr. Junius interpretatur tegmen capitis muliebris in humeros usque demissum, Gallis *chaperon* dictum. Gelenius: *tunica*. Alii: *caletica*. Meursius: *calantica*. Conf. Voss. Etymol. Rom. v. *Calantica*. De *calantica*, Graecorum *κερυφάλω*, multus est Boettiger. in l. tit. *Die Aldrobandinische Hochzeit* p. 79. et 150. [O.]

manetele] Virgil. Georg. IV, 376:

— — — *manibus liquidos dant ordine fontes*

Germanae, tonsisque ferunt mantelia villis.

ubi vid. Heyne et qui de iis multus est Voss. pag. 854 seqq. Mantelia itaque (*χειρόμακτρα*) fuerunt mappae non laneae (ut Heyne), sed linteae, at villosae (*roh, zottig gewalkt*), ita tamen, ut lanugo in texti superficie tonderetur, adeoque laeves et molles ad detergendas manus. cf. Boettiger. in Sabina p. 364. [O.]

mastruca] Isidor. Origin. Lib. XIX. Cap. 23. *Mastruga*, inquit, *vestis est Germanica ex pellulis ferarum, de qua Cicero pro Scauro: Quem purpura regalis non commovit, eum Sardorum mastruga mutavit* etc. Idem Cicero de Provinciis Consularibus Cap. VII. *res in Sardinia cum mastrucatis latrunculis a propraetore una cohorte auxiliaria gesta*. ubi vid. Abramum omnia loca diligentissime conferentem. Conf. J. Lips. ad Tacit. Germ. C. 17. p. 546. ed. Oberlin. Turnebus Advers. Lib. XX. Cap. 9. et Ernesti Clav. Cic. *mastrucam* exponunt vestem e musmonum vel musimonum (*Mufflons*) pellibus confutam, de quo animali peculiari Sardiniae vid. Aelian. Hist. Anim. XVI, 34., ibique Schneider. V. Cl. [O.]

foccus, solea, calceus] Discrimen optime exponit Salmasius ad Tertullian. de pallio pag. 353 — 357. et 382 seqq. *calcei* scil. tegebant totum pedem et infime et superne; *soleae* plantam pedis tantummodo vestiebant, superiore parte nuda; *foccus* genus calceorum humiliter et laxius, quod gestabatur a foceminis, viris etiam, sed mollioribus, imprimis autem comoedis, unde proverbium: *a focco ad cothurnum*. Cf. Balduin. de Calceo Cap. 16. Boettiger in Sabina pag. 372 seqq. et imprimis Rosi et Wichmann

Die Alterthümer Griechenlands und Roms in Bildern, Fascicul. I. pag. 13 seqq. [O.]

rota quid sit] Ita ed. princeps, sequente ed. Lugd. Bat. Alii: *traha* e correctione Lud. la Cerda ad Virgil. Georg. I, 160. quae lectio minime videtur contemnenda. Conjungit enim Virgil. Georg. I. vs. 164. *Tribulaque, traheaeque et iniquo pondere rasiri.* ubi Servius: *Traha tabula est, ut quidam dicunt, quae trahentibus bubus solet areae induci, ad pabulum colligendum.* Cf. Varro de Re Rust. Cap. 25. Columella Lib. II. C. 21. [Elmenh. et O.]

tribula] Servius ad Virgil. l. l. *Tribula genus vehiculi omni parte dentatum, unde feruntur (lege teruntur) frumenta, quae maxime in Africa utebantur.* Optime autem Vossius pag. 95. *tribulum oder pflöstellum poenicum, das Dreschgestell, war ein Fuhrwerk aus Brettern, dessen niedrige Räder nach Hieronymus ad Esaj. XVIII, 27. sägenartig mit Eisen gezackt waren. Trahea, die Schleife, eine mit Stein oder Eisen gezackte Bohle ohne Räder. Beide vom Fuhrmann oder einem Gewichte beschwert, Varro I, 52., wurden von Lastthieren über die Aehren gezogen, um sie zu zermalmen. So drischt man noch in Italien oder in den Morgenländern.* Ceterum *tribula* et *tribulum* promiscue ap. Latinos. Foemininum habet cum nostro Columella l. l. Neutrum in plurali Virgilius et alii. Conf. Gataker. in Opp. Crit. Tom. I. pag. 270. qui de h. v. multus est. [O.]

cupa] Cupae erant vasa lignea, transportando vino, rotunda. (Nostr. *Tanse, Kufe.*) Haec vasa cum essent majora, recta statuebantur, et operculis tegebantur, quorum meminit Nonius ex Varro. Nec vinum solum ibi servabant, sed etiam triticum similiaque, ut Jurisconsulti docent. Minora doliis, similia, utrinque clausa, apta deferendo huc illuc vino. Ita Casaubon. ad Julii Capitol. Maximinos Script. Hist. August. Vol. II. pag. 52. Cf. Salmas. ad eosdem. Voss. Etymol. Rom. Schneider. V. Cl. Obsl. ad Psilad. de Re Rust. Lib. I. Tit. XVIII. pag. 25. et Gesner. in Thesauro. [O.]

trapetum] Mola olearis sive machina calcandis vel exprimendis olivis. Cujus luculentam descriptionem et delineationem vide in Schneider. V. Cl. Excurs. ad Caton. de Re Rust. Vol. I. Part. II. pag. 610 seqq. Conf. Voss. Etymol. Rom. [O.]

buris] Pars aratri posterior decurvata. Vid. Servius et Voss. ad Virgil. Georg. I, 370. [O.]

arquata fellula] i. e. in arcus similitudinem formata, quales sunt fellae semirotondae. *Arquus* scribebant pro *arcus*. Unde libro I. *Arquitenentes Diana et Apollo.* Quippe haec litterae crebro commutabantur. Sic contra *licet* pro *liquet* apud Plantum et Tertul-

liuum. *Iocuntur* apud hunc eundem Afrum. Sic *animaecus* pro *animaecus*. Glossae: *animicum*, ἰσόψυχον. *oblicum* pro *obliquum*. [Herald.] Conf. Lambin. ad Cic. de Nat. Deor. III. Cap. XX. [O.]

strigilis] Ita MS. recte. Nominativus antiquus, sicut *vulturis*, *sanguinis* et similia. Inde accusativus *strigilim* apud Lucilium, citante Charisio Lib. I. qui ob oculos habuit eum versum:

Praefractum strigilim, soleam improbu' dimidiatam.

[*Meurs.* in *Append.*] *Strigil*, *strigilis* instrumentum ad fricandum in balneis, cuius descriptionem et figuram vide ap. Hieronym. Mercurial. de Arte Gymnast. Cf. Goussal. ad Petron. C. 91. Hoc instrumentum, non autem strigilem ad radendos equos, h. l. esse intelligendum, docet sequens *polubrum*. [O.]

polubrum] Glossae: *polubrum* — ποδένιπτρον. Festus: *polubrum pelvium vas, quod nos pelvim dicimus.* Ita Livius Andronicus in versione Odyssaeae I. vs. 137:

Χέρυβα δ' ἀμφίπολος προχόω ἐπέχευε Φέρουσα
Καλῆ χρυσεῖη ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος
Νίψασσάτι.

verba προχόω χρυσεῖη dedit *aureo gutto*, ὑπὲρ ἀργυρέοιο λέβητος *argenteo polubro*. Cf. Gesner. in Thesauro. [O.]

siliquastrum] Festus: *Siliquastra sedilia antiqui generis appellantur, D littera in L conversa, ut etiam in sella factum est, et subsellio et folio, quae non minus a sedendo dicta sunt.* Cf. Varron. de Ling. Lat. Lib. IV. [*Nourrius.*] Utitur voce Hyginus aliquoties, v. c. Poet. Astronom. Lib. II. C. 10. *Cassiopeia* — — — *inter sedera sedens in siliquaastro constituta est.* ubi vid. Munker. Eratosth. Cataster. C. 16. de eadem: ἐσχημάτισται δὲ ἐπὶ δίφρου καθεζομένη. Casaubon. ad Sueton. Otho. Cap. VI. p. 228. Vol. IV. ed. Wolfii interpretatur fellam muliebrem non adopertam, cuius domi usus, non foris. Cf. Vossii Etymol. Rom. et Gesner. in Thesauro. Alii non intelligentes h. v. legi voluerunt *qualus*, *rasirum*. [O.]

trulla] Vas aquarium ad lavandas manus minus trulleo. Vide supra ad Cap. XIX. [O.]

batiava] Graece βατιάκη vel βατιάκιον ap. Athenaeum Dipnos. Lib. XI. pag. 484. ed. Casaub. poculi erat genus, Latinis dictum *batiola*. vide Nouium. Plaut. Stich. Act. V. Scen. IV:

— quibus divitias domi sunt, scaphio et cantharis

Batiois bibunt; nos nostro Samiolo poterio.

ubi Turneb. Adversar. Lib. XVI. Cap. 11. legend. putat *batiois*. Vide Taubmann. ad loc. Plaut. Voss. Etymol. Rom. v. *batiola*. Beckmann. ad Aristotel. de Mirab. Auscult. C. 50. pag. 100. et

inprimis, qui de h. v. multus est, Creutzer. V. Cl. in Commentatione Academ. I. de Caussis rerum Bacchicarum pag. 59. [O.]

codex — — liber] *Codex* a *libro* sive volumine in hoc diversus, quod est massa, vel corpus tabularum plurium sibi invicem impositarum, quales lignae ceteroquin vel eborae, vel membranaceae vel papyraceae esse possunt, etque adeo codicis forma quae hodiernorum librorum, cum volumen (sive *liber*, ut h. l. vocat Arnobius,) habeat chartas chartis attextas in longitudinem, qui deinde in unum rotulum sive cylindrum volvuntur. [Gesner. in *Thesauro*.] Cf. Rost et Wichmann *Die Alterthümer Griechenlands und Roms in Bildern*. Fascic. I. pag. 10 seqq. [O.]

radius] Virgil. *Ecl.* III, 40:

In medio dua signa Conon et quis fuit alter

Descripsit radio totum qui gentibus orbem.

ubi Servius: *Radius est virga philosophorum, qua geometrae lineas indicant*. Peculiare mathematicis demonstrationibus instrumentum. Vide Barth. *Adversar.* Lib. XLIX. C. 3. pag. 2282 seq. Nourrius de filo accipit, quo antiqui scribebant, sed nullo exemplo. [O.]

non bovis ritu, aut asini, porci] Ita Meursius et Salmasius. Alii: *non vobis ritu* etc. [O.]

aut si ullum est animal tardius] *νωδέστερον*. Sic enim Graeci hanc vocem usurpant de hominibus ingenii tardioris, ab animantibus istis epitheto translato. Nam hoc est asini epitheton quasi proprium, *ως ἐστερημένον τοῦ βίου*. Homerus:

Ὡς δ' ἔτ' ἑνὸς παρ' ἀρούραν ἰὼν ἐβλήσατο παῖδας

Νωδῆς, ᾧ δὴ πολλὰ περὶ ῥόπαλ' ἀμφὶς ἐάγη.

Ad homines transtulit Aeschylus in *Prometho*:

— — — — — *ἵνα*

μάτη σοφιστῆς ὢν Διὸς νωδέστερος. [Herald.]

conspiciet haec quidem formaturas varias respectans] Ita Fulv. Urfin. probante Herald in *Curis laudis*. Cod. MS. *formaturas varias, res spectans*. Editor Lugd. Bat. *formatura varia res spectans*, i. e. res vario modo formatas. *Formatura* vocabulam Lucretianum, v. c. Lib. IV. vs. 560:

Servat enim formaturam servatque figuram. [O.]

sed quae sint singula nesciens] Ita ed. Lugd. Bat. optime, ut respondeat praecedenti *quidem*. Ceteri: *et quae sint* etc. [O.]

Cap. XXIV. — Quid in Menone, o Plato, quaedam rationibus numeri admota ex puerulo seiscituris] Vide Platon. *Menon*, pag. 82 — 84. ed. II. Steph. (Bipont. Vol. IV. p. 355 — 357.) Cf. Cic. *Tusc.* I, 24. Sed valde placet conjectura Meursii pag. 60: *amota ex puerulo*. [O.]

humanitatis in finibus] Alii: *humanitatis esse in finibus*. Sed verbum male repetitum delent Meursius et Salmasius, rectissime. [O.]

volutum] h. l. sensu in folito, i. q. involutum, ἀνεγμα-
τῶδες. [O.]

*quid sit cubus aut dynamis, sesquioctavus aut sesquiter-
tius ultimo*] Ita lego cum Fulv. Ursino, Th. Cantero, Salmasio
in edit. Lugd. Bat. et in Exercit. in Solinum pag. 297. et 492.
ubi locum hunc difficillimum egregie illustrat: „Bene conjungitur
ab Arnobio *cubus* et *dynamis*. Vetus auctor Graecus de Numeris:
Τετραγωνισμὸς καλεῖται εἰ ἀρισμοὶ οὗτοι ἅπαντες. Τρεῖς τρεῖς 2 δύνα-
μις: τρεῖς 2 κζ κῆβος: τρεῖς κζ πα δυναμοδύναμις: τρεῖς πα σμγ δυνα-
μόκιβος: τρεῖς σμγ ψκζ κωβόκιβος. *Cubus* et *dynamis* itaque nomi-
na numerorum Graecis pariter Latinisque usitata. Sic apud Geo-
metras, quod in recto mensuram accipit, vocatur *numerus*, quod
in plano, *dynamis*, quod in solido, *cubus*. In numeris dyas lineae
respondet, quae longitudinem habet tantum. Haec principium
parium numerorum, unde et ἀρχὴ et γένεσις dicitur. Bis duo
primus quadratus, qui praeter longitudinem etiam latitudinem
accipit, et respondet embado sive areae, et δύναμις vocatur. (*Poten-
tiam* nominat Martianus Capella, ubi vid. Grot. ad pag. 23.) Bis
quatuor primus cubus, qui numerus στερεῶν ac solido aequiparat.
Sic trias principium numerorum imparium. Ter tria *dynamis*, ter
novem *cubus*. Desinant etiam quaerere viri docti, quid sit *sesqui-
tertius ultimus*, nam legendum: *aut sesquitertius ultimo*, id est:
postremo quid sit sesquioctavus aut sesquitertius.“ Haec ex Salmasio.
Pro *cubus* ceteri editores habent *dibus*, quod defendit Meursius
accipiens de binione et allegans locum Agathiae Epigrammate
LXXII. (Analect. Brunk. Vol. III. pag. 60.) in τὰβλαν, i. e.
tabulam vel alveum lusorium Zenonis, ubi vs. 10 seq. haec
leguntur:

Ὅς δὲ πέλει μετὰ σοῦμμον, ἔχεν δύο. μονάδα δ' ἄλλην
Ψῆφον τὴν πυμάτην ἀμφιέπεσκε δίβος.

Ubi autem *δίβος* seu *dibus* non est, ut Meursius putat, *binio*, sed,
ut docent Jacobs V. Cl. in Obsf. ad Analect. Vol. III. Part. I. p. 122.
et Salmasius, qui Epigramma hoc pluribus illustrat in Obsf. ad
Julii Vopisci Proculum Hist. August. Vol. II. pag. 753., est nomen
Latinum factum ex *divus*, ut α σοῦμμος ex *summus*, et signifi-
cat locum sive lineam in uno latere alvei lusorii calculorum sive
tesserarum, qui dicebatur *divus*, *δίβος*, quasi Regis vel Imperato-
ris Romani sedes: nam nemo nescit Imperatores Romanorum *Divos*
post mortem appellatos: cui in altero latere oppositus erat et con-
trarius *Antigonus*, quod est nomen Macedonum regis, quos

semper Romanis adversos et contrarios fuisse notum est. Talis enim tabulae ludus ad imaginem belli plane compositus erat: inde tabulae certamen dicebatur: in eo calculi nigri vel rufei cum albis certabant. Sed hoc nihil ad locum nostrum, ubi non de calculis lusoriis, sed de numeris sermo est. Itaque legendum *cubus*. [O.]

an inquisitam expediat quaestionem] Stevvech. leg. conj. *anquifitanne expediat quaestionem*, adducens Fesli auctoritatem: *anquirere, circumquaerere*. Sed nil mutandum. *inquisitam* pro *simplici quaesitam*. [O.]

senfurus] Th. Canterus conj. *haefurus*, i. e. *dubitaturus*. Sed nil mutandum. [O.]

Marpesia rupes] Sumfit ex Virgilio Aen. VI. vs. 471 sq.:

Nec magis incepto vultum sermone movetur,

Quam si dura flix, aut fiet Marpesia cautes.

ubi Servius: *Cautem Marpesiam Parium lapidem dicit. Marpesus enim est mons Pariae insulae*. [Elmenh.]

cum altero sermocineris, an secum] Prorsus assentior Meursio haec verba expungenti tanquam glossema et otiosam repetitionem eorum, quae modo praecefferant. [O.]

Cap. XXV. — *anima — — post Deum principem rerum et post mentes geminas locum obtinens quartum*] Illustranda haec verba e Platoniorum doctrina, qui locum in rerum natura summum ac principem attribuebant *θεῷ πρώτῳ, Διὶ μεγάλῳ, δημιουργῷ*, secundum *θεοῖς γεννητοῖς*, Diis a summo Deo creatis ipsique subjectis, tertium *δαίμοσι*, quartum tandem animis hominum ab eodem Deo summo creatis (corpora enim ex elementis formasse Deos minores statuebant. Vid. Alcinoium Introd. in philosophiam Platonis Cap. XVII.). Plato in Phaedro pag. 247. ed. H. Steph. (Bipont. p. 321.) *Ὁ μὲν δὲ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς πηγὴν ἄρμα ἐλαύνων πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος· τῷ δ' ἔπεται στρατιὰ θεῶν τε καὶ δαιμόνων κατὰ ἔνδεκα μέρη κεκοσμημένη*. Alcinoius l. I. Cap. XV. pag. 105. ed. Fischeri in IV. Dial. Plat. *Ὁ μὲν γὰρ θεὸς τοῦ τε παντὸς ὑπάρχει ποιητῆς αὐτὸς καὶ τῶν θεῶν τε καὶ τῶν δαιμόνων*. *Mentes* itaque *geminas*, id est *similes, pares* (vid. Serv. ad Aeneid. I. vs. 165.), dicit Arnobius *θεοῦς καὶ δαίμονας*, quorum in loco Judaeorum ac Christianorum doctores Platonizantes substituebant *ἀγγέλους καὶ δυνάμεις*. Vid. Wetsten. in Matth. Cap. XXIV. vs. 29. Nov. Test. Tom. I. p. 503. [O.]

ex crateribus vivis] i. e. *ποταμὸς ὕδατος τῆς ζωῆς*. vid. Apocal. XXII. vs. 1. [O.]

mundus minor qui dicitur] Macrobius in Somn. Scip. Lib. II. C. 12. *Physici mundum magnum hominem, et hominem brevem*

mundum esse dixerunt. Chalcidius in Platon. Timaeum pag. 126. *Est in corporibus nostris aquae portio et item aëris, nec non ignis et terrae, unde opinor, hominem mundum brevem a veteribus appellatum.* κέρας συνεμύ. Cf. Nemes. de Natura Hom. C. 1, [Elm-nū. et O.]

demoretur iners, valeat in aere quamvis, annis vivat innumeris] Ita edidi ex emendatione levissima et felicissima C. Barthii in Advers. Lib. XLIV. C. I. pag. 1937. Sensus scil. loci est: Pone hominem in solitudinem, fac sanum ut libet, fac immortalem esse, da illi omnium votorum in hac vita summam, ut scil. *in aere valeat*, i. e. pecuniis, divitiis affluat. Cod. MS. et ed. 1. habet *valeat in aëre*, nullo sensu. Fulv. Ursin. et Gelenius: *demoretur iners veluti puer, quamvis* etc. audacter. Stewech. proponit legendum aut: *iners vagiat amare*, sive propius ad scripturam codicis, tralata voce ab ovibus: *iners valet amare*. pessime utrumque: nam homo ille tricenarius, quem fingit Arnobius e carcere tenebricoso, quo inclusus erat, inter homines prodeuntem, neque vagiet amplius, ut infans, neque, cum ovem hactenus nullam viderit, nihil praeter nutriceam suam conspiciens, ut ovis balabit. Jo. Meursius censet legendum: *demoretur iners valde et ignarus, quamvis* etc. Herald. in Curis secundis: *velut in aëre*, i. e. tanquam volucris in aëre degens, ut nos dicimus: *Er lebt, es ist ihm wohl, wie dem Vogel in der Luft*. Editor Leidensis: *idem erit iners, valeat manere quamvis annis vivus innumeris*, audacius et a scriptura Codicis remotius. Minime autem spernenda est altera conjectura ejusdem C. Barthii l. l. *valeat, in aere quamvis* etc. i. e. in loco tutissimo, extra omnem aleam, omne periculum humanitatis positus, ut saepissime ap. antiquos. Priorem tamen praetuli. *demoretur* est pro *demorabitur* more Arnobii praefens conjunctivi saepissime ponentis pro futuro indicativi. [O.]

nodis corporis] *Nodis corporis* i. q. *vincula corporis* de vita animam in eo detinente. Vid. C. Barth. Adversar. Lib. XII. C. 15. pag. 694. [O.]

usu atque assiduitate cogente] Forte: *assiduitate docente*. [Meurs. p. 63.]

agnoscere in curriculo flexiones] *noscere, scire* et ejus composita apud Arnobium saepissime de iis, quae quis usu et experientia discit. Vide supra ad Lib. I. Cap. XXIII. [O.]

revolare ad dominicas sedes] Ita Gelenius. MS. *revocare*. Scripserat fortasse Arnobius *revolgare*, ἀρχαίως pro *volare*. Lucretius II. vs. 163:

Tempore, quo Solis pervolgant fulgura caelum.

Pacuvius: *Halcyonis ritu litus pervolgans feror.* [Herald.] Pro *sedes* Ursin. *aedes.* [O.]

nomina corvus expromere] MS. Reg. habet *corfus*, quod interpretantur nonnulli ὡς ἀπὸ τῆς καρδίας, *expromere* ad *psittacum* referentes, sed cuilibet potest persuaderi, genuinam esse lectionem *corvus*. Apulejus Lib. II. Florid. *Verum enim vero*, inquit, et *corvus* et *psittacus* nihil aliud, quam quod didicerunt, *pronuntiant*. quo libro is scriptor multa abdita de natura et indiciiis psittacorum tradidit. De corvis porro saluatoribus, quos Imperator Augustus coemit, adeundus Macrobius libro II. Saturnal. Cap. 10. [Herald. et Stewech.] Pro *expromere* Fulv. Ursin. legit *exprimere*. male, Virgil. Aen. II. vs. 280. *moestas exprimere voces.* [O.]

Cap. XXVI. — superioribus adventare de saeculis] Fulv. Ursinus conj. *de sedibus*, sed nil mutandum. Utitur Aino-
bicus hoc verbo pro genere, sobole et multitudine, more Lucretiano. Adi indicem Giphanii. [Elmenh.] Vide supr. ad Lib. I. C. XXV. et infra ad Lib. VII. C. XXIV. [O.]

elementariam fieri] i. e. primis elementis imbuendam. Seneca Epist. XXXVI. *Turpis et ridicula res est elementarius senex*, [Elmenh. et Nourry.] *Eine ABC-Schülerin.* [O.]

repentiam priorum] Glossae: *Repentiu* — ἐπανόλησις. Infra Cap. XXVIII. *Quod enim rebus ingressis priorum repentiam detrahit*, i. e. ἀνάμνησιν. Lucretius Lib. III. vs. 363 seq.:

Interrupta semel cum sit repentia nostra.

Et nunc nil ad nos de nobis attinet, ante

Qui fuimus.

Sic *retinentia* quoque apud Lucretium, qua rerum praeteritarum fugientem memoriam retinemus scil. et retrahimus.} Lib. III. vs. 674 sq.:

Nam si tantopere est Animi mutata potestas,

Omnis ut actarum exciderit retinentia rerum.

[Herald. et Elmenh.]

incorporales animas substantias non habere] Ita ed. Lugd. Bat. e correctione Stewechii. Antea legebatur *incorporalis anima*, sed *incorporalis* in Cod. MS. est accusativus pluralis pro *incorporales*. Alii: *incorporalem animas substantiam.* [O.]

suaderi] Fulv. Ursinus leg. *ceuset videri*. Sed nihil mutandum. *suaderi perdere*, i. e. *affici, ut perdat*. Ita *suadere, imperare* saepissime etiam de rebus inanimatis pro *impellere, sollicitare*. Lucret. Lib. I. vs. 175:

— — — — *frumenta calore*

Viteis autumnno fundi suadente videmus.

ubi tamen alii legunt: *judanto*. Vide Lambin. pag. 35. [O.]

in corporibus] Fulv. Urfinus: *incorporeus*. male. [O.]

corporum — — junctiones] Alii: *vinctiones*. male. Arnobius infra eodem libro: *Quis auctor junctionis?* Lib. III. *Multitudinis junctionis differentia conservata*. Lib. VI. *simulacrorum coalescere junctioni*. [Elmenh.]

Cap. XXVII. — *si modo esse perpetuum cogitat*] Sine dubio legendum: *esse se perpetuum cogitat*. [O.]

Omnis enim passio leti atque interitus janua est] Infra: *Rursus vero si animae leti adeunt januas*. Inicitatur Lucretium V, 374:

Haud igitur leti praeclusa est janua Coelo. [Herald.]

inevitabilem rebus afferens functionem] *Functio* pro morte, ut *fungi* pro mori, locutio familiaris Arnobio. Sic infra Cap. LVII. *Hic retur (animas) esse perpetuas, et superesse mortalium functioni*. Ita *morte functus* Lib. I. Cap. XLI. Vide Voss. ad Sulpic. Sever. I. Cap. VII. et Bünemann. ad Lactant. Instit. VII. Cap. X. pag. 914. [O.]

usu et illis est vita, non mancipio tradita] i. e. data est illis vita ad usum, non ut perpetuam ac aeternam eam habeant. Lucretius III, 984:

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

Seneca Epist. LXXII. *Nihil dat fortuna mancipio*. [Elmenh.]

quamvis aliter quidem inferant] id est *argumententur, concludant*. Locutio apud Tertullianum et Apulejum haud infrequens; sed etiam probatoribus scriptoribus, v. c. Quintiliano Inst. V. Cap. 14, et Lib. VIII. Cap. 4. usurpata. Cujus plura exempla collegit Bünemann. ad Lactantii Inst. VII. Cap. XIII. pag. 927 seq. [O.]

passibilitate interveniente] *passibilitas* vox cadentis Latinitatis. Vid. Voss. de Vitiis serm. et Ol. Borrich. Cogitat. p. 189. Sic *passibilis* infra Libro VII. *quicquid enim vexatur rei alicujus e motu, passibile esse constat et fragile*. [O.]

Cap. XXVIII. — *Ac ne tamen instructi non plenius abeamus, audiamus a vobis, quemadmodum dicitis, animas, cum terrenis fuerint corporibus involutae, priorum reminiscenciam non habere*] Ita editiones omnes, excepta prima et Lugd. Bat. e correctione Gelenii. MS. et editio princeps habet *abeamus ne videamur a vobis*, unde Heraldus in *Curis secundis legendum suspicatur: Ac ne tamen instructi non plenius abeamur nec videamur a vobis* (scil. non plenius instructi), *quemadmodum dicitis animas, cum terrenis fuerint corporibus involutae, priorum reminiscenciam habere, deleto non*. Quod falsissimum. Nam refutat Arnobius eos, qui statuebant: hominum animas esse divinas et aeternas,

adeoque priorum reminiscantiam habituras, nisi corporis vinculis impedirentur, quibus ostendere vult: si esset animis vita humanae huic antea, corpus illis non fore obstaculo reminiscantiae eorum, quae factitarent foris positae et nondum hominibus conjugatae, et praeparat ita suam demonstrationem, animas hominum non esse aeternas nec a Deo profectas, sed a naturis longe inferioribus. Editor Lugd. Bat. legit: *abeamus, scire avemus*, quod eodem redit, quo *audiamus* Gelenii. Meursius pag. 63. conj. *abeamus: ne rideamur a vobis, quemadmodum dicitis* — — — — *non habere?* [O.]

et prope insensibiles eorum permixtione perfectae] Proba lectio: nam qui corrigere volunt *effectae* (ut Fulv. Ursinus), falluntur. Sic *perficere* usurpabant. Jul. Firmic. Lib. VII. Mathes. Cap. 16. *Mulieres viragines, sterilesque perficient.* et saepius. [Herald.]

quo minus artes suas antiquas reminiscantur] Codex MS. *quo minus artes suas antiquas atque reminiscantur*, unde Meursius conj. *aeque reminiscantur*. Alii: *artes suas atque antiqua*. [O.]

immortalitatis conditione mactatas] Vide supra ad Lib. I. Cap. XLI. [O.]

non est signum memoriae perditae, sed comprobatio indiciumque servatae] Joannes Schefferus Argentoratensis in Adversariorum Libro Cap. XX. infert. Miscell. Obsl. Crit. Vol. IX. pag. 165. *indicium* a glossatore adjectum putat, male. Amat enim Arnobius nomina conjungere idem significantia. [O.]

Cap. XXIX. — *exigui mominis*] Etsi vulgata lectio *mominis* tolerari potest, malim tamen cum aliis (Meursio) *exigui mominis*. Sic noster infra Cap. XXXV. *nullius apud principem mominis*, i. e. momenti, et Lib. VI. Cap. XX. *sub ipso furti atque operis momine*. Lucretium, ut saepe alibi, affectatus. Lib. III. vs. 189:

Momine uti parvo possint impulsa moveri.

[Herald. et Galland.]

Definite hominem, proletarius cum sit, "classicis, et capite cum censeatur, adscribere ordinibus primis] MS. *proletarium cum sit, classicus, inepte*. Nam proletarii erant infra classes. Bene itaque emendavit Gelenius. [Meurs. in Append.] Varias in classes distributos fuisse cives Romanos, tradunt Livius Lib. II. Cap. 43. et Dionysius Halicarn. Lib. IV. pag. 221. Singulari tamen significato, teste A. Gellio Noct. Att. Lib. VII. Cap. 13., *classici* vocabantur primae tantum classis homines, qui centum et viginti quinque millia ampliusve censi erant. Quo quidem sensu *classici* hic dicti ab Arnobio *proletariis* oppositi, qui, tenuissimi cum essent, *prolem* tantummodo Reipublicae sufficiebant. *Capite vero censi*, ut

eos appellat auctor, ii dicebantur, qui nullo aut parvo aere cen-
sebantur, ac parvum aut nullum vectigal pendebant, ex A. Gellio
Lib. XVI. Cap. X. [*Nourrius.*] Cf. H. Pontan. ad Macrobr. Satur-
nal. I, 15. et I. N. Funccium ad XII. Tabb. p. 77 sq. [*O.*]

nec patriciae claritatis unquam meritis nuncupari]
Claritas propria Senatorum et Patriciorum, qui sub Imperatoribus
viri clarissimi dicebantur, cum florente republica viri tantum sum-
mae dignitatis isthoc nomine insignirentur, quod etiam laudem
boni civis involvebat. Hinc Cicero ad Attic. Lib. XIV. Epist. 11.
stomachatur hoc nomen Caesari post mortem tributum ab Antonio
pro concione, et in Orationibus coram Senatu habitis semper *Patres*
Conscriptos alloquitur, nunquam *Patres* seu *viros clarissimos*. Uni-
versus senatus dicebatur quidem *ordo clarissimus*, singuli non item,
sed demum sub imperatoribus. Vide Schwarz. ad Plinii Panegyry.
Cap. XC. et seniore aetate etiam senatorum conjuges appellabantur
foeminae clarissimae, vide Salmat. ad Aelii Lamprid. Heliogabal.
Script. Hist. Aug. Vol. I. pag. 797. Arnobius itaque h. l. audaciori
metaphora hominem a Deo profectum et conditum dicit *patriciae*
claritatis. Non igitur opus habemus correctione editoris Lugd.
Bat. *nec patris clari, tantis cum meritis nuncupare*. Ed. princeps
patriae etc. [*O.*]

quorum malis cuncti extollimur] Ita editio princeps Ro-
mana et ceterae omnes. Sed ingeniosa conjectura est Fulvii Ursini:
quorum alis cuncti extollimur, ut et in sequentibus: *non tantum*
accidere (*befchneiden*) *alas istis noluisistis*, pro vulgato: *non tantum*
accidere mala ista censetis. [*O.*]

inanium distendimur vanitate] Fulv. Ursinus leg. censet
inani etc. male. *inanium vanitas* est vana opinio, aestimatio rerum
inanium. [*O.*]

*quamvis ille sit indolis infamia semper atque ignomi-
niosa fugientis etc.*] Philosophiae. Nam abstinent a peccatis non-
nulli poenarum formidine: alii vitia ipsa execrantur et detestantur:
alii denique infamiam metuunt et sinistros de se rumores,
atque idcirco rebus flagitiosis abstinent. Hi sunt tenerae frontis
homines, ἐπιεικέις atque αἰδήμονες, quos improbi θειλῶδες atque
inertes arbitrantur, quemadmodum contra τοὺς ἀνωσχῶτους con-
stantes et ἀνδρείους. His igitur verbis describit Arnobius hominem
αἰδόμενον. Est enim αἰδήμων, qui metuit τὰ εἰς ἀδοξίαν φαινόμενα
ἄξιον, ut definit Aristoteles, id est, qui infamia atque ignominiosa
fugit, ut loquitur Arnobius. [*Herald.*]

non in omnia flagitia praeceps se ruat] Haec est lectio
vetus, quam non debuerat mutare Gelenius. Usurpatur enim hoc
verbum saepissime ἐνεργητικῶς. [*Idem.*] Sic irruere active Lib. I.

(Cap. XXXIV.) dixit. Sic *penetrare, emergere*, alia, Plautus, Apulejus, alii. [*Meurf. in Append.*]

[*superuae*] Ita Salmasius ex emendatione Meurfii. Alii: *superbae*. Alii: *superae*. [*O.*]

Cap. XXX. — *aut rotarum volubiliū circumactus*] Jam igitur temporibus illis, quibus fabulas istas fingeant, rota poenalis in usu erat. Supplicia enim inferorum ad supplicia communia accommodabant. Rota poenalis, de qua videndus Cujacius Obsl. Lib. III., fuerat olim poena fervorum propria; sed postea ad eruenda crimina in quaestionibus adhibita. Alligabantur autem rotae et distendebantur: atque ea contorta flagris caedebantur. Unde *στρεβλοῦσθαι* proprie et *torqueri*. Scholiast. Aristoph. ad Pac. Οἱ δοῦλοι σφαλλόμενοι, ἐπὶ τοῦ τροχοῦ δεσμούμενοι καὶ στροβόμενοι ἐτύπτοντο ἀνακλώμενοι ἐν αὐτοῖς. [*Herald.*]

[*ambiatur flammis*] Annon legendum *amburatur*? Quod verbum proprium de iis, qui cruciantur igni, non plane necantur, quod est *comburare*. [*O.*]

[*illibatum necesse est permaneat et intactum, neque ullum sensum mortiferae passionis assumere*] Proba lectio. Nam qui scribendum existimant *asumat*, plane falluntur. His modorum mutationibus delectantur Afri scriptores. Infra: *Itaque cum nobis intendatis aversionem ex religione priorum, causam convenit ut inspiciatis, non factum: nec quid relinqueremus, opponere; sed secuti quid finis, potissimum contueri.* [*Herald.*] MS. pro *illibatum*, quod est e correctione Gelenii, *illaesum* tamen. [*O.*] Conf. Intpp. ad Livii XXI, 49. [*Ochsner.*]

[*verum etiam Philosophiae ipsius causam tollit*] Haec explicantur Capite sequenti, his verbis: *Medietas ergo quaedam, et animarum anceps ambiguaque natura locum philosophiae peperit, et causam, cur appetetur, invenit.* [*Herald.*]

[*ac per omnia libidinum genera effrenatum spargere immensae cupiditatis ardorem*] Ex adfinitate litterarum verbum periisse autumo, quod non parum possit ad exornandum tropum: eoque rescribo: *effrenatum spatium immensae cupiditatis ardere.* Geminus apud auctorem hunc locus Lib. IV. ideoque attextendus: *Deum adamasse (Jovem puto Maximum) et per omnes libidinum formas incestarum cupiditatum circumegisse pellaciam. Spatiatorem pro erratore collocavit M. Cato, restantibus Pompejo Festo et Macrobio Lib. VII. Apud Petronium quoque id vocabuli repertum. Vidi, ait, quosdam conspatiantes.* [*Steweck.*] Non opus hac conjectura. Metaphora ducta a navibus, quae ventis sparguntur per aequora. [*O.*]

si animae leti adeunt januas, Epicuri ut sententia definitur] Epicurus scilicet statuebat, animum una cum corpore gigni, crescere, senescere et interire. Vide Lucret. Lib. III. vs. 418—840. [O.]

purgari hac animas] Ita legendum (ex emendatione Meursii), non *has animas*. Philosophiam existimabant esse ζωής ἀνθρώπου καὶ κάθαρσιν καὶ τελειότητα. Vide Platonem in Phaedone, et Hieroclem in aurea Pythagoreorum carmina. [Herald.]

in ipsis corporibus sensus eis deperit extinguiturque vitalis] Legi voluit: *cum ipsis corporibus*. Falso. Tangit enim Arnobius argumenta, quibus mortalem esse animam efficere conabantur. Atque inter alia inculcabant praecipue, in ipso corpore animam minui, corrumpi, et tandem cum eo extinguere. Eam enim in aegris aegram; in aetate fessis fessam; ac quum interit corpus, simul cum ipsis partibus, quae primo consopiantur, extinguere, etc. quae omnia tractantur a Lucretio Lib. III., et diluuntur a Lactantio Lib. VII. Cap. XII. [Idem.]

Cap. XXXI. — *Medietas ergo quaedam et animarum anceps ambiguaque natura locum philosophiae peperit*] Haec enim fuit Stoicorum doctrina: quare quae hic scripsit Arnobius de medietate animarum, ea partim e Stoicorum schola, partim e scriptura perperam intellecta hauserat. Conf. Lactant. Lib. VII. Cap. 20. [Herald.]

nec in natura posse degenerare mortali] Editor Lugd. Bat. in naturam — — — mortalem ex emendatione Meursii in Append. Male. Vide Observata ad Lib. I. Cap. XLII. et Lib. II. Cap. II. verba: *veram in orbe religionem induxit*. [O.]

Cap. XXXII. — *ejus enim cognitio fermentum quoddam est vitae*] Respicit Arnobius ad verba Divi Soteris Joann. XVII. vs. 3. Ἀὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας, Ἰησοῦν Χριστόν. [O.]

tum deinde feritate atque inhumanitate depositis, resumant ingenia mitiora, ut ad illud quod dabitur esse possint paratae] His verbis cum regenerationem per baptismum, tum Eucharistiam significat Arnobius, sed ita, ut verba Gentilium ad Christianorum sacra accommodet. Existimabant enim Gentiles, mysteria fuisse inventa, ut homines ex agresti immanique vita ad humanitatem excolerentur et traderentur: unde initia appellata. Vid. Cic. de Legg. II. Cap. 14. Haec est Nationum παλλιγενεσία. At baptismus appellatur λουτρὸν ἀναγεννήσεως, lavacrum regenerationis, ab Apostolo ad Tit. III. vs. 5. Hoc autem loco perstringit breviter et obscure Arnobius ea quae observantur πρὸ τοῦ βαπτίσματος. Dicit in praecedentibus: *si modo illum tentent ac*

meditentur agnoscere. Sic Catechumenorum ordinem subindicat. Catechumeni enim, priusquam baptizarentur, *κατηχεύοντο* et in doctrinae Christianae principiis instituebantur, ac Christum cognoscere docebantur, deinde fidem suam profitebantur, postea precibus ac jejuniis operam dabant ac poenitentiam agebant, feritatem atque inhumanitatem deponentes, *ut ad illud quod dabitur esse possint paratae*, i. e. ad communionem corporis Christi, quia statim, quum essent baptizati, in conventum deducebantur, atque ibi Eucharistiam participabant. Antea enim, quum sacramentum istud celebraretur, Catechumeni ne aderant quidem, quod usitatum etiam in profanis mysteriis, a quibus arcebantur, qui initiati et sacra non erant. Unde formulae: *Ἐκὰς ἑκὰς ἔστε βέβηλοι. Procul procul este profani.* Etiam verba *illud quod dabitur* etc. translata videntur a Gentium mysteriis, in quibus dabantur quaedam symbola et memoracula. Arnobius igitur, quia audierat, dari fidelibus panem et vinum, nec mysterii hujus rationem satis cognitam habebat, ideo hac de re loquitur paullo obscurius et verbis non satis propriis, ita ut confuse tantum vidisse eum aliquid appareat, nihil adhuc distincte. [*Heraldus.*] Heraldum refutat Nonnrius putans, Arnobium generaliter h. l. de felici animae nostrae immortalitate disputare; quam, nisi agnito vero Deo et morum inhumanitate deposita, consequi non possumus. Sed verba *illud quod dabitur* mihi singulare quoddam et *μυστηριώδες* indicare videntur, quod autem non rei ignorantia, ut Heraldus putat, sed consulto et prudenter reticuisse videtur Arnobius, ne scil. Gentium talia non intelligentium animos offenderet. Quare, hoc uno excepto, Heraldus assentior. [*O.*]

dedimus et mancipavimus] Fulv. Urfin. *mancipamus*, male. [*O.*]

proteginus nos laminiis, Pfyllis Marsis videntibus] Sic habet ed. Lugd. Bat. In Codice regio est *laminiis pphyllis*. Theodorus autem Canterus hunc locum sic corrigendum opinatur: *Proteginus nos labiis Pfyllis, Marsisve dentibus*; optimo quidem sensu, si *Pphyllorum* et *Marsorum* legeretur. Salmasius autem (ad Tertulian. de pallio p. 239. et ad Solin. p. 246. O.) haec ita vult emendari: *Pphyllis labiis, Marsisve dentibus*. Eodem sane sensu. (At formationem *labinum*, i, pro labium frustra quaesivi. O.) Quibus enim serpentes male infuderant mordendo venenum, hos Pphylli et Marsi fugendo sanabant. Nullus autem dubitandi locus videtur, quin Arnobius loquatur de hisce Pphyllis Africae, et Marsis Italiae populis, qui re ipsa venenatis serpentium moribus medebantur, quorumque meminerunt Plinius Hist. Nat. VII, 2. XXI, 15. XXV, 2. XXVIII, 5. Aelianus de Nat. Animal. Lib. I. Cap. 57.

Plutarch. in Caton. min. Strabo Lib. XVII. pag. 814. Casaub. Sueton. in Augusto Cap. 17. Solinus Cap. 27. Hieronymus Praefat. in Joel. De Pfyllis elegantissime Lucanus cecinit Pharfal. IX. vs. 891 seqq.:

— — — — *Gens unica terras*
Incolit, a saevo serpentum innoxia morfu.
Marmaridae Pfylli, par lingua potentibus herbis,
Ipse cruor tutus, nullumque admittere virus,
Vel cantu cessante potest: natura locorum
Jussit, ut immunes misti serpentibus essent.

De Marfis denique hos Lucilii versus citant ex Lib. X. Satyr.:

Jam disrumpatur medius, jam ut Marfus colubras
Disrumpit cantu, venas cum extenderet omnes.

(Conf. A. Gell. Lib. XVI. Cap. XI. Firmic. Astron. Lib. VIII. Cap. VI. etc. O.) Et haec quidem manifeste satis ostendunt, Arnobium de his, uti diximus, Pfyllis et Marfis fecisse sermonem. Utrum vero voces *laminis* et *venditibus* genuinae sint, aut quid pro iis reponendum, sine aliquo Codice integro et incorrupto quis adserere audeat? [Nourr. p. 562 seq.] Equidem nihil prorsus mutandum censeo. Quid enim nos impedit, quo minus credamus, *laminas magicas* (amuleta) venditas fuisse ab hujuscemodi praestigiatoribus. Quid quod sequentia verba: *aliisque institutoribus atque planis*, requirere videntur participium *venditibus*, et constructio sane durissima esset: *protegemus nos labiis Pfyllis Marfisve dentibus aliisque institutoribus* etc. [O.]

institutoribus] Cod. Reg. *institutoribus*, male. *Institutores* (h. I. *Hausierer*) sunt qui merces vel suas vel aliorum distrahant, qui merces vel etiam officia sua venalia habent. Sic infra Cap. XXXVIII. hoc vocabulo coquos, etiam lenones, muliones, meretrices etc., quos ante dixerat, comprehendit Arnobius. Ovidius de Art. am. Lib. I. vs. 425:

Institor ad dominam veniet discinctus emacem,
Expediet merces teque sedente suas. [Nourr. et O.]

Cap. XXXIII. — *quid non ex communi facimus sensu*] *Communem sensum* pro sapientia posuit et judicio Arnob. infra Lib. IV. *Nisi communem tollitis nobis atque eripitis sensum* — — — *ille communis qui est in omnibus mortalibus sensus.* Horat. Satyr. Lib. I. Serm. 3. *Communi sensu plane caret.* Phaedrus Lib. I. Fab. VII:

Hoc illis dictum est, quibus honorem et gloriam
Fortuna tribuit, sensum communem abstulit.

[Elmenh.] Cf. Scheffer, ad Phaedri l. l. Editio Rom. ex commodi

sensu, male. Veram lectionem Meursius restituit, ut et in seq. *praeponimus loco proponimus*. [O.]

si modo justa est vicissitudo] Meursius legend. conjicit: *si modo ista est necessitudo*, male. Sensus est: si res tam exigui pretii, ut anima humana est, comparationem aliquam et vicissitudinem cum Christo patitur. [O.]

intestinoque conatu] Vide supra ad Lib. I. Cap. XX. [O.]

Vos cum primum soluti membrorum abieritis e nodis, alas vobis affuturas putatis etc.] Ita Gelenius. Editio prima: *abieritis senodes*, nullo sensu. Ad hanc autem sententiam accommodate Cicero in Consolatione ap. Lactantium Lib. III. Cap. XIX. *Nec enim omnibus iidem illi sapientes arbitrati sunt eundem cursum in coelum patere: nam vitiiis et sceleribus contaminatos deprimi in tenebras, atque in coeno jucere docuerunt: castos autem animos, puros, integros, incorruptos, bonis etiam studiis atque artibus expositos, levi quodam et facili lapsu ad Deos, id est ad naturam sui similem pervolare*. Cf. Euripid. Supplic. vs. 532 — 536. [Herald.]

ad sidera volare] Stewech. mavult *arolare*. [O.]

sedes superas petere] Ita editio Lugd. Bat. et Oberthür. e conjectura Stewechii: alii *res superas*. [O.]

mereamur] Vide supra ad Lib. I. Cap. III. [O.]

Cap. XXXIV. — *posse compleri*] Fulv. Ursinus mavult *posse conferre*. Sed nil mutandum contra Codicis fidem. [O.]

si ejus nomini — — substernimur] Meursius et Stewech. conj. *numini*, perperam. Nomen Christi i. q. ipse Christus, ut nomen Dei pro Deo. Vide supra ad Lib. I. Cap. XX. [O.]

vitae aeternitate donari] Ita Salmasius. Alii: *vitam aeternitate donari*. Meursius conj. *vita in aeternitate donari*. Fortassis Arnobius Lucretium suum imitatus scripsit *vitai aeternitate*. Qui est Genitivus antiquus. [O.]

Cap. XXXV. — *Si nos ista nescire dicamus — — — si omnipotenti credidimus regi — — — si quod impossibile est, illi possibile atque admodum executioni paratum?*] Si h. l. pro *Quid si* et involvit Ellipsin, ni fallor, ita supplendam: — — — *Quid (sc. habebunt, quod opponant nobis,) si dicamus nos ista nescire*. Nostrium: *Und wie? Wenn wir nun sagen: wir wissen es nicht? quod dictum pro: Was werden sie dagegen einwenden können, wenn wir sagen: wir wissen es nicht*. [O.]

et nullius apud principem mominis] Ita Meursius, editor Lugd. Bat. et Oberthür. Alii: *nominis*, quod h. l. etiam defendi posset. [O.]

Nam si omnes concedimus, unum esse rerum patrem etc.] Haec enim fuit veterum Sophorum sententia, unum esse Deum,

principem ac patrem omnium rerum, ipsorumque adeo Deorum, quae fuit sententia Hermae ter maximi, ut etiam docet B. Augustinus Lib. VIII. de Civit. Dei Cap. XXIII: *Ille autem Aegyptius alios Deos dicit esse a summo Deo factos; alios ab hominibus etc.* Hanc sententiam Pythagorei postea frequentes secuti sunt. Vide Hieroclem. Cf. Lactant. Lib. I. Cap. 6. Hinc igitur Valerius Soranus:

Juppiter omnipotens Regum Rex ipse, Deusque;

Progenitor, genitrixque Deum; Deus unus et omnis.

[Herald.] Confer ea de re peculiarem Meinerlii V. Cl. librum: *Historia Doctrinae de vero Deo. Lemgoviae 1780. in 2 voll.* [O.] *nihilque omnino ante illum, quod alicujus vocaminis fuerit, invenitur* i. e. nihil quod possit vocari, nulla rerum existentium, *kein einziges von allen nembaren Dingen.* Vocamen est vox Lucretiana. Lib. II. vs. 656:

— — — — *et Bacchi nomine abuti*

Mavult, quam laticis proprium proferre vocamen.

Utitur Solinus et Arnobius passim, v. c. Lib. I. C. 3. *gens nostra felicitate donari hujus vocaminis meruit, et saepius.* [Herald. et O.] *mutabiles*] Editio Rom. *nutabiles*, quod Stewechius defendit, perperam. [O.]

prolati. Si sint prolati et geniti etc.] Ita ed. Lugd. Bat. Ante: *prolati sint. Prolati et geniti.* Meursius: *prolati. Si sint prolati et geniti.* [O.]

Cap. XXXVI. — *Quo igitur pacto immortalitatis largitio est donum Dei, certe prolatis etc.*] Ita ex emendatione Geienii editores omnes usque ad ed. Lugd. Bat. Cod. MS. et ed. princeps habet: *immortalitatem largitus est donum Dei certam prolatis sine sensu.* unde Heraldus suspicatur, verba *donum Dei* esse Glossema, quod e margine, ubi scriptum erat: *immortalitas donum Dei*, in textum irrepit, et legendum: *Quo igitur pacto immortalitatem largitus est* (scil. Deus) *certam prolatis.* Male. Hoc enim aperte negat Arnobius, *Deum prolatis largitum esse immortalitatem, sed tantum dicit, posse largiri;* animas perinde ac corpora esse natura sua caducas et mortales, quae si immortalitatem adipiscantur, Deo id acceptum referendum. Itaque nil mutandum censeo. Ed. Lugd. Bat. refingit: *Quo igitur pacto immortalitas largitoris est donum Dei circa prolatos, et animas etc.* ad sensum quidem optime, sed audacius. [O.]

Plato — — — — *in eo sermone ac libro, qui Timaeus inscribitur etc.*] Locus exstat in Timaeo Platonis pag. 41. ed. II. Steph. Vol. III. (ed. Bipont. Vol. IX. pag. 325.), quem Cicero de Universo sic interpretatur: *Tum ad Deos is Deus, qui omnia*

genuit, fatur: *Haec vos, qui Deorum fatu orti estis, attendite: quorum operum ego parens, effectorque sum, non sunt dissoluta me invito, quanquam omne colligatum solvi potest. Sed haudquaquam boni est, ratione vinctum velle dissolvere: sed quoniam orti estis, immortales vos quidem esse et indissolubiles non potestis; neutiquam tamen dissolvemini, nec vos ulla mortis fata periment, nec fraus valentior, quam consilium in eum, quod majus est vinculum ad perpetuitatem vestram, quam illa, quibus estis tum, cum gignebamini, colligati.* [Etmenh.]

neque ullo ab alio nisi ab eo qui vinxit et dissolvi] Ita Fulv. Ursinus, probante Meursio, et ed. Lugd. Bat. Cod. MS. et editio princeps Rom. *neque ab ullo abolitionis ab eo qui vinxit, nullo sensu, unde Gelenius fecerat: nexusque abolitione ab eo qui vinxit.* Stevechius: *neque ab ullo, nisi ab eo qui vinxit.* At, ut ipse fatetur Stevechius, Fulvii emendatio propius accedit ad lectionem Codicis MSti. [O.]

et salutari vinctione donari] Sic edidi cum ed. Lugd. Bat. Ceteri: *missione.* Sed h. l. non de dimissione animarum et corporis vinculis, nam hoc esset *missio*, sermo est, sed *de vinculo illo ad perpetuitatem*, ut ait Cicero in loco supra allato e Platonis Timaeo, sive de vinctione, qua animae natura sua mortales continentur a Deo, ne dissolvantur. Ed. Rom. *jussione*, quod probat Th. Canterus: *jussione* scil., ut salvae aeternaeque maneant. [O.]

non esse animas Regis maximi filias etc.] Haesit ista Arnobius e Neoplatonicorum, sive potius Gnosticorum, Simonis, Basilidis, Saturnini, Carpocratis etc. doctrina, qui statuebant, mundum non a Deo, sed ab angelis esse conditum, hominem quoque ab iisdem formatum. Irenaeus Lib. I. Cap. 21. pag. 32. ed. Erasmi Paris.: *Saturninus similiter ut Menander unum patrem incognitum nobis ostendit, qui fecit angelos, archangelos, virtutes, potestates. A septem autem quibusdam angelis mundum factum, et omnia quae in eo. Hominem autem angelorum esse facturam, desursum a summa potestate lucida imagine apparente, quam cum continere non potuissent, inquit, eo statu qui statim recurreret sursum, adhortati sunt semet ipsos, dicentes: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram: qui cum factus esset et non potuisset erigi plasma, per imbecillitatem angelorum, sed quasi vermiculus scarizaret (i. e. reptaret), miserantem ejus desuper virtutem, quoniam in similitudinem ejus esset factus, emisisse scintillam vitae, quae erexit hominem et articulavit, et vivere fecit. Hanc igitur scintillam vitae post defunctionem recurrere ad ea, quae sunt ejusdem generis, dicit. Et reliqua, ex quibus facta sunt illa, resolvi etc.* Idem Cap. XXIV. de Carpocrate: *Carpocrates autem et qui ab eo, mundum quidem et ea,*

quae in eo sunt, ab angelis multo inferioribus ingenito patre factum esse dicunt. Cf. Tertullian. de Praescriptionibus Cap. XLVI. et XI.VIII. idem de anima Cap. XXIII. Epiphanius adv. Haereses Lib. I. pag. 52. Philastrius de Haeref. Cap. XXIX—XXXI. et XXXVI—XXXVIII. Ceterum de iis omnibus recte tantummodo et obscure loquitur Arnobius, consulto, ut mihi quidem videtur, et prudenter, ne scilicet si distinctius de iis differuisset nominassetque mundi creatores Gnosticorum, Demiurgum, Logon, Phronesein, Sophian, Dynamin ceterosque, quos dicebant, aeones, ipse a Gentilibus Polytheismi, quem refutare et destruere cupiebat, argueretur. [O.]

atque in sui nominis essentia praedicari] Meursius Codicis lectionem in sui nominis sententia defendit loco gemino Arnobii Lib. I. *Dedimus nos Deo, cujus nutu et arbitrio omne quod est constat, et in sententiae suae perpetuitate defixum est.* et eodem libro: *priore detracto in aliorum habitum sententiamque traducere.* ut sit *sententia* h. l. i. g. ἀσθενεία, sensus. Quo sensu si absolute dicere potuit Arnobius, novum tamen et sine exemplo *nominis sententia.* [O.]

fatis plurimis] pro *fatis multis.* Superlativus loco positivi, ut saepius in Arnobio. Vide supra ad Lib. I. C. XXII. (*Satis multus* autem dictum est pro nimio multus. Vide Barth. Adversar. Lib. XXIX. C. 13. pag. 1380.) Ita *fatis pulcherrimus* apud Pomponium de Origine Juris: *Exstat ejus (Ciceronis) oratio satis pulcherrima, quae inscribitur pro Q. Ligario.* [Stewech. et O.]

Cap. XXXVII. — habuissent] Fulv. Ursin. *hausissent.* [O.]
et saccati obscenissimas serias] Sumtum e Lucretii Lib. IV. vs. 1020:

Pusi saepe lacum propter, se, ac dolia curta

Somno devincti credunt extollere vestem

Totius humorem saccatum ut corpori fundant. [Herald.]

Quod sacco vinum eliquabant veteres, quod et saccare dicebant, hinc per similitudinem non inamoenam, in re tamen parum honesta, factum est, ut, cum vesica coli vinarii vel sacci speciem habeat, urina liquoris transmissi lotium saccatum diceretur. [Turneb. Adversar. Lib. XIII. Cap. XIV. et Elmenh.] Similiter Sammonic. de Medicin. vs. 77:

Ergo lutum prodest membris adhibere fricatis,

Quod facit ex asino saccatum corporis humor.

ubi vid. Keuchen. et Ackermann, nec non Morgagni Epist. I. in Celsi editione Vulpiana Vol. II. pag. 283. [O.]

et quid homines profunt mundo] Mundum non esse creatum hominum causa, Epicureorum fuit opinio. Lactant. Lib. VII. Cap. 5. *Quae utilitas Deo in homine, inquit Epicurus, ut eum*

propter se faceret? Quid ergo Deo cultus hominis confert, beato et nulla re indigenti? quam sententiam h. l. sequitur Arnobius, alias, quando philosophatur, Stoicus, ut demonstret, animas hominum non posse esse a Deo profectas. Refutat Lactant. Lib. VII. C. 4. et in Epitome Cap. VII. Origenes Lib. IV. contra Celsum. Clemens Recogn. Lib. I. pag. 13. et Lib. VI. pag. 101. [Elmenh. et Herald.]

imperfecta et clauda est universitatis haec summa] *claudus* h. l. i. q. mancus, mutilus, κλλός, non χωλός. Ita Livius Lib. XXXVII. Cap. 24. *clauda et mutila navigia* dicit. [O.]

ventorum flamina conticescent] Ita supra Lib. I. Cap. II. *Numquid suas animas exspiravere venti* etc. Eodem sensu *ventorum spiritus* dicit Lactantius Inst. Lib. VII. Cap. VI. ubi vid. Büne-
mann. pag. 893. [O.]

ex coactis nubilis] Vide ad Lib. I. Cap. II. [O.]

ad mundi perfectionem] Fulv. Ursin. legi mavult: *ad mundum perfectionis*. Nescio quare. [O.]

Cap. XXXVIII. — *Quid pantomimos, quid mimulos etc.*] Mimi et pantomimi in hoc differunt, quod pantomimi puero accinente et responsante tibicine ipsi muti ac taciti cautica defultarent: *mimi* autem etiam canebant et loquebantur in scena. Vide, qui de iis multus est, Salmas. ad Flav. Vopisc. Carin. C. 19. Script. Hist. Aug. Vol. II. pag. 828 seqq. et Rigalt. ad Artemidor. Lib. I. Cap. 78. pag. 75. ed. Reiff. [O.]

tubo, tibia calamoque flatantes] Festus: *flator, tibicen*. Glossae Philoxeni: *Flat, Φυσᾶ. Flutor, αὐλητής*. [Herald.] Steweck. mavult frequentativum *flatitantes*, male. *flo, flato* dicitur, ut *no, nato* [O.]

defultores] *Defultores* dicebantur, qui duos equos absque ephippiis agitantes ex altero in alterum subinde mira pernicitate defilibant. Cf. Gesner. in Thesaur. et Scaliger. ad Manil. V. vs. 85. Munker. ad Hygin. Fab. LXXX. pag. 133. [O.]

grallatores] Interprete Festo *erant pantomimi, qui ut in saltatione imitarentur aegipanas, adjectis perticis furculas habentibus, atque in his superstantes ad similitudinem crurum ejus generis gradiebantur, utique propter difficultatem consistendi*. ubi vid. intpp. et ad Varron. de Ling. Lat. VI. pag. 94. Not. pag. 225. ed. Bipont. Muret. Var. Lectt. Lib. XIII. Cap. XIX. *Grallatores* autem dicebantur a *grallis*, quibus insistentes ambulabant. *grallae* autem contract. e *gradulae*, i. qu. colobathra. Gall. *des échasses*. Germ. *Stelzen*. Graece isti homines dicebantur γύπωνες, de quibus Pollux Onomast. Lib. IV. Cap. XIV. Segm. 104. γύπωνες, ξυλί-
νων κώλων ἐπιβαίνοντες, ὠρχοῦντο διαφανῆ παρατυνίδια (pellucidis

vestibus Tarentinis) ἀμπερχόμενοι. ubi vid. Jungermann. pag. 410. Tom. I. ed. Hemsterh. Cf. Voss. Etymol. Rom. v. *grallae* et Buelenger. de Theatris I, 32. Verte igitur *Stelzenläufer*. [O.]

[*Juniambulos*] De veterum Iunambulorum artibus multus est Barth. Adversar. Lib. V. Cap. 19. pag. 248. [O.]

[*Quid cybiarios*] ita egregie correxit Salmastius in ed. Lugd. Bat. et ad Solinum pag. 174. In MS. erat *quibiarii*, quod est idem quod *cybiarii*. Ita in Membranis *Quinegion*, *Quuzicus* pro *Cynegion*, *Cyzicus*, et in antiquo Codice Epistolarum Paullini *Paulinus Ausorio triquinou*, i. e. τρίκνον, trina salutatio. Ex *quibiarii* alii vim vocis non intelligentes fecerunt *bigarii*, quod loco esset proprius alieno, nam supra *quadrigarios* cum cursoribus et pugilibus conjunxit Arnobius. Contra *cybiarii*, i. e. qui *cybia* vendunt, bene junguntur *salinatoribus* et *bolonis*. *Cybiium* salsamenti sive *tarichii* genus quadratum, a Graeco κῦβος, quod Geometris figuram quadratam notat. Fiebat autem *cybium* e *pelamys* sive *minori thunno*, qui et κῦβειν dicitur *Oppiano* *Haliect.* I. vs. 183. Cf. *Plin. Hist. Nat.* Lib. XXXII. C. 11. ibique *Harduin.* in not. maj. p. 599. et *intpp.* ad *Fest.* h. v. Itaque *cybiarii*, qui *cybia*, i. e. τεμάχην θύσσου, sale condunt venduntque. *Nourrius* pag. 551. mavult *cibarios*, h. e. qui cibos conficiunt et ministrant, *Traiteurs*, citans *Varronis* verba ap. *Nonium* Cap. 2. *Tuus ipse frater cibarius fuit Aristoxenis*. [O.]

[*salinatores*] id est *salitores*. *Glossae Philoxeni*: *salitor*, ταραχεντής. [*Herald*] *Papias*: *Salinator*, qui *sulem* facit. *Vetus Inscriptio* pag. MCV. *Gruter.*:

LEPIDO L. F. PROCVLO. SALINATORES.

CIVITATIS. MENAPIORVM. OB.

MERITVM. EIVS. SEPTIMINA,

P. REPONEND. CVRAVIT,

[*Elmenh. Conf. Nourr.* p. 564 seq.] *Salzbereiter*. [O.]

[*bolonas*] Ita edit. Lugd. Bat. ex emendatione *A. Turnebi* *Adversar.* Lib. XIII. Cap. XIV. pag. 11. Vol. II. Cod. MS. *bolones*, unde alii fecerunt *volones*, quomodo bello *Punico* dicebantur *voluntarii* milites e *servis*. Sed ad hunc locum nihil ista notio pertinet. An potius sunt, qui ultro ad *gladium* ferrumque se locabant? Putarem, nisi *salinatores* antecederent. Legendum itaque *bolones*, sive *graeca* terminatione *bolonas*, a *bolis* *piscium*. Nam sic *tabernae cetariorum* dicebantur. Vid. *Donat.* ad *Terent. Eunuch.* Act. II. *Scena* II. vs. 26. Reperi et in antiquo *Lexico* e *bibliotheca P. Danielis* *bolonas* diserte explicari μεταπρατας και παλιγμαπήλους, id est *propolas*. Igitur sic et *cetarii* vocabantur, qui *bolos* venditabant. βόλον ἀνεῖσθαι, *jactum* *emere* a *piscatoribus*, *tritum*

proverbium ap. veteres. Haec Turnebus l. l. Gesner. in The-
saurio et Voss. in Etymol. Rom. [O.]

vannorum sirpiarumque vitores] Ita legendum esse, pluri-
bus ostendit Salmastius ad Solinum. *vitores*, οἱ πλέκται, qui vin-
ciunt, ab antiquo verbo *vio*, *vieo*. Graeci μίω. Aeoles dicebant
βίω, i. e. ligo, plico. Fest. *viere*, alligare, unde *vimina et vasa*
viminea. ubi vide intpp. et Columell. ad Ennii Fragmenta p. 293.
(184. ed. Hesselii). Hinc *vitor*, *victor*, ap. Plaut. Rudent. Act. IV.
Scen. III. vs. 50. et Plin. Hist. Nat. Lib. XXXV. C. 11. de Pausia
pictore: *Amavit in juventa Glyceram vitricem corollarum*, nam ita
legendum pro *inventricem* e conjectura Salmastii. Male itaque
Nourrius leg. censet *venditores*. Ceterum *sirpiae* vel *sirpeae*, *scir-
peae*, erant cophini ex viminibus texti in plaustris. Vide Graev.
ad Justin. XLIII. Cap. 4. pag. 716. ed. Abr. Gronovii et, qui de
h. v. multus est, Junium ad Cic. II. ad Att. Epist. IV. pag. 199.
ed. Graevii. Alii explicant crates stercorarias. Sed Varro de Re
Rust. I. C. 23. aperte distinguit a cratibus. Vide Schneider. V. Cl.
in Lexico ad Script. Rei Rust. h. v. Cf. Voss. in Etymol. Rom. v.
sirpare. [O.]

Quid fullones, lanarios] Eosdem conjungit Plautus Aulul.
Act. III. Scen. V. vs. 34:

Stat fullo, phrygio, aurifex, lanarius.

quem locum fortassis ante oculos habuit noster. *Lanarii* sunt
ἐργουργοί, qui lanam fordibus purgant, et praeparant ad nendum
et texendum, *Wollkämmer*. Jul. Firmic. Astron. Lib. III. Cap. 9.
Eorum artes sunt fordidae et squalidae aut gravis odoris, quales
sunt confectores coriorum, fullones, lanarii, pictores, coqui. Fullo
est (ut ait Ovidius) qui maculas laesis de vestibus aufert. [Elmenh.
et O.]

phrygiones] qui vestes acu pingunt, intexunt. Phryges
enim primi invenere talem texturam. Vide Plin. Hist. Nat. Lib.
VIII. Cap. 48. Cf. Servius ad Aen. III. vs. 484. Nonius Cap. I.
no. 10. Isidorus Origin. Lib. XIX. Cap. 22. Phrygionum saepe
meminit Plautus, v. c. Aulul. loco modo citato, Menaech. Act. I.
Scen. III. et Act. III. Scen. II. [Nourrius.] Conf. Voss. Etymol.
Rom. h. v. [O.]

panchristarios] Varie explicatur h. v. Turnebus Adversar.
I. lib. XIII. Cap. XIV. legendum putat vel *panchrestarios* ab unguento
panchresto, cujus meminit Cicero Orat. in Verr. III. C. 65. ut sint
medicamentarii et pharmacopolae, qui medicamenta et remedia
omnibus valetudinum generibus conficiunt, vel *panifices crustarios*,
i. e. crustarum sive crustularum confectores. Jo. Wower. ad Minuc.
Fel. Octav. Cap. XIV. pag. 152. ed. Jac. Gronovii leg. conj.

panarios, crustarios. (Glossae: *panarius, ἀρτοπώλης.*) Sed nil mutandum. *Panchristarii* sive *panchrestarii* sunt confectores liborum et panchrestorum, i. e. dulcium, dulciaminum, crustularum, Graece γλυκασμάτων, quae χρηστά, πάγχερηστα μελιτώματα Graecis, Latinis dicebantur panchrista, e melle scil. et papavere confecta. Vide Salmast. ad Acl. Lamprid. Heliogabal. Cap. 32. Script. Hist. August. Vol. I. pag. 373. Salvian. de Providentia Lib. VI. *Infantes quoque omnes fere parvulos contumaces, quos morigeros minae ac feralae non efficiunt, interdum πάγχερηστα atque blanditiae ad obedientiam trahunt.* [O. et Herald.]

conferunt] Ita Herald. et ed. Lugd. Bat. Cod. MS. *conferris*, vitiose. Menrs. *confert.* [O.]

nisi ei contentio animalis miseri — — — jungeretur] Ita MS. Ed. Lugd. Bat. *conditio.* Alii *completio.* Sed antiquam lectionem bene defendit Heraldus. *Contentio* idem est quod *continentia* supra eodem libro Cap. XIX. ubi vide notas. *Contentio* itaque h. l. passive quod continetur. Sensus est: *nisi ei jungeretur, quod contineatur in illo animal miserum et supertacuum.* [O.]

Cap. XXXIX. — corporei tactus et terrenae circumscriptiois expertes] Ita Gelenius. Cod. MS. et editio princeps Rom. habent *tenerariae circumscriptiois*, quod quid sit, non est facile divinare. Heraldus legendum conjicit: *corporei tactus, elementariae circumscriptiois expertes*, in ore Arnobii copulas omittere amantis. Ed. Lugd. Bat. *metariae circumscriptiois expertes.* Equidem propius ad Codicis MS. lectionem legendum suspicor *terrariae*, i. e. terrenae, qua de voce vide eundem Salmastium ad Tertullianum de Pallio pag. 413 seq. Ita *aves terrariae* dicebantur Romanis, qui in ornithonibus alebantur, ad distinctionem aëriorum, qui libero scil. aëre fruuntur, vel in genere quae terra tantum contentae sunt, ut turdi, pavones et turtures, neque aquam etiam requirunt, ut anseres, anates, quercuedulae. [O.]

prosilirent] Eodem sensu Graeci dicunt *προδροεῖν, ἐκπροδροεῖν, ἐκδροεῖν.* Vide Hemsterh. ad Lucian. Prometh. §. 4. p. 212. Vol. I. ed. Bipont. [O.]

ineptissimos vagitus] ineptissimos h. e. minime aptos iis quae deae censentur, divinis animis indignissimos, vel potius in gen. ἀνοήτους, *verstandlofes Gewimmer*, ut iuxta in simillimo loco Lib. VII. *Parvuli pufiones sab ineptis vagitibus crepitaculis exterrantur auditis.* [O.]

exurgerent fellitantes mammas] Glossae Isidori: *fellitat — fugit.* Ita Solin. Polyhist. Cap. XLV. *Nequaquam mater pullo ubera praebet fellitanda* de equabus, quibus praereptum fuerat hippomames. *Σηλαῦν*, i. e. mammam sugere, Aeolice *Φηλαῦν*: inde Latinum

felare. Ita Varro: *lac humanum felare*, et alibi: *lupam alumni felarunt olim*. et frequentativum *felitare, fellitare*. [Salmaf. ad Solin. l. l. Exercitt. Plinian. pag. 662.] Plura exempla collegit Meurfius pag. 66 seq. [O.]

ut ad *silentium pavidæ nutricis motibus et crepitaculis adducerentur auditis*] Legi volunt nonnulli (Meurfius) *rocibus*. Seu vulgata lectio defendi potest. Ait igitur *nutricis motibus*, nempe quæ cunas agitat, ut pueros ad silentium traducat. *motus* igitur h. l. *das Wiegen, Schaukeln*. Pro *pavidæ* MS. habet *pavidi*, scil. *infantes*, i. e. pavore plorantes, quod magis placet. *Crepitacula* instrumenta parva in modum fistri formata, infantium ludicra, quorum inventor perhibetur Archytas, *Kinderklapper*. Martial. Epigr. Lib. XIV, 54. in crepitacillum:

Si quis plorator collo tibi vernula pendet,

Hæc quatiat tenera gurrula fistra manu.

Ceterum et hic Arnobius imitatur Lucretium suum Lib. V, 228 seq.:

At variæ crescunt pecudes, armenta feraeque,

Nec crepitacula eis opu' sunt, nec cuiquam adhibenda 'st

Alinae nutricis blanda atque infracta loquola.

[Herald. Elmenh. et O.] Graeci illa crepitacula *πλαταγώνια* vocant. Julius Pollux Onomast. Lib. IX. Segm. 127. Τὸ δὲ πλαταγώνιον οἱ ἐρῶντες ἢ ἐρῶσαι ἐπαιζον· καλεῖται μὲν γὰρ οὕτω καὶ τὸ κρόταλον, καὶ τὸ σείστρον, ὃ καταβαυκαλῶσιν αἱ τίτθαι, ψυχαγωγῶσαι τὰ δυσσπιοῦντα τῶν παιδίων. [Meurf. p. 68.] Cf. Hug. Grot. ad Marcian. Capell. Lib. I. p. 4. [O.]

quæ fuerant simplices] Simples i. e. *bonitatis innoxiae*, ut in sequentibus verbis optime interpretatur ipse Arnobius. Simples igitur et boni dicuntur homines aperti, in quibus nihil fallaciae, nec malitiae quidquam est. Ita M. Tullius I. de Off. Cap. XXX. *Sunt his alii multum dispares, simplices et aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici*. Graece *εὐήθεις, ἀπλοῖ, ἀπλείκοι*, vel etiam *ἀκέραιοι*, ut illos appellat D. Soter Matth. X. vs. 16. ubi vid. Grot. [Herald. et O.]

simulare — — disimulare] Ita Sallust. Catil. Cap. V. quem in toto hoc loco imitatus videtur Arnobius, *Catilinam appellat cujus rei libet simulatorem ac disimulatorem*. ubi vid. Cort. pag. 32. Glossæ Guelferbyt. *Simulo, quod facere nolo — Disimulo, quod facere volo*. Aurel. Victor' Epit. Cap. XIV. de Hadriano: *ingenium invidum, triste, lascivum et ad ostentationem sui insolens callide tegebat, clementiam simulans contraque disimulans ardorem gloriae, quo flagrabat*. [O.]

adulatoria humilitate captare] Dicit Arnobius *captare* significanter, quia finis adulatoris est *κερδαίνειν*. Alias enim molliori nomine censetur et appellatur *ἄρεσκος*, quem *blandum* latine dicere possumus. Aristoteles Lib. IV. Nicomach. Cap. XIV. 'Ο μὲν τοῦ ἡδῦς εἶναι στοχαζόμενος, μὴ διὰ τι ἄλλο ἄρεσκος. 'Ο δ' ἔπως ὠφέλειά τις αὐτῷ γίγνηται εἰς χρήματα, καὶ ὅσα διὰ χρημάτων, κόλαξ. Themistius quoque Euphrades Orat. III. finem adulatoris ait *κερδαίνειν*, ἢ *γαστριζέσθαι ἐκ τοῦ ἔργου*, et Lucianus Dissertatione pro imaginibus ait: τὸν κόλακα ἐπαινεῖν τῆς χρεῖας ἕνεκα τῆς ἑαυτοῦ. [*Herald.*]

mente aliud volvere, aliud in facie polliceri] Similiter Sallust. Catil. Cap. 10. *aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere*. Hos homines *bilingues* appellabant Latini, v. c. Virgil. Aen. I. *Tyriosque bilingues et duplices*, ut Horatius *duplicem Ulysses* I. Od. VI. vs. 7. Sic etiam apud Graecos *διπλοῦς* opponitur τῷ ἀλλογενετικῷ. [*Herald.*] Cf. quae observavimus ad Jac. Balde Carin. select. III. Lyric. Od. VI. vs. 21. [*O.*]

malitiarum venena conquirere] Ita distinguit editor Leidensis. *Heraldus* autem totum locum sic interpunxit: *decipere dolis atque insidiis nescios per innumeras artes malitiarum: venena conquirere*. Sed praefero prius, quia infra Cap. XLII. legimus: *idcirco animas misit, ut venenatas conficerent potiones?* quod, si *Heraldum* sequamur, esset otiosa nostri loci repetitio. Et omnino bene dicantur *malitiarum venena* de versutiis, fallaciis venenorum instar in obscuro serpentibus. Ita Rufum, hominem perfidum et fallacem, appellat Catullus Carn. LXXVII. *venenum et pestem amicitiae*. [*O.*]

pellaci mobilitate] Ita Fulv. Ursinus. Editio princeps Sabaei: *pellaciae mobilitate*. De v. *pellax* vide supra ad Cap. VII. [*O.*]

servitutis opprimerent et manciparent se jugo] Sic ostendit incunabula, immo ipsos servitutis natales. Capti bello victoribus mancipabantur. Sic servitus postea propagata. De causis servitutis vide Basilium Libro de Spiritu Sancto C. XX. [*Herald.*]

et ad ultimum fierent alterius altera potestatis] Meursius *mauvult*: *alterius alterae potestatis*, haud male, ut infra Cap. XLI. *alias aliae raperent*. [*O.*]

natalium conditione mutata] Quia omnes nascuntur liberi. Quare cum libertas naturalis sit, servitus est contra naturam, et est constitutio Juris Gentium. Lib. IV. Digest. de Stat. hom. etc. [*Herald.*]

veritutis effectae] i. e. perfectae, consummatissimae veritatis, quae nullam amplius dubitationem admittat. Nostri ad verbum: *ausgemachte Wahrheit*. [*O.*]

auxilia poscerent eos] *Poscere* saepissime apud Latinos sum duobus accusativis, more Graecorum αἰτεῖν τινα τι. Ita Virgil. Aen. IV. vs. 50:

Tu modo posce Deos veniam.

Plura exempla vide in Gesneri Thesaur. eos omittunt alii. [O.]

aut ullum esse penitus abnegarent] *ullum esse*, id est, omnium rerum existentiam. Alludit autem Arnobius ad Aphasiam Pyrrhonionum. [O.]

et velut oculorum luminibus viduae] Meursius: *ut velut* etc. [O.]

Cap. XL. — *vestium tutamina sibi aut velamenta conquirerent*] Stewechius mavult *velamina*, more Arnobii antiquos, imprimis Lucretium, imitantis. [O.]

suppellectilem variam diurnorum conficerent egestati] Idem Stewechius legend. conj. *diurna rerum conficerent egestate*, i. e. rerum necessariorum inopia quotidiana. Sed nihil mutandum. *Diurna* in plurali dixit Arnobius sensu ratiore pro rebus ad quotidianum victum necessariis:

Quis humana sibi doleat natura negatis.

die täglichen Bedürfnisse. Hujus tamen significationis apud alios scriptores exempla frustra quaesivi. [O.]

rubigine] Virgil. Georg. I. vs. 150. *Ut mala culmos Effet robigo.* ubi Servius: *Rubigo est genus vitii, quo culmi pereunt, quod a rusticis calamitas dicitur. Hoc autem genus vitii ex nebula nasci solet, cum nigrescunt et consumuntur frumenta, inde et Rubigus Deus, et sacra ejus decimo Kal. Majas Rubiginalia appellantur.* [Elmendorst.] Docente Vossio V. Cl. ad Virgilii l. I. duo diversa plantarum vitia eo nomine veteres significabant, alterum *album*, quod Germani appellant *Mehlthau*, alterum *rusum*, den *Rost im Getreide*. Alias dicitur *aerugo*, Cypriano *comestura*, Graecis βρωσις. Vide Davil. ad Lactant. Epit. Cap. LXV. p. 1333. ed. Bönnemann. [O.]

et in habendi studium inexaturabili pectoris ardescerent appetitu] Ita habere absolute apud optimos scriptores. Juvenalis ex Ennio:

Unde habeas, nemo quaerit; sed oportet habere,

Et *habentia*, πλοῦτος. Quadrigarius apud Nonium: *Animos eorum habentia inflorat.* Sic ἔχειν Graecis. Sophocles in Ajace: πρὸς γὰρ τὸν ἔχουσι ὁ Φιδόνος ἔρπει. Sic in Evangelio: τῶν ἔχοντι δοθήσεται. [Herald.] Adde Ruhnken. ad Rutil. Lup. p. 78. [Ochsner.]

penetrarent abditas discrimine cum capitis nationes]

Mira erat fidelium tunc temporis abstinentia. Avaritiam et nimiam habendi cupiditatem ita damnabant, ut periculosas mercaturas hoc

etiam nomine damnarent. Vide Lactant. Lib. V. Cap. XVIII. Tertullian de Idololatria Cap. XI. [*Herald.*]

et translatis mercibus caritatem semper vilitatemque captarent] Zeno Veronensis Sermo I. de Avaritia: *Alius inde rerum omnium captat annonam, aucupatur distrahendi tempus; minor in mensura, major in pretio: negat se habere, quod distrahat, ut rogetur, ut jugulet; atque utinam incorrupta species venderetur. Ingemiscit praeterea, si annus est sterilis; multo magis, si fertilis fuerit: illic, quia parum distrahit: hic, quia non solus. Vultis scire, quantis sit tenebris obvolutus? Irascitur Deo, si non semper fiat publicis luctibus dives.* [*Idem.*] Male itaque Meursius legendum conjicit: *utilitatemque captarent.* [*O.*]

exercerent avidum atque injustissimum foenus] Ita enim existimabant aevo illo Christiani, quorum charitas ferventior erat, foenus omne esse ἀξέμιτον, et ab ipsa humanitate alienum. Hinc Miltiades apud Euseb. Lib. V. Hist. Eccles. Cap. 19., ubi Montanistarum prophetas exagitat: Προφήτης, εἰπέ μοι, βάπτεται; προφήτης στιβίζεται; προφήτης φιλοκοσμεῖ; προφήτης τὰ βλαῖς καὶ κύβοις παίξει; προφήτης δανείζει; [*Herald.*] Ita et Ethici, v. c. Cato, qui foenerari idem esse dicebat, quod hominem occidere. [*Elmenh.*]

et miserorum e sanguine supputandi se auferent insomnia. Millibus possessionum etc.] Ita edidi ex emendatione Heraldii. Cod. MS. habet *supputandis auferent insomnia*, unde Gelenius et ceteri eum secuti: *supputandi se auferent insania*. Stewechius: *supputandis summis auferent insomnia*. Potius *insomniam*: nam hic non de insomniis sermo, sed de vigilantia avari. Salmasius in editione Lugd. Bat. *et miserorum e sanguine supputandis se auferent insomnia nominibus. Possessionum etc.* Mihi copula et videtur alieno loco posita et verba *miserorum e sanguine* conjungenda cum antecedentibus *exercerent avidum atque injustissimum foenus*. Locum itaque sic constituendum censeo: *exercerent avidum atque injustissimum foenus miserorum e sanguine, et supputandi se auferent insomnia. Millibus possessionum etc.* [*O.*]

miserorum e sanguine] Nam facultates habentur quasi sanguis hominis, αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς. Sic Plautus in Bacchid. Act. III. Scen. I. vs. 5. de meretricibus:

Apae istas a me sorores, quae hominum sorbent sanguinem. Confer Rigalt. ad Artemidor. Oneirocrit. Lib. I. Cap. 35. pag. 23. ed. Reist. et, qui rem pluribus exemplis illustrat, J. Fr. Gronov. Obsf. Lib. IV. Cap. XXIV. p. 796. edit. Platneri. Similiter *visceru, nervos, vires* patrimonium appellant veteres. Nam, ut canit Hesiodus:

Χρήματα μὲν ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι. [*O.*]

Supputandi se angerent infomnia] Graphice his verbis depingit Ariobius foeneratores vigilantes et pecuniam sibi debitam supputantes. Lucianus in Gallo: Ὁρᾶς ἐπαγευποῦντα καὶ τοῦτον ἐπὶ Φροντῖδων, ἀναλογιζόμενον τοὺς τόκους, θαυτῶλους κατεσυληγῶτα, ὃν δεήσει μετ' ὀλίγον πάντα ταῦτα λιπόντα σίλφην ἢ ἐμπίδα ἢ μυῖαν γενέσθαι. Hinc et Prudentius in Avaritiae et Misericordiae pugna:

— — — — *Velox nam dextra rapinas*

Abradit, spoliisque unguis exercet ahenos.

Cura, fames, metus, anxietas, perjuria, pallor,

Corruptela, dolus, commenta, infomnia, sordes,

Eumenides Furiae, monstri comitatus aguntur. [Herald.]

Millibus possessionum semper producerent fines] Ed. Lugd.

Bat. pro millibus dedit nominibus et conjungit cum praecedentibus *supputandis se angerent infomnia nominibus. Possessionum etc. Supputandis nominibus*, i. e. debitis sibi pecuniis (*das Berechnen ihrer Capitale*). Sed nil mutandum. *Millibus possessionum fines producere* est i. q. *millibus passuum, milliariis producere possessionum fines, ganze Meilen weit ausbreiten.* *Millia* saepius absolute pro *milliariis, millibus passuum*. Cf. A. Gell. Noct. Att. I. C. 16. et Gesner. in Thesaur. Ita Aurel. Victor Epitom. Cap. 40. *funus ejus (Severi) Gallieni sepulcro infertur, quod ex Urbe abest per Appiam millibus novem.* [O.]

Cap. XLI. — macella] De amphitheatris intelligit Savaro ad Sidon. Lib. I. Epist. V. p. 39. Sed proprio sensu accipienda esse, sequentia docent. [O.]

et amphitheatra constituerent] Nescio quid isset iis in mentem, qui lectionem istam mutari voluerunt, et legi *construerent*. Nam occurrit haec latinitas aliquoties apud hunc scriptorem. Infra hoc libro: *cumque illis aedes constituatis sacras*, et alibi. Virgilius Aen. XII. vs. 194. *Mihi moenia Teucri Constituent*. Solinus: *Deinde constitutae ab Ascanio longa Alba, Fidenae*. Lactantius: *Siquidem Jovis temporibus fuit, quibus primum templa consitui, et novi Deorum cultus esse coeperunt*. Et passim apud optimos Latinitatis auctores. [Herald.]

in gratiam voluptatemque sefforum] Ita egregie correxit Jac. Cujacius lectionem MS. Codicis vitiosissimam: *in gratiam voluptatemque sensorum*. e qua Gelenius fecerat: *in gratiam voluptatem confessorum*. Sed praefero emendationem Cujacianam, quam et editor Lugd. Bat. in textum recepit. [O.] Huc autem pertinet, quod scribit Jul. Firmicus Lib. VIII. Mathes. Cap. XII. *tales qui se ob alienae gratiae voluntatem (leg. voluptatem) nudinati sanguinis jactura ad mortis spectaculum vendant.* [Herald.]

alias aliae] Ita Gelenius, Cod. MS. *alias alia*. [Idem.]

pro beatis ac felicibus viverent] Corrigunt *ducerent*. Sed nihil fortasse mutandum. Si quid autem mutari oporteret, legere malle *reherent* pro *eherent*. [Herald]

Idcirco animas misit, ut divini ponderis et gravitatis oblitae, gemmas, lapillos, margaritas castitatis dispendio compararent, innecterent his colla, laminas pertunderent aurium, imminerent frontes limbis, conficiendis quaerent corporibus fucos, fuligine oculos obumbrarent.] Ita haec verba optime disposuit Heraldus in *Curis secundis*, cum quo consentit editor Lugduno-Batavus, nisi quod cum Meursio *imminerent frontes limbis* post verba *quaerent corporibus fucos* collocavit. In Cod. MS. et editionibus omnibus praeter Salmasianam locus est luxatus, et verba *conspiciendis quaerent corporibus fucos* loco prorsus alieno; nimirum post verba *castitatis dispendio compararent* leguntur, quod pessime retinuit etiam novissimus editor, Oberthürinus. Sed jam singula videbimus. Prava Codicis MS. lectio varias peperit interpretum conjecturas. Imprimis verba *innecterent his colla*, male posita post *quaerent corporibus fucos*, merito suspecta fuere viris doctis. Quare Fulv. Ursinus legendum coniecit: *innecterent catenis colla*. Stewech. *innecterent taeniis colla*. Sagacissime autem Heraldus in editione sua: *innecterent linis colla*. *Lina* scil. vel *lineae* dicebantur Romanis fila, quibus margaritae insertae erant: unde Tertullianus de habitu muliebri scribit: *Uno lino decies sestertium inseritur*, et Hieronymus in vita Pauli Eremitae: *Uno filo villarum insunt pretia*. Erant illa modo simplicia, modo duplicia et triplicia, unde *monolinum, dilinum, trilinum*. Vide Casaubon. et Salmas. ad *Script. Hist. August.* Tom. II. p. 63. et Boettiger V. Cl. in *Sabina* pag. 405. Sed non opus habemus istis conjecturis, si verba illa eo ordine, quo edidimus, leguntur: *innecterent his colla*, scil. *gemmis, lapillis, margaritis*, quae filis illis vel linis ita inserta erant, ut singulas margaritas gemma exciperet. Hinc Tertullianus de habitu mulierum Cap. XI. tales gemmas appellat *lumina lapillorum, quibus monilia variantur*. Vide Scheffer. de *Torquibus* C. X. p. 47. Boettiger in *Sabina* p. 405. Illas gemmas, lapillos, margaritas dicit Arnobius foeminas *sibi comparare castitatis dispendio*, ex sententia Christianorum illius aevi. Hieronymus in *Epistola ad Laetam*: *Cave ne aures ejus perfores, ne ceruffo et purpurissa consecrata Christo ora depingas; nec collum auro et margaritis premas: nec caput gemmis ornes, nec capillum irruces, nec ei aliquid de gehennae ignibus auspicias*. Cf. Tertullian. lib. laud. et Cyprianum de bono pudicitiae. Pergit noster: *laminas pertunderunt aurium*. Glossae: *Lamina, λοβός αἰτίου*, ima pars auriculae. Sidonius Lib. I. *Epist.* II, vocat *aurium ligulas* sive

legulas, ubi vid. Sirmond. p. 13. Cf. Voss. Etymol. Rom. v. *Lamina*, *Ligula*. Pro *imminuerent frontem limbis* Heraldus mavult *legi imminuerent frontem nimbis*. *Nimbus* secundum Isidor. Orig. Lib. XIX. Cap. XXXI. in Collectione Gothofredi pag. 1307. *est fasciola transversa ex auro assuta in linteo, quod est in fronte feminarum*. Plautus: *Quo magis illam adspicio tanto magis nimbatæ est*. Sed bene habet vulgatum. Nam ipsum linteum, in quo assutus erat ille *nimbus*, dicebatur *limbus*. Stautus Achilleid. Lib. II.:

— — *gemmatis aut nectunt tempora limbis*.

et Prudentius Pŷchomant.:

A cervicæ fluens tenui velumine limbus.

quæ loca citavit Elmenhorst. Recte etiam dicitur *imminuere frontem limbis*. Veteres enim tenuem frontem, minimam, castigatam, collectam in deliciis habuisse, docent nos Herald. ad h. l. et J. Fr. Gronov. Diatrib. ad Statii Silv. Lib. II, 1. Cap. XVII. pag. 94. Sequentia verba, ut leguntur in edit. Lugd. Bat., *conficiendis quæserent corporibus fucos*, defendi quidem possunt, ut sit *conficiendis* vel *i. q. perficiendis*, *exornandis*, vel malo sensu pro *consumendis*, *enecandis corporibus*, quorum sanitati fuci sunt maxime pestiferi. Sed mirifice placet emendatio Oudendorpii prolata a P. Burmanno ad Anthologiam Lat. Lib. III. Epigr. CXXXII. p. 587. Vol. J. *conspuendis corporibus* (scil. ob turpitudinem, deformitatem, ut scil. tegant fucis vitia naturæ), præsertim cum Cod. MS habeat *conspicendis*, ex quo Gelenius fecit *conspiciendis*. Stewechius: *compingendis*. Heinsius: *conliniendis*. *Fuligo*, ut bene explicat Elmenhorst., est niger pulvis, quo oculorum exordia producuntur. Juvenal. Sat. II. vs. 93 seq.:

Ille supercilium madida fuligine tactum

Obliqua producit acu, pingitque trementeis

Attollens oculos.

Graecis pulvis iste dicebatur *στῖμμις*, unde *στῖμμιζειν* et *ὑποστῖμιζειν* apud Nicolaum Damascenum, ubi vide Valecium p. 175 sq. editionis nostræ. Latinis *stibium*. Cf. Grotium in Annot. in Vet. Test. ad II Reg. CXI, 30. et Boettiger V. C. in Sabina p. 49. [O.]

nec in formis erubescerent masculorum calamiſtris vibrare caesariem] Nescio quid in mentem venerit doctissimo Scaligero in notis ad Priapeja Carm. XLII. mutare locum sanissimum. Is scil. legendum censet: *Nec ii formis erubescerent calamiſtris masculorum vibrare caesariem*, ut sit *formis calamiſtris* i. q. *ferventi ferro*, nam veteribus *formus* i. q. *calidus*. Stewech. autem *informis calamiſtris*, i. e. valde calidis, ab *in* intensivo et *formus*. Sed *in formis* conjungenda cum *masculorum*, ut sensus sit, cum

masculorum formas sive corpora induerint animae. Carpit nimirum Arnobius viros muliebria passos et foeminarum ad instar capillos calamifris crispantes. Etiam in male a Scaligero mutatum in ii, cum praecesserint non *homines* sive *viri*, sed *animae*. *Calamistrum*, ut explicat Servius ad Virgil. Aen. XII. vs. 100., *est acus major, quae calefacta et adhibita torquet capillos*, graece κάλαμις. Vide Boettiger. in Sabina p. 124. *Vibrare* i. q. *crispare*, *kräufeln*. Cf. Virgilii l. l. [O.]

cutem corporis levigare] Quod ab effeminatis et virilitatem exuentibus factum, ut ad Martialem observabamus. Jul. Firmicus Lib. VIII. Mathef. Cap. VII. *Hi etiam demtis pilis corpus suum in feminei corporis imaginem transferent; quorum vestes quoque ad muliebris cultus similitudinem excolentur. Hi molliter ambulantes vestigia sua cum delicata quadam moderatione suspendunt.* Et Sardanapali mollitiem depingens Athenaeus Lib. XII. eum ait ἐψιμιμυθιωμένον, γυναικείαν στολήν ἔχοντα, καὶ κατεξυρημένον τὸν πώγωνα, καὶ κατακνισσαρισμένον, *pumice levigatum.* [Herald.]

incedere poplitibus nudis] Varro Meleagris: *Non modo suris apertis, sed paene natibus apertis ambulans.* [Idem.]

vigorem virilitatis et exponere] Fulv. Ursin. *et deponere.* Stevech. *et seponere*, quod magis placet. In seq. pro *mollire* ed. Lugd. Bat. *molliri*. Sed nil mutandum. [O.]

Cap. XLII. — *testamenta supponerent falsa*] Quod temporibus illis quasi solemne. Lactantius Lib. V. Cap. IX. *Et ut, quas levia sunt atque usitata, dicamus, qui haereditates captent, testamenta supponant, justos heredes vel auferant, vel excludant.* [Herald.]

domos ut effringerent noctibus] Glossae Philoxeni: *Effractores, Συρραπανοῖται. Effractarius, Συρραπανοίτης.* Molliori nomine *aperularius*. Probe autem et emendate *noctibus*. Eo enim tempore proprie grassantur ejusmodi homines. Falsum igitur, quod substitui volunt (Meursius et Scriverius scil.) *vectibus*. Jul. Firmicus Lib. VI. Mathef. Cap. XXXI. *In solidis autem signis positi famosos domorum effractores reddent; sed qui armati gladio, quiescentibus hominibus, et patrimonii jacturam, et vitae discrimen instigant.* [Idem.] Cf. Savaron. ad Sidon. Lib. IX. Epist. VII. p. 575. [O.]

sollicitarent] Proba lectio. Nam qui existimant, aliquid deesse, falluntur. *Sollicitare* hoc loco est alienos servos allectare, plagiatorum grande crimen. Hinc in Glossis Philoxeni: *Sollicitare, πλαγιάζειν.* Papias: *Plagiarius, qui seducit pueros, et*

follicitat servos alienos. Hesychius: ψυχαγωγός — ὁ ἀνδραπεδικεῖτης, καὶ ὁ ἀπατεῶν, καὶ ὁ κατὰ γων τὰς ψυχὰς εἰς ἄδου. Nempe ψυχαγωγοί, qui blandis et mellitis verbis servos alienos follicitant et ad se alliciunt. [*Herald.*]

abigerent] Innuit Arnobius abactores pecorum vel etiam fervorum (nostr. *Seeleverkäufer*). Falluntur ergo, qui scribi volunt: *ambirent.* [*Idem et O.*]

praevaticarentur] Praevaticatores dicuntur Latinis caudidici, qui diversam partem adjuvant prodita causa sua. Vide Catanaeum ad Plin. Lib. I. Epist. 20. p. 71. ed. Longol. [*O.*]

alilibus] Fulv. Ursin. *altilibus.* [*O.*]

ut spirulas et botulos facerent] *Spirula* deminutivum nominis *spira*, quod placentae genus quomodo faciendum sit, docet Cato de Re Rust. Cap. LXXVII. ubi Schneider. V. Cl. comparat *spiras* cum Graecorum στερεπτοῖς apud Demosthenem et Pollucem VI, 77. Festus: *Spira dicitur — et genus operis pistorii et funis nauticus in orbem involutus.* *Botulus* autem, teste eodem Festo, *genus farciminis est propter connexionem a bolis sic appellatum, vel potius lucanica carnis suillae bolis facta.* Tertullian. Apologet. Cap. IX. *denique inter tentamenta Christianorum botulos etiam cruce disentos admovetis.* Jamque Homeri tempore hoc genus edulii notum fuit, ut patet ex luculenta descriptione ejus Odyss. Σ. vs. 44 sq.:

Γαστέρες αἰδ' αἰγῶν κέατ' ἐν πυρί· τὰς δ' ἐπὶ δόρω

κατ' ἐμέμεθα, κνίσσης τε καὶ αἵματος ἐμπλήσαντες.

Nostr. *Blutwürste.* Cod. MS. et editiones vetustiores habent *bolatos* vitiosissime; nam hoc fungorum genus non paratur arte, sed nascitur in filvis. Unde N. Heinius in Adversar. p. 621. legendum suspicatur *botellos*, *botellus* deminutivum τοῦ *botulus*. Ita Sidon. Apollinar. Lib. VIII. Epist. XI:

Qua serpylliferis olet catenis

Baccas per geminas ruber botellus etc.

ubi vid. Savaro p. 533. et Voss. Etymol. Rom. v. *botulus.* [*O.*]

isficia] *Isfium* sive *isfium* ab infectione derivari docent Varro de Ling. Lat. Lib. IV. p. 28. et Macrobius Saturn. Lib. VII. C. VIII. Locus autem classicus est Apicii de arte coquinar. Lib. II. C. I. et II. ubi formulae isfiorum plurimae e genere piscium, carniū, omento, spongiolis etc. Ubique concisum, tritum, aromatizatum, involutum nonnunquam foliis, siccatum, denovo perfusum liquamine, cibarium deprehendes. [*Nourrius et Gesner. in Thesauro.*] Conf. Voss. Etymol. Rom. h. v. et Lindenbrog. Obs. ad Donati Comment. in Terent. Eunuch. Act. II. Scen. II. vs. 26. p. 522. Vol. II. ed. Zeunii et in primis Salmal.

ad Script. Hist. August. Tom. I. p. 851. Respondere videtur ificiam edulio, quod *Pudding* vocant Angli. [O.]

catillamenta, lucanica] Ita edidit Salmastius in ed. Lugd. Bat. et Exercitt. Plinian. ad Solin. p. 90. Ceteri *castellamenta*, quod Heraldus interpretatur quaedam farciminum genera, quae Graecis *πυραμίδες* dicta a propria forma, allegans locum Clementis Alexandriani in Protreptico (p. 19. ed. Potter.): οὐ σχηματῖ ταῦτα καὶ πυραμίδες, καὶ πολύται, καὶ κόπανα πολυόμφαλα, χόνδροι τε ἄλων, καὶ δράκων, ὄρημον Διονύσου Βασσάρου. Heraldus adstripiatur Jo. Wouwer, ad Minuc. Fel. Octav. Cap. XIV. p. 135. ed. Gronovii legendum censens: *castellamenta, lucanicas*. At vero in allato Clementis loco non de farciminum, sed de liborum generibus sermo est. Et omnino videtur legendum cum Salmastio *catillamenta*, quod defendit etiam N. Heinsius in Adversar. Lib. IV. Cap. IX. p. 621. Eamque correctionem confirmare videtur locus Arnobii nostro simillimus infra Lib. VII. Cap. XXIV. *in exiguas arvina est miculas catillaminum infecta de more. Catillamenta et catillamina*, ut explicant Salmastius et Heinsius libris laudatis, sunt itaque eupedia et deliciofa mattea. Sed proprie ita videntur vocasse farcimina, aut botulos minutis carnibus incultatos, quod avide a catillonibus expeterentur. *Catillamentum* a *catillare*, i. q. iugurrere, quod derivatur a *catillus*, deminutivo τοῦ *catinus*. Hinc *catillones* dicebantur gulones a lingendis catillis (*Fellerlecker*). — *Lucanica*. Gioffae: *lucanica, ἀλλάντια*. Genus farciminis porcinis carnibus infarctum et a Lucanis populis primo inventum. Vide Apic. de arte coquiu. Lib. IV. C. 2. et P. Mauat. ad Cic. Epist. ad Fam. Lib. IX. Ep. 17. Charisius: *Lucanicum intelligitur pulmentum et intestinum. Lucanicus subauditur botulus, aut apparatus: et haec Lucanica feminino genere, intelligitur hira, hoc est intestinum*. Couf. Meursius, qui de hac v. multus est, p. 70. 71. [O.]

suminatam cum his carnem] *Suminata* caro est *caro suis suminatae*, i. e. lactantis. *Suminatus* a *sumen, inis*, quod est foetae suis mamma lacte plena, quod cibi genus erat in Romanorum deliciis. Vide Casaubon. et Salmast. ad Aelii Lampridii Alexandrum Sever. C. 22. Script. Hist. Aug. Vol. I. p. 914 sq. Ceterum admodum placet sagacissima N. Heinsii conjectura in Adversar. p. 621. *suminatam cum hiris carnem. Hira* proprie intestinum quod dicitur jejunum, Graece *νήστις, der Leerdarm*. Macrobius in Somn. Scip. I. 6. enarrans intestina tria principalia: *tertium, inquit, quod veteres hiram vocarunt, habeturque praecipuum intestinorum omnium, et cibi recrementa deducit*. Cf. Fest. h. v. Pro aliis tamen etiam intestinis sumi docet Nonius v. *Hillae* deminut. τοῦ *Hirae*: *Hillas intestina veteres effo dixerunt, unde Bohilla oppidum in Italia, quod*

εἰς bos intestina vulnere trahens advenerit. Cf. Voss. Etymol. Rom. v. *Hillae*. Hinc Plautus Curcul. Act. I. Scen. I. vs. 21 sq.:

— — — — lien necat, renes dolent,

Pulmones distrahuntur, cruciatur jecur,

Radices cordis pereunt, hiraе omnes dolent.

Erat autem vox *hira* maxime usurpata in sacris. Noster infra Lib. VII. C. XXIV. ubi multa farciminum genera recenset, quibus usus in sacris: *Non similiter fendicas, quae et ipsae sunt hiraе, quas plebis oratio ilia solet, cum eloquitur, nuncupare.* [O.]

glaciali conditione tuceta] Glossae: *Tucetum*, ζωμὸς παχύς. Gloss. Isidor. *Tucetum bubula condita apud Gallos Cisalpinos. Esias regias tuceta* vocat Nonius et Fulgentius de prisco sermone citans fragmentum Callimorphi e Pisaeis: — — — *Ambrosio redolent tuceta sapore. Edulium sapidissimum* appellat Apulejus Met. Lib. II. ubi vide notas Oudendorp. p. 104. Scholiastes ad Pers. Sat. II. vs. 42. verba: *Grandes patinae tucetaque crassa, Tuceta*, inquit, *apud Gallos Cisalpinos bubula dicitur, condimentis quibusdam crassis oblita, ac macerata: et ideo toto anno durat. Solet etiam porcina eodem genere condita servari, aut ad saturarum jura.* Conf. Voss. Etymol. Rom. h. v. Equidem e verbis Arnobii *glaciali conditione*, i. e. *conditura*, conjecerim, tucetum fuisse jus carniū bubularum vel porcinarum nive aut glacie conditum, immixtis earundem carniū miculis vel iliis minutim infectis, simile nostris *gelatis, gelatinis, Sulzen, Gallerten*. Certe nivem et glaciem cibus et potionibus luxuriosorum immistam fuisse saepissime, discimus ex Seneca Epist. LXXVIII. et Nat. Quaest. Lib. IV. Cap. ultimo. Conf. Mart. Lister, in Apicium de arte culin. Lib. IV. Cap. I. p. 107. Sed obstant verba Scholiastae ad Persium: *et ideo toto anno durat*, quae collata cum nostro loco indicare videntur farciminis genus tum condimentis quibusdam, tum nive et glacie in caveis subterraneis a putredine conservatum. Meursius in Appendice legendum suspicatur *gracilia* aut *glacialia conditione tuceta*, explicans tuceta, quorum sumentum induratum in modum glaciei. [O.]

ut infandis bucculas distenderent tibiis] Quod videtur foedius et deformius. Quare rejectae ab Alcibiade hoc nomine tibiae, quod buccas distenderent, et totum os corrumperent, ὡς τοὺς συνήθεις ἂν πάνυ μόλις διαγνῶναι τὸ πρόσωπον, inquit in Alcibiade Plutarchus. Christiani autem temporibus illis omnia luxuriae et voluptatum instrumenta animose aspernabantur; maxime si quae species idololatriae immista videbatur; quo etiam nomine tibiaram usum damnabant, quod in sacris gentilium tibiae canerent. Clemens Alexandr. Lib. II. Paedagog. C. 4. Σύριγγ μὲν οὖν ποιμήσιον ἀπονεμεθήσθω· αὐτὸς δὲ ἀνθρώποις διδασκαίμοσι εἰς

εἰδωλολατρείας σπεύδουσιν. Καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀποπεικτέα τὰ ὄργανα ταῦτα νηφελίου συμποσίου, Σηρίσις μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις κατάλληλα, καὶ ἀνθρώπων τοῖς ἀλογωτέροις. et quae sequuntur p. 192 seqq. ed. Potter. [*Herald. et O.*]

cantionibus ut praeirent obscoenis numerositer, et scabillorum concrepationibus sonoris] Eleganti quidem, sed minime necessaria, mutatione locum hunc editor Lugd. Bat. ita dedit: *cantionibus ut praeirent obscoenis, numerosos iterarent scabillorum concrepationibus sonores*, i. q. sonos, ut ap. Virgilium et Tacitum aliquoties, v. c. Annal. IV. C. 48. *sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus sonorem alterius praelii non acciperet.* [*O.*]

scabillorum concrepationibus] *Scabilla*, peculiaria instrumenta mimioium, erant crepitacula ex ferro (Lucian. de Saltat. §. 85. σιδηροῦν ὑπόδημα) aut ex ligno (Pollux VII, 22. et 27. ξύλινον ὑπόδημα), quae pedibus, quibus adstringebantur, concuti solebant, et strepitum faciebant, uti docet antiqua statua, in qua occurrit scabillum, confirmatque Rubenius de Re Vest. II, 17. Haec Ernest. in Clav. Cic. l. v. Conf. Salmf. ad Vopisci Carin. C. 19. pag. 838. Tom. II. (qui refutat Casarbonum ad Sueton. Calig. C. 54. scabillum vocem putantem exoticam, cum Latinissima sit, derivanda a v. *scannum*, unde deminutiva *scanellum* et *scanillum*, *scabellum* et *scabilluui*). Conf. Voss. Etymol. Rom. v. *Scanna*, Gesner. in Thesaur. et imprimis Explication de divers monuments singuliers p. 47 seq. ubi monumentum vetus illustratur, in quo scabilla spectantur. [*O.*]

saltitaret] Saltare et choreas ducere Christianis interdictum. Paulus ad Rom. XIII. vs. 13. ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κῶμοις καὶ μέθαις, et ad Galat. V, 21. I Petr. IV, 5. ubi Glossae Cyrilli et aliud vetus Lexicon MS. κῶμος — ὄρχησις μετὰ ᾠδῆς καὶ μέθης. neque fecius Suidas. Idem itaque sancitum in Canonibus Apostolorum et Concilii Laodicensis Cap. 53. p. 23. Οὐ δεῖ Χριστιανούς εἰς γάμους ἀπερχομένους βαλλίζειν ἢ ὄρχεῖσθαι. Vetus interpres: *Non oportet Christianos ad nuptias euntes vel ballare, vel saltare, sed caste coenare vel prandere, sicut competit Christianis.* Vid. Breviar. Canon. Ferrandi Episcopi et Cresconii, item Corpus Canonum antiquum et Capitulare Caroli Magni multis locis, Ambros. de Jejuu. Cap. 18. et Lib. III. de Virginibus, Augustin. Tom. X. de nomine Christiano Serm. I. pag. 234. [*Fr. Lindenbrog. ap. Elmenh.*]

orbem saltatorios verteret] Cicero in Pisonem Cap. X. *Notum quidem, cum illum suum saltatorium versaret orbem, fortunae rotam pertimescebat.* [*Elmenh.*]

lumborum crispitudine fluctuaret] Infra Lib. VII. et *clunibus fluctuare crispatis*. Graphice. Nam fluctus leniter impulsus proprie crispus torosique. Minutius Felix Octav. Cap. III. *Et ut semper mare etiam positus statibus inquietum est, etsi non canis spumosisque fluctibus exibat ad terram, tamen crispis torosisque*. Sic autem fluctuatim incedere dictum de iis, qui incedendo clunes leviter crispant. Afranius apud Nonium: *Magnifice volo fluctuatim ire ad iium*. Gloss. *Crispat*, κραδαίνει, σείει. [Herald.] Similiter Apulejus Met. II. *Ipse membra sua leniter illubricans; lumbis sensim vibrantibus, spinam mobilem quatiens placide, decenter undabat. ubi undabat i. q. fluctuabat*. Vid. Notam Oudendorp. pag. 105. Conf. Alciphron. Lib. I. Epist. XXXIX. Juvenal. Sat. XI. vs. 164. Martial. Lib. V. Epigr. 30. Barth. Adversar. Lib. XXXIII. C. XX. p. 1540. Sciopp. ad Priapej. Carm. XVIII. [O.]

exoleti] Glossae: Exoletus, ὑπέρακμος, τριβακός. [Elmenh.] *Exoletos* scilicet dicebant Romani viros impudicos et muliebris patientiae, adultiores certe, et opportunam injuriae illi puerorum actum egressos. Vide Gesner. in Thesaur. [O.]

sambucistris, psaltriae] *Sambucistris* a *sambuca*, quod est instrumentum musicum triangulum, quod ex inaequalibus longitudine, sicut et crassitudine, nervis efficitur, ut describit Porphyrius ad Ptolemaei Harmonica. Cf. Isidor. Orig. III, 20. Fest. h. v. et intpp. Barth. Advers. LV. C. 9. Gesner. in Thesaur. Ceterum tales foeminas non solum arte, sed et corpore quaestum fecisse, e Comicis satis notum est, neque opus habemus cum Stewechio locum hunc de ludis scenicis accipere, omni turpitudine pollutis, cum etiam de feminis ad privatorum mensas canentibus ejusmodi flagitia sint notissima. [O.]

venalia ut prosternerent corpora] Proba lectio, nec audiendi, qui corrigere voluit *prostituerent*. Diocletianus et Maximianus ad leg. Jul. de adult. et stup. *foedissimam earum nequitiam, quae pudorem suum alienis libidinibus prosternunt*. [Herald.]

vililitatem sui populo publicarent] Rescribunt nonnulli *virilitatem*, alii (Meursius) *utilitatem*, id est *usum*. Ita Zeno Veronensis sermone de Pudicitia: *Libidinum commutationis varia gaudet semper, et poenitet: ad satietatem nunquam lubrica utilitate perveniens*, id est lubrico usu. Et haec est propria et prisca notio. Ita Varro Lib. I. de vita Populi Romani: *Itaque ea sibi modo ponere ac suspendere, quae utilitas posjularret, trulleum, matellionem, pelvim, nasiternam*. Postea, quia, quicquid usum sui praestit, commodum et emolumentum sui adferat, factum, ut pro iis *utilitas* acciperetur. *Publicare* i. e. prostituere. Hinc *publicae libidinis victimae* appellantur Tertulliano et eum sacuto Hieronymo *publicanae*

mulieres. Zenoni Veronensi et nostro supra Lib. I. Cap. XXXVI, Venus dicitur *intestini decoris publicatrix*. Graeci quoque κοινὰς γυναῖκας appellant. [*Idem.*] Ludos scenicos et scenicas mulieres infectatur, in quibus ludis magnus furor et turpitudine prolixior; cum publice vel exponerent, vel (ut auctor est Minutius Felix) mensirarent etiam adulteria. De scortis Romae in scena prosterni publice solitis post ludos finitos consule Justii Lipsii Elect. Lib. I. Cap. II. et ad vilitatis nomeni ecce alia in promptu loca Arnobii Lib. IV. *Amans saltatur Venus, et per affectus omnes meretriciaꝝ vilitatis impudica exprimitur imitatione bacchari.* et Lib. V. *in obscenam proruere vilitatem.* [*Steuwech.*] Meursius mavult *utilitatem*, i. q. χρησιμ, male. Cf. Büneimann, ad Lactant. Infi. I. C. XX, p. 121. [*O.*]

[*in fornicibus obrinctae*] Ita Cod. MS. quod Fulv. Ursinus et ed. Lugd. Bat. mutarunt in *obriatae*, Scaliger ap. Meursium in *oblitatae*. male, opinor. *Obrinctae* scil. vel leonibus, vel impudicis, qui eis abutuntur. De vi v. *fornix* vid. supr. ad C. VI. hujus libri et Scioopp. ad Priapeja Carm. XIII. [*O.*]

[*ad oris stuprum paratae*] Ita Gelenius et Fulv. Ursinus, Cod. MS. habet *ad oris sacri comparatae*, nullo sensu: unde Canterus effecit *ad oris sacrificium paratae*. Steuwech. *ad oris sacri comparatae comparationes*, eodem sensu, quo Gelenii lectio. Nam *componere, committere, comparare*, dicebant legiones inter se vel gladiatores. Salmastius autem in edit. Lugd. Bat. *ad oris sacri* (i. e. abominandi, diris devovendi, ut *aurei sacra fames*) *comparatae stuprationem*. Sed Gelenii emendationem bene defendit Lindembrog. ad Priapeja Carm. XII. Tangit scil. Arnobius immane illud et monstruosissimum flagitium, quod λεσβιάζειν, λεσβιασμόν (a Lesbiiis, quibus in usu fuerat haec turpitudine) Graeci dixerunt. Latini autem ejusmodi homines appellarunt Opicos, ut docet Meursius. Vid. A. Gell. Lib. I. Cap. XXI. Lib. XI. Cap. XVI. et Plin. Hist. Nat. Lib. XXXIX. Vide sis exemplorum firuem, quam ad hunc locum congefserunt Elmenhorstius et Lindembrog. l. l. Nam equidem obscena non exscribo. [*O.*]

[*Cap. XLIII. — Ergone sapientes illae*] Haec verba nescio qua de causa ed. Lugd. Bat. mutavit in: *Ergone sapientiae illae* etc. [*O.*]

[*ut gererent*] If. Pontanus ad Macrobbi librum de Differentiis Graeci Latiniqꝝ verbi Not. p. 693. legendum existimat *generent*, ab antiquo verbo geno, ἔρε, i. q. gignere, generare. Sed nihil mutandum. *gerere* h. l. idem est quod portare secum, quod faciunt nuntii et portitores, ideoque bene conjungitur cum *perce-*

lehrare. Eodem sensu Arnobius supra Lib. I. Cap. ult. Christum appellat *portitorem muneris tanti.* [O.]

Cap. XLIV. — jussione] Cod. MS. et Fulv. Urfin. *missione*, quod nescio quare mutatum ab omnibus editoribus. [O.]

abscedere] MS. *abscondere*, vitiose. *abscedere* est declinare a via salutis. [O.]

aut extrinsecus aliquid accessurum his esse] Haec referenda ad praecedentia verba: *Si enim degeneres futuras locorum immutationibus sciebat, aut extrinsecus etc.* Quare verba: *scire autem — — — constitutor*, tanquam parenthesis uncinis inclusi. [O.]

universorum] scil. vitiorum, scelerum, quod autem Arnobius reverentia in Deum effari non audet. Vtterim: *von allem, was begegnet.* [O.]

cessatione crimen fecerit proprium] *In cujus enim manu est, ut prohibeat, jubet agi, si non prohibet admitti*, ait Salvianus Libro VII. Hinc Arnobius infra Lib. III. cessationem istam *inimicam* appellat. *Et cur saeva contagia et pestilentes morbos ab aëstivis avertere cessatione inimica non curant?* [Herald.]

et retentionis dissimulatione permiserit prius] Id est cessatione, quod retinere noluerit. Sic enim vocem istam ab his scriptoribus quandoque usurpari observatum nobis est. Vegetius de Re Milit. Lib. I. Cap. VIII. *Signatis itaque tironibus per quotidiana exercitia armorum est demonstranda doctrina. Sed hujus rei usum dissimulatio securitatis abolevit.* Hinc et apud Tertullian. Lib. V. adversus Marcion. Cap. V. *Nec enim gratia sit, nisi offensae; nec pax, nisi belli. Et populus autem per disciplinae transgressionem, et omne humanum genus per naturae dissimulationem, et deliquerat et rebellaverat adversus creatorem. ubi naturae dissimulatio est naturae quasi cessatio, qua homines cognitionem natura sibi insitam in injuria detinent.* [Herald.]

Cap. XLV. — tam mobiles animas genuisse gravitatis ac ponderis constantiaeque nullius] Stewech. leg. conj. *tam nobiles animas*, non male quidem. Sed et vulgata lectio defendi potest, ut sensus sit: *animas genuisse tam mobiles quaeque nullius sint gravitatis, constantiae etc.* [O.]

in corpora ire jussisse] Ita Gelenius. Cod. MS. *jussisset*, quod frustra defendere conatur Heraldus tanquam modi et temporis enallagen pro *jussisset*. Nam totus locus, si ita legamus, obscurus fit et intricatus. [O.]

quorum indutae carceribus] Stewech. *inclusae*: ed. Lugd. Bat. *inductae*. Sed nil mutandum: *indutae* scil. referendum ad

corpora, quod subintelligendum in *carceribus*, ut sensus sit: *quibus indutae, tanquam in carceribus — — — agerent.* [O.]

modo paterentur obscœna] Meursius mavult: *modo paterentur obscœnas.* [U.]

ut ferarum paterentur aliae laniatus, muscularum aliae ut interirent veneno] Ita edidi cum editore Leidensi. Cod. MS. habet: *infernarum paterentur aliae laniatus muscularum*, vitiose et nullo sensu. Nam quid sunt *infernae musculae*? Fulv. Ursinus legit: *internorum paterentur alii laniatus musculorum*, non male: *interni muscoli* scil. corporis (*die innersten Muskeln*). Stewechius corrigens: *informorum paterentur aliae laniatus musculorum*, putat, h. l. tangi illud genus cruciatus, quo mures aut glires nudo torquendorum pectori imponuntur ac postea pelvi integuntur, inde ignem superimpositum non ferentes, pectus lancinare incipiunt. *informos mures* itaque interpretatur *valde calidos* ab *in* intensivo et *formus*, quod antiquè pro *calidus* usurpatum fuisse testantur Festus et vetera Glossaria. Vide supra ad Cap. XLI. Sed minime verosimile est, Arnobium h. l. non cruciatuum vel torturarum, sed calamitatum et mortium genera maxime communia et ubivis obvia recensentem, rarioris hujus et insolentioris cruciatus meminisse. Alii legunt: *infernarum paterentur aliae laniatus, muscularum aliae ut interirent veneno.* At h. l. prorsus aliena *infernarum* sive *gehennae* mentio et *muscularum venenum* nil aliud significare posset nisi venenum muribus necandis aptum, paratum, *Mäusegift*, et intelligendum esset *aconitum*, quod (ut Plinius affirmat Lib. XXVII. Cap. III.) *procul et e longinquo odore mures necat*, cujusque in veneficiis apud antiquos usus notissimus. Cf. Plin. l. l. et Ovid. Met. I. vs. 147. *Lurida terribiles miscent aconita novercae.* Nam arsenici usus ignotus antiquis. Sed num *muscularum venenum* hoc sensu latine dici possit, equidem maxime dubito: et omnino usus mures veneno necandi apud antiquos et magnam partem mediæ aevi fuisse videtur prorsus incognitus, quod conjicio ex versibus Mannelis Philæ in Poemate de Natura Animalium C. LXXXIX. de muribus vs. 8 sq.:

Οὓς καὶ γὰρ τρίζουσα, καὶ πλάξ, καὶ βράχος,

Καὶ πηγὶς ἐξέτριψε, καὶ βραχὺ στέαρ.

ubi veneni nulla mentio. Restat itaque, ut emendationem Salmastii sequamur, ut, puto, unice veram: *ferarum paterentur aliae laniatus, muscularum aliae ut interirent veneno.* *Venenum muscularum*, denotat. τοῦ *musca*, *ae*, est venenum cantharidum, quas *vermiculos alatos*, id est *muscas*, appellat Plinius Hist. Nat. Lib. XI. C. XXXV. (XLI. ed. Harduin.). Eas autem non tantum ad vesicatoria, sed etiam ad veneficia adhibitas fuisse a veteribus, testes idem Plinius

Lib. XXVIII. Cap. IX. (35. ed. Harduin.) Cic. ad Fam. IX. Epist. 21. ibique Manut. Ovid. in Ibin vs. 303:

Cantharidum succos, dante parente, bibas.

Valer. Max. Lib. VI. C. II. extern. no. 3. *Is enim* (Theodorus Cyrenaeus) *Lyfinacho regi mortem sibi minitanti, Enimvero, inquit, magna res tibi contigit, quia cantharidis vim assecutus es.* Conf., qui de his aliisque infectis venenatis multus est, G. J. Vossius de Idololatr. Lib. IV. Cap. XCVI. pag. 599. [O.]

infelix et miseranda mortalitas] *Mortalitas i. q. mortales.* Vide supra ad Lib. I. C. VII. [O.]

et saevorum dentium mordacitate laniarent] Hoc eorum est, qui ἀδην καὶ ἀδιαιρέτως maledicunt et calumniantur. Sic dicit Persius, Lucilium, Satiricum acerrimum et mordacissimum, genuinum fregisse in iis, quos lacerabat, quibus quidem verbis maledicendi rabiem significare volebat:

— — — — — *Secuit Lucilius urbem,*

Te, Lupe, te, Muti, et genuinum fregit in illis. [Herald.]

Cap. XLVI. — *ut ille salus rerum, Deus*] *Salus rerum,* id est rerum omnium conservator. Falluntur ergo, qui reponi volunt (Moursius): *ut ille sator rerum Deus.* [Idem.]

omnium virtutum caput, benignitatis et columen] Vide supra ad Lib. I. Cap. X. [O.]

integritatis suae conservantia mansiones] Ita ed. Lugd. Bat. Alii *mensiones*, quod defendi potest, ut sit pro mensura, iusta portione integritatis illis attributa. Th. Canterus mavult *conservans mensiones*, sive dimensiones, ut Lib. III. *At vero vos Deos parum est formarum quod amplectamini mensione.* Hic haereo. [O.]

aliquid fecerit claudum] Vide supra ad hujus libri Cap. XXXVII. [O.]

quod minus esset a recto] Ita editores omnes, excepto Lugd. Bat., qui Cod. MS. lectionem: *quod minus esset a recto*, in textum revocavit, nescio qua causa. *Minus a recto esset i. q. minus rectum.* Sed *minus* longe praefero. [O.]

rem infelicem et miseram] Haec inter eorum argumenta, qui hominem a Deo conditum negabant. Vide Lactantium libro de Opificio Dei. [Herald.]

quorum cruciatibus pasceret nescio quae vis latens et humanitati adversa crudelitas] Ita optime locum restituit Fr. Modius, probante Stewechio et Salmasio. MS. habet: *nescio quamvis latens.* vitiose. His autem verbis Arnobius procul dubio describit diabolum, quem *crudeliter saevum* dixerat supra. [O.]

Cap. XLVII. — *item confitemur nos istud ignorare*] Puto legendum: *iterum confitemur.* [O.]

*et quae numina se esse, opinionibus usurpavere mortali-
um*] Usurpare h. l. contra jus fasque, nullo merito sibi vindi-
care, Graece *επιεπιζεσσαι*, nostr. *usurpiere*. Ita Sueton. Claud.
Cap. 25. *Civitatem Romanam usurpantes securi percussit.* ubi vid.
Casaubon. [O.]

Sed quis Dei negamus] Ita Stevetch. et editor Lugd. Bat.
ex MS. Ceteri: *Sed quia Dei negamus.* [O.]

Non enim si negamus muscas, scarabaeos, cinices etc.] Deum non creasse minutas bestiolas, delirium fuit Marcionis, Valenti-
ni et Apellis, ut ex Hieronymo Tom. IX. pag. 211. in proemio
ad Philemonem novimus. Hos confutat Augustinus de civitate Dei
Lib. XI. Cap. 15 Lib. XII. Cap. 25. [Elmenh.]

nitedulas] Servius ad Georg. I. vs. 181. *nitedulam* sive
nitelam interpretatur *murem agrestem rubeum*. Papias: *Nitedula
animal fulgens instar ignis, exiguus mus, quod Graece lamparis
dicitur.* Cicero pro Sextio Cap. 33. *ut illa ex vepreculis extracta
nitedula rempublicam conaretur arrodere.* [Idem.] Cf. Plinius Hist.
Nat. VIII. C. 57. ibique Harduin. R. Bentley ad Horat. I. Epist. VII.
vs. 29. ubi pro *vulpecula* restituit *nitedula*. Salmast. ad Solin.
p. 223 sq. ubi de hoc animalculo multus est: e Glossa Philoxeni,
qua *nitela* exponitur *δενδροβάτης*, conjicit, idem esse cum sciuro
(*das Eichhorn*). Sed verba Servii et Papias melius convenire videntur
animalculo, quod Galli *mulot* appellant, *die Feldmaus*, vel
potius muri avellanarum majori, sive muri quercino, dorso rubeo,
arbores saepissime ascendenti et per hiemem dormienti, *die grosse
Hafelmaus*. Nouvius pag. 560. putat, murem silvestrem significari,
quem Galli *le mulot* vocant, Cf. et Ernesti Clav. Cic. h. v. [O.]

et obtinere non esse a Deo superiore prolata] Quem hic
superiorem, supra appellat *Deum primum*; is melior Deus est Marcioni
et Christi pater. Vide Tertullianum de Praescript. adv. Haeret.
Cap. VII. Irenaeum, Epiphanium, alios. [Elmenh. et Herald.]

Cap. XLVIII. — *cum animas renuamus Dei esse prin-
cipis prolem*] Similiter *renutare* pro *negare* apud Lucret. Lib. III.
vs. 351:

Quod superest, si quis corpus sentire renutat etc.
[Herald. et O.]

vero verissimum est certoque certissimum] Hellenismus est.
Seneca Nat. Quaest. Lib. II. Cap. 36. *vero verius nihil est.* Martial.
Epigr. VI, 30. ad Paetum:

Vis dicam tibi veriora veris?

Sex festertia, Paete, perdidisti.

[*Elmenh.*] Etiam Superlat. pro Comparativo more Graecorum. Ita Euripid. *Andromach.* vs. 6:

Νῦν δ' οὔτις ἄλλη δυστυχιστάτη γυνή
Ἐμοῦ πέφικεν, ἢ γενήσεται ποτε.

Homer. *Odyss.* XI. vs. 481:

— — — — — σεῖο δ', Ἀχιλλεύ,
Οὔτις ἀνὴρ προπάροιθε μακάρτατος, οὔτ' ἀρ' ὀπίσσω.

ubi vid. Clarke et Hermann. V. Cl. ad Viger. de *Idiotism. Graec.* pag. 715. Conf. et Gataker. de *Stylo Nov.* Test. Cap. XXV. Ceterum hanc loquendi rationem usavenire tantummodo in comparationibus, absolute nunquam, rectissime observat Bremius V. D. in *Supplemento nostro ad Nicolaum Damascenum* p. 51 seq. [*O.*]

[*scaevitate innumerabili vitiorum*] Ita Fulv. Urfin. rectissime. Glossae: *Scaevitas* — *iniquitas*, Apulej. *Met.* IX. pag. 221. ed. *Elmenh. En.* *inquiunt*, *indignam rei scaevitatem*. Inde *scaeva*, *sinistra*, *perversa*, *contraria*, Vid. supra ad Lib. I. [*O.*]

[*invalidos*] Ita videtur Arnobius appellare eos, quos ἀκρατεῖς Graeci vocant. [*Herald.*]

[*honestamenta natalium*] Plus est quam *honesti natales*, qui proprie sunt ingenui et liberales; quemadmodum *honeste geniti*, ingenui nec libertinae conditionis. Ita Tit. Liv. Lib. XXVI. *Cn. Fulvium Quiritium exercitum, honeste genitos, liberaliter educatos, servilibus vitiiis imbuisse*. Hic autem significatur tanta quanta significari potest generositas, εὐγένεια ἢ πᾶν, nobilitas animarum divina, i. q. modo dixerat *generositas principalis*, i. e. profecta a Deo, rerum omnium fonte ac principe. [*Idem.*]

Cap. XLIX. — emendatissimis moribus] i. e. perfectissimis, integerrimis, nullo scelere pollutis. Dictionem pluribus illustrant Juretus ad *Symmach.* Lib. I. *Epist.* 26. pag. 40. ed. *Lectii*, Jo. Wower. ad *Petron.* pag. 143. ed. *Lotich.* J. Fr. Gronov. ad *Senec. de Ira* Lib. I. *Cap. V.* et *Corte* ad *Plin.* Lib. III. *Epist.* III. pag. 187. [*O.*]

boni — — — — in rebus humanis viri, sapientes] Alij delent comma post *viri*, ut sensus sit: *sapientes in rebus humanis*. Sed male. *in rebus humanis* est in universo hominum genere, *in der Menschheit*. [*O.*]

[*in quibus nihil ista ipsa — — — — desideraret integritas*] Ita e *Cod. MS.* restituit ed. *Lugd. Bat.* optime, ut sensus sit: *in quibus ipsa integritas (virtus personificata) nihil desideraret, au denen die Tugend selbst nichts auszusetzen hätte*. *Cet. nihil*, i. e. nulla in re, *desideraretur integritas*. [*O.*]

numero definiti] Apposite ad nostrum Juvenal. Sat. XIII. vs. 29. lq :

*Eari quippe boni, numerus vix est totidem, quot
Thebarum portae, vel divitis ostia Nili.*

[Elmenh.] MS. *diffiniti*. [O.]

ponderari] Ita MS. Fulv. Urfin. *penderi*, nescio qua causa. [C.]

in verrucula collis unius] Geminus locus Lib. V. *Etiamme credemus, deum numinis tanti tractum esse ad terras, et in verrucula collis unius cum homunculo stantem altercabilem conferuisse sermonem?* Expressit autem de isto Catonis in libris Originum: *Censeo, si rem servare vis, faciundum, ut quadringentos aliquos milites ad verrucam illam ire jubeas, eamque uti occupent inperes.* Vide Agellium Lib. III. Cap. VII. et Nonium v. *verruca*. [Meurf.] Eadem verba occurrunt infra Lib. V. Cap. III. Cato, teste A. Gellio Noct. Att. Lib. III. C. VII., *verruculam* locum editum et asperum appellat. Sed auctor noster deminutivum nomen pro more suo adhibet. [Nourrius.]

exiguæ miculae] *Miculas* dicit imitatione Lucretii I. vs. 839 lq :

Ex aurique patet micis consistere posse

Aurum, et de terris terram concrefcere parvis. [Herald.]

admiratio congregatione conquiritur] Haec verba diversis modis interpolant. (Fulv. Urfin. *adunatione, congregatione.* Stewech. *adnumeratio* etc.) Sed vulgata lectio probari potest. *admirationem* igitur *auri* dicit, quia praestinguit oculos auri fulgor et in sui contemplationem atque admirationem rapit. [Idem.] *Verterim* igitur: *Erst durch Zusammenhäufung der kleinen Goldstäubchen wird es zum Metall, das die Welt bewundert.* [O.]

consumitur enim minuties ista immenso] Id est: exiguum illud aquae fluviatilis statim in falluginem maris transit, neque pro parvitate sua mare potest commutare. [Prior.] Fulv. Urfin. *leg. in immenso.* [O.]

nullius existimandum est nominis] Ita et hic legendum pro *nominis*. [Herald.]

Cap. L. — et vi hujus nominis supercilium sustulerunt] Ita Heraldus et ed. Lugd. Bat. pro: *in hujus nominis* etc. Jan. Doufa ad Catull. Carm. LXVIII. vs. 45. p. 549. ed. Graev. suspicatur, aliquid excidisse post v. *nominis*. Meurlius pag. 74. supplet: *et in hujus nominis felicitate supercilium sustulerunt.* Sed omnia plana erunt, si legamus: *vi — nominis.* [O.]

proturbare, pellere] *Proturbare* i. e. dejicere de vel ex loco, expellere. Vid. Oudendorp. in Apulej. Met. Lib. IX. p. 663. [O.]

ut causas sibi auferant lapsus] Ita MS. quod alii, ignorantes, antiquitus scribi consuevit *asferre, asfore, pro auferre, alfore*, et cum praecedenti *ne in vitia proritari possint* etc. jungentes, mutant *et causas sibi adferant lapsus*. [Stew.]

neque emendari, neque corrigi se possit] Ita ed. Lugd. Bat. more Arnobii plura hujuscemodi verba idem significantia conjungentis. MS. *corripi*, quod defendit Heraldus observans, *corripere* pro *corrigere* usurpari apud illius aevi scriptores, sed exemplum nullum afferens. [O.]

si generis forma cujusque in sua cogitat integritate perstare] *Cogitat* i. q. *vult*, nam generis forma intelligentiam non habet. Ita *cogitare* etiam de rebus intelligentia privatis, v. c. ap. Virgil. Georg. I, 462:

— — — — *quid cogitet humidus aufer,*
Sol tibi signa dabit. [O.]

Qui ergo luctatur animorum ingenitas corrigere pravitates, is apertissime monstrat imperfectum se esse, quamvis omni conatu et pervicacia contendat] Ita editores omnes, excepto Lugduno-Batavo. Pro *imperfectum* Cod. MS. habet *improbabilem*, quod minime mutandum fuisse bene demonstrat Stewechius. Tractum scil. nomen a probatoribus operum publicorum, de quibus inscriptiones veteres et scripta Romanorum millies meminere. Vid. Jan. Guilielm. Verosimil. Lib. II. C. 3. Francisc. Modius Novantiq. Epist. 39. Lud. Carrio Lib. II. Emend. C. 5. At sic quoque oratio manca est et hiulca, nam sequens *contendat* non habet ad quod referatur. Quare editor Lugd. Bat. vestigia Codicis MS. secutus locum ita dedit: *is apertissime monstrat imperfectum, probabilem se esse quamvis omni conatu et pervicacia contendat*. Equidem legendum suspicor: *is apertissime monstrat improbabilem se esse, quamvis omni conatu et pervicacia contendat contrarium*, quod vel excidit vel absorptum a praecedenti *contendat*. Pro *animorum* Meursius mavult *animarum*, cum haec sit constans Arnobii scriptura. [O.]

Cap. I.I. — *in nil expositum jaculatio mentis illata*] *Nil expositum* scil. cogitatione, i. e. res nihili, quam vobis tamen cogitatis, repraesentatis tanquam vere existentem, *ein Non-ens, etwas, das nicht wirklich existirt, das blos Ideal ist*. Similis proverbialis locutio apud Germanos: *gegen einen Strohhann fechten*. [O.]

id est animas sede ab supera et regione descendere] Valde velim verba haec ejicere, ut glossema, nisi propugnaret stylus Arnobianum nescio quid redolens. [Meurs.]

Cap. LII. — *eorumque quae vivunt quid aut unde sunt animae?*] Ita Fulv. Ursinus. Cod. MS. *qui vivunt*, quod stare non potest; nam praecedunt *pantherae*. Ea quae vivunt sunt itaque animalia in genere. [O.]

ut Platonico ex illo cratere, quem conficit miscetque Timaeus] Plato Timaeo pag. 41. (Tom. III. ed. II. Steph. p. 326. Vol. IX. ed. Bipont.) Ταῦτ' εἶπε· καὶ πάλιν ἐπὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντός ψυχὴν κεραυνὸς ἔμισγε, τὰ τῶν πρόσθεν ὑπόλοιπα κατεχεῖτο μίσγων, τρόπον μὲν τινα τὸν αὐτὸν, ἀκῆρατα δ' οὐδέτι κατα ταῦτα ὡσαύτως, ἀλλὰ δευτέρα καὶ τρίτα. Chalcidius: *Kurfus cratera proponit, et mixturam concretionemque earum potentiarum, ex quibus mundi anima concreverat, exque reliquis earum nostras machinatur, videlicet ex illa duplici natura. Ejusdem et item diversae dividuaeque substantiae: quae non, ut antea, sinceras puritatis erant, neque enim anima, quae ex sincerissimis excuderetur, in tantae silvae vitia possit incidere, nec congruere cum mortalis corporis fragilitate. Miscebat autem, inquit, eodem propemodum genere, nec tamen eadem exoriebatur puritas, serenitasque provenitum.* [Elmenh.] *Eleganter autem conficit miscetque Timaeus pro confici, et misceri ait. Sic apud Aristotelem οἱ γεννηῶντες τὸν οὐρανὸν pro οἱ τὸν οὐρανὸν γεννητὸν εἶναι λέγοντες.* [Herald.] Ita Munucius Felix Cap. XXII. *Sauciavit* (Homerus) *Venerem, Martem vinxit, vulneravit, fugavit* etc. ubi vid. Gronov. p. 226. et J. Fr. Gronov. Diatrib. in Stat. Silv. Cap. XXII. [O.]

forex] *Animalculum parvum ex murium genere, minus tamen, et clarius stridens, ut inquit Donat. ad Terent. Eunuch. Act. V. Scen. VI. vs. 25. Alii murem silvestrem interpretantur vel potius illam speciem, quae Linnaeo dicitur forex araneus, nobis die Spitzmaus. Cum mure domestico confundit Plinius Hist. Nat. XI, 37. et alii, unde Francogallorum le souris pro mure communi. Distinguit tamen cum nostro Columella Lib. XII, 13. si serpens aut mus forexque in mustum ceciderit, et alibi. [O.]*

centipeda] Describit Plinius Hist. Nat. Lib. XXIX. C. VI. *Millepeda, ab aliis centipeda, aut multipeda dicta, animal est o vermiculis terrae, pilosum, multis pedibus arcuatim repens, tactuque contrahens se. Orifcon Graeci vocant, alii tyton. Efficacem narrant ad aurium dolores. ubi vid. Harduin. Vol. II. p. 516. [O.]*

et vivere, quia eadem ex elementis ipsis causa est illis, atque origo nascendi. Si ad animalia gignendi] Ita correxit ed. Lugd. Bat. vitiosam priorum editionum lectionem: *et vivere quidem ex elementis ipsis causa est illis atque origo nascendi: si ad animalia gignenda* etc. quod Heraldus mutare voluit: *Et si verò quidem ex elementis ipsis causa est illis atque origo nascendi, si ad*

animalia gignenda etc. Sed longe praefero emendationem editoris Leidensis. Scilicet haec verba cum antecedentibus sunt coniungenda, ut sensus sit: *Neque enim res fidem habet ex eodem illo cratere Platonico — — — omnia haec animalia cum homine vitam animasque duxisse, propterea quod omnibus ex ipsis illis quibus vivunt elementis eadem nascendi causa et origo est, i. e. quia simili modo composita sunt ex elementis ipsis, terra, aqua, aëre.* Tum nova periodus incipit verbis: *Si ad animalia gignenda* etc. [O.]

nam et videmus alios ex sapientibus dicere, tellurem esse hominum matrem, aquam cum ea alios, aërium spiritum alios his jungere] Et hic secutus sum emendationem editoris Lugduno-Batavi. In editione princeps verba haec corruptissime leguntur ita: *Nam et videmus ex sapientibus alios dicere, tellurem esse hominem, matrem aquam; tum alios aërem, spiritum his alios jungere.* unde Stewechius fecerat: *tum alios aërem spiritum his adjungere,* citans Pacuvii verba e Chryse: *Mater est terra, ea parit corpus, animam aether adjungat.* Sed in Cod. MS. pro aërem legitur aërium, unde Heraldus suspicatur legendum: *Tellurem esse hominum matrem, aquam tum alios; aërium spiritum his alios jungere.* quem fecuti ceteri editores, excepto Leidensi, *aquam tum alios* mutante in *aquam cum ea alios* etc. Scilicet hoc loco Arnobius diversas veterum philosophorum de causis rerum sententias, de quibus supra Cap. IX. pluribus egerat, brevius repetit: quare totum hunc locum: *nam et videmus* etc. usque ad verba — — — *vitali agitatione motari,* tanquam parenthesin uncinis inclusi. [O.]

tellurem esse hominum matrem] Orpheus:

ΓΑΙΑ Θέα μήτηρ μακάρων θνητῶν τ' ἀνθρώπων.

Lactantius Lib. II. Cap. X. *Errantes quidam philosophi ajunt homines ceteraque animalia sine ullo artifice orta esse de terra; unde illud Virgilianum est:*

Terrea progenies duris caput extulit arvis. [Elmenh.]

aquam cum ea alios] Supra Cap. X. *Vidit enim res fieri concretionem aquarum Thales? Censorin. de die nat. Cap. IV. Anaximander Milesius, videri sibi ex aqua terraque calefactis exortos esse sive pisces, sive piscibus similia animalia: in his homines concrevisse, foetusque ad pubertatem intus retentos: tum demum ruptis illis, viros mulieresque, qui se jam alere possent, processisse.* ubi vid. Lindenbrog. pag. 19. ed. Havercamp. [O.]

solem vero nonnullos esse horum opificem, et ex ignibus animatos ejus vitali agitatione motari] Confer eundem Censorin. Cap. VIII. pag. 36. qui hoc dogma Chaldaeis attribuit, et Dioscor. Sic. Biblioth. Lib. I. Cap. VII. [O.]

cumque ejusdem noluit sinceritatis esse mixturae humani animas generis] Ita lectionem priorum editionum depravatissimam: *cumque ejusdem voluit sinceritatis esse mixturas humani animas generis*, egregie emendavit Heraldus in Cris secundis. Gelenius autem, Elmenhorst. et editor Lugd. Bat. locum ita dederunt: *cumque ejusdem noluit sinceritatis esse mixturas humani animarum generis*. [O.]

Cap. LIII. — *parvarum et labilium virium: perpetuitate donari, si spem muneris tanti Deum ad principem conferant*] Ita edidit et distinxit locum editor Lugd. Bat. In prioribus editionibus deest *si*. Cum Lugd. Bat. consentit etiam Heraldus in Cris secundis, nisi quod interpunctionem post *virium* tollit, ut sensus sit: *animas hominum perpetuitate donari parvarum et labilium virium*. Sed melius haec verba coniunguntur cum antecedentibus: *mediae qualitatis esse animas hominum, utpote ab rebus non principalibus editas, juri subjectas mortis, parvarum et labilium virium, perpetuitate (autem) donari, si spem muneris tanti Deum a' principem conferant*. In editione sua idem Heraldus legendum coniecerat: *ut spem etc. Pro conferant editio Elmenh. Hanov. habet conferimus*. [O.]

Sed stulte istud credimus. Quid ad vos? Ineptissime, fatue. Ubi vobis nocemus?] Ita legendum arbitror pro vitiosa scriptura: *Quid ad vos? ineptissimae fatuae? ubi vobis nocemus etc.* Hic igitur ait: *Quid ad vos attinet, stulte istud credamus nec ne? immo ineptissime et fatue si credamus. Quam inde accipitis injuriam?* [Herald.] Fulv. Ursinus legit *ineptissimi, fatui*. Menrsius: *ineptissime fatui*, ut Plautus ait Mostellaria: *Interdum inepte stultus est*, et Lactantius Lib. I. Cap. XVIII. *Quis tam stolide ineptus est etc.* Sed correctionem Heraldus equidem longe praefero. [O.]

et ab Orci faucibus, quemadmodum dicitur, vindicari] Nota quemadmodum dicitur. Hoc enim proverbialiter efferebatur, et enim dicebant Orci faucibus ereptum, qui praesenti et capitali aliquo periculo liberatus erat. Graeci quoque habent suas in ista re phrasas *παροιμιώδεις*. Sic dicunt aliquem extrahere *καὶ ἐπανάγαγεῖν εἰς τὸν ἥλιον ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ Ἀχέρουτος*, et similia. Tit. Livius Lib. IX. Cap. VI. de Romanis, qui Furculis Caudinis circumsepti fuerunt, et tandem ignominia accepta dimissi: *Per hostium oculos, inquit, quum ex saltu evassissent, etsi velut ab inferis extracti tum primum lucem adspicere visi sunt, tamen ipsa lux ita deforme intuentibus agmen omni morte tristior fuit*. Loquendi ratio Latinis et Graecis usitata. Artemidorus Lib. II. Cap. LX. *Φαμέν ἐν τῇ συνηθείᾳ τὸν παρὰ προσδοκίαν σωθέντα ἐξ ἄθου ἀναβεβηκέναι*. Florus Lib. II. Cap. VI. *Interim respirans Romanus, et quasi ex*

inferis emergere. [Herald.] Conf. Reiff. ad Artemidor. l. l. pag. 393. et Wetsien. ad Epist. ad Ephes. IV, 9. [O.]

Cap. LIV. — *et cura inspiciendum non parva*] Οὐκ ὀλιγώρως. [Herald.]

ut mala cuncta, etiam ejus voluntate intelligantur enasci] Augustin. de Civit. Dei Lib. XX. Cap. I. Nullus hominum agit recte, nisi divino adjuvante auxilio; nullus daemonum aut hominum agit inique, nisi divino, eodemque justissimo Dei judicio permittatur. Cf. Ambros. Hexaemeron Lib. I. Cap. VIII. Augustin. in Joann. Tract. XLII. Cap. VIII. [Elmenh.]

mali esse conscium generatoremque nullius] Sextus in Sententiis: *Mali nullius autor est Deus.* Prudentius Hamartigen.

Inventor vitii non est Deus, angelus illud

Degener infami conceptum mente creavit.

Haeret Arnobius in disputatione de natura mali; nec se extricare difficili in quaestione satis liquide potest. Dupliciter appellatur malum in SS. Litteris: nimirum: *malum culpae et malum poenae.* Prioris, secundum Patres Ecclesiasticos, auctor est diabolus, alterius Deus. Vid. Augustin. contra Adamantium Manichaeum Tom. VI. Cap. 46. et de libero Arbitrio Lib. I. Cap. X. Chryzolog. Serm. 9. Lactant. Lib. IV. Cap. 6. Gennadius de Ecclesiast. dogm. Cap. 57. [Idem.]

puncta per singula] Sic ed. Lugd. Bat. Cod. MS. habet *cuncta per singula*, unde Gelenius cacterique fecerunt *cuncta per secula.* [O.]

et facinoribus] Ita correxit Gelenius. Antea legebatur *et favoribus.* [Herald.]

nam stoliditas inveniri quae inanior potest] Ita editio princeps et ceterae eam secutae, excepta Lugd. Bat. quae ex conjectura Salmastii habet: *inveniri quae major potest.* Cod. MS. habet *immanior*, quod de saevitia, crudelitate similibusque vitiis, vel saltem de stultitia, stoliditate, conjuncta cum crudelitate, dici potest; de simplici stoliditate non item. Vide supra ad Lib. I. Cap. V. verba *immanis ille Xerxes* annotationem Heraldii. [O.]

Cap. LV. — *nominaliter*] Sic auctor pro *nominatim*, qui et infra Lib. VII. *nominitemus* dixit pro *nominamus.* [Nourrius.]

quinimmo potius magis] De duplicis hujus comparativi abundantia vide infra ad Lib. VII. Cap. XVIII. [O.]

quam sine Deo dicere nihil fieri (per voluntatem)] Id est sine Dei voluntate. Quum ait igitur *per voluntatem*, explicat quod dixerat: *sine Deo.* Quare nihil mutandum existimo. [Herald.] Editio Lugd. Bat. habet: *quam sine Dei dicere nihil fieri voluntate.* Mihi verba *per voluntatem* glossema videntur scioli cu-

jusdam librarii in margine explicare volentis, quid sit *sine Deo*: quare uncis inclusi. [O.]

nec in magnis ponderibus ducimus] Sic emendavit Meursius. Antea *duximus*. Est autem *in magnis ponderibus ducere* idem quod *in magno (negotio) habere*, ἐν μεγάλῳ τιθεσθαι, ποιῆσθαι περὶ πολλοῦ ap. Graecos. Vide Casaubon. ad Sueton. Caesar. Cap. XXIII. pag. 130. Vol. III. ed. Wolf. [O.]

Cap. *LVI*. — *Mundum quidam ex sapientibus aestimant neque esse natum, neque ullo in tempore periturum*] Heraclitus Ephesius ap. Clementem Alex. Lib. VI. Stromat. pag. 255. (711. ed. Potter. ubi vid. ejusd. notam) Aristoteles apud Lactant. Lib. II. Cap. X. Cic. Tusc. I, 29. et Plinius Hist. Nat. Lib. I. Cap. I. Conf. Juu. Philargyr. ad II. Georg. Virgil. v. 6. Plutarch. de placit. Philos. Lib. II. Cap. 4. Ambros. Lib. I. Hexameron Cap. III et V. [Elmenh.] Conf. de toto hoc loco Ant. Delrio ad Syntagm. Tragoed. Lat. P. III. p. 532 seq. [O.]

immortalem nonnulli, quamvis eum conscribant esse natum et genitum] Platonis dogma. "Ὅτι (scribit ille in Timaeo) αὐτὸς μὲν Φθαρτός ἐστιν, ἧ γέγονεν, οὐ λυθήσεται δὲ οὐδὲ τεύξεται θανάτου μείρας διὰ τὴν βούλησιν τοῦ θεοῦ. Consentit et Hermes Trismegist. in Poemaudr. Cap. VIII. 'Ὁ πατὴρ αὐτὸς ἑαυτοῦ αἰδίας· ὁ δὲ κόσμος ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀείζωος καὶ ἀθάνατος γέγονε. Conf. Apulej. de Dogm. Plat. et imprimis J. Lips. Physiolog. Stoic. Lib. II. Dissert. XX. pag. 951 sq. Op. Tom. IV. ed. Vefal. [O.]

et esse natum et genitum et ordinaria necessitate periturum] Stoicorum sententia. Seneca Consol. ad Polyb. Cap. XX. *Ita est: nihil perpetuum, pauca diuturna sunt: aliud alio modo fragile est, rerum exitus variantur. Ceterum quidquid coepit, et desinit. Mundo quidam minantur interitum, et hoc universum, quod omnia divina humanaque complectitur, si fas putas credere, dies aliquis dissipabit, et in confusionem veterem tenebrasque demerget.* Cf. ejusd. Quaest. Nat. Lib. III. C. 29. et J. Lips. Physiolog. Stoic. Dissert. XXI et XXII. pag. 952 sqq. qui omnia loca diligenter collegit. [O.]

aliorum subrumpant et labefaciant scita] MS. *subrumpant*, quod tuetur Meursius in Append. sed vellem nobis hujus verbi explicationem dedisset. Fulv. Ursinus et Modius *subruant*. Pro *scita* libri omnes *secreta*, quod ortum videtur a librario male legente v. *scita* et pro abbreviatione τοῦ *secreta* habente. Vid. J. Fr. Gronov. ad Macrob. in Somn. Scip. Cap. XVII. Lib. II. p. 185. [O.]

Eundem hunc alii elementis ex quatuor tradunt et pronunciant stare, ex geminis alii, ex singulis tertiū] Vid. Lips. de Physiolog. Stoic. Lib. II. Dissert. XI. pag. 922 sq. Tom. IV.

ed. Vefal. Ubi autem de philosophis plus minusve quatuor elementis statuentibus ne γερὺ quidem legimus, excepto uno depravato loco Senecae, ubi tria statuuntur, Aqua, Terra, Spiritus. Videtur itaque Arnobius h. l. partes, quibus mundum constare definiabant veteres philosophi, male cum elementis confudisse, et de illis, qui dividebant mundum in *coelum* et *terram*, dixisse, eos duo; de aliis, qui dicebant, mundum esse materiam, affirmasse, istos unum elementum statuere. *Stare* autem pro *constare*, ut saep. Lactant. de Opificio Dei Cap. IV. §. 22. *Fides igitur, omnem hominis rationem in eo vel maxime stare, quod nudus fragilisque nascitur, quod morbis afficitur, quod immatura morte multatur.* ubi vid. Bänemann. *Singula* autem h. l. non *unum post alterum*, sed *unum, unicum*, absolute, cujus vero significationis exempla apud alios scriptores frustra quaesivi. Dubito itaque, annon legendum sit: *ex singulo tertii*. Singularis numerus v. *singuli* usitatus apud antiquiores (vid. Gesner. in Thesaur.), quorum studiosissimus imitator est Arnobius. [O] *individua corpora*] atomi Epicureorum. [O.] Cic. de Nat. Deor. II. 37. [Ochsner.]

Sic et Deos nonnulli esse abnegant] v. c. Diagoras Melius, Theodorus Cyrenaeus. [O]

aut nulla ex his certa] Meursius: *ut nulla* etc. Male. [O] *prorsus dubitare se alii, an sint uspiciam, dicunt*] Protagoras ap. Laetium IX. Segm. 51. *περὶ θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι, οὐδ' ὡς εἰσὶν, οὐδ' ὡς οὐκ εἰσὶν. πολλὰ γὰρ τὰ κωλύοντα εἰδέναι, ἢ τὸ ἀδηλόγητος, καὶ βραχὺς ὢν ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου.* ubi vid. quos laudat Menagius pag. 420. Vol. II. ed. Meibom. Conf. Cic. de Nat. Deor. Lib. I. C. 25. ibique Davif. [Herald. et O.]

alii vero existere, neque humana curare] Epicurei. [O.] *inimmo alii perhibent et rebus interesse mortalium etc.*] Plato et Stoici. [O.]

Cap. LVII. — superesse ille non credit, sed cum ipsis corporibus interire] Epicureorum sententia et Dicaearchi Peripatetici. Vid. Cic. Tusc. I. Cap. 31. [O.]

sed post hominem positum aliquid eis ad vitam dari, mortalitatis deinde in jura succedere] Haec erat Stoicorum sententia. M. Tullius Tusc. Quaest. I. C. 31. *Stoici autem usuram nobis largiuntur tanquam cornicibus: diu mansuros ajunt animos; semper negant.* Sic autem dicit hominem ponere, ut alii hominem (i. e. corpus) exuere. [Herald.] Possis etiam explicare *post hominem positum* i. e. *humatum, compositum sepulchro*. Ita Lucret. Lib. III. 883 sq.

*Proinde ubi se videas hominem miserariet ipsum,
Post mortem fore, ut aut putrescat corpore posito.*

ubi vid. Lambiu. Ceterum de hac Stoicorum sententia vid. Just. Lips. Physiol. Stoic. Lib. III. Cap. XI. Th. Gataker. ad Antonin. IV. 21. et Davif. ad Ciceronis l. l. [O.]

diffona] Alii *diffonare*. [O.]

aut velle scire contendere] Clarius: *aut scire velle contendere* (*behaupten wollen, dass man es wisse*). Sed trajectiones istas amat Arnobius. [Herald.] Itaque non opus habemus duplici conjectura Meursii: *aliquid prouere velle et scire contendere*, aut: *belle scire contendere*. [O.]

posse videas destrui] Ita Cod. MS. quam lectionem verissimam male mutavit Gelenius in *posse id adstruere*. Neque video, quid difficultatis in his verbis repererit Meursius. Atque *destrui* nihil aliud est quam *negari, contendi, quod non sit*. [O.]

hallucinantium] Fulgentius *hallucinari* interpretatur *vana somnare, tractum ab allucitis, quos κῶνωπας dicimus*. Nonio autem denotat *aberrare, non consistere*. [Stewech.] Ab ἀλλύειν derivat A. Gellius Lib. XVI. C. XII. ubi vid. Gronov. et Voff. Etymol. Rom. [O.]

sed rationibus pendimus et commetamur humanis] Haec est lectio vetus, pro qua Gelenius: *commentamur*. Nolim quidquam temere mutare. Nam *commetari* fortasse dicit Arnobius ἀρχαίως pro *commetiri*. *Metari* autem olim pro *metiri*. Unde *castra metari*, quod interpretantur Graeci: *διαμετρεῖν χώρας τῆς στρατοπέδου*, et *στραταπέδοις ἐπιτήδεια χωρία ἀναμετρεῖν καὶ διαγράφειν*. [Herald.] Ed. Lugd. Bat. dedit *conjectamus*. Stewech. *commetimus*. [O.]

Cap. LVIII. — *mundus iste, qui nos habet*] Fulv. Ursinus: *leg. qui nos ambit*. Sed nihil mutandum. [O.]

utrum non sit genitus, an tempore in aliquo constitutus] Sic editio Lugd. Bat. Cod. MS. *utrumne sit genitus an tempore etc.* quod Meursius correxit *utrumne sit genitus aut tempore in aliquo constitutus*. Sed *utrumne* requirere videtur an in sequenti membro. [O.]

an tempore in aliquo constitutus] Meursius corrigit *aut tempore vel ac tempore etc.* cum in antecedentibus legisset *utrumne sit genitus*. [O.]

orbico — — motu] Nonius: *orbicum* (ubi Merceri editio habet *orbitum*) *dictum per orbem*. Varro γῶσι σεαυτόν. *Ut sidera caeli Divûm circum terram atque axem quae volvuntur motu orbico*. Alii legunt *orbe toto*, male. [O.]

sua ipse se sponte et voluntate circumagat] Ita ed. Lugd. Bat. ex MS. In aliis deest *se*, quod defendere conatur Heraldus tan-

quam παθητικῶς dictum, ut *vertere, avertere, movere, terra movit* et similia. Alii: *circumagatur*. [O.]

planum facere] Lucretius II. v. 933.

Huic satis illud erit planum facere atque probare. [Elmenh.]
quid nivem in plumeas subaperiat crustulas] Eleganter
 quidem dictum, et postea: *quod imbres ac nives plumeas* — — —
dilatavit. Sed Martialis quoque de nivibus agens Lib. IV. Epigr. 3.

Adspice, quam densum tacitarum vellus aquarum

Decidit in pectus Caesaris inque sinus.

Nota *vellus aquarum*. Graeci enim veteres nivem periphrastice appellabant ἐριῶδες ὕδωρ. Eustath. ad Dionys. Perieg. (vs. 678. pag. 91. ed. H. Steph.) τὴν χιόνα ἐριῶδες ὕδωρ ἀστείως οἱ παλαιοὶ Φασι, τοῦ σοφοῦ βασιλέως Δαβὶδ ἀφορμὴν ἐνδόντος αὐτοῖς, ὅτε εἶπη· διδόντος χιόνα αὐτοῦ ὡσεὶ ἐριον. Psalm. 147. [Meurf.] Similia de Scythia nivem, cum depluit, plumis avium adsimilantibus refert Herodotus Lib. IV. Cap. 31. ubi Wesselingius pag. 294. apposite citat nostrum locum. Sic etiam intelligenda regio *Pterophoros*, memorata Plinio Hist. Nat. Lib. IV. Cap. XII. Pro *subaperiat* Stewech. leg. censet *suboperiat*, ut sit idem quod *condenset*, adducens locum Apuleji de mundo: *Nives autem colligi jactatione densarum nubium consiat*. Sed nil mutandum. *Sub* in compositione verborum significat saepissime causam aliquam obscuram et abditam. *Quid nivem in plumeas subaperiat crustulas* dictum itaque pro *quae causa obscura, nobis incognita, nivem aperiat in plumeas; crustulas, h. e. in plumearum crustularum forma nobis ostendat, manifestet*. [O.]

frustilla haec ignea] Sic ab Arnobio siellae vocantur, id est frusta parvula ignea. A diminuto enim nomine *frustum* factum est *frustillum*. Vide Plaut. Curcul. Act. IV. Scen. IV. [Nourrius.]

convenerit atque oportuerit figi] Ita correxit Fulv. Ursinus, probante Herald. Cod. MS. et editio princeps *oportuerit figura*, nullo sensu: unde editor Lugd. Bat. fecit *figurari*. [O.]

Cap. LIX. quod nives plumeas et fulgora dilatavit] Sic edidi cum Salmasio in editione Lugd. Bat. et ad Solinum pag. 137. Cod. MS. habet: *et foliora dilatavit*, quod non intelligens Gelenius mutavit in *Aeoli ora dilatavit*, inepte. Quis enim unquam dixerit, Aeolum ore suo ventos emittere? Immo, ut ait Virgilius Aen. I. vs. 56 seq.:

— — — vasto rex Aeolus autro

Luctantis ventos tempestatesque sonoras

Imperio premit ac vinclis et carcere frenat.

Quid quod sequentia verba, *ventus unde oriatur*, mera essent repetitio τοῦ *quid Aeoli ora dilatavit*. Stewech. legendum suspicatur: *quod imbres ac nives in plumulas et foliola (Blättchen, Flöckchen) dilatavit*.

Nic. Heinſius in P. Burmanni Anthol. Lat. Lib. V. Epigr. 93. pag. 378. Vol. II. corrigiſt: *quod imbres geni (pro gigni) nives, pruinas, e poli rore dilatarii.* Sed unice vera videtur Salm aſii emendatio. *Fulgora* enim in antiquis membranis ſæpius ſcriptum reperitur *ſoljora*, ut *toga* pro *toga*, *lycias* pro *Glycias*. *nives plumbeas* eodem ſenſu dicit Arnobius, quo Aelchylus *πτεροῖν χιῶν*, et Solinus Cap. XV. *Ultra hos (Arimeſpos) et Ithiphæum jugum regio eſt aſſiduè obſeſſa nivibus: Pterophoron dicunt, quippe caſus continuantium pruinarum quiddam ibi exprimit ſimile pinnarum.* ubi vid. Salmaf. l. I. [O.]

aut terrarum] Fulvius Urſinus neſcio qua cauſa mutat *caſte- rarum aquarum.* *Terrarum* ſcil. *aquae*, quod cogitatione ſubintelligendum ex præcedenti *maria*, quaſi dixerit Arnobius *aquae maris.* [O.]

Quid venas fiſtulatas et commeabiles fecerit] *Fecerit* puto errorem fuiſſe ipſius Arnobii proſperanter ſcribentis et a directa interrogacione tranſiliens in indirectam: quare nihil mutandum cenſeo. Contextus flagitaret *fecit* Meurſius etiam in præcedentibus verbis *ſolidata ſunt* conjunctivum ſint reponit, et ſequentia ita legit: *quid in mundo ſaciant bubones* etc. [O.]

immuſſuli] Feſtus: *Immuſtulus ales ex genere aquilarum eſt, ſed minorum virium, quam uquilae: quae volucris raro et non fere, præterquam vere, apparet. quia æſtum algoremque metuit. appellatur autem ita, quod ſubito et inexpectata ſe immittat.* Idem: *Immuſculus — avis genus, quem alii regulum, alii offiſugam dicunt.* ubi interpretes demonſtrant. *immuſculum et immuſculum* Feſti et *immuſulum vel immuſſulum* Arnobii et Gloſſariorum veterum eſſe unum idemque, nempe aquilae genus. Plinius Hiſt. Nat. Lib. X. Cap. VII. *Immuſſulum augures Romani magnae quaefſtionis habent. Alii qui vulturis pullum arbitrantur, Maſſurius autem pullum aquilae, priuſquam albicet cauda.* Etymon vocis diligenter excutit G. I. Voſſius in Etymol. Rom. h. v. [O.]

buteones] *Buteo* avis auguralis de genere accipitrum. Plinius Hiſt. Nat. Lib. X. Cap. VIII. *Accipitrum genera ſedecim invenimus — — — Triorchem a numero teſtium, cui principatum in auguriis Phemonoë dedit: buteonem hunc appellant Romani, familia etiam (e gente ſcil. Fabiorum) ex eo cognominata, cum proſpero aſpicio in ducis navi ſediſſet.* ubi Harduinus eundem eſſe putat, quem Gallorum aucupia *Alilan* appellant, non confundendum cum *milio*, *ἰαλίω* Graecorum, cui ſulvus color, buteoni niger eſt. Ariſtoteles Juſt. Anim. Lib. IX. Cap. 36. *Τριόρχεις κρᾶτιſτος τῶν ἰεζίνων*, ubi vid. Scaliger. Feſtus: *Alites volatu aſpicio ſacientes iſtae putabantur: buteo, ſanqualis, immuſculus, aquila, vulturius.*

cf. eund. v. *Buteo* et, qui hac de avi multus est, G. J. Voss. in Etymol. Rom. Germanis dicitur *Bushard*. Iuuentius in Elegia de Philomela vs. 42.:

Inque paludiferis butio butit aquis.

per buteonem intelligere videtur avem aliquam palustrem, fortassis ardeam stellarem, *die Rohrdommel*. [O.]

quid alites et volucres ceterae] *Alites* Romanis dicebantur aves, quae alis et volatu, *oscines*, quae ore cauentes faciebant auspicium. Vide Fest. v. *alites* et *oscines*. Cic. de Nat. Deor. II, 64. et ad Fam. Lib. VI. Epist. VI. ibique Manut. qui de iis multus est, et Voss. Etymol. Rom. v. *ales*. Hic itaque distinguere videtur Arnobius *alites*, aves augurales, a ceteris volucribus, quorum nullus usus erat in auspiciis. [O.]

quid impudentes muscae] Infra Lib. VI. *quibus volatus innectere stridularum possunt impudentiumque muscarum*. [Herald.]

forices] Vide supra ad Cap. LII. [O.]

tippulae] Festus: *Tippula bestiolae genus sex pedes habentis, sed tantae levitatis, ut super aquam currens non desinat*. Plaut. (Perf. Act. II. Scen. II.)

Neque tippulae levius pondus est, quam fides lenonia.

ubi vid. intpp. Germ. *die Schnake*. [O.]

quid avenae, quid lolium?] Coniungit etiam Virgilius Georg. I. vs. 153.:

Infelix lolium et steriles dominantur avenae.

ubi vid. Voss. Servius ad Eclog. Virgilii V. vs. 37. *Steriles autem avenas secundum solum Italiae dixit, nam in Thracia frugiferae sunt*. Ex quo loco conjicit et pluribus demonstrat Salmalinus ad Solinum pag. 153 seq., Romanos nullam aliam avenam novisse praeter hanc sterilem et sponte provenientem, inter frumenti vitia adnumerandam: nihil itaque de ejus sativitate legi apud antiquos scriptores de Agricultura. *Avena* itaque h. l. Graecorum *αἰγίλωψ*, *wilder, tauber Hafer*, bene distinguenda a *βρόμος*, avena frugifera et sativa, quam a Thracibus Servius l. l., a Germaniae populis feri, nec alia pulve eos vivere, Plinius memorat Hist. Nat. Lib. XVIII. Cap. XVII. [O.]

aut tristia in odoribus semina] Stewech. legend. conj. *tristia in odoribus semina*, male: *nidor* enim solummodo significat odorem rerum incensarum, adustarum, nunquam odorem florum aut herbarum. Guil. Canter. Var. Lectt. II. 22. pag. 584. putat, una voce legendum *inodoribus*, i. e. nullis vel malis odoribus, quemadmodum Lucretius dixerit *intactus pro nullus tactus*. Sed fateor, me frustra quaesivisse in Lucretio substantivum *intactus*, et nihil mutandum: nam praepositiones *in, ex, sub* apud Arnobium saepissime *παρέλκειν*

supra observavimus. Ceterum in praecedentibus verbis pro *redolentia* Salmastius edidit *suaveolentia*. Sed nil mutandum. Nam *redolere* absolute positum semper fere leuem aliquem suavemque odorem significat. Ita ap. Ovid. Met. VIII. vs. 675. *et in patulis redolentia mala canistris frustra tentarunt alii legentes halantia*, alii *ridentia*. [O.]

melo] Ita MS. Legunt alii *inula*. Vocamus nunc euulam a graeco forte ἐλένιον. Inula vero (*Alant*) proritat stomachum, et excitat appetitum: duplicis est generis; acidae sunt aliae, aliae amarae. Vid. Plin. Lib. XIX. Cap. V. Horat. II. Sat. II.

Atque acidas mavult inulas,
et eodem libro Sat. VIII.

— — — — *inulas ego primus amaras*

Monstravi incoquere. [Prior.]

porrina] In foem. genere pro *porro* usurpavit etiam Cato de Re Rust. Cap. 47. ut *cepina* pro *cepa* ap. Columell. XI. Cap. III. §. 36. ed. Schneider. [O.]

ulpicum] Genus allii grandius, quod Graeci, ut refert Columella (de Re Rust. Lib. XI. Cap. 3.) ἀφροσκόροδον, quidam alium Punicum vel Cyprium, sicuti docet Plinius (Hist. Nat. Lib. XIX. Cap. VI.), alii *antiscorodon* appellant. De illo Plautus cecinit (in Poenuli Act. V. Scena 5.):

— — — — — *tum autem plenior*

Allii ulpicique, quam sunt Romani remiges.

Vide sis adhuc Palladium de Re Rust. Lib. XII. Cap. VI. [Nourr. p. 570.]

sapor dico, ut est sapor, et cetera] Ita correxit Meursius et ed. Lugd. Bat. *ut est sapor*, scil. in singulis rebus, quod subintelligendum ex antecedentibus. Cod. MS. *id est sapor*, nullo sensu. Equidem autem Heraldus verba haec de Glossemate suspecta habenti legentique *sapor dico et cetera* prorsus assentior. Ceterum Arnobius h. l. expressit versum Lucretii Lib. III. vs. 268.

Est odor, et quidam calor, et sapor: et tamen ex his

Omnibus est unum perfectum corporis augmen. [O.]

odoris sunt alicujus vel oloris] Lectionem hanc probaverunt viri doctissimi, Meursius in Append. C. Barthius Advers. Lib. XXXVII. Cap. VI. pag. 1684. Colvius et Oudendorp. ad Apulej. Met. Lib. I. pag. 57. Opponit nimirum Arnobius, ut *dulcia amaris, ita et odorem olori*, id est bonum, suavem odorem malo et taetro. *Olor* scil. est malus odor, foetor. Gloss. Isidor. *Olacitas* — foetulentia, *olor*. Apulej. l. l. *At ille olore alioqui spurcissimi humoris percussus, quo me Lamiae illae infecerant, vo-*

hementer aspernatur. Ita apud Virgil. Georg. IV. 49. aliquot membranae habent: *Aut ubi olor caeni gravis etc.* pro *odor.* Editor Lugd. Bat. ex MS. dedit: *odoris sunt alicujus vel coloris,* quod quidem defendi posset, ut sensus sit: *odoris sunt alicujus vel coloris aut suavis aut injucundi,* quod subintelligendum e proxime sequentibus verbis: et ista lectio praecedentibus etiam, fuerit necessitas aliqua, ut non alios sapes, alios odores, alios colores — — — habere debuerint, apprime congrua, ita ut dubitem, ultra h. l. praeferranda sit. [O.]

Cap. LX. — diffiliat et dirumpatur auditus] Cicero pro domo sua ad Pontifices: *Dirumpatur licet ista furia, atque audiat haec ex me.* [Elmenh.] Virgil. Eclog. VII. 26. — — — — *invidia rumpantur ut ilia Codro.* [O.] Hemsterh. ad Lucian. Timon. §. 40. [Ochsner.]

auras tamen nescio quas ejus sibi contemplationis affingere] *Auras* h. l. dixit Arnobius pro, leves quasdam umbras, exiles imagines sibi affingere. Ita Lactant. Inst. Lib. III. Cap. XVII. *Quod si vel exiguam veritatis auram colligere potuisset* (Lucretius), *nunquam diceret, aedes illum suas disturbare,* ubi vide Bünnemann, et Hieronymus Epist. ad Marcellam 141. *Graecarum litterarum quandam aurulam acceperat.* Eodem sensu *αὐρα συνέσεως* apud Epiphanium. Ita veteres appellant auram et asslatum vinum omnem, quae ab alio in alium transit; ut, cum exempli causa consuetudine sapientium sapientes simus, doctorum docti. Vide II. Casaubon. ad Persii Sat. I. vs. 123. pag. 157. Sed h. l. insolentius dictum *contemplationis auram sibi affingere;* et nescio, annon rectius legi possit: *auras tamen* (scil. memoriae ejus) *nescio quas ejus sibi contemplatione affingere.* [O.]

solum esse indubitabilem] Meursius, locum credens mutilum, legendum suspicatur: *solum esse indubitabilem, indubitabile est.* Male. Verba haec pendent a praecedentibus *Christus praecipit etc.* — — — — Pergit deinde: *Rebus enim ex omnibus etc.* scil. dixit Christus: quod subintelligendum per syllepsin, figuram notissimam. [O.]

in Deo rerum capite et cognitione defixus] Aut excidit aliquid ante v. *cognitione,* fortassis *mente et cognitione,* aut, quod magis placet, legendum: *in Deo rerum capite et columine defixus,* quod familiare Arnobio. Vide supra ad Lib. I. Cap. VIII. [O.]

Cap. LXI. — orbe sit sol amplior, an pedis unius latitudine metiatur] Vide Ciceron. Acad. Quaest. Lib. II. Cap. XXVI. ibique Davis. *Metiatur* passive. [O.]

an propriis luceat fulgoribus luna] An reddidit Arnobio Meursius. Antea ac propriis. [O.]

semper natum sit aliquid] Ita legendum cum Fulvio Urfino et Lugd. Batavo, neque audiendus Heraldus, veterem lectionem *supernatum*, vitiosam et e male intellecto scripturae compendio *ſupernatum* ortam, logicis subtilitatibus defendere cupiens. [O.]

Res vestra in ancipiti sita est, salus dico animarum vestrarum] Ita ed. Lugd. Bat. Alii legunt: *Vestra in ancipiti sita est salus animarum vestrarum*. Meursius, Fulv. Ursinus et Stewechius verba *animarum vestrarum* delent tanquam glossema. Forsitau scripsit Arnobius: *Vestra in ancipiti sita sunt, salus animarum vestrarum*. [O.]

Cap. LXII. — spe aëria] id est *castu, inani*, ut explicat Meursius. Conf. Gesner. in Thesaur. [O.]

quod a sciolis nonnullis et plurimum sibi arrogantibus dicitur] Ita correxit Gelenius, probante ed. Lugd. Bat. Cod. MS. *a scholis nonnullis*, i. e. a quibusdam philosophorum familiis, quam lectionem tuetur Heraldus: sed praefero *a sciolis*. [O.]

si vitam restrictius egerint] Nazarius in Panegy. Constant. C. XV. *Illi veteres laudati vitae moderatores, qui refrenandis cupiditatibus restricte contenteque vixerunt*, id est *parce contenteque*, ut ait Pacatus in Panegy. Theodol. Cap. XVIII. Lactantius de Ira Dei Cap. XX. *Cur ergo, inquiet aliquis, et qui peccant, saepe felices sunt, et qui pie vivunt, saepe miseri? Quia fugitivi et abdicati libere vivunt; et qui sub disciplina patris aut domini sunt, restrictius ac frugalius*. ubi vide Büchmann. pag. 1004. [O.]

ac post hominis functionem] *Functionem* pro morte dicere amat noster. Vide supra Caput XXVII. et LVII. ejusdem libri: et bene observat Gesnerus in Thesaur. esse *εὐφροσύνην* in hoc nomine, quo indicatur necessitas illa moriendi et fungendi illo ultimo officio. [O.]

patritam] Ita MS. bene. Veteres enim *patritus*, quomodo *aritus*, dicebant. Varro Manio: *Funere familiari commoto, avito ac patrito more precabamur*. Idem Reip. Lib. XX. *secundum leges habitasset patritus*. Cicero Tusc. I. Cap. XIX. *Patritam illam atque aritam, ut ait Theophrastus, philosophiam*. [Meurs. in Append.] Alii *patriam*, quomodo et in Ciceronis loco citato edidit Davinius. [O.]

libris in Acheronticis] Libros Acheronticos de sacris Acheronticis et cerimoniis scripsisse credebatur Tages. Servius ad Virgil. Aen. VIII. 399. *Sciendum, secundum aruspinae libros et sacra Acherontia, quae Tages composuisse dicitur, fata decem annis quadam ratione differri; quod nunc dicit Fulcanus potuisse fieri etc.* [Herald.] *Libros fatales* appellat Censorinus de Die Nat. Cap. XIV.

ubi vid. Lindenbrog. pag. 66. ed. Haverc. Intelliguntur scil. libri ceremonias continentes ad Manes ex Acheronte eliciendos. Alii legend. censent *libris in Arunticis*, intelligentes sine dubio eos libros, quos Tarquinius a Sibylla magno pretio coemisse narrant Dionysius Halicarn., Gellius, Lactantius, alii. At vero istorum librorum emtor nulli dicitur Aruns Tarquinius; sed aliis Tarquinius Priscus, aliis L. Tarquinius Superbus. Vid. Bünnemann. ad Lactant. Inst. I. C. VI. pag. 41. Nec etiam *libri Aruntici* dici possunt libri ad averruncanda mala, procuranda infausta omina. Nam contractum ab *Averruncus* est *Arruncus*, *Arrungus*, *Arruncicus*, non *Arunticus*. Itaque unice verum *Acheronticis*. [O.]

divinas animas fieri] i. e. *immortales*. Vide infra ad Cap. LXIV. [O.]

qui longaevas facere, perpetuitatis possit et spiritum subrogare] Ita ex MS. edidit et interpunxit Salmastius, rectissime. Variant autem h. l. editores. Fulv. Ursinus et Gelenius legit *longaevae eas facere perpetuitatis possit, et spiritum subrogare*, probante Stewechio. Canterus et Heraldus in *Curis secundis longaevae facere perpetuitatis possit*, etc. Sed v. *perpetuitatis* referend. ad sequens *spiritum*, neque *Ad* eo, quid sibi velit *spiritum subrogare* absolute dictum. [O.]

humana sibi omnia sapientes negent] Fulv. Ursin. *ma-*
vult arrogant, male. Respiciunt haec ad jejunia et abstinentias, quibus magi veteres Deorum apparitionem auxiliumque sibi conciliare arbitrabantur. [O.]

datum fuerit animis id] *Animis* apud Arnobium constanter pro *animabus*, quod semel monuisse sufficiat. Vid. Bünnemann. ad Lactant. Inst. VII. Cap. II. pag. 860. [O.]

cum ad sensum coeperit interitionis accedi] Ita Gelenius, acute. MS. *cum absens cum* etc. nullo sensu. [Meurs. in Append.]

Cap. LXIII. — *quinimmo ipsius*] MS. *quinimmo potius*. *unctionis* in praec. debetur Meursio. Alii *junctionis*. [O.]

Deponite has curas] Ed. Lugd. Bat. *exponite* ex MS. [O.]

si elatio abisset a vobis, jam dudum eo scire potuisset auctore] Meursius et Fulv. Ursinus leg. censet *potuissetis*. Sed Latinos hoc modo, ut oratio sit eo certior, loqui docet Corte ad Sallust. Jugurth. C. LXXXV. §. 48. et *Fragm. Hist. Lib. III. pag. 967*. Ita Liv. Lib. II. Cap. X. *Pons publicus iter paene hostibus dedit, ni unus vir fuisset, Horatius Cocles*. Virgil. Aen. XI. 112.

Nec veni, nisi fata locum sedemque dedissent.

et apposite ad nostrum locum Curtius Lib. IV. Cap. XII. *Quod si percussis Mazaeus supervenisset, ingens clades accipi potuit*. [O.]

Cap. LXIV. — Patet, inquit, omnibus fons vitae etc.] Respicere videtur Arnobius, ad verba Christi Joh. VI. 35. et 37. Ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε. — — Πᾶν, ὃ εἶδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμέ ἤξει· καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω. [O.]

Sortem vitae eligendi nulli est, inquit Plato, Deus causa] Plato de Republ. Lib. X. pag. 617. ed. II. Steph. (ed. Bipont. Vol. VII. pag. 330.) Ἀρετῇ δὲ ἀδέσποτον, ἣν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων, πλείον καὶ ἑλάττων αὐτῆς ἕκαστος ἔξει. αἰτία ἐλομένου· θεὸς ἀναίτιος. Idem de Rep. II. pag. 379. Theodoret. de Provident. Serm. VI. contra Graecos pag. 95. Tertullian. de Exhort. Castit. Cap. II. Justin. Martyr Apolog. II. pro Christianis pag. 36. [Eli-
menh.]

tu te muneris commoditate privaveris] Ita editio Lugd. Bat. e correctione Fulvii Ursini. Cod. MS. tibi muneris commoditatem probaveris, quod Heraldus in editione sua defendere conatur, explicans: vide, an sit tibi commodum nec ne, munus istud accipere. Sed ipse in Curis secundis sententiam suam retractans probat emendationem Ursini. [O.]

si aut Deos nos fecerit] Ita emendavit Gelenius pro eo quod antea legebatur: *si aut Deus nos fecerit*. Vere. Deos igitur dicit immortales. Gentiles defunctos deos appellabant. M. Tullius Libro de Legibus II. Deorum manium jura sancta sunt. Hos letho datos deivos habento. Vid. Plin. Hist. Nat. Lib. VII. Cap. LV. Hinc Dii manes, δαίμονες passim in inscriptionibus monumentorum. Unde probat Prudentius, defunctos haberi a gentibus deos, Libro contra Symmachum priore:

Ecce deos manes cur inficiaris haberi?

Ipsa patrum monumenta probant: Diis manibus illis

Marmora secta lego; quacunq; Latina vetustos

Custodit cineres, densisque Salaria bustis.

Dii manes igitur δαίμονες etiam unius defuncti. Livius Lib. III. Pace parta insiarn tum Tribuni patribus, ut P. Valerii fidem exfolverent; instare Claudio, ut collegae deos manes fraude liberaret: *agj de lege fineret*. Dicit collegae deos manes τοὺς τοῦ συνάρχοντος δαίμονας. [Herald.]

Cap. LXV. — Nolo, inquit, et voluntatem non habeo] Ita legendum cum Fulvio Ursino et ed. Lugd. Bat. *Nolo, inquit, scil. efficere, neque habeo voluntatem*, nempe assumendi bona, quod subiutelligendum ex praecedentibus. Antiquam lectionem, *Iolo, inquit, et voluntatem non habeo*, nonnulli ita defendunt: Ipse mecum litigo, mox volo, mox non volo. Sed hoc verba illa signifi-

care non possunt. Fortasse commodius legi possit: *Nolo, inquit, et voluntatem non aveo. Aveo et habeo* saepissime permutantur in MS. [O.]

licentiae et potestates] Vide supra ad Lib. I. Cap. XLVI. [O.]

unius pontificium Christi est] Verissimam hanc emendationem e Cod. MS. erutam debemus Ludovico Carrioni in Emend. Lib. I. Cap. IX. (in Thesauro Critico Gruteri Vol. III. pag. 108.). Antea legebatur: *unius pontificis Christi est* etc. Pontificium igitur appellat Arnobius licentiam, potestatem et officium, significatione notissima apud hos scriptores. Ita Gell. Noct. Att. Lib. I. Cap. XIII. *Ab eo, cujus negotium pontificiumque esset.* Symmachus Lib. III. Epist. 17. *Pontificio iterati honoris auctus, nullum mihi indicium communis gaudii dedisti.* Arnobius junior in Psalm. LVIII. *Hi accipiunt pontificium judicandi.* et in Psalm. CXIII. *Dabit pontificium dominandi sacerdotibus templorum.* [Steweck, et Herald.] Conf. Meurf. in Append. et Juret. in Symmach. Lib. VII. Epist. 27. pag. 195. ed. Lectii, qui de h. v. multus est. [O.]

per hunc solum est ingressus in lucem] Meursius mavult *per hanc*, scil. januam. At nil mutandum. *per hunc*, scil. Christum. Respicit scil. Arnobius ad verba Soteris ap. Joann. X. 7. ἐγώ εἶμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. Sed si hunc legamus, in sequentibb. scribendum erit *alias*, non *alia*. [O.]

neque alia datum est vel irrepere vel invadere] Ita edidi ex verissima emendatione Fr. Oudendorpii ad Frontin. Strat. Lib. II. Cap. IV. pag. 271. ed. novae. *alia*, scil. *via* aut *janua*. Omnes editiones habent: *neque alias datum est* etc. [O.]

Cap. LXVI. — *ad coelum ne redeunti vias cludant*] *ne*, quod deest in Cod. MS. et editionibus prioribus, sensu flagitante revocavit Heraldus. *cludant* verbum antiquum pro *claudant*, quod legebatur, e Cod. MS. restituit Th. Canterus. Sic infra Lib. VII. *Non si mille tu pondera masculi thuris incendas, coelumque hoc totum redundantium vaporum nebulositate cludatur.* et Tertullianus Apologet. Cap. XI. *properavit, opinor, et coelum semel clusit.* ubi vid. Havercamp. pag. 122. Plura exempla collegit Meursius pag. 79. [O.]

ne vias cludant] Ita legendum ex Romana editione, non *claudant*, quod Gelenius interpolavit. Antiqui enim pro *claudere* dicebant *cludere*. Vide Meurf. ad h. l. inprimis Jo. Rhodium, qui nubem exemplorum citat in Lexico Scriboniano. Sic ipse Arnobius infra Lib. VII. *Non si mille tu pondera masculi thuris incendas, coelumque hoc totum redundantium vaporum nebulositate cludatur.* [O.]

neque vos posse antiquam et patriam linquere, et in barbaros ritus peregrinosque traduci] Nationes religionem sibi traditam a majoribus pertinacissime tuebantur et defendebant; nec ullis rationibus poterant eo deduci, ut inveteratam patriamque linquerent, et novos cultus amplecterentur. Cotta ap. Cic. de Nat. Deor. II. *Non me ex ea opinione, quam a majoribus accepi de cultu Deorum immortalium, ullius unquam oratio aut docti aut indocti movebit.* D. Clemens Recogn. Lib. V. *Impium est, si non colamus, quae nobis tradita sunt a patribus nostris, et religionem praevaricamur a majoribus datam.* Vid. Porphyr. *περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων* Lib. II. Lactant. Lib. II. Cap. VI. Lib. V. Cap. XIX. Tertullian. Apologet. Cap. VI. Isocrat. Orat. ad Nicoclem *περὶ βασιλείας.* Euseb. Praeparat. Evangel. Lib. I. Cap. I. Notissimas notas ad Minutium. [Elmenh.]

quod inventis frugibus glandes spreverint et repudiaverint arbuta] Habet haec a Lucretio. Sic enim ille Lib. V. vs. 937 sqq. ubi primorum hominum vitae rationem describit:

Glandiferas inter curabant corpora quercus

Plerumque, et quae nunc hiberno tempore cernis

Arbuta poeniceo fieri matura colore:

Plurima tum tellus etiam majora ferebat. [Herald.] *)

Quod corticibus contegi, et amiciri desierint pellibus, postquam vestis excogitata est textilis] Prima enim primorum hominum tegumenta e corticibus fuisse tradebant, proxima e pellibus: his successisse vestem textilem. Lucretius V. 951 sqq.:

Necdum res igni scibant tractare, nec uti

Pellibus et spoliis corpus vestire ferarum:

Sed nemora, atque cavos montes, filiasque colebant,

Et frutices inter condebant squalida membra,

Verbera ventorum vitare, imbresque coacti. [Idem.]

successibus] i. e. domibus, domiciliis. Vide supra ad Lib. I. Cap. L. et Meurs. in Crit. pag. 80. [O.]

nec sub rupibus et cavernis praeoptaverint ut beluae permanere] Juvenal. Sat. VI. 2 seqq.

— — — — — *quum frigida parvas*

Praeberet spelunca domos, ignemque, laremque

Et pecus, et dominos communi clauderet umbra. [Elmenh.]
confliterit] Ita Fulv. Ursin. Alii *conflucuerint.* [O.]

*) Inventis frugibus glande vesci, proverbium esse videtur apud Ciceronem in Oratore c. 9. [Ochsner.]

Cap. LXVII. — *qui in mores alios atque alios ritus priorum condemnatione transiſtis*] Prudentius contra Symmach. Lib. II. vs. 303 ſeqq.

*Roma antiqua ſibi non conſtat verſa per aevum
Et mutata ſacris, ornatu, legibus, armis:
Multa colit, quae non coluit ſub rege Quirino.
Inſtituit quaedam melius, nonnulla reſugit.
Et morem variare ſuum non deſtitit, et quae
Pridem condiderat jura, in contraria vertit.
Quid mihi tu ritus ſolitos, Romane ſenator,
Objectas? quum ſcita patrum, populique frequentes
Inſtabilis placiti ſententia flexa novarit?
Nunc etiam quoties ſolitius decedere prodeſt
Præteritosque habitus cultu damnare recenti. [Elmenh.]*

Numquid enim quinque in claſſes habetis populum diſtributum] Quare quinque tantum claſſes numeret Arnobius, cum ſex fuiſſe conſtet ex Livio Lib. I. et A. Gellio Lib. X. Cap. XXVIII., cauſa eſt, quod ſexta vel infima claſſis, in quam cives pauperrimi, proletarii et capite cenſi detrudebantur, pro nulla habebatur: quare *quinque* tantum claſſes memorant Livius Lib. I. et Charifiſius, quod bene movet Meurſius in Critico Lib. II. Cap. XVI. pag. 81. contra Juſtum Lipſium corrigere volentem *in ſex claſſes*. Ceterum locum hunc egregie illuſtravit Henr. Valeſius ad Ammiani Marcellini Hiſt. Lib. XIV. pag. 11. verba: *et olim licet otioſae ſint tribus pacataeque centuriae*. cujus integra verba hic exſcribere liceat. „*Otioſas centurias dicit Marcellinus, quia ſcil. tum nullae erant tribus, nullae centuriae. Nam centuriae quidem diu ante Marcellini aetatem deſierunt, ut teſtis eſt Arnobius (noſtro loco). Tribus quoque paulatim ſub imperio Caefarum collapſae, tandem penitus deſierunt paullo poſt tempora Antonini Caracallae, ut opinor, cum is omnibus in orbe Romano degentibus civitatem dediffet. Sane poſt ea, quae dixi, tempora rara ac prope nulla tribuum mentio fit in vetuſtiſſis inſcriptionibus, cum antea paſſim ante cognomen tribum adſcribi videamus. Nec me movet, quod Julianus Aug. in Oratione III. ad Eufebiam Auguſtam τῶν Φυλῶν ἐπιſτάτας Romae commemorat. Non enim tribuum praefectos, ſed curatores regionum intelligit, ut et Libanium loqui ſaeppiſſime deprehendi.*“ Haec Valeſius. [O.]

Numquid magistratus per populum creatis?] Vide J. Lipſium in tractatu de Magiſtratibus vet. Rom. Cap. 3. [Elmenh.]

Militaria, urbana, communia quae ſint comitia ſcilitis] Optime hunc locum exponit Turnebus Adverſar. Lib. XIII. Cap. XIV. Vol. II. pag. 11. et ex eo Geſnerus in Theſauro v. *comitium*.

Tria scil. comitiorum genera fuisse apud Romanos, centuriata, curiata, tributa, jam tironibus notum. Ad hanc itaque comitiorum diversitatem respiciens Arnobius appellat comitia centuriata *militaria*: quod populus more militari centuriatus sit: *urbana* curiata, curiae enim erant urbani populi: *communia* tributa, quod ex totius populi tribubus fiebant, erantque non propria tantum urbani populi, sed etiam rustici et suburbani. Fallitur itaque Elmenhorstius *communia comitia* ex Livii Lib. IV. de communibus comitiis patrum ac plebis interpretans. Nam Livii locus nihil ad nostrum. [O.]

Servatis de coelo, aut otiosas facitis obnuntiationibus actiones] *Servare* est aliquid ex observato coelo nuntiare: *obnuntiare* vero quid sit, discas ex hisce Donati in Terentium verbis (Adelph. Act. IV. Scen. 4.): *Qui malam rem nuntiat, obnuntiat, qui bonam, aunnuntiat. Nam proprie obnuntiare dicuntur augures, qui aliquid mali ominis scaevumque viderint. Ergo obnuntio malum imminens, quasi omen nuntio. Inde enim ετυμολογία hujusce verbi est.* Utroque verbo, ac saepius primo, utitur Cicero, atque in primis ubi ad Atticum (Lib. IV. Epist. III.) scribit in haec verba: *Proscripsit se per omnes dies comitiales de coelo servaturum. Haec tamen summa: Nisi Miloni C. Appius obnuntiaffet, comitia futura.* et Lib. II. de Divin. Cap. 35. *Jam vero de coelo servare non ipsos censes solitos, qui auspicabantur: nunc imperant pullario, ille renuntiat.* At de profus neglecto vel jam antiquato illo priori more his Lucanus versibus ante Arnobium nostrum conquerebatur Pharf. Lib. VI. vs. 426 et seqq.:

Non quaesisse libet, primis quid frugibus altrix

Ore Jovis Dodona sonet, quis noscere fibra

Fata queat, quis prodat aves, quis fulgura caeli

Servet, et Assyria scrutetur sidera cura. [Nourr. p. 312.]

Cum paratis bella, signum monstratis ex arce? aut fetialia jura tractatis? per clarigationem repetitis res raptas?] Tria heic Arnobius ad bellum indicendum memorat. I. *Signum* seu vexillum ex arce monstratum, de quo Macrobius I. Saturnal. Cap. XVI. *Praeliales (dies) a justis non segregaverim. Siquidem justii sunt continui triginta dies, quibus exercitu imperato vexillum ruffei coloris in arce (i. e. in Capitolio) positum est. Praeliales autem omnes, quibus fus est res repetere et hostem laceffere.* Conf. Servius ad Virgil. Aen. Lib. VIII. vs. 2. Steweck, ad Veget. de Re Milit. Lib. I. Cap. VI. et imprimis J. Lips. de Militia Rom. Lib. I. Dial. III. Op. Tom. III. pag. 26 sq. ed. Vefal. II. *Fetialia jura*, quia Fetiales bellum nomine populi Romani indicebant, ut ex Livio I. Cap. 32. Gellio Lib. XVI. Cap. IV. aliisque discimus. (De Fetialibus

singularis disputatio est Jo. Jensi in Ferculo Litterario Lugd. Bat. 1717. 8.) III. *Clarigationem* nominat, de qua Servius ad Aeneid. Lib. IX. v. 53 sq. *Cum enim volebant bellum indicare, Pater Patritus, hoc est princeps Fetialium proficiscebatur ad hostium fines et praefatus quaedam sollemnia clara voce dicebat: se bellum indicare propter certas causas, aut quia socios laeserant, aut quia nec abrepta animalia, nec obnoxios redderent. Et haec clarigatio dicebatur a claritate vocis. Postquam clarigationem hestia in eorum fines missa indicabatur pugnae principium. Idem tamen Servius ad Aen. X. vs. 14. clarigationem derivat ἀπὸ τῆς κλήρου, hoc est sorte; nam per bellicam sortem agros hostium invadebant. Plura de clarigatione et Fetialibus Briffonius de Formulis Lib. IV. pag. 383. [Herold. Etmenk. et Nourrius.] Conf. Abram. ad Cic. Orat. pro P. Sextio Cap. XXVI. [O.]*

spem praesumitis] Similiter Virgil. Aen. X. vs. 18.

Arma purate animis et spe praesumite bellum.

Alii, v. c. edit. Lugd. Bat., legunt: *spem praeliorum sumitis*. In praecedentibus pro *obeuntes* Stewech. mavult *subeuntes*. [O.]

ex acuminibus auspicatis] Quid sint auspicia *ex acuminibus*, non constat: Gesnerus in Thesauro probat Cerdiae opinionem ad Virgil. Aen. VI. 199. de rostrorum acuminibus intelligentis, quae observabantur ex tripudio solissimo. Alii putant, acumina fuisse mentium cacumina, quae ad captanda auguria conscendere mos erat. Verum utraque opinio repugnare videtur Ciceronis verbis de Divin. II. 56. quibus auspiciam ex acuminibus *totum militare* fuisse adseverat. Alii intelligenda suspicantur acumina spiculatorum, ensium et pilorum vel magis vel minus solito splendentium, de quibus Nourrius apposite citat locum Dionysii Halicarn. Lib. V. Antiq. Rom. pag. 512. Sylburg. Ἐκ τῶν καταπετηγμένων παρὰ ταῖς σηκμαῖς ὑσσῶν (ἔστι δὲ ταῦτα βέλη Ῥωμαίων, ἃ συνιδύτες εἰς χεῖρας ἔξακοντίζουσι) ἐκ τούτων δὴ τῶν ὑσσῶν περὶ τοῖς ἀκροῖς τῶν ὀβελίσκων φλόγες ἀνίπτουτο, καὶ δι' ἔλου τοῦ στρατοπέδου σέλας ἦν, ὡσπερ ἀπὸ λαμπάδων, καὶ κατέσχε τῆς νυκτὸς ἐπὶ πολὺ· ἐκ τούτου κατέλαβον τοῦ Θάσματος, ὡσπερ οἱ τερατοσκοποὶ ἀπέφαινον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβάλλειν οὐ χαλεπὸν ἦν, ἔτι νικῆν αὐτοῖς ταχέϊαν καὶ λαμπρὰν σημαίνει τὸ δαιμόνιον, ἐπειδήπερ ἄπαν εἶκει πυρὶ, καὶ οὐδὲν ἔτι οὐχ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διαφείρεται. Ipse tandem Nourrius in eorum opinionem inclinat, qui intelligunt signorum militarium acumina, quae longioribus contis insita, ferratam in cuspidem definebant. Nam illa si, castris loco motis, signifer ex hostili humo facile evellebat, inde faustum omen certaue victoria; sin vero aegre extrahebat, sinistra praefagitio imminensque clades praemonstrabatur. Ceterum *auspicare* antiquum pro *auspicari*. Vid.

Nonium de contrariis generibus verborum pag. 468. ed. Merceri multa exempla citantem, it. Festum v. *prohibere* et Stewech. h. l. Ita Naevius belli Poenici Lib. IV. *Virum praetor adveniet, auspiciat auspicium prospiciam.* Plaut. Rud. III. 4, 12. *Non hodie isti auspiciavi rei, ut cum furcifero fabuler.* [O.]

in potestatibus obeundis leges conservatis annarias] Annariis sive annalibus legibus constitutum erat, quo anno cuique magistratus petere liceret, quo si quis creatus erat, v. c. Consul, anno suo Consul factus esse dicebatur. Eas leges attulit ambitio, ut gradus essent petitionis. Tulit primus accuratius Villius, Tribunus plebis, A. Posthumio Albino et Q. Fulvio Flacco, secundum alios C. Calpurnio Pisone, Coss. anno U. C. 571., qui inde *Annalis* dictus est, quod nomen familiae haesit. Liv. Hist. XL. C. 44. Hac lege constituti sunt anni quaesturae 31, aedilitati 37, praeturae 40, Consulatus 43. Aliam tulisse M. Pinarium Ruscum, Tribunum plebis, auctor est Cicero de Orat. II. 65. ex qua autem nihil restat, nec aetas ejus satis certa est. Ista autem leges abolitas testatur Arnobius h. l. Invenimus enim sub Imperatoribus XX annis minores Consules factos. Quid quod et pueros Consules appellatos esse videmus Gratianum, Valentinianum et Honorium. Vid. Anton. Augustin. de Legibus et Senatus Consultis tit. *Villia Annalis* pag. 152 sq. Manit. de Legg. Cap. VI. et J. A. Ernesti. Clav. Cic. in Ind. Legum tit. ANNALES. [O.]

in donis, in muneribus Cincias?] Cincia lex a M. Cincio Alimento Trib. pleb. anno U. C. 549. Cornelio et Sempronio Coss. lata, suasa autem a Q. Maximo. Cic. de Senect. C. 4. *Fuit de donis et muneribus, ne quis ea ob causam orandam caperet,* quae sunt Taciti verba Annal. XI. 5. unde a Plauto *Muneralis* dicta. Retulit iterum Augustus evanescentem vetustate, et firmavit novo Senatus Consulto. Claudius ad tertertia dena moderatus est. Ulpianus centum aureos nummos permitti Lib. VIII. *de omnibus tribunaliis* scribit. Quae omnia etsi aliquando tenuerint, usu abrogata sunt. Vid. Anton. Augustin. de Legg. pag. 47. Lips. ad Tacit. l. I. Ernesti in Clav. Cic. [O.]

in cohibendis Censorias sumptibus?] Legibus Censoriis, quae et sumptuariae et cibariae vocabantur, majores coenarum et conviviatorum apparatus coercerentur. Vide (qui locus de iis classicus) A. Gell. Lib. II. Cap. XXIV. Plin. Hist. Nat. Lib. VIII. C. 15. Macrobr. Sat. II. C. 13. Pertinebant autem huc multae leges, v. c. Fannia, Liciuia, Cornelia, quam Sulla tulit, Aemilia, Antia, item edictum Capitonis Atteji, postremo lex Julia, latore Augusto imperatore. Vid. Stewech. h. l. et de singulis Antonii Augustini librum laud. [O.]

Nunquid in penetralibus et colignis perpetuos foveatis focos] In quibusdam editis legitur *in penetralibus Vestiae*. In ed. Lugd. Bat. sublata est particula *et*. Sed qua auctoritate haec facta sint, nemo nobis indicavit. Lipsius (Syntagm. de Vesti. et Vestal. C. 10.) a Rosweido admonitus observat in quodam Codice scriptum *in pene impenetralibus et colignis*. Certe in Manuscripto Regio simpliciter habetur: *Impenetralibus et colignis*. Non mirum itaque, si corruptus ille locus doctos homines laud perum torserit. Duobus autem modis idem Lipsius eum explicari posse arbitratur. Primo quidem haec Arnobii verba non ad Vestiam referenda, sed ad privatum quendam ritum, quo ignis in interiore domorum parte et culina antiquitus servabatur et fovebatur. In hujus vero conjecturae confirmationem ille profert haec Varronis verba: *culina dicta, quod ibi colebant ignem*. Deinde vero ait, haec intelligi adhuc posse de Vestia publica, atque ibi scribendum *in colignis*, ita ut Arnobii sensus sit: *ignem olim in culignis et vasis fictilibus repositum*, uti etiam nunc foveri sub cineribus solet. Sed primae explicationi id adversatur, quod Varro de communi et promiscuo ignis usu loquatur, Arnobius autem de sacro, aut eo saltem, quem gentiles aboleverant. Secundae vero illud repugnat, quod, ut ipse fatetur, nomen *culigna* apud eundem Varronem, Festum et Livium potius significat vas potorium, quo vinum in sacrificiis offerebatur. Deinde vero quid ibi Vestiae faceret commemoratio, cujus nullum in Arnobii textu vestigium? Tota porro tenebricosi hujus Arnobiani dicti difficultas in sola potissimum voce *coliginis* posita est. Penetrales enimvero focos fuisse discimus ex Catulli (Epigr. ad Marcell.), ubi de Troja, versibus:

Ad quam tu properas, fertur simul undique pubes

Graeca penetrales deseruisse focos.

Servius quoque ad Aen. VI. vs. 71. animadvertit, penetralia a Virgilio dici secreta templorum, hoc scil. versu:

Te quoque magna manent regnis penetralia nostris.

In iis autem perpetuos fuisse focos, quis sibi facile non persuadet?

Solum igitur statuendum superest, siquid in vocis *coliginis* locum restitui debeat. At, inquires, quidni legatur *in culinis*? A Vossio siquidem post Scaligerum ex veteri inscriptione ostenditur, in Herculis aediculis fuisse culinas, ubi peregre profecturi sacrificabant. Non male forsitan, si ibi perpetuos focos olim adservatos esse probaveris. Nonne tamen in hujus conjecturae confirmationem adjicere liceat, ab ethnicis geniorum focos pro diis habitos fuisse, atque idcirco in eorum cultum et honorem in culinis et focis, sicut citatus Varro adnotavit, ignem olim servatum, sed a posteris ne-

glectum hunc morem, qui illis molestior et importunior factus est?

Non desunt porro (v. c. Salmasius in Exercitatt. Plinian. p. 370. 587 et 914.), qui retinere velint vocem coliginis, quam a verbo *colo*, id est inhabito, derivatam arbitrantur. Eam igitur vocem *coligo* idem ac domum, domicilium et habitationem apud auctorem nostrum significare his visum est. Sed in textu Arnobii demenda erit particula *et*, atque aliquo saltem exemplo probandum, a quibus nomen *coligo* eo sensu adhibitum fuerit. Vide ergo, utrum nomen *culinis* ad Arnobii propositum magis accedere videatur. Nihil enim nos sine correctioris alicujus Codicis auxilio certi aliquid de ea re statuere audemus. [Nourr. p. 315 seq.]

in penetralibus coliginis perpetuos fovetis focos] Locus hic admodum torlit viros eruditos. Cod. Reg. habet: *in penetralibus et coliginis perpetuos fovetis focos*. MS. Limpurgense citatum a Rosweydo in Syllog. Epist. Burmann. Vol. II. p. 141. (Apographum, ut videtur, Codicis Regii) *in pene impenetralibus et coliginis* etc: quae omnia manifesto sunt corrupta. Gelenius edidit: *in penetralibus Vestiae ignis perpetuos fovetis focos*, quem secuti ceteri editores, excepto Salmasio in ed. Lugd. Bat. Nourrio et Gallando nisi quod Fulv. Ursinus *τὸ ignis delendum* censet. Sed ita si legamus, ut bene observat Lipsius in Syntagm. de Vestia et Vestalibus Cap. XIV. Op. Tom. III. p. 1109., Arnobius hac interrogatione ipse sibi contradiceret: nam infra Lib. IV. Cap. XXXV. ubi Vestiae ignem et virgines Vestales adhuc in summo honore fuisse affirmat, apertissimis verbis dicit: *sedent (in spectaculis) castae virgines, perpetui nutrices et conservatrices ignis*. Legit itaque Lipsius cum Meursio et Scaligero: *in penetralibus et colinis* (i. q. *culinis*) *perpetuos fovetis focos*, intelligens de privato in aedibus ritu, ubi antiquitus ignem asservabant et fovebant in parte interiore et culina, quod factum Larium aut Vestiae privatim honore. Sed quis credat, morem hunc immutatam et ignem ex commodissimo aedium loco in alium translatum fuisse? Hierib. Rosweyde. Epist. 325. ad J. Lips. in Sylloge Burmanniana Vol. II. pag. 141. existimat, Arnobium non velle absolute Vestiae ignes sublato, sed variatum tantum in modo ignem illum servandi, vel a loco, ubi ante fuit, translatum. Duplicem itaque conjecturam proponit: unam: *in penetralibus et culiginis perpetuos fovetis focos*, unica tantum littera mutata, ita ut sensus sit: ignem Vestiae antea nuda ara servari solitum, post in vase sicili servatum. Nam *culigna* Festo et Glossario *vasculi genus*. Altera conjectura est, Arnobium tantum velle, ignem hunc non servari amplius in Lavinii penetralibus et Albae, atque ita a priscis ritibus Romanos descivisse: legendum itaque proxime ad scriptu-

ram Manuscripti Limeburgensis: in *Penenii penetrabilibus et colliginis perpetuos fovetis focos*. *Colligina* forte capienda de collibus Albae, et *Penenii penetrabilia* de Lavinio. Sed vellem harum significatio- num nobis exempla dedisset. N. Heinsius Epist. 115. ad Graevium in eadem Sylloge Burmanniana Vol. IV. p. 155. legendum suspicatur: in *penetrabilibus Trojugenis*, i. e. Trojanis; nam Trojanum numen Vesta. Lucanus:

Ignem Trojanum et Vestam colit Alba minorem.

Quod edidimus in *penetrabilibus colliginis*, est e correctione Salmasii in ed. Lugd. Bat. et ad Solin. pag. 641 seq. *Colo, Ære*, absolute antiqui dixerunt pro habitare: inde *colium, ii*, i. q. habitatio, domus. Tertullian. de Spectacul. Cap. V. *et nunc ara Conso illi in circo defossa est, cum inscriptione hujusmodi: CONSUS CONSILIO MARS DUELLO. LARES COLIO POTENTES*. ita enim legunt veteres libri pro COMITIO. Lares igitur colio potentes i. q. θεοὶ οἰκίδιοι, κατοικίδιοι Graecorum, quos Solinus Graeca voce appellat Icidios. Alia tamen formatione dixit Arnobius h. l. *coligo, inis*, pro habitatione, domo, et *colliginis focos* penatium focos. Conf. eundem Salmasium ad Tertullian. de Pallio pag. 450. Quam lectionem comprobatur etiam Gesnerus in Thesaur. v. *Coligo*. Heinsius autem hujus significationis exempla desiderans in Adversar. Lib. IV. Cap. XII. pag. 629. ed. Burmanni refingit: in *penetrabilibus caliginis*, i. e. fumosis, ut *cinerosa atria* ap. Ovid. in Fastis. Sed plura hujuscemodi ἀπαξ λεγόμενα invenimus in Arnobio, et fateor, ex omnibus illis, quas protulimus, conjecturis maxime mihi arridere Salmasianam. Dicit itaque Arnobius, neglectum esse pium veterum morem ignem perpetuum in penetrabilibus aedium adolendi, quibus ex opinione antiquorum sacrae fiebant domus, ut mensae salinis. [O.]

sacras facitis mensas salinorum appositu] Salinum vasculum erat, in quo sal ad mensae sacrificiique usum reponi consueverat. Porphyrius ad Horat. Lib. II. Od. 16. *proprie*, inquit, *salinum est patella, in qua diis primitiae cum sale offerebantur*. Quam sacrum autem carminisque id antiquis fuerit, liquet ex hisce Livii verbis Lib. XXVI. Cap. 36. *Quibus uxor filiaeve sint, singulas uncias auri pondo relinquunt; argenti, qui curuli sella sederunt; equi ornamenta et libras pondo; ut salinum patellamque Deorum causa habere possint*. Valerius vero Maximus Lib. IV. Cap. IV. §. 3. in C. Fabricii et Q. Aemilii Papi domibus argentum fuisse inde colligit, quia uterque patellam Deorum et salinum habuit. Inde porro illa Persii ironia Sat. III. vs. 25.

*Est tibi far modicum, purum et sine labe salinum,
Quid metuas? cultrixque foci secunda patella.*

Plura de salino J. Lipsius Lib. I. Saturnal. Cap. 2. [*Nourr. pag. 316.*]

Cum in matrimonia convenitis, toga sternitis lectulos et maritorum genios advocatis? Intelligitur lectus genialis, γαμήλιος, qualem describit Lucanus II. vs. 556 sq.:

— — — — gradibusque acclivis eburnis

Stat torus et pinto vectes discriminat auro.

Hunc lectum, *genialem* dictum, vel quia Genio et Junoni sacer, vel omnis causa, a genendo, ipsae novae nuptae sternebant magnifico apparatu, et in sternendo maritorum genios advocabant, adesse vellet et prolem foecundare. Vid. imprimis, qui ea de re multus est, J. Lipsi Elect. Lib. I. Cap. XVII. pag. 695. Vol. I. ed. Vesal, [*Elmenh. et Herald.*]

nubentium crinem caelibari hasta mulcētis? Caelibaris ad caelibem pertinens. Nimirum antiquitus apud Romanos in more positum erat, ut maritus hastiae cuspide (quae, ut narrat Festus v. *celibaris*, in corpore gladiatoris stetit abjecti occisique) spondae comam discriminaret, cuius moris varias avertit rationes Festus l. l. et Plutarchus in Quaest. Rom. Cap. 87. ed. Hutten. Vol. VIII. pag. 562. vocans ἀγχμήν δορατίου. Meminit hujus hastiae et Ovidius Fast. II. vs. 558 sq.:

Nec tibi, quae cupidae matura videre matri,

Comat virgineas hasta recurva comas.

Conf. B. Briffonium de ritu nuptiarum pag. 218. [*Nourrius et O.*]

Puellarum togulas Fortunam desertis ad virginalem]

4 Nam nuptiarum tempus virginibus idem erat, ac pueris tirocinii dies: eo enim tempore foeminae praetextam deponebant ad Fortunam Virginem seu virginalem, quae colebatur quasi Dea pudicitiae, cujusque aedes fuit extra portam Capenam, quam Servius Tullius exstruxit, teste Plutarcho in Problem. Rom. Hanc *Deam Virginefem* appellat Augustinus de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XI., *cui virgines solvebant zonam. Festus autem Junonem Cinxiam a solutione cinguli, quo nova nupta erat cincta.* Vid. Aufon. Popm. ad Varron. Fragm. pag. 508. ed. Bipont. et Scaliger. ad Fest. v. *Cinxia*. Comas etiam suae Deae virgini, cujus in tutela antea fuerant, libabant. Statius II. Theb.:

— — — — innuptam limine adibant

Pallada, Munichii cui non Argiva per urbes

Posthabita est Larissa jugis. Ille more parentum

Insides, thalamis ubi casta adolesceret aetas,

Virgineas libare comas, primosque solebant

Excusare toros.

Nourrius p. 517. intelligit templum Fortunae Virginis a Servio Tullio conditum, cujus meminit Plutarchus in Quaest. Rom. Cap. LXXIV. (pag. 354 Tom. VIII. ed. Hatten.) [*Herald. et O.*]

Matres familias vestrae in atriis operantur domorum, industrias testificantes suas?] Mulieres Romanae ad diligentiam probandam olim in primore aedium parte, i. e. atrio, omne opus muliebre perficiebant. Cornel. Nep. in Praefat. *Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cujus mater familias non primum locum tenet aedium, atque in celebritate versatur?* ubi vid. intpp. Conf. Liv. I. 57. Cic. pro Milon. C. V. ibique Aconium, Fessl. v. *Andron*, Stevech. ad Veget. de Re Milit. Lib. I. Cap. VII. et imprimis J. I. ips. Elect. Lib. I. Cap. XVII. Op. Tom. I. p. 696 sq. ed. Vefal. [*Elmenh. et O.*]

potionibus abstinent vini?] Vini usus olim Romanis foeminis interdictus, immo capitalis. Plinius Lib. XIV. Cap. 13. Dionys. Halic. Lib. II. p. 96. Gellius Lib. X. Cap. 23. Tertullian. Apologet. Cap. VI. Valer. Max. Lib. II. Cap. I. Servius ad I. Aen. vs. 738. [*Elmenh. et Stevech.*] Cf. Auson. Pcpm. ad Varron. Fragm. pag. 306 sq. ed. Bipont. [*O.*]

affinibus et propinquis osculari eas jus est etc.] Vid. Tertullian. Apologet. Cap. VI. Plinius Hist. Nat. Lib. XIV. Cap. 13. Juvenal. VI. vs. 1. Gellius Lib. X. Cap. 23. Plaut. Stich. Act. I. Scen. II. [*Elmenh.*]

Cap. LXXVIII. — *nonne sub rege Tullio femicruda coepistis et leviter animata porricere?*] Giraldus ap. Th. Cantuarum legit: *leviter cremata*. If. Casaubonus ad Sueton. August. Cap. I. pag. 233. Vol. III. ed. Wolfii: *leviter exanimata*. Sed nihil mutandum. *Anmare*, ut bene explicat Elmenhorstius, est i. q. accendere, cremare, igni mollire. Sic infra Lib. VII. Cap. XXIV. *quae in veribus assa sunt, unimata prius et torrefacta carbonibus.* et Claudian. de Rapt. Proserp. III. 386 sq.:

*Qualis pestiferus animare ad crimina taxos
Torva Megaera ruit.*

ubi vid. Heinf. et Gesner. Male itaque Heraldus interpretatur *de extis leviter trepidantibus, palpitantibus*, quae, erepta scil. utero adhuc viventium victimarum, factum erant in sacrificiis signum. vid. Virgil. Aen. IV, 64. et Senec. Oed. 353 sq. Non enim hic de extispicina sermo, sed *exta* latiore sensu accipienda de omnibus, quae cute teguntur, carne etiam. *Porricere*, i. q. *Diis porrigere*, verbum proprium de sacrificiis. Vid. Macrobi. Sat. III. Cap. II. Varro de R. R. I. 29. *Extia Diis cum dabant, porricere dicebant.* Virgil. Aen. V. vs. 237. :

— — — — — *Extaque falsos*

Porriciam in fluctus.

ubi vid. Serv. et Heyne V. Cl. nec non Briffon. de Formulis Lib. I. p. 27. Pro *Tullio* Editio princeps habet *Tullo*, male. [O]

et hunc similiter morem non fraude callidula et nominum ambiguitate mutaji. ?] Prisci Latini diu humanis capitibus Ditem, et virorum victimis Saturnum placarunt. Vid. Dionys. Halic. Lib. I pag. 50. Minuc. Fel. Octav. Cap. XXX. Tandem Hercules persuasit illis. ut infausta sacrificia faustis mutarent, et pro humanis capitibus oscilla, in similitudinem hominis effigiata, offerrent. Macrobi. 1. Satur. Cap. VII. Lactant. Lib. I. Cap. 21. Dionys. Hal. 1. 1. [Eumenh.] Conf. Lib V init. [O.]

Cap. LXXIX. — *Etenim Philoſophia, Muſica, ceteraque omnes artes, quibus vita eſt exculta et expolita communis etc.]* *Etenim*, quod eſt in Cod. MS., cum aliis editoribus expungere non auſum. Videtur enim Arnobius hanc particulam poſuiſſe pro *Exempli cauſa*. Ed. Lugd. Bat. habet: *Ede an Philoſophia etc.* Pro *exculta*, quod eſt e correptione Fulv. Urfini, Cod. MS. habet *exſtructa*, quod defendere conatur Stewechius. Sed exempla, quae aſſert, ad noſtrum locum nil faciunt. Nam dici quidem poteſt *hominem fabricari, liberos ſtruere, prolem concinnare, compingere*: ſed locutionis, *vitam exſtruere artibus*, exempla fruſtra me quaeriviffe fateor. [O]

Tages Tyſeus] Cenſorinus de Die Nat. Cap. IV. *Nec non in agro Tarquinienſi puer dicitur divinitus exaratus (hervorgepflügt) nomine Tages, qui diſciplinam cecinerit extiſpicii, quam Lucumones tum Etruriae potentes exſcripſerunt.* ubi vide quos citat Lindenbrogius pag. 24. ed. Haverc. De eodem Ovidius Met. XV. 553 ſeqq.:

*Haud aliter ſtupuit, quam cum Tyrrhenus arator
Fatalem glebam mediis adſpexit in arvis
Sponte ſua primum, nulloque agitante, moveri,
Sumere mox hominis, terraeque amittere formam,
Oraque venturis aperire recentia fatiſ.
Indigenae dixere Tagen, qui primus Etruſcam
Edocuit gentem caſus aperire futuros.*

Conf. Daviſ. ad Cic. de Divin. II. Cap. 23 et 38. et imprimis Dempſter. Etrur. Regal. III. 1. [O]

oras contingeret luminis] Phraſis Lucretiana, v. c. Lib. I. vs. 23 ſq.:

*Nec ſine te quicquam dias in luminis oras
Exoritur, neque ſit laetum, neque amabile quicquam.*

et ſaeppiſſime. [O.]

[*in fulminum casibus etc.*] Fulmen si quid afflaverat, erat ostentum non leve, et ad iram Deorum leniendam bidental ibi consecrabatur, ubi fulmen exarserat. Ibi ergo condebant fulmen, et locum consecrabant, ac hostias admovebant, quod eleganter describit Lucanus Lib. I. vs. 608 seqq. (ubi vid. Burmann.). Quare nec ea loca adire volebant, ut observat Artemidorus Lib. II. Cap. VIII., quippe horrore divino obfignata. Ammian. Marcellin. Lib. XXIII. *Et hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere, fulgurales pronuntiant libri.* [Herald.]

[*ratio genethliaca*] Ratio, i. e. computatio. vid. supr. ad Lib. I. Cap. LIX. [O.]

[*Theutin Aegyptium*] Theutis, Thot, aliis dictus Hermes Trismegistus, de quo Plato in Phaedro pag. 274. ed. H. Steph. Vol. III. (Bipont. Vol. X. pag. 379.): *Ἡκουσα τοίνυν περὶ Ναύκρατιν τῆς Αἰγύπτου γενέσθαι τῶν ἐκεῖ παλαιῶν τινὰ θεῶν, οὗ καὶ τὸ ὄρνεον τὸ ἱερὸν, ὃ δὲ καλοῦσιν ἴβιν· αὐτῷ δὲ ὄνομα τῷ δαίμονι εἶναι Θεῦθ. τοῦτον δὲ πρῶτον ἀριθμὸν τε καὶ λογισμὸν εὐρεῖν, καὶ γεωμετρίαν καὶ ἀστρονομίαν· ἐπὶ δὲ πεπεταίς τε καὶ κισβείας, καὶ δὴ καὶ γράμματα etc.* Confer Euseb. Praep. Evangel. I. 9. et, qui locus de eo classicus, Lactant. Lib. I. Cap. VI. ibique intpp. Pro *Theutin* editio princeps Rom. habet *Theutatem*, quod erat nomen Mercurii apud Gallos, teste Lucano Lib. I. vs. 444. et Lactantio Inst. Lib. I. Cap. XXI. ubi vide Bünemann. pag. 135. et Gronov. ad Minuc. Felic. Octav. Cap. VI. pag. 53 seqq. [O.]

[*destinam coeli*] id est *coeliferum Atlantem*, ut Statius ait Thebard. Lib. V *Destina* vocabulum rarius, i. q. *fulcrum, sustentaculum*. Corippus Afer Panegyri. de Laudib. Justin. min. Lib. I. vs. 18 sq.:

Et Thomas, Libycae nutantis destina terrae,

Qui lapsam statuit, vitae spem reddidit Afris.

(ubi vid. Ruitz. et Rittershuf. in Panegyri. Lat. ed. Jaeger. pag. 481. Vol. II.) Isidor. Sent. Lib. II. Cap. XL. *Ruina adulterii excipitur destina matrimonii.* Braulion in vita Isidori: *Quem Deus post tot defectus, Hispaniae novissimis temporibus suscitavit, credo ad restauranda antiquorum monumenta, ne usquequacunque rusticitate veterascamus, quasi quamdam apposuit destinam.* [Elmenh. et Meursius.] Idem vocabulum ex MSto Vitruvio Lib. V. Cap. XII. restituit P. Wesselingius Obs. Lib. II. Cap. XIII. pag. 198. quem vide. Conf. Cujac. Obs. Lib. XXI. Cap. XXVIII. [O.]

Cap. LXX. — *Juppiter tam supremus quam Stygius*

Juppiter Stygius pro Plutone. Ita Virgil. Aen. IV. vs. 638.:

*Sacra Jovi Stygio, quae rite incepta paravi,
Perficere est animus.*

Nigrum Jovem appellat Silius VIII. 116. *Tartareum Jovem* idem II. 674. et Valerius Flaccus Argonaut. I. 730. Ζεὺς Ἰδόνιος, κατὰ Ἰδόνιος dicitur Orphico Hymn. LXX. (ed. Hermann.) Homero II. l. 457. Sophocli Oed. Col. vs. 1606. Similiter *Juno infera, Averno, Stygia* appellata Proserpina apud Virgil. Aen. VI. 137. et Ovid. Met. XIV. 114. Quae appellationes videntur fluxisse a vetustissimorum philosophorum doctrina duo hemisphaeria statuentium, superius et inferius, et unicuique proprios Deos assignantium, teste Lactantio vel Lutatio ad Stat. Theb. IV. pag. 192. ed. Crucaei: nusquam enim Neptunus dicitur Juppiter marium. Conf. C. Barth. Adversar. Lib. XXII. Cap. X. pag. 1091. et ad Statii Theb. II. 49. Vol. II. pag. 278., ubi hac de re multus est. [O.]*

[*foli dominus*] Alii *foli dominus*, ut exprimatur Ἐνοσίχθων, Ἐνοσίχθαιος. Quod autem ab nostro loco profus alienum est. [O.]

[*genitore Saturnio*] Ita bene legitur in membranis. *Genitorem Saturnium* eundem accipio cum Jove, utpote patre Saturno fatum, neque aliud hoc loco copula et notat, quam *id est*. Ita Virgil. Aen. IV. *Oceani finem juxta solemque cadentem*. [Steuetch.] Alii *genito Saturno*, male. [O.]

[*antequam Memoria, quam Alcmena etc.*] *quam* ante *Alcmena* plane supervacuum est et sensum impedit, quare delendum censeo, et uncinis inclusi tanquam glossema. Pro *Alcmena* Fulv. Urfin. mavult *Camena*, male. [O.]

[*ex conventu Jovis*] *Conventus* h. l. idem quod nosfer supra Cap. XVI. dixit *corporalia concilia*. [O.]

[*Diepiter*] Varro de Ling. Lat. Lib. IV. (pag. 20. ed. Bipont.): *Hoc idem magis ostendit antiquum Jovis nomen. Nam olim Diovis et Diepiter dictus. hoc est aër et dies pater, a quo Dei dicti, qui inde; et dies, et dius, et dirus*. [Elmenh.] *Diepiter* nomen Jovis bene distinguendum a *Dispiter* vel *Dis Pater*, nomine Plutonis. Vide Cellar. et Büchemann. ad Lactant. Inst. I. Cap. XIV. pag. 90. [O.]

*) Sed Neptuno Jovis nomen, quanquam rarius, additum esse comprobatur Pausanias, teste Aeschylus; quem locum attulit Hemsterhusius ad Lucian. II. p. 520. Bipont. [Ochsner.]

in essentia constituta] *in essentiam*, quod habet Codex MS., legendum censet Stewechius, more solito Arnobii accusativum ponendi pro ablativo et vice versa. Vide supra. [O.]

inviolabili religione sanciri] Proprie. Nam *sancire* est rem sanctam atque inviolabilem efficere *fuso sanguine hostiae*, ait Servius ad Virgil. Quare Lucanus Lib. VII.:

Romanas sancire volent hoc sanguine leges.

et Livius Lib. XXIII. *Jam ego, inquit, sanguine Annibalis sanciam Romanum foedus.* Ergo ita sancitae religiones et ipsa numina ita consecrata; quae violare nefas idcirco erat, et quae si quis violaverat, piaculum capite luebat. Sic leges *sanciri* dictae, et *sanctiones*: quis, si quis in eas commiserat, capite puniebatur, ut observat Ulpianus Lib. IX. de rerum divis. et qual. Quare *sanctae* appellatae sunt res ab hominum injuria defensae ac munitae l. VIII. Digest. eod. Sic legati sancti et inviolati; et Tribuni plebis *sancti* live potius sacrosancti, *ἱεροὶ καὶ ἄσυλοι*, ut interpretatur Dionysius Halic. Lib. VI. Antiq. Rom. Sacrosancti autem, quia sancitum erat, ut, qui eos violasset, caput ejus Jovi sacrum esset. T. Livius Lib. III. *Sanciendo, ut, qui Tribunis plebis, Aedilibus, Judicibus, Decemviris nocuisset, ejus caput Jovi sacrum esset; familia ad aedem Cereris, Liberi, Liberaeque venum eat.* Qui ita sacriati et devoti erant, eos quilibet poterat *ἀνευ κρίσεως* atque impune occidere. Sacrabantur autem Diis inferis praecipue, *θεοῖς καταχθονίοις*. Hinc *Dii sancti, sancta Deorum templa*, sanguine et hostiis caelis consecrata; sed et quorum majestatem si quis violasset et imminuisset, sanguine suo satisfaciebat et facinus expiabat. Proprie igitur Arnobius *inviolabili religione sanciri* ait: quia numen ita sancitum erat sanctum et inviolatum; et ejus majestas si violata erat, capite τοῦ ἀσεβήσαντος expiabatur. [Herald.]

Cap. LXXI. — *nec colere quo die, sed quid coeperis intueri*] *quid* est e correctione Gelenii: antea legebatur *qui coeperis*, quam lectionem defendere conatur Heraldus, *qui accipiens pro quomodo*, ut sensus sit: non esse considerandam religionis aetatem, sed rationem. Sed praefero *quid*, ut respondeat antecedenti numine. [O.]

Ante quadringentos annos religio, inquit, vestra non fuit] Locum vitiosum esse, non attinet dicere. Nam ex eo, quod Arnobius Lib. I. Cap. XIII. scripsit: *annos esse trecentos plus minus, ex quo Christiani esse coeperint, et in orbe terrarum censerent*: facile videre est, in objectione illa pagani, cum inquit *quadringentos*, in numerorum notis valde aberratum esse. In considerationem quoque venire debet, quod scriptor hic mox subdit, annum urbis conditae circiter 1050. esse, cum haec scriberet: ac

duo illa annorum millia (de quibus supra) inibi repetit ac recenset. Dum fastos Romanorum inspicio, ac praeter ea, quae calculo huic subijcienda sunt, Diocletiani imperium expendo (sub quo Arnobium vixisse, B. Hieronymus, alii mihi testes), comperio, annum urbis Rom. conditae 1050. hoc est Consulatum Anicii Fausti et Galli incipere demum in annum Christi 293. quare restituamus apud Arnobium: *ante CCC annos religio, inquit, vestra non fuit.* Allusum enim ad ironicam concessionem illam praecedentem: *Sed novellum est nomen nostrum, et ante dies paucos religio est nata, quam sequimur.* [Stewech.] Nil mutandum: nam auctorem nostrum in annorum computatione non satis sibi constare ab aliis jam, v. c. Baronio ad Annal. 302. §. 17. Dodwello Dissert. Iren. II. §. 56. Pagio ad Annal. 302. §. 15. observatum est. Nimirum ex verbis ejus supra a Stewechio allatis Lib. I. Cap. XIII. et ex iis quae in nostro Capite infra leguntur: *Amos ducit* (Urbs Roma) *quinquaginta et mille, aut non multum ab his minus, recte essecerunt, Arnobium haec scripsisse circa annum Christi 297. juxta Varronianam vel annum 298. juxta Capitolinam annorum Urbis conditae putationem.* At vero huic computo obstare videntur verba, quae infra legimus Lib. IV. Cap. XXXVI. *Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerunt dari, cur immanter conventicula dirui, quae, ut monuit Baronius l. l., non videntur scripta esse ante annum post Christum natum 303., quo Diocletiana persecutio laevire coepit.* Quid, quod neque de tempore, quo scripserit libros suos, neque de anno, quo obierit Arnobius, accuratorem notitiam habemus, nisi quod ex verbis Hieronymi de Viris illustribus Cap. 79. concludunt Eruditi, illum ad annum 326. post Christum natum vitam produxisse. Quodsi igitur uno anno post trecentimum scripserat haec auctor, adversarius ille paganus, quem inducit h. l., numero rotundo dicere poterat: *Ante quadringentos annos religio vestra non fuit.* Conf. Schönemanni Notitiam Literariam §. 1. [O.]

Quis Picum Fauni patrem, atque avum Latini? Saturnus etc. De Saturni regno profugi adventu in Italiam, Pico, Fauno etc. vide imprimis Aurelium Victorem de Origine Gentis Romanae Cap. III et IV., ibique interpretes. [O.]

Vultis Faunus Latinus et Picus annis vixerit vicenis atque centenis? ultra enim negatur posse hominis vita produci] Nota historia magui Panis mortui et aliorum Geniorum interitus apud Plutarchum de defectu Oraculorum. Manifesto Statius Theb. VI. 96. deteriorem Nymphis Faunorum conditionem facit, cum eorum greges interisse dicat durante hac silva. Servius ad Aen. I. 372. *Nymphae non omnia sciunt: nam et moriuntur se-*

cundum Aristotelem, ut Fauni Panesque. Claudian. de Rapt. Proserp. III. 379.

— — — Pariter traxere ruinam,

Et pariter posuere comam, campoque recumbunt

Faunorum Dryadumque dolor.

[Barth. ad Stat. Vol. III. pag. 382.]

Aeneae. Genitor is cujus? Albani oppidi conditoris.]

Ita edidi ex emendatione Freinsheimii in Indice ad Florum v. *Iulius*. Cod. MS. et editiones enim secutae habent: *Aeneae, genitoris Latini: cujus? Albani oppidi conditoris*, vitiosissime, et contra omnem fidem historicam. Ob. Gifanius legit: *Aeneae genitoris? cujus*, etc. probante Th. Cantero. Fulv. Ursinus: *Aeneae genitoris Afcanii, Albani oppidi conditoris*. Salmastius in ed. Lugd. Bat. edidit et interpunxit: *Aeneae. Genitor is Afcanii. Cujus? Albani oppidi conditoris*: ita ut Afcanius Albae conditor distinguatur ab aliis Afcaniis, v. c. ductore Phrygum in bello Trojano, cujus meminit Homerus II. II. 362. et XIII. 792. Sed quotusquisque erat lectorum Arnobii, qui alium Afcanium cogitasset, quam Aeneae filium, conditorem Albae? Mœursius tandem sic refingit: *Aeneae. Gener is Latini*. [O.]

Annos ducit quinquaginta et mille] ducit, i. e. computat, numerat, ut bene interpretatur J. Fr. Gronovius Obsf. Lib. II. Cap. X. pag. 130 sq. et refutat virum eruditum, nescio quem, explicantem: *durat*. Ducere verbum arithmetices et ratiocinii proprium, non tantum de additione, ut vult Ernestii in Clavi Cic. li. v. sed de omni computo. Ita Gell. Lib. I. Cap. XX. *In numeris etiam similiter κόπος ducitur, cum omne latus ejusdem numeri aequaliter in sese solvitur, sicut fit, cum ter dena ducuntur*. [O.]

religio — — — quam obitis] i. e. quam colitis. Sic infra Lib. III. Cap. V. *reliquorum Deorum officia non obitis*, pro: non praestatis reliquis Diis officia. [O.]

aut pleni] Ita legendum esse cum Fulvio Ursino, docent sequentia verba, ut largiamur aetati. Cod. MS. *haud pleni*. [O.]

cum periculo corruptionis suggeritis] *Corruptio* saepissime de morbo, quod corpus invadit. Sic *ater corrupti corporis humor* ap. Lucret. III. 502. Pro *suggestis* Fulv. Ursin. mavult *oggeritis*, quod antiquius. Sed nil mutandum. *Cibus suggerere alicui* dicit etiam Statius Theb. IX. 740. [O.]

Cap. LXXII. — Ac tamen ne causam tam longa prodero dissimulatione videamur] Ita edidi ex emendatione Th. Canteri, quam probat editor Lugd. Bat. et Freinsheimius in Indice ad Florum v. *veteres*. Cod. MS. et ed. princeps Rom. habent: *Ac tamen ne causam tam longam* etc. quod defendere conatur Heraldus

putans, excusare se Arnobium, quod in hac disputatione diutius immoretur, dicere itaque, hoc se consulto fecisse, ne brevius agendo, et ea quae ad rem pertinebant reticendo, videretur causam, quam defendendam susceperat, prodere voluisse. Sed ea, quae antea in hoc libro disputaverat Arnobius, v. c. de ortu animarum, ad causam illam minime pertinent, et ab operis consilio prorsus sunt aliena: dicit itaque plane contrarium, nimirum, se jam ad operis propositum reflectere, ne videatur rebus minus necessariis diutius immorando causam suam prodere voluisse: hactenus enim distulerat veri argumenti robur promere. Legendum itaque: *tam longa — — — dissimulatione. Dissimulatio, dissimulare, de iis qui consulto reticent veritatem, omittunt ea quae ad causam pertinent. Vide supra ad Cap. XLIV. Gelenius edidit: ne causam tam bonam prodere dissimulatione videamur. male. [O.]*

quod nuncupatur aeternitas] Ita Meursius et editor Lugd. Bat. Alii: *quo nuncupatur aeternitas. [O.]*

ubinam conveniat etc.] Ita Fulv. Ursinus. Cod. MS. *ubinam convenire*, quod in textum revocavit Editor Lugduno-Batavus, ut sensus sit: *ubinam convenire oporteat homines, quod suppleendum ex praecedentibus. Meursius mavult: ubinam conveniret. [O.]*

Cap. LXXIII. — Sed causa in huiusmodi vertitur soli?] Ita, sensu flagitante, optime emendavit Editor Lugd. Bat. Cod. M3. et editio Elmenhorstii: *sed causa in huiusmodi vertitur sola?* vitiosissime et nullo sensu, unde Fulv. Ursin. conj. *in huiusmodi vertitur solo?* Sed unice vera editoris Leidensis emendatio, ut sequentia docent. [O.]

Quid vos Aegyptiaca numina, quibus Serapis atque Isis est nomen, non post Pisonem et Gabinium Consules in numerum vestrorum retulistis Deorum?] Tertullian. Apologet. Cap. VI. *Serapidem, et Isidem, et Harpocratem cum suo Cynocephalo, Capitolio prohibito inferri, id est curia Deorum pulsos, Piso et Gabinius Consules, non utique Christiani, everfis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium et otiosarum superstitionum vitia cohibentes. His vos restitutus summam majestatem contulistis. [Herald. et Elmenh.]* Conf. eundem Tertull. adv. Nation. l. C. 10. Annus Consulatus A. Gabinii et L. Calpurnii Pisonis est annus U. C. 696., ante Christum natum 58. Vid. Almelooven. Fasi. Consular. pag. 99. Hoc anno et plus semel Senatus eorum divorum fana, quae privatim nonnulli exstruxerant, demoliri iussit, quod ea numina non magno opere aestimabat. Sed mox vincente populari factione cultus eorum restitutus, ac primo quidem templa eorum extra pomeria

posita, teste Dione Cass. Lib. XLII. Cap. 47. ubi vid. Reimar. Tom. I. pag. 252. donec Hirtio et Panfa Cass. anno U. C. 711. a Triumviris Caesare Octaviano, Antonio et Lepido novum templum iisdem numinibus decretum fuit, ut memorat idem Dio Lib. XLVII. Cap. 15. pag. 501. ed. Reimar. Conf. Augustin. de Civit. Dei XI. 14. Lucan. Phars. VII. 83. Boettiger. V. Cl. in Sabina pag. 199 seqq. et qui totam istorum sacrorum historiam fuisse docteqque explicat, Gisb. Cuper. in Harpocrat. pag. 149 seqq. [O.]

Quid? Phrygiam matrem, cujus esse conditor indicatur vel Midas, vel Dardanus] Sequitur h. l. Arnobius Clementem Alexandr. apud quem in Protrept. ad Gent. Cap. V. pag. 12. ed. Potter. haec leguntur: 'Ολοῖτο οὖν ὁ τῆςδε ἀρχῆς ἀπάτης ἀνθρώποις· εἴτε ὁ Δάρδανος, ὁ μητρὸς θεῶν καταδείξας τὰ μυστήρια· εἴτε Ἡετίων, ὁ τὰ Σαμοθρακῶν ἔργια καὶ τελετὰς ὑποστησάμενος· εἴτε ὁ Φρύξ ἐκεῖνος ὁ Μίδας, ὁ παρὰ τοῦ Ὀδρύσου μαθὼν, εἵπειτα διαδοὺς τοῖς ὑποτιταγμένοις ἐντεχνον ἀπάτην. Cf. Diodor. III. 58. (ibique Wesseling.) Dionys. Halic. Antiq. Rom. I. pag. 55. [Elmenh.] Add. Justin. XI. 7. *Post hunc (Gordium) filius Midas regnavit, qui ab Orpheo sacrorum solemnibus initiatus, Phrygiam religionibus implevit: quibus tuisior omni vita quam armis fuit.* Conf. Perizon. ad Aelian. V. H. III. 18. *De Dardano vide supra ad Lib. I. Cap. LII. Pro indicatur ed. Lugd. Bat. habet judicatur.* [O.]

cum Hannibal Poenus res Italas raperet — — — et nosse et scire coepisset] Cic. de Harusp. Resp. Cap. XIII. (pag. 344. ed. Fr. A. Wolf.) *Hac igitur (Sibylla) vate suadente quondam, desessa Italia Punico bello atque ab Hannibale vexata, sacra ista majores nostri adscita ex Phrygia Romae collocaverunt: quae vir is accepit, qui est optimus populi Romani judicatus, P. Scipio; femina autem, quae matronarum castissima putabatur, Q. Claudia.* [Elmenh.] *Res rapere propria locutio.* Virgil. Aen. X. 14.

Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.

Quem in locum Servius: *Veteres laedere, res rapere dicebant, etiamsi rapinae nullum crimen existeret; similiterque satisfacere res reddere dicebant.* Sic *res repetere*, τὰ δίκαια αἰτεῖν, et τὰς δίκας αἰτεῖν, ut vertit Dionysius Halicarn. [Heraldus.] *Res rapere* respondet Graecorum ἄγειν καὶ φέρειν. [O.]

Sacra Cereris matris — — — obtentum est, ut Graeca dicantur etc.] Cicero pro Balbo Cap. XXIV. *Sacra Cereris summa majores nostri religione consuevit ceremoniaque voluerunt: quas quum essent adsumta de Graecis, et per Graecas semper*

sunt curata sacerdotēs, et Graeca omnia adpellata. Cf. Valer. Max. Lib. I. Cap. I. et Fest. v. *Graeca sacra*, ibique Dacer. [O.]

Apollinis nomen Pompiliana indigitamenta nescire] Servius ad Virgil. Georg. I, 21.

Dique Dæaque omnes, studium quibus arva tueri.

Nomina haec, inquit, numinum in indigitamentis inveniuntur, id est, in libris Pontificalibus, qui et nomina Deorum, et rationem ipsorum numinum continent. Glossæ Philoxeni: *indigitamenta, ἱερατικὰ βιβλία.* [Herold.] Mearf. pag. 85 seq. Ol. Borrich. Cogitat. pag. 129. Cf. G. J. Vossii Etymol. Rom. et Jos. Scaliger. ad Hymn. Orphei in ejusdem Poematibus pag. 180. Idem quod Arnobius de Apolline, de Venere scribit Macrobius Saturn. I. Cap. XII. *Cincio etiam Varro consentit, affirmans, nomen Veneris ne sub regibus quidem apud Romanos vel Latinam vel Graecam fuisse, et ideo non potuisse mensam a Venere nominari. Neque in carminibus Salliorum Veneris ulla, ut ceterorum coelestium, laus celebratur.* Conf. intpp. ad Varron. pag. 136. ed. Bip. [O.]

post autem aliquando] Editio princeps Sabaei: *post autem aliquanto.* Sed nil mutandum. Sensus flagitat *aliquando*, i. e. aliquo incerto tempore. Nam cultus illorum numinum instituebantur alii breviori, alii longiori temporis intervallo. [O.]

qui ad ejus nos cultum ab rebus opinabilibus avocaret] *Res opinabiles*, i. e. vanae, in opinione tantum hominum fundatae. *Verum cultum* mavult F. Ursin. [O.]

Cap. LXXIV. — sospitator] Amat hanc Christi appellationem Arnobius. Vide Caput sequens et Lib. I. Cap. LIII. *Deus ab incognitis regnis, et ab omnium principe Deus sospitator est missus.* Conf. Lactant. Lib. IV. Cap. XXVI. [Elmenh.]

autumnitas] Vide supra ad Lib. I. Cap. XXI. [O.]

nullis potest] Ita Fulv. Ursinus. Cod. MS. *nullis potens*, quod defendere conatur Steweckius. Sed tum hiat oratio et verbum finitum desideratur. [O.]

consequi. Quid oporteat fieri, quando, vel quo genere; ipse rerum cunctarum pater moderator, et dominus scit solus] Ita editores omnes, excepto Lugd. Batavo, qui ita legit et distinguit: *consequi quid oporteat fieri, quando, vel quo genere. Ipse rerum cunctarum pater moderator, et dominus scit id solus.* Equidem mutandi causam nullam video. [O.]

Cap. LXXV. — In infinitis perpetuis seculis nihil omnino dicendum est serum.] Haec est egregia emendatio Th. Canteri, merito a sequentibus editoribus in textum recepta. Cod. MS. *nihilominus dicendum est verum*, vitiosissime. Ceterum rationem, cur tam sero missus sit sospitator, pulchre reddunt Theodoretus contra

Graec. Orat. VI. Eusebius Demonstr. Evangel. Lib. VI. Cap. X. Gregor. Nyssen. Cath. Orat. p. 59. Leo Serm. III. de Nativ. Domini, Chrysologus Serm. XVIII. pag. 75. [Elmenh. et O.]

immoderata continuatio seculorum] Vox Lucretiana, qua saepius utitur. Lucretius Lib. I. vs. 1012.

Aut etiam, alterutrum nisi terminet alterum eorum

Simplice natura, et pateat tantum immoderatum etc.

Sic Cicero de Nat. Deor. Lib. II. Cap. XXV. Euripidis versum ex incerta Tragoedia sic interpretatur:

Vides sublime fufum, immoderatum aethera.

immoderatum aethera, i. e. immensum, τὸν ἀπειρον αἰθέρα. [Herald. et Nourrius.]

fuisse homines olim Semideos, Heroas, cum immanibus corporibus atque vastis] Vide quae congeffit Hieron. Magius Lib. II. Miscell. Cap. 4. [O.]

Stentoreos legitis edidisse vagitus] Adagium tractum a Stentore, Graecorum vocalissimo. cujus mentio ap. Homerum II. V. 785 sqq. et natum ab eodem proverbium: *Stentore clamofiori* Juvenal. Sat. XIII. vs. 112.

Tu miser exclamas, ut Stentora vincere possis.

Cf. Dionis Chrysof. Orat. Tarfic. I. Cod. MS. habet: *centenarios*, unde Meursius fecit: *certe varios edidisse vagitus.* [Elmenhorst.]

quorum ossa variis in regionibus eruta etc.] Vide Herodot. Lib. I. Cap. 63. A. Gellius Lib. III. C. 10. Solin. Cap. XV. Phlegont. Trallian. in Mirabil. Servium ad IX. Aeneid. p. 578. Juvenal. Sat. XV. Glycan pag. 370. [Idem et Stevach.]

fecerunt fidem] Fulv. Ursin. conj. *fecerint*, non male. [O.]

Cap. LXXVI. — *Cum ergo, inquitis, omnipotenti serviatis Deo, cur persecutiones patitur perpeti vos tantas?*]

Hoc argumento plurimum utebantur gentes, ut constat ex scriptoribus ecclesiasticis, qui ei abunde satisfecerunt. Eusebius Hist. Eccl. Lib. V. Cap. II. Οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι (τῶν ἐθνῶν) καὶ κατὰ πρὸς συμπαθεῖν δοκῶντες ἀνείδιζον πολὺ λέγοντες· καὶ ὁ θεὸς αὐτῶν, καὶ τί αὐτοὺς ἀνήσεν ἢ θρησκεία, ἣν καὶ πρὸ τῆς ἐλευθέρων εἶλοντο ψυχῆς; Cf. Minuc. Fel. Octav. Cap. XII. Justin. Martyr. Apolog. I. pro Christianis p. 34. Clemens Alexandr. Lib. XI. Stromat. pag. 216. 217. Gaudentius in praefat. ad Benevol. p. 46 et 47. Euseb. Demonstr. Evangel. Lib. X. Cap. VIII. Lactantius Lib. V. Cap. XXII. [Herald. et Elmenh.]

cumque illis sedes constituatis sacras] Ita MS. et editio Lugd. Bat. Alii e conjectura Fulvii Ursini: *aedes* — — — *sacras.* [O.]

acerras omnes thuris plenis conficiatis altaribus] Pro *conficiatis* scribendum exillimo *conjiatis*, id est acerras ipsas thuris in aras infundatis, nec tantum eminulis digitis injiciatis. Nam qui Deos religiosius venerari volebant, thus ingerebant aris, neque acerra tantum, sed plena lance effundebant, et quaecumque alii in cultu Deorum mediocriter faciebant, ea omnia ὑπερβολικῶς isti et luxuriose praestabant. Hecatombas igitur mactabant, altaria thure cumulabant, vinum largissime effundebant. Vel possit etiam legi *acervos omnes thuris*, quam loquendi rationem usurpat infra Lib. VII. Tibullus IV. El. VI. 1.

*Natalis Juno, sanctos cape thuris acervos,
Quos tibi dat tenera docta puella manu.*

Martialis:

*Consumsi falsusque molas, et thuris acervos
Grex mihi decrevit, dum cadit agna frequens. [Herald.]*

Emendationem in textum recepit editor Lugd. Bat. At idem Heraldus in Curis secundis legendum censet: *Acerras omnes thuris plenas etc.* Dissentiant Grammatici veteres non minus quanto recentiores eruditi in constituenda significatione vocis *acerra*. Festus: *Acerra, ara, quae ante mortuum poni solebat, in qua odores incendebantur: alii dicunt, arculam esse thurariam, scilicet, ubi thus reponebant.* Cum Festo consentit etiam G. Jo. Vossius in Etymologico Rom. *acerram* interpretans arulam, sive vasculum aeneum, in quo odores incendebantur, et hoc sensu *acerram* pro ipso thuribulo dictam legi apud Martian. Capellam de Nuptiis Philolog. Lib. II. pag. 46. ed. Bernens. *Acerra autem multo aromate gravidata eademque candenti manus virginis overantur. Nota candentem (scil. igne) acerram.* Sic etiam in XII Tabulis Tab. X. lege 12. *Nei loncai coronai, neive acerai preferuntor* intelligendae sine dubio non arcae thurariae, sed ipsa thuribula sive foculi ardentes ac fumantes, in funeribus praeferri soliti. vid. not. Funccii pag. 453. Quae interpretatio si vera est, *conficiatis* mihi videtur sanissimum esse. Nimirum *conficere* i. q. consumere, scil. adoleudo vel suffiando, *ganze Rauchfässer ausbrennen.* Ita Cicero de Divin. II. 57. *Quae vetustus est, quae vim divinam conficere possit.* At vero Jani et Mitscherlich. ad Horat. III. Od. VIII. 2 seq. et nuperus editor König. ad Persii Sat. II. 5. *acerram* interpretantur arculam thurariam quadratam, ac de aere plerumque eleganter factam, unde thus promebatur et in ignem injiciebatur, (*das Weyhrauchküstchen*) probe distinguendam a thuribulo, in quo thus incendebatur. Quam si sequamur explicationem, in loco nostro omnino legendum erit: *conjiatis*. [O.]

quibus quotidie vos agunt etc.] Cum praecesserit agimus, Etewechius ad evitandam ingratiam τοῦ agere repetitionem legendum putat vos subigunt vel, quod antiquius, subagunt. Quid si legamus vos angunt? [O.]

amissionem pignorum] Pignora non de liberis tantum, sed etiam de parentibus. Ita Tertullian, de Idololatr. Cap. XII. Jam tunc demonstratum est nobis, et pignora. et artificia, et negotia propter Dominum derelinquenda, cum Jacobus et Joannes, vocati a Domino, et patrem navemque reliquerint. Sermo nimirum de eo, qui patrem sepeliendi tempus neglexit, ut ad Christum accederet. [Prior.] Quintilian. Inst. VI. C. 1. §. 24. Afferit in his momentum et aetas, et sexus, et pignora; liberi dico et parentes et propinqui. [O.]

in carunculae hujus folliculo constitutis] Nonius: Folliculum Lucilius posuit pro corpore (Lib. XXVI.). Ego si quis sum, et quo folliculo sum indutus, non queo. Arnob. in Psalin. 149.: In extensione follis nostri corporis. Tertullian. Apolog. Cap. ult.: Tunde, tunde Anaxarchi follem. [Elmenh.] Stoicorum familiaris locutio. Vide Gataker ad Antonin. Comment. VIII. §. 37. p. 309 sq. ed. Lond. et Böttiger. V. Cl. in Sabina pag. 318. [O.] Sic Graeci Σύλακον usurpant. Theodoretus de Martyrib. Lib. VIII. οὐδέ γε Ἀνάξαρχος ἐκεῖνος, ὃς ὑπέροις πισσόμενος σιδηροῖς ἔλεγεν ὡς φασιν. Πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου Σύλακον. Ἀνάξαρχον γὰρ οὐ πτίσσεις. quod ex Diogene Laertio sumit Lib. IX. in Anaxarcho, ubi ita legitur: Πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου Σύλακον, Ἀνάξαρχον γὰρ οὐ πλῆττεις. Ad verbum expressit Tertullianus Apologetico Cap. ultimo: Anaxarchus, cum in exitium ptissanae pilo contunderetur: Tunde, tunde, ajebat, Anaxarchi follem. Anaxarchum enim non tundis. Atque ut hi follem dixere, sic Varro corticem in Tithono περὶ γῆρας: Sic invita matura anima corporeum corticem facile reliquit. [Scaliger ad Catalect. Virgil. pag. 301.] Conf. Petav. ad Themist. Orat. XVII. pag. 724. [O.]

Quinimmo edocti sumus minas omnes, quaecunque sunt, parvi ducere, atque aestimare Fortunae] Locus facilissimus, quem frustra interpolare voluerunt. Nam hoc ait Arnobius: Quinimmo edocti sumus minas omnes Fortunae, quaecunque tandem illae minae sint, parvi ducere et aestimare. Majus igitur loci obscuritatem peperit dictionis trajectio, Fortunae scilicet, unde sequentium verborum depravatio secuta est. [Herald.] Menrsius sic distinguit: parvi ducere atque aestimare. Fortunae ut si quando. male. [O.]

Ac si quando ingruerit vis quaequam gravior, quam finem necesse sit consequi, eam nec timere nec fugere, quo

facilius etc.] Ita locum optime disposuit Heraldus, qui in editionibus prioribus vitiosissime ita legitur: — — — *consequi adscribere infortunio: voluptatem nec timere. nec fugere.* ubi verba *adscribere infortunio* dubio procul orta sunt a librario verba praecedentia *aestimare fortunae* in margine male interpretante, et in tertio casu accipiente, cum sit secundus, ad sequentia deum verba, *nec poenam vexatio inferet*, adscribente in eodem margine: *sed voluptatem.* Editor Lugd. Bat. refingit: *qua finem necesse sit consequi vitae, eam nec timere etc.* Sed *finis* absolute i. q. mors, ut saepissime. [O.]

Cap. LXXVII. — *in carcerem hominem datum quaestionum etc.*] Ita correxit Fulv. Ursinus, optime. Cod. MS.: *in carcerem hominem natum, ingressum quaestionum etc.* corrupte, nam *ingressum* manifestum glossema est. [Herald.] Alii, v. c. Elmenhorst. in ed. Hanov., *in carcere hominem damnatum.* Ut Arnobius *carcerem*, ita corporis hanc, qua animam detinet, mansionem autrum dicit Empedocles ap. Aeneam Gaz. in Theophrasto; *vincula*, δεσμά, Arrianus in Epict. Lib. I. Cap. IX. *tunicam* aut *indumentum* Nemesius de Nat. Hom. Cap. III. etc. Vid. C. Barth. Adversar. Lib. XLII. Cap. XII. pag. 1873 sq. [O.]

sceleratam caecitatem] Ita Virgil. Georg. II. 256. *sceleratum exquirere frigus*, i. e. noxium, molestissimum. et Rutil. Itin. I. 53.:

Obruerint citius scelerata oblivia solem.

ubi vid. intpp. Conf. C. Barth. Advers. Lib. XXV. Cap. XV. pag. 1246. [O.]

lancinatis et divexatis] Glossae: *Luncino*, Συλλάζω. Papias: *Lancinare, trucidare, lacerare.* Prudent. περὶ Στεφάνων:

Hoc omne quod lancinamur non dolet. [Elmenh.]

Vid. supr. ad Cap. VIII. et ad Lib. I. Cap. XLI. Pro *divexatis* ed. Lugd. Bat. dedit *diu vexatis* ex MSto. [O.]

quantum instatis — — — tantum artis et gravibus relevatis nos vinculis] Stevech. leg. censet: *quanto instatis — — — tanto artis*, id est *tanto magis artis.* *Magis, plus, melius etc.* saepius omittitur ap. Latinos ad consuetudinem Graecorum, Ita Lib. I. Cap. LVII.: *fidem vicinis et finitimis, quam spatiorum inesse longinquitate disiantibus.* Idem Stevechius pro *vinculis* legisse videtur *telis.* Quod si e Cod. MS. fluxit, non plane rejiciendum arbitror, nimirum a *tela, ae.* Ceterum cum nostro loco bene comparat Elmenhorst. Cic. Tusc. I.: *Nos vero, si quid tale acciderit, ut a Deo denuntiatur videatur, ut exeamus a vita laeti, et agentes gratias pareamus, emittique nos e custodia, et levari vinculis arbitremur.* [O.]

Cap. LXXVIII. — aliquid et sine ratione faciendum est] Nempе, ubi ratio deficit, ibi sola fiducia in Deum reposita, et obsequio voluntati ejus ab ipso declaratae unice subjecto agendum est. Conf. Enchir. XXXII. 3., ubi Epictetus praecipit, de iis rebus Deum esse consulendum, ubi agendum nobis est, nec tamen, quid consilii capiamus, ulla ratione aut arte humana adsequi valeamus; ubi οὔτε ἐν λόγῳ, οὔτε ἐν τέχνῃς τινὸς ἀλλῆς, ἀφορμαὶ δίδονται πρὸς τὸ συνιδεῖν τὸ προκειμένον. [*Schwöbighäuser ad Epictet. Fragm. No. 181.*]

ut Epictetum dixisse approbat Arrianus] Videtur respexisse Arnobius ad Commentariorum Arriani Lib. I. Cap. XII. ubi Epictetus docet: Oportere hominem in omnibus Deum sequi, illiusque voluntati se submittere, etiam si consilia ejus et utilitatem eorum, quae Deus praeceperit, non penitus perspecta habeat. [*O.*]

nominis] Fulv. Ursinus *numinis. male.* [*O.*]

esse nolimus atque admitimur verum] Ed. Lugd. Bat.: *esse nolimus atque abutemur verum.* Sed nil mutandum. *admitimur*, scil. *non esse*, quod ex praecedente *esse nolimus* subintelligendum. Talis anacoluthiae exempla apud nostrum supra jam observata. Sed praestet legere *admitimur* cum Gesnero in Thesauro, qui hoc Arnobii exemplum tanquam ἀπαξ λεγόμενον citat. [*O.*]

inimicae mortis reperiamur in faucibus] Vid. supra ad hujus Libri Cap. LIII. in fine et C. Barth. ad Stat. Achilleid. II. vs. 176. Vol. III. pag. 1729. [*O.*]

ANNOTATIONES

IN

LIBRUM III.

Cap. I. — Neque enim stare sine assertoribus non potest religio Christiana] Stare h. l. significat permanere et perdurare, ut ap. Virgil. Aen. IV. 539.:

Et bene apud memores veteris stat gratia facti.

Sueton. in Oth. Cap. V. *Neque enim dissimulabat, nisi principem se stare non posse nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet.* Vet. interpres Libri Ecclesiast. (Jesu Siracidae) Cap. XL.: *Fides in seculum stabit.* [Elmenh.] Cod. MS. habet: *Neque enim restare etc.* quod defendere conatur Meurfius in Append. et Salmas. in Exercitt. Plin. ad Solin. pag. 21. *restare*, verbum antiquum pro *stare, permanere*, adstruens exemplo Propertii III. El. VIII. 51.:

Dum vincunt Danaï, dum restat barbarus Hector.

Idem tamen retractasse videtur hanc sententiam; nam in editione Lugd. Bat. locum ita dedit: *Neque enim res stare sine assertoribus non potest, et religio Christiana.* ubi et esset i. q. id est. Vide ad Lib. II. Cap. LXX. notam Stewechii. Et omnino nihil probat locus ille Propertii. Nam ibi *restat Hector* est i. q. resistit, obnititur, repugnat. Quae Heraldus ad hunc locum profert, merae argutiae sunt. Alii interpungunt: *Neque enim — — — Religio Christiana?* male. Nam *neque enim* nunquam potest stare in exordio interrogationis. [O.]

ad fidem illius abrogandam] Cod. MS.: *ad finem illius adrogandam.* Pessune. [Meurf. in Append.]

Cap. II. — Possimus interim dicere] interim i. q. Graecorum τῶς, für jetzt, für einmal. Ita Tacit. Annual. I. Cap. 5.:

duobusque insuper adolescentibus, qui rempublicam interim premant, quandoque abrahant. ubi vid. Oberlin. [O.]

Deus primus] Nourrius putat, Arnobium Deum patrem primum appellasse respectu Dei filii, i. e. Christi. Sed *Deus primus* nihil aliud est quam Deus omnium rerum principium, fons, origo. [O.]

Cap. III. — nominatim cum principibus adorare] Cum principibus, id est iuxta, prope principes, pari cum illis honore. Ita Stat. Achill. I, 13:

— — — meque inter prisca parentum

Nomina, cumque suo memorant Amphione Thebae.

ubi vid. C. Barth. Vol. III. pag. 1590 sq. et Vol. I. pag. 20. [O.] Adoratio regibus etiam attributa: unde *sacram purpuram adorare* passim. [Herald.] Conf. Elmenhorst. ad h. l. et Arn- tzen. ad Mamertini Genethliac. Maximin. Cap. XI. in Panegyri. Vet. Vol. I. pag. 142. [O.]

Et hoc quidem a nobis fuerit ita prolatum, si modo liquet et constat praeter ipsum regem et principem esse alia etiamnum capita] Secutus sum commendationem editoris Lugd. Bat. Codex MS. habet: *esse alia non capita*, quod merito suspectum viris doctis. Gelenius ed. *non esse alia capita*. Meursius pag. 87. *esse nonnulla capita*. Alii: *esse alia nova capita*. Tuetur autem Heraldus, putans, *alia non capita* dici ab Arnobio plebem deorum praeter caput et principem. Mili non profectum videtur a librario vocem *capita* male intelligente. Nimirum *capita* h. l. minime sunt principes, primores Deorum, sed contra Dii minorum gentium, plebs Deorum, ut in sequentibus dicit, quasi proletarii et capite censi. Ita saepissime apud Romanos *caput* dicitur cum quodam contentu et irrisione, v. c. *turpe caput, lepidum caput*. Ita *gregis capita* non arietes, sed quae totum gregem efficiunt. Vide Gesner. in Thesauro. Faceffat itaque C. Barthius Adversar. Lib. XLIII. Cap. VI. pag. 1935 sq. legens *monoptota*, quasi Arnobius alluserit ad *monoptota* Grammaticorum, id est *nomina, quibus unus tantum casus est, ut sponte*, quod ab hoc loco alienissimum. [O.]

illa et simulacra velitis ostendere] Constructio vere Arnobiana. Miscet enim et trajicit saepe particulas istas. [Heraldus.] Ed. Lugd. Bat. et *illa simulacra etc.* [O.]

quae intelligitis vos quoque, sed recusatis et renuitis confiteri] Sic edidi cum Heraldus in Caris secundis, qui ita correxit ex MS. ubi legitur *ses pro sed recusatis*. Alii: *et renuitis*, omisso *recusatis*, quod Arnobio e Cod. Reg. primus restituit Stewechius: Heraldus autem in editione sua de glossa suspectum habet; male, opinor: nam Arnobium talia verba idem significantia conjungere

saepissime ipse observavit. Idem in editione sua legendum censet: *no renuatis*, quia, inquit, ipsi gentiles neutiquam dissitebantur, simulacra illa a fabris esse composita ex aere, luto, argento. Sed ipse, ut videmus, retractavit hanc sententiam in Curis secundis Salmadius edidit: *at recusatis et renuatis etc.* [O.]

nominis] Meursius conj. *numinis*. [O.]

Cap. IV. — *assipulamur, acquiescimus, cornitemus* *conivemus* addiderunt e MS. Heraldus et Stevechius. [O.]

dubitabile istud ambiguumque configimus] Meursius *ma-*
vult configimus. Sed significativus est *configimus* quasi telis. [O.]

an haec ipsa sibi diebus imposuerint lustricis] Ita Meursius et Heraldus, probante editione Lugd. Bat. Recte. *Dies enim lustricis is est, quo infantes lustrantur et nomen accipiunt; is erat apud Romanos nonus, seminis octavus*, teste Macrobio Sat. I. Cap. XVI. Falso, Plutarcho. Apud Graecos autem decimus, ut liquet ex Harpocratione, Suida, Hesychio, Auctore Proverborum, Aristophanis scholiaste et aliis, nonnunquam et septimus. Vide Meurs. pag. 87. Cod. MS. *diebus* — — — *ludibriis*, quod unus tuctur Stevechius accipiens pro *diebus ludicris*, ut *dies autumnos* pro autumnales. Vid. supra ad Lib. I. Cap. XXI. Gelenius leg. *diebus ludicris*, quod defendit C. Barth. Adversar. Lib. XLIII. Cap. VI. *ludicris dies* intelligens de diebus, quibus ludi sacraque Deo cuilibet fiebant. Fulv. Urfinus: *de rebus* — — — *ludicris*. Sed unice vera Meursii emendatio. [O.]

videbatis] Meursius et Heraldus legendum censent *videratis*, quia sequitur *noratis*. Sed tales temporum *ἐναλλαγὰι* sicquentes apud Arnobium. [O.]

Cap. V. — *nominibus appellentur his etiam, quibus eos populares cenferi popularis vulgaritas ducit*] Ejiciunt nonnulli vocem, quam existimant superfluum et inutilem, *populares*. Sed hanc lectionem asserit etiam MS. Reg. ubi scriptum perperam *popularem*. Atque haec luculenter explicant ea quae praecesserunt: *esse alia (non) capita, quae digesta et separata per numerum, velut quendam populum plebejæ multitudinis faciant*. Hinc igitur eos appellat *populares*, quasi plebejos et non illo primo loco. Lactantius Lib. I. Cap. V.: *Antisthenes multos quidem esse populares Deos, unum tamen naturalem, id est, summae totius artificem*. [Herald.] C. Barthius in Adversariis Lib. XLIII. Cap. VI. pag. 1937. legendum censet: *nominibus appellentur his etiam, quibus eos populatim cenferi popularis vulgaritas ducit*. Non male. [O.]

*unde tamen vobis, quae nominibus his censum com-
plent*] Ita e Cod. Reg. edidit Heraldus, nisi quod *sensum*, quod erat in membranis, mutavit in *censum*. Sed, ut recte observat C.

Barthius in Advers. l. I., illud *quae* non habet ad quod referatur, nisi dicamus, Arnobium properanter scribentem in animo habuisse *nomina*, cum tamen in antecedentibus scripserit *Dii*. Melius itaque Fulv. Ursinus: *qui nominis hujus censum complent*, id est, qui digni sunt, ut in censum nominis hujus, scil. Deorum, referantur. Alludit nimirum Arnobius ad censum Romanorum. Ita *censum patrum, equitum complere* dicitur de eo, qui satis habet pecuniae, ut in album patriciorum vel equitum possit inscribi: quam loquendi rationem non intelligentes Sabaeus et Gelenius ediderunt: *quae nominis hujus sensum complent*. C. Barthius in Advers. l. I. putat legendum: *Unde tamen quaeso nominibus his censum complent*. Meursius: *unde tamen vobis quaeso nominis hujus censum complent?* Stewechius legit: *unde tamen vobis cognominis hujus censum complent*. Editor Lugd. Bat. locum sic refingit: *unde tamen vobis scire* (scil. *est*), *quot nominis hujus censum compleant*. Mihi vobis videtur cura sequentibus verbis, *an sunt aliqui vobis etc.*, ingratam efficere repetitionem, et, si quid tentare liceat, locum ita mutarem: *unde tamen nostis, qui vel quot nominibus suis censum compleant*. *Censum* intelligo album, cui Deorum nomina inferuntur, *das Götterregister*. Verterem itaque: *Woher wisst, kennt ihr alle diejenigen, die mit ihren Namen das Götterregister anfüllen?* Vel etiam stare potest *his*, scil. nominibus plebejis, minorum gentium, de quibus in antecedentibus egerat Arnobius. [O.]

populositas summa sit] *Populositas* pro frequentia, ut *populosus*, declinantis Latinae linguae vocabula, usurpata Apulejo, Solino, Vegetio, Amniano Marcellino. Vid. Voss. de Vitiis serm. et Ol. Borrich. Cogit. p. 197. [O.]

an sunt aliqui vobis incogniti nomine in usum aliquando notitiamque perlati?] Recepti in textum emendationem hanc sagacissimam, et, ut mihi quidem videtur, verissimam C. Barthii in Adversar. Lib. XLIII. Cap. VI. pag. 1937. „Interrogat scil. Arnobius suos adversarios: unde sciant, omnia se Deorum nomina scire? unde ipsis constet, plures Deos non esse, quam ipsi colant, et an unquam aliquibus, incognitis nomine, numerus ille ab ipsis institutus fuerit auctus. Non poterant hinc elabi quomodocunque balathrones illi. Nam singulis gentibus devictis nova numina a Romanis erant consecrata. Et possibile non erat ipsis docere certum numerum, vel Deorum eorum, quos adorabant, nedum omnium, quorum numerus per ipsos infinitus esse poterat. Haec sententia clare a sequentibus confirmatur. *in cognitione* fuit in scripto libro; unde nos *incogniti nomine* fecimus. *one* enim nomine est abbreviatione vetusta. Et de nominibus Deorum hic est omnis quaestio, ut et de numero.“ Haec Barthius. Recte. *Dei*

incogniti nomine sunt itaque illi, quorum notitia aliqua ad homines pervenit, sed de quorum nomine, numero, potestate etc. ambigitur, ut Dii Novenses, Penates, Consentes, Lares etc. de quibus infra Cap. XII. seq. Talis erat etiam *Zeús* ille *ἀγνωστος* Atheniensium, cujus aram D. Paulus inspexit. Vid. Act. Apost. XVII. 23. *In cognitione*, quod in MS. legitur, multo melius est, quam *in cognitionem*, quod substituere voluerunt Meursius et editor Lugd. Bat.; nam *in cognitione* p. ueretur a praecedenti sunt. *Sunt in cognitione vobis* idem itaque est quod *sunt vobis cogniti*. At *in cognitionem* et *in notitiam perferri* plane unam idemque est. Novimus quidem, Arnobium saepissime talia verba eadem significantiâ conjungere. Sed h. l., si quid video, verba *in usum aliquando notitiamque perlati* manifeste disjungit a praecedentibus *in cognitione*. Stewechius legendum suspicatur: *an sunt aliqui vobis in cognitionem quam in usum notitiamque perlati*, suppressa scil. particula *pius*, quam saepius omitti ab Arnobio, ipse Stewechius docet supra ad Lib. II. Cap. LXXVII., ita ut *cognitio*, h. e. plena et perfecta Deorum scientia, distinguatur ab obscura tantum eorum *notitia*. Pro *in usum* Meursius et Heraldus in Curis secundis malunt *in visum*, male. *Ufus est i. q. cultus*. [O.]

[*Pingamus enim vos Deos mille percolere*] Orpheus ap. Theophilum Lib. III. ad Autolycum Deos CCCLX confitetur. Varro ap. Tertullian. Apologet. Cap. XIV. trecentos Joves sive Jupiteres. [Elmenhorst.]

[*potest ut hoc amplius*] *hoc amplius* scil. numero. Supra Lib. II. Cap. XXVIII. *aut amos plures, si velis dicere, vel octoginta, vel hoc amplius*, ubi suppl. tempore. Vide de hoc Ellipsi Sanct. Minerv. Lib. IV. Cap. IV. et Bünnemann. ad Lactant. Inst. Lib. VII. Cap. XIV. pag. 931. [O.]

[*pro parte confimili*] i. e. pro uno vero Deo, quem colimus. [O.]

Cap. VI. — *sacramenta nolle suscipere caeterorum etc.*] Apte utitur verbo militiae. Vegetius Lib. II. Cap. III.: *Estinant militiae sacramenta suscipere*. Glossae: *Sacramentum* — ἑρκος στρατιωτικός. [Elmenh.] Heraldus putat, Arnobium h. l. alludere ad morem, cute puniendi milites, ut hoc pacto militiae consecratos et devotos se discerent, quae notae quasi memoracula quaedam erant sacramenti militaris, ut in mysteriis etiam notaculis quibusdam signabantur *οἱ μεμνημένοι*, quod *sphragitidas accipere* dicit Prudentius in Martyrio Romani. Sed vide supra ad Lib. II. Cap. V. [O.]

[*devotas etenim mentes*] Proprie. Nam devovebant se milites, seque totos Reipublicae aut Caesari consecrabant. Vegetius:

Jurant autem per Deum et per Christum et per Spiritum Sanctum, et per majestatem Imperatoris, quae secundum Deum generi humano diligenda est, et colenda. Nam Imperatori, quum Augusti nomen accepit, tanquam praesenti et corporali Deo fidelis est praestanda devotio, et impendendus pervigil famulatus. Quare illi apud Dionem Lib. LIII. τοὶ καθοσιώμεθα. Nam devovere est καθοσιόειν, ut recte interpretantur veteres glossae. [Herald.] Conf. Lipf. ad Tacit. Ann. L. XV. C. 67. pag. 1005. ed. Oberlin. [O.]

et manus protendimus supplices] Profecto existimo, hic esse glossema. Quorum enim *supplices*? Hanc vocem adjecit aliquis, quum, unde haec essent translata, non intelligeret. Milites igitur quum citati paratos se sacramento dicere vellent ostendere, manus tendebant. Hinc igitur legendum existimo: *et manus protendimus*. [Herald.]

neque aspernauer, quocumque invitaveritis, accedere] Et hoc a militia petitur. Jurabant enim milites, sequenturos se duces, quocumque ducturi essent. Dionysius Halicarn. Lib. XI: 'Ο στρατιωτικὸς ὄρκος, ὃν ἀπάντων μάλιστα ἐμπροῶσι Ῥωμαῖοι, τοῖς στρατηγῶσι ἀκολουθεῖν κελεύει, ὅποι ποτ' ἂν ἀγῶσιν. Huc alludebat Horatius II. Od. XVII. vs. 9 sqq.:

— — — — non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
Utcumque praecedes, supremum
Carpere iter comites parati. [Idem.]

Saturnus, inquit, et Janus] *inquit*, scil. adversarius, quem sibi causam gentiliam agere fingebat Arnobius. Vide supra ad Lib. I. Cap. III. et XXXIV. observata, quibus h. l. addere liceat, quae mecum communicavit vir amicissimus Jac. Ochsnerus: „Heraldi observationem, *inquit pro inquit*, praeter Ernest. Clav. „Cic. illustrant haec Bentleji ad Horat. I. Serm. IV. 79.: *inquit* „perpetua forma est, ubi aliquid ex adverso nobis objici et op- „poni fingimus, sive id ab uno, seu pluribus, sive ab absente, „seu praesente fiat. Similiter ait (ut graec. φησι) indefinite po- „suit idem Horatius I. Epist. XIX. 43.“ Frustra itaque sollicitarunt hunc locum Fulv. Ursinus et Jo. Schefferus Argentoratis in Adversariorum Libro inserto Obs. Miscell. Crit. Vol. IX. pag. 163. legi volentes *inquit*. [O.]

Aesculapius atque alii ceteri] Ita scribendum pro *alii et ceteri* (ex emendatione Meursii). *Alii ceteri* est Arnobiana phras. Infra Lib. VI. Cap. XI.: *suffragines, talos, membraque alia cetera et lignum, lapides atque ossa, resque alias ceteras, quibus signa consuecta sunt, et numinum simulacra constare*. [Herald.]

Conf. Oudendorp. ad Apulej. Met. VII. pag. 489. Editio Lugd. Bat. habet: *Aesculapius et ceteri.* [O.]

confingeretis] Pro *confinxissetis*. De hac Enallage scriptoribus istis ulitata antea dicebamus. [Herald.] Vide supra ad Lib. I. Cap. LIV. [O.]

quae non modo illorum polluerent dignitatem, sed minime illos esse qualitatibus comprobarent adjunctis] Ita edidi ex emendatione Heraldii. Alii *comprobaretis*. [O.]

esse partem unam mares, partem esse alteram foeminas]

Prudentius περι Στεφάνων :

Jubes, relictis patris et Christi sacris,

Ut tecum adorem foeminas mille ac mares,

Deos deasque, deque sexu duplici

Natos, nepotes, abnepotes, editos,

Ac tot stuprorum sordidam profapiam. etc.

Conf. Lactant. Lib. I. Cap. XVI. [Elmenh.]

homines pectoris vivi] i. e. homines ingenii perspicacis et iudicii liberi. Ita Plin. Paneg. Cap. XLIV. §. 6.: *Amas constantiam civium, rectos et vividos animos*, ubi vid. Arntzen. Idem Lib. VIII. Epist. VI. extr.: *Scio, quam sit tibi vivus et ingenuus annus*, ubi tamen nuperus editor Gierig. edidit *verus*. Plura exempla collegit J. Fr. Gronovius Obff. Lib. III. Cap. IV. [O.]

Tullius Romani disertissimus generis etc.] Catullus Carm. XLIX. 1.:

Disertissime Romuli nepotum,

Quot sunt, quotque fuere, Marce Tulli. [Elmenh.]

Ceterum hoc citatum e capite deperdito tertii libri Ciceronis de Natura Deorum ad calcem editionis suae pag. 325. rejecit Davisius. [O.]

perorata esset haec causa] Alii: *perorata esset et haec causa*. Sed sequor Davisium delentem copulam *et*, quam verbi praecedentis *esset* repetitus finis procreavit. [O.]

nec secundas, ut dicitur, actiones nobis ab infantibus postularet] Την δευτερολογία, qua, si quid a primo actore, υπό του πρωταγωνιστήσαντος, omissum erat, addebat ε δευτεραγωνιστων ήγου δευτερολογων. [Heraldus.] *nobis ab infantibus*, scil. si comparemur cum Cicerone Romanorum eloquentissimo. [O.]

Cap. VII. — *de hoc*] i. e. propter hoc, ut saepe. Vid. Turfellin. de Particulis Ling. Lat. [O.]

oportere statui per Senatum, aboleantur ut haec scripta etc.] Hoc enim fiebat ex auctoritate Senatus. Vide Valer. Max. Lib. I. Cap. I. §. 12. Lactant. Inst. I. Cap. XXII. Augustin. de Civ. Dei Lib. VII. Cap. XXXIV. ibique L. Vives et Elmenhorst. ad

h. l. [O.] Ergo fieri potest, ut superstitiosis his Ethnicis debeatur, quod mutilus sit tertius de Nat. Deorum liber. Fortasse tamen meticulosi quidam Christiani hac culpa non fuerunt immunes. Non alii certe, quam hi multos MStos a Lib. II. Cap. VI. ad Cap. XXXIII. mancos reddidere. [Davif. ad Cic. de Nat. D. p. l.]

erroris convincite Ciceronem, temeraria et impia dictave refellitote, redarguite, comprobate] Ita Editor Leid. e Cod. MS., nisi quod membranae pro *refellitote* habent *refellite*, quod Gelenius ita mutavit: *temeraria et impia dicta refellitote, redarguite, reprobate*. Stevechius autem locum luxatum credens, ita disposuit: *erroris convincite Ciceronem, refellitote, redarguite, temeraria et impia dictitare comprobate*, quod valde placet, et vix mihi temperare potui, quin in textum reciperem. [O.]

Cap. VIII. — *Nam consueftis in precibus, sive tu Deus es, sive Dea, dicere*] Ita emendavit L. Carrio Emendd. Lib. I. C. III. in Lampad. Crit. Gruteri Vol. III. pag. 110. Hac scil. formula, SI DEUS, SI DEA, utebantur Romani in preceationibus, quando sive terra movisset, sive aliud quid accidisset, de quo ambigebatur, qua causa, cujusque Dei vi ac numine effectum sit. Vid. A. Gell. Noct. Att. Lib. II. Cap. XXVIII. ibique Gronov. Sollennis etiam formula, qua Dii tutelares urbium evocitabantur e civitatibus oppugnatione cinctis, ambiguo nomine, SI DEUS, SI DEA, ne videlicet alium pro alio nominando, aut sexum confundendo, falsa religione populum alligarent. Vid. Macrobi. Saturn. Lib. III. Cap. IX. et Briffon. de formulis et sollenn. Pop. Rom. verbis. Ceterum de confuso saepissime apud antiquos deorum sexu (v. c. Venere mare et foemina, *Luno* et *Luna*) vide Casaubon. et Salinas. ad Aelii Spartiani Caracall. Cap. VII. Hist. Aug. Vol. I. pag. 720 seq. et, qui eos refutat, Seldenum de Diis Syris Syntagm. II. Cap. II. pag. 149 seq. Cod. MS.: *sive tu Deus es, sive tu Dea, male*. [O.]

nam necesse est corpora, si sunt mares ac foeminae, insignita esse generis distinctione] haec est Cod. MS. lectio a Fulvio Ursino defensa, quam nescio qua de causa mutaverunt alii. Gelenius et ceteri usque ad Salmasium: *si sunt mares ac foeminae vi significata ex generum distinctione*, quam lectionem tuetur Heraldus, putans, Arnobium hoc dicere voluisse: Nam necesse est, si sunt Dii mares et foeminae, Deorum esse corpora, hinc significata et demonstrata, quia constituntur diversa Deorum genera, sive diversi sexus. Stevech. conjecit: *nam esse necesse est corpora, si sunt mares ac foeminae, insignita generum disjunctione*. Mowehus: *nam necesse est corpora, si sunt mares ac foeminae dii, significata etc.* quam tamen conjecturam ipse retra-

ctat in Appendice legens *sint significata*. Editor tandem Lugd. Bat.: in *significatu esse generis distinctione*. Equidem Cod. MS. lectionem tanquam simplicissimam et optimam omnibus praefero: *insignita esse generis distinctione*, i. e. partibus illis, quibus genus distinguitur. [O.]

Cap. IX. — *ut sufficere prolem possint*] Virgilius Georg. III. 64 sq.:

*Solve mares; mitte in Venerem pecuaria primus
Atque aliam ex alia generando suffice prolem.*

Lucretius Lib. III. vs. 704.:

— — — — *aliam naturam sufficit ex se.*

Apulejus Floridis pag. 79. *Homines vicissim sufficienda prole mutabiles*. [Elmenh.]

et nova quaque suboriente foetura] Ita optime Elmenhorstius et ed. Lugd. Bat. Alii: *nova quoque*. [O.]

recidiva substitutio] Papias: *Recidiva — iterum nascentia*. Servius ad IV. Aeneid. 337. et Lib. X. Aeneid. vs. 54. verba: *recidivae Pergama quaerunt. Recidivum est, quod excisum de novo nascitur et repullulat*. Prudentius Lib. II. contra Symmach.:

Gignit, alit, reparat, recidivae semina servat.

Auctor Carminis de Sodoma apud Cyprianum:

*Sed recidiva hominum pariter cum gente secunda
Impietas, iterumque mali nova pullulat aetas.*

Sic *recidivum annum* appellat Tertullianus *καλινδρόμον*, quem *ἐνιαυτὸν* Graeci ideo dicunt. [Elmenh. et Heraldus.] Hinc nomen *recidivatus* formavit Tertullianus de Resurrectione carnis Cap. I. *certe recidivatum animae corporalem praenunciaverunt*, et Cap. XXX. *Recidivatus Judaici status de recorporatione et readunatione offsum figuratur*. Vid. Lindenbrog. ad Moret. in Catalog. Virgil. p. 303. [O.]

si per has leges experiuntur se sexus] *Sexus est casus secundus et conjungend. cum leges*. Sed magis placet emendatio Heraldus in Curis secundis: *Et super hoc leges experiuntur sexus*. [O.]

siquidem et ipsi perpetuo generant] Ita Meursius, sequentibus ceteris. Antea legebatur: *siquidem et ipsi si perpetuo generant*. Sed *si* sensum turbat. [O.]

cur insigniti sint his locis] Quod hic *locos*, infra *partes* appellat. Intelligit autem res eas, quas honeste nominare non possumus. Plin. Hist. Nat. Lib. X. Cap. 37. *Quaedam in homine locos appellant, hoc in reliquis animalibus vulgum*. Vide *sis* et

alia exempla, quae in re parum honesta congererunt Heraldus et Elmenhorstius. [O.]

aut improvidam in illis suave ludere voluisse naturam] Ita edidi ex emendatione editoris Lugd. Bat. Cod. MS.: *aut improvidentiam in illis suam ludere voluisse naturam.* Sed *ludere*, i. e. *decipere suam imprudentiam*, h. l. locum non habet, quare Gelenius correxerat: *aut improvidentiam in illis suam lucere voluisse naturam.* Meursius: *aut providentiam in illis suam ludere voluisse naturam.* [O.]

quibus utendum non est] Fulv. Ursinus: *non esset.* non male. [O.]

Sicut enim etc.] Ita Stewechius. Antea legebatur vitiose: *Sed ut enim etc.* quod fortasse fluxit e Codicis Regii scriptione *Scicut*, quod antiquum pro *sicut*, ut docet idem Stewechius in Quaestionibus Apulejanis Lib. II. Salmasius edidit: *Ut enim.* [O.]

Cap. X. — Antistites religionum] Id est sacerdotes. Vid. supra ad Lib. I. Cap. XVII. Locis ibi citatis adde Cornel. Nep. Lyfandr. Cap. III. §. 3.: *Hac spe quum projectus esset, multum eum antistites Jovis sefellerrunt.* [O.]

quas etiam ex oribus verecundis infame est suis appellationibus promere] Solebant enim veteres, quas res pudor nominare vetaret, vel aliis vocabulis honestis, v. c. *loca, partes, res*, vel venusta quadam circumlocutione significare. Ita partes illas vocaverunt Graeci τὰ ἀναγκαῖα. (Vide Artemidor. Oneirocrit. Lib. I. Cap. XLVII.) Latini *necessaria*. Jul. Firmicus Lib. IV. Mathes. Cap. XII.: *vitia facit circa naturalia et necessaria.* et Cap. XVIII.: *At ex necessariis et muliebribus locis grave valetudinis discrimen indicit.* Vide infra Lib. V. Cap. XXVII. et, qui hac de re multus est, Ruhnken. V. Cl. ad Rutil. Lup. de Figuris Sentent. Lib. I. Cap. XVIII. pag. 61. ubi nostrum etiam locum citat. [O.]

et ad postremum fractis dissolutisque corporibus, voluptatis enervatione languescere] ita Salmasius. Alii: *ut ad postremum etc.* quod tolerari possit: *ut scil. credamus*, quod subintelligendum ex praecedentibus. Ceterum in eandem sententiam eleganter Tertullianus de Anima Cap. 27. *In illo ipso ultimo voluptatis aestu, quo genitale virus expellitur, nonne aliquid de anima quoque sentimus exire, atque adeo marcescimus, atque devigescimus cum lucis detrimento?* [Elmenh. et O.]

aboriri] i. e. abortum facere, active. [O.]

perferre] Id est: ad justam maturitatem ferre, *austragen*. Ita Nemesian, Eclog. III. 23. de Baccho:

*Hunc pater omnipotens, venturi providus aevi,
Pertulit et jusſo produxit tempore partus.*

ubi tamen in plerisque editionibus legitur *Protulit*. Flinius Hist. Nat. Lib. VII. Cap. XI. *Sed ubi paululum temporis inter duo conceptus interceſſit, utrumque perfertur, ut in Herſule c. 1, lile, fratre ejus, apparuit.* ubi vid. Harduin. Adde Salmaſ. ad Solinum pag. 21. et, qui multus eſt de hoc verbo, Oudendorp. in Apulej. Met. Lib. VI. pag. 398. [O.]

Avet animus atque ardet etc.] Ita rectiſſime emendavit Gelenius lectorem Couleis Mſti: *Habet etiamnum atque ardet*, quod fruſtra conantur defendere Th. Canterus et Heraldus, dicentes antiquitus ſcriptum *habere* pro *avere*. Sed iſta verbi ſignificatio Arnobii aetate proſus erat obſoleta, et *habere*, i. e. *poſſidere vel habitare*, ab *avere*, id eſt *cupere*, longiſſime diſjunctum: etiam, ſi ita legamus, nullum habemus ſubjectum, ad quod referatur *τὸ habet*. C. Barthius in Adverſar. Lib. XLIV. Cap. XXIV. pag. 2036 ſq. vim ironiae haud intelligens legendum ſuſpicatur: *Habet etiam Numa atque ardet*, quaſi de Numae cum Diis conſortio ſermo ſit; quod ab hoc loco alieniſſimum: et *avet animus* infra quoque legitur Lib. V. *Avere* et *habere* in Codicibus Mſtis ſaeppiſſime confundi, docet etiam Daviſius ad Cic. de Nat. Deorum Lib. II. Cap. I. pag. 102. editionis primae. [O.]

in chalcidicis illis magnis] Gelenius edidit *chalcaecis*, male. Nam infra Lib. IV. Cap. XXXIII.: *Deſcribuntur Dii veſtri in tricliniis coeleſtibus atque in chalcidicis ureis caenitare etc.* *Chalcidicum*, quod *ab urbe Chalcidica* (lege *Chalcide*) dictum tradit Feſtus, quod genus aedificii ſit, parum novimus. Aufonius in Periocha Odyſſeae Lib. I.: *Penelope degreſſa Chalcidico*, et Lib. XXIII.:

Chalcidicum greſſu nutrix ſuperabat anili.

ſine dubio expreſſit Homericum vocabulum *ὑπερφόν*, conclave in ſuperiore aedium parte, ubi foeminae ſolebant conmorari. Romani autem eam aedium partem appellarunt coenaculum, quia ibi coenitabant. Vide interpretes ad Aufon. l. l. pag. 755. ed. Tollii. Eodem ſenſu *Chalcidicum* uſurpat etiam Hyginus Fab. 185. ubi vid. Munker, et noſter hoc loco. Alio autem ſenſu occurrit in monumento Ancyrano: *CURIAM ET CONTINENS ET CHALCIDICUM TEMPLUMQUE APOLLINIS IN PALATIO.* et ap. Dion. Caſſ. Lib. LI. Cap. XXII. Ibi videtur ſignificare peribolum vel deambulatorium exterius aedificium ambiens. Vid. Reimar. pag. 655. Tom. I. et Scaliger. ad Euseb. Chronic. pag. 203. Turneb. Adverſar. Lib. XVIII. Cap. 54. et Voſſ. in Etymol. Rom. [O.]

ab Iuſcho Cererem, Muſa ut praedicat Lucreti, manumofum] Ita rectiſſime emendavit Lind. Carrio Emendd. Lib. II.

Cap. XVII. pag. 179. in Lampad. Crit. Gruter. Vol. III. e Cod. MS. pro *apud Iacchum*, quod antea legebatur. Alludit autem Arnobius ad locum Lucretii Lib. IV. vs. 1162.:

At gemina et mammosa Ceres est ipsa ab Iaccho.

Ceres ab Iaccho est Ceres ἡ τοῦ Ἰάκχου, Ceres amica Iacchi, quam Iacchus amavit, ut explicant Lambinus et Th. Creech, vel, ut rectius interpretatur Salmasius ad Solin. pag. 528., quae mammosa tunc erat, cum lacte suo puerum Iacchum educaret. *mammosa*, i. e. *mammis cum grandibus*, ut *Cererem* infra appellat Arnobius Lib. VII. Cap. XXV. [O.]

Hellepontiacum Priapum] *Hellepontiacus Priapus* dictus a Lampfaco, civitate in Helleponto, ex qua pulsus deus est factus. Vide Anton. ad Petron. Satyr. Cap. 159. pag. 462. Ovid. I. Trist. IX. 26.:

Et te ruricola Lampface tuta Deo.

Ceterum de cultu Priapi locus classicus est apud Prudent. contra Symmach. Lib. I. vs. 102 seqq.:

Ecce Deum in numero formatus et aeneus adstat

Graius homo, augustaque Numae praefulget in arce.

Strenuus exculti dominus quidam fuit agri,

Scortator nimius, multaque libidine fuetus

Rusticolas vexare lupas, interque salicta

Et densas sepes obscuro cubilia inire:

Indomitum intendens animum, semperque paratum

Ad facinus, numquam calidis dabat otia venis.

Hic Deus e patrio praenobilis Helleponto

Venit adusque Italos sacris cum turpibus hortos:

Sinum lactis et haec votorum libra quotannis

Accipit, ac ruris servat vineta Sabini,

Turpiter adfixo pudeat quem visere ramo. [Elmenh. et O.]

res illas] *res* sensu obscuro pro virilibus. Sic infra in versione Carminis Orphici Lib. V. Cap. XXVI.:

Objecitque oculis formatas inguinibus res.

et Martialis:

Parce tuis igitur dare mascula nomina rebus.

Vid. Jan. Doufæ Praecedanea ad Tibull. Cap. XV. pag. 448. ed. Graevii. Fuit haec honesta expressio rei turpis. Ita apud Latinos: *haec multa, illa multa, haec res multae*; apud Graecos: πάντα ταῦτα, de voluptatibus nefariis, et Veneris ludo. Vide Herald. ad h. J. Similiter Wielandus V. Cl. in versionibus suis talia, quae honeste essari nefas, verbis circumloquitur: *Was ihr wisst.* [O.]

praeliorum in expeditione paratas] *Praelia* sensu turpi de congressu venereo. Ita Virgilius Georg. III. 98. de equo confecto:

— — — — *si quando ad praelia ventum est.*

ubi vid. Hecyue V. S. et Aufon. Popm. ad Varron. Fragment. pag. 327. ed. Bipont. [O.]

intestini ponderis morositate] *intestinum pondus* i. q. *uteri facina* ap. Tertullian. Lib. I. ad Uxor. Cap. V. *morositas* hoc loco i. q. molestia vel active quod morosus facit gravidas: quo sensu hoc vocabulum alibi me legisse haud memini. [O.]

aliis telis gravibus — — fixas] Stewechius conjicit *tricus*, ut infra Cap. XXI.: *difficiles puerperiorum tricas*. At nil mtaudam h. l. Cui non nota *tela Lucinae*, χαλεπὸν βέλος Εἰλειθυίας e Theocrito Idyll. XXVII. vs. 28. ? [O.]

tortari] Ita ed. Lugd. Bat. e felicissima Th. Canteri emendatione pro inepto, quod antea legebatur, *hortari*. Vox Lucretiana Lib. III. vs. 661. :

*Omnia jam seorsim cernes amcisa recenti
Vulnere tortari, et terram conspergere tabo.*

Nonius: *tortor* — pro *torqueor*. Pomponius Decuma fullonis: *Et ubi insilui in cocleatum eculeum, ibi tolutim tortor*. [O.]

suppetias Iunonis implorare Lucinae] *Juno Lucina, tuam fidem!* Plaut. Aulul. Act. IV. Scen. VII. vs. 10. Vide infra Cap. XXI. [O.]

Cap. XI. — Et audetis adscribere causam nobis offensionis Deorum, cum, si judicatio fiat, certissima in vobis reperietur haec esse, nec in contumelia, quam opinamini stare] Ita edidi et interpunxi ex emendatione certissima J. Freinsheimii ad Flor. Lib. IV. Cap. II. pag. 765. ed. Dukeri. Antea edebatur: *cum, si judicatio fiat certissima, in vobis reperietur haec esse, et in contumelia, quam opinamini stare*. Male: sensus enim est: *In vobis, si judicatio fiat, certissima reperietur Deorum offensio, non autem in contumelia stare, i. e. consistere, quam opinamini scil. a nobis Diis illatam*. [O.]

aegre atque acerrime sustinere] Necessario mendum est; nam *acerrime sustinere* pro eo, quod est *molestissime*, Latinorum nemo unquam, nisi me egregie memoria fallat, dixit. Lego: *aegre atque aegerrime sustinere*. Haec genuina phrasis Arnobii nostri. Similiter Lib. II. *Quibus mali sumus et pessimi, cupiditatibus etc.* Et saepe in hoc opere. [Meurf. pag. 89.]

si modo illorum curam spectat] Ita ed. Lugd. Bat. Alii: *si modo ad illorum curam spectat. ad e Cod. MS. addidit Stewech.* [O.]

honestius quam vos multo de sui nominis dignitate existimare, credere] Sic ed. Lugd. Bat. ex more Arnobii copulam saepissime omittentis. Cod. MS. habet: *existimare quam credere, quod*

frustra tuetur Stewechius. Gelenius: *atque credere*. Alii: *et credere*. [O.]

Cap. XII. — *Neque quisquam Judaicas in hoc loco nobis opponat et Sadducaei generis fabulas, tanquam formam tribuamus et nos Deo*] Lectio bona et, ut mihi quidem videtur, perperam mutata a Salmasio edente: *tanquam formas tribuant atque os Deo*. Gentiles enim Christianos cum Judaeis confundentes vel pro Judaeorum peculiari quadam secta habentes, multa ipsis crimini dabant, quae Judaeorum quidem propria, at a religione Christiana alienissima fuere, v. c. odium generis humani. Iidem itaque audientes, in Judaicorum doctorum scriptis formam corporalem Deo tribui, tales ineptias Christianis etiam impingebant. Et hunc loci nostri sensum esse, sequentia verba: *quae aut nihil ad nos attinent, nec ex aliqua portione quicquam habent commune nobiscum, aut si sunt, ut creditur, sociae etc.*, apertissime declarant. Ceterum h. l. Arnobius tangit absurdissima illa commenta Rabbinorum, formam atque os humanum et mensuram adeo corporalem Deo attribuentium, de quibus pluribus agit civis doctissimus ὁ ὄν ἐν ἁγίοις Henr. Corrodius in l. t. *Critische Geschichte des Chiliasmus* Vol. I. pag. 79 seq. Et omnino videtur Arnobius Sadducaeos, qui omnem traditionem veterum rejiciebant, ideoque increduli habebantur, confudisse cum Pharisaeis aliisque Judaeorum magistris talium fabularum auctoribus. [O.]

et veluti re certa etc.] Ita Cod. MS. quam lectionem tuetur Heraldus in *Curis secundis*: *neque video, cur mutanda sit*. Fulvius Urfin.: *et lege certa atque auctoritate*. Ed. Lugd. Bat.: *et ut vel re certa*. Meursius totum locum ita refingit: *litteris dicier velut res certa*, absque ulla necessitate. [O.]

aut si sunt, ut creditur, sociae] Ita editor Lugd. Bat. Editio princeps Sabaei: *aut si sunt creditae sociae*. Fulv. Urfin.: *aut si sunt credita, socii*. Sed bene habet *sociae*, scil. *fabulae*, i. e. nobis etiam communes, ut, quod in iis dicitur, etiam ad nos pertinere videatur, ut recte interpretatur Heraldus. [O.]

Cap. XIII. — *filo et adterminatis humano*] *Filum* vocat Arnobius lineamenta et extremitates corporum. Ita Lucretius II. 341.:

Esse pari filo, similique affecta figura.

ubi vid. Creech. A. Gellius Lib. XIV. Cap. 4.: *Chrysisippus facit imaginem Justitiae* — — — — *forma atque filo virginali*. Idem Lib. I. Cap. 9.: *Mores naturasque hominum conjectione quadam de oris et vultus ingenis, deque totius corporis*

filo atque habitudine sciscitari. [Herald. et Elmenh.] Ita et Plaut. Mercat. Act. IV. Scen. IV. vs. 15.:

Satis scitum filum mulieris.

Filum in genere de cuiusvis corporis extremis lineis dici pluribus ostendit Salmasius ad Solin. pag. 465. Eodem sensu dicitur *scriptura* apud Petronium Sat. Cap. 126.: *supercilia usque ad malatum scripturam currentia, et rursus confinio luminum paene permixta, ubi vide intpp. [O.]*

circumcaesura] *Circumcaesura* περικοπή. Idem quod modo dixerat *filum*. Lucretius III. 220.:

Extima membrorum circumcaesura tamen se

Involunem praestat: nec desit corporis hilum.

Conf. IV. 651. [Herald.] Conf. Turneb. Adversar. Lib. XIII. Cap. XX. [O.]

confertionibus verticularum] Ita edidi ex emendatione verissima F. Doulae ad Lucilii Fragment. pag. 295. ed. Havercamp. *Verticum*, quod in omnibus editionibus legitur, h. l. tolerari non potest. Sed legendum *verticularum*, vel, quod Solinus habet Cap. XXXIV., *verticorum*. *Verticulae* sunt articuli, quibus spina dorsi cum capite conjungitur. Alii legunt *vertebrarum* eodem sensu. Vid. Salmas. ad Solin. l. l. pag. 406. [O.]

aures etiam sequitur ut habeant curvis perterebratas anfractibus] *Inaequalibus anfractibus* dicit Zeno Veronensis sermone de Attende tibi: *Aures vero inaequalibus quibusdam anfractibus adaperatae ictae aëris sonum distincta modulatione accipiunt.* Appellat paullo post *inflexos anfractus*, quemadmodum Arnobius infra *inflexos tramites*. [Herald.]

oculorum orbiculos mobiles] *Oculorum orbis* et *orbiculi*, ut Graecis κύκλοι. Solin. Cap. XXX.: *Nunquam cohibet aciem orbium.* Seneca in Oedipode:

Scrutatur avidus manibus uncis lumina:

Radice ab ima funditus vulfos simul

Evolvit orbis.

Dixerat Sophocles in eadem fabula: Ἄρας ἐπαισεν ἀρδρα τῶν αὐτοῦ κύκλων. et in Antigone: κύκλους ὀμμάτων. [Idem.] Conf. Keuchen. in Samonic. vs. 669. in Poet. Lat. min. P. Burmanni Tom. II. pag. 319. Bünnemann. ad Lactant. de Opif. Dei Cap. IX. pag. 1168. [O.]

suspensum imbricem narium etc.] Eleganter comparat Arnobius nares cum *imbrice*, id est tegula cava, quae tectis applicatur, ut per eam defluat aqua, *Dachrinne*, *Dachtraufe*. Ceterum cum nostro comparandus locus Aristotelis Hist. Anim. Lib. I.

Cap. XI. ἔτι προσώπου μέρος τὸ μὲν ὄν τῷ πνεύματι πῶρος ῥίσι· καὶ γὰρ ἀναπνεῖ καὶ ἐκπνεῖ ταύτῃ, καὶ ὁ παρμὸς διὰ ταύτης γίνεται, πνεύματος ἀσφύου ἕξοδος, σημεῖον οἰωνιστικόν, καὶ ἱερὸν μόνον τῶν πνευμάτων. Add. Cic. de Nat. Deor. II. Cap. LVII. Cf. Lactant. de Opificio Dei Cap. X. [O.]

subactionibus ciborum dentes trini generis etc.] Nimirum 1) οἱ τομαῖς, priores Plinio, Isidoro autem Orig. XI. Cap. I. praecifores dicti, in veterino pecore rapaces; 2) κυνόδοντες, canini, Isidoro l. l. columelli a longitudine et rotunditate, in equis columellares; 3) γόμοφοι vel μύλοι, molares Isidoro, maxillares Plinio, genuini Ciceroni dicti. Vide imprimis Artemidor. Oneirocrit. Lib. I. Cap. XXXI., ibique Rigalt. pag. 20 seqq. Vol. II. ed. Reiff. Ceterum in eandem sententiam eleganter Cicero de Nat. Deor. II. Cap. LIV.: *Dentibus autem in ore constructis manditur, atque ab his extenuatur et molitur eibus: eorum adversi acuti morflu dividunt escas, intimi autem conficiunt, qui genuini vocantur.* [O.]

Quod si ea, quae prompta sunt, consentaneum est et illa portari] Haec est Codicis MS. lectio, male mutata ab aliis in *consentaneum est et illa portare*, ab aliis in *consentaneum est et illa putari*. Sensus est: *Quod si ea, quae prompta* (i. e. in promptu) *sunt, scil. portantur a Diis, (quod subintelligendum ex sequenti portari,) consentaneum est et illa portari* (ab iis) etc. [O.]

sub costis earumque sub cratibus] Crates h. l. costiarum compages. Similiter Ovid. Met. VIII. 805:

Ventris erat pro ventre locus: pendere putares

Pectus, et a spinae tantummodo crate teneri.

et Lactant. de Opific. Dei Cap. V.: *costis — — — interna viscera contegantur, ut ea, quae mollia et minus valida fieri opus erat, illius solidae cratis amplexu possent esse munita.* ubi vide Bünnemann. pag. 1147. [O.]

omentum membranulae] Omentum, Graecis ἐπίπλοον, membrana est tenuis et pinguis, quae intestinorum amfractus involvit, tegitque inferiores ventris partes (*das Darmfell. O.*). Unde Plinius Hist. Nat. Lib. II. Cap. 37. *Ventriculus, inquit, atque intestina pingui ac tenui omento integuntur, praeterquam ova gignentibus.* Conf. Isidor. Lib. II. Orig. Cap. I. [Nourr. pag. 405.]

gurguliones] Lactantius de Opific. Dei Cap. XI. §. 6.: *Spiritus contra, qui est incorporalis ac tenuis, quia spatium sibi facere non poterat, accepit viam patentem, quae vocatur gurgulio.* *Luftröhre.* [O.]

ventriculos, lienes] Ita Gelenius et ed. Lugd. Bat. Steuchius: *ventriculos, renes.* Cod. MS.: *ventriculos, venas, quod stare*

non potest, quia statim sequitur: *et per omnia viscera commeantes purpurei sanguinis venas.* Mentius mavult *ventriculos, renes.* [O.]

Cap. XIV. — *edentulos*] Nonius: *Edentulum quasi sine dentibus placuit dici. Statius Caecilius: Tunc amare audes, edentule et canicularis senex.* Glossae: *Edentulus, ὑδός.* [Elmenh.]

turgidorum corporum inanitate pendere] Non opus habemus turpi verbo *pedere*, quod Arnobio h. l. obtrudere vult Stewechius. *Pendere* eleganter de corporibus vacuis, inanibus, fame enectis, quae facile corrumpunt. Vide locum Ovidii Met. VIII. 805. ad caput proxime antecedens citatum. [O.]

Ergo esse dicendum est quosdam capitones etc.] Videtur hic Arnobius imitatus fuisse Ciceronis locum de Nat. Deor. I. Cap. 29.: *Edeo ad Deos: equos si non tam serabones, at paetulos esse arbuturamur? equos naevum habere? equos filios, flaccos, frontones, capitones, quae sunt in nobis? an omnia emendata in illis etc.* *Capitones* autem, qui magnum, vel densum firmumque habent caput, unde Plautus Peis. Act. I. Scen. II. vs. 8. *duros capitones* appellat parasitos, qui pati possunt alapas et matulas in caput impactas. Cognomen etiam Romanum fuit in familia Fonteia. Glossae: *Capito, κεφαλίων.* [Herald. et O.]

cilunculos] Haec est lectio vetus, quam confirmat MS. Reg. Supposuerant alii *filunculos*. Prior autem lectio verissima est. Nominatis enim capitonibus, convenientius sequuntur *cilones* vel *deminunt*, *cilunculi*, quam *fili*, *filones*, *filunculi*. *Sili* sunt *σιμοί* in Glossis Philoxeni; apud Festum, *qui sunt naso sursum versus repando*, qui etiam *filones* Isidoro in Glossis: *et si filones* Nonio Marcello sunt *superciliis prominentibus homines*. At *cilonas* sunt, quibus *frons est eminentior ac dextra sinistraqe velut recisa videtur*, inquit Festus. *Nempe cilo*, cui *frons veluti cellit, et sursum movetur ac surgit*. Nam *cellere κέλλειν ἤγουν κινεῖν*: et transitive *κινεῖσθαι καὶ κλίειν*. Unde *excellere* et *recellere*, quod est, ut recte interpretatur Festus, *reclinare*: ab eadem origine *incellere*, id est *maledictis impetere*, pro quo antiquitus dicebatur *incilare*. Lucretius Lib. III. 975 sq.:

— — — — — *neceffe est*

Jure (ut opinor) agat, jure increpet inciletque.

cilo igitur *προκέφαλος*, ut explicant Glossae Philoxeni. [Heraldus.] Conf. Meurf. in Append. et Lips. ad Tacit. Annal. XII. 21. pag. 652. ed. Oberlin. Equidem Heraldus prorsus assentior. Nam statim sequitur *illis refemis naribus*, quod non aliud est, quam *filunculi*. Contra optime junguntur *cilunculi* cum *frontonibus*: illi *cella fronte et convexa, von höher, gewölbter Stirne*: hi *magna et porrectiore, von höher, langer Stirne*. Et valde *μῖροι*, editorem Lugd. Bat. revo-

calfe *filanculos*, quod Arnobio illatum e Cicerone, qui habet *filii*. Ceterum de hoc aliisque cognominibus a partibus corporis ductis adi Caroli Sigonii librum de Nominibus Romanorum in Godofredi scriptoribus Linguae Latinae pag. 1439 seqq. [O.]

Labeones] quibus ampla sunt labia vel labeae potius. Charisius in Auctoribus Linguae Latinae ed. Godofredi pag. 1361. *Labra modica, Labia immodica, et inde Labiones*. Apud Romanos Fabiae gentis cognomen, itemque Antistiae et aliarum. [O.]

nasicas] *Nasicae* qui sint, ipse Arnobius explicat infra Lib. VI. Cap. X.: *displosas ut gestitet nares, quem esse vos facitis figuratisque nasicam*. [Elmenh.]

displosis naribus] id est apertis et dilatatis. Lucretius VI. 129 sq.:

Nec mirum, cum plena animae vesicula parva

Saepe ita dat pariter sonitum displosa repente. [Herald.]

illos refsimis] *Resimae nares, ἀνάσιμτοι*, sursum versus reductae. Vid. Gesuer, in Thes. [O.]

buccarum cumulatione] Admodum placet conjectura P. Colvii ad Apulej. Met. Lib. XI. pag. 758. ed. Oudendorpii legentis *buccarum tubulatione*, i. e. tumore buccarum, nam *tuber, tubus, tubulus* a *tumendo*. [O.]

faccibucces] Secutus sum emendationem Salmasii in ed. J.ugd. Bat. et ad Tertullian. de pallio pag. 298. Cod. MS. habet *facrivoces* nullo sensu, nude Gelenius fecit *acrivoces*. Quod vero hic locum non habet, nam ab inflatis et tumidis buccis minime pendet vocis acritas. C. Barthius in Adversariis duplicem conjecturam proponit. Lib. IV. Cap. XIX. pag. 197. scribendum putat *artivoces*, id est voce arcte meante e turgentibus buccis. Lib. XLIII. Cap. VI. pag. 1936. autem legendum suspicatur *Satyriones*, ita dictos ob deformitatem patuli oris et risum quendam absonum, quali effingebantur Satyri, nude Phurnutus de Nat. Deor. Cap. XXX. (in Galei Opusc. Mythol.) *Σατύρωνος* derivat a *σασυράναι*. Sed longe praefero *faccibucces*, quod proxime accedit ad lectionem Cod. MS. *Saccibucces ἀσσυράνοι, φασσυράνοι*. [O.]

nanos, longos, medios] Sanissima lectio, quam inepte sollicitavit C. Barthius in Adversar. pag. 197. conjectans *muvidos*, quod ab hoc loco prorsus alienum est. Alii legunt *modicos*. Sed bene habet *medios*, scil. inter *nanos* vel pumiliones et *longos* sive gigantes. Ita *statura media* in re militari, scil. inter eminentem vel prolixam et brevem. Vid. Stewech. ad Veget. de Re Milit. Lib. I. Cap. V. pag. 18. ed. Vesal. De *nanis* vid. A. Gell. Lib. XVI. Cap. VII. [O.]

aquilos] *Aquilus* color fuscus, medius inter album et nigrum, Festus: qui autem vocabulum falso derivat ab *aqua*, cum sit ab *aquila*, cujus hic est color. Vide Scaliger. et Dacer. ad Festi l. 1, Glossæ: *aquilum, μέλαν, ὡς Λουκίλλιος*. Gloss. Isidor. *aquilum — fuscum, nigrum*, vid. Hug. Grot. ad Marcian. Capell. Lib. II. pag. 40. Ceterum, ut bene observat Gesnerus in Thesaurο, Arnobius h. l. maxime videtur respicere ad oculorum colorem, [O.]

caesios] Terentius Heeyr. Act. III. Scen. IV. vs. 26.:

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, caesius,

ubi Donatus: *Caesius glaucis oculis, quasi felis oculos habens et glaucos*. Hinc Minerva caelia, *γλαυκῶπις Ἀθήνη*. Vid. A. Gell. Lib. II. Cap. XXVI. [O.]

ravos] Festus: *Ravi coloris appellantur, qui sunt inter flavos et caesios, quos Plautus appellat ravistellos*. ubi vide intpp. *Rarus* h. l. igitur de oculorum colore, qualem Varro de Re Rust. Lib. II. Cap. II. §. 4. in arietibus, et II. Cap. IX. §. 3. in canibus laudat, ubi vide notam Schneideri V. Cl. Vol. I. Pars II. pag. 471. Ita *frumenta rava, μελαυόπυρρον, du roux ardent*, et Cic. Academ. IV. Cap. 33.: *mare — — — quia nobismet ipsis modo caeruleum videtur, mane rārum*, ut legitur in editione Davisi, qui *ravum pro flavum* restituit ex Nonio. [O.]

fluidarum vestium superjectione persufos] Expressissime. Sic igitur appellat velles longiores, quae, ne frigus incommodaret, ceteris vestibus superinjiciebantur, quod Graeci quoque *επαναβάλλειν* dicunt. Herodotus: *ἐπὶ τούτοις δὲ εἰρήνεα εἴματα λευκὰ ἐπαναβάλλδὸν φορέουσι*. Hoc etiam *ἐπιτιθέναι*, [Herald.]

Cap. XV. — *Quisquamne est hominum rationis alicujus sapore contactus*] id est leviter illitus et infectus. Lucretius Lib. VI. vs. 1186.:

Tenuia spruta, minuta, croci contacta colore. [Herald.]

probus] Id est pudore aliquo et verecundia tactus: ut contra *improbis, τελευρηδὸς καὶ ἀναίσχυντος*. [Idem.]

qua despuitis nos ut rudes] Christianis ignorantiam et ἀπειθεσίαν objiciebant Gentes: nempe quod litteras seculares pauci inter eos tractarent, et essent in iis sellularii plurimi opifices καὶ βάναισοι. Minucius Felix: *Idcirco indignandum omnibus, immo indolescendum est, audere quosdam, et hos studiorum rudes, litterarum profanos, expertes, artium etiam sordidarum, certum aliquid de summa rerum ac majestate decernere*. De hac autem criminatione Justinus Martyr, Origenes et alii passim. Certe Christiani, quod ab honoribus et magistratibus semoti privatam vitam viverent, eas litteras, quae ad forensia aut politica officia cum laude obeunda praecipue necessariae sunt, etiam negligebant. Praeter-

ea, quia sophistae et philosophi erant Christiani uominis hostes praecipui, idcirco vel hoc nomine philosophiam ipsam plerique uersabantur: quem errorem tamen ueteres et eruditi Ecclesiae doctores corrigere conati sunt: et eo nonnulli progressi, ut philosophiae plus aequo tribuerent, quod vel ex uuo Clemente Alexandrino constare potest. At de humanioribus et floridioribus literis asperiora etiam fuerunt ueterum Christianorum iudicia. Tragoedias enim et comoedias, aliaque cetera poetarum scripta, quod ea ad solidam doctrinam conferre nihil existimarent, praeterea lascivia et turpitudine scaturere ac fabulosae idololatriae promptuarium esse crederent, aspernabantur et damnabant. Hinc existimat Tertullianus libro de Idololatria, ludimagistros et ceteros professores litterarum *affines esse multimodae idololatriae; quibus neesse est Deos Nationum praedicare, nomina, genealogias, fabulas, ornamenta honorifica quaeque eorum enuntiare etc.* Et Origenes libro contra Celsam tertio exerte ait, a Christianis magistris eos reprobari, qui comoedias et lasciuia poemata enarrent, non autem eos, qui seriam philosophiam. [*Idem.*]

quod mutorum animantium formis diuinis inseruerint causis] Accommodatius forsitan legi posset: *diuinis inseruerint censibus.* Sed nihil mutare aulim. *Diuinae causae* uidentur h. l. idem esse quod *diuinae potestates, die Göttermächte.* [*O.*]

easdemque quod species multo thure accipiant] Infra Lib. VII. Cap. XXII.: *et quod tellus est mater, consimiliter gravidis accipienda est scrofis,* Ita Θεός ὑποδέχεται Graeci frequenter ajunt. Artemidorus Lib. III. Cap. XIV.: Οἱ γὰρ ἐν περιστάσει γενόμενοι Σύνοσι τε τοῖς Θεοῖς καὶ ὑποδέχονται αὐτούς. [*Herald.*]

Cap. XVI. — dicis causa] Ita correxit J. Lipsius. *Dicis causa,* id est προφάσεως ἕνεκα, λόγου χάριν: uerbo, non re: in speciem, zum Scheine. Vid. A. Bosii Ind. ad Cornel. Nepot. A. Schott. Obsf. Hum. Lib. V. Cap. XXXIII. Turneb. Aduers. Lib. XI. Cap. XX. qui derivat non a dico, is, sed a dico, as, ut sit tanquam *dicationis causa,* et Ernesti Clav. Cic. Editio princeps Rom. uitiiosissime *dotis causa.* [*O.*]

* *formamentis attribuisse diuinis*] Ita MS. et Fulv. Ursin. Edit. Rom. *formam mentis,* male. *Formamentum* uox Lucretiana. II. vs. 518.:

— — — — — *omnia principiorum*

Formamenta queunt in quouis esse nitore. [*Heraldus et Elementhorst.*]

non quod in re esse, ipsaque in ueritate est, censetis] Ita MS. quam lectionem temere ab aliis mutatam reuocauit ed. Lugd. Bat. Est scilicet uerborum trajectio pro *non quod in re*

esse confetis, quodque ipsa in veritate est. Et tales trajectiones amare Arnobium supra vidimus. Fulv. Ursin. conj.: *quod reapse in veritate esse confetis*, probante Heraldo in Curis secundis. [O.]

Si aselluli, canes etc.] Haec expressa videntur e Xenophanis Colophonii verbis, qui leguntur apud Clement. Alex. Stromat. Lib. V. pag. 256. et Theodoret. contra Graecos Orat. III. pag. 49. Adscribam hic illos, quemadmodum emendati sunt ab illo ingenii et omnis politionis litteraturae principe, Jos. Scaligero:

Ἄλλ' εἴ τοι χεῖράς γ' εἶχον βόες ἢς λέοντες,
 Ἰσὶ γράψαι χεῖρεςσι, καὶ ἔργα τελεῖν, ἄπερ ἄνδρες,
 Καὶ καὶ θεῶν ἰδέας ἔγραψον καὶ σώματ' ἐποίουν
 Τριαῦθ' οἷόνπερ καὶ αὐτοὶ δέμας εἶχον ὁμοῖα,
 Ἴπποι μὲν θ' ἵπποισι, βόες δέ τε βουσὶν ὁμοῖα. [Elmenh.]

Quantas, inquam, irarum flammis suffunderent, concitarent] Fulv. Ursinus conj. *effunderent*. Sed *suffunderent* bene defendit J. Fr. Gronovius Diatrib. ad Stat. pag. 401. citans Siliam Lib. IX. 491.:

— — — — — *suffunderat ora*

Sanguis, et a torvo surgebant lumine flammae.

et Lib. XI. 218.:

*Tum virgo ignescens penitus, violenta repente
 Suffudit flammis ora.*

et Claudian. in Conf. Malli vs. 218.:

— — — — — *nec lumina fervor*

Asperat, aut rabidas suffundit sanguine venas. [O.]

si sanctus Pompilius] Nescio, quid sibi velint legentes *si Avus, Pompilius*. Atqui *sanctus* recte dicitur Numa Pompilius cum ob vitae integritatem, tum ob credita illius cum Diis consortia. [O.]

nisi quod et clurino cum pecore nescio quis auctor voluit esse commune] Optimam haec et unice veram Codicis MS. lectionem, ab Heraldo merito commendatam, primus in textum revocavit Salmasius. *Clurinum pecus* est simia. Papias: *Clura vel clurinum (pecus) simia dicitur*. *Clura* scilicet contractum e Graccorum κλόουρα, ut glans ex γάλανος. Κόλουρος, qui cauda caret vel mutilam habet caudam. Vide intpp. ad Fest. v. *Cluna*. Conf. Salmas. ad Solin. pag. 267. Savaro ad Sidon. pag. 4. et imprimis Keuchen. ad Samonic. de Medic. vs. 325. in Poet. Lat. min. P. Burmanni Vol. II. pag. 345. Quod non intelligentes primus editor Sabaeus et ceteri cum secuti, excepto Salmasio, ediderunt *veterino cum pecore*, pessime. Nam *veterinum pecus*, ut plu-

ribus ostendit Lambinus ad Lucret. Lib. V. vs. 865. pag. 673., dicuntur omnia animalia, quae vehere quid possunt, boves, equi, muli, asini etc., quorum nulla aut minima cum homine similitudo est. Ceterum ille *nescio quis auctor*, ut docet Nourrius, Ennius est, cujus notus versus e Cicerone de Nat. Deor. I. Cap. XXXV.:

Simia quam similis, turpissima bestia, nobis.

Nec audiendus etiam Meursius in Appendice legendum suspicans *clunino cum pecore*. [O.]

Cap. XVII. — *prohibemur*] Ita Gelenius. Editio princeps *prohibemus, male*. [O.]

vel ex fragili conglobatus et fabricatus testa] Ita in Cod. MS. legi docet Stewechius, et Salmastius hanc lectionem primus in textum revocavit. Recte, opinor. Nam *conglobatus fragili testae* multo melius convenit, quam *condolatus*, quod e correctione Gelenii habent ceteri editores. Neque enim fragilis testa effingitur dolamine, sed e molli creta vel luto sabrelacta torretur, deinde fornace coquitur. Porro maximopere dubito, an latine dici possit compositum *condolare*, quod verbum frustra quaesivi in Lexicis. Nam *cum* vel *con* in verbis compositis junctionem aliquam vel additionem et compositionem subindicat. Atqui dolamine nihil additur, sed demitur potius vel abscinditur aliquid ligno, lapidi aut metallo. Fulv. Ursinus itaque legendum conjicit: *ex fragili coalitus et fabricatus testa*, sequente Elmenhorstio. Stewechius: *ex fragili ligno dolatus seu fabricatus esse testa*, respiciens forsitan ad verba illa Martialis Libr. VI. Epigr. 49. *Priapus de fragili dolatus ulmo*. Sed longe praefero lectionem Codicis *conglobatus*, quae adstruitur etiam loco plane simili Ciceronis de Nat. Deor. Lib. II. Cap. XXXIX. *Ac principio terra universa cernatur, locata in media mundi sede, solida et globosa, et undique ipsa in sese nutibus suis conglobata, vestita floribus*. Ceterum praeceptorem suum Arnobium imitatus est Lactantius de Opif. Dei Cap. XVII. §. 9. *An si mihi quis dixerit, aenum esse coelum, aut vitreum, ut Empedocles ait, aërem glaciatum, statimne adsentiar, quia caelum, ex qua materia sit, ignorem?* ubi vide Bünnemann. pag. 1207 seq. [O.]

Cap. XVIII. — *superjectas pupulis*] Ita MS. et ed. Lugd. Bat. Alii *pupillis*. Sed *pupula* est forma antiquior et Lucretiana, quales amat Arnobius. [O.]

multijuga lingua sonos articulet] Magis placet Stewechii conjectura: *multijugos lingua sonos articulet*. [O.]

Cap. XIX. — *quis — — — dirigentem?*] Ita Cod. MS. et ed. Lugd. Bat. Alii malunt *dirigere*, quia praecesserint in-

finitivi *nosse, intelligere, providere*. Sed ejusmodi anacolutha frequentia apud optimos scriptores. [O.]

nominis majestate] Alii *numinis*.

Cap. XX. — *lanarios*] Annon legendum *lanificos*? Nam Deorum *lanariorum*, i. e. qui lanam fordibus purgant (vid. supra ad Lib. II. Cap. XXXVIII.), nulla mentio, sed *lanificorum*. Ita *lanificae sorores*, Parcae. Sed fortassis in talibus distinctionibus minus accuratus Arnobius, [O.]

nautas] Nugae! Dii nulli *nautae*: neque enim Neptunum, quia maris teneat imperium, *nautam*, nisi ineptissime dixeris. Restituo *naccas*. Veteribus autem *naccae* fullones dicebantur. Festus: *Naccae appellantur vulgo fullones, ut ait Curvatus, quod nauci non sint*. Apulejus Miles. iX.: *Nam et opportune maritus foris apud naccam proximum coenitabat*. Deos vero fullones, ut hic *naccas*, antea appellavit, dicens: *esse deos fullones, esse tonsores, qui vel sacras eluant vestes etc.* [Meurs. pag. 91 seq.] Acuta quidem Meursii correctio. Nec tamen ausim equidem mutare lectionem vulgatam: nam *Dii nautae* dici possunt *nautarum praelides, nautis opitulantes*, v. c. *Dioseuri et Portumnus*, de quo Arnobius infra Cap. XXIII. [O.]

et, quod supererat, rusticos] Ita restituit Jan. Guilielmus in Quaest. ad Plauti Curcul. Cap. IV. (in Lampade Crit. Gruteri Tom. III. Part. II. pag. 365.). Nam solent ita Latini, cum iudigne commissa ab aliquo multa commemoraverint, postremo adjicere, *superesse*, ut hoc aut illud praeterea in se admittat. Et veram hanc conjecturam esse praestat Codex MS. et Virgiliomastigis versus:

Hordeu qui dixit, superest, ut tritica dicat. [Stewech.]

Alii: *et quod superat, rusticos*. [O.]

divinus] Glossae: *Divinus, μάντις*. Ita Cicero de Fato: *Chrysisippus aestuans falli sperat Chaldaeos ceterosque divinos*. [Elmenh.] Notissima significatio. Vide tamen Gracv. ad Cic. ad Attic. Lib. X. Epist. IV. et Bünemann. ad Lact. I. C. XI. pag. 64. [O.]

Ceteri enim Dii non sunt, et ventura praedictare insciantia nesciunt atque ignorantia futurorum] Fulv. Ursinus conj. *Ceteri enim divini non sunt*. At nihil mutandum existimo. Nam certe, si divini non sunt, id est, si futura praenosceret et praedictare nequeunt, neque sunt existimandi Dii. Lactantius Lib. I. Cap. XI.: *Primum in eo imprudentia, non Dei providentia: cui nisi Themis futura dixisset, ipse nesciret. Sin autem divinus non sit, ne Deus quidem sit: unde ipsa divinitas nominatur, ut ab homine humanitas*. [Herald.]

in verborum continuationibus promptus] Fulv. Ursinus mavult: *in verborum concinnationibus promptus*. Sed nil mutandum. *Continuatio verborum* loquendi formula Ciceroniana, contra *concinnatio* vox barbara et nusquam obvia. [O.]

bardi] Vide supra ad Lib. II. Cap. XIX. [O.]

Cap. XXI. — *viles noverint atque habeant sellularii*] *Sellularios* appellat opifices, qui sordidas artes et viles tractant. Infra Capite sequenti: *Cum sit nullus apud superos artibus his locus, neque usus illorum, neque natura deponat ingeniosum aliquid aut sellularium scire*. Inde Gellio Lib. III. Cap. I. et Ammiano Marcellino Lib. XXX. Historiarum pag. 452. *quaestus sellularius* quaestus turpis et despicibilis. [Elmenh.]

sellularii] contemptissimi apud antiquos. Livius Lib. VIII. Cap. 20.: *Opificum vulgus et sellularii minime militiae idonei*. [Nourr. p. 566.]

sunt in fidereis montibus silvae, sunt lustra etc.] Meurfius legit: *sunt in sideribus montes, sunt silvae*. C. Barthius in Adversar. Lib. VI. Cap. V. pag. 266. legendum proponit: *sunt in fidereis sedibus montes, silvae, sunt lustra*: at idem in ejusdem operis Libro LVII. Cap. XVII. pag. 2714. defendit Codicis MSti lectionem, in textum etiam revocatam a Salmasio: *sunt in fidereis motibus silvae etc.* i. e. in sideribus perpetuo motu agitatis, ita ut Arnobius h. l. miretur: *sidera, quae cum perpetuis motibus et irremisso ambitu circumvolent, quomodo alant silvas, nemora sustineant?* et hac interrogatione exprobrat adversarios. *Montibus* est e correctione Gelenii. Heraldus putat h. l. alludi opinionem de montibus et silvis in lunae circulo; quam Anaximeni alii, alii Xenophani tribuunt, v. c. Cicero Acad. II. Cap. XXXIX. ubi vid. Davif. Diogenes Laertius autem Lib. II. Segm. 8. Anaxagorae. Conf. Plutarch. de facie in orbe Lunae Cap. XXXV. et de lunae aliorumque planetarum montibus ex opinione recentiorum astronomorum J. E. Bode l. t. *Allgemeine Betrachtungen über das Weltgebäude* pag. 59 seqq. [O.]

vi numinis premitur exagitaturque majoris] Virgil. Aen. VI. 78.:

Bacchatur vates, magnum si pectore possit

Excussisse Deum: tanto magis ille fatigat

Os rabidum, fera corda domans, fingitque premando. [O.]

ut difficiles puerperiorum tricas Juno mulceat corripiatque Lucina] Corripiat, scil. tricas, moras, i. e. acceleret partum. Similiter Ovid. Met. IX. vs. 281 seqq.:

— — — — *Faveant tibi numina saltem,
Corripiantque moras, tum cum matura vocabis
Praepositam timidis parentibus Ithyiam.* [O.]

flammipotens Vulcanus] Codicem Romanum (id est editionem principem) depravatam scio, in quo supponere *flammis potens*. Alterum enim retinendum, cum et *ignipotentem* alibi vocarit Vulcanum, qua compositione Apulejus Lib. I et VII. sagam appellat *divinipotentem*: qualiter et Diana poctis est

Silvipotens Dea, silvicolis Dea cognita nymphis. [Steuvech.]

fabricet his enses] Ita MS. Typis cuderunt *fabricetur*. Atqui bonis auctoribus in usu fuit utrumque: in iis M. Tullio Cicero, linguae latinae parenti. [Idem.] Ita ap. Cic. de Offic. Lib. I. Cap. 41. plurimi Codices habent *qui signa fabricant*, ubi tamen Heusinger. edidit *fabricantur*, quem vide pag. 344. [O.]

trilices tunicas] id est tribus licis confectas. Licia a la-ciendo, laqueando dicta fila sunt, quibus in telis textrices impli-cant tramas flaminis, quorumque ope distrali eae possunt et sub-temen radio immitti. Gallice *lisse*, Germ. *die Litze*, *Kammlitze*, *das Geschirr*, Graece *μίτροι*. A numero liciorum, quibus in texendo utuntur, varia vestium genera nomina imposita habent, quibus singularum peculiaris aliqua natura et species significatur, v. c. *bilices* et *trilices*, nostrum *Zwillich*, *Drillich* etc. Vid. Schneider. V. Cl. qui de textrina veterum multus est in Indice ad Scriptores Rei Rust. v. *Tela jugalis* Vol. IV. Part. II. pag. 371. 372. [O.]

aut de serico componat] Secutus sum emendationem Meur-sii. Antea legebatur *aut de serico imponat*. Sed *vestes componere* pro concinnare recte dixeris; *imponere* vero non item. Salma-sius edidit: *aut de serico et sine onere imponat*. [O.]

ut Atlantea progenies eloquii primas ferat etc.] Lepidus est Gallandus *Atlanteam progeniem* Calypsonem Atlantis filiam in-terpretans. Cui non notus *Mercurius facundus nepos Atlantis* ex Horat. I. Od. X? [O.]

Cap. XXII. — scienda] Meursius corrigit *sciendas*, scil. ar-tes. [O.]

solertemque hunc efficere] Ita Urfinus et Salmastius. Au-tiqua lectio est: *solertemque his efficere*. Meursius: *solertemque ef-ficere*. Steuvechius: *solertemque sic*. [O.]

sciat ipse necesse est primus id, quod alterum colere con-stituit] Haec est Codicis MS. lectio, quam Heraldus ita interpre-tatur, ut sit *colere* idem quod *docere*, et similiter etiam construatur ab Arnobio *colere aliquem aliquid*, ut *docere aliquem aliquid*. Hu-jus autem constructionis exempla frustra quaesivi. Sed ferri potest

lectio Codicis, si ita interpretemur: *neceſſe eſt, ut is ipſe ſciat id, quod conſtituit ut alter colat, id eſt ut ipſe ſciat artem, quam addiſcendam alteri ſubjicit.* quod apprime convenit praecedentibus verbis: *Sed qui aliquam ſubjicit ignaro ac neſcio diſciplinam, ſollertemque hunc efficere nonnullius operis ſcientia contendit, ubi proprie dixit Arnobius ſubjicit diſciplinam.* Haud enim Dii operoſe erudiebant et inſtituebant homines artibus et diſciplinis, ſed illas tantummodo inducebant in vitam humanam, id eſt primis quaſi digitis monſtrabant hominibus artes, quas ipſi addiſcerent. Quare nihil mutandum exiſtimo. Nam *colere artem* pro diſcere centies apud veteres. Fulv. Urſinus leg. conj.: *quod alterum callere conſtituit,* probante Stewechio. Salmalius ed. *docere conſtituit.* [O.]

Dii ergo ſunt artifices, primi ſunt: ſive quod etc.] Heraldus putat, in his verbis aliquid vitii latere, et tollendum alterum ſunt, ut ſit expedita ſententia. Editio Lugd. Bat. habet: *Dii ergo ſunt artifices, primi ſunt.* Sed nihil mutandum. *Dii ergo ſunt artifices* eſt conſuſio ex praecedentibus. Pergit deinde: immo *primi ſunt,* quod in ſequentibus demonſtrat. [O.]

cur eſſe dicatis in aliis alios perceptionibus gnarures] Ita ediderunt Canterus et Lugd. Bat. ex emendatione Joſ. Scaligeri ad Feſt. v. *Gnarigavit.* Cod. MS. *ignariores,* vitioſe, unde Gelenius fecerat *gnariores.* Sed *gnarures* legendum. *Gnaruris* antiquum pro *gnarus,* ut *gnaruro* pro *gnarum reddo.* Plaut. Moſtell. Act. I. Scen. II.: *Simul gnarures volo vos eſſe hanc rem mecum.* Vide intpp. ad Feſt. I. l. ad Aufon. Epiſt. XXII. vs. 20. p. 671. ed. Tollii, Oudend. ad Apulej. Met. I. 15. p. 64. et imprimis, qui de hac voce multus eſt, G. J. Voff. in Etymol. Rom. v. *Gnarus:* Pro *perceptionibus* Editio princeps habet *praeceptionibus:* quod tolerari poſſit, ut ſit i. q. artium praecepta. Meurſius conj. *ignarures.* [O.]

et habere ſollertias, in quibus ſinguli ſe vincant] Ita propius ad lectionem Codicis in quibus ſingulis evincant emendavit Fulv. Urſinus, probante Meurſio. Stewech. mavult: *in quibus ſinguli vigeant.* Ed. Lugd. Bat. habet: *in quibus ſinguli emineant.* [O.]

Cap. XXIII. — atque ut bene ac feliciter cedant, illorum proviſione curari] Quorſum hic cadant? Quaſi vero *cedere* non eodem dicatur modo. Sic *bene ac feliciter cedere,* ut apud Graecos εὐροσῆν et εὖ πλεῖν. Sic etiam dicitur res ὀδῶν βαδίζειν, quae ad finem ſuum nullis impedimentis tardata bene feliciterque it. Plutarchus in Pyrrho: καὶ τὴν ἐπιβουλήν ὀδῶν βαδίζειν οἰόμενος οὐ κατεῖχεν, ἀλλ' ὑπὸ χαρᾶς ἐξέφερε πρὸς τοὺς φίλους. Sic Ovid. I. Faſtorum :

Gaudet; et a pedibus tracto velamine, rotæ.

Ad sua felici cæperat ire via.

Deos nobis *supereffe* *vustodes*] *supereffe*, id est *praeesse*. Sic infra Cap. XXV.: *Unctiombus*, inquit, *superefi Unxia*, cingulorum *Cinxia replicationi*. et Lib. IV. Cap. IX.: *Quis Libentinam*, quis *Liburnum libidinum supereffe tutelis*. Ita sæpiissime ap. Ictos. Eodem sensu *supra* rem aliquam *esse* pro illi rei *praeesse* apud Vitruvium Proleg. ad Lib. VII. *Rex* — — — *retulit ad eos*, qui *supra Bibliothecam fuerant*. [C. Barth. in *Adversar. Lib. XXIV. Cap. XI. pag. 1195.*] Similiter Tacitus Ann. III. C. 47.: *fide et virtute legatos, se consiliis supersuisse*, i. e. *adfuisse*, *opem tulisse*. vid. Ernest. p. 318. ed. Oberlin. [O.]

Per maria tutissimas præstat Portunus commeantibus navigationes] Recte *ntissimas*. Unde et supplicabant ac sacrificabant *Ποσειδῶνι ἀσφαλείῃ*. Non solum igitur Neptunum, sed et Portunum aliosque maris Deos navigaturi invocabant. [Herald.] De Portuno sive Portunno (nam utrumque scribitur) locus classicus est Ovidii Fast. Lib. VI. 541 seqq.:

— — — — *Gaude defuncta laboribus, Ino,*

Dixit; et huic populo dextera semper ades.

Numen eris pelagi; natum quoque pontus habebit.

In vestris aliud sumite nomen aquis.

Leucotheë Grajis; Matuta vocabere nostris.

In portus nato jus erit omne tuo.

Quem nos Portunnum, sua lingua Palaemona dicet.

Ite, precor, nostris aequus uterque locis.

Portunus scil. a portu. vid. Cic. de Nat. Deor. II. 26. [Elmenh. et O.]

Confus] Servius ad Virgil. Aen. VIII. 636. *Ruptae sunt Sabinæ Consultibus, hoc est mense Martio. Confus autem Deus est consiliorum, qui ideo templum sub tecto habet, ut ostendatur, tectum esse debere consilium. Inde est quod et Fidei panno velata manu sacrificabatur, quia fides tecta esse debet et velata. Ideo autem dicato Consi simulacro rapuerunt Sabinas, ut tegeretur initum de rapto consilium. Iste Confus et equestris Neptunus dicitur: unde etiam in ejus honorem Circenses celebrantur. Conf. Alcon. Pédian. in Cic. Proem. Actionis in Verrem. Plutarch. in Romulo Cap. XIII. Dionys. Halicarn. Ant. Rom. Lib. II. pag. 100. ed. Sylburg. Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XI. Tertullian. de Spectac. Cap. V. [Elmenh. et O.]*

Pales Innuisque custodes] Innuus idem erat, teste Macrobio (Lib. I. Sat. Cap. 22.), atque Pan, sive, ut Servius observat (ad Aen. VI. vs. 776.), *Innuus* latine appellatur, *græce Πάν*; idem

ἑφιάλης, latine *Incubo*. Idem *Faunus*, idem *Fatuus*, *Fatuellus*. Dicitur autem *Inuus* ab *ineundo* passim cum omnibus animalibus. [Nourr. p. 410.] Servius ad Aen. VI. vs. 776.: *Castrum Inui*, id est *Panos*, qui illic colitur. *Inuus* autem Latine appellatur, Graece Πάν, item ἑφιάλης Graece, Latine *Incubus*. Idem *Faunus*, idem *Fatuus*, *Fatuellus*. Dicitur autem *Inuus* ab *cundo* passim cum omnibus animalibus. Cum Servio consentit Aurel. Victor de Orig. Gent. Rom. Cap. IV. ubi vid. Jo. Arntzen. qui omnia vet. loca de Inno diligenter collegit pag. 11. Conf. Macrob. Saturn. Lib. I. Cap. XXII. Rutil. Itinerar. Lib. I. vs. 232. ibique intpp. in Poet. Lat. min. P. Burmann. Tom. II. p. 77. 78. [O.]

ab *aestivis avertere*] De aestivis istis notavit Varro de Re Rust. II. Cap. I. §. 16. Romanos nimirum pecora alibi hibernatum, alibi aestivatum egisse, ad eundem fere modum, quo alibi hiberna, alibi aestiva eorum militibus. [Steweck.]

cessatione inimica] Steweck. leg. cens. *cessatione inimica*. Meursius: *cessatione imbrica*, id est *imbrium*. Sed bene habet vulgatum *inimica*: est idem quod *ingrata*, *incommoda*, ut bene expl. Schwarz. ad Plin. Panegy. Cap. XVI. pag. 85. *Cessatio* autem, cum quis non impedit, avertit malum, quod avertere posset, *das Zusehen, Zulassen, Geschehenlassen*. Vid. supr. ad Lib. II. Cap. XLIV. [O.]

Flora illa meretrix] Ita Editores omnes ante Salmasium, qui in ed. Lugd. Bat. dedit *genetrix*. Sed *meretrix*, si e Cod. MS. fluxit, non est eliminandum. Sic enim Minucius Fel. Octav. Cap. XXV.: *Sane et Acca Larentia, et Flora, meretrices propudiosae, inter morbos Romanorum et Deos computandae*. ubi vid. Elmenhorst. pag. 257. ed. Gronov. et Lactantius Inst. Lib. I. Cap. XX.: *Flora, cum magnas opes ex arte meretricia quaesivisset, populum scripsit haeredem, certamque pecuniam reliquit, cujus ex annuo foenore suus natalis dies celebraretur, editione ludorum, quos appellant Floralia*. [O.]

pubescentes herbas adurit — — — — *nocentissimum frigus*] *Urere, adurere* de frigore saepissime ap. optimos scriptores. Ita Ovid. Fast. I. 680.:

Nec nova per gelidas usta fit herba nives.

et Virgil. Georg. I. vs. 93.:

— — — — *Rapidive potentia solis*

Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.

ubi vid. Servius. Conf. Cic. Tusc. II. 16. ibique Davif. Heinf. et Drakenb. ad Sil. IV. 68. Savaro ad Sidon. Carm. V. vs.

523. Valkenaer. ad Theocrit. Adon. pag. 224. Oberlin. ad Tacit. Ann. XIII. 35. pag. 782. [O.]

parricidalibus nixibus] Tertullianus Lib. de anima Cap. XXV.: *Atquin et in ipso adhuc utero infans trucidatur necessaria crudelitate, quum in exitu obliquatus denegat partum, matricida, ni moriturus.* [Herald.]

atque urbium portiones] Ita MS. et ed. Lugd. Bat. Alii *potiores*, quod est e conjectura Gelenii. Sed nil mutandum. *urbium portiones* sunt *urbium regiones et vici*, qui saepius igni conflagranti, integrae urbes rarissime. [O.]

ad cinerem patitur flammaram voracitate collabi] Proprie. Dicitur enim ignis vorare, tanquam truculenta aliqua bestia. Quare Aegyptii corpora cremare nolebant, quia existimabant, ignem *Σηρίου εἶναι ἐμφυχον* πάντα δὲ αὐτὸ ἐσθίειν, τὰπερ αὐτὸ λάβῃ, ut scribit Herodotus Musa III. Pindarus quoque ignem ab Aetna erumpentem *ἐρπετόν* appellat eadem profus de causa, prima Pythionica. Et Aeschylus in Prometheus:

Πεταμοὶ πυρὸς δάπτουτες ἀγρίαις γνάθῃς

Τῆς καλλιμάχου Σικελίας λευρὰς γύας.

Quare et *lambere*, quod serpentibus proprie tribuitur, saepe dicitur ignis apud Virgilium aliosque, et *degufiare* apud Lucret. II. 192. [Herald.]

obliquata, dubia] Ita Cod. MS. quam lectionem mutare non ausim. Arnobium enim amare talia epitheta sine particulis copulativis iungere saepius jam ostendimus. Et eodem sensu *obliquatas preces* dixit Statius III. Theb. 332. cum quis non directe petit, sed ea dicit, quae vim precum habent. *Obliquata* igitur *responsa, genuundue, geschraubte Antworten*. Eodem sensu *flexa* dixerat olim Pacuvius:

Flexa, non falsa autumare dictio Delphis solet.

Sic Virgilius de Sibylla Apolline plena Aeu. VI.: *Horrendas canit ambages*. Unde *λοξίας* Apollo ap. Graecos. Fulv. Ursin. *leg. cur obliqua et obscuritatis* etc. omissa v. *dubia*. Salmastius et Oberthür.: *cur obliqua ac dubia*. [Herald. et O.]

et obscuritatis submersa caligine] Cod. MS. *et obscuritatibus submersa caligine*, quod defendit Heraldus interpungens *submersa, caligine*, more Arnobii plura simul copulantis sine copula. Sed dubitare licet, Arnobium h. l. a consueta dicendi formula, *obscuritatis caligo*, recessisse. Itaque sequor emendationem Steweckii et editoris Lugd. Bat. Fulv. Ursin. conj. *obscuritatum submersa caligine*. [O.]

dat saepius subministratque responsa] Sic editio Lugd. Bat. e conjectura Meurfii et Steweckii, probata etiam ab Herald

in Curis secundis. Cod. MS. habet: *submonstrat responsa*. Et utrumque, opinor, tolerari potest. *Submonstrat Apollo responsa consulentibus oracula: subministrat sacerdotibus vaticinantibus.* [O.]

Aesculapius officii et medendi artibus praeest] Stewech. conj. *officinis* etc. putans, *officia* absolute obscuro sensu usurpata Priapo potius convenire, quam Aesculapio. Sed nil mutandum. Est scilicet familiaris Arnobio trajectio pro *medendi officii et artibus*. [O.]

immo sub ipsis fiunt curantium manibus atrociora? Curat Mercurius etc.] Ita edidi ex emendatione felicissima et, ut puto, verissima etiam editoris Lugd. Bat. Cod. MS.: *immo sub ipsis fiunt curantium manibus atrociora curae. Mercurius etc.* quod merito suspectum Fulv. Ursino et Heraldio delentibus v. *curae*, Stewechio etiam legenti *cura*. Sed multo melior Salmassii correctio rescribentis *curat* hocque cum sequentibus verbis conjungentis. [O.]

ceromas] Duplex est hujus vocis significatio. *Ceroma* enim est unguentum, oleo subactaque cera et luto confectum, quo athletae et alii ungebantur, cujus mentionem faciunt Martialis Lib. XIV. Epigr. 19. Plinius Hist. Nat. Lib. XXVIII. Cap. 4. XXIX. 1. et Juvenalis Sat. VI. 247. Alio autem sensu *ceroma* locum significat, ubi iidem athletae ungebantur. Idem Plinius Lib. XXXV. Cap. 13.: *Palaestras athletarum imaginibus et ceromata sua exornant*. Seneca de Brev. vit. Cap. 1. *in ceromate* — — — *spectator puerorum rixantium sedet*, et hoc secundo sensu hoc vocabulum accipiendum videtur nostro loco. [Nourr. pag. 414.] Ceterum insolentior hic est formatio accusativi primae declinationis, cum omnibus locis citatis occurrat *ceroma, tis*, genere neutro. [O.]

pugillatibus et luctationibus praeest] Prudentius contra Symmach. Lib. II. §. 4.:

Tum mastigophoris, oleoque et gymnadis arte

Unctis pugilibus miles pugnabat Etruscus,

Nec petaso insignis poterat, Lacedaemone capta,

Mercurius servare suas de clade palaestras. [Nourr. pag. 415.]

cur unius in officio praesidatus] Infra Lib. IV. *Et quid (quaeso) ut faciat praesidatum focorum iste Deus sortitus est?* [Elmenh.] praefectura, seu officium praesidis, praepositi et praefecti. [Nourr. p. 561.] Vid. Cap. sequ. Vox cadentis latinitatis. Aurel. Victor de Caesar. C. 29.: *Macedonas praesidatu regebat*. Vopiscus in Carino C. 17. p. 812.: *praesidatum*

Dalmatiae administrabat etc. Conf. Ol. Borrich. Cogitt. h. v.
[O.]

hos victoriae compotes; alios vero perpetitur ignominiosa infirmitate rideri] Nota obiter loquutionem. Sic Homerus Il. 1.:

— — — — — ἡ μὲν ἔπειτα

Εἰς ἄλλα ἄλλο βαθεῖαν ἀπ' αἰγλήεντος Ὀλύμπου·

Ζεὺς δὲ ἔδν πρὸς δῶμα.

suppl. ἔβη. Et in Tragoedia:

Καὶ μὴ μ' ἀπιμον τῆσδ' ἀποστείλητε γῆς,

Ἄλλ' ἀρχέλευτον καὶ καταστάτην δόμων.

Subintellige καταστήσατε. Sic intellige hic *perficit*, ut sit *hos victoriae compotes perficit, alios vero perpetitur etc.* Atque repetendum hoc verbum ἀπὸ κοινοῦ. [Herald.] Zeugma ubivis obvium. Non igitur audiendus Stevechius in editione sua et in notis ad Apulej. Met. Lib. XI. pag. 800. ed. Oudendorp. conjiciens *compotit*, i. e. *compotes* facit. Verbum alias probatum et antiquum. [O.]

ignominiosa infirmitate rideri] Neque in his quidquam mutandum. Quorsum hic *infirmitate*? Sic igitur ridentur a spectatōribus, qui partes suas inepte agunt. Horatius (I. Epist. I. vs. 8 sq.):

Solve senescentem mature sanus equum, ne

Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.

Talis fortuna crassi illius et ob nimiam pinguitudinem tardi cursoris, quem risum et a spectatōribus fodicatum scribit in Ranis Aristophanes. [Herald.]

Cap. XXIV. — *et nisi pecorum sanguine delibutas suas conspexerint arulas*] Atqui *arulae* alias dicuntur ἐσχάραι περιφορηταί, ut docet Scholiastes Aristophanis ad Acharnas. *Foculos* Latini dicunt, nomine quidem generali, sed huic rei proprie assignato. Quare quod *foculum accensum* dicit Livius in Scaevolae historia et Seneca Epist. XXIV. et LXVII., ἐσχάρῖδα πῖρ ἔχουσιν Plutarchus in Poplicola. [Idem.] At *arula* h. l. sine dubio pro *ara*. Nam in talibus foculis nunquam pecora, sed tantummodo fruges vel minora animantia, v. c. columbae, offerebantur diis, vel etiam aromata incendebantur. Et *dii illi tutelares*, quos nominat auctor, non semper fuerunt Dii minores vel genii, verum etiam Dii majorum gentium, quibus adeo majoribus hostiis litabatur, v. c. Juno Sospita. [O.]

ultroque ab his fluere inexpectata benevolentiae mūnera] Quo mens eorum (v. c. Fulv. Ursini) abierat, qui *inexpectata* repōni hic volebant? Atqui vulgata lectio optima est et

convenientissima. Nam *inexpectata* bona a Diis fluere in tantum existimabant, ut, quaecumque praeter spem prospere feliciterque cadebant, ea Diis accepta ferrent. Quare *Σεόπειμπα* appellabant illa, v. c. Artemidor. Lib. I. Cap. VII. Eadem κατὰ Σεῖον, κατὰ δαίμονα, κατὰ τύχην, vel ἀπὸ τύχης accidere dicebant. Latini *divinitus*. [Herald.]

cunctis subministrat aequaliter, bonis, malis, justis, ingenuis, servis] Probo Fulvii Urfini conjecturam legentis: *cunctis subministrat aequaliter, bonis, malis, justis, injustis, ingenuis, servis*. Stewech. Codicis vestigia, ubi legitur *malis, injustis, servis*, secutus corrigit *justis, servis*, et putat, *justos* in oppositione fervorum intelligendos esse manumissos, ex ICtorum definitione justam vel majorem libertatem, immo civitatem Romanam consecutos, illos scil. qui viudicta, censu, aut testamento manumissi erant. *ingenuis* est e correctione Gelenii. [O.]

fessis atque invalidis rebus] Vide supra ad Lib. I. Cap. XXV. [O.]

et multiformi semper asperitate vallatis] Ita exprimit Graecorum *περίστασις*. [Herald.]

sacrificiis editis] Heraldus in Curis secundis mavult: *sacrificiis redditis*. [O.]

magnificentia nominis] numinis mavult Stewechius. Sed amat Arnobius dicere *nomen Dei* pro Deo. Vide supra ad Lib. I. [O.]

Cap. XXV. — *Uctionibus, inquit, superest Unxia, cingulorum Cinxia replicationi*] Martian. Capella de Nuptiis Philol. Lib. II. pag. 37. (pag. 61. ed. Bern.) *Interducam et Domiducam, Unxiam, Cinctiam* (te Junonem) *mortales puellae debent in nuptiis convocare, ut earum et itinera protegas, et in optatas domos ducas, et cum postes ungent, faustum omen affigas, et cingulum ponentes in thalamis non relinquas*. Cf. Feli. in *Cinxia Juno*. [Elmenh.] *Cinxia* Graecis vocata *Ειλήθνια λυσίζωνος*. Theocritus Idyll. XVII. vs. 60.:

Ἐνθα γὰρ Ειλήθνια ἐβώσατο λυσίζωνον. [Nourr. p. 412.]

Pro *replicationi* Stewech. legend. suspicatur *explicationi*; nudo enim Herculeo (id est arctissimo) vinctum erat cingulum, teste Festo. Vid. G. J. Vossii de Idolol. Gent. Lib. II. C. 26. pag. 161. [O.]

Victa et Potua sanctissimae] Bella haec numina modis tam diversis inveniuntur appellata, ut facile existimes, non magnam fuisse, nec valde celebrem eorum majestatem. [Herald.] Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XI. *Potuiam* appellat, quae *portionem* ministret: *Educam, quae escam* praebet. *Edufau*

et Potinam Deas puerorum infantium praefides vocat Cato de liberis educand. ap. Nonium. *Eduliae, Potinae et Cubae*, deabus edendi, potandi et cubandi, pueros initiari tradit Varro ap. Donat. in Terent. Phorm. Act. I. Scen. I. vs. 11. ubi vide Lindenbrog. pag. 593. ed. Zeun. Conf. Aufou. Popp. ad Varron. Fragment. pag. 400. ed. Bip. qui apud nostram pro *Victa* cum Fulv. Urfino leg. ceuset *Victua*. Meursius: *Victa et Pota*. [O.]

nisi postes virorum adipali unguine oblinerentur a sponsis] Servius ad IV. Aeneid. vs. 457 sqq. *Ritum*, inquit, *veri et venerabilis templi, mariti templum obtinere cupiebat* (Dido). *Templa enim velamentis religiosa monstrantur, et moris fuerat, ut nubentes puellae, simul cum venissent ad linen mariti, postes, antequam ingrederentur, propter auspiciam sanctitatis, ornarent laneis vittis (unde ait Virgilius vellerebus niveis) et oleo ungerent: unde uxores dictae sunt, quasi unxores.* Paulo post: *Hi qui de nuptiis scripserunt dicuntur, nudant, quum nova nupta in domum mariti ducitur, solere postes unguine lupino obliniri; quod hujus serae et unguen et membra multis rebus remedio sunt. Alii hoc Romuli dicunt temporibus institutum, quod Romulus et Remus lupino lacie nutriti sunt.* [Heraldus.] Conf. Biffon. de Ritu Nupt. [Ulmenh.]

nisi virginalia vincula jam ferrentes dissolverent atque imminentes mariti] Festus: *Cingulo nova nupta praecingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis: ut, sicut illa in glomem sublata conjuncta inter se sit, sic vir suus secum cinctus vinctusque esset.* Hunc Herculeum nodo vinctum vir solvit omnis gratia: *ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui LXX liberos reliquit.* Cf. Ernesti ad Callimach. Hymn. in Dian. vs. 16. et Döring. ad Catull. Carm. II. vs. ult. Ceterum *imminentes mariti* dicuntur mariti cupidissimo appetentes amplexum muliebrem, uti jamjam laxaturi fraena appetui. Ita Catull. Carm. LXI. vs. 171.:

Adspice intus ut accubans

Fir tuus Tyrio in toro

Totus immineat tibi.

Ubi vid. Achill. Staium pag. 213. ed. Graev. et C. Barth. in Adversar. Lib. XLVI. Cap. XX. pag. 2172. [O.]

naturas malis gaudentes semper, et humani generis attribuitis vastitate] Ita Fulv. Urfinus, probante Meursio, Heraldus et Salmasio. Cod. MS.: *attribuistis vastitatem.* [O.]

Cap. XXVI. — Deam Lavernam furum] Hinc preces illae furis ad Lavernam ap. Horatium I. Epist. XVI. vs. 60 sqq.:

— — — — — *Pulchra Laverna,
Da mihi fallere, da justum sanctumque videri;
Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.*

ubi Acron: *Laverna in via Salaria lucum habet; est autem dea furum dicta Laverna a lavando; nam fures lavatores dicuntur.* v. c. Petronio Cap. 140. §. 15. ubi vide Anton. Conf. G. J. Voss. de Idololatr. Lib. VIII. Cap. 17. et IX. Cap. 50. et in Etymol. Rom. v. *Laverniones.* [O.]

Bellonas, Discordias] Virgilius Aen. VIII. 701.:

— — — — — *tristesque ex aethere Dirae;*

Et scissa gaudens vadit Discordia pulla:

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

Conf. Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XXI. [*Herald.* et *Elmenhorst.*]

et laeva illa quae constituitis numina] *Laeva numina* h. l. significatione Graeca. Numina in laedendo magis quam in juvando potentia. Sic infra Lib. VII. Cap. XXIII.: *Nam Deos benignissimos dicere, lenesque habere naturas, et sanctum et religiosum et verum est: malos autem et laevos nequaquam sumendum est auribus.* et eodem capite: *Ita nihil prodesi promereri velle per hostias Deos laevos.* Conf. Gell. Noct. Att. Lib. V. Cap. XII. Contrario sensu Romanis numina laeva dicuntur fausta, prospera, ut ap. Virgil. Georg. IV. 7.:

— — — — — — — *si quem*

Numina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo.

ubi vid. Voss. V. Cl. pag. 733 sqq. [O.]

taciturnitatis silentio] Non audiendus Meursius conjiciens: *silentio taciturni satis.* Nam ita loqui amant recentioris aevi scriptores. Aldhelm. de laud. Virg. citatus ab Elmenhorst.: *Si celeberrimum illud spectaculi genus, per totos mundi cardines vulgatum, taciturnitatis silentio oppilatum vilescat.* Eodem sensu *taciturna silentia* etiam ap. optimos scriptores, v. c. Ovid. de Arte amandi II. 505.:

Qui sermone placet, taciturna silentia rumpat. [O.]

Martem ipsum ponemus in medio] Sic loquuntur Graeci. Arrianus Lib. III. Dissertt. Epictet. Ἐλάτῃ εἰς τὸ μέσον, καὶ εἰπὲς ἡμῖν, πότε ἀταραχώτερον ἐκάθευδες; ὦν, ἢ πρὶν γενέσθαι Φίλος τοῦ Καίσαρος; [*Herald.*]

Nam si sedator militaris infaniae est] Mars Quirinus. Vide supra ad Lib. I. Cap. XLI. [O.]

sin autem conditor illorum est] Mars Gradivus. Vide supra ad Lib. I. Cap. XLI. [O.]

et servitutis conditionem imponere] Proprie et e Jurisconsultorum loquendi more. Zeno Veronenſis ſermone de Avaritia ſecundo: *Sed haec non ad vos fratres, quorum largitas provincijs omnibus nota eſt; a vobis multi redempti: multi edictis ſervilibus liberati, multi conditionibus exuti gratias agunt: veſtrae domus peregrinis omnibus patent etc.* Hinc conditionales, qui certis conditionibus operas ſuas locarunt. Tertullianus de Idololatr. Cap. XII: *Opera et conditionalis eram.* [Herald.]

commorientium fratrum parricida nece] Alludit ad hiftoriam Ateochis et Polynicis. Meurfius conj. *parricidalis nece.* [O.]

parricidalis congreſſionis horrore] Trajectio haud infrequens ap. Latinos pro *parricidalis congreſſionis horrore*, ut abſque neceſſitate corrigere voluit Fulv. Urfinus. [O.]

Cap. XXVII. — *Quidquid labis et criminis ab infania proficiſcitur tali, id Veneris debere vulneribus imputari*] Ita editi ex emendatione editoris Lugd. Bat. Cod. MS.: *talibus Veneris debeat vulneribus imputari*, unde Gelenius ſecerat: *proficiſcitur tali, Veneris debeat etc.* Heraldus: *proficiſcitur tali, id ut Veneris debeat etc.* [O.]

diſuniantur] i. q. dirimantur, diſſecantur. Vide Salmaſ. ad Solin. pag. 797. Alii legunt *diſſuntur*, non male. [O.]

in inceſtas libidines] Ita reſoluit Stevechius ad Cod. MS. veſtigia, ubi erat *inceſtas libidines*, ſequenti ed. Lugd. Bat. Antea legebatur: *inceſta libidine.* [O.]

ſapientes et fortes viri ſolvunt decreta conſtantiae] Loquitur verbis Stoicorum; apud quos *fortes* appellantur ii potius, qui domant animum, et vitia comprimunt, quam qui bellica laude pollent. Indidem *decreta*, τὰ κεκριμένα, unde efficitur *invicta προαίρεσις*, atque hinc *conſtantia*, τὸ βέβαιον τοῦ ἤθους, quando virtus plane conſummata eſt, et firmiſſimis radicibus fundata. [Herald.]

virilitatis vigore mollito] Meurfius pag. 95. et Drakenborch. ad Sil. Ital. Lib. VI. vs. 275. pag. 307. legendum ſuſpiciantur: *virilitatis rigore mollito*. Sed vulgatam lectionem bene defendit Wopkenſ. in Lectt. Tullian. Lib. I. Cap. XI. pag. 63. Ita enim Tertullianus de Pallio Cap. IV.: *niſi diu mollitas et evigoratas*, ubi Salmaſius pag. 253. annotat, Tertullianum alioſque eorum temporum ſcriptores *vigorem* paſſim pro rigore et quidquid molli contrarium eſt, uſurpare. Sic rigidum dogma Stoicorum et ἀπόſτας illam *στωικὴν* vigorem dixit idem Tertullian. in Libro de Anima: *prout aut Platonis honor, et Zenonis vigor, aut Ari-*

stotelis tenor, aut Epicuri stupor, aut Heracliti moeror. Ita apud eundem *disciplinae vigor et disciplinam rigorare*, id est rigidiorum facere. Similiter etiam Cyprianus: *increpans vigore Censoris et iudicis*, pro severitate Censoris etc. Haec ex Salmasio l. l. [O.]

innectuntur cervicibus laquei] R. Bentley ad Horat. Epod. XVII. vs. 72. verba: *Frustraque vincla gutturi innectes tuo*, multis exemplis ostendit, locutionem *innectere vincla gutturi*, ut et *innectere cervicibus laqueos*, prorsus repugnare bonae ac probatae latinitati, sed dicendum fuisse *innectere guttur vinculis, innectere cervices laqueis*, ideoque in Horatio rescribendum: *frustraque vincla gutturi nectes tuo*, et forsitan etiam apud nostrum: *nectuntur cervicibus laquei*. Ceterum, ut ipse fatetur summus Criticorum, tale quid fortassis ferendum in Arnobio, utpote scriptore minus accurato et sequioris aetatis. [O.]

conscenduntur ardentibus rogi] Allusio ad fatum Didonis, [O.]

et per vastas atque altissimas rupes jaciunt se passim voluntariis saltibus praecipitati] Respicit Arnobius sine dubio ad famosum illum saltum e Leucadia petra, unde desperati amantes et remedium furoris quaerentes in mare se praecipitabant. Vid. Ovid. Heroid. XV. 164 seqq. et, qui hac de re multus est, illustriss. Barthelémy in Voyage du jeune Anacharsis Cap. XXXVI. [O.]

Cap. XXVIII. — *Quisquamne est hominum rationis alicujus primordiis indutus*] Ita e Cod. MS. locum restituit P. Burmannus II. ad Anthol. Lat. Lib. III. Carn. LXXIV. vs. 10. pag. 514. Vol. I. Ceteri *imbutus*. Sed *induere virtutes et vitia* apud optimos scriptores. Ita Tacitus XV. Annual. C. 45.: *animum bonis artibus non induerat*. Livius Lib. III. Cap. 33.: *adeo novum sibi ingenium induerat*. et sic ἐπιείργος Homero II. A. 149. et passim. et in N. Testament. Evang. Luc. Cap. ult. vs. 49. ἐνδύσθητε δύναμιν. Conf. Arutzen. ad Plinii Paneg. Cap. 81. [O.]

quod in genere virtutis unito perfectionis apicem, atque ipsius retinet sapientiae jununitatem] Recte in genere virtutis unito, id est, in toto et integro virtutum choro, in tota virtutis summa, ita ut virtutis pars nulla desiderari possit. Falluntur igitur, qui haec mutare voluit. [Herald.] Fulv. Ursin. leg. conj. *unico*, Stevech. *unicae*. Pro *retinet* Gelenius ed. *retinent*, sequente editore Lugd., male, opinor. Sensus est: *quod scilicet placidos, lenes, mites esse, retinet perfectionis apicem*. Eodem sensu

D. Paulus ad Coloss. III. vs. 14. ἡτις (ἀγάπη) ἐστὶ σύσδεσμος τῆς τελειότητος. [O.]

Cap. XXIX. — *alius aliud de iisdem dicitis rebus*] Ita Meurlius. Antea *de ejusdem etc.* Editor Lugd. Bat. audaciori conjectura mutat: *alios alius Deos in eisdem dicitis rebus*, temere, opinor; neque enim omnia in Arnobio accuratissima et ad Logico-rum praecepta. [O.]

quem quidam ex vobis mundum, annum alii, solem esse prodidere nonnulli] Vide Ovid. Fast. I. 117 sqq. Macrob. Saturn. Lib. I. Cap. IX. Voss. de Idololatr. Lib. II. Cap. XVI. et imprimis Joannem Lydum de Mensibus Cap. I et II. pag. 55 seqq. ed. Schow. [O.]

Janiculi oppidi conditorem] Virgilius Aen. VIII. 358.:

*Hanc Janus Pater, hanc Saturnus condidit arcem,
Janiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.*

Conf. Ovid. Fast. I. vs. 241 sqq. [O.]

patrem Fonti] Ita MS. Scribo *patrem Fontis*. Hunc Martianus Capella recenset inter secundae regionis coeli deos. Meminit hujus etiam Varro de Ling. Lat. Lib. V. et Cicero de Legibus Lib. II. (Cap. XXII.) de sepultura loquens: *Redditur enim terrae corpus et ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur. Eodemque ritu in eo sepulchro, quod procul ad Fontis aras, regem nostrum Numam conditum accepimus.* Arae hae erant in Janiculo, propter quas sepulcrum Numae; delubrum etiam habuit juxta portam Capenam. Sacra ejus Fontinalia celebrabantur propriodie Idus Octobres. [Meursius pag. 96 seq.] Conf. Reines. Inscript. pag. 102. Davif. ad Cic. de Nat. Deor. Lib. III. Cap. XX. et Hug. Grot. ad Martian. Capell. l. l. Wagnerus, recentissimus editor Librorum de Legibus, in loco Ciceronis supra laudato nostrum locum citans legendum censet: *ad Fonti aras.* Ab hoc Fonte sive Fonto (quem Jani filium fuisse, ex uno Arnobio novimus) gentem Fontejam nomen suum deduxisse, conjicit Vailantus apud Ekhel. in Doctrina Nummorum Vet. Tom. V. p. 214. ex nummo illius gentis caput Jani more geminum lanugine vestitum repraesentante. Raschius autem in Lexico Rei Nummariae v. *Fontaja* gentis auctorem Deum Fontonem appellat. Haec non intelligens Gelenius edidit: *patrem Fauni*, pessime. Nam quis crediderit, Arnobium sibi tantopere contradixisse supra Lib. II. Cap. LXX. Faunum Pici filium facientem, et hoc loco, paucis paginis interjectis, Jani filium? [O.]

Vulturni generum] Vulturnus fluvius Campaniae, de quo multus est Oberlin V. Cl. ad Vibium Sequestrem pag. 210 seq. Hu-

jus unus, quod scio, Arnobius filiam facit nympham Juturnam. [O.]

Juturnae maritum] De hac Dea locus classicus est Servii ad Virgil. Aen. XII. vs. 139.: *Juturna fons est in Italia saluberrimus juxta Numicum flumen, cui nomen a juvando est inditum. Cum enim naturaliter omnis aqua noxia sit extraneorum corporibus, hic omnibus saluberrimus fons est. De hoc autem fonte Romam ad omnia sacrificia aqua adferri consueverat. Huic Juturnae Lutatius Catulus primus templum in Campo Martis fecit, nam et Juturnas ferias celebrant, qui artificium aqua exercent, quem diem festum Juturnalia dicunt. Varro rerum divinarum quartodecimo ait: Juturna inter proprios deos nymphasque ponitur. Haec Servius. Juturnam deam Latii indigeam, Dauni filiam, Turni sororem, edidit Virgilius Aen. XII. 735. Vid. Heyn. V. S. Excurs. III. ad Aen. VI. pag. 125. Vol. III. et Vulpium Vet. Lat. Tom. I. pag. 346 seq. Sed aliam nescio cujus auctoris genealogiam deae sequitur Arnobius. [O.]*

quem in cunctis anteponitis precibus etc.] Ovidius Fast. I. 171 seqq.:

*Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem,
Jane, tibi primum thura merunq; fero?
Ut possis aditum per me, qui limina servo,
Ad quoscunq; voles, inquit, habere Deos.*

Servius ad VII. Aeneid.: *Quidam Janum Eanum dicunt ab eundo, eumque esse Martem: et quod apud Romanos plurimum potest, ideo primum in veneratione nominari. Alii Janum aërem credunt; et quia vocis genitor habetur, ideo mandari ei preces nostras ad Deos perferendas. Conf. Macrobi. Saturn. I. C. 9. et B. Briffon. de Form. Lib. I. pag. 45 seq. [Heraldus et Elmenh.]*

viam vobis pandere] Ita Meursius et reliqui eum sequentes. Antea: *viam nobis pandere.* [O.]

ut quod Chronos est, habeatur Cronos] Cujacius verba *habeatur Cronos* tanquam Glossema librarii, qui in margine scripserat graece *habeatur χρόνος*, delenda censet, ut legendum sit: *Nam si tempus significatur hoc nomine, Graecorum ut interpretes autumant, quod Chronos est, nullum est. Sed nil video mutandum. Sensus est: ut quod Chronos (χρόνος) est (apud Graecos), habeatur Cronos (i. e. Saturnus). Cœ. de nomine Cronos vide Lactant. Inst. I. 12. Macrobi. Sat. I. 22. Plutarch. de Iud. et Ofr. Cic. de Nat. Deor. Lib. II. Cap. 25. Apulej. de Mundo pag. 135. Athenagoras Apolog. pro Christianis. Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. X. et al. quos citant Elmenh. et Nourr. [O.]*

Saturnium numen] Ita edidit Salmastius ex emendatione Ob. Gifanii. Alii: *Saturnium nomen*. [O.]

vitifatorem] Glossae: *Vitifator*, ἀμπελοφύτης. Accius ap. Macrobi. Saturnal. Lib. VI. Cap. V.:

O Dionyse, poter optime, vitifator, Semela genitus!
Virgilius Aen. VII. vs. 179:

Vitifator, curvam servans sub imagine sulcem. [Elmenth.]

fulciferum] Infra Lib. VI. Cap. XII. *Saturnus cum obunca falce, cuspis ruris ut aliquis, ramorum luxuriantium tonsor.* [Idem.]

minorum transmisit aetati] *Minores* i. q. posterii. Lactant. Inst. Lib. II. Cap. VII. *Sed hoc eos fallit, quod majorum nomine posito, non putant fieri posse, ut aut ipsi plus sapiant, quia minores vocantur, aut illi desipuerint, quia majores nominantur.* ubi vid. Büsemann. pag. 208. Ita Virgilius saepissime. [O.]

Cap. XXX. — Nam quid] Meursius conj. *Jam quid* etc. [O.]

Jove, quem solem esse dictitavere sapientes] Orpheus Hymn. VIII. (ed. Hermann) in Solem vs. 13:

Αἰθαλής, ἀμίαντα, χρόνου πάτερ, ἀθάνατε Ζεῦ.

Idem Fragment. Hymni in Jovem servato a Stobaeo Eclog. Phys. Lib. I. Cap. I. et a Proclo in Timaeum:

Ζεὺς πνοῆ ἀνέμων, Ζεὺς ἀκαμάτου πυρὸς ὄρμη,

Ζεὺς πόντου ῥίζα, Ζεὺς ἥλιος ἠδὲ σελήνη.

Conf. Macrobi. Sat. I. Cap. XXIII. Sanchoniathon. ap. Euseb. de Praeparat. Evangel. Lib. I. Cap. VII. G. J. Voss. de Idololatr. Lib. II. C. XIII. pag. 138. et imprimis Gisb. Cuper. in Harpocrate pag. 88. ed. Ultraject. in 4to et Column. ad Ennii Fragmenta pag. 326. 27. (ed. Hessel. pag. 209.) [O.]

agitantem pinnatos currus etc.] Haec hausta sunt e loco celeberrimo Platonis in Phaedro: Ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμῶν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἄρμα πρῶτος πορεύεται, τῷ δὲ ἔπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων. Conf. quos laudat Toupius ad Longin. Sect. XV. §. 4. pag. 322. ed. Weisk. [O.]

aethera nonnulli flagrantem vi flammae] Vide Cic. de Nat. Deor. Lib. I. Cap. XV. et Lib. II. Cap. XXVI. Serv. ad Aen. I. vs. 47. Macrobi. Saturn. Lib. I. Cap. IV. Clemens Alexandr. Lib. V. Stromat. Germanicus Arateis Phaenomenis p. 86. Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XI. Lib. III. Cap. IV. Varro de Ling. Lat. Lib. IV. [Elmenth.] Cf. Voss. de Idololatr. Lib. II. Cap. LXXXIV. pag. 268. [O.]

ardoris inextinguibili vastitate] Ita ed. Lugd. Bat. Alii: *inextinguibilis*. [O.]

in *Cretensium finibus memoratur esse celatus*] Origenes contra Celsum Lib. III. pag. 141. Athenagoras Apologia pag. 38. Eusebius de Praeparat. Evangel. Lib. III. Cap. III. [*Elmenh.*]

si aër illa est] ex Stoicorum sententia. Cicero de Nat. Deor. II, 26. *Aër autem, ut Stoici disputant, interjectus inter mare et coelum, Junonis nomine consecratur, quae est soror et conjux Jovis, quod et similitudo est aetheris, et cum eo summa conjunctio. Effoeminarunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil est eo mollius.* Conf. Macrobi. in Somn. Scip. Lib. I. Cap. 17. et Saturnal. Lib. III. Cap. 3. Porphyri. ap. Euseb. in Praeparat. Evang. Lib. III. Cap. 11. Augustini. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. 10. et Lib. VII. Cap. 16. [*Nourr. p. 441.*] Athenagor. Apolog. Serv. ad Aeu. VII, 311. [*Elmenh.*] Add. Cornuti. de Nat. Deor. Cap. 3. [*O.*]

Graeci nominis praeposteritate repetita] i. e., ut explicat Gesnerus (in Thesaurio), nomine "Ἡρα ita frequentato, ut tandem nescias, utrum Ἡρα dicatur, an ἄρα. Ceterum v. praeposteritas ἀπαξ λεγόμενον. Al. leg. Graeci nominis austeritate, male. Nec enim video, quid sit austeri in hoc vocabulo. [*O.*]

nulla Fluvionia] Leg. Fluonia. Festus: Fluoniam Junonem mulieres colebant, quod eam sanguinis fluorem in conceptu retinere putabant. [*Meurf.*] Quam quidem nomenclationem Augustinus (de Civ. Dei Lib. VII. Cap. 2.) Varronis auctoritate confirmat: *Dea Mena menstruis fluoribus praest, quamvis Jovis filia, tamen ignobilis. Et hanc provinciam fluorum menstruorum in libro selectorum deorum ipsi Junoni idem auctor (Varro) adsignat, quae in diis selectis etiam regina est, et hic tanquam Juno Lucina cum eadem Mena, privigna sua, eidem cruori praesidet.* Conf. eund. ibid. Cap. 3. et Voss. de orig. et progressu Idol. Lib. VI. Cap. XXVI. [*Nourr. p. 441 seq.*]

nulla Pomona] Pomona hortorum dea tironibus nota: cujus quidem nominis originem obscuram dicit Varro de Ling. Lat. VI. pag. 74. (ed. Dordr.). At quomodo ea Juno dici potuerit, haud facile perspicitur. Quapropter suspicantur nonnulli (Meurfius), hoc nomen librarii incuria esse corruptum, et ei subrogandum Sororia, quandoquidem Juno ferebatur esse Jovis soror et conjux. In hujus autem opinionis confirmationem adjungi potest Romae a fororio tigillo constructum Junoni templum, quod idcirco Junonis Sororiae nuncupatum fuit. Sed huic conjecturae nullo Codicis testimonio firmatae si aliam adjicere liceat, dicemus: et poma et fructus ad terram sive tellurem quandoquidem pertinent, fieri potuisse, ut Juno, quae tellus esse et terrestria regere credebatur, Pomonae, quemadmodum et tot aliis nominibus, appellata fuerit. Quod autem Juno terra censeretur, his Varronis (de Ling. Lat. Lib.

IV. pag. 19.) Augustinus (Lib. VII. de Civ. Dei Cap. 16.) verbis nos admonuit: *Jovis Juno conjux, et is coelum, haec terra, quae eadem tellus; et ea dicta, quod una cum Jove juvet Juno; et regina, quod haec omnia terrestria regit.* Sed de hac conjectura nostra aliorum est judicium. [Nourr. p. 442.] Scriverius ap. Meurs. legendum putat *Covona*, a *covo*, antiquo vocabulo pro caelo. Ergo *Juno Covona*, vel, ut Varro dixit (de Ling. Lat. V. pag. 49.), *Covella*, i. q. *ὀυρανία*. [O.]

nulla Ossipagina] Et hoc Junonis nomen nonnulli (idem Meursius, probante Herald,) depravatum putarunt et emendandum: *nulla Ops. Opigena.* de qua Festus: *Opigenam Junonem matronae colebant, quod ferre eam opem in partu laborantibus credebant.* Sed inae non satis dilucide conficitur, utrum haec eadem sit atque *Ossipagina*, quae, ut postea Arnobius scripsit, infantium ossa durare et solidare putabatur. Vossius vero (in Etymol. ad v. *Os*) adscribitur Stewechio, qui *Ossipaga* vel *Ossipanga* restituendum autumabat. Eam etenim sic nuncupatam censet, quod *pagat* sive, ut antiqui loquebantur, *paget puerorum ossa*. [Nourr. p. 442.]

nulla Februtis] *Februtis* sive *Februlis* (ut emendavit Jan. Doussa ap. Meurs. O.) Juno a Romanis dicitur, uti adhuc observat Festus (v. *Februarius*): *Februarius mensis dictus, quod tunc, id est extremo mense anni, populus februetur, id est lustraretur atque purgaretur (a Lupercis), vel a Junone Februata, quam alii Februaem, Romani Februlin vocant.* Lege sis Varronem (Lib. V. de Ling. Lat. §. 3.), Augustinum (de Civ. VII. 7.) et Lilius Gyraldum Syntagm. 3. p. 119. [Nourr. p. 442. et O.]

Populonia] *Populoniae* Junonis et templi in illius honorem dicati meminit apud Macrobius (Lib. III. Saturn. C. II.) P. Tertius: *In Papiriano enim jure, aiebat, evidenter relatum est, aras vicem praestare posse mensam dicatam; ut in templo, inquit, Junonis Populoniae mensa dicata est.* At hoc nomen illi inditum perhibent, quia maris et foeminae conjunctioni, ex qua novi populi creantur, Junonem praefici existimabant. De hac autem et Februti item Junone legendus Martianus Capella de Nupt. Philolog. Lib. II. [Nourr. *ibid.*]

Caprotina] *Caprotinae* vel, ut aliis placet, *Capratinae* Junoni mulieres olim sacrificabant ob servatam puellarum et matronarum pudicitiam, ac Fidenates, qui eam eripere volebant, superatos. Varro autem (de Ling. Lat. Lib. V. p. 47. ed. Dordr.) de hoc sacrificio sic loquitur: *Nonae Caprotinae, quod eo die in Latia Junoni Caprotinae mulieres sacrificant, et sub caprifisco faciunt, et e caprifisco adhibent virgam.* Hujus porro sacrificii atque festi, quod ancillarum vocabatur, causam et institutionem Macrobius

retulit Saturn. I. Cap. 11. Illius etiam meminit Platarchus (Parallel. Tom. II. p. 313.) et alii. Caeterum plura adhuc, ut Servius ait (ad Aen. I. vs. 12. 13.), erant Junonis nomina, ut *Curis* et *Lucina*, quae Arnobius, quandoquidem fatis multa memoraverat, silentio praeterire maluit. [Nourr. p. 443.]

Cap. XXXI. — *Granius*] Granius Flaccus Licinianus Grammaticus citatus a Festo v. *Ricae*, Macrobio Sat. Lib. I. C. XVI. et XVIII. Scripsit inter alia librum de Indigitamentis ad Caesarem, teste Cenforino de Die Nat. Cap. III. pag. 15. ed. Haverc. Conf. G. J. Voff. in Appendice ad Lib. III. de Hist. Lat. Oper. Tom. IV. pag. 261. [O.]

Minervam esse Lunam probabilibus argumentis explicat] Porphyrius ap. Euseb. Praepar. Evangel. Lib. III. Cap. 11. "Οπερ δὲ Ἀπόλλων ἐν ἡλίῳ, τοῦτο Ἀθηνᾶ ἐν σελήνῃ· ἔστι γὰρ τῆς Φανήσεως σύμβολον, Ἀθηνᾶ τις οὐσα. [Nourr. p. 443.] Add. Macrobi. Saturn. Lib. I. Cap. 17. [Elmenh.] Ut omnes deos ad Solem, ita deas ad Lunam (quam ἀσέλιον, id est vicariam Solis, vocarunt Graeci, teste Hesychio,) retulisse veteres: ita Minervam, Dianam, Cererem, Junonem, Isidem, Hecaten, Proserpinam, Rheam, Coelestem, Astartem, Parcas, Enyo, aliasque Lunam habitas, ex Porphyrio ap. Euseb. Praeparat. Evangel. Lib. III. Cap. XI. et aliis pluribus ostendit Gisb. Cuper. in Harpocrate p. 108. [O.]

aethereum verticem] Macrobi. Lib. III. Saturnal. Cap. IV. *Esse Minervam summum aetheris cacumen.* Idem Lib. I. Sat. Cap. XVII. Augustin. de Civ. Dei Lib. VII. Cap. XVI. [Elmenh.] Vide imprimis G. J. Voff. de Idolol. Lib. II. Cap. XLII. [O.]

Minerva, quasi quaedam Meminerva] Festus: *Minerva dicta, quod bene moneat.* Isidor. Lib. VIII. Orig. Cap. XI. Macrobi. Lib. I. Saturn. Cap. XVII. [Elmenh.] Aliud etymon sequitur Cicero de Nat. Deor. II. Cap. XXVI. *Minerva autem, quae vel minueret, vel minaretur.* Sed falso, ut ostendit Vossius l. I. p. 199. *Minerva* seu potius *Menerva* a μένος, vis animi, unde Latinum *mens* et antiqua verba *meneo*, *meno*, pro *moneo*: unde *mentio*, *memini*, *memor*, *reminiscor*. [O.]

nulla est ergo Mentis filia] Meursius rescribit *Metis filia*, quam cum Jupiter gravidam et Minervam parturientem instinctu Coeli et Terrae devorasset, capite praegnans factus, Vulcano accito, cerebroque dissecto, ipse Minervam peperit, ut testatur Hesiodus in Theogonia vs. 885 seqq. Sed verum esse *Mentis filia* docet Vossius de Idololatr. Lib. II. Cap. XLII. ex Afranii Fragmento apud A. Gell. Lib. XIII. Cap. VIII:

*Ufus me genuit, mater peperit Memoria,
Sophiam vocant me Graeci, vos sapientiam.*

Minerva igitur i. q. Prudentia, quae est filia Memoriae sive mentis. Et ipse Arnobius infra Cap. XXXVII. *Jovis ceteri praedicant* (Mufas) *ex Memoria uxore vel mente.* [O.]

nulla Victoriae] Difficile probatum, qua ratione Minerva filia Victoriae dicatur ab Arnobio. Dionysius liquidem Halicarnassensis narrat (Antiquitt. Lib. I. pag. 26. Sylb.): Νίκην δὲ Ἀργάδες μυθολογοῦσι Πάλλαντος εἶναι συγγετέρα τοῦ Λυκάουτος, τιμῆς δὲ παρ' ἀνθρώπων, ἃς καὶ ἔχει νῦν, Ἀθηναῖς βουλήσει λαβεῖν, γενομένην τῆς θεοῦ σύντροφον· δοξῆσαι γὰρ εὐδὺς ἀπὸ γουῆς τὴν Ἀθηναῖν Πάλλαντι ἀπὸ Διὸς, καὶ παρ' ἐκείνου, τῶς εἰς ὤραν κτίετο, τραφῆναι. Quibus certe verbis planum ille facit, Minervam non esse filiam Victoriae, sed tantummodo cum illa educatam. Praevium nihilominus opinionis suae adfertorem Arnobius habuit Paulaniam, qui dixerat (Lib. I. pag. 40. Sylb.): καὶ ἕτερον ἐνταῦθα ἱερὸν Ἀθηναῖς πεποιήται καλεομένης Νίκης. In quodam autem Orphei, uti inscribitur, hymno (N. 32. ed. Hermann. O.) illa vocatur νικηφόρε δαίμων. At hinc Arnobii narratio plane firmatur, si ejus in textu legeretur: *Nulla est ergo Mentis* (vel *Mētis*, ut Meursius voluit. conf. Hesiodi Theogon. vs. 885 seq. O.), *nulla Victoria*. Si vero legendum sit *nulla Victoriae*, expende quaeso, utrum haec opinio inde invaluit, quod a templo ipsius, quae Victoria nuncupabatur, cognominata est, aut quia pugnantes ejus auxilio victoriam reportare ferebantur. [Nourr. p. 445.]

Jovis enata de cerebro] Ita ed. Lugd. Bat. Alii: *nata*. Editio princeps: *elata*. [O.]

Quod aqua nubat terram, appellatus est — — — Neptunus] Varro de Ling. Lat. Lib. IV. *Neptunus, quod mare terras obnubit, ut nubes coelum, a nuptu, id est optertione.* [Elmenh.] Stewech. leg. conj. *Nuptunus*, sed derivandum videtur a Graeco νέφος, νεφέω. Scaliger ad Theophrast. de Causis Plantarum derivat a νίπτω. vid. Voss. de Idolol. Lib. II. Cap. LXXVII. p. pag. 259. A *nando* derivat Cicero de Nat. Deor. II. Cap. XXVI. ubi vide Davisium. Lipsius, qui de hoc etymo multus est Saturnal. Serm. Lib. I. Cap. II., in Ciceronis loco l. leg. censet: *a nubendo*. Ceterum *nubere* h. l. sensu proprio et primario i. q. velare, obvelare. Vid. Weitz. ad Pervigil. Veneris vs. 22. [O.]

nullus Deus est omnino Neptunus] In editione Lugd. Bat. fortassis operarum vitio legitur: *nullus Deus* etc. Atqui recte habet *nullus*, ut supra: *nulla soror et conjux Jovis, nulla Fluvionia* etc. [O.]

Stygii frater Jovis] Vide supra ad Lib. II. Cap. LXX. [O.]
pisiricum dominus] *Pisirix bellua marina longi corporis, sed angusti*, interprete Nonio. De divertis marinis monstris ista vox

videtur usurpata. *Balaenam* interpretatur Festus. Sed aperte distinguit *balaenam* et *pristem*, i. q. piltricem, Plinius Hist. Nat. Lib. IX. Cap. III. et IV. ubi novissimus illius libri editor, Laur. Theod. Gronovius pag. 6. *pristin* interpretatur piscem Oceani praesertim Arctici incolam, ex *squali* genere, rostro cuspidato, osseo, plano, utrinque dentato, Linnæo dictum *squalus pristis*, *der Sägehay*, *Sägefisch*. Conf. Jan. Doufam ad Lucilii Fragment. pag. 199. ed. Haverc. [O.]

maenarum] De hoc contento et vilis pretii pisciculo multus est N. Heinsius ad Ovid. Fast. II. vs. 578. quem vide. Graecis dicitur *μαινίς*, v. c. Plutarcho in Numa Cap. XV. ubi Kaltwasser, vertit *Sardelle*. Harduinus ad Plin. Hist. Nat. Lib. XXXII. Cap. XI. intelligit pisciculum illum, quem Galli *la mendole*, Romani *menola* vocant, *der Hautling*, *Sparfisch*. [O.]

rex falforum gurgitum, et tremebundi motator soli] Ita Meursius. Alii *suli*, ut videtur, ex MS. Sed praefero *motator soli*, id est *Σεισιχθων* et *Ἐνοσίχθαις*. Ceterum haec verba mihi videntur e vetere aliquo Comico vel Tragico irrisiois causa mutata ab Arnobio. [O.]

Cap. XXXVII. — *Mercurius etiam quasi quidam medicurius dictus est*] Isidorus Lib. VIII. Originum Cap. XI. *Mercurius quasi medius currens dicitur appellatus, quod sermo currat inter homines medius*. Conf. Augustin. de Civ. Dei Lib. VII. Cap. XIV. [Elmenh.] A *mercibus* derivat Festus. [O.]

quod inter loquentes duo media currat et reciprocetur oratio] Haec est vera et genuina membrarum lectio pro illo quod ediderunt: *inter loquentes duos*. Quarto casu *duo* pro *duos* antiquis in usu fuisse, ostendi ad Fl. Vegetium de Re Milit. cui camphrasin bis resitui Lib. II. Cap. VI. et Lib. III. Cap. XV. Exemplum si desideras, vide Ciceron. ad Fam. Lib. VII. Epist. 25. *Praeter duo nos* (inquit) *loquitur isto modo nemo*. Prudentius in Apotheosi: *Panes jubet et duo pisces apponi*. Cenforinus de Die Natali Cap. XIX. in scito Tribunitio: *Praetor urbanus, qui nunc est, quique posthac fuit, duo lictores apud se habeto*: vulgant vulgo *duos lictores*, non recte. Eadem de re annotasse commemini Sospitrum Grammaticum. [Stewech.] Conf. Mauut. ad Ciceronis l. l. [O.]

Caducitor ille Cyllenius, in Algido fusus monte, vertice] Constructio Arnobio familiaris pro in Algidi fusus montis vertice. Vide supra ad Lib. I. Cap. XXXVI. Partus eleganter dicitur *fundi, effundi*. Sic supra Lib. I. l. l. *Mercurius utero fusus Majae*. Lib. II. Cap. XVI. *ex alvis fundimur atque emitimur matrum*. infra Lib. IV. *Et quid Jovem mirantur ex feminae effusum dictare vos alio?*

Lactant. Lib. III. Cap. XVI. *Non enim aut parietes, aut locus, in quo quisque est susus ex utero, conciliat homini sapientiam. idem de Opific. Dei Cap. III. Queruntur — — — hominem nudum et inermem, tamquam ex naufragio, in hujus vitae miseriae projici et expelli; qui neque movere se loco, ubi effusus est, possit, nec alimentum lactis adpetere, nec injuriam temporis ferre. ubi vide Bünemann. pag. 1127. [Herald. et O.]*

mercium commerciorumque mutator] Festus: *Mercurius a mercibus est dictus: hunc enim negotiorum omnium existimabant esse deum. Plantus in Prologo Amphitryon.:*

Ut vos in vestris voltis mercimoniis

Emundis vendundis me laetum lucris

Afficere atque cōjuvare in rebus omnibus.

Conf. G. J. Voss. Etymol. Rom. v. *merces.* [Elmenh. et O.]

Terram quidam e vobis, quod cunctis sufficiat animantibus victum, Matrem esse dixerunt magnam] Lucretius

Lib. II. vs. 995 seqq.:

Pabula cum praebet, quibus omnes corpora pascent

Et dulcem ducunt vitam, prolemque propagant,

Quapropter merito maternum nomen adepta est. [Herald.]

quod salutarium seminum frugem gerat, Cererem esse pronuntiant] Ita sentiunt Cicero de Nat. Deor. Lib. II. C. XXVI. *Mater* (Proserpinae) *autem est a gerendis frugibus Ceres, tanquam Geres.* et Varro de Ling. Lat. Et ut hic C pro G, contra in aliis fieri notat Varro Libro IV, dum scribit: *Gladius C in G commutato a clade.* Festus item ab *urguendo Orcum*, a *praedicendo prodigium* format. Promiscuae etiam hae litterae olim librorum descriptoribus: unde in Codicibus confusa totiens Gajus et Cajus et alia mille. Immo et in varietate linguarum hunc quasi lusum reperiri nemo nescit. *Ciconiam* Latine dicimus; verum Galli, Itali, Hispani secundam syllabam per g scribunt, atque effantur suavius. [Steweck.] At falsum esse hoc etymon et nomen Cereris derivandum vel ab antiquo verbo *cereo*, quod est *creo*, vel a Graeco Cereris nomine antiquissimo Ἰήρως, pluribus docet summus Scaliger ad Varron. pag. 51. ed. Dordr. [O.]

nonnulli autem Vestam, quod in mundo stet sola, ceteris ejus partibus mobilitate in perpetua constitutis] Plato in Phaedro pag. 247. Vol. III. ed. H. Steph. Μένει γὰρ Ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μένει. Ovid. Fast. Lib. VI, 299:

Stat vi terra sua: vi stando Vestu vocatur

Causaque par Graji nominis esse potest.

Conf. Dionys. Hal. Lib. II. Hidor. Origin. Lib. VIII. Cap. XI. Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. X. G. J. Voss. de Idolol.

Lib. II. Cap. LIX. pag. 231. et J. Lips. in Syntagm. de Vesta et Vestalibus Cap. I. Scilicet dictum hoc ex falsa antiquorum opinione. Contrarium plane statuunt recentiores astronomi inde a Copernico. [O.]

quam Nigidius autumat matrimonium tenuisse Saturni]

Infra Lib. IV. *matrimonium magna ejus tenuerit mater.* [Herald.]

De P. Nigidio Figulo, Ciceronis aequali et socio in peste Catilinae extirpanda, post Varronem doctissimo Romauorum ac Pythagoraeo, vid. Harles Introd. maj. et Notit. Litteraturae Rom. pag. 165. Ernesti in Clav. Cic. et imprimis Jan. Rutgers., qui ejus fragmenta collegit, digessit et explicuit in Variar. Lection. Lib. III. Cap. XVI. pag. 246 sqq. [O.] Singularis de hoc scriptore Burignii Dissertatio exstat in l. t. *Memoires de l'Academie des Inscriptions.* [Ochsner.]

his sola praedicationibus indicatur] Fulv. Ursin, nescio qua de causa mutat *his illa* etc. [O.]

Cap. XXXIII. — *satietae fuga*] Id est *nimietatis*. *Satis* enim pro *nimis* passim apud hos scriptores. [Herald.] Ita Julius Capitolinus in Vita M. Antonini Philos. Cap. XXIV. *Et Antoninus quidem non est satis motus defectione Cassii*, i. e. valde, nimis motus; ubi vide Salmaf. in Script. Hist. August. Vol. I. pag. 385. Apud Cyprianum nil frequentius. Ita nostrum *genus* saepissime abundantiam vel, ut barbaro vocabulo utamur, *nimietatem* aliquam significat: v. c. *ich habe genus Arbeit*, i. e. *mehr als genus, ubersflussig*. Quo sensu Cicero aliique aureae latinitatis scriptores dicunt *satis superque*, contra *satis* simpliciter positum usurpant de mediocritate quadam magis in defectu quam in excessu peccante, ut nostrum *so so, nicht allzuviel*. Vide Heusinger. ad Cornel. Nepot. Cimon. Cap. II. et ad Ciceronem de Off. II. Cap. XXV. pag. 363. nec non Bünemann. ad Lactant. Inst. Lib. VI. C. XIII. pag. 774. [O.]

quem esse omnes ignem etc.] Vide Isidor. Orig. Lib. VIII.

Cap. X. Augustin. de Civ. Dei Lib. VII. Cap. XVI. [Elmenh.]

quod ad cunctos veniat, Venerem] Cicero de Nat. Deor. II. Cap. XXVI. *Quae autem Dea ad res omnes veniret, Venerem nostri nominaverunt.* [Elmenh.] Aliis tamen de hujus vocis etymo aliter visum. Nam Varro (de Ling. Lat. Lib. IV. p. 12.) a verbo antiquo *viere* (vid. supra ad Lib. II. Cap. 38.) i. e. *vincere* illud deducit, quod Venus non quidem *vincere*, sed *vincire*, vinciri, pudendis scil. vinculis, ipsa velit. Isidorus vero Orig. Lib. VIII. Cap. 11. *Venus*, inquit, *inde dicta, quod sine vi* (aliter *viro*) *foemina esse virgo non desinat*. Sed Arnobio haud forsitan inuenito probabilior visa est Ciceronis opinio. [Nourr. p. 449.] Adde

Selden. de Diis Syris pag. 223. Ciceronis locus Fulvium Urfinum movit mutare: *quod ad cuncta veniret.* [O.]

Proserpinam] Vide Cic. de Nat. Deor. II. Cap. XXVI. Hidor. Orig. Lib. VIII. Cep. XI. [Elmenh.] Adde Varion. de Ling. Lat. Lib. IV. pag. 20. ed. Bipont. Pro *proserpant* Fulv. Urfin. conj. *prorepant*, male. [O.]

non sentientis vocabulum potestatis] Ita Gelenius, quod probō. *Potestas* autem passim pro numine. [Herald.] Sic infra Lib. IV. Cap. XI. init. *Quid dicitis, o patres novarum religionum, quid potestatum.* Editio princeps Romana: *non sentiens vocabulum potestatis*, quod nescio qua de causa revocavit editor Lugd. Bat [O.]

frugum succrescentium motiones] *Motio* pro incremento, et *moveri* pro crescere saepissime. Columella Lib. XI. Cap. II. *Igitur a Kal. Martiis eximia est vitium putatio in X. Kal. Aprilis, si tamen se gemmae nondum moveant.* Ovidius Lib. III. Trist. Eleg. XII, 13:

Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur.

Eodem sensu κινεῖν καὶ βλαστάνειν ap. Graecos, v. c. Theophrast. Lib. I. de Causis Plant. Cap. VII. Plura collegit J. Fr. Gronovius Obss. Lib. III. Cap. I. pag. 355 seq. ed. Platneri. [O.]

Quid cum Liberum, Apollinem, Solem unum esse contenditis numen] Macrobi. Lib. I. Sat. Cap. XVII. XVIII. Augustin. de Civ. Dei Lib. VII. Cap. XVI. Servius ad Virgil. Georg. I. vs. 7. [Elmenh.] Vide imprimis Gisb. Cuper. in Harpocrate pag. 106 seqq. [O.]

Semeleius, Pythius] Rescribunt (Fulv. Urfin.) *Sminthius* propter ea, quae sequuntur: *Sminthiorum alter perniciēs murum.* Sed quemadmodum, quae dicuntur de Baccho, non pertinent ad *Semeleium*, ita et quae hic adduntur, non pertinent fortasse ad Apollinis epitheton, quo *Pythius* dicitur, sed aliam innuit illius appellationem. [Herald.] Pro *Semeleius*, quod Meursius restituit, editio princeps *Semelius.* [O.]

alter faeculentae hilaritatis dator] Varro apud Nonium: *Quo nihil jucundius quisquam bibit. Hoc aegritudinem ad medendam invenerunt, hoc hilaritatis dulce seminarium, hoc continet coagulum convivii.* Vini dotes congregabat hic Varro: de quibus e variis scriptoribus Athenaeus Lib. II. [Herald.]

Sminthiorum alter perniciēs murum] *Sminthii* Apollinis meminerunt Laetant. Lib. I. Cap. VII. (ubi vid. Cellar. et Büne-mann.) Macrobius I. Sat. Cap. XVII. Ammian. Marcellin. Lib. XXII. Cap. XI. [Elmenh.] Eustathius ad Iliad. Lib. I. vs. 39. Σμίνθεις Ἀπόλλωνος ἐπίβητον· καὶ οἱ μὲν φασιν, ἀπὸ Σμίνθης

πόλεως περί Τροίαν· οἱ δὲ ἀπὸ τῶν σμίνθων, ὃ δὴλοῖ τοὺς μύας, αὐτὸν οὕτω καλεῖσθαι Φασί· δοκεῖ γάρ ποτε ἀναιρέτης γενέσθαι σμίνθων, βλαπτόντων τοὺς ἐκεῖ· ὡς διὰ τοῦτο ναόν τε αὐτοῦ ἰδρυθῆναι καὶ αὐτὸν Σμινθέα κληθῆναι, διὰ τοὺς ἀποσοβηθέντας μύας, οὓς οἱ ἐγγχώριοι σμίνθους ἐκάλου· Φησὶ γὰρ ἡ ἱστορία, ὅτι ἐν τῇ Χρυσῇ Σμινθέως ἐστὶν ἱερόν, καὶ μὲς ὑπέκειται τῷ ποδὶ τοῦ Ἰωάνου etc. Conf., qui de hoc nomine nullus est, Gisb. Cuperi Commentar. ad Monumenta antiqua inedita, annex. Harpocrati pag. 212 seqq. ed. Ultrajectinae et Bünnemann. ad Lactant. p. 47. [O.]

Cap. XXXIV. — *Non indocti apud vos viri*] Heic procul dubio Stoicos respexit Arnobius, de quibus ita Servius ad Virgil. Georg. I. vs. 7. *Stoici eundem Solem — — — item Lunam eandem Dianam, eandem Cererem, eandem Junonem, eandem Proserpinam dicunt; secundum quos Virgilius pro Sole et Luna Liberum et Cererem invocavit.* [Nourius.]

neque quod induxerit libido, garrientes] Id est: non temere, nec linguae intemperantia ac morbo quodam fabulas et uugas blaterantes. Nam *libidinem* saepe dicunt Latini, quam Graeci νόσον: quum naturali et caeco impetu ferimur ad aliquid sine ratione. Naturalem hanc ac temerariam ad rem quamlibet propensionem Graeci etiam exprimunt per verbum φιλεῖν. Sic Φιλομούθους dicunt, Φιλοφευδεῖς, Φιλονείκους et similia. [Herald.]

differentias] MS. *diffidentias.*

atque ita se esse] Sic Meursius pro eo quod antea legebatur: *atque ita se esse.* Alii: *atque ita esse.* [O.]

exspolietur] Fulv. Ursinus: *et spolietur.* Stewech. conj. *despolietur*, quod verbum Ciceroni, Plauto, Apulejo frequentatum. Equidem causam mutandi nullam video. [O.]

corniger ille venator] Actaeon in cervum mutatus. Vide Apollodor. Bibl. III. C. IV. §. 4. Hygin. Fab. 180. Fulgent. Mythol. III, 3. et in primis Ovid. Met. III, 131 — 252, ibique Gierig. V. C. pag. 188. ed. nov. [O.]

Cap. XXXV. — *In philosophiae memorabiles studio*] Editio princeps *memorabili*, e male intellecta Codicis scriptura, ubi est *memorabilis*, antiquae pro *memorabiles*. [Herald: in Curis II.]

columen] Alii: *culmen*. Sed prius amat Arnobius. Vide supra ad Lib. I. Cap. VIII. [O.]

Animal esse unum, sapiens, rationale] Plato Timaeo pag. 30. (Vol. III. ed. H. Steph.) Οὕτως οὖν δὴ κατὰ λόγον τὸν εἰκότα θεῖ λέγειν, τόνδε τὸν κόσμον ζῶον ἄμψυχον ἔννοον τε τῇ ἀληθείᾳ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι πρόνοιαν. Verut Cicero de universo: *Quam ob causam non est cunctandum profiteri, si modo investigari aliquod conjectura potest, huic mundum animal esse, idque*

intelligens et divina providentia constitutum. Vid. Philostratus de Vita Apollonii Lib. III. Cap. XI. [Elmenh.] Pro rationale Edit, Rom. et Geleu. *rationabile.* male. Pro animal Codex MSus habet *animas*, quod defendit Meursius in Appendice tanquam loquendi genus antiquum pro *animans*, animal, exemplo Ennii:

*Ova parere solet genu' pennis condecoratum,
Non animas.*

Ita *Cosules*, *praegnas*, *damnas*, *Cesores*, *isrita* sine *n*. Sed haud verosimile est Arnobium ita scripsisse, cum in toto hoc opere constanter scribat *animal*, nunquam *animas*. [O.]

Quorum si est vera et fixa, certa sententia] Forfitan legendum: *quorum si est vera, fixa et certa sententia.* [Th. Canter.] Nihil mutandum, distinguendum tamen: *et fixa, certa sententia.* Haec ita copulare amat Arnobius sine copula. [Herald.]

neque homines rursus multi disjunctionis differentia conservata] Ita Meursius et ceteri illum secuti usque ad ed. Lugd. Bat. conigentem *dijunctionis differentia.* Antea legebatur: *neque homines rursus multitudinis junctionis differentia conservata.* Vocem *multitudinis* vitiosam esse nemo non videt. Sed *junctionis differentia* male mutatum puto in *disjunctionis differentia.* *Junctionis differentia* est junctarum partium differentia, discordia. Ita Ovid. Met. I, 9:

Non bene junctarum discordia semina rerum.

Tale monstrum illud, quod Horatius fingit in Arte Poetica init. *Humano capiti* etc. Itaque legendum videtur: *multi junctionis differentia conservata*, id est, multi si in junctione differentiam, animorum scil. et ingeniorum, conservant. Et ita legendum sequentia suadent: *nec si ejus particulae Dii sunt, in unius animantis conscientiam cogi atque verti.* [O.]

in unius sensus simplicitatem] Fulv. Ursinus mavult: *in unius censum simplicitatis*, quae conjectura necessaria non est, si praecedens *junctionis* intelligamus de junctione diversarum partium animi. [O.]

ut neque Sol Deus sit, neque Luna etc.] Abunde hoc docent Jul. Firmicus de errore profanarum relig. Lactant. Inst. Lib. II. Cap. V. [Elmenh.]

Cap. XXXVI. — quibus sitim soletis vestram — — — proluere] Virgilius Aen. I, 739:

— — — et pleno se proluit auro.

Prudentius Lib. I. contra Symmach.:

— — Avidus vini multo se proluit haustu.

[Herald. et Elmenh.]

quidem] Ita Meursius. Editio princeps Sabaei *quidam*, male. [O.]

neque una esse in parte naturae] Ita Cod. MS. quam lectionem recte defendunt Th. Canterus et Heraldus, ut sit i. q. *neque ulla esse in parte naturae, ἐν οὐδενὶ φύσεως μέρει*. Gelenius ed. *neque ulla* etc. [O.]

Cap. XXXVII. — Mnaseas] Patarenfis e Lyciae civitate. Hujus librum III. Εὐρωπικῶν citat Athenaeus Lib. IV. p. 158. et Librum II. de Asia Lib. VIII. p. 346. denique Periplum eodem libro p. 351. Graecae gentis non obscurus scriptor vocatur a Columella Lib. XII. Cap. IV. qui cum Varrone eum inter scriptores Rei Rusticae laudat Lib. I. Cap. I. Non confundendus cum Mnasea Berytio, qui de arte rhetorica et nominibus Atticis scripsit, teste Suida, et alio ejusdem nominis Locro seu Colophonio, qui (ut idem Athenaeus refert) inscriptos lusus composuit, ob varietatem *Salpem* nominatos. Conf. Nourr. p. 544. Voss. de Hist. Graec. Lib. I. Cap. 21. pag. 134 seqq. et Harduin. in Indice ad Plinii Hist. Nat. h. v. [O.]

filiis esse Telluris ac Coeli] Hyginus in Deorum Genealogia fabulis praemissa pag. 31. ed. Munkei *Monetam*, id est Mnemosyuen, matrem Musarum ex Aethero et Terra procreatam dicit. [O.]

Ephorus has igitur numero esse tres effert] De Ephoro, historico Cumaeno notissimo, auditore Isocratis et condiscipulo Theopompi, vide Suidam et G. J. Voss. de Hist. Graec. pag. 50. Ceterum hic est locus classicus de controverso Musarum numero, de quo vide etiam Serv. ad Virgil. Aen. I. vs. 12. et ad Eclog. VII. 21. et Munker. ad Hygin. Fab. CCXXII. pag. 288. Antiquissimis temporibus tres tantum statuebantur, quarum nomina, Μελέτην, Ἀοιδήν, Μνήμην, Pausanias conservavit in Boeoticis. Aufonius in Grypho ternario vs. 50 seq.:

Et Lyrici vates numero sunt Mnemonidarum,

Tris solas quondam tenuit quas dextero Phoebi.

ubi vide Toll. p. 458. Tzetz. Comment. ad Hesiod. Ἔργα p. 6. ed. Heins. Ἄλλ' Εὐμηλος μὲν ὁ Ἰορῖνθιος τρεῖς φησὶ εἶναι Μούσας, Σουγατέρας Ἀπόλλωνος, Κηφισοῦν. Ἀπολλωνίδα, Βαρυσθενίδα. Add. G. J. Voss. de Idolol. Lib. VIII. Cap. XII. pag. 252. [O.] Vid. Tzetz. ad Hesiod. Op. et D. vs. 1. Phurnut. de Nat. Deor. p. 157. Gal. Creutzer Symbol. Tom. III. p. 295 seq. Hug über den Mythos etc. p. 222 seq. Varro, quod tres essent Musae, hanc attulit causam (apud Augustin. de Civ. Dei XVIII. et A. Popm. in Fragment. p. 459.): *quia facile esset animadvertere, omnem sonum, qui materies cantilenarum est, trifuram esse natura*. Ruhnkenius Epili,

Crit. II. p. 309. ed. nov. locum e Cod. Paris. exhibuit, ubi: Εὐμη-
λος (sic leg.) ὁ Κερύνθιος πρεῖς εἶναι Φησι τὰς Μούσας, Συγατέρας
Ἀπόλλωνος, Κιψησιῶν, Ἀπολλωνίδα καὶ Βορυσθενίδα. [*Marx ad
Iphori Fragm. pag. 264.*]

Mnaseas, quem diximus, quatuor] Cicero de Nat. Deor.
III. Cap. XXI. *San Musae primae quatuor, natae Jove altero,
Thelxiopoe, Aoeae, Arche, Melete.* ubi autem de lectione ambi-
gitur. Vid. Davif. Quatuor Musas statuit etiam Aratus in Libro V.
Ἀστροικῶν, teste Tzetze ad Hesiod. l. 1. [*O.*]

Myrtilus] Varie scribitur. *Myrtilus* vocant praeter nostrum
et Clemeus, quem exscripsit Phrynichus v. καταφαγαί, et Scho-
liafies Apollonii: *Myrsilam* autem Athen. Lib. XIII. p. 617. Lesbius,
aequalis Alcaeo et Sapphoni, *Lesbiaca* scripsit, teste Antigono Cary-
stio Cap. 5, 17, 129. Sub ejus nomine librum suppositivum de
origiue Italiae ac Tyrrenorum edidit Jo. Anninus Viterbiensis. Vid.
Voff. de Hist. Graec. Lib. III. p. 391. et Harduin. Ind. Plin. [*O.*]

Myrtilus inducit septem] Epicharmus etiam, teste eodem
Tzetze l. 1. Ἐπίχαρμος δὲ ἐν τῷ τῆς Ἥβης γάμῳ ἐπὶ λέγει, Συγα-
τέρας Πιέρου καὶ Πιμπληίδος Νύμφης· Νειλοῦν, Τριτώνην, Ἄσω-
ποῖν, Ἐπτόποιν, Ἀχελωῖδα, Τιπρόπλου, καὶ Ῥωδία. [*O.*]

octo asseverat Crates] Procul dubio intelligendus Crates
Mallotes, Grammaticus et Homeri interpretes notissimus. Ceterum
figmentum Grammaticorum de octo Musis natum videtur e com-
mento illo Platonis de Sirenibus octonis verticillis in adamantino
illo Parcarum fuso insidentibus, quod legitur de Rep. Libro X.
p. 616. ed. H. Steph. (Bipont. Vol. VII. p. 327 sqq.). [*O.*]

ad extremum Hesiodus novem, cum nominibus prodit]
Ita interpunxi. Sensus enim est: Hesiodus novem Masas, cum
nominibus suis prodit. a prodo, εἰς, non autem: prodit (a prod-
eo, ire) cum novem nominibus. Ceterum locus Hesiodi legitur
in Theogonia vs. 75 sqq.:

Ταῦτ' ἄρα Μοῦσαι αἰείδον, Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,
Ἐνία Συγατέρες μεγάλου Διὸς ἐνγεγαυῖαι,
Κλειώ τ', Εὐτέρπη τε, Θάλεια τε, Μελπομένη τε,
Τερψιχόρη τ', Ἐρατώ τε, Πολύμνια τ', Οὐρανίη τε,
Καλλιόπη δ' ἣ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἀπάσων. [*O.*]

*Nam si liquido sciretur quid sit, unanimis esset vox
omnium*] Ita edidit Oberthür. In Cod. MS. abest *esset*, male. Ed.
Jugá. Bat. dedit: *una esset* etc. Th. Canterus legeudum censet:
nam si liquido sciretur, fuisset unanimis vox omnium. Sed verba
quid scit eliminare non auctim: *quid sit* scil. absolute positum, ut

nos dicimus: *was an der Sache sey.* Grotius ap. Meursium legendum conjicit: *quin fit etc.* [O.]

in ejusdem sententiae finem cunctorum pergeret ac conveniret ascensio] *Pergere* h. l. sensu proprio et primario pro *ire, tendere.* Ita *huc pergo, horsum pergo* ap. Terentium. [O.]

Cap. XXXVIII. — [Quonam modo igitur religionis potestis integrare vim plenam] *Integrare* est ad integritatem, perfectionem adducere. Ita supra Lib. II. Cap. XV. *Virtutum omnium servamus atque integramus tenorem.* Eodem sensu *integrator* apud Tertullianum Apologet. Cap. XLVI. fin. *Adeo quid simile Philosophus et Christianus, Graeciae discipulus et coeli, famae negotiator et salutis* — — — *interpolator erroris et integrator veritatis, furator ojus et custos?* [O.]

aut ille primus eradit atque interficit sex divas Musas] *Heraldus* delere vult *Musas* tanquam glossema. Sed talea *περιτολογίαί* haud infrequentes apud Arnobium. Ceterum *interficere* eleganter pro tollere, auferre. Eodem sensu *intersector veritatis* apud Tertullianum de Carne Christi Cap. IV. [O.]

Novensiles Piso Deos esse credit novem in Sabinis apud Trebiam constitutos] Et hic classicus locus de Diis Novensilibus, multa continens, quae alibi frustra quaesiveris. Conf. Jac. Nicol. Loensis Miscell. Epiphyll. Lib. IV. Cap. XV. in *Lampade Critica* Gruteri Vol. V. pag. 421 seq. qui omnia veterum loca de Diis illis diligenter excussit. Cum Pifone consentit etiam Varro de Ling. Lat. Lib. IV. pag. 22. ed. Bipont. Ceterum de L. Calpurnio Pifone Frugi, Consule anno U. C. DXX. latore legis Calpurniae de repetundis et scriptore Annalium, vide G. J. Voss. de Hist. Lat. Lib. I. Cap. VI. [O.]

consensum accommodans Aelio] Hic est Aelius Stilo, qui carmen Saliare explanarat, aliaque scripserat, quorum mentio passim apud Grammaticos, Varronem, A. Gellium, Festum. Alius Aelius Gallus. [*Herald.*]

novenarium numerum tradit Varro, quod in movendis rebus potentissimus semper habeatur et maximus] *Conforinus* de Die Nat. Cap. XIV. *Plerique (Genethiaci) duos istos numeros (7 et 9) subtiliter discernverunt, dicentes, septenarium ad corpus, novenarium ad animam pertinere; hunc medicinae corporis et Apollini attributum, illum Musis, quia morbos animi, quos appellant πάση, musica lenire ac sanare consueverit.* Conf. Aufonii Idyll. XI. *Pro movendis Fulv. Ursinus mavult innovandis, male. movendis est i. q. promovendis.* [O.]

Cornificius] Grammaticus potius quam Historicus, citatus a Festo et Macrobio aliquoties, qui ejus Etymorum libros laudat. Vossius de Hist. Lat. Lib. III. in Appendice scriptorum de quibus incertum an Historica scripseriut, Op. ed. Amstelod. Tom. IV. pag. 260., eum floruisse ait temporibus Augusti. Non confundendus cum L. Cornificio Rhetore, ad quem Ciceronis Epistolae exstant. [O.]

Deos novem Manilius etc.] T. Manilius, quem citant Varro de Ling. Lat. Lib. IV. et VI. nec non Plinius Hist. Nat. Lib. X. Cap. II. illum *primum atque diligentissimum togatorum laudans*. Floruit temporibus Marii et Syllae. Vide G. J. Voss. de Hist. Lat. Lib. I. Cap. IX. Vel potest intelligi Manilius Chrestus, qui librum scripsit de Hymnis Deorum, teste Fulgentio de prisco sermone v. *Injuges boves*, cujus fragmenta aliquot inseruit Joannes Lydus opusculo suo de Mensibus a Schowio edito. [O.]

quibus solis Jupiter potestatem jaciendi sui permiserit fulminis] Lucem nostro affundit Plinii locus Hist. Nat. Lib. II. Cap. LII. *Tuscorum litterae novem Deos emittere fulmina existimant, eaque esse undecim generum: Jovem enim trina jaculari. Romani duo tantum ex iis servavere, diurna attribuentes Jovi, nocturna Summano etc.* ubi vide Harduin. Conf. Senec. Nat. Quaest. Lib. II. Cap. XLI. „Juppiter quidem praecipue fulmine armatur, putabaturque tantum mittere fulmina rubra, cum alii Dii jacularentur alba aut nigra, uti ex Horatio, Claudiano et Acrono observat Menrsius in Lycophronem. Inde forte est, quod apud Livium legamus Lib. XXXII., *Jovi donum fulmen aureum ponde L factum esse, Junoni Minervaeque ex argento*. Praeter Jovem autem Deos fulminantes invenio Summanum, Saturnum, Martem, Herculem, Vulcanum, Minervam, Junonem, Matrem Deum, Apollinem vel Solem, et Zagraeum sive Bacchum ab antiquis memoratos.“ Haec Gisb. Cuperus, qui de his Diis docte et fuse disputat in Harpocrate pag. 99 seqq. ed. Ultraject. in 4to. [O.]

Cincius] L. Cincius Alimentus, aequalis Fabii Pictoris et post Cannensem cladem Praetor Siciliae, scripsit Historiam Anubalicam Graeca lingua, Latina autem Historiam de Gorgia Leontino, Libros de Re Militari, (unde plura hausit Vegetius,) de Fastis, de verbis prisca, e quibus haec petita videntur: *diligens auctor monumentorum* Livio laudatus Hist. Lib. VII. init. Vide G. J. Voss. de Hist. Graec. Lib. IV. Cap. III. et de Hist. Lat. Lib. I. Cap. IV. [O.]

Nam solere Romanos religiones urbium superatarum partim privatim per familias spargere etc.] Ita ed. Lugd. Bat. ex emendatione Fr. Modii ad Cod. MS. vestigia, qui habet *religiones*; unde Gelenius fecerat *omnes Deos*. Deos autē expugnationem urbium a Romanis evocari solitos et Romam invitari res notissima. Videatur formulā illi rei adhibita apud Macrob. Saturn. Lib. III. Cap. IX. Plinium Lib. XXVIII. Cap. II. Livium etc. Hinc Prudentius contra Symmachum Lib. II.:

*Innumeros post deinde Deos, virtute subactis
Urbibus, ex claris peperit sibi Roma triumphis.
Inter fumantes templorum armata ruinas
Dextera victoris simulacra hostilia cepit,
Et captiva domum venerans ceu numina vexit.* [O., Ste-
wech. et Herald.]

*ac ne aliquis Deorum multitudine aut ignorantia prae-
teriretur*] Sic edidi ex emendatione Heraldii in Curis II. Ceteri:
ac ne aliquid Deorum etc. [O.]

Cap. XXXIX. — *Sunt praeterea nonnulli, qui ex ho-
minibus divos factos*] Servius ad Virgil. Aen. VIII. vs. 187.:
*Sanē quidam veteres deos Novensiles dicunt, quibus merita virtutis
dederint numinis dignitatem.* Conf. Martian. Capella de Nupt. Phi-
lol. Lib. I. pag. 27. ed. Bern. [O.]

*qui rebus in substantia constitutis inanissimas subdit et
res cassas*] Haec est lectio vetus, quae tolerari et explicari potest.
Dicebat enim Varro: Novensiles Deos esse numerum novenarium;
et ita res inanissimas et cassas (quid enim numeris inanius?) rebus
in substantia constitutis subdebat. Obscuritas autem hujus loci nata
est ex traiectione copulae pro *inanissimas subdit res et cassas*. [He-
raldus.] Traiectio copulae familiaris apud Arnobium. Ita Lib. I.
Cap. LXIV.: *ludorum et celebritate natalium, pro celebritate ludo-
rum et natalium, ubi vide notas.* Itaque h. l. non opus habemus
correctione editoris Lugd. Bat.: *inanissima subdit, et re cassa*,
multo minus Fulv. Ursini conjectura: *inanissimas subdit rationes*,
vel Meursii: *inanissimus subdit res et cassas*. Pro *in substantia*
Modius refinxit *in essentia*. Sed Cod. MS. habet *instantia*, quod
per compendium scribendi in *stantia* fortasse scriptum pro *in sub-
stantia*. [O.]

Cornificius labare convincitur] Restitui Arnobio verissi-
mam hanc et contextui convenientissimam Codicis MS. lectionem,
bene defensam a Stewechio et P. Colvio ad Apulej. Met. Lib. V.
pag. 368. ed. Oudendorp. Sabaens in ed. principe Romana dedit
balare, quod editores ceteri retinuerunt, defendit etiam Heraldus
putans, Arnobium hoc verbo illudere voluisse nomini Cornificii.

Balare scilicet ovium vox; quod quoniam simplicissimum est animal, hominibus parum callidis et paullo stolidioribus appellatio ista tributa est a veteribus, v. c. Aristophane in *Nubibus*: *Αἰῶσι, ἀριστερὸς, πρὸβατα*. Itaque *balare* etiam recte dici, qui stolide aliquid effutunt potius, quam loquuntur. At vero observandum est, *Arnobium* hoc loco doctos illos quos recensuerat viros modestissime et sine ulla acerbitate aut virulentia refutare, *errare illos dicentem, in prudentes inveniri, falsum dicere* etc. Itaque *balare* h. l. profrus alienum. *Guil. Canterus* *Novar. Lectt. Lib. III. Cap. XXII. in J. Gruteri Lampad. Crit. Vol. III. pag. 584.* legendum conjicit *halare*, quod antiqui usurparunt pro *mentiri*, auctore *Festio*. Sed praestat *labare*. Ita *Cap. sequenti: labant sententiae.* et *Cap. XLI.: cum ex uno et ex altero manifestum fit et pateat, haesitare, labare, nec quidquam vos certi de his rebus, quas asseritis, scire.* [O.]

[*ob novitatem honoris*] *Editio Lugd. Bat.: ab novitate honoris.* *Meursius: ob novitatis honorem,* respiciens ad *Cornificii* sententiam, qui dicebat eos novitatum praesides. [O.]

[*ita cum Novensiles dicimus nomen esse Deorum, qui ex hominibus meruerunt Dii esse*] Ita *Gelenius* locum restituit. *Cod. MS.: ita cum Novensiles dicimus omnes si novem esse eorum,* vitiose. *Falv. Urfinus: dicimus omnes novem eorum.* *Meursius: ita cum Novensiles dicimus omnes, qui etc.* deletis vocibus *si novem esse eorum.* *Ed. Lugd. Bat.: ita cum Novensiles dicimus, si nomen est istud Deorum etc.* Quamcumque loci corruptissimi emendationem eligamus, *novem* certe locum habere minime potest, cum eorum, qui ex hominibus meruerunt dii esse, non *novenarius*, sed multo major et incertus sit numerus. [O.]

Cap. XL. — Nigidius Penates Deos Neptunum esse atque Apollinem prodidit] *Macrobius Sat. Lib. III. Cap. IV.: Nigidius de Diis Lib. XIX. requirit, num dii Penates sint Trojanorum Apollo et Neptunus, qui muros eis fecisse dicuntur.* *Conf. Serv. ad Aeneid. III. vs. 12.* [*Elmenhorfi.*]

[*Caesius et ipse has sequens*] Omnino sine ulla dubitatione ita legendum contenderim: *has sequens*, scil. disciplinas Etruscas; praecesserat enim paullo ante. [*Theod. Canter.*] *Cod. MS.: assequens*, nullo sensu. *Alii: eas sequens.* *Ed. Lugd. Bat.: id sequens.* Sed *Canteri* emendatio proxime accedit ad scripturam Codicis. Pro *Caesio* idem *Canterus* legendum suspicatur *Caelius*, intelligens sine dubio *L. Caelium Antipatrum*, qui *Gracchorum* temporibus floruit scripsitque *Historiam belli Punici* et alia. *Conf. Liv. Lib. XXI. Cap. XXXVIII. G. J. Vossius* autem intelligit *Caesium Bassum*, poetam *Lyricum* et, secundum nonnullos, auctorem *Commentariorum in Arati Phaenomena* a *Germanico* conversa, qui vixit tempo-

ribus Neronis et Galbae. Vide de Hist. Lat. Lib. I. Cap. XXII. et in Appendice. M. Delrio in Syntagm. Tragoediae Latinae P. III. pag. 377., ubi de his Diis multus est, corrigit *Cassius* e loco Macrobbii Sat. Lib. III. Cap. IV.: *Cassius vero Aemina dicit, Samothracas Deos eosdemque Romanorum Penates proprie dici Deos μεγάλους, Θεούς χρηστούς, Θεούς δυνατούς.* At vero, ut videmus, maxime dissentit Cassius hic Macrobbii a Caesio Arnobbii. [O.]

Genium Joviale[m] Deus valde obscurus, cujus notitiam alibi frustra quaesiveris. C. Barthius in Disputatione de Geniis satis proluxa ad Rutil. Itinerar. vs. 328. ex Inscriptionibus probare conatur, gentiles Diis suis peculiaria Numina et Genios quosdam adscripsisse, ideoque *Genium Joviale[m]* interpretatur Numen quod Jovi esset Genii loco. Quod falsissimum esse docet Jo. Clericus in Art. Crit. Part. II. Sect. II. Cap. V. Genius enim Jovis, Junonis, Plutonis nihil aliud esse, quam Genios a Diis illis progenitos aut missos. *Genium* itaque *Joviale[m]* putat esse nomen Laris domestici, ideo sic dicti, quod a Jove datus familiae crederetur. Equidem neutri adfentior, sed crediderim potius, h. l. indicari ab Arnobbio primum illum maximumque Geniorum, qui Genius κατ' ἔξοχὴν appellabatur Martiano Capellae in loco non minus obscuro, ubi de regionibus vel circulis caeli, sedibusque Deorum agit, de Nupt. Philolog. Lib. I. pag. 16. ubi vid. Grot.: *Corrogantur ex proximo (sexta) regione, transcursis domibus conjugum regum, Ceres, Tellurus, terraeque pater Vulcanus et Genius.* *Genium Joviale[m]* hic innui concludo ex verbis Martiani brevi intervallo sequentibus: *Junonis vero hospitae Genius accitus ex nona (regione), tanquam inferior priore illo. Genii itaque quasi ministri, nuntii Jovis et Junonis.* At judicent doctiores. [O.]

ac Palem — — — sed masculini nescio quem generis ministrum Jovis atque villicum] Palis tanquam masculini generis Dei meminit Martianus Capella loco supra landato, Lib. I. pag. 27.: *Vos quoque Jovis filii Pales et Favor cum Celeritate Solis filia ex sexta (coeli regione) poscimini.* et paullo post: *Sed etiam Liber ac Secundanus Pales vocantur ex septima.* ubi vid. Grot. ad p. 16. Et Servius ad Virgil. Georg. III. vs. 1.: *Pales autem dea est pabuli, quam alii Vestam, alii matrem Deum vocant. Hanc Virgilius genere foeminino appellat; alii, inter quos Varro, masculino genere, ut hic Pales.* Conf. C. Barth. ad Statii Theb. VI. vs. 111. Vol. III. pag. 386. [O.]

Deos esse censet quos loquimur etc.] Verba illa, quos loquimur, antiquum aliquid occultare visa sunt. Nisi vererem longius discedere a lectione vulgari, scriberem: *Deos esse censet Selectos, etc.* Augustinus de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XXIII.: *Quis*

enim ferat (inquit), quod neque inter Deos Consentes, quos dicunt in consilium Jovis adhiberi, nec inter Deos, quos Selectos vocant, Felicitas constituta est. Idem Libro VII. Cap. XXIX. eorundem Selectorum commemorat ex Varrone. [Stewech.] Mihi verba quos loquimur nihil aliud significare videntur, quam quos modo diximus, scil. Deos Penates. [O.]

Hor. Consentes et Complices Strusci ajunt] De his Complicibus Diis nihil legi. Et existimavi aliquando, glossema esse hoc loco: ut imperitus aliquis Consentes interpretari voluerit Complices, quasi scil. ejusdem criminis confcios. Iidorus in Glossis: *Complex, qui in uno peccato vel crimine alteri est applicatus ad malum: ad bonum vero nunquam dicitur.* Prudentius in agone Romani:

Quid differo, inquit ille, utrosque perdere,

Puerum ac magistrum, complices sectae impiae?

Sed quod addit Arnobius: *quod una oriantur et occidunt una,* lectionem confirmare videtur, ut sint scil. *complices* quasi simul conjuncti et arctissimis vinculis colligati. *Consentes* autem dicti potius, quod essent summi Jovis consiliarii, quod adjicit: *Nempe quia confere συμβουλευειν.* Unde et Dens Confus. [Herald.] V. *Complices* adversus Heraldum illam tanquam glossema librarii expungere volentem defendit Nourrius pag. 456. explicans *arctissime conjunctos, arctissimis nodis colligatos,* quo sensu Ambrosius de Offic. Ministr. Lib. III. Cap. 14., *Complex, inquit, honestatis est semper utilitas et utilitatis honestas.* — De Diis Consentibus difficultis quaestio. Equidem illustrationis causa adferam, quae habet Scipio Maffeus in Museo Veronensi pag. 257., ad partes vocatis observatis Stewechii ad nostri Lib. V. Cap. XVIII. et additis meis etiam qualibuscunque. „Consentes Dii (scribit Maffeus) „quinam essent, non in aperto est. Arnobii verba, quae de iis „tanquam decretoria adducuntur, qui explicarit, erit mihi ma- „gnus Apollo. Varro (de Ling. Lat. Lib. VII. pag. 121. ed. „Bipont.): *Populus dicit: Dii Penates, Dii Consentes.* Commu- „niter pro majorum gentium Diis accipiuntur, quos Graeci duo- „decim vocant, *ἑξῶς δώδεκα καλουμένους.* Μὰ τοὺς δώδεκα Aristophanes in Equitibus. Sed illorum nota sunt nomina.“ (ex disticho illo Emuiano, conservato a Martiano Capella de Nupt. Philol. Lib. I. pag. 26. ed. Bern. et Apulejo de Daemon. Socr.:

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,

Mercurius, Jovi, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

cum quo consentit etiam Kalendarium rusticum marmoreum Farnesianum, ubi singulis anni mensibus iidem Dii tutelares adscribuntur, Juno videlicet Januario, Neptunus februario, Mi-

nerva Martio, Venus Aprili, Apollo Majo, Mercurius Junio, Jupiter Julio, Ceres Augusto, Vulcanus Septembri, Mars Octobri, Diana Novembri, Decembri Vestae.) „Arnobius contra dicit: eorum nec numerum, nec nomina sciri. Hinc Martianus l. l.: „*post ipsum Jovem Dii Consentis. et D. Augustinus (de Civ. Dei „Libr. IV. Cap. XXIII.): Deos Consentis, quos dicunt in consilium Jovis adhiberi.*“ Haec Massens. Ambigitur autem apud veteres de numero Deorum Consentum. Duodecim cum Jove statuunt Marcianus Capella l. l. Plautus in Epidico:

Si undecim Deos praeter sese adducat Juppiter,

et alii. At vero Ovidius Met. VI. vs. 72.:

Bis sex coelestes, medio Iove, sedibus altis

Augusta gravitate sedent.

et Seneca Quaest. Nat. Lib. II. Cap. XLI.: *Duodecim enim Deos advocat (Jupiter): duodecim excepto Jove praefide, adeoque in toto tredecim statuunt. Interpretes itaque dissensum hunc conciliare conantes decimum tertium addunt alii Bacchum, alii Cupidinem, alii Cybelem Deorum matrem. Incerta itaque haec omnia et arbitraria. Plura de Diis Consentibus discere qui voluerit, adeat L. Vivem ad Augustini l. l. Columnam ad Ennii Fragmenta pag. 264. (164 seq. ed. Hessel.) Salmast. ad Script. Hist. August. Vol. I. pag. 141 seq. Burmann. ad Ovid. Met. l. vs. 167. et prae ceteris G. d'Arnaud in libello de Diis *καρῆδρος*, qui autem Arnobii locum classicum plane ignorasse videtur. [O.]*

quod una orientur et occidunt.] Sensum verbis reddemus legentes: *una erigantur et adsideant una.* Sed *orientur* quoque retineri potest. Nam Pompejus Festus: *Oriri — nasci vel surgere*, et apud Velium Longum de Orthogr. *oriens Consul* idem est ac *surgens*. Bene ergo se habet, quod Jovis Consiliarii *una orientur et adsideant una.* Eapropter *Consentis*, hoc est consentientes et concordis, seu confidentes. [*Massens in Museo Veron. p. l.*] Equidem non ausim aliquid mutare. Fundus forsitan hujus commentum planetarum ortus et occasus, adeoque omnibus duodecim attributum, quod paucis tantum convenit. [O.]

sex mares et totidem foeminas] Cum Arnobio consentit etiam Varro de Re Rust. Lib. I. Cap. I.: *Prius invocabo eos; nec, ut Homerus et Ennius, Musas, sed XII Deos Consentis: neque tamen eos urbanos, quorum imagines ad forum auratae fiant, sex mares et foeminae totidem, sed illos XII Deos, qui maxime agrorum duces sunt.* ubi vide Schneider. V. Cl. Not. pag. 245. etiam nostrum locum citantem. [O.]

et miserationis parcissimae] Verba difficillima, quae mirum in modum torserunt interpretes. Gelenius mutandi libidini

indulgens refingit: *nationis barbarissimae*, quod tuetur A. Delrio in Syntagm. Tragoed. Lat. P. III. pag. 577. putans, Samothracas sic vocari, unde orti Phryges, qui proprie barbari. Fulv. Urfinus: *memorationis parcissimae*, quod nihil aliud significare potest, nisi quorum rara tantum nventio sit, consideratione parum digni, numerus, non Dii, si cum Jove comparentur. Jos. Scaliger: *viscerationis parcissimae*, cum quo consentit Meunsius legens: *viscerationis parcissimae* (quem superlativum usurpat Lucretius Lib. I. vs. 609.). Dii itaque *viscerationis parcissimae* vel *parcissimae* essent Dii parcis tantum mactandi victimis, hostiis. *Visceratio* enim est epulum, quod ex visceribus, id est carnibus immolatarum hostiarum, inter sacricolas agitabatur, quale describit Virgilius Aen. VIII. 179 seqq. Vide Salmas. ad Solin. pag. 55. Hinc h. l. sensu insolentiore, ut pars pro toto, de ipsis sacrificiis. Sed (pace virorum doctissimorum dixerim) equidem persuaderi minime possum, superstitionum matrem Etruriam ceteris majorum gentium Diis parcis tantum et raris litandum hostiis censuisse. Codicis lectio, *miserationis parcissimae*, defendi quodammodo possit, ut significet duos deos et inhumanos, parum misericordes, precibus ac sacrificiis difficulter flectendos. Verum et hoc male consonat cum praecedentibus. Dubius et incertus de vera lectione statuenda, audeo tamen triplicem conjecturam eruditorum iudicio proponere. Aut enim levissima mutatione, una tantum litterula elisa, legendum: *miserationis parissimae*, id est aequaliter adfectos erga humanum genus, eandem rerum humanarum curam gerentes. Superlativus *parissimus* invenitur apud Plautum Curc. Act. IV. Scen. II. vs. 20. et A. Gell. XX. Cap. I.: *parissima talio*. Quidni etiam apud diligentissimam antiquitatis imitatorem Arnobium? Aut legendum: *viscerationis parissimae*, quod significat Deos aequales honoris gradu adeoque iisdem vel aequae magnis sacrificiis mactandos, quod apprimè conveniret cum praecedentibus: *Consentes et Complices* — — — *quod una orientur et occidant*. Vel tandem, si retinere velimus *parcissimae*, legendum videtur: *moderationis parcissimae*, i. e. Deos nullius fere rei curam habentes, quibus in paucillimas res imperium commissum est, sed puros putos Jovis consiliarios, nimirum ex sententia Etruscorum. *Moderatio* pro imperio, gubernatione legitur ap. Ciceronem de Nat. Deor. III. Cap. 35.: *mundi divina in homines moderatio profecto nulla est, si in ea discrimen ullum est bonorum et malorum*. At iudicent doctiores. [O.]

[*summi Jovis consiliarios ac principes*] Id est senatores, ut eos etiam appellat Martianus Capella de Nuptiis Philologiae Lib. I. l. l. [*Herald.*]

Nec defuerunt, qui scriberent Jovem, Junonem ac Minervam Deos Penates existere] Macrobius Lib. III. Saturnal. Cap. IV.: Varro humanarum secundo Dardanum refert deos Penates ex Samothrace in Phrygiam et Aeneam ex Troja in Italiam detulisse. Qui sint autem Dii Penates, in libro quidem memorato Varro non exprimit: sed qui diligentius eruunt veritatem, Penates esse dixerunt, per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi possidemus: esse autem medium aethera Jovem, Junonem vero inum aëra cum terra, et Minervam summum aetheris cacumen: et argumento utuntur, quod Tarquinius, Demarati Corinthii filius, Samothracicis religionibus mystice imbutus, uno templo ac sub eodem tecto numina memorata conjunxit. [Herald.] Conf. Serv. ad Aen. III, 12. [O.]

et hic quoque nihil concinens dicitur] Delirarunt correctores nugivenduli, (Gelenius) qui edendum curarunt *continens*, cum in membranis sit *concinens*, et ita eodem verbo Cicero usus non semel, qui ait (de Nat. Deor. II. 8.): *partes mundi inter se concinentes*, iterum alibi (de Fin. V. 28.): *Videsne, ut haec concinant?* hoc est quadrent, convenient. Martianus Capella Lib. II. Nuptiarum: Ergo (inquit) *praedictorum nominum numerus concinebat*. Glossae nostrae Manuscriptae: *concinens, consonans*. [Stewech.] Ita jam Grotius ap. Meursium. Eodem sensu et Graecorum *συνῆσαι*. Vide Herald. ad Minuc. Fel. Octav. Cap. I. pag. 5. ed. Gronov. [O.]

nihil una pronuntiatione finitur] Magis placet Fulv. Urfini conjectura: *finitum*, ut referatur ad praecedentia: *nihil concinens dicitur*. [O.]

nec est aliquid fidum, quo insistere mens possit] Idem Fulvius mavult: *nec est aliquid solidum* etc. Sed *fidus* eodem sensu, v. c. Virgil. Aen. II. 231:

— — — — *spes o fidissima Teucrum.*

ubi alii legunt: *fortissima*, alii: *firmissima*, male. [O.]

Cap. XLI. — *Quos arbitratur vulgus vicorum atque itinerum deos esse*]. Lares existimabant esse locorum quasi proprios genios, et singulis familiis ac domibus proprie assignatos. Quare Priscianus et Philoxenus *Lares* interpretantur *θεοὺς κατοικιδίους*: quos τοὺς κατ' οἰκίαν ἡρώας appellat Dionysius Halicarn. Lib. IV. Aufonius Technopaegnio:

Nec Genius domuum, Larunda progenitus Lar.

Quare et vicorum et itinerum eosdem deos existimabant: unde *viales Lares* apud Plautum in Mercatore. Idcirco et in compitis fixi etiam Lares, et ibidem culti, ac *Compitales* appellati.

[*Herald.*] Sueton. August. Cap. 31.: *Compitales Lares ornare bis anno instituit.* Inscriptio vetus:

FORTUNAE REDUCI

LARI VIALI

ROMAE AETERNAE

Q. AXIUS AELIAN. [*Elmenh.*]

Conf. A. Delrio in Synt. Trag. Lat. P. III. p. 374. [*O.*]
ex eo, quod Graeci vicicos cognominant lauras] Fulv.

Ursinus praefert Graecam vocem λαύρας. Vide Polluc. Onomasi. Lib. IX. Cap. V. Segm. 38. pag. 1002. ed. Hemsterh. [*O.*]

tectorum domuumque custodes] Unde *Genii domuum* Aufonio dicti, ut observabamus modo. Et quia custodes et quasi praefides domuum erant, idcirco pellibus caninis velati stabant, unaque adstabat iis animal Φυλακτικόν: atque ita statuti Lares Praesites dicebantur, quasi προσεστῶτες, ait Plutarchus, melius quam Ovidius Fast. Lib. V.:

Causa tamen positi fuerat cognominis illis,

Quod praesent oculis omnia tuta suis. [*Herald.*]

Inscriptio vetus p. CVI. (Gruteri):

LARIBUS

PRO SALUTE ET INCOLUMITATE DOMUS

Q. SERTORII.

Plaut. Aulul. Prolog. et Rudente Act. IV. Scen. VI. Apulejus de Deo Socratis pag. 91. [*Elmenhorfi.*]

modo Curetas illos, qui occultasse perhibentur Jovis aeribus aliquando vagitum] Lucretius Lib. II. vs. 633 seqq.:

Dictaeos referunt Curetas: qui Jovis illum

Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,

Cum pueri circum puerum pernixe chorea

Armati in numerum pulsarent aeribus aera,

Ne Saturnus eum malis mandaret adeptus,

Aeternumque daret Matri sub pectore volnus.

Ovidius Lib. IV. Fastorum vs. 207 seqq. Lactantius Lib. I. Cap. XXI. Minucius Octavio, Cyprianus de Idolis, Hygin. Fab. 139. [*Elmenh.*] Festus: *aeribus pluraliter ab aere, id est aera-mento, dixit Cato.* Vide Charisium Lib. I. Phocam de Heteroclitis. Priscian. Lib. VII. et Meursium. [*O.*]

modo Digtos Samothracios] Haec est optima Codicis MSti lectio, merito in textum revocata a Salmasio in ed. Lugd. Bat. et ad Solin. Cap. II. pag. 46. Nam sic Latini verterunt Δακτύλους Ἰδαίους. Idem vocabulum ex ejusdem Salmasii sententia restituendum etiam Ciceroni de Nat. Deor. Lib. III. Cap. XVI. ubi pro *Idaeis Dactylis* vel *Idaeis indigenis*, quod alii ha-

bent, rescribendum: *Idaeis Digitis*, quod secuti etiam Jo. Davisius et Ernelli. Ceterum cum nostro consentit etiam Macrobius Saturn. Lib. III. Cap. IV.: *Cassius Hemina dicit, Samothracas deos, eosdemque Romanorum Penates, proprie dici Θεούς μεγάλους, Θεούς χρηστούς, Θεούς δυνατούς etc.* De illorum Deorum cultu multus est illustr. Sainte-Croix: *Ueber die alten Mysterien*, a Lenzio versus, Lib. II. Cap. I. II. et III. „Opinor, hos a „Pracnestiis Digitos sive Digitios vocatos, quod viam quasi digito viatoribus indicarent. Fortassis etiam digito protenso seculpebantur, quemadmodum nunc etiam multae provinciae in viis „ambignis crucibus aut cippis manus ferreas vel ligneas affigunt, indice extento iter viarum dirigentes.“ Haec et plura alia M. A. Delrio, qui de Diis Laribus multus est in Syntagm. Traegediae Latinae Part. III. pag. 373 et seqq. [O.]

quos quinque indicant Graeci Idaeos Dactylos nuncupari] Proba lectio: nec scio, quid sibi vellent ii, qui pro quinque reponi volebant quosque (ut Fulv. Ursinus). Julius Pollux (Onomast. Lib. II. Cap. IV. Segm. 156.): Καὶ τοὺς Ἰδαίους δακτύλους κελῆσαι λέγουσιν· οἱ μὲν κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ὅτι πέντε, οἱ δὲ κατὰ τὸ τῆ Ῥέα πάνυ ὑπουργεῖν, ὅτι καὶ οἱ τῆς χειρὸς δακτύλοι τεχνῆται τε καὶ πάντων ἐργάται. [Herald.] Conf. H. Casaubon. ad Athenaeum Lib. I. Cap. V. pag. 20. [O.] Lucian. V. p. 455. [Ochsner.]

nunc esse illos Manes, et ideo Maniam matrem esse cognominatam Larum] Macrobi. Lib. I. Saturn. Cap. VIII.: *Ludi per urbem in compitis agebantur, restituti scilicet a Tarquinio Superbo, Laribus ac Maniae, ex responso Apollinis: quo praeceptum est, ut pro capitibus capitibus supplicaretur, idque aliquandiu observatum, ut pro familiarum sospitate pueri nactarentur Maniae deae, matri Larum etc. Mater Manii etiam dicitur Marciano Capellae de Nupt. Philol. Lib. II. pag. 65. ed. Bern. [O.]*

larvas esse dicit Lares, quasi quosdam genios, et functorum animas mortuorum] Τὸ animas suspicor esse glossema et interpretamentum τοῦ genios. Hac de re Apulejus Libro de deo Socratis: *ut secundo signatu species daemonum fit, animus humanus exutus et liber stipendiis vitae corpore suo abjuratis. Hunc veteres Latina lingua reperio Lemurem dictitatum. Ex hisce ergo Lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus, pacato et quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Qui vero propter adversa vitae merita nullis bonis sedibus in terra vagatione ceu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis, hunc plerique Larvam nuncupant.* Hos ani-

males deos appellabant. Servius ad III. Aeneid. (vs. 168.): *Labeo in libris, qui appellantur de Diis, quibus origo animalis est, ait esse quaedam sacra, quibus animae humanae vertantur in deos, qui appellantur animales, quod de animis fiant.* [Heraldus.] Cum Apulejo consentit etiam Martianus Capella de Nupt. Philol. Lib. II. pag. 65. ed. Bernens. addens: *Manes ἀγαθῶς καὶ κακῶς δαίμονας memorat Graja discretio.* — *et functorum est e correctione Stewechii.* Cod. MS. habet *effunctorum*, vitiose: unde Gelenius fecit *defunctorum*. P. Burmann. II. ad Antholog. Lat. Lib. IV. Epigr. 394. Vol. II. pag. 285. mavult *v. mortuorum* tanquam glossema delere, cum *functus* absolute pro *defunctus* saepissime legatur, v. c. ap. Prudent. Hymn. X. Peristeph. v. 1081.:

Functum deinde cum reliquit spiritus,

Et ad sepulcrum pompa fertur funeris.

et Claudian. Epigr. XLVIII. 20.:

Elapsasque animas in corpora functa reducis,

Et vitam remeare jubes.

Cui equidem prorsus adfentior. Canterus utramque vocem, *animas mortuorum*, delendam censet. [O.]

Cap. XLII. — *de quo ambiguas discrepantesque sententias opinionum mille varietatibus non promiseritis* ed. Lugd. Bat. non ponit ante *ambiguas*. Sed vulgatum convenientius videtur stylo Arnobii. [O.]

personaliter ignoramus, qui sunt Lares] Id est *personas, vera nomina ignoramus Larum* etc. Hujus significationis adverbii *personaliter* aliud exemplum desiderat etiam Borrichius in Cogitatt. pag. 191. Alias adhibetur hoc vocabulum apud scriptores mediae et iusimae Latinitatis in stylo curiae pro *coram, per se, non alium*. A. Gellio Lib. XV. Cap. XIII. *personaliter* est *per personas*. [O.]

esse illos tamen consensione ipsa vindicante auctorum] Sic edidi ex emendatione Salmalii. Ceteri: *esse illos tamen, consensio ipsa vindicat auctorum*, quod tolerari quidem possit, ut sit oratio directa. Sed Salmalii lectio multo concinnior. [O.]

et in numeris coelitus formam sui generis obtinere] Ἐν τοῖς ἀγμάσι τῶν οὐρανίων. Vel alludit Hellenismum. [Herald.]

non omnes omnia Deos posse praestare] Vocem *praestare* abesse posse arbiroy. Virgilius: *Non omnia possumus omnes*. [Stewech.] Sed tales abundantias amat Arnobius. [O.]

singulorum animos referatis offensionesque placari] *animos*, hoc est, iracundiam. Sic infra Lib. VII.: *Sacrificia superis ea Diis fieri de causa, ut iras atque animos ponant.* et *animos canum* dicit Apulejus Met. VIII. pag. 554. ed. Oudendorp. Vi-

de C. Barth. Advers. Lib. XXXIII. Cap. XXII. pag. 1545.
[O.]

Cap. XLIII. — *Etenim si hic atram, ille albam desiderat pellem*] Diis enim superis albae, inferis nigrae aut survae hostiae solebant afferri. Quae res notissima. Vide Scholiast. ad Horat. III. Od. VIII. et Serv. ad Aen. VI. 244. [O.]

huic capite velato, illi sacrificandum est nudo] Deos salutantes velato erant capite, ne qua hostilis et infausa facies occurreret et omina turbaret, (vide Virgil. Aen. III. 405 seqq.) exceptis tamen Saturno et Hercule, quibus aperto capite sacra faciebant: testibus Festo v. Saturno (ubi vid. intpp.), Macrobio Sat. Lib. III. Cap. VI. Serv. ad Aen. l. l. [Herald. et Elmenh.]

de matrimoniis ille consultitur] Etsi matrimoniis sui praesides erant, Apollinem tamen adibant, oraculum ejus scitaturi, si quando matrimonium contracturi erant: aut augures, aruspices, ceterosque vanos Apollinis sequaces consultebant. Apulejus Milesia II.: *Nam et Corinthi nunc apud nos passim Chaldaeus quidam hospes miris totam civitatem responsis turbulentat, et arcana fatorum stipibus emerendis edicit: qui dies copulam nuptialem adfirmet: qui fundamenta moenium perpetuet* etc. Docet etiam Aristophanes non nisi consultis avibus contracta matrimonia. Sic enim apud eum Aves:

Ἔσμεν δ' ὑμῶν Ἀμμων, Δελφοί, Δωδώνη, Φοῖβος Ἀπόλλων.

Ἐλθόντες γὰρ πρῶτον ἐπ' ὄρνεις, οὕτω πρὸς ἅπαντα τρέπεσθε,

Ἡρὸς τ' ἐμπορίαν καὶ πρὸς βίβου κτήσιν, καὶ πρὸς γάμον ἀνδρός.

Hinc et M. Tullius de Divin. Lib. I. Cap. XLVI.: *L. Flaccum flaminem ego audiui, quum diceret, Caeciliam Metelli, quum vellet sororis suae filiam in matrimonium collocare, exisse in quoddam sacellum omnis capiendi causa, quod fieri more veterum solebat.* [Herald.]

Adeste, adestote Dii Penates] Servius ad Aen. VIII.: *Sic vocatur in precibus Tyberinus: Adesto, Tyberine, cum tuis undis. Unde Dii praesentes et propitii.* [Idem.] Conf. B. Briffon. de Form. Lib. I. pag. 70 sq. [Elmenh.]

uror, torrear, vexor] *torrear* est ex emendatione Ob. Gifanii probata a Th. Cantero et ceteris editoribus. Cod. MS.: *terrear*. Pro *vexor* Stewechius mavult *verfor*, adducens Jan. Guilielm. Quaest. Plaut. ad Persam Cap. IV. qui de hoc verbo multus est. Sed nihil mutandum. Similiter enim Hieronymus Prooem. in Habacuc.: *Si aegrotus et aestuans febribus aquam frigi-*

dam postulet, et dicat ad medicum: vim patior, uror, examinator, quem locum citavit Elmenh. *Versari* autem, ut Guil. ostendit, proprie de piscibus, qui versantur, cum coquantur. [O.]

quos *Digitos Samothracios*] Et hic *Digitos* revocavit Stewechius et editor Lugd. Bat. e MSto. Vide supra Cap. XLI. [O.]

usque adeo res exigit propriatim Deos scire] Lucretius (quem auctor noster in deliciis habet) propriatim dicit, quod etiam malim; sed nihil temere mutandum sentio. [Th. Canter.] Locus Lucretii existat Lib. II. vs. 974:

Quid? Genus humanum propriatim de quibu' factum 'st?

ubi autem Lambinus, nostrum locum adducens, edidit et in notis defendit propriatim vel proprietim, i. e. proprie. propriatim Deos scire est itaque scire, quinam proprie Dii sint. [O.]

Cap. XLIV. — in unius proloquii finibus convenit eos stare] Infra Lib. V. Cap. III.: Imperfecta adhuc vox est, neque plena proloquii, circumscriptave sententia. et eodem libro Cap. XXXVII.: Hoc iterum video communibus in proloquiis promtum. Gellius Noct. Att. Lib. XVI. Cap. VIII.: M. Varro in libro de Lingua Latina ad Ciceronem, quarto vicesimo expeditissime ita finit: Proloquium est sententia, in qua nihil desideratur. — exempli causa: Hannibal Poenus fuit: Scipio Numantiam deleverit: Niilo caedis damnatus est: neque bonum est voluptas neque malum: et omnino, quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum sententia, ut id necesse sit aut verum aut falsum esse, id a Dialecticis ἀξίωμα appellatum est, a M. Varrone, sicut dixi, proloquium, a M. autem Cicerone (Tusc. I. C. VII.) pronunciatum. Quo ille tamen vocabulo tantisper uti se attestatus est, quoad melius, inquit, invenero. Conf. C. Barth. Adversar. Lib. LV. Cap. XIII. pag. 2610. [O.]

fidem ipsius rebus, quas struitis, derogare] Ita Lactant. Epitom. Cap. L.: Nam si non fecerit, praeceptis suis fidem derogabit. ubi vide Büchemann., qui locutionem fidem derogare pluribus exemplis illustrat, pag. 1290. Pro struitis Meursius mavult adstruitis. [O.]

si Summanus] Martianus Capella de Nupt. Philol. Lib. II. p. 65. ed. Bern.: Pluto — — — qui etiam Summanus dicitur, quasi summus Manium. [O.]

exploratae in rei cognitione desigi] Secutus sum emendationem Meursii. Alii: explorete — — — desigi. Quod num Latine dici possit, equidem valde addubito. Dicitur quidem constanter, firmiter alicui rei desigi vel adhaerere, non autem explorete. [O.]

Trebiani quinimmo Dii sunt] Supra Cap. XXXVIII: *Piso deos esse credit novem in Sabinis apud Trebiam constitutos. Nihil igitur mutandum. [Herald.] Male igitur Th. Canterus: Trebianis. [O.]*

subversarum potius vel urbium praesides] vel addidit editor Lugd. Bat. incertum an ex Cod. MS. an ex ingenio, tantum ad vim orationis augendam. Est autem trajectio familiaris Arno-bio pro *vel potius subversarum urbium praesides. [O.]*

et in id periculum ducere] Alii *adducere*: editor Lugd. Bat. *perducere*, quod e Cod. MS. fluxit, teste Meursio in Append. [O.]

A N N O T A T I O N E S

I N

L I B R U M I V.

Cap. I. — Pietatem] Lactant. Lib. I. Cap. XX. Inscriptiones veteres (Gruteri) pag. 86. [*Elmenh.*] Celebris est paucisque incognita sive plebejæ, sive ingenuæ, quæ matrem suam (Valer. Max. Lib. II. Cap. V. §. 7.) aut, ut alii tradunt, suum patrem in carcere constitutum, ne inedia conficeretur, lacte suo aluit. Narrat autem Plinius Hist. Nat. Lib. II. Cap. 36. ac post illum Solinus (Cap. I.), in facti hujus memoriam conditum eodem in carcere, C. Quinctio et M. Acilio Consulibus, Pietatis templum, ubi theatrum Marcelli erat. Nec desunt, qui existiment, illud ipsum esse, quod Marcus Acilius Glabrio, ut ait Livius, in foro olitorio positum dedicavit. [*Nourr. p. 483.*]

Concordiam] Concordiæ Deæ meminit Augustinus de Civ. Dei Lib. III. Cap. XXV. Varro de Ling. Lat. Lib. IV. Martianus Capella de Nupt. Philol. Lib. II. Inscript. vet. pag. 100. Plinius Hist. Nat. Lib. II. Cap. VII. [*Elmenh.*] Livio teste (Lib. IX. Cap. 46.) a C. Flavio aedes Concordiæ consecrata fuit in area Vulcani et (Lib. XXII. Cap. 33.) alia, quam Duumviri ad eam rem creati in arce locaverunt. Testatum etiam Cicero facit (de Nat. Deor. Lib. II.), Cotta Consule, templum Concordiæ tactum de coelo fuisse, et illius quoque mentio apud Dionem Cassium Lib. 44. et Fastis Romanorum facta est. Quamobrem canebat Ovidius Fast. VI. ante fin.:

Te quoque magnifica, Concordia, dedicat aede

Livia, quam charo praestitit illa viro. [*Nourr. p. 483.*]

Salutem] Vid. Augustin. de Civ. Dei Lib. III. Cap. XXV. Varro Lib. IV. de Ling. Lat. (pag. 22. ed. Bip.) Inscriptio vetus pag. 100. (ap. Gruter.) SALUTI PERPETUAE S. [*Elmenh.*]

Honorem] Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XXI. *Deo Honorino, ut honorarentur.* Lactant. Lib. I. Cap. XX. Liber Inscriptt. pag. 100. Plin. Hist. Nat. Lib. II. Cap. VII. Plutarch. de Roman. Fortuna pag. 318. Valer. Max. Lib. I. Cap. I. [*Idem.*]

Virtutem] Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XXII. *Virtutem quoque Deam fecerunt.* Varro de Ling. Lat. Lib. IV. (p. 22. ed. Bip.) Valer. Max. Lib. I. Cap. I. Lactant. Lib. I. Cap. XX. Inscriptt. vet. pag. 102. Plautus Prolog. Amphitryon. [*Idem.*]

Felicitatem] Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XVIII. et XXXIII. Inscriptt. vet. pag. 101. [*Idem.*] Equidem omnia haec nomina literis majoribus imprimi curavi. Arnobius enim (ut recte observat Meurfius) non ut virtutum, sed ut deorum dearumque nomina ponit. [*O.*]

ceteraque hujusmodi nomina] Proba lectio. Nam ita appellat *casta* nomina absque ulla substantia: quod ipse satis ostendit paullo post his verbis: *Nam si verba existimantes haec casta et nullius substantiae nomina.* Falluntur ergo (Meurfius), qui rescribi volunt: *numina.* [*Herald.*]

aut, ut asfolet, dicis causa ex eo etc.] Ita Codex MSus, quam lectionem defendit Th. Canterus. *Dicis causa* fieri dicitur, quod neglecte, remisse, et eo tantum animo, ut officio functi videamur, non accurate, sed perfunctorie sit, quatenus satis sit ad vitandam reprehensionem. Hinc Varro de Ling. Lat. Lib. VI. sub fin.: *Et dicis causa fiebant quaedam, neque item facta, neque item dicta.* Haec Canterus, cum quibus conferenda ea, quae supra adnotavimus ad Lib. III. Cap. XVI. Equidem Cantero profusus assentior, neque video, cur *dicis causa* hic locum habere non possit. Sensus est: Nomina ista, quamvis vera numina non credatis, tamen superiorum retulistis in coetum *dicis causa*, id est honoris gratia, quia bona istis significata et aestimatis, et optatis, ut vobis contingant. Sabaenus et Gelenius edidere: *an ita, ut asfolet dici, causa ex eo etc.* quod aperte vitiosum est. Editor Lugd. Bat.: *an ita, ut asfolet dici, causa ex ea.* Heraldus: *an ita, ut asfolet dici, ex eo quod etc.* deleta *v. causa* tanquam glossemate et interpretamento verborum *ex eo quod etc.* Mihi autem videntur verba, *ita, ut asfolet dici*, locutionem aliquam proverbialem in sequentibus praeparare. Quare scribendum conjicio: *an ita, ut asfolet dici, dicis causa, ex eo quod etc.* *dici* scilicet absorptum puto in Codice MS. a sequentibus verbis *dicis causa.* At judicent doctiores. [*O.*]

ex eo quod optamus et volumus bona ista nobis contingere, superiorum retuleritis in censum] Plures autem horum nominum consecrationis causae a veteribus redditae sunt, nec

aliena ea, quam proponit B. Augustinus verbis Gentilium Libro IV. de Civ. Dei: *Quoniam sciebant, nemini talia, nisi Deo aliquo largiente, concedi: quorum Deorum nomina non inveniebant, earum rerum nominibus appellabant Deos, quas ab iis sentiebant dari etc. Videbant praeterea, pectus hominis quandoque caeca quaedam et inusitata vi concitari: unde motus illos divinos existimabant. Hanc rationem tangit M. Tullius Lib. II. de Nat. Deor.: Tum autem res ipsa, in qua vis inest major aliqua, sic appellatur, ut ea ipsa vis nominetur Deus, ut Fides, ut Mens etc. δαίμονας et θεούς Graeci appellant. Sic Φιλοτιμίαν κακίστην δαιμόνων appellat Euripides, et εὐλάβειαν θεῶν χρησιμωτάτην, et similia. [Herald.]*

an vestrorum numinum] Lego cum Meursio: *ac vestrorum n.* [O.]

divinis tamen religionibus consecratis] Ita ed. Lugd. Bat. Alii: *divinis tamen in regionibus consecratis*, id est in sedibus auspiciatis. Equidem haec lectio, ultra lectio praefenda sit. [O.]

quibus coaequatis et adjungitis] Fulv. Ursinus mavult: *quibus coaptatis et jungitis.* [O.]

Deos esse et haec rati, templis, et pulvinaribus etc.] Male Meursius haec transponit ita: *Deos esse haec rati, et templis, et pulvinaribus etc.* [O.]

onerastis] Ita Codex MS. quam lectionem a Gelenio ceterisque illum fecutis editoribus temere mutatam in *honorastis* rectissime tuetur Stewechius. „*Onerari* enim (inquit Jo. Vorstius in Libro de Latinitate select. pag. 129. ed. M. Gesneri) non his tantum dicimur, quae gravia et molesta, sed et quae grata et jucunda sunt, si horum multitudo quaedam sit.“ Sic apposite ad nostrum locum Justinus Hist. Lib. V. Cap. V. *Igitur omnibus non humanis tantum, verum et divinis eum (Alcibiadem) honoribus onerant.* ubi Acidalius legendum putat: *honorant.* Male. Tacitus Hist. Lib. I. Cap. XXV. *Postquam vario sermone callidos audacesque cognovit, pretio et promissis onerat, data pecunia ad pertentandos plurium animos,* et Lib. IV. Cap. XIII. *laudibus immodicis onerare.* Phaeder Lib. V. Fab. V, 20. *multis onerant laudibus,* ubi vid. Burmann. pag. 249 seqq. Adde Drakenborch. ad Sil. Lib. III. vs. 15. et Curt. ad Sallust. Jugurth. Cap. XII. pag. 458. Sic etiam Petronius in Carmine de Bello Civili vs. 156:

— — — — — *et tu Saturnia tellus*

Armis laeta meis olimque onerata triumphis.

ubi alii legunt: *ornata*, alii: *ornanda*, male. [O.]

Victor a] Vid. Varro Lib. IV. de Ling. Lat. Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XIV. XV. XVII. XXI. Plauti Prolog.

Amphitryon. Inscriptio vetus pag. 100. DEAE VICTORIAE S. [Elmenh.] Posthumus, si Livio fides (Lib. X. Cap. 53.), aedem Victoriae, quam aedilis curulis ex multitia pecunia faciendam curaverat, dedicavit. Alio adhuc in libro (XXXV, 9.) alias duplicis Victoriae aedes his verbis commemorat: *Aediculam Victoriae virginis prope aedem Victoriae M. Porcius Cato dedicavit, biennio postquam vovit.* Pausanias quoque (Lib. I. [pag. 20.] et Dionysius Halicarn. Ant. Rom. Lib. I. pag. 26. de Victoriae fauo loquuntur. Nos etiam alibi animadvertimus, Symmachum, cum ab imperatore Valentiniano postulasset aram Victoriae in curia restitui, ab Ambrosio fuisse prohibutum. [Nourr. p. 484.]

Pax] Vetus Inscriptio pag. 239:

PACI. AETERNAE. DOMUS. IMP. VESPASIANI.
CAESARIS. AUGUSTI. LIBERORUM. Q. EIUS.
SACRUM. TRIB. SUC. IUNIOR.

Juvenal. Sat. I, 115:

Ut colitur Pax atque Fides, Victoria, Virtus. [Elmenh.]
Aequitas] Vetus Inscriptio pag. 76:

FORTUNAE. PRIMIG. SIGNUM. AEQUITATIS.
NIGRINA. AUXESIS. CUM. FELICE. AUG. LIB.
ET SUIS. D. D. D. D.

[Idem.] *Aequitatis* nomine Arnobius Justitiam haud dubie intelligit, de qua Ovidius cecinit Lib. III. ex Ponto Epist. VI. vs. 25 seqq.:

*Principe nec nostro Deus est moderatior ullus:
Justitia vires temperat ille suos.
Nuper eam Caesar, facto de marmore templo,
Jam pridem posuit mentis in aede suae.*

Quidam tamen censent, nihil de eo templo apud idoneos auctores inveniri, atque idcirco poetam adlusisse ad Martis ultoris aedem, quandoquidem vindicta, de qua Ovidius loquitur, pars quaedam est Justitiae. [Nourr. p. 484.]

Cap. II. — nisi forte communem tollitis nobis atque eripitis sensum] Cui plurimum tribuebat is, quem plurimum Arnobius imitatur, Lucretius, quippe Epicuri sectator, qui sensuum cognitionem existimabat omnium esse certissimam et tutissimam. Is igitur Lib. I, 423 seqq.:

*Corpus enim per se communis deliquat esse
Sensus; quo nisi prima fides fundata valebit,
Haud erit, occultis de rebus quo referentes
Confirmare animi quicquam ratione queamus.* [Herald.]

virtutem viri] Stewechius mavult: *virtutem virtuosi.* Male. Neque enim alia virtus hic intelligitur, quam virtus corporis.

quam *virilitatem*, *virii vim* appellat Varro, cuique Romae templum constitutum, quod docet oppositio *ignavia pectoris* in sequentibus verbis. Vide notam sequentem Herald. [O.]

ignavia pectoris] *Iguavium pectoris* opponit *virtuti*, quam dixit appellari a *viro* et esse *virii* propriam: quibus quidem verbis declaravit *virtutis* acceptionem *primigeniata*, et eam usurpavit *σιδῖκῶς*; cum tamen non sola fortitudo, sed et virtutes ceterae consecratae sint. *Virtutem* profecto veteres appellabant *animi robur* et *constantiam* in rebus bellicis, quod observat etiam Plutarchus in *Coriolano*. Unde Lucanus Lib. VI. (vs. 147.):

Pronus ad omne nefas, et qui nesciret, in armis
Quam magnum crimen virtus civilibus esset.

Virtutem dixit Lucanus fortitudinem, ἀνδρείαν. Sane *Virtutem* venerabantur Romani huius rei proprie *Deam*, quam alias *Bellonam* appellabant. Lactantius Lib. I. Cap. XXI. *Ab isto genere sacrorum non minoris insaniae iudicanda sunt — — — Virtutis, quam eandem Bellonam vocant, in quibus ipsi sacerdotes non alieno, sed suo cruore sacrificant.* [Herald.] Conf. quos citat Bünemann. ad Lactant. l. I. pag. 140. [O.]

honorem honorati] Varro de Ling. Lat. Lib. IV. *Honos ab honesto honore; itaque honestus dicitur quod honoratus.* [Elmenh.]

ut enim haec accidunt, hominumque sunt posita in actionibus, affectibus fortuitis] Sic legendum pro *ut enim haec accidunt, hominum quae sunt posita in actionibus, affectibus fortuitis* etc. Id est quemadmodum sunt haec accidentia, quae hominibus accidunt, et vel sunt posita et sita in hominum actionibus, ut iniquitas, ignavia pectoris etc. vel in affectibus fortuitis, et rebus quae fortuito contingunt; quales res sunt infelicitas, morbus etc. Ita benigniores qualitates, Aequitas, Felicitas etc. homini contingunt; ac postquam receptae sunt ab eo, has suas proprias appellationes fortiuntur. [Herald.] Fulv. Ursinus conj. *hominum quae sunt posita in actionibus fortuitis, deleta affectibus.* Stevechius: *hominum quae sunt posita in actionibus, effectibus fortuitis* etc. Editor Ingd. Bat. in *actionibus ac effectibus fortuitis.* Quod non probo. Nam *affectus* pro passione, morbo apud Celsum: ut et adject. *affectus*, a, um, pro aegrotato, misero. Apulejus Met. Lib. IV. pag. 314. ed. Oudendorp. *affectae domus triste fatum cuncta etiam civitas congemebat.* Ovid. II. Amor. El. II. *affectam amicam*, i. e. aegrotam. Etiam omissio copulae conveniens stylo Arnobio, quod supra iam aliquoties fuit observatum. [O.]

figuratio concepta est nominum] Meursius mavult: *numinum.* [O.]

Cap. III. — Nam quod nobis catervas ignotorum alias inducitis Deorum] Ita primus emendavit Gelenius, sequentibus ceteris, probante etiam Heraldus in Curis II. Editio princeps Romana: *catervas signatorum.* [O.]

Luperca Dea] Lactant. Lib. I. Cap. XX. *Romuli nutrix Lupa honoribus est affecta divinis.* Ovidius II. Fast. Lib. Inscript. pag. 105. Inscript. XI. Plutarch. in Romulo. Juvenal. Sat. XI. [Elmenh.] Deam Lupercam eandem fuisse cum Acca Larentia, docet Ouzelius ad Minuc. Fel. Cap. XXV. pag. 257 seq. ed. Gronov. Conf. Liv. Hist. I. C. IV. [O.]

Ex rerum ergo proventu etc.] Id est ἐκ συμβεβηκότος τοῦτο συνέβη. Sic *annonae proventus* dixerat supra Lib. I. Cap. XIV. et *provenire* Lib. II. *Nec citra ejus nutum quidquam potest in rebus vel provenire vel cadere.* [Herald.] *Proventus* pro successu vel etiam pro eventu simpliciter apud optimos scriptores. Ita Caesar de Bello Gall. VII. Cap. 30. *omnium militum intenti animi pugnae proventum expectabant.* et Cap. 29. *errare, si qui in bello omnis secundos rerum proventus expectent.* ubi vid. Davis. et Morum in Ind. Conf. Bentlej. ad Manil. Lib. I. vs. 410. Oudendorp. in Apulej. Met. Lib. X. pag. 728. Bünemann. ad Lactant. Inst. Lib. VI. Cap. IV. §. 9. pag. 715. [O.]

ipsa esse coepit] Verissimam hanc lectionem e Cod. MS. restituit Meursius et Heraldus. Antea legebatur: *ipsa esse hoc coepit.* [O.]

et ipsius nominis significantiam traxit] Glossae: *Significantia*, Σημασία. Fabius Victorinus prooemio in Lib. I. Ciceronis de Inventione: *Ars est, quae significantiam sui plenam non habet* — — — *Haec vox generis triplicem significantiam habet.* Lactant. Inst. Lib. IV. Cap. XXVI. *Quaecumque enim passus est, non fuerunt inania, sed habuerunt figuram et significantiam magnam.* et eodem Cap. §. 17. *sicut opera ejus significantiam quoque majoris potestatis habuerunt.* [Herald. et Elmenh.] Conf. Bünemann. ad Lactant. l. l. pag. 535. et Mercer. ad Nonium Marcell. pag. 32. [O.]

Praestana] Hujus Deae mentionem apud alios frustra quaesivi. [O.]

Dea Panda] Glossae: *Panda*, εἰρήνης θεά. [Elmenh.] Hujus Deae meminit Varro in Fragmento Σιτισμαχίας citato ab A. Gellio Lib. XIII. Cap. XXI.:

Te Anna Perenna, panda καὶ λατὰ, Pales

Neriones et Minerva, Fortuna ac Ceres.

Idem Varro de Vita Pop. Rom. Lib. I. ap. Nonium v. *pandare*: *Hanc Deam (Pandam) Aelius putat esse Cererem; sed quod in*

asylum qui confugisset, panis daretur, esse nomen factum a pane dando. Vide Aufon. Popm. ad l. l. Varronis Vol. II. pag. 307. et 381. ed. Bipont. et G. J. Voss. de Idolol. Lib. II. Cap. XXXVI. pag. 186. [O.] Dionysius Halicarn. Lib. II. pag. 105. meminit virginem illam, quae ad capiendum Capitolinum collem Tito Tatio viam pandisse ferebatur, ibi sepulcri honore donatam, ubi ceciderat, redditasque illi quotannis a Romanis inferias. Nonne ergo verosimile est, eam idcirco Pandae seu Panticae nomine dearum adscriptam fuisse numero? [Nourr. p. 417.]

vel Pantica. Ante facta haec ergo nunquam fuerunt numina] Ita editor Lugd. Bat. Editio princeps: *vel Pantica patefacta. Et haec ergo etc.* vitiosissime. Gelenius delet *patefacta*. Th. Canterus interpungit: *vel Pantica. Patefacta et haec ergo*. Stewechius: *vel Pantica et haec ergo*. Verum et tanquam superfluum delet Heraldus. Cod. MS. habet: *A te facta et haec ergo etc.* quod manifeste pro *ante facta*. [O.]

nique] Ita legendum cum Gelenio pro *neque*, quod antea legebatur. *Neque* esset apodosis, quae hoc loco alienissima. [O.]

vocaminis] Supra Lib. I. Cap. III. *gens nostra felicitate donari hujus vocaminis meruit*. [O.]

Cap. IV. — Pellendorum hostium dea potens Pellonia est] Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XXI. *Cum enim esset invocanda propter fessos diva Fessonia, propter hostes depellendos diva Pellonia*. [Elmenh.] Conf. Voss. de Idolol. Lib. VIII. Cap. XVIII. pag. 763. [O.]

nisi molestum est] Scriptam lectionem prae vulgata auro contra redimendam censeo: *si ne molestum est. Si ne* vocibus disjunctis non minus recte dicitur, quam a Titinnio et Plauto *nevis, nevult*, pro non vis, non vult. *Nepurus* pro non purus apud Festum. Itidem *ne recte* ex Plauto, *ne sanera* in versu Catulli interpretatus doctissimus Janus Mellerus Palmerius in suis Spicilegiis p. 39. *Si non* pro nisi Ciceronem, Plautum, Terentium, Caesarem usurpasse, alias doeni in gratiam juventutis. [Stewech.]

aut in gratiam concessura est quorum] Id est: quibus gratiam et favorem suum accommodatura? Neque enim aliter explicari debet haec phrasis. Nam ut *concedere* pro *cedere* accipiamus, aequum non est: quia de Pellonia heic agitur, non de Cedonia, ut ita ludam. Quare existimavi aliquando legendum: *aut in aciem concessura est quorum?* Nec me istius conjecturae adhuc poenitet. [Herald.] Hae sunt merae argutiae. Atqui in gratiam eorum concedit (id est cedit) Pellonia, quibus saevet quorumque hostes repellit. [O.]

quod si utique fecerit] Ita edidi cum editore Lugd. Bat. Vulgo: *utrinque*, quod plane otiosum est ac superfluum, cum idem profus dicatur in verbis proxime cum antecedentibus, tum sequentibus. [O.]

quod partis unius in pulsione formatum est] Sic editor Lugd. Bat. optime. Ceteri una voce *impulsione*, quod falsum. Non enim impellendorum, id est aggrediendorum, sed pellendorum, hoc est fugandorum, hostium Dea Pellonia. Fulv. Ursinus: *ex impulsione*. Dicendum potius fuisset *e pulsione*. Sed praepositiones istas saepissime permutari ab Arnobio supra jam ad Lib. I. et II. observatum est. [O.]

apud Furculas Caudinas] Augustin. de Civ. Dei Lib. III. C. XVII. *In Caudinas Furcas a Samnitibus obsessi ambo cum exercitu Consules, foedus cum eis foedum facere coacti sunt, ita ut, equitibus Romanis sexcentis obsidibus datis, ceteri amissis armis aliisque spoliati, privatique tegminibus sub jugum hostium cum vestimentis singulis mitterentur.* [Elmenh.] Historiam prolixè narrat Livius Lib. IX. ab init. [O.]

apud Thrasimeni lacum] Ita MS. Alii: *Thrasimenum*. Valerius Max. Lib. I. Cap. VI. *Apud lacum Thrasimenum XV millia Romanorum caesa, VI millia capta, X millia fugata sunt.* [Elmenh.]

Diomedis campi] ad Ausidum flumen, ubi Cannae, vicus Romanorum clade nobilis. Hinc Martius vates apud Livium Lib. XXV. Cap. XII. *Annem Trojugena Cannam Romane fuge, ne te alienigenae cogant in campo Diomedis conferere manus.* Conf. Fest. h. v. ibique Dacer. [O.]

Cap. V. — Dii laevi et laevae] Optima haec Cod. MS. lectio nec mutanda. Dii scil. h. l. Deos pariter Deasque comprehendunt zeugmate generis frequentissimo, ubi, cum incertus est plurium sexus, genus masculinum adhibetur potissimum, ut dignius. Vide Sanct. Minerv. Lib. IV. Cap. X. pag. 718. ed. Perizon. Male itaque Stewechius: *Dii laevi, Deae laevae*. In editione Lugd. Bat. legitur: *Dii laevia laeva*, quod quid sibi velit, equidem nescire me fateor cum ignarissimis, et puto, hoc operarum esse vitium, et scriptum a doctissimo Salmasio: *Dii laevi a laeva* (scil. manu). [O.] Fortassis legendum simpliciter: *Dii laevi*. Nam si substantivum *Dii* utrumque sexuum comprehendit, quidni et adjectivum? [Ochsner.]

Quod quamam istud ratione dicatur] Digna phrasis, quae curiosum lectorem advertat. Abundat enim eleganter pronomen *istud*. Sic paullo post: *Quae tamen haec ipsa, quae laeva appellamus, et dextera alia, in nobis nihil habent perpetuum.* Helle-

nisinus est. Lucas Act. III, 13. ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἐδίδασκε τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς μὲν παρεδίδκατε καὶ ἠρώσασθε αὐτόν. [Herald.]

Jam primum enim mundus per se neque dexteras neque laevas etc.] Vide, qui hac de re multus est, Hadr. Jun. Animadv. Lib. III. Cap. III. in J. Gruteri Lampade Crit. Vol. IV. pag. 583. [Elmenh.]

neque anticas neque posticas] Varro de Ling. Lat. Lib. VI. pag. 81. ed. Bip. *Caelum qua tuimur, dictum templum. Sic: Contremuit templum magnum Jovis altitonantis. id est, (ut ait Naevius in Hemisphaerio,) ubi terra caeruleo septum stat. Ejus templi partes qua uor: sinistra ab oriente, dextra ab occasu: antica ad meridiem, postica ad occasum.* [O.]

cardo frigoris] Id est polus arcticus. Stat. Theb. VII. vs. 38:

— — — arctosae labentem cardine portae. [O.]

in vocabulum sinistri Auster et Meridies transit] Ita e Cod. MS. ubi legitur *Meridies transit*, locum restituerunt Stewechius et Heraldus. Ceteri: *vocabulum sinistri Auster et Meridies trahet. Meursius: trahent.* [O.]

neque dextera neque laeva natura esse ulla] Ita Stewechius e Cod. MS. restituit. Quod miror a sequentibus editoribus neglectum voces *neque dextera* omittentibus. [O.]

sed positionis et temporis] Scribo: *et temporis ratione.* Nam tale quid deest, aut scribendum sexto casu: *positione et tempore.* [Meurf. p. 121.]

quas esse faustas et prosperis semper cum ominibus ediderunt] Signate: nam *prospera omnia et bona omnia idiotata.* Glossae Philoxeni: *Prosperum, αἰσιον. Prosperere, ευτυχῶς, κατὰ προξίσεις, αἰσιῶς, εὐμενῶς, κατὰ γνώμην.* Et *prospera nomina* appellat Plinius, quae Cicero *bona nomina.* Cur publicis *lustris*, inquit, *etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus?* Festus: *Prospera quaedam nomina usurpabant antiqui, in e declinata, ut occurrerent fascino.* Hinc *prosper dies et bonus dies.* Ovidius (Fast. I. vs. 71.):

Prospera lux oritur: linguis animisque favete:

Sunt dicenda bono nunc bona verba die.

Nempe *prosperum*, quod spem bonam suggerit et proponit. [Herald.] Alii: *prosperis semper cum omnibus.* [O.]

Cap. VI. — *Lateranus*] Hujus dei alibi nulla mentio. [O.]

dictusque hoc nomine] Ita Salmastius. Cod. MS. *adjectusque.* Gelenius: *adauctusque.* Meursius in Appendice: *adjectusque,*

Scrivenerius: adlectusque. Nullum enim aliud illius Dei nomen indicatur, cui adjectum fuerit nomen Laterani. Alii: *affectusque*, quod magis placet. [O.]

Quid ergo? si testu etc.] Crudis autem laterculis caminos saepius exaedificabant, ut etiam ostendit Plinius: quandoque etiam testis, ut non temere hoc objiciat Arnobius. Nam tubulus, quo cingebatur ἡ δατή, id est κάπη, sive foramen, per quod exibat et exhalabatur fumus, erat quandoque e testa: unde ἐπίαν κεραμίδα Graeci appellabant. [Herald.] In ed. Rom. legebatur *si ista*; unde Gelenius ex ingenio refinxit *si argilla. testa* e Cod. MS. reposuerunt Stewech. et Heraldus. [O.]

non luteis constructa est formis] Proprie: unde *formacci parietes*, quos describit Plinius. [Herald.]

Et quid, quaeso, ut faciat] Stewechius mavult: *Ecquid etc.* Sed nil mutandum. *Et adverbativum*, ut saepius ap. nostrum. [O.]

coquinas] Papias: *Coquina, culina.* [Elmenh.]

habitudinem fictilibus contribuit vasculis, ne flammaram disfiliant vi victa] Idem munus etiam Vulcano tributum, teste Varrone in Fragm. pag. 265. ed. Bipont. *Vulcanum, nec dum novae lagenae ollarum frangantur, ter precatur.* ubi vid. Aufon. Popm. pag. 325. [O.]

curat, ut ad sensum palati suis cum jucunditatibus veniant rerum incorruptarum sapes] Stewechius conj. *summis cum jucunditatibus.* Nic. Heinsius Epist. ad J. G. Graevium 257. in Sylloge Burmann. Vol. IV. pag. 329. mavult: *lautis cum jucunditatibus.* Cod. MS. vitiose: *palatis cum jucunditatibus.* Sed, ut vulgatum praeferam, faciunt voces: *rerum incorruptarum.* [O.]

Praegustatoris fungitur atque experitur officio] Atque coqui proprium hoc officium. Alias praegustatores, προγεῦσαι, qui apposita jam edulia praegustant, quae consuetudo a Persarum aula alio postea traducta est. Hesychius: ἐδέατρος — προγεύστης βασιλέως, ἐπιμελητῆς δείπνου. [Herald.] Meursius elegantius quidem, sed minus ex more Arnobii talia verba, licet minus apta, conjungere amantis, totum locum sic refingit: *et, an rite pulmenta condita sint, experitur atque praegustatoris fungitur officio.* [O.]

Cap. VII. — militaris Venus] Militaris Veneris rarior apud veteres mentio. Non semel tamen Pausanias Veneris armatae ac proinde militaris meminit, Lib. II. pag. 48. et Lib. III. pag. 97. et 103. Nonnus quoque, ubi Venerem Marte potentiolem canit, Dionys. XXXV. vs. 175:

Μὴ Σπάρτης ἐπίβηθι, μαχήμονες ἤχι πολῖται
Χάλκειον εἶδος ἔχουσι κερυσομένης Ἀφροδίτης.

Conf. Lactant. Inst. Lib. I. Cap. 19. Denique ab Hesychio memoratur Ἐργχέιος Ἀφροδίτη, Κυπρίαις. [Nourr. p. 424.] Etiam Venus, quasi amore sui Martis in bello auxiliari credita: unde dicta Συμμαχία, atque hoc nomine culta est a Mantinensibus, teste Pausania in Arcadicis. Haec Vossius de Idolol. Lib. VIII. Cap. XVIII. pag. 762. [O.]

castrensibus plagis praesidet] Codex MS. et Edit. vet.: *castrensibus flagitiis*. [Nourrius.]

Perfica] Etiam hujus Deae impurae apud alium nulla mentio. Allegat quidem Turnebus Advers. Lib. XI. Cap. XX. locum Lucretii II. vs. 1115:

Donicum ad extremum crescendi perfica finem

Omnia perduxit rerum Natura creatrix.

At ibi *perfica* est adjectivum, i. q. *perficiens*, ut explicat Nonius. Conf. Lambin. et Crech. ad Lucretii l. I. *Perficere* sensu obsceno usurpat Jul. Capitolinus Maximin. Cap. IV. ubi vide Salmaf. Script. Hist. Aug. Vol. II. pag. 18. [O.]

luteas voluptates] *Luteas* id est turpissimas, contemtissimas, luto viliores. Sic ap. Plautum Truculent. Act. IV. Scen. IV. vs. 1:

Blitea et lutea est meretrix.

ubi vide intpp. Eodem sensu *stercoreus* ap. eundem Plaut. Mil. Glor. Act. II. Scen. I. vs. 12:

— — — — — miles meus herus,

Qui hinc ad forum abiit, gloriosus, impudens,

Stercoreus, plenus perjurii atque adulterii. [O.]

Pertunda] Tertullianus adversus Nationes Lib. II. Cap. XI. *Et dea Pertunda et Subigus et Prema parcite dei impudentes, luctantibus sponfis nemo intervenit.* Augustin. de Civ. Dei Lib. VI. Cap. IX. *Adest enim dea Virginienfis, et deus pater Subigus, et dea mater Prema, et dea Pertunda, et Venus et Priapus, et quae sequuntur, obscœna sane ac turpia.* [O.]

virginalem scrobem] Ita Euripid. Phoeniss. vs. 18. σπείρειν τέκνων ἀλοκα. [O.]

Tutunus] Ita e Cod. MS. edidit Salmasius in ed. Lugd. Bat. et ad Solin. Cap. 26. pag. 219. Alii: *Mutunus*. De foedissimo hoc Deo vide infra ad Cap. XI. [O.]

cujus immanibus pudendis etc.] Conf. Augustin. de Civ. Dei Lib. VI. Cap. IX. Lib. XII. Cap. XXIV. Lactant. Inst. I. Cap. XX. §. 36. [Elmenh. et Herald.]

Quod si minime vos admonent ad intellectum veritatis res ipsae] Sensus est: Quod si res ipsae, id est tantae rerum foeditates, quibus praesidere creduntur vestri sive Dii sive Deae, si,

inquam, rerum ipsarum flagitia minime vos admonent ad intellectum veritatis (hoc est ad intelligendum, quatenam vera vestrorum Deorum sit conditio, *was an der Sache sey, was an euern Göttern sey*), ex ipsis saltem nominum absurditatibus potestis id nosse etc. *Admonent*, quod habent Gelenius et Salmasius, videtur e Cod. MS. fluxisse. Fulv. Ursin. conj, *admovent*, probante Herald. Sed parum aut nihil refert, utro modo legamus. Meursius, locum luxatum credens, verba: *Quod si minime vos admonent — — — et falso- rum imaginationes Deorum*, transponenda censet in finem Capituli post verba: *mellis curans custodiensque dulcedinem.* [O.]

Putat — — — Peta — — — Nemestrinus] Horum deorum alibi nulla notitia. Vide Voss. de Idolol. pag. 236. [O.]

Patellana numen est et Patella] Papias: *Patellana Dea a paganis dicitur, cum folliculi messium patefcunt, aut e spicis exeunt.* [Elmenh.] *Patelenam* dicit Augustinus loco, quem mox citabimus. [O.]

patefaciendis rebus] Annon legendum *patefaciendis seminibus*? Nam Dea agrorum *Patellana*. Vide Papias locum modo laudatum. [O.]

Nodutis] Augustinus de Civ. Dei Lib. IV. Cap. VIII. *Praefecerunt ergo Proserpinam frumentis germinantibus: geniculis nodisque culmorum deum Nodotum: involumentis folliculorum deam Volutinam: cum folliculi patefcunt, ut spica exeat, deam Patele- nam: cum segetes novis arisis aequantur, quia veteres aequare hostire dixerunt, deam Hostilinam: florentibus frumentis deam Flo- ram: lactescentibus deam Lacturtium: maturescentibus deam Maturam: cum runcantur, id est, a terra auferuntur, deam Runcinam.* Ceterum varie scribitur: *Nodotus, Nodutus, Nodutis.* [O.]

et quae praeest frugibus terendis, Terentis] *terendis pro ferendis*, quod antea legebatur, restituit Grotius apud Meursium. Elmenhorstius et Stevechius dederunt: *et quia praeest frugibus terendis Noduterentis.* Equidem nolim aliquid definire in re incerta prorsus ac dubia. [O.]

Vibilia] Lego *Vehilia* ex conjectura. Nam *veha* veteribus Latinis *via*, teste Varrone de Re Rust. Lib. I. Cap. II. Aut certe *Venilia*, de qua est apud eundem Varronem de Ling. Lat. Lib. IV. [Meurs.]

Orbonae] Plinius Hist. Nat. Lib. II. Cap. VII.: *Orbonae (fanum est) ad aedem Larium.* ubi autem Orbona est non orborum tutatrix, sed potius dea, quae adfert orbitatem. Coniungitur enim cum morbis, pestibus, febrim malaque fortuna in deorum censum relatis. Eodem sensu et Tertullianus ad Nat. Lib. II. Cap. XIV. *Orbonam deam, quae in orbitatem semina exstinguat.* Vide

Harduin. ad Plin. l. l. pag. 72. et G. J. Voss. de Idolol. Lib. VIII. Cap. XVII pag. 759. Ceterum, ut bene observat Stevechius, orbum dixerunt veteres tam patrem, qui liberos, quam liberos, qui patrem amisissent. Vid. Fess. v. *Orba*. Plinii verba descripta videntur e Cicerone de Nat. Deor. Lib. III. Cap. XXV., ubi vid. Davif. [O.]

Naeniæ] Deæ Naeniæ, extremis vitæ seu funeribus præfectæ, facellum extra portam Viminalem, sicuti ex Paulo et Festo discimus, consecratum fuit. De hac Augustinus de Civ. Dei Lib. VI. Cap. 9. ex Varrone: *Varro commemorare et enumerare deos coepit a conceptione hominis, eamque seriem produxit usque ad decrepiti hominis mortem, et deos ad ipsum hominem pertinentes clausit ad Naeniam deam, quæ in funeribus senum cantatur.* [Nourr. p. 426.]

Jam quæ durat] Sic edidi ex emendatione Meursii pro *Nam quæ durat.* [O.]

Offilago] Legendum vel cum Cantero *Offipago*, vel cum Stevechio *Offipanga*. Vide supra ad Lib. III. C. XXX. [O.]

Mellonia] Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XXXIV.: *Sine Segetia segetes, sine Bobova boves, mella sine Mellona, poma sine Pomona.* [Elmenh.] Meursius leg. *Mellona.* [O.]

Cap. VIII. — Dicite o quæso, ut ita vobis propitiæ faveant Peta, Puta, Patella] Sic editio prima. At Fulv. Ursinus particulam *ut* exterminavit, quæ sane retinenda erat. Sic passim, veluti: *ut illum dii deæque senium perdant*, et similia. Observat diligentissimus Grammaticus, Aelius Donatus, *ut accipi his in locis pro utinam.* Alias *ita et sic* frequentissime. [Herald.]

aut si exos genus humanum velut quidam vermiculi nascerentur] V. *genus*, quod in prioribus editionibus deest, optime restituerunt Heraldus et editor Lugd. Bat. [O.]

cum esset vobis similiter nescium] *Nescium* h. l. passive, quod nescitur. Vide Aul. Gell. Lib. IX. Cap. XII. qui infrequentem dicit pallivum hujus vocabuli usum. Ita Lib. I. *Quid dicitis, o parvuli, incomperta vobis et nescia temerariæ vocis loquacitate garciantes?* [Meurf.]

Cap. IX. — judicatis sed falsis] Ita ed. Lugd. Bat. Alii: *et falsis.* [O.]

qui est cunctis in mortalibus sensus] Fulv. Ursinus: *qui est cunctis inditus mortalibus sensus.* Non male. [O.]

Qui est enim, qui credat etc.] Haec est lectio vetus, quam temere mutaverunt. Nam *qui* pro *quis* sæpe apud istos scriptores. Cyprianus Lib. III. Epist. XXV. *Qui nunc votis, dilectissimi fratres,*

conscientiae victricis vigor? et alibi e Scriptura: *Tu qui es, qui judicas alienum servum?* [Herald.]

[*esse Deos Lucrios*] Nazianzenus Orat. 2. in Julian. p. 308. Ἄν ἴδω σοῦ τὸν κερδῶον, καὶ τὸν λόγιον ἐναγώνιον, συγκρούπτω τοὺς ἄθθαλμοὺς, καὶ παρατρέχω τὸν θεόν. et Orat. 3. in Julian. πῶς οὖν ὁ κερδῶος αὐτοῖς σταθῆσεται, καὶ τὸ σκεῆλλον προβληθῆσεται, καὶ ἡ κλεπτικὴ δύναμις τοῦ θεοῦ τιμηθῆσεται; [Elmenh.] Κερδῶος propr. Mercurius. vid. Suid. v. Κερδῶος. At Lycophron Alexandr. vs. 208. Apollinuem sic appellat propter oracula, quibus aliorum et suae utilitati confulebat, dicens:

Δελφίνιου παρ' ἄντρα Κερδῶου θεοῦ.

ubi vide Meurs. [O.] Qui autem fuerint illi Dei, docet nos Suidas v. κερδῶος — Κερδῶος θεὸς ὁ Ἑρμῆς, ὡς κέρδους ποιητικὸς καὶ ἄγγελον δὲ αὐτὸν κἀλοῦσι καὶ κλῶπα· διὸ καὶ μάρτυρον αὐτὸν ποιοῦσι βαστάζειν· καὶ ἔφορον αὐτὸν τοῦ λόγου, καὶ τῆς κλοπῆς, καὶ ἐμπολείων, ἡγουν κέρδους ἔφορον. Idem testatur Nonnus ad Gregor. Nazianzen. Orat. in Julian. pag. 158. ed. Montag.: Κερδῶον θεόν κἀλοῦσι οἱ Ἕλληνες τὸν Ἑρμῆν, ὡς κέρδους περιποιητικόν· διὸ καὶ Ἀριστοφάνης ὁ κωμικός ἐν τῷ δράματι τῷ Πλούτῳ, ἀπορῶν, τίνα δεῖ κἀλέσαι τὸν Ἑρμῆν, Φησίν· ἐμπόλαιον αὐτὸν ἰδρυσώμεθα, ταυτέστι κέρδους ἔφορον. Etiam Apollo κερδῶος. Testis Julianus in eadem Oratione pag. 77.: πῶς οὖν ὁ κερδῶος αὐτοῖς σταθῆσεται, καὶ τὸ σκεῆλλον προβληθῆσεται, καὶ ἡ κλεπτικὴ δύναμις τοῦ θεοῦ τιμηθῆσεται, καὶ τὸ ἀνευ χαλκοῦ Φεῖβον μὴ μαντεύεσθαι, μηδὲ εἶναι τι τοῦ ἔβολου τιμιώτερον; [Nourr. p. 422. et O.]

[*Libentinam*] Augustinus de Civ. Dei Lib. IV. Cap. VIII. *Audent aliquas partes deus Cloacinae tribuere, aut Voluptiae, quae a voluptate appellata est, aut Libentinae, cui nomen a libidine.* [Elmenh.] Cicero de Nat. Deor. Lib. II. Cap. XXIII. *Quo ex genere Cupidinis et Voluptatis et Libentinae Veneris vocabula confecta sunt, vitiosarum rerum neque naturalium etc.* ubi vide Davil. pag. 153. Novius v. *Prolubium* — — — Varro de Lingua Lat. Lib. V. *Prolubium et prolubidinem dici ab eo quod libeat; unde etiam lucus Veneris Libentinae.* ubi vide Mercer. Nam in editionibus omnibus Varronis (v. c. Bipont.) pag. 63. locus est mancus et corruptus. Vide not. Antonii Augustin. Vol. II. pag. 138. *Libentina* itaque Venus bene distinguenda a *Libitina* Venere, funerum praefide, [O.]

[*quis Liburnum*] Hoc nomen corruptum videtur. In Regio enim MS. Codice habetur *Burnum*: quod quidem quum librarii depravatum suspicarentur, rescripserunt *Liburnum*; quamobrem Meursius legendum putavit *Liberum*, quem ab ethnicis libidini praefectum fuisse, testis est Augustinus de Civ. Dei Lib. VI. Cap. IX.

et Lib. VII. Cap. II. [*Nourrius.*] Nolim tamen mutare quidquam, Plura enim talium Deorum ignotorum nomina legimus apud nostrum. De verbo *superesse* vide supra ad Lib. III. Cap. XXIII, [*O.*]

experitur] Ita MS. Alii: *expeditur*, quod Heraldus frustra defendit. Elmenhorstius: *expetit*. [*O.*]

Quis Limentinum, quis Limam] Dicam quod sentio, *Limam* deam, quae sit, ignoro: neque eam hic tolerandam puto. Subsequitur enim in Arnobio: *Quis curatores obliquitatum Limos?* Augustinus Lib. IV. de Civ. Dei Cap. VIII. irridens paganorum stultitiam, qui uni homini osiario totam domum committant, tres uni januae Deos praesciant, ait: *Tres Deos isti posuerunt, Forculum foribus, Cardeam cardini, Limentinum limini.* Eosdem illos pasi numero Tertullianus ponit in suo Scorpiaco: sed isthic *Cardum* legitur. Iterum in libro de Corona militis: *Cardam nominarunt.* Denique in libro de Idololatria *Cardea* lectitur. Quid si *Cardeum* et *Cardeam*, item *Limentinum*, et pro *Lima* ista *Limentinam* deam coluisse suspicemur? pariter, ut *Riobigum* et *Riobiginem*. [*Stewech.*] In Cod. MS. legitur: *quis Lunam*, vitiosissime, Herald. legend. suspicatur: *quis Ianem*, antiquo scribendi modo pro *Janum*, allegans Tertullian. de Idolol. Cap. XV. *Janem a janua*, et Apologet. Cap. X. *Saturnus* — — — *exceptus a Jano vel Jane, ut Salii volunt.* Equidem lectionem dubiam et incertam in medio relinquam. [*O.*] Nulla apud antiquos *Limae* mentio. Quamobrem suspicantur, corruptum esse hoc nomen, ac pro ea *Limentinam* (*Stewech.*), aut *Janum*, aut *Janam* sive *Janem* (Herald.) legendum. Quid si legeretur *Cardea*, Dea cardinibus praeposita? cujus meminit Tertullianus Lib. II. ad nation. Cap. 15. et de Idolol. Cap. 15. aut *Carna*? de qua plura Ovidius cecinit Lib. VI. Fast. [*Nourr. p. 421.*]

cum sanorum quotidie videamus etc.] Non necessaria Meursii conjectura: *cum sanorum quotidie mille videamus.* *Fanorum* scil. limina (quod supplendum ex praecedentibus) subruuntur ac convelluntur a furibus et sacrilegis. [*O.*]

Nec sine his esse flagitiosos ad lupanaria com meatus] Proprie. Lactantius Lib. III. Cap. XV. *Quid ergo interfuit, quo animo philosophus ad meretricem famosissimam commearet, cum eum populus et rivales sui viderent omnibus perditis nequiozem.* (ubi vide Bünnemann. pag. 347.) Proprie etiam *flagitiosos*. Cicero: *In stupris vero et flagitiis nefarias ejus libidines commemorare pudore deterreor.* Haec autem cum praecedentibus optime conveniunt. Quare de transpositione quod suspicantur, vanum est. [*Herald.*] Meursius haec verba transponere voluit post v. *propudiosa experi-*

tur (quod idem mutavit in *expetit*, male) atque exercet *obscœnitās*, cum hoc sit officium Liburni et Libentinae, non autem Limentini et Linae. At respicere videtur Arnobius ad amatores excubias agentes ad januas meretricum, qua de re notissima vide intpp. ad Propert. I, 16. Ceterum pro *Liburnum*, cujus apud alios nulla mentio, idem Meursius leg. putat *Liberum*, citans Augustin. de Civit. Dei Lib. VI. Cap. IX. *Liberum a liberamento appellatum volunt, quod mares in coeundo per ejus beneficium emissis feminibus liberentur.* [O.]

Qui curatores obliquitatum Limos] Hyginus de Limitib. constituendis pag. 151. ed. Goesii: *Limites autem appellati a limo, antiquo verbo, id est, transversi.* ubi vide Rigalt. pag. 262. Glossae veteres: *Limes, τριβος, πλαγία ὁδός.* Conf. Serv. ad Aen. XII. vs. 120. unde *limis oculis*, id est obliquis. Ceterum Limorum Deorum alibi, quod sciam, nulla mentio. [O.]

Saturnum praesidem fativis] Secutus sum emendationem Canteri tanquam proxime accedentem ad vitiosam Codicis lectionem *Latinis*. Alii, v. c. Gelenius et Salmasius, ediderunt *praesidem fationis*. Sed elegantius videtur *praesidem fativis*, ut *praefectus urbi*. [O.]

quis segnium Murciam] Augustinus de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XVI. *Vocaverunt Deam Murciam, quae praeter modum non moveret, ac faceret hominem, ut ait Pomponius, murcidum, id est nimis desidiosum et inactuosum.* [Elmenh.] *Murcia* cognomen Veneris, quae, auctore Festo, sacellum habebat sub monte Aventino. De nominis autem etymo dissentiant viri eruditi. Varro de Lingua Lat. Lib. IV. pag. 43. ed. Bipont. tradit, alios derivasse ab urceis, quod is locus esset inter sigulos, alios autem a murteto, quod ibi id fuerit. vid. not. Anson. Popm. pag. 105. Scaliger. et Dacer. ad Fest. pag. 253. Salmasius autem ad Solin. pag. 657. et G. J. Vossius in Etymol. Rom. rectius, ut mihi quidem videtur, deducunt a Graeco *μαλακός, μαλκός*, Aeolice *μολκός* vel *μυλκός*, et Syracusanorum dialecto (ut Hesychius auctor est) *μυρκός*. Unde Latinum *marcer, marcidus*, et *murcus, murcidus*. Vid. Valef. ad Ammian. Marcellin. Lib. XV. pag. 98. Ceterum ejusdem numinis meminerunt etiam Plinius Hist. Nat. Lib. XV. Cap. 29. et Tertullianus de Spectaculis, qui *Murciam* appellat *marcoris deam* ex emendatione Turnebi. Alii enim legunt: *amoris*, alii: *marmoris*. In editione Lugd. Bat. legitur: *Murcidum*, credo, operarum vitio. Nam ipse Salmasius ad Solinum p. 1., ubi de hoc nomine multus est, legendum statuit *Murciam*. [O.]

deam Pecuniam] Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XX. *Deae Pecuniae, ut pecuniosi essent.* Cap. XXIV. *Pecunia dicta est*

dea, quae dat pecuniam. Lib. VII. Cap. IV.: *Obscurata est Dea Pecunia* — — — *Cur Dea Pecunia Minervae praclata non est?* Diverſum ſentit Juvenal. Sat. I. vs. 114.:

— — — — *etſi ſuneſta pecunia templo*

Nondum habitas, nullas nununorum ereximus aras. [Elmenh.]

donare annulos aureos] *Equeſtrem dignitatem.* Et ſane

ita res erat.

Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,

Plebs eris.

De jure annulorum aureorum alia obſervatio. [Herald.]

honorum ſuggeſtus ſummos] Meurſius conj.: *honorem, ſuggeſtus ſummos.* [O.]

ſecurum per opulentias otium] *Quietem cum rerum ubertate* ait Jul. Firmicus Lib. V. Mathef. Cap. V.: *Ante enim hoc tempus vitioſi erunt, epulones, et bibones: et qui, poſthabita omni rei familiaris cura, nihil aliud affectent, niſi Epicureorum more ſine laboribus in quiete et rerum ubertate vivere.* [Herald.] Stewechius, nuſquam non antiqui aliquid et reconditi odorans, legendum putat: *per pollentias, male.* [O.]

Cap. X. — *Quod ſi habere inſiſtitis ſuos proprios praefides oſſa, mella etc.*] Secutus ſum emendationem Salmatii contextui accommodatiſſimam. Cod. MS. et editores ceteri omnes: *Quid ſi haberent in ſedibus ſuos proprios praefides*, ubi quid ſibi velint verba: *in ſedibus*, equidem proſus ignorare me fateor. Fulv. Urlinus conj.: *Quid ſi haberent in ſe divos ſuos proprios praefides.* Atqui res illae, de quibus loquitur Arnobius, oſſa, mella etc., neutiquam divos in ſe habebant inſuſos, ſed deos ſuper ſe poſitos, id eſt illarum curam gerentes. [O.]

nimietatis] Infra: *Dum vos arguimus nimietatis.* Lib. VII. Cap. XXVI.: *Sequitur, ut de thure deque mero oliquid ſine ulla nimietate dicamus.* Uſus hac voce Apulejus Apologia pag. 461. Plinius Hiſt. Nat. Lib. XIV. Cap. VI. Columella Lib. IV. Cap. XXIV. Ammian. Marcellin. Lib. XIX. pag. 179. [Elmenh.] Eutropius etiam Lib. X. Cap. ult.: *Quidam (exanimatum opinantur Jovianum) nimietate prunarum, quas gravi frigore adoleri multas jufferat.* [O.]

cunilae] Scribon. Larg. C. 124.: *Cunila, quam ſaturejam quidam vocant*, ubi vide Rhod. in Lexico. *Pfefferkraut.* [O.]

non ficis] Stewechius e Codice, ut ait, MSto repoſuit: *non ficibus*, in obſervatione ſua plura aſſerens de diſcrimine τού ficus, i, id eſt morbi inteſtini recti extremi ab attritu nimio orti, et ficus, us, id eſt arboris et fructus, quod tamen diſcrimen locum non habere et vocabulum ficus utraque declinatione, ſed ſoeminino genere, praefertim ab antiquioris Latinitatis ſcriptoribus, de arbore et

fructu promiscue usurpatum, contra *ficus*, i, sed masculino genere, de corporis vitio, docet Gesnerus in Thesaur. Sed J. G. Graevius in Epistola ad N. Heinf. 259. Syllog. Burmanni. Tom. IV. p. 534. testatur, in eodem Codice legi *ficiis*, et merito miratur *ficus* hoc loco memoratas inter herbas et olera. Itaque pro *non ficis* reponendum censet *coepitiis*. Equidem levioere mutatione, et una tantum littera mutata, rescribendum puto: *non viciis. Viciae (Wicken)* leguminis genus memoratum Virgilio Georg. I. 75. et aliis. [O.]

betaceis, caulibus] Ita edidit Salmasius e Cod. MS. rectissime. *betaceis*, scil. pedibus, id est radicibus et fibris betarum. Ita *malvacei, rapicii*, scil. pedes. Vide eundem Salmasium ad Solin. Cap. XI. pag. 533. Quod non intelligentes ceteri editores mutant in *betis, caulibus*. Possimus etiam, elisa virgula, legere *betaceis caulibus*, id est caulibus vel stirpibus betarum, unde se producant folia. Sed malim virgulam interponere et *caulibus* accipere de brassica, quo sensu κατ' ἐξοχὴν dicitur a Latinis. Vide Davif. ad Cic. de Nat. Deor. II. C. 47. pag. 217. ed. II. et Jos. Scaliger ad Varron. de Re Rust. Lib. I. Cap. XVI. Unde Gallorum *le chou*, nostrum *Kohl*. *Beta* sive *betacei* Graece τεύτλον, apud Italos *bietola*, nostrum *Mangold, Beiskohl*. Cujus descriptionem vide ap. Plin. Hist. Nat. Lib. XIX. Cap. VIII. Add. Schneider. Ind. ad Script. Rei Rust. h. v. [O.]

partibus, et sunt casibus obnoxia plurimis] Meursius legendum suspicatur: *partibus? Haec sunt etc.* [O.]

Cap. XI. — *Quid dicitis, o patres novarum religionum, quid potestatum? Hoscine a nobis Deos violari et negligi sacrilego clamitatis et quiritamini contemptu?* Sic edidi ex emendatione editoris Lugd. Bat. Cod. MS. et ed. princeps Romana habent: *Quid dicitis, o patres novarum religionum, qui potestatum obscaene a nobis Deos violari et negligi sacrilego clamitatis, quiritaminique contemni etc.* nullo sensu. Frid. Lindembrogius resingit: *Quid dicitis, o patres novarum religionum? quid protestamini?* Heraldus, nescio qua de causa offensus vocibus *patres novarum religionum*, locum ita censet restituendum: *Quid dicitis, o patres magnorum religionum atque potestatum? Ergone a nobis Deos violari et negligi sacrilego clamitatis, quiritaminique contemni? etc.* Equidem puto, delendum *quid* ante *potestatum* et legendum: *Quid dicitis, o patres novarum religionum, potestatum?* quae est constructio vere Arnobiaua. In ceteris omnibus editorem Leidensem sequor. *Patres novarum religionum etc.* non sunt sacerdotes, antifilites, ut interpretatur Heraldus, sed in genere Romani, quos in hujus libri initio alloquitur, qui nova nec antea audita numina eorumque cultus introducebant. *Potes-*

flates i. q. dii, numina. Vide supra ad Lib. III. Cap. XXXIII. [O.]

patres religionum] i. e. auctores, inventores, frequenti metaphora. Vide Petav. ad Synes. Epist. I. not. pag. 44. Sic Philo. Byzant. de VII orbis spectaculis Cap. III. Διὸς Κρόνου μὲν ἐν οὐρανῷ, Φειδῶίς δ' ἐν Ἡλίδι πατὴρ ἐστίν, ubi vide Allatii et nostras notas, et ad Epist. Socrat. VI. pag. 168. Conf. Boissonade ad Marin. Vit. Procl. p. 75 seqq. [O.]

Lateranum genium focorum] Ita restituit Meursius ex MSto. Antea legebatur: *Lurem genium focorum*. Quod etiam si defendi possit, tamen hoc loco stare nequit, ubi Arnobius repetit deorum nomina, quorum supra mentionem fecerat, Limentini, Pertundae, Perficae, Nodutis, Terentis, Laterani. [O.]

Nodutim, Terensem] Ita distinguit editor Lugd. Bat. Alii * Cod. MS.: *Noduterensem*. Vide supra ad Cap. VII. [O.]

quia non supplices Mutuno procumbimus atque Tutuno] Haec est emendatio Gelenii vetustissima proximeque accedens ad monstrum lectionis Codicis MSti: *quia non supplices uno procumbimus atque est uno*, unde Sabaens in editione principe Romana refinxerat: *quia non supplices id est humi proeumbimus atque Tutuno*. Meursius: *quia non supplices procumbimus aequae Tutuno*. Salmasius in ed. Lugd. Bat. utramque emendationem retinens locum ita dedit: *quia non supplices humi Mutuno procumbimus atque Tutuno*. *Humi procumbere* phrasis Lucretiana. Lib. V. vs. 1299:

Nec procumbere humi prostratum et pandere palmas.

Ceterum de etymo nominum *Mutunus* et *Tutunus* multus est Salmasius ad Solinum Cap. XXIV. pag. 219. Cujus verba haec sunt: „Graecum est *μυττός* — τὸ γυναικείον, Hesych. et *μυτῶν*, „*ἄνος*, unde *muttonus* et *muttonus*, quod autem apud Latinos „sere semper de virili membro usurpatur. Lucilius tamen muliebri intellexisse videtur in Fragmento Satyr. IV. ap. Nonium „*lurcare*:

„*Nam quid moetuno* (ita enim legendum, non *moetino*) „*subrectoque huic opu' signo?*

„ubi de utroque sermo est. *Tutunus* autem a *πόσση* et *πόσσην*, „qui ingens habet virile. Aeolice *πόσσην*, *πόσσηνας*. Inde Latium *puttunus* et *tuttunus*. Nam T et P invicem permutablebant tam Aeoles, quam veteres Latini. *Mutunus*, *Tuttunus* „itaque numen erat *πριαπῶδες*, Romanis matronis cultum, (Vide „supra Cap. VII. et Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XI.: „*Mutunus et Tutunus, qui est apud Graecos Priapus.*) quod „utriusque obsceni appellationem et utriusque sexus pudenda

„videtur habuisse, vel certe utriusque pudendi simulacrum eodem facello consecratum, (quod erat in Velis adversum murum Mustellinum, teste Festo). Utrumque enim ἀντὶ τοῦ προβασκανίου apud veteres et arcendo fascino in usu fuit. unde „Glossae veteres: *Mutonium, προβασκανιον, ὡς Λουκίλλιος.*“ (nam pudenda pro amuletis suspendi e collo pueris, auctor Varro.) Haec Salmasius, Conf. Turneb. Adversar. Lib. XVII. Cap. XXIII. Jan. Guilielm. Verosimil. Lib. I. Cap. XXIII. in Lampade Crit. Gruteri Vol. III. pag. 274. Sciopp. et Scaliger ad Priapeia Carm. LXXIII. interpretes ad Festum li. v. pag. 256. ed. Dacer. Doufa ad Lucil. Fragm. pag. 286. ed. Havercamp, J. Lips. Elect. Lib. II. Cap. XIX, Op. Tom. I. pag. 322 sq. ed. Vesal. Bünemann. ad Lactant. Lib. I. Cap. XX. pag. 132. et P. Burmann. II. in Antholog. Lat. Vol. II. pag. 544. [O.]

ne dum talia confingitis monstra, taliaque molimini] MS. auget; *talia atque molimini*. Male bis inculcata vox una. Scribendum enim: *ne dum talia confingitis monstra atque molimini*. [Meurf. in Append.]

inolescant] Ita Gelenius pro *insolescant*, optime. *Inolescere*, crescere, augeri, verbum Virgilianum. [O.] Post τὰ *accessionibus inolescant* necessario desunt quaedam. Videntur enim gentes religionis suae veritatem ex extispiciis et auguriis voluisse probare; quam partem defensionis refutare aggreditur istis verbis: *Cur ergo* etc. [Meurf. pag. 129.]

Cur ergo, e vobis fortasse aliquis dixerit, esse falsum istos Deos? Et invocati etc.] Sic edidit Salmasius ex MSto. Gelenius: *Cur ergo — — — esse falsos istos Deos contendis? Si invocati etc.* At nihil mutandum. Est scilicet trajectio haud infrequens apud Arnobium pro: *Cur ergo, e vobis fortasse aliquis dixerit, falsum (est) esse istos Deos?* Sequens *Et* est adverbativum. Vide supra ad Lib. I. Cap. XV. [O.]

vel quod suspicionibus plenissima res tota est] Ita MS. Fulv. Ursinus et Sabaeus ediderunt *superstitionibus*. [O.]

aut in contrarios exitus frustrata expectatione torqueri] Ita Gelenius, Elnenhorst., Salmasius. At in editione Th. Canteri legitur; *frustrata expeditione*: quod, si e Codice MS. fluxit, non temere rejiciendum putaverim. *Expeditio* scilicet accipiendum sensu proprio et primario, quo significat ἀνυστιν, felicem operis successum, ejus absolutionem ac perfectionem. Quo sensu dicuntur *expeditae rationes*. [O.]

Cap. XII. — eandem tamen facietis fidem] Haec est lectio vetus, pro qua alii (Gelenius): *nunquam tamen*. Placet Merceri conjectura: *tandem tamen facietis fidem*. Suspiciabar:

eamue tamen etc. [Herald.] Salmasius in ed. Lugd. Bat. dedit: *an iidem tamen etc.* et in praecedentibus: *Sed sint, ut asseritis, verae*, scil. praedictiones, pro *vera*, quod antea legebatur. Fulv. Ursinus: *qui tamen facietis fidem*. Mihi Codicis lectio videtur familiarissima, hoc scil. sensu: *Sed concedamus vobis, veras esse has praedictiones: an eandem tamen (id est simili modo) nobis facietis fidem*, aeque persuadebitis, (ut recte interpretatur Meurfius in Appendice), dicentes, numina ista, v. c. Melloniam, inferere se fibris? [O.]

[*jeusculis*] Similiter Sidonius Lib. V. Epist. XVII.: *Namque et jeusculi fibra tumentis pungebant exercitatum crebri dolores*, ubi vid. Savaron. pag. 366. Ita *bonuscula* in Cod. Theodosiano: *specula* pro parva spe ap. Plautum in Rudente: *mercedula, bibliothecula* ap. Synnach. Lib. IV. Epist. XVIII., ubi vide, qui de talibus deminutivis multus est, Juretum in ed. Lectii pag. 145. [O.]

[*Nonne accidere, fieri, licet actu diffimuletis, potest*] Haec est optima Gelenii correctio. Alii habent ex MSto: *Nonne accidere (fieri licet actu diffimuletis)*. Heraldus, vocibus *fieri actu* tanquam glossemate et interpretamento τού *accidere* eliminatis, legit: *Nonne accidere (licet diffimuletis) potest*. Sed multum praefero emendationem Gelenii stylo Arnobii talia verba sine copula conjungentis convenientissimam. [O.]

[*accitionibus*] Ita ed. Lugd. Bat. Cod. MS. et ed. princeps: *in actionibus*. Alii: *incantationibus*. Sed *acciere, accitio*, proprium de magis, quamvis alia hujus substantivi exempla non incurrant. [O.]

[*antitheos saepius obrepere pro accitis*] Verissimam hanc lectionem primus Stoweckius eruit e Cod. MS., ubi legebatur *pro accis*, quod Gelenius perperam mutavit in *pro veris*. Meurfius: *pro aliis*. De antitheis, id est malis genis, bonis adversantibus eorumque opera ac beneficia praepedientibus, vide Jamblich. de Myster. Aegypt. Sect. III. Cap. 31. pag. 102. ed. Gal. et D. Tiedemann. Dissert. de Magicarum artium origine etc. p. 34. Hinc diabolus *antitheum*, id est Dei adversarium, appellat Lactantius Inst. Lib. II. Cap. IX. §. 13., ubi vid. Bünemann. pag. 238. Ceterum *obrepere* proprium verbum de omnibus, quae latenter et fallaciter adeunt et sensus fallunt, v. c. daemionibus, spectris, insomniis. Vide Gesner. in Thesaur. et C. Barth. ad Rutil. Itinerar. I. vs. 505. pag. 233. ed. Janffonii. Ita Cicero de Divin. II. Cap. LXVII.: *Nullae ergo imagines obrepunt in animis dormientium extrinsecus*. [O.]

cur ratione non pari credamus] Fulv. Urfinus: *cur ratione non Deos pari credamus.* Ed. Lugd. Bat.: *cum ratione non dispari credamus.* [O.]

Cap. XIII. — partibusque se cunctis locorum divisionumque supponens etc.] Illud mihi eximi nequaquam poterit, quin veram hujus loci restitutionem odoratus sim, et pro illa gratiam sint habituri Arnobii studiosi: *partibusque se cunctis jecorum divisionumque supponens*, sive pro declinatione vetusta jecinorum. Ad extispiciam rem totam pertinere, indicio sunt haec non multo ante praemissa: *numquam tamen facietis fidem, Mellonium (verbi causa) vel Linentinum inferere se sibiris etc.* Tum et illud quoque pro me facere non negabis: *Numquid illorum (Deorum puta) aliquando vidistis os, habitum, faciem? aut eadem haec possunt in pulmonibus, aut jecusculis conspici?* Fibras porro jecorum esse, testis Festus. Has in extispiciis dispici maxime solere, incognitum esse non potest iis, qui antiquitatis studium et vetustatis lautitias primis labris degustarunt. Cui vacat, legat fragmentum Labeonis ex Libro XV. de disciplinis Hetruscis apud Fulgentium Planciadem in *Manales*. et Apulejum Apologia prima pro se ipso. [Stewech.] Non possum adfentiri Stewechio. Nam in proxime antecedentibus non amplius de haruspiciis, sed de eorum fratribus Magis, diisque ipsis apparentibus sermo est: ad eosdem igitur referenda verba illa: *partibus se cunctis locorum divisionumque supponens*, quae sunt ἐν διᾱ δ̄οο̄ν pro *partibus cunctis locorum divisorum*, id est, locorum intervallo vel maximo separatorum. Haec figura poetis frequentissima insolentior quidem est apud prosaicos scriptores, ferenda tamen in Arnobio poetarum veterum, Lucretii, Virgilii etc., imitatore. [O.]

Quisnam iste est unus? interrogabit. Forte possumus etc.] Reponi volunt (Fulvius Ursin. et Stewechius) *interrogabit*. Probum fortasse *interrogabit*, ut *inquit*: de quo dicebamus ad Lib. I. Cap. III. [Herald.] Meursius sic interpungit: *interrogabit forte. Possumus etc.* Idem post verba: *divorum praebeat et potestiatum*, non pauca excidisse arbitratur de unitate Dei et iis, qui deos se fingant. Sed meo quidem iudicio optime cohaerent omnia. [O.]

forte possumus istum veris nominibus dicere] MS.: *forte possumus instituti veris nominibus dicere*, quod defendit Stewech. [O.]

Aegyptios] Summi Dei verique apud Aegyptios sacerdotes aliquam notitiam extitisse, evincere conantur Cudworthus et

Jablonsky ex famosa illa templi Saitani inscriptione, conservata a Proclo in Tim. Plat. pag. 50.:

Ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονός καὶ ὄν καὶ ἐσόμενον,
καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω ἀπεγάλυψεν.

et loco Porphyrii ap. Euseb. Praep. Evang. Lib. III. Cap. 12. Contrarium pluribus argumentis adstruit Meiners. V. Cl. in Historia Doctrinae de vero Deo Vol. I. Sect. I. pag. 51 seqq. [O.]

Perfas] Vid. Euseb. Praep. Evangel. Lib. I. Cap. ult. Stanley Hist. Philos. P. XIV. Cap. VI. pag. 1163. et prae ceteris Meiners. V. Cl. in 4 Commentationibus insertis Scriptis Societatis Scientiarum Goettingensis. [O.]

Chaldaeos] Vid. Stanley Hist. Philos. P. XIII. Sect. II. Cap. 32. p. 1150. ed. Lips. et Meiners. Hist. Doctrinae de vero Deo P. I. Sect. III. pag. 74 sqq. [O.]

Indos] Vid. Meiners. in lib. laud. P. I. Sect. IV. p. 91 sqq. [O.]

omnesque illos alios, qui in interioribus viderunt et cognoverunt haec artibus] Interiores artes appellat, quas alibi arcanas et secretas. Supra Lib. II. Cap. LXI.: *Quid illi sibi volunt secretarum artium ritus, quibus affamini nescio quas potestates?* [Herald.]

in quo risum tenere non possunt, non tantum pueruli et procaces] In MS. Reg. puericuli. Unde suspicantur nonnulli (Meursius) *pueri ridiculi*. Vulgata lectio servari potest, ut ita significet Arnobius vernularum dicacitatem et procacitatem. Ac fuisse pusiones dicaces, eosque saepius ex Alexandria, in deliciis veterum notum satis est. Papinius:

Non ego mercatus Pharia de puppe procaces

Delicias, doctumve sui convicia Nili

Infantem, linguaeque simul salibusque protervum. [Idem.]

J. G. Graevius Epist. ad N. Heinium 239. in Sylloge Burmann. Vol. IV. pag. 335. legendum putat aut *vernulae procaces*, aut potius *vernaculi et procaces*. Ita *Deus vernaculorum felle lividus* ap. Martialem. Quam conjecturam approbat Heinium Epist. 241. pag. 337. [O.]

verum etiam ferii atque in moris tetrici asperitatem durati] Dedi emendationem Salmasii. Codex MS. habet: *verum etiam ferii atque mares tetrici asperitate durati*: ad cuius lectionis vestigia Stevechius leg. censet: *verum etiam mares ferii, atque tetricia asperitate durati*, putans, mares opponi h. l. *puerulis*. Sed perperam. Nam mares opponuntur foeminis, viri pueris. Gelenius edidit: *atque in mores tetricos asperitate durati*.

Canterus: *atque in mores tetricia asperitate durati*. Quam lectionem defendens Heraldus mores explicat confirmatum et ἀγνεχρωσμένον ἦθος; quo sensu Graeci philosophi ἦθος usurpant absolute. Tales homines describit Jul. Firmicus Lib. VIII. Mathes. Cap. XV.: *Quicumque hoc oriente sidere nati fuerint, graves erunt, austeri, et omni severitatis atrocitate metuendi, ac vultum semper ex micrum integritate fingentes, qui etiam Stoicam sectam vero sequantur affectu. Tales enim apud veteres fuerunt Catones.* Sed praefero equidem correctionem Salmasii. [O.]

insinuatum ac traditum] Vide supra ad Lib. I. Cap. LXIII. [O.]

nominis proprietates quiret. (Neque enim fieri per rerum naturam potest, ut, quod unum est, fiat duo: et in diversas res eat unitas, ingenita simplicitate divisa.) Ausum sum verba illa, quae in omnibus editionibus in fine hujus libri leguntur, sed a plerisque editoribus uncinis inclusa, tanquam turpiter luxata et loco posita alienissimo, hic inferere, ut videtur, suo loco ac convenientissimo. Sed nihilominus mihi videntur haec a sciolo quodam glossatore profecta. Quare uncis inclusi et literis cursivis, quas dicunt, exaranda curavi. [O.]

et puerilium disciplinarum recordatione composita] Haec est lectio vetus, pro qua temere Gelenius *seposita*. Melius alii *consopita*. Sed et lectio explicari potest, ut sit *composita* quasi *sepulta*. Nam *componere τοὺς νεκροὺς* proprie. *Omnes composui. Felices.* [Herald.] Heraldum sequitur Salmasius. Equidem prae-tulerim *consopita* eo libentius, si, ut Elmenhorstius in variis lectionibus annotat, ita legatur in Codice MS. [O.]

judicii acris viri atque ingenio perspicaci] Alii: *judicii acres viri* etc. In editione Lugd. Bat. et eam sequente Gallandii legitur: *atque per ingenio perspicaci*. quod nescio utrum operarum vitio enatum, an prius *per* consulto in textum sit illatum e Cod. MS., cum nulla sit ad haec verba notata lectionis varietas. Quam lectionem si sequamur, tmefis est pro *ingenio perperspicaci*, id est maxime perspicaci. Ita *per* intensivum non raro a verbo suo tmefi dirimitur, v. c. ap. Cic. de Orat. I. Cap. 49.: *Per mihi mirum visum est*, et II. Cap. 67.: *Per mihi scitum videtur*. Sed fateor, neque *perperspicax*, neque aliud simile compositum cum duplici *per* hactenus mihi occurrisse. [O.]

dare nobis compendium potuisset res ista] Id est: *pau- cissimis re ista nobis desungi licuisset. Dare compendium loquendi genus insolentius.* [O.]

Cap. XIV. — *Ajunt igitur Theologi vestri etc.*] Haec et sequentia mutatus est Arnobius a Cicerone in Libro III. de Natura Deorum Cap. XXI seqq., cum quibus conferendi sunt L. Ampelius Lib. Memorial. Cap. IX. et Clemens Alexandr. in Protrept. pag. 24. ed. Potter. [O.]

tris in rerum natura Joves esse] Cicero l. 1.: *Principio Joves tres numerant ii, qui theologi nominantur, ex quibus primum et secundum natos in Arcadia, alterum patre Aethere, ex quo etiam Proserpinam natam ferunt et Liberum: alterum patre Coelo, qui genuisse Minervam dicitur, quam principem et inventricem belli ferunt: tertium Cretensem, Saturni filium: cujus in illa insula sepulcrum ostenditur.* Paulo aliter Clemens in Protrept. pag. 24.: *Εἰσὶν, ἰνὸν κτῆς Ζήνας ἀναγράφουσιν· τὸν μὲν Αἰθέρος ἐν Ἀρκαδίᾳ· τῷ δὲ λοιπῷ, τοῦ Κρόνου παῖδες· τοῦτον τὸν μὲν ἐν Κρήτῃ· ἑτέρον δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ πάλιν.* cum quo consentit Ampelius, ubi vide novissimum editorem Tzschuckium pag. 103 seqq. Conf. Lactant. Lib. I. Cap. XI. [O.]

apud insulam Cretam et sepulturae traditus et procreatus] Callimachus Hymn. in Jov. vs. 8 seq.:

Κρήτες αἰεὶ ψεύσται· καὶ γὰρ τάφος, ὃ ἄνα, σεῖο

Κρήτες ἐτεκμήναντο· σὺ δ' οὐ θάνας· ἐσσι γὰρ αἰεὶ.

ubi vid. Spanhem. Conf. Lactant. Lib. I. C. 22. Minut. Fel. in Octavio. Augustin. de Civ. Dei Lib. VII. Cap. IV. [O. et *Elementh.*]

Quinque Soles — — — ex quibus, ut referunt, Sol primus Jovis filius dicitur, et Aetheris habetur nepos] Cicero l. 1.: *Soles ipsi quam multi a theologis proferuntur? Unus eorum Jove natus, nepos Aetheris.* Conf. Ampel. Cap. XI. [O.]

secundus aequae Jovis filius, et Hyperiona proditus genetrice] Ita Cod. MS. Cicero: *alter (Sol) Hyperione (natus).* Unde princeps editor Sabaeus locum ex ingenio sic refinxit: *secundus Regina et Hyperione proditus genitore, quam lectionem contra Gelenium mutantem: secundus Rhea et Hyperione proditus genitore, defendit Th. Canterus in Var. Lectt. Lib. II. Cap. XI. in Lampade Gruteri Vol. III. pag. 743 seqq., demoustrans, Magnam Matrem βασιλείαν, i. e. Regimam, dici a Diodoro Siculo Bibl. Lib. III. pag. 190. et Augustino de Civ. Dei Lib. II. Cap. IV. Sed Codicis MS. lectio, quam Arnobio primus restituit Stewechius, sequentibus Heraldo et editore Lugd. Bat., confirmatur loco gemino ipsius Arnobii infra ejusdem libri Cap. XXII.: *Ex Hyperiona, inquit, matre et ex Jove jaculatore fulminis Sol aureus et flagrantissimus natus est.* Diversam itaque a*

Cicerone traditionem secutus est noster. Ceterum in patre secundi hujus Solis Hyperione omnes auctorēs, excepto Arnobio, consentiunt; non item in matre, quam Thiam vocat Hesiodus in Theogon. vs. 571. Pindarus Isthm. V. initio, et Apollodorus Lib. I. Cap. II. §. 2. Euryphaëssam Homerus in Hymno in Solem vs. 4. Vide Tzschuck. ad Ampelii l. l. pag. 107. [O.]

quartus Ialysi pater] Addit Cicero: *Camiri et Lindi*. Tzetzes ad Lycophron. vs. 922.: *Αίνδος καὶ Ἰήλυσος καὶ Κάμειρος πόλεις εἰσὶ Πέδου, ἀπὸ τῶν ἐγγόνων Ἡλίου καὶ Πέδης, ἢ Πόδης καὶ Ποσειδάωνος*. [Davif. ad Cic. l. l. pag. 303. ed. II.]

quem Rhodi peperit heroicis temporibus Acantho] Annon legendum: *quem Rhode peperit heroicis temporibus Acantho?* nam in praecedentibus non solum matres Deorum, verum etiam patres memorantur, et Rhodes, sed uxoris Neptuni, mentio fit in loco Tzetzi modo allato, contra Acanthus foeminae nuptiam apud veteres. Sed nihil definire ausim in re incerta prorsus ac dubia. [O.]

quintus Scythici regis et versipellis habetur Circae] *Scythici regis*, id est Colchi. Ampelius Cap. IX.: *Quintus Colchi filius, ex quo Circe et Medea et Phaëthon nati sunt*. Cicero autem, quem noster toto hoc Capite fere exscripsit, consentiens cum ceteris plerisque Deorum genealogiis Solem patrem facit Circes, dicens: *quinius, qui Colchis fertur Aeëtam et Circam procreavisse*. Unde suspicor, nostrum locum ita refugiendum: *quintus Scythici regis* (scil. filius) *et pater versipellis habetur Circae*. Ceterum alium praeterea Solem, Oceani filium, commemorat Plinius Hist. Nat. Lib. VII. Cap. LVII. cui Gellius medicinae inventionem ex melle adsignaverat. Vide Tzschuck. ad Ampel. l. l. pag. 109. [O.]

Jam Mercurius primus, qui in Proserpinam dicitur genitalibus adhinnivisse subrectis, supremi progenies Coeli est.] Cicero l. l. Cap. XXII.: *Mercurius unus Coelo patre, Die matre natus; cujus obscaenus excitata natura traditur, quod aspectu Proserpinae commotus sit*. Ceterum adhinnire proprie. Prudentius Hamartigen.:

— — — — *Thuscis namque ille puellis*

Primus adhinnivit simulato numine moechus.

et ipse Arnobius infra Lib. V. Cap. XXII.: *Etiamme in matrem, etiamne in filiam esserati pectoris appetitionibus adhinnivit?* [Elenh.] Constructionem hanc pluribus exemplis illustrat Oudendorpius ad Sueton. August. Cap. LXX. pag. 281. et in Addendis pag. 1022. Sic Apulejus Met. I. pag. 7.: *Venerem habere in aliquem*. et Minucius Felix Octav. Cap. XXII.: *Jovem nar-*

rat — — — — — loro Veneris illectum, flagrantius, quam in adulteras soleat, cum Junone uxore concumbere. Jam Mercurius primus pro Nam, quod antea legebatur, recte reposuit Meursius. [O.]

Sub terra est alter, Trophonius qui esse jactatur] Cicero l. l.: *alter Valentis et Phoronidis (vel, ut Davifius suspicatur legendum, Coronidis) filius, is, qui sub terris habetur, idem Trophonius.* [Elmenh.] Ampelius: *Secundus Jovis et Croniae filius, vel Proserpinae.* Servius ad Aen. IV. 877. Liberi et Proserpinae profert filium. Trophonium Apollinis filium faciunt Pausanias in Boeot. pag. 785. et Philostratus Vit. Apollonii Lib. VIII. Cap. XIX. Vide Davif. ad Cic. l. l. [O.]

Maja tertius matre, et Jove procreatus; sed tertio] Cicero: *tertius Jove tertio natus et Maja, ex quo et Penelopa Pana natum ferunt.* [Elmenh.] Ampelius: *Tertius Croni filius et Majae, qui est inventor lyrae.* [O.]

quartus Joboles Nili est, cujus nomen Aegyptia gens horret et reveretur expromere] Cicero: *quartus Nilo patre, quem Aegyptii nefas habent nominare.* [Elmenh.] Parem Judaeorum circa vocem יהוה superstitionem observat Davifius ad Cic. l. l. Quartum hunc non agnoscit Ampelius cum sequente confundens. [O.]

Quintus Argi est interemptor, fugitivus atque exul, et proditor apud Aegyptum litterarum] Cicero: *Quintus, quem colunt Pheneatae, qui et Argum dicitur interemisse, ob eamque causam Aegyptum profugisse, atque Aegyptiis leges et literas tradidisse. Hunc Aegyptii Thoth appellant. Eodem nomine anni primus mensis apud eos vocatur.* Ampelius: *Quartus Cyllenii filius, qui Aegyptiis literas et numerum dixit.* Conf. Diodor. Sic. Bibl. I. Cap. XVI. Argi interemptor Ἄργεῖ Φόντης. [O.]

Sed et Minervae — — — — — quinque sunt] Cicero de Nat. Deor. Lib. III. Cap. XXIII.: *Minerva prima, quam Apollini matrem supra diximus: secunda orta Nilo, quam Aegyptii Saitas colunt: tertia illa, quam Jove generatam supra diximus: quarta Jove nata et Coryphe, Oceani filia; quam Arcades Corian nominant, quadrigarum inventricem ferunt: quinta Pallantis, quae patrem dicitur interemisse, virginitatem suam violare conantem; cui pinnarum talaria adfigunt.* Clemens Alex. Protrept. (pag. 24. ed. Potter.): Εἰσὶ δὲ οἱ πάντες Ἀθηναῖς ὑποτίθενται· τὴν μὲν Ἰφαιστοῦ τὴν Ἀθηναίαν· τὴν δὲ Νείλου τὴν Αἰγυπτίαν· τρίτην τοῦ Κιρένου, τὴν πολέμου εὐρέτιν· τετάρτην τὴν Διὸς, ἣν Μεσσηνιοὶ Κιορυφασίαν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπιεκλήμασιν· ἐπὶ πᾶσι τὴν Πάλλαντος καὶ Τιτανίδος τῆς Ὠκεανοῦ· ἢ τὸν πατέρα δυσσεβῶς κατὰ

Θύσασα, τῷ πατρὶν κελόσρηται δέρματι, ὡσπερ κωδίσω. [Canterus.] Conf. Jul. Firmic. de errore profan. relig. Cap. XVII. p. 436. ed. Gronovii et L. Ampel. C. IX. [O.]

prima non virgo, sed ex Vulcano Apollinis procreatrix] Vulcani filiam, quae Athenas condidit, faciunt Ampelius et Jul. Firmicus l. l. et Clemens. [O.]

Nili altera proles, et quae esse perhibetur Aegyptia Sais] Verissimam hanc Codicis MS. lectionem contra editorem Lugd. Bat. v. Sais perperam eliminantem bene defendit Davinus ad Ciceronis l. l. docens e Pausaniae Boeoticis Lib. IX. Cap. XII. (pag. 560. ed. Francof.), Sais nomen fuisse non tantum urbis Aegyptiae, sed et Minervae, quae ibi colebatur. Conf. Turneb. Adversar. Lib. XI. Cap. XVI. Vol. II. pag. 214. Proprium tamen nomen Minervae apud Aegyptios fuisse Neith, Νῆιθ, tradit Plato in Timaeo et nosier infra Cap. XVI. Ceterum de cultu Minervae Saiticae vide Herodot. Lib. II. Plutarch. de Iside et Osiride Cap. XXXVI. Orig. contra Cels. Lib. III. p. 256. Athenagor. Apolog. pro Christ. (pag. 26. ed. Rechenberg.). Jul. Firmicus: *Fuit alia in Aegypto, Nili regis filia, textrinas artis magistra.* [O.]

stirps Saturni est tertia, et quae usum excogitavit armorum] Jul. Firmicus: *Tertia vero patre Saturno genita est. Sed hanc viraginem fuisse commemorant: nam nunquam se intra foeminei sexus verecundiam tenuit, sed arma strepitumque pugnarum, et cruenta secuta est studia bellorum.* Ampelius autem: *Tertia Jovis filia, quae in bellicis rebus se exercuit.* [O.]

Jovis quarta progenies, quam Messenii Coryphasiam nuncupant] Haec ad verbum traducta ex Clemente. Aliter Jul. Firmicus: *Quarta Jovis Cretici regis fuit filia, quae occisum patri detulit Liberum.* et Ampelius: *Quarta Solis filia, quadrigas junxit.* [O.]

et quae Pallantem occidit patrem, incestorum appetitorem, est quinta] Ita Gelenius et ceteri editores. Editio princeps Romana e Cod. MS. habet: *Corypallantem*, unde Fulv. Ursinus refinxit: *Corya Pallantem*. At, ut bene Heraldus observat, videntur priores syllabae e praecedentibus, ubi Coryphasiam Minervam nominat, huc translatae. Nam reliqui, quos citavimus, auctores in nomine Pallante consentiunt. Jul. Firmicus l. l.: *Quinta Pallante patre et Tritonide matre orta est, quae patris appellata nomine Pallas est ab hominibus nuncupata. Haec parricidalis amentia furoris et vesanae temeritatis instinctu patrem Pallantem crudeli morte jugulavit. Nec simplici patris morte contenta, ut diutius malis suis frueretur, et ut de morte patris crudelius triumpharet,*

exuviis corporis ejus ornata est, ut parricidii facinus ex crudeli ostentatione publicaret. Hujus est Palladium, pro nefas! nomine consecratum. Brevius Ampelius: Quinta Pallantis et Titaridos filia. Haec patrem occidit, pro suae virginitatis observatione, qui ejus cupidus fuit. Unde et Pallas dicta est. Melius tamen nomen Palladis derivatur ἀπὸ τοῦ πάλαιον τὸ δόρον. Conf. Dresen. ad Joseph. Hean. Lib. II. vs. 273. [O.]

Cap. XV. — Ac ne longum videatur et nimium, minutatim velle capita ire per singula] Haec lectio est e MS. Regio. Antea legebatur: et nimium minutum. Vox est Lucretiana minutatim. (II. vs. 1150. V. 708. 724. et aliquoties.) [Herald.]

quatuor esse Vulcanos] Vide Cic. de Nat. Deor. III. C. 24. et Ampel. C. IX. [O.]

tres Dianas] Cicero l. l. C. XXIII. Ampelius l. l. [O.]

Aesculapios totidem] Cicero l. l. C. XXII. Ampelius. [O.]

Dionysios quinque] Cicero l. l. C. XXIII. Ampelius. Diodorus autem Siculus tres tantum commemorat Bibl. III. pag. 207. [O.]

ter binos Hercules] Cicero l. l. Cap. XVI. Ampelius l. l. Tres tantum numerant Herodotus Lib. II. Cap. 43. 44. Diodorus Siculus Bibl. III. pag. 207. 208. et Arrianus de Exped. Alexandri Lib. II. Cap. XVI. Vide Davif. ad Cic. l. l. [O.]

quatuor Veneres] Totidem recenset Cicero l. l. Cap. XXIII. et Ampelius. Duas tantum statuit Plato in Conviv. (pag. 182. Vol. X. ed. Bipont.) [O.]

tria genera Castorum] Cicero l. l. Cap. XXI. [O.]

totidemque Musarum] Cicero l. l. Cap. XXI. ubi vid. Davif. pag. 301. ed. II. Conf. quae observavimus supra ad Lib. III. Cap. XXXVII. [O.]

pinnatorum Cupidinum trigas et quadrigas Apollinarium nominum] τριάδας καὶ τετράδας: quo de loquendi genere plura observata olim a Cujacio et Scaligero, et nuper ab Isaaco Casaubono ad Vopiscum. [Herald.] Eodem sensu συνωρίδα, τετρωρίδα a Graecis dici, observat Jos. Scaliger ad Propert. Lib. III. Eleg. XXI. vs. 15. ubi hanc loquendi rationem pluribus exemplis illustrat. Ceterum quatuor Apollines cum nostro recenset Cicero l. l. Cap. XXIII. quinque autem Ampelius Cap. IX. Aristotelem auctorem sequens, ut et Clemens Alexandr. in Protrept. p. 24. ed. Potter., qui a Didymo Grammatico adjeci sextum notat, Magnetis filium. De Cupidinum triga similia tradit Cicero eodem capite. [O.]

aut si aliquis ex his est, ignorabitur et nescietur: quia fit confimilium nominum confusione caecatus] Ita omnes editores ante Lugduno-Batavum, qui locum ita refinxit: *aut si aliquis ex his est, ignorabitur et nescietur quid sit, confimilium nominum confusione caecatus*, quae correctio non placet. Contextus enim flagitare videtur *quis sit*, scil. deus: et longe praefero lectionem antiquam, hoc scil. sensu: *aut si aliquis ex his (deus) est, ignorabitur et nescietur, quia fit confimilium nominum confusione caecatus*, id est obscuratus, qui non facile discerni possit. Eodem sensu *rapida et celeritate caecata oratio* dicitur a Cicerone in Bruto Cap. 76. ubi autem dubia est lectio, nam alii legunt *citata*. Eodem sensu *caecus* centies ap. veteres pro latente, cognitu difficili. Vide Gesner. in Thesuro et Semler. Ind. ad Tertullianum. Sed commodius forsitan locus noster mutatione levissima sic possit refingi: *aut si aliquis ex his est, ignorabitur et nescietur, quis sit, confimilium nominum confusions caecatis*, constructione graeca pro *a caecatis confimilium nominum confusione*. [O.]

Cap. XVI. — *Fingite nos enim vel auctoritate idonea motos, vel violentia terroris vestri]* Haec est emendatio felicissima Gelenii pro Codicis lectione: *vel auctoritate ideo motos*. Et nescio sane, quid moverit editorem Lugduno-Batavum haec mutare in *vel auctoritate commotos*. Atqui bene habet *auctoritate idonea*, id est *sufficiente*, ut apud Ictos *idonea substantia* pro *sufficiens*, *homines idonei*, quibus pecunia recte tutoque creditur. Vide Stewech. [O.]

Minervam verbi causa] Lucretius III, 423 sq.:

*Atque animam verbi causa, quum dicere pergam
Mortalem esse docens.* [Herald.]

aris flammantibus sua reddere constituta] Proprium verbum. Virgilius Georg. II. vs. 194.:

Lancibus et paudis fumantia reddimus exta.

(ubi *reddere* sacrorum vocabulum esse Servius notat). Sic *reddere thura, reddere vina* et similia. [Idem.] Conf. C. Barth. ad Stat. Theb. IV. 466., qui de hoc verbo multus est, et Voss. ad Virgil. l. l. [O.]

meum nomen est Minervae cum numine] Sic edidi ex emendatione editoris Lugd. Bat. Antea legebatur: *meum nomen est Minervae, tum numen*. Sed *tum* copulativum nunquam ponitur, nisi *cum* vel aliud *tum* praecesserit. Quare Fulv. Urfin. leg. conj. *ac numen*. [O.]

inquiet quinta Minerva] Ita Gelenius ceterique. In editione prima legebatur *quarta* errore manifesto. [O.]

tu tinnis] Ita sagacissime correxit editor Lugd. Bat. Cad. MS. *tutunis*, unde Stevvechius fecit *tutun' es*. Gelenius ex ingenio refinxit *tu sis*, sequentibus ceteris editoribus plerisque. Sed multum praefero *tu tinnis*, id est garris, res futiles loqueris. Sic Plaut. Pseudoli Act. III. Scen. II.:

Molestus ne sis, nimium jam tinnis, non places.

ubi vide Lambin. et Gronov. Translatio ducta de vasis aereis, nolis, solus, quae proprie *tinnire* dicuntur, unde et *tintinnabulum*. [O.]

Castitatis purae imminuta es sanctitate] Haec dicuntur expressissime καὶ ἐμφοτικώτατα. *Castitatem puram* appellat virginitatem. Nam ita pura et integra virgo, ac casta, quae Veneris opera non novit. Infra Lib. VII. *quia sit pura virginittatis intactae*. Et *imminuere virginittatem* proprium, id est integritatem illam temerare: Plautus Cistell. Act. I. Scen. I. *Neque pudicitiam meam mihi alius imminuit quisquam*. et ipse Arnobius Lib. V. *quibus nihil tale metuentem castitate imminueret genetricem*. Hinc Aufonius in Centone Nuptiali *imminutionem* pro prima coitione posuit. Recte praeterea *castitatis sanctitas*. Nam castitas et virginittas sancta et involata etiam apud hostes moderatos. Quare Scipio ap. Tit. Livium, ubi grande continentiae exemplum posteris tradit, virginittis captivae, quae adducebatur, integritate ne oculis delibata: *Mea Populique Romani, inquit, causa facerem, ne quid, quod sanctum usque esset, apud vos violaretur. Nunc, ut id curem impensius, vestra quoque virtus dignitasque facit*. [Herald. et Elmenh.] Ita Curtius Lib. III. Cap. XII. §. 21. de Alexandro: *Virgines excellentis formae tam sancte habuit, quam si eodem, quo ipse, parente genitae forent*. et Libro IV. Cap. X. §. 33. *caste sancteque habitam reginam*. Plura exempla profert Bünemann. ad Lactant. Inst. Lib. VI. Cap. XXIV. pag. 844 seq. Vim verbi *imminuere* pluribus exponit Jos. Scaliger ad Priapej. Carm. XXXII, 2. in P. Burmanni Anthol. Lat. Vol. II. pag. 505. [O.]

Nonne vides in Capitolii omnibus virginales esse species Minervarum] Tres in Capitolio cellas, σηκός, fuisse, Jovis, Junonis et Minervae, testes Dionysius Halicarn. Lib. III. et Vitruvius de Architect. Lib. I. Cap. VII. quod imitabantur etiam in coloniis; unde Arnobius dixit: *in omnibus Capitolii*. Quod igitur *omnium deorum domicilium* Capitolium dicitur a Cicerone, Aurelio Victore et Tertulliano, id accipiendum non de templo, sed de ipso monte Capitolino, qui passim et paene totus deorum aris, statujs, templis infestus. Vide Just. Lips. de Magnit. Rom. Lib. III. Cap. V. Oper. Tom. III. p. 770. ed. Vesal. et Just. Rycquium in Comment. de Capitolio Rom. Cap. IX. p. 107. [O.]

quorum sum Neith lingua, Platonis testificante Timaeo] Plato in Timaeo pag. 21. (ed. H. Steph.): 'Ἐστὶ τις κατ' Αἴγυπτον (ἢ δ' ὅς) ἐν τῷ Δέλτα, περὶ ὃ κατὰ κορυφὴν σχίζεται τὸ τοῦ Νείλου ῥεῦμα, Σαΐτικὸς ἐπιμαλούμενος νομὸς, τούτου δὲ τοῦ νομοῦ μεγίστη πόλις Σαΐς, ὅθεν δὴ καὶ Ἀμασις ἦν ὁ βασιλεὺς, οἱ τῆς πόλεως θεὸς ἀρχηγός ἐστιν, Αἴγυπτιστὶ μὲν τοῦνομα Νήθ, Ἑλληνιστὶ δὲ, ὡς ὁ ἐκείνων λόγος, Ἀθηνᾶ. Chalcidius sic vertit: *Est Aegypti regio Delta, cujus vertice Nili-scinduntur fluentia, juxta quae Sais nomine civitas magna, quam regit mos vetus, lex Saitica nuncupatur. Ex hac urbe Amafis fuit Imperator: conditor vero Deus urbis Aegyptiaca lingua censetur Neith, Graeca dicitur ΑΘΗΝΑ.* [Elmenh.] Ineptissime Chalcidius νομὸν, id est nomum sive pagum Saiticum, *legem* interpretatur. [O.]

cui Coryphasiae nomen est etc.] De hoc nomine vide P. Victorium Var. Lectt. Lib. XI. Cap. XV. [O.]

Aut illam, quae tertia est, cessuram patienter nomen] Ita locum restituit Canterus. Cod. MS. vitiosus: *cessuram patientiae nomen.* Editor Lugd. Bat. rescribit: *cessuram patienter nomine,* quod elegantius. Sed *cedere aliquid* haud infrequens. Sic in Anthol. Lat. P. Burmanni Lib. IV. Epigr. 154. pag. 112. Vol. II.:

Et gratam cessit docta Pedana chelyn. [O.]

Itane tu audes majestatem tibi mei nominis usurpare Sai, ex caeno etc.] Non dubitavi reddere Arnobio lectionem Codicis MSti verissimam. Duplex enim apud Aegyptios Minervae nomen, *Neith* et *Suis*. Vide supra ad Cap. XIV. Quod non intelligens Gelenius ex ingenio edidit: *usurpare, quae ex caeno.* Alii: *usurpare. Si verum ex caeno.* Meursius in Append.: *majestatem usurpare sinceram, ex caeno etc.* Salmasius: *usurpare, ex caeno.* [O.]

At tibi tu aliam dignitatem assume] Verba sunt tertiae Minervae Saturniae ad quartam Coryphasiam. Optima igitur haec Salmasii emendatio. Antea legebatur: *aut tibi tu alienam dignitatem assumis.* et in sequentibus: *atque deo etc. pro deam quae.* Meursius in Appendice legend. censet: *dignitatem assumis deae, quae de vertice etc.* Scriverius ibidem: *dignitatem assumis eque vertice etc.* [O.]

ex capite conceptos filios procreat] Nihil mutandum. Hoc enim quaerit, an Jupiter capite concipiat filios et procreet. Vana igitur sunt, quae proponuntur caetera. [Heraldus.] Alii: *Jovis e capite concepta tu fueris?* Meursius conj. *conceptas filias.* Male. *Filii* sunt liberi, filii et filiae, ut *fratres* fratres et sorores, *Dii* Dii et Deae. Vide Burmann. ad Quintilian. Inst. IX. Cap. III, 63. pag. 517. [O.]

forcipes] Ita Elmenhorstius et Salmasius rectissime. Alii: *forfices*. Editio princeps: *fornices*. [O.]

ex pateris aureis inferia vina defundi] Sic e Cod. MS. locum egregie restituit Lud. Carrio Emendd. Lib. II. Cap. III. in Lampade Gruteri Vol. III. Part. II. pag. 134 seq., ubi de his vocibus multus est, et Meursius pag. 131. Antea legebatur: *in seriam vina defundi*. *Inferia vina* quid sint, optime explicat ipse Arrob. infra Lib. VII. Cap. XXXI. ex Trebatio. Nimirum *vinum inferium* dicebatur vinum, quod infertur, offertur, graece χοή. Festus autem, derivans ab *infra*, *inferium vinum* dicit esse id, quod in sacrificando *infra paterae labrum ponebatur*. ubi vide intpp. et ad v. *Calpar*. Hinc libandi formula: *Jupiter macte hoc vino inferio esto*. Quae ni adhibita fuisset, vinum omne usibus humanis eripiebatur Jovique sacrum fiebat. Vide Paul. Leopard. Emendd. XVIII, 16. in Lamp. Gruteri Vol. III. Part. I. pag. 338. Nic. Loens. Quaest. Epiphyllid. Lib. III. Cap. XII. in ejusdem Operis Vol. V. pag. 358. Schneider. V. Cl. ad Cat. de Re Rust. Cap. 132. pag. 167. Jo. Saubert. de Sacrificiis Cap. XXV. pag. 590. ed. Crenii et Gesner. in Thesaur. [O.]

arbiter] Glossae: *arbiter* — διατητής. Festus: *Arbiter dicitur judex, qui totius rei habeat arbitrium et facultatem*. a praetore datus, vel ex conventionione litigantium electus. [Elmenh.]

vindicias justas dare] Ascon. in Cic. Verr. III. *Lis vindiciarum est, quum litigatur de ea re apud Praetorem cujus incertum est quis debeat esse possessor etc.* *Vindicias dare* itaque erat Praetoris rem litigatam addicentis vindicanti, id est possessionem ei decernentis. Conf. Fest. h. v. Gellius Noct. Att. Lib. XX. Cap. X. ibique not. et Excurs. Gronovii. Heineccii Antiquitates Juris Rom. ad Inst. Lib. IV. Tit. VI. Vol. II. pag. 225 seqq. Vinc. Gravina de Orig. Juris pag. 183. et Adams Handbuch der Röm. Alterthümer Vol. I. pag. 411 seqq. [O.]

aut sacramenta pronuntiare non justa] Varro: *Ea pecunia, quae in judicium venit in litibus, sacramentum a sacro. Qui petebat et qui inficiabatur, de aliis rebus uterque quingentos aeris ad Pontificem deponebant; de aliis rebus item certo alio numero assium. Qui judicio vicerat, suum sacramentum a sacro auferebat. Victi ad aerarium redibat. Actor igitur defensorem sponcione lacebatur, ut aut debitum fateretur, aut restipularetur. Mos est antiquissimus. Aristophanes in Pluto:*

Τί δῆτά σοι τίμημα' ἐπιγράψω τῆ δίκη,
'Ἐάν γ' ἄλωγς; Πλε. ὃ τι σοὶ δοκεῖ.-

Sed hic locus de simplici sponsione intelligi potest. At qui debitorem in jus vocabat, πρυτανεία, i. e. sacramenta, simul ἐτίθει, eodemque illum adigebat. Aristophanes in Nubibus:

Πᾶς γὰρ τις ἔμυσει, οἷς ὀφείλων τυγχάνω.

Θέας μοι πρυτανεῖ ἀπολεῖν με Φησὶ κᾶξολεῖν.

Heic Scholiafies pluribus: τὰς δεκάδας τοῦ χρέους καταβάλλοντες τοῖς πρυτανεῦσιν, εἰσῆγον τοὺς χρεωσοῦντας· πρυτανεῖα δὲ τὰ νῦν καλούμενα παρὰ Ῥωμαίοις σπέρτουλα. Postea: ἦν δὲ ἀργύριόν τι, ὅπερ κατετίθεισαν οἱ δικαζόμενοι ἀμφοτέροι, καὶ ὁ φεύγων καὶ ὁ διώκων. [Herald.] Cum Varrone consentiens Festus addit: *Sacramenti autem nomine id aes dici coeptum est, quod et propter aerarii inopiam, et sacrorum publicorum multitudinem consumebatur id in rebus divinis.* ubi vide iutpp. et ad Valer. Max. Lib. VII. Cap. VII. §. 2. Heineccii Ant. Jur. Rom. Vol. II. pag. 251 seqq. [O.]

Noune potius ibit domum] Ut ille apud Plautum Blepharo in Amphitruone:

Vos inter vos partite: ego abeo: mihi negotium est.

[Herald.]

stultitiae crimen incurrat] Similiter Lactantius Inst. Lib. II. Cap. VII. ult. *crimen loquacitatis incurram.* ubi locutionem hanc scriptoribus sacris, Hieronymo, Ambrosio etc., sollemnem pluribus exemplis illustrat Bünemann. pag. 214. [O.]

Cap. XVII. — quorum numeros tenditis et multiplicatis] Corrigit Stewechius: *quorum numeros extenditis, multiplicatis,* quod consentaneum mori Aruobii copulam omittere amantis. Nihil tamen mutare ausim. Verba praecedentia *de aliis omnibus* idem Stewechius immutat: *de aliis numinibus.* [O.]

nimietatis] Vide supra ad Cap. X. [O.]

dignum tanti nominis opinione] Et hoc loco Meursius reponere vult: *tanti numinis.* [O.]

Cap. XVIII. — ut visum est atque sedit] *Sedere pro placere,* fixum obstinatumque esse. Virgilius Aen. V, 418:

Idque pio sedet Aeneae; probat auctor Acastes.

et VII. vs. 611:

— ubi certa sedet patribus sententia pugnae.

Florus Lib. II. Cap. XV. §. 4. *Quum bellum federet, de belli fine tractatum est.* ubi vide Duker. et Freinshem. in Indice nostrum quoque locum citantem. Conf. Perizon. ad Sanctii Minerv. IV. C. IV, 114. et Savaron. ad Sidon. Lib. IV. Epist. XV. pag. 276. [O.]

libidinosam extulerint fictionem] Ita editiones omnes. Cod. MS. habet: *libidiosa extulerint fictione,* quod cum Stewechio praetulerim lectioni vulgatae. [O.]

quod in medio positum est] Id est, quod publicatum est, ut loquebatur modo Lucretius Lib. V. vs. 1159:

Et celata diu in medium peccata dedisse.

Sic Graeci. Heraclitus ap. Plutarchum alicubi: ἀμαθίην κρύπτειν οὐκ ἀμεινον, ἀλλ' εἰς μέσον τιθέναι καὶ θεραπεῦσαι. Sic εἰς μέσον φέρειν, εἰς μέσον ἔλκειν et similia. [Herald.]

ex hominum de his scriptis] Ita Salmastius. Cod. MS. *ex hominum descriptis*. Fulv. Urfinus: *hominum de scriptis*, omisso *ex*, quod probat Stewechius. [O.]

nullum aliquando mortalium scripsisse de Diis quidquam] Et haec est editoris Lugd. Bat. correctio. Cod. MS. et editio princeps vitiosissime: *nullum aliquando mortalium, nullum esse de diis quidquam*. unde Gelenius refinxit: *meminisse de diis quidquam*. Heraldus mavult: *intimasse de diis quidquam*, id est φανερώσαι, γνωρίσαι. Sed praefero emendationem Salmastii ob sequentia: quos in animis vestris nullius scripti informaverit notio, [O.]

Cap. XIX. — homines utrique] Ita Meurfius et editor Lugd. Bat. Gelenius: *utrinque*. [O.]

id libidinis et falsitatis arguere] Rescribunt nonnulli (ut Meurfius): *libidinosae falsitatis*, quomodo supra dixit *libidinosam fictionem*. Nolim quidquam temere mutare. Sic igitur significat Arnobius fictionem, quae a poetarum libidine et lubentia profecta est: quia scilicet libitum iis est ea fingere et comminisci, quae postea miserunt in literas. [Herald.] Elmenhorstius leg. censet: *libidinosae falsitatis arguere*. [O.]

per humani generis jura atque ipsius mortalitatis confortia] Obtestandi seu obsecrandi hic modus valde elegans: integer quidem hoc loco; alias tamen non semel interpolatus, ut ostendi in Quaestionibus Apulejanis. [Stewech.] Luculentum exemplum habemus apud Apulejum Met. Lib. VI. init. *Per ego te frugiferam tuam dexteram istam deprecor, per laetificas messum cerimonias, per tacita secreta cistarum, et per famulorum tuorum draconum pinnata curricula etc. etc. miseraudae Psyche animae, supplicis tuae subsiste*. ubi vide intpp. pag. 385. ed. Oudendorp. et Elmenhorst. in Ind. [O.]

aut cum esse arbitramini vos ita] Fulv. Urfinus mavult *eos*. Sed nil mutandum. *esse vos ita*, hoc est, *perfectos ex terreni generis humilitate*. [O.] *Arbitrari collocatum* hoc loco pro *judicare*: qua notione id crebrum in scriptis Apuleji et Plauti. [Stewech.]

ne offensionis aliquid apud ipsos contrahatis deos] Lib. V. *Cum unam contrahere possitis culpam*. [Elmenh.]

beneficiis obfoenitatis] *Obfoenitas* h. l. pro obfoeno, virili membro. Vide Bünemann, ad Lactant. Epit. Cap. XXIII. pap. 1240. [O.]

iftius nominis] Meurfius: *numinis*. [O.]

aut nativitatís expertes Deos etc.] Nefcio quid in mentem venerit Stewechio lectionem hanc faniffimam, immo unice veram corrumpenti refcribendo e Cod. MS. *expertos*. Atqui *expertes* legendum effe patet ex oppofitione mox fequente: *aut fi aliquos ortus habeant*. [O.]

Cap. XX. — *atque in conjugalia foedera conditionibus veniunt ante quaefitis*] Sic paffim apud Ictos et alios. Unde formula: *conditione tua non utor*. Hinc apud Q. Curtium Lib. IV. Cap. V., ubi Darius filiam Alexandro offert in matrimonium, et pro dote quidquid inter Hellespontum et Euphratem jacet, Parmenio: *Optimum*, ait, *regnum occupari poffe conditione, non bello*. [Herald.] Conf. G. Corte ad Plin. Lib. I. Epift. X. et Lib. VI. Epift. XXXII. pag. 42. et 472. ed. Longolii. [O.]

ufu, farre, coëmptione] Haec omnia, teftè Servio in Virgil. Georg. Lib. I. vs. 30., ad antiquos nuptiarum ritus pertinebant. *Tribus enim modis, inquit, apud veteres nuptiae fiebant: USU, fi verbi gratia mulier anno cum viro, licet fine legibus, fuiffet: FARRE, cum per Pontificem Maximum et Dialem Flaminem per frugem et molam falfam conjungebantur; unde confarreatio appellabatur, ex quibus nuptiis patrimi et nutrimi nafcebantur: COEMPTIONE vero atque in manum conventionem, quum illa in filiae locum, maritus in patris veniebat, ut, fi quis prior fuiffet defunctus, locum hereditatis alteri faceret*. Vide fis Briffonium de vet. ritu nuptiarum in Graevii Thesauro Ant. Rom. Tom. VIII. p. 1016 — 1028, qui hos veteres ritus, et quod Arnobius de *fperatis, pactis, fponfis et fescenninis* mox addidit, explicat, [Nourrius.]

genialis lectuli sacramenta condicunt] Vulgo editur *conducunt*, quod ineptum effe vidit quoque Urfinus, fimiliter et Modius noster, qui mecum concurrunt. *Foedera genialis lectuli* Arnobius non multo inferius appellat: *foedus thori genialis* Apulejus nono de Afino. Allufum autem ad formulam nuptialem, qua fides viciffim dabatur: *Ubi tu Cajus, ego Caja*. Quae quidem formula hanc habuit originem. Uxor Tarquinii Prifci regis Romanorum *Caja Caecilia* appellabatur: ejus nomen boni ominis caufa pofitum in nuptiis frequentatum, ut auctor Fefius, cui adjungendus Plutarchus in Problem. De lectulo geniali pofitum Guil. Canterum et Jof. Scaligerum adeundus Justus Lipfius in Elect. Lib. I. Cap. 17. et Plutarch. Probl. 2. [Stewech.] Proprie dixit *sacramenta Prae-*

dictae enim sollemnitates ad foedus conjugale faciendum et affirmandum adhibebantur. Ea igitur erant veluti mystica quaedam signa, et praeterea quasi mutuae fidei sacra vincula. [Herald.]

habent speratas, habent pactas] Nonius pag. 439. ed. Merceri: *Inter speratam et dictam et pactam et sponsam hoc interest, quod virgo prius, quam petatur, sperata dicitur. Plautus Amphit.:*

*Amphitryo uxorem salutat laetus speratam suam.
Dehinc promissa dicta, vel pacta, vel sponsa dici potest. Virgil. (Aen. Lib. II.):*

*Cui pater et conjux quondam tua dicta relinquitur.
et idem in alio loco (Aen. X, 79.):*

— — — — — *et gremiis abducere pactas.*

Titinius Quinto: Qui exacta aetate sponsa sit desponsa. Conf. Juret, ad Symmach. Lib. IX. Epist. 40. pag. 216. ed. Lectii. Pacta dicebatur veteribus puella, quando de nuptiis certa conditione convenerat; ubi vero stipulationes interpositae sollemnes et sponsalia essent celebrata, tum sponsa audiebat. Vid. Reufsch. ad Juvenc. Hist. Evangel. Lib. I. vs. 139. pag. 34. [O.]

habent interpositis stipulationibus sponfas] Plautus in Curculione:

*Spondezne miles mihi hanc uxorem? M. Spondeo.
in Trinummio (Act. II. Scen. IV.):*

*Sine dote posco tuam sororem filio,
Quae res bene vortat. Habeone pactam? Quid taces?
S. Proh Dii immortales conditionem quojus modi?
Ph. Quin fabulare, Dii bene vortant. Spondeo.*

Postea:

*Nunc tuam sororem filio posco meo,
Quae res bene vortat. Quid? nunc etiam consulis?
L. Quid isthuc? Quando ita vis, Di bene vortant, spondeo.*

Habes hic plenam stipulationem, et interposita stipulatione sponsionem. [Herald.]

et quod participes fescenninorum non essent] Fescennini versus a pueris cantari solebant, erantque verba turpia, seu omni lascivia et obscenitate plena, unde ἔήματα αἰσχρὰ καὶ ἀσχημοσύνη γέμονται dicuntur illa jocularia dicta Chrysothomo. Dicti sunt vero fescennini aut a Fescennio, Etruriae oppido, vel a fascino. [Prior.] Lucanus II, 368:

Non soliti lufere sales, nec more Sabino

Excepit tristis convicia fesia maritus. [Herald.]

perturbasse discordiis omnia etc.] Alludit Arnobius ad fauocissimum illud aureum malum Eridis indeque exortam con-

tionem inter Junonem, Minervam et Venerem Trojanis sanctam. [O.]

et in humanum in posterum genus etc.] Annon legendum: *et inhumana in posterum genus?* [O.]

sevisse] Ita Meursius et reliqui eum sequentes, rectissime. Antea edebatur *saevisse*. [O.]

Cap. XXI. — pater Deorum et hominum] Cicero de Nat. Deor. II. Cap. XXV. *Sed ipse Jupiter, id est juvens pater, quem conversis casibus appellamus a juvando Jovem, a poetis pater divomque hominumque dicitur.* [Elmenh.] Hic autem loquendi modus ex Homero sumtus est, apud quem Jupiter passim vocatur πατήρ ἀνθρώπων τε θεῶν τε. Vide Dion. Chrysof. Orat. XII. et LIII. Jamblich. Vit. Pythag. §. 39. Philostrat. Vit. Apollon. Lib. IV. §. 30. [Davis ad Cic. de Nat. Deor. II. C. 2. p. 112.]

supercilio et nutu totum motans et tremefaciens coelum] Et hoc ex Homero sumtum II. A, 528 seqq. Conf. Davis ad Cic. de Nat. Deor. II, 2. [O.]

et ex alieni uberis alimonia mox traditam retinuisse vitam] Varro apud Nonium: *Habens antepositam alimoniam, sedens altus alieno sumtu.* Lactantius quoque scriptor disertissimus hac voce usus est Inst. Lib. VII. Cap. IV.: *Mundus igitur a Deo factus est, non utique propter ipsum mundum: neque enim aut calore solis, aut lunae lumine, aut adspiratione ventorum, aut humore imbrium, aut alimonia frugum, quum sensu careat, indiget.* et Cap. V.: *ut ubertate frugum et herbarum viventium pro natura et usu cuique generi alimoniam administraret.* [Herald.] Vido Bünnemann. ad Lactant. l. l. qui rariorem vocem *alimonia* pluribus exemplis illustrat pag. 874. *Alieni uberis*, id est, non materni. Respicit scilicet ad capram Amaltheam, quae Jovem lacte suo nutrivit. [O.]

tonans, fulgurans et fulminans et nubila terribilia con-
ducens] Βροντητής, ἀστεροπητής, ἀστράπτης, νεφέληγερέτης. Apulejus de Mundo: *Jupiter dicitur et fulgurator et tonitrualis et fulminator.* [Herald. et Elmenh.] *Fulgurans*, quod habet ed. Lugd. Bat., est e correctione Stewechii. Antea legebatur: *ful-*
gens. [O.]

ut sletum exponeret ineptissime tractum] *Exponeret*, quod habet Cod. MS., primus Arnobio reddidit Th. Canterus, sequente editore Lugd. Bat. Alii: *poneret*. Sed *exponere* apud illius aevi scriptores haud infrequens pro *deponere*. Vide Salmasium ad Tertullian. de pallio pag. 352. et Semler. Ind. Latinitatis in Tertullian. Sic *toga exponitur*, et in Fragmentis Hilarii *exponere Episcopos pro deponere*, et ipse Arnobius infra Cap. XXVI. nomen *virginita-*

tis exponere. Pro *ineptissime tractum* Stewechius legendum existimat: *ineptissime jactatus*, vel potius: *ineptissime tactus*, nimirum a matribus vel nutricibus, ut placent somnumque inducant; quo alludit Plautus Amphitryone:

Quod si ego illum tractim tangam, ut dormiat.

Burmamnus in Addendis ad Claudian. pag. 1019, legendum suspicatur: *ineptissime fractum*, quod autem cum sequentibus verbis: *vocibus infractis*, ingrattam efficeret repetitionem. Neque etiam *frangi* dici potest fletus infantis, qui idem semper est et unius fere soni. Et omnino nihil mutandum: *tractus fletus*, scilicet est i. q. protractus, continuatus. Ita *tracta et susa oratio* ap. Ciceronem de Orat. II. §. 159. opponitur contortae et acri. [O.]

et vocibus delinitus infractis] Habet a Lucretio V, 231:

Almae nutricis blanda atque infracta loquela.

Nempe cum balbutientibus pusionibus blandulae nutrices ita balbutiunt. Nam *infracta* proprie parvulorum loquela. Minucius Felix Cap. II. *Et quod est in liberis amabilius, adhuc annis innocentibus, et adhuc dimidiata verba tentantibus, loquelam ipso offensantis linguae fragmine dulciorem.* B. Hieronymus ad Salvinam de servanda viduitate: *Carrula atque balbutiens linguae offensione fit dulcior.* [Herald.] Sic etiam *κεκλασμένην μουσικήν* appellat Philo in libro de agricultura musicam theatralem, infractam scil. ac molliorem, et masculis auribus indignam. [Idem ad Minucii l. l. pag. 11. ed. Gronov.]

genitur] Ita MS. Vide supra ad Lib. II, Cap. XLIII. Utitur hoc verbo Lucretius Lib. III. vs. 793:

Totum posse extra corpus durare genique.

Varro de Re Rust. Lib. I. Cap. XL. *Primum semen, quod est principium genendi, id duplex.* item Lib. II. Cap. VI. *Quod similes parentum genuntur* etc. et Censorinus Cap. III. *Hic, sive quod, ut genamur, curet, sive quod una genitur nobiscum, sive etiam quod nos genitos suscipit ac tuetur, certe a genendo Genius appellatur.* quae loca citavit Meursius in Appendice. Alii: *gignitur.* [O.]

Cap. XXII. — hos coetus] Et haec palmaria correctio Libri Manuscripti pro *coitus*, ut antea legebatur. *Coetum* pro *coitu* tribus ad minimum vicibus Arnobio reddemus, praeunte libro vetusto: et praeter Lucretium, cujus phrasin hic scriptor unice adamasse videtur, ipsum quoque Ciceronem perinde locutum infra ostendetur. [Stewech.]

procreasse, quam ipse est natus atque editus, praedicatis] Et hanc verissimam Codicis MS. lectionem Arnobio restituit Stewechius, sequente editore Lugd. Bat. Alii, etiam recentissimus editor Oberthür., ex interpolatione Gelenii: *procreasse, natum*

atque editum, praedicatis. Alii: procreasse, quem natum atque editum praedicatis. Male utrumque. [O.]

Arquitenens] Ita supra Lib. II. Cap. XXIII. *arquata selula*, ubi vide notam Heraldii. [O.]

silvarum agitatrix Diana] Stewechius mavult: *silvarum habitatrix*. Sed vulgatam lectionem, quae e Cod. MS. fluxit, bene defendit Burmannus ad Ovid. Met. V. vs. 605. Vol. II. pag. 371. Notissima locutio *agitare feras* de venatoribus. Hinc Arnobius audaciorē metaphora dixit Dianam *silvarum agitatricem*, hoc est venatricem, quae feras in silvis agit. [O.]

Ex eodem Castores, graece Dioscuris nomen est] Editio Gelenii: *ex eodem quibus graece Dioscuris nomen est*. In Romano Codice abest *quibus*, et ejus loco lacuna est, quam tamen ut supplicamus, non videtur nobis legendum *quibus*, sed potius *Castores*. Antiquitus enim dicebantur *Castores* Castor et Pollux, et illi graece *Διόσκουροι* dicuntur. Sic noster Libro I. Cap. XXXVI. *Tyndaridae Castores*, et hoc eodem libro Cap. XV. *tria genera Castorum*. Minucius in Octavio (Cap. XXI.): *Castores alternis moriuntur, ut vivant*. [Th. Canterus.] Conf. Turneb. Adversar. Lib. XV. Cap. XXI. p. 467. Canteri emendationem in textum recepit Salmasius, rectissime. [O.]

qui et Bromius dicitur] Ovidius Met. IV, 11 seqq.:

*Turaque dant Bacchumque vocant Bromiumque Lyaenumque
Ignigenamque, satumque iterum, solumque Dimatrem.*

[Elmenh.] Βρόμιος, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ γενομένου βρόμου, ut ait Diodorus Siculus Lib. III. p. 149. et ap. Euseb. Lib. II. Praeparat. Evang. C. 2. p. 54. [Nourr. p. 394.]

ex femine] Ita Meursius in Append. et Stewechius ex MSto pro *ex femine*, quod antea legebatur. [O.]

gestator affabilium colubrarum] *Affabiles colubrae*, hoc est, cicures, mites, innoxiae. [O.]

et in foemineos appetitus inflammati pectoris incaluisse fervore] Infra Cap. XXVI. *Quid de illis amoribus dicam, quibus in foeminas sanctos incaluisse coelestes, vestris proditum literis atque auctoribus continetur*. Ovid. III. Tristium:

Hospitis igne duas incaluisse Deas.

Horatius IV. Od. XI, 32:

Non ego posthac alia calebo

Foemina. [Elmenh.]

cum nobilitas eam commendaret tanta, facies, oris dignitas] Sagax quidem, sed non necessaria est Stewechii conjectura: *cum nobilitas eam commendaret, lauta facies*, non magis

quam Meursii: cum nobilitas eam commendaret tanta faciei. Pro oris dignitas Cod. MS. habet: os, dignitas. non male. [O.]

ulnarum uivei marmoreique candores] Δευκώλευος Ἡρμ. Expiessit igitur Homericum epithetum. [Herald.]

uxore contentus haud una] Quintilian. Declam. XIV. *Metretice una fui semper eademque contentus.* Petronius: *Contentus uivua pudicaque nocti.* [Elmenh.] Eodem sensu ἀγαπᾶν apud Graecos. [O.]

amiculis] Sic Graeci ἐρωμένης dicunt, easque ab uxore legitima separant. Plutarchus in Antonio: Ὀκταβίαν μὲν γὰρ πραγμάτων ἕνεκα διὰ τὸν ἀδελφὸν συνελθεῖν καὶ τὸ τῆς γαμετῆς ὄνομα καρποῦσθαι· Κλεοπάτραν δὲ τοσοῦτων ἀνδρῶπων βασιλεύουσαν ἐρωμένην Ἀντωνίου καλεῖσθαι. Sic Diogenes Laertius Lamiam Demetrii Phalerei ἐρωμένην fuisse ait, id est amicam et concubinam; Cononis autem forem, uxorem. [Herald.]

impatientiam suam spargebat passim] Apulejus Met. II. pag. 171. *Impatentiam Veneris Fotidi meae monstrans.* [Elmenh.] *Impatentiam* scil. appellat inhonestam libidinis tentiginem, quam significationem pluribus exemplis explicat idem Elmenhorstius Indice in Apulejum h. v. et, qui de hac voce multus est, J. Fr. Gronovius Obsf. Lib. IV. Cap. XXV. pag. 317. ed. Platneri. [O.]

ut babecali adolescentes solent] Lectionem hanc unice veram e Cod. MS to primus Arnobio reddidit Salmastius. Occurrit idem vocabulum etiam in Petronii Satyrico Cap. 37. fin.: *Ad summam quemvis ex istis babaecalis in rutae folium conjiciet*, ubi autem diversimode editur, ab aliis *babacelis*, ab aliis *babaeculis*. Si *babacelis* legamus, videtur derivandum a graeco βαίικηλος seu βάικηλος, inde per reduplicationem βαβαίικηλος, ut ex βάζειν βαβάζειν. Βάικηλος vero dicitur homo magnae staturae, sed excors vel effoeminatus. Sed praefero *babecalis*, compositum ex βαβαὶ et καλοί. Et ita apud nostrum legendum, ut sit sensus: *belli (si diis placeat) adolescentes.* Dictum scil. per ironiam: *unfere schönen, feinen jungen Herren.* Quod vocabulum non intelligentes alii interpretes perperam mutarunt nostrum locum, v. c. Gelenius edens: *ut bacchari adolescentes solent*, quam lectionem tuetur multisque adstruit exemplis Heraldus. *Bacchari* scil. cum lascivia quadam et petulantia vagari, et lasciviam suam spargere, proterve vagari ac discurrere, et quasi vitulari: quo sensu occurrit apud Lucretium Libro V, 321 seq.:

— — — Animal prope certo tempore fudit

Omne quod in magnis bacchatur montibu' passim.

et Lampridium in Commodio: *in palatio per convivia et balneas bacchabatur.* Meursius leg. conj. *ut vagari adolescentes solent,*

eodem sensu, probante Rigaltio ad Artemidor. Oneirocrit. Lib. II. Cap. LIII. pag. 97. ed. Reiff. Sed praestat Codicis scriptura *bab-cali* eo sensu, quo diximus. [O.]

ex infinitis corporibus] Salmasius reposuit: *ex finitis*, hoc est e mortalibus. Sed nil mutandum. *Ex infinitis* dictum pro *ex innumeris*; Meursius conjicit: *ex infinitis initis corporibus*, laud male. V. *initis* (i. q. stupratis) facillime absorberi poterat ab extremis litteris praecedentis vocabuli. [O.]

Cap. XXIII. — *adulteria tamen legibus vindicant, et capitalibus afficiunt eos poenis*] Adulterium hic capitale facit, quomodo et auctor Queroli pag. XI. Ammianus Marcellin. Hist. Lib. XXVIII. pag. 597. et Theodoretus Sermone III. contra Graecos pag. 45. Romae morte punitum non est, sed relegatione. Tiberius imperator prius poenam auxit: viris videlicet deportationem, foeminis deportationem et publicationem bonorum. Primum Constantinus Magnus adulterii crimen capitalis poena vindicavit, sacrilegosque nuptiarum temeratores gladio punivit. Vide Cujac. Lib. VI. Observatt. Cap. XI. Brissonius ad leg. Jul. de adulteriis pag. 91. Theodorus Marcilius ad Institut. Justinian. pag. 755. [Elmenh.] At cum vilibus foeminis et publicanis meretricibus consuetudo fuit impunita: cujus rei ratio est, quod neminem proprie laedi existimarent. Plautus in Curculione:

— — — *Nemo heic prohibet, nec vetat,*

Quin quod palam est venale, si argentum est, emas.

Nemo ire quenquam publica prohibet via,

Dum ne per suudum septum faciat fenitam.

Dum te abstineas nupta, vidua, virgine,

Juventute, pueris liberis, ama quod lubet.

Ergo, modo corporibus alienis et liberis abstinerent, libidinem suam passim effundere poterant sine ullo infamiae metu. Quare Sossiani, qui ancillas compresserat, *opinionem gravatam potius, quam infamia afflicta*, Diocletianus et Maximianus Imppp rescripserunt. Quam igitur caeca sit prudentia humana, vel hinc manifestum. [Herald.]

genialis lectuli expugnatione] B. Cyprianus: *Ille matrimonii expuginator alieni. Zeno Veronensis sermone de patientia: Verum tamen in ipso fructu suo, quo expugnati pudoris alieni labe gaudere consuevit, semper infelix est. Nec temere genialis lectuli dixit. Sic enim violari significat et ipsum γαμήλιον βεόν. Apulejus Miles. II. Et a nexu quidem Venereo hospitis tuae tempera, et probi Milonis genialem torum religiosus suspice.* [Idem.]

subsefforis et adulteri persona] Subseffores sunt insidiantes mulieribus ad committendum adulterium. Valerius Max. Lib. II.

Cap. I. §. 5. *Nelli enim tunc subsefforum alienorum matrimoniorum oculi metuebantur.* ubi vide intpp. et Taubmann. ad Virgil. Aen. XI. pag. 974. [O.]

notae cuius] Glossae: *Nota*, ψήγος, στίλβος. Papias: *Nota*, peccatum, dedecus, macula. Nonius: *Nota* dicitur probrum. Lucilius Lib. XXX:

Quem scis scire tuas omnes maculasque, notasque.

[Elmenh.]

amiffis] Ita Meursius et Salmasius optime pro *amiffi*. [O.]

maie tractatio] Infra Lib. V. *Immunes tamen a deorum maletractatione nec sic estis* [Herald.] Conf. Turneb. Adversar. Lib. XI. Cap. XX. et Pontan. ad Macrobr. Saturn. V. Cap. XVII. pag. 543. ed. Zeau. [O.]

quod flectere oculos possit in se Jovis] Sic egregie locum restituit Meursius. Antea legebatur: *quod flectere oculos possit inde Jovis*. [O.]

O egregia merces culpa] Quod in membranis esset: *o gra merces*, arbitrabar legi posse: *o grandis merces*. Ita *grandis pecunia* ap. Plautum. Vide Commentarios nostros Vegetianos (ad Lib. III. Cap. VII. pag. 289. ed. Vefal.). [Stewech.]

Cap. XXIX. — *veritatem propriam intueri*] Mire placet Stewechii conjectura: *veritatem promtam*; id est apertam, cunctorum expositam oculis. Vide supra ad Lib. II. Cap. LVII. [O.]

labores generis humani] labores h. l. pro calamitatibus, incommodis, ut saepissime. [O.]

ex ovibus esse progenitos quosdam Deos] Ita verissime restituit ed. Lugd. Bat. Antea legebatur: *ex Jove esse progenitos*. Alludit autem Arnobius vel ad Castores, vel potius ad Deos Syros, quos *ovorum progeniem* dixit supra Lib. I. Cap. XXXVI. [O.]

Cythereae Veneris concretum coaluisse candorem] Macrobius I. Sat. Cap. VIII. *Hunc (Saturnum) ajunt abscidisse Caeli patris pudenda, quibus in mare dejectis Venerem procreatam: quae a spuma, unde coaluit, Aphrodite nomen accepit.* ubi vide Pontan. [O.]

Numquid parricidii causa vincitum esse Saturnum, et suis diebus tantum vinculorum ponderibus relevari] Sic elegantiori conjectura reposuit J. Lipsius Epitol. Quaest. Lib. III. Epist. XV. Oper. Tom. I. pag. 552. ed. Vefal. Nam opinio veterum erat Saturnum suis, id est Saturnalium diebus iterum quasi regni competentem esse: ceterum annum in vinculis haberi. Lucianus in Crono-

folon.: Ἦν δὲ οὐ πεδῆτης, οὐδὲ αὐχμοῦ πλέως, οἷον αὐτὸν οἱ ζωγράφοι — — — ἐπιδείνουνται, ἀλλὰ τὴν μὲν ἄρπην εἶχε πάνυ τεθρηγμένην· τὰ δὲ ἄλλα Φαιδρός τε ἦν, καὶ καρτερός, καὶ βασιλικῶς ἐνεσελεύαστο. Editio princeps corruptissime: *Saturnum et ab his diebus tantis vinculorum ponderibus elevari*, unde Gelenius fecerat: *et suis diebus tantis vinculorum ponderibus relevari*. Meursius autem: *et aliquis (id est aliquibus) diebus tantis vinculorum ponderibus relevari*. Codex MS. habet: *et ablui diebus tantis etc.* quod tuetur Salmasius in ed. Lugd. Bat. et ad Solin. Cap. XV. pag. 152. locum ita refingens: *et ablui diebus statis, vinculorum ponderibus et levari*. Ablui dictum putat Salmasius pro absolvi, ut dilui pro dissolvi ap. Ciceronem de Amicit. Cap. XXI. *amicitiae diluendae magis quam disindendae*, cui addi potest alter Ciceronis locus plane geminus de Offic. Lib. II. Cap. XXXIII. *amicitias, quae minus delectent et minus probentur, magis docere censent sapientes sensim diluere, quam repente praecidere*. At cum in utroque Ciceronis loco optimi Codices et probatissimae editiones habeant *dissuendae* et *dissui*, neque alibi uspiam inveniatur *ablui* pro *absolvi*, equidem sequi malui emendationem Lipsii. *Suis diebus* etiam de Saturnalibus multo significantius quam *statis*. [O.]

beneficio Curetum ab interitu servatum Jovem] Videtur supra ad Lib. III. Cap. XII. [O.]

Numquid expulisse regno patrem etc.] Minucius Felix Cap. XXII. *Saturnus Creta profugus Italiam metu filii sacientis accesserat et Jani susceptus hospitio rudes illos homines et agrestes multa docuit, ut Graeculus et politus, literas imprimere, nummos signare, instrumenta conficere*. Itaque latebram suam, quod tuto latuisset, vocari maluit *Latium*, et urbem Saturniam dedit de suo nomine — — — Ejus filius Jupiter Cretae expulso parente regnavit. Conf. Lucian. Saturnal. Cyprianus de Idolis, Lactant. Lib. I. Cap. XIII. XIV. Euseb. Praeparat. Evangel. Lib. III. Cap. III. Tertullian. Apologet. Cap. X. [Elmenh.]

Numquid pulsum a nobis senem Italarum delituisse in finibus etc.] Ita Membranae, quod vitiosum sine dubio. Gelenius et Elmenhorstius legit: *pulsum a Jove*, probante Herald. Hemsius Epist. 257. ad J. G. Graev. in Sylloge Burmann. Vol. IV. pag. 329. corrigit: *pulsum culpa Jovis*, quod probat Graevius in Epistola sequenti pag. 531. Equidem puto unius vocis transpositione locum sanandum, ita scil. legendo et interpungendo: *Numquid a nobis: pulsum senem Italarum delituisse in finibus*. *Numquid a nobis* scil. dicitur, quod repetendum ex verbis paullo ante praecedentibus: *Numquid a nobis dicitur, ut ciconias, ut palumbes, ex ovibus esse progenitos quosdam deos?* Nec minus convenit haec

emendationi, quod statim sequitur: *Numquid incestas nuptias cum sorore Jovem ipsum dicimus fecisse nos?* [O.]

nomen Latio imposuisse pro munere] Vide Minucii Felicis locum modo laudatum et Virgil. Aen. VIII.:

— — — — — *Latiumque vocari*

Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Conf. Prudent. contra Symmach. Lib. I. [Elinenh.]

Numquid incestas nuptias cum sorore Jovem ipsum dicimus fecisse nos?] Tertullian. Apologet. Cap. XIV. *Jovem foede subantem in sororem.* Firmicus de Errore profan. Relig. *Junonem sane, et ne huic deesset incestus, Jovis volunt ex sorore conjugent factam.* [Idem.]

aut invitatum ad jus mensae pro suillis visceribus prolem nescium Lycaoniam praesitasse] Codex MS. habet: *pro illis visceribus*, unde Stewech. legendum censet: *pro hillis visceribus.* *Hirae, hillui* quid sint, docuimus supra ad Lib. II. Cap. XLII. *suillis* est ex emendatione Gelenii. Lycaonis fabula vulgata, varie tamen relata ab antiquis Mythographis. Conf. Apollodor. Bibl. III. Cap. VIII. Segm. I. pag. 302 seq. ed. Heyn. nov. ubi vide Notas. Hygin. Fab. 176. ibique Munker. Nicol. Damascen. pag. 446. Suid. in Λυκάων. Scholiastes Lycophron. ad vs. 481. et, qui illam elegantissimis versibus exposuit, Ovid. Met. I, 214 seqq. Noster autem sequitur Clementem Alexandrin. in Protrept. pag. 11. (31. ed. Potter.): Μετέλαβε δὲ καὶ τραπέζης ἀνθρωπίνης παρὰ τοῖς Αἰθίοψιν, ἀπανθρώπου δὲ καὶ ἀθέσμοι αὐτὸς ὁ Ζεὺς παρὰ Λυκάωνι τῷ Ἀρκάδι ἐστιώμενος· ἀνθρωπειῶν γοῦν ἐνεφορεῖτο σαρκῶν οὐχ ἐκῶν· ἠγγύει γὰρ ὁ Θεὸς, ὡς ἄρα Λυκάων ὁ Ἀρκάς, ὁ ἐστίατωρ αὐτοῦ, τὸν παῖδα κατασφάζας τὸν αὐτοῦ (Νύκτιμος ἔνομα αὐτοῦ) παραθείη ἔψου τῷ Διὶ. [O.]

Numquid altero claudum pede etc.] Hujus rei sic meminit Clemens in Protrept. pag. 8. (25. ed. Potter.): ἩΦαιστος δὲ, ὃν ἐξήριψεν ἐξ Ὀλύμπου Ζεὺς βηλοῦ ἀπὸ θεσπεσίσι, ἐν Λήμνῳ καταπεσὼν, ἐχάλκευε, πηρωθεὶς τῷ πόδε·

— — — — — ὑπὸ δὲ κυῆμαι ῥώοντο ἀραιαί.

(Hom. II. Σ, 410.) [Th. Canter.] Haec verba revocant mihi in memoriam veteres eos, qui claudi essent, per jocum dictitasse Vulcani filios. Observo ex Orphei Argonauticis vs. 211:

Ἐν δὲ Παλαιμόνιος Λέρνου νόσος ἤλυθεν υἱός·

Σίνετο δὲ σφυρὰ δισσὰ, πόδας δ' οὐκ ἦεν ἀρηρῶς·

Τούνεκεν Ἡφαιστοιο γόνου καλέεσκον ἀπαντες.

[Meurf. p. 133.]

Numquid cupidinis atque avaritiae causa, ut canit Bococtius Pindarus, Aesculapium fulminis transfixum esse

telo] Idem Clemens pag. l. Ἐχεις καὶ ἰατρὸν, οὐχὶ χαλκίεα μόνον ἐν θεοῖς. Ὁ δὲ ἰατρὸς Φιλάργυρος ἦν, Ἀσκληπιὸς ὄνομα αὐτοῦ. Καί σοι τὸν σὸν παραθήσομαι ποιητὴν τὸν Βοιωτῶν Πίνδαρον (Pynth. Od. III. Antistr. 3.)·

Ἐτραπε κακίῃνου ἀγάνορι μι-
σῶ χρυσὸς ἐν χερσὶ Φανείς
Ἄνδρ' ἐκ θανάτου κομίσαι
Ἦδη ἐάλωκότε. χερ-
σὶ δ' ἄρα Κρονίων
Ῥίψας δι' ἕμφοῖν, ἀμπνοᾶς
Στέρωνν καθεῖλεν
Ἦκέως, αἴθων δὲ κεραι-
νὸς ἐνέσκηψε μόρον.

Οὔτος μὲν οὖν κεῖται κεραινωθεὶς ἐν τοῖς Κυνοσοῦριδος ὄροις. Et Tertullian. in Apologet. Cap. XIV. *Est et ille de Lyricis, (Pindarum dico,) qui Aesculapium canit avaritiae merito, qua medicinam nocenter exercebat, fulmine judicatum.* [Canterus et Elmenhorst.] Simili modo Tertullianus Apologet. Cap. XIV. *Est et ille, inquit, de Lyricis, Pindarum dico, qui Aesculapium canit avaritiae merito, quia medicinam nocenter exercebat, fulmine judicatum. Malus Jupiter, si fulmen illius est, impius in nepotem, invidus in artificem.* [Nourr. pag. 398.]

ambiguitate fefellisse responsi] Vide Lucian. Dial. Deor. XVI. Junonis et Latonae. Cic. de Divin. II. Cap. 56. Tertullian. Apologet. Cap. XXII. Hieronym. in Esajam Cap. 41. [Elmenh.] Respicit Arnobius ad historiam Croesi et Pyrrhi deceptorum Apollinis oraculo. [O.]

Numquid furem Mercurium publicavimus?] Id est publice declaravimus, nec ejus famae pepercimus. Infra hoc eodem libro (Cap. XXXVI.): *dissolvere theatra haec potius, in quibus infamiae numinum propudiosis quotidie publicantur in fabulis.* Tertullianus adv. Judaeos Cap. X.: *Nisi quod hic dominicam crucens intentabat, qua serpens diabolus publicabatur.* Id est publice proponebatur ac denotabatur: quemadmodum et eorum, qui ita extinguantur, fatum magis publicatur, quam si alio mortis genere tollerentur. B. Ambrosius in Cap. III. Epist. ad Galat. comm. 13.: *Quia maledictus omnis, qui pendet in ligno; ut reo mortis sufficeret hoc, quia suspensus moriebatur in ligno: ne diutius si esset suspensus, majus haberet opprobrium mors ejus, quam deberet, et fieret macula generi ejus, si amplius mors ejus publicaretur.* Quare non est sollicitandus Tertulliani locus, quem iisdem verbis repetit adversus Marcionem libro III. [Herald.] Conf. Sem-

Ier. Ind. Lat. Tertullianae. [O.] Ceterum de fure Mercurio Prudentius Hamantigen.:

*Expertes furandi homines hac imbuunt arte
Mercurius Maja genitus; nunc magnus habetur
Ille Deus, cujus dedit experientia fures.*

Conf. Fulgent. Mythol. pag. 171. Suidas v. Ἑρμῆς et Κεζδῶος. Plurimut. περὶ τῶν θεῶν φύσεως. [Elmenh.]

num nos esse Lavernam] Salmastius edidit: non vos esse Lavernam? Equidem mutandi causam nullam video. [O.]

Numquid ex nobis Myrtilus est auctor, qui Macari filiae Megalconis ancillulas profitetur fuisse Musas?] Ita locum nostrum restituit Theod. Canterus in Var. Lectt. Lib. I. Cap. I. in Gruteri Lampade Vol. III. pag. 712 seq. ex Clemente Alexandrino, qui in Protreptico suo hanc historiam pluribus verbis prosequens sic inquit pag. 9. (27. ed. Potter.): Τὰς δὲ Μούσας, ἃς Ἀλκιανδρὸς Διὸς καὶ Μνημοσύνης γενεαλογεῖ, καὶ οἱ λοιποὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἐκθειάζουσι καὶ σέβουσιν· ἦδη δὲ καὶ ἕλαι πέλεις μουσεῖα μὲν ἴκουσιν αὐταῖς Μούσαις. Οὐσας Θεραπειδῆς ταύτας ἐβλήθη Μεγακλῶ, ἡ θυγάτηρ Μάνιαρος· ὁ δὲ Μάνιαρ Λεσβίων μὲν ἐβασίλειεν· διεφέρετο δὲ αἰὶ πρὸς τὴν γυναῖκα· ἠγαυάνκτη δὲ ἡ Μεγακλῶ ὑπὲρ τῆς μητρὸς· τί ὁ οὐν ἔμελλε; καὶ Μούσας Θεραπειδῆς ταύτας, τσσαύτας τὸν ἀριθμὸν ἀνεῖται, καὶ καλεῖ Μούσας κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν Διολέων· ταύτας ἐδιδάξατο ἄδειν καὶ καθαρίζειν τὰς πράξεις τὰς παλαιὰς ἐμμελῶς. Αἱ δὲ συνεχῶς καθαρίζονται καὶ καλῶς κατεπάδουσαι τὸν Μάνιαρα ἐβελγον καὶ κατέπαυον τῆς ἐργῆς· εὖ δὲ χάριν ἡ Μεγακλῶ χρησιμῆριον αὐταῖς ὑπὲρ τῆς μητρὸς ἀνέβηκε στήλας χαλκῆς, καὶ ἀπὸ τάντα ἐπέλευσε τιμᾶσθαι τὰ ἱερά. Καὶ αἱ μὲν Μούσαις τοῖαιδε· ἡ δὲ ἱστορία παρὰ Μυρσίλῳ τῷ Λεσβίῳ. Haec Clemens. Antea legebatur: qui Macari filius, Megalconis ancillulas profitetur fuisse Musas, quam lectionem vitiosam nescio qua de causa retinuit editor Lugd. Bat. De Myrtilo Lesbio vide supra ad Lib. III. Cap. XXXVII. [O.]

Cap. XXV. — *Quis rege a Cyprio, cujus nomen Cinyras est, ditatam meretriculam Venerem divorum in numero consecratam*] Clemens Alexandr. in Protrept. pag. 5. (12. ed. Potter.): Οὐ γάρ με ὁ Κύπριος ὁ νησιώτης Κινύρας παραπέσει ποτ' ἄν, τὰ περὶ τὴν Ἀφροδίτην μαχλιῦτα ἔργια ἐκ νικτὸς ἡμέρη παραδοῦναι τολμήσας, φιλοτιμούμενος θεῖσαι πόρνην κελίτιδα. Firmicus de errore profan. relig. pag. 425. ed. Gronov.: *Audio Cinyram Cyprium templum amicae meretrici donasse: ei erat Venus nomen. Initiasse etiam Cypriae Veneri*

plurimos, et vanis consecrationibus deputasse. Statuisse etiam, ut quicumque initiari vellet, secreto Veneris sibi tradito, affem in manum mercedis nomine Deae daret. [Elmenh.] Vide nostrum infra Lib. V. Cap. XIX. Lactant. Lib. I. Cap. XX. et Lucian. de Dea Syria. [O.]

Quis ex reliquiis Pelopis compactum esse Palladium prodidit] Clemens l. l. pag. 14. (41. ed. Potter.): Πολλοὶ δ' ἂν τάχα θαυμάσειαν, εἰ μάθοιεν τὸ Παλλάδιον τὸ Διίπετες καλούμενον, ὃ Διομήδης καὶ Ὀδυσσεὺς ἰστοροῦνται μὲν ὑφελέσθαι ἀπὸ Ἰλίου, παραναταθέσθαι δὲ Δημοφῶντι, ἐκ τῶν Πέλοπος ὄστων κατεσκευάσθαι, καθάπερ τὸν Ὀλύμπιον ἔξ ἄλλων ὄστων Ἰνδικοῦ Σηρίου. Καὶ δὴ τὸν ἰστοροῦντα Διούσιον ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει τοῦ Κύκλου περιῆστημι. Conf., qui rem fusius enarrat, Jul. Firmic. de *Errore profan. Relig.* ibique Jos. Scaliger, pag. 434 seq. ed. Gronov. [O.]

Quis Spartanum fuisse Martem? non Epicharmus auctor est? etc.] Et hic locus petitus a Clemente Protrept. pag. 8. (24 seq. ed. Potter.): Ἄρης γοῦν, ὁ καὶ παρὰ τοῖς ποιηταῖς ὡς οἰόντε τιμημένος·

Ἄρες, Ἄρες βροτολογεῖ, μικιφόνε, τειχεσιπλήτα,
ὃ ἄλλοπρόσαλλος οὔτος καὶ ἀνάρσιος, ὡς μὲν Ἐπίχαρμος Φησιν,
Σπαρτιάτης ἦν, Σοφικλῆς δὲ Θραῖνα οἶδεν αὐτόν, ἄλλοι δὲ Ἀρκάδα.
[Canter.]

Quis in Thraciae finibus procreatum? non Sophocles Atticus cunctis consentientibus theatris?] Martem apud Thracas natum, testis etiam Vegetius de Re Milit. Lib. I. Cap. ult. adductus poetarum fabulis. Inter eos Euripidem esse scio, quem meminī Thraciam Martis domicilium vocare. Itidem Homerum, qui in *Odyss.* 8 cecinit, Martem vinculis Vulcani solutum, a quo in adulterio deprehensus fuerat, in Thraciam statim abiisse. Deus certe Thracum fuit Mars, ut testis Lycophronis enarrator; cultus maxime in ea civitate, cui nomen Crestone. Stephanus de Urbibus. et de eodem Lycophrou 937:

Ὅρκετομήσω τόν τε Κρηστώνης θεόν.

Solere porro Thracas Marti et Bellonae captivorum hostiis litare, testis Ammianus Marcellinus Lib. XXVII. De ferocia, magnanimitate corundem, et vitae ipsius contempta consulendi Mela, Solinus, Herodotus, Florus, alii. Immo bellicosos usque eo homines illos fuisse Florus commemorat, ut signis militaribus, armis, disciplinae quoque Romanorum adfuerint. [Stuech. ad *Veget.* l. l.

pag. 37. ed. Vefal.] Add. Vales. ad Ammian. Marcellin. Lib. XXVI pag. 420. [O.]

Quis mensibus in arcadia tribus et decem vinctum? non Melae fluminis filius?] Clemens in Protrept. pag. 8. (25. ed. Potter.): τοῦτον δὲ Ὁμηρος δεδέσθαι Φησὶν ἐπὶ μῆνας τρισκαίδεκα (Il. V, 385 seq.).

Τλῆ μὲν Ἄρης, ὅτα μιν Ὠτος κρατερός τ' Ἐπιόλτης
Παῖδες Ἀλκῆος δῆσαν κρατερῶν ἐνὶ δεσμῶν·

Χαλιεύω δ' ἐν κεράμῳ δέδοτο τρισκαίδεκα μῆνας.

Homerum itaque vocat Aru bius *Melae fluminis filium*, Μελησιγενῆ, quam tamen ἔπωνυμίαν aliter accepit ac Herodotus, Plutarchus, Proclus in Vitis Homeri, qui illum referunt ita appellatum propterea, quod eum Nympha Critheis, e furtivo concubitu gravida, ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Μέλητα, id est *juxta Meletem fluvium* prope Smyrnam peperisset. Cum nostro tamen consentit auctor incertus Epigrammatis in Analectis Brunckii Vol. III, pag. 255:

Τίς Μέλητος Ὁμηρε etc.

Conf. C. Barth, ad Stat. III. Silv. Vol. I. pag. 312. Hinc Μελητεύου χάριτας, Gratias Homeri sive Musas, Meleager in Epigrammatis deduxit, et Tibullus Panegyrico Messalae *Meleteas churtas*. Vide N. Heinf. Advers. Lib. I. Cap. VIII. pag. 78 seqq. Apud Graecos itaque constanter Μέλης, ητος. Quare Elmenhorst. legend. censet *Meletis*. Ceterum locum hunc in editionibus omnibus male luxatum Joh. Jortin in l. tit. *Tracts Philological, Critical and Miscellaneous* Lond. 1790. Tom. II. pag. 139. sic optime restituit: *Quis in Arcadia? Non vos? Quis mensibus tribus et decem vinctum? Non Melae etc.* Arnobius enim hic exscripsit ac presso pede secutus est Clementem suum. Nec etiam Homerus Martem in Arcadia vinctum, sed tantummodo vinctum memorat tredecim mensibus, loci notatione non addita. [O.]

Quis ei canes ab Caribus, quis ab Scythiis asinos immolari? non principaliter cum ceteris Apollodorus?] Clemens l. I. sic pergit: Πολλὰ κἀγαθὰ Κἄρες σχοῖεν, οἱ καταθύουσι αὐτῷ τοὺς κύνες· Σκύβαι δὲ τοὺς ὄνους ἱερεύοντες μὴ παύεσθων, ὡς Ἀπολλόδορός Φησιν, καὶ Καλλιμάχος·

Φοῖβος Ὑπερβορείσιον ὄνων ἐπιτέλλεται ἱεοῖς.

ὁ αὐτὸς δὲ ἀλλαχοῦ·

Τέρπουσι λιπαρὰ Φοῖβον ὄνοσφαγαίαι.

De talibus canum et asinorum sacrificiis vide C. Barth. ad Stat. Theb. XII, 70. Vol. III. pag. 1440. J. Saubert. de Sacrificiis Cap. XXIII. pag. 518 seqq. ed. Crenii, qui omnes veterum locos diligenter collegit. Verheyk. ad Antonin. Liberal. Cap. XX. Potter.

ad Clement. l. l. pag. 25. Bentley et Hemsterh. ad Callimachi Fragment. 187 et 188. pag. 511. ed. Ernesti et Heyn. V. S. ad Apollodori Fragment. pag. 394 sq. ed. nov. [O.]

Quis, dum genialibus insultat alienis, haesisse in laqueis involutum] Ita Cod. MS. verissime. Geniales lectulos intelligit. Loquitur similiter Arnobius Lib. V.: *quis illa furta dulcissima in alienis genialibus perpetrasse? non vos?* Alii: *genialibus, male.* Nam *genitalia* membra sunt, quae nominare, nisi honore praefato, non licet. Arnobius Lib. V. de Attide scribit haec: *genitalia sibi defecat.* Supra Lib. II.: *genialibus Opis adjunctus Saturnus,* et si isthic membranarum placet: *genialibus Opis adjunctus.* Iterum recte editur Lib. VI.: *cum ejusdem numinis signo genialibus fufum thoris.* Apulejus Met. Lib. II.: *Et a nexu quidem Venero hospitis tuae tempera, et probi Milonis genialem thorum religiosius suscipe.* De geniali lecto, quem etiam adversum dixere, consulendus J. Lipsius Lib. I. Elect. Cap. XVII. et Joseph. Scaliger in Castigationibus ad Festum v. *Plutus.* [Stewech.]

Numquid aliquando a nobis conscriptus est mercenariam Deus servitutum servisse? etc.] Et haec sumta a Clemente in Protrept. pag. 22. (30. ed. Potteri): *Εικότως ἄρα οἱ τοιοῦθε ὑμῶν θεοί, δοῦλοι πασῶν γεγονότες ἀλλὰ καὶ πρὸς τῶν εἰλωτῶν καλουμένων τῶν παρὰ Λακεδαιμονίοις, δούλειον ὑπεισήλαθον ζυγὸν Ἀπόλλων Ἀδμήτῳ ἐν Φεραῖς; Ἡρακλῆς ἐν Σάρδεσιν Ὀμφάλη· Διομέδοντι δ' ἐβήτασε Προσειῶν καὶ Ἀπόλλων, καθάπερ ἀχρεῖος οἰκίτης, μηδὲ ἐλευθερίας δήτουσεν δυνήθεις τυχεῖν παρὰ τοῦ προτέρου δεσπότη· τότε καὶ τοῦ Ἰλίου τείχη ἀνωκοδομησάτην τῷ Φρυγί.* [Th. Canter.] *Mercenariam servitutum* dicit Arnobius expressissime, siquidem isti homines servilia ministeria obibant, iisque, a quibus conducebantur, eodem nexu obnoxii erant, quo liberti patronis. [Herald.] Conf. Tertullian. Apologet. Cap. XIV. Lactant. Inst. Lib. I. Cap. X. Cyprian. de Idolis. Minutius Felix. [Elmenh.]

ut Herculem fordidi amoris et petulantiae causa] Restituo: *ut Omphalae Herculem Sardibus.* Festinans librarius hanc vocem omisit. Clamant historia, sermonis ακολουθία. Deinde tacuisset Herculis et Neptuni dominos, quibus servierunt, crederem etiam Herculis dominam tacite praeterire voluisse. Possit cui legendum videri: *ut Eurystheo Herculem,* quia etiam isti servivit: sed priorem emendationem firmat Clemens, cujus loca pleraque in his ultimis libris exprimit. Ille ita: *Δούλειον ὑπεισήλαθον ζυγὸν Ἀπόλλων Ἀδμήτῳ ἐν Φεραῖς, Ἡρακλῆς ἐν Σάρδεσιν Ὀμφάλη etc.* [Meurf.] Fulv. Ursinus ex Clemente refingit: *ut Herculem Sardibus amoris et petulantiae causa,* hancque correctionem in textum recepit Sal-

mañus. Sed uil mutandum. Nam loca, in quibus Hercules et Apollo seruilia officia obierunt, ab Arnobio hand memorantur. [O.]

Minervam luminis ministram et lucernarum moderatricem] Sic emendavit Th. Canterus. Editio princeps *modulatricem*. Quam lectionem defendit C. Barthius ad Stat. Theb. III. 661. Vol. II. pag. 856. putans hic alludi simul ad lucubrationem et oliuvm. Stewechius inuult *inoleatricem*. Clemens l. l.: Ὀμηρος δὲ τὴν Ἀθηναῦν οὐκ αἰσχύνεται παραβαίνειν λέγων τῷ Ὀδυσσεῖ, χρύσειον λύχνον ἔχουσα ἐν χειρὶν. (Odyss. XIX. 33 seq.) [O.]

Nonne ille uester est vates, qui Martem fecit et Venerem mortalium manibus vulneratos? etc. etc.] Clemens l. l. p. 23. (31. ed. Potteri): Τεκμηριεῖ δὲ Ὀμηρος μάλα ακριβῶς, Ἀφροδίτην ἐπὶ τῇ τραύματι παρεισάγων ἔξω καὶ μέγα ἰάχουσαν· αὐτὸν δὲ τὸν πολεμικώτατον Ἄρη ὑπὸ τοῦ Διομήδους κατὰ τοῦ κενεῶνος οὐτασμένον διηγούμενος. Πολέμων δὲ καὶ τὴν Ἀθηναῦν ὑπὸ Ὀρνύτου τραῦσθαι λέγει· καὶ μὴν καὶ τὸν Αἰδωνέα ὑπὸ Ἡρακλέους τοῦτεσθαι Ὀμηρος λέγει· καὶ τὰς Ἰλίου αὐγὰς (ita enim legendum) Πανύασσις ἴστορεῖ· ἥδη δὲ καὶ τὴν Ἡραν τὴν Ζυγίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἡρακλέους ὁ αὐτὸς οἶτος Πανύασσις ἐν Πύλῳ ἡμαρτέντι· Σωσίβιος ἡδὲ καὶ τὸν Ἡρακλέα πρὸς τῶν Ἰπποκουτιδῶν κατὰ τῆς χειρὸς οὐτασθῆναι λέγει. [Canterus et O.]

Panyassis] Ita in Romano Codice legitur pro *Panyasis*, et videtur in eo Arnobius noster secutus esse Graecos, qui per duplex s scribunt: alioqui Latini euphoniae gratia per unum s scribunt. Sed auctori nostro graecissari aliquando in deliciis est. [Canter.] Panyasis florens circa Olym. 78. cujas fuerit, et quo fatus sit parente, ne inter veteres quidem conuenisse, Suidas testis est. Duris fuisse Samium tradidit ac Dioclis filium. Alii Halicarnassensem dixere et filium Polyarchi. Alii Herodoti avunculum. Floruit circa Ol. 73. Scripsit Antiquitates Graeciae, sed carmine: item Heracleidem Libris XIV. versibus millenis: (ex quo carmine petita videntur, quae ex eo referunt Clemens et Arnobius:) item Ionica versu pentametro. Vide Suid. et, qui de eo multus est, G. J. Voss. de Hist. Graec. Lib. IV. Cap. VI. [O.]

ab Ornyto caesam] Meursius inuult *laesam*, quia ineptum sit dicere Deam immortalem ab homine mortali occisam, et Clemens, quem sequitur Arnobius noster, habeat τραῦσθαι: quod probō. Nam licet *caedo, ere*, saepissime dicatur pro verberare, vulnerare, participium tamen *caesus* absolute positum, ut et *caedes, is*, hoc significatu legisse non memini. Et facillime potuerunt C et L confundi a librariis. [O.]

[*Polemonis*] Polemo Evegeti filius, cognomento Helladicus, genere Nicensis, aequalis Aristophanis Grammatici, Panaetii discipulus, floruit sub Ptolemaeo Epiphane circa Olymp. 168. Varia ejus scripta de origine civitatum, Phocidis, Ponti, Laconiae Geographiam, de cursu solis libros III. nec non Historiam Graecanicam etc. etc. citant Athenaeus et Suidas. Consulendus de eo prae ceteris G. J. Vossius de Hist. Graec. Lib. I. Cap. XVIII. [O.]

ab Hippocoontis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum tetulisse pronuntiat et illati vulneris et doloris] Exscripsit haec noīter ex Clementis Protrept. Hyginus tamen adfirmat Fab. 31., Herculem Hippocoontem cum decem filiis occidisse. Idem dicit Apollodorus Lib. II. Bibliothecae (Cap. VII. §. 3.). [*Elmenh.*] Vide Heyn. V. S. not. ad Apollodor. l. l. pag. 188. ed. nov. De Sosibio Lacone, Grammatico, aequali Callimachi, vide Suid. Censorin. de Die Nat. Cap. XXI. J. Lips. ad Taciti Annal. XI, 1. et G. J. Voss. de Hist. Graec. Lib. I. Cap. XV. [O.]

Apud insulam Cretam sepulturae esse mandatum Jo-rem nobis editum traditur? etc] Clemens in Protrept. pag. 24. (32. ed. Potter.): Ζήτει σου τὸν Δία· μὴ τὸν οὐρανὸν, ἀλλὰ τὴν γῆν πολυπραγμονεῖ. Ὁ Κρῆς σοι διηγῆσεται, παρ' ᾧ καὶ τέθραπται. Καλλιμαχος ἐν ὕμνοις·

———— καὶ γὰρ τάφον, ᾧ ἄνα, σεῖο

Κρήτες ἐτεκτῆσαντο.

Vide supra ad Lib. III. Cap. XXX. [O.]

In Spartanis et Lacedaemoniis finibus nos dicimus conditos, in cunis coalitos fratres? etc. etc.] Haec et sequentia iterum ex Clementis l. l. pag. 19. (26. ed. Potter.): Φιλόχορος δὲ ἐν Τήνῳ Ποσειδῶνα Φησὶ τιμᾶσθαι ἰατρὸν· Κρόνον δὲ ἐπικεῖσθαι Σικελία καὶ ἐνταῦθα αὐτὸν τετάφθαι. Πατροκλῆς δὲ ὁ Θούριος καὶ Σοφοκλῆς ὁ νεώτερος ἐν τρισὶ τραγωδίαις ἱστορεῖτων τῷ Διοσκούρῳ πέρι· ἀνθρώπῳ τινὲ τούτῳ τῷ Διοσκούρῳ ἐπικίρῳ γενέσθην· εἰ τῷ ἰκανὸς πιστώσασθαι Ὅμηρος τὸ λελεγμένον (II. Γ, 245·):

———— τοὺς δ' ἤδη κάτεχεν Φυσίζορος αἴα

Ἐν Λακεδαίμονι αἴσι, Φίλῃ ἐνὶ πατρίδι γαίῃ.

Προσίτω δὲ καὶ ὁ τὰ Κυπριακὰ ποιήματα γράψας·

Κάστῳ μὲν Σηητὸς, θανάτου δὲ οἱ αἴσα πέπρωται,

Αὐτὰρ ὁ γ' ἀθάνατος Πελυδεύκης, ὄζος Ἄρης.

Τούτο μὲν ποιητικῶς ἐψεύσατο· Ὅμηρος δὲ ἀξιόπιστότερος αὐτοῦ εἰπὼν περὶ ἀμφοῖν τοῖν Διοσκούροιν. Fratres itaque κατ' ἔξοχὴν appellat h. l. Arnobius Tyndaridas, Castores. [O.]

Patrocles Thurius scriptorum in titulis indicatur] Stewech. conj. in titulis indigitatur, eodem sensu: contra quem bene observat Ol. Bornichius in Cogitatt. p. 120., indigitare ap. Latinos non esse indicare vel supra digitos recensere, sed invocare. Ita Macrobius Sat. Lib. I. Cap. XVII.: *Lindii colunt Apollinam λοιμῶν, hoc cognomine finita pestilentia unncupatum. Eadem opinio sospitalis et medici Dei in nostris quoque sacris ferretur: namque Virgines Vestales ita indigitant: Apollo Medice. Apollo Paean.* Hinc indigitamenta libri cerimoniales. Vid. supr. ad Lib. II. Cap. LXXIII. Pro indicare, indicere ulus videtur h. v. Tertullianus de jejunio: *Cum stupet caelum et aet annus, nudipedalia denunciantur, magistratus purpuras ponunt, fasces retro avertunt, precem indigitant, hostiam instaurant.* ubi vero indigitant possis etiam explicare inchoant preces, precibus se ad festum praeeparant. — De Patrocle Thurio vide Voss. de Hist. Graec. Lib. III. Op. Vol. IV. pag. 134. ed. Amst. [O.]

Chaeroneus Plutarchus etc.] Sic editi. Sed Codex MS. Regius exhibet: *Hieronymus, Plutarchus.* Verum si Arnobius heic, quemadmodum et alibi, Clementem Alexandrinum sequatur, scribendum erat: *Hieronymus et Dicaearchus* vel: *Hieronymus philosophus.* Ab illo enim uterque citatur Protrept. pag. 19. Nihil tamen in Arnobii textu temere mutandum arbitramur. [Nourrius.] Et omnino nihil mutandum. Nam Arnobius h. l., relicto Clemente suo, videtur secutus fuisse Plutarchum, qui librum scripsit de vita Herculis, teste Lampria et A. Gellio Noct. Att. I, 1. ejus Fragmenta quaedam collegit Cl. Wyttenbach. in editione sua Operum Moral. Plutarchi, nostrum etiam locum haud praetermittens. Ceterum de Herculis obitu in monte Oeta conf. Minuc. Fel. Lactant. Lib. I. Cap. IX. Augustin. de Civ. Dei Lib. XVIII. Cap. IV. Servius in Virgil. Eclog. VIII. Firmic. de Error. profan. Rel. Hygin. Fab. 36. [O.]

Cap. XXVI. — *Numquid enim a nobis arguitur rex maris Amphitritas, Hippothoas, Amymonas, Menalippas, Alopas per furiosae cupiditatis ardorem castimoniae virginitate privasse?* Alopas pro Aleyonas edidit Salmal. Hic etiam Arnobius ad verbum paene expressit Clementem suum, cujus verba in Protrept. pag. 20. (27. ed. Potteri) haec sunt: *ἡλεῖ μοι τὸν Ποσειδῶν, καὶ τὸν χορὸν τὸν διεφθαρμένον ὑπ' αὐτοῦ, τὴν Ἀμφιτρίτην, τὴν Ἀμυμώνην, τὴν Ἀλόπην, τὴν Μελαλίππην, τὴν Ἀλκυόνην, τὴν Ἴπποθόην, τὴν Χιόνην, τὰς ἄλλας τὰς μερῖας· ἐν αἷς δὲ καὶ τοσαύταις οὖσαις ἔτι τοῦ Ποσειδάωνος ὕμῶν ἐστενοχωρεῖτο τὰ πάση.* Ex eodem fonte haussisse videtur Julius Fir-

micus de Errore profan. Rel. pag. 427. ed. Gronov.: *Adulteria omnia eorum enumerare difficile est. Quis Amymonen? quis Alopen? quis Menalippen? quis Chionem Hippothoenque corrumpit? Nempe Deus vester haec fecisse memoratur.* ubi Jo. Wovverius in Arnobio rescribendum putat *Chionus* pro *Alcyonas*. Sed utram omiserit, non constat, cum ambae memorentur a Clemente. De *Chione* vide Apollodor. Bibl. III. Cap. XV. Segm. 4. pag. 368. ed. Heyn. novae: de *Amymone* eundem Lib. II. Cap. I. Segm. 4. pag. 121. Hygin. Fab. 169. ibique Munker. et Schol. ad Euripid. Phoeniss. vs. 195. Pro *Menalippas* idem Wovverius ad Firmic. l. I. rescribendum censet *Melanippas* ex Clemente. Sed *Menalippe* etiam Juvenali dicitur Sat. VIII. 229., Varroni de Re Rust. II. A. Gellio Lib. XII. Cap. XI. ubi vide A. Thyrium et Munker. ad Hygin. Fab. 186., ubi ejus historia fufe exponitur. De *Hippothoe* videndus Apollodorus Bibl. II. Cap. IV. Segm. 5. pag. 147. de *Alope*, matre Hippothoontis ex Neptuno, Pausanias Lib. I. Cap. 39. ed. Facii et Hyginus Fab. 187. de *Alcyone*, quam noster omisit, addit Clemens, idem Fab. 157. et quos laudat ibi Munkerus. Pro *castimoniae virginitate* Meursius mavult: *castimonia ac virginitate*, vel: *castimonia virginitatis*. [O.]

Arfinoas, Aethufas, Hyppipylus, Marpissas, Zeuxippas, et Prothoas, Daphnas et Steropas] Clemens p. I. sic pergit: *Κάλει μοι καὶ τὸν Ἀπόλλων Φοῖβός ἐστιν οὗτος, καὶ μάντις ἀγνός, καὶ σύμβουλος ἀγαθός· ἀλλ' οὐ ταῦτα ἡ Στερόπη λέγει, οὐδὲ ἡ Διόουσα, οὐδὲ ἡ Ἀρσινόη, οὐδὲ ἡ Ζευξίππη, οὐδὲ ἡ Πρωθόη, οὐδὲ ἡ Μάρπισσα, οὐδὲ ἡ Ὑψιπύλη· Δάφνη γὰρ ἐξέφυγε μόνη καὶ τὸν μάντιν καὶ τὴν Φερεάν.* Jul. Firmicus l. I. pag. 428.: *Ille, quem volunt severis oraculis errantium hominum peccata corrigere, Steropen amat, Aethusam rapit, Zeuxippen siuprat, quaerit Prothoën et Arfinoae adultera cupiditate blanditur. Sed ex isto corruptarum mulierum grege una puella amatorem Deum et vitavit et vicit. Daphnen enim divinans Deus et futura praedicens nec invenire potuit, nec siuprare. De Arfinoe, Aesculapii matre, vide prae ceteris Scholiastem Pindari ad Pyth. III. 14. Apollodor. Bibl. II. Cap. X. Segm. 3. ibique Heyn. V. S. Obsl. pag. 176. ed. nov. Aethufas restituerunt e Clemente Meursius et Stewechius. Antea legebatur *Chryfas*. Vide eundem Apollodor. Lib. III. Cap. X. init. *Hyppipylae*, tanquam amicae Apollinis, nullus, quod scio, meminit praetex nostrum et Clementem. *Marpissae* autem historiam servavit nobis Apollodorus Bibl. I. Cap. VII. Segm. 3. p. 49. *Zeuxippae* et *Prothoae* mentionem alibi frustra quaesivi. Daphnes fabulam elegantissimis versibus exornavit Ovidius Met. I. 452 seqq. Conf. Hygin. Fab. 203. [O.]*

Numquid senex Saturnus — — — — nostris carminibus indicatur ab uxore in adulterio comprehensus etc.] Jun. Philargyrius ad Virgil. Georg. III. 95.: Saturnus, cum Philiram Oceani filiam in Thessalia adamasset, et cum ea coiret, adventante uxore se in equum, illam in equum convertit, atque ita uterque opprobrium effugerunt. [Elmenh.] Conf. Hygin. Fab. 158. et quos laudat ibi Munckerus. [O.]

induisse formam feri] id est equi. Virgil. Aen. II. 51.:

Inque feri curvam compagibus alvum

Contorsit.

Accius Medea:

Perite in stabulis frenos immittens feris. [Heraldus.]

Haec ex Nonio. Conf. Livinaeus in Nazarii Paneg. Cap. XXIX. pag. 79. Vol. II. ed. Jaeger. [O.]

Juppiter ipse rex mundi nonne a vobis infamatus est esse per innumeras species] Sic edidi ex emendatione J. G. Graevii in Epistola ad N. Heinium 258. Syllog. Burmann. Vol. IV. pag. 331. Antea legebatur infamis est. At infinitivus esse non adjectivum, sed participium flagitat. [O.]

fervilibus obumbravisse fallaciis] N. Heiniius in Epist. ad Graev. 257. legendum censet aut pervilibus, aut versipellis fallaciis: et idem in Epist. 259. mavult vernilibus fallaciis. Vernile enim omne vocabant, quicquid homine ingenuo minus habebatur dignum. Sed eodem sensu dicitur etiam fertilis, quod recte defendit Graevius in Epist. 258. Cui non notae Davorum, Getarum fallaciae et doli in Comoediis? [O.]

conscriptus est] Vide supra ad Lib. I. Cap. LVI. [O.]

modo esse in aurum versus etc.] Clemens in Protrept.

pag. 24. (52. ed. Potteri): Τέθνηκε γὰρ ὁ Ζεὺς, μὴ δισφέρεται, ὡς Ἀθήνα, ὡς κύνες, ὡς ἀετὸς, ὡς ἀνθρώπος ἐρωτικὸς, ὡς δράκων. Firmicus de errore profan. Rel. pag. 427.: Adulterio delectatur aliquis, Jovem respicit, et inde cupiditatis suae fomenta requirit, probat, imitatur et laudat, quod Deus suus in cygno fallit, in tauro rapit, ludit in satyro, et ut liberalis in flagitiis esse consuecat, quod inclusam regiam virginem auro largiter fluente corrupit. [Elmenh. et O.]

modo in satyrium ludicrum, in draconem] N. Heiniius in Epistola 257. ad J. G. Graev. Sylloges Burmann. Vol. IV. pag. 329. legendum censet: modo in Satyram (accusat. Graec.), ludicrum in draconem, probante Oudendorpio in Apulej. Met. Lib. I. pag. 22. Mihi antiqua lectio bona videtur et minime mutanda. Ludicrus enim convenientissimum Satyrorum epitheton, qui saltantes, ludentes, falaces, protervi facillime dicuntur

a poetis. Neque ullibi invenire potui *Satyr*, is, declinatione tertia. [O.]

in formiculam parvulam, ut Clitoris videlicet filiam Myrmidonis redderet apud Theffalos matrem] Ita verissime locum restituit Gelenius ex Clemente, qui in Protrept. pag. 25. (34. ed. Potter.) sic inquit: Τί δέ, οὐ πάλιν Θετταλοὶ μύρμηκας ἰστοροῦνται σέβειν, ἐπεὶ τὸν Δία μεμαθήκασιν ὁμοιωθέντα μύρμηκι, τῇ Κλήτορος θυγατρὶ Εὐρυμεδούσῃ μιγῆναι καὶ Μυρμιδόνα γεννήσαι. Ed. princeps corruptissime: *Ut Clitoris videlicet filiam Myrmidonis edere apud Theffalos matrem.* [O.]

Quis illum in Alcmena novem noctibus fecit pervigilasse continuis] Arnobius hic Clementem sequitur, cujus verba in Protrept. pag. 9.: Εἰς ὅσον διλήλακεν ἀτελεγείας ὁ Ζεὺς ἐκείνος, ὁ μετ' Ἀλκμήνης τοσαύτας ἡδυπαθήσας νύκτας; οὐδὲ γὰρ αἱ νύκτες αἱ ἐννέα τῷ ἀκολάστῳ μακροί; ἄτις δὲ ἔμπαλιν ὁ βίος; ἀφρασίᾳ βραχύς ἦν, ἵνα δὴ ἡμεῖν τὸν ἀλεξίτακτον σπείρη θεῶν. ubi Potterus pag. 28. haec annotat: „Plerique Jovem tres noctes „cum Alcmena concubuisse referunt; unde Lycophron Herculem „ex illo concubitu genitum vocat *τριέσπερον* Callandr. vs. 35. „et Justinus in Paraeneli. *Ternoctem Herculeam* dixit Statius „Theb. XII. Seneca in Agamemnone duas noctes refert; quem „numerum habet etiam Propertius Lib. II. Eleg. XXII. 25. „Martianus Capella Lib. II. et Hygin. Fab. 29. Hieronymus „adv. Vigilantium Cap. IV. et Ovidius Lib. I. Amor. Eleg. XIII. „Plautus in Prologo Amphitr. unam noctem dicit, sed longiorem. „Cum Clemente et Arnobio consentit Cyrillus adv. Julian. Lib. „VI. pag. 196.: Γεγραφέθω δὲ καὶ Ἀλκμήνῃ, μεθ' ἧς τὰς ἐννέα „διατετέλεε νύκτας ὁ καὶ ἐν ταῖς ἀγὰν αἰσχρῶς κόρον οὐκ ἔχων.“ Conf. M. A. Delrio in Syntagm. Tragoediae Latinae P. II. pag. 286. [O.]

Hercules Sanctus Deus] *Sanctus*, id est castus, integer vitae. Vide supra ad Cap. XVI. ejusdem libri. Ita scilicet Arnobius Herculem vocat *εἰρωνικῶς*, ut bene observat C. G. Schwarz. ad Plinii Paneg. Cap. I. pag. 3. Quare non audiendus Stewechius reponens *Hercules Sancus Deus*. Sancus quidem nomen Herculis apud Sabinos. Vide Varronem de L. Lat. Lib. IV. et Cellar. ad Lactant. Inst. Lib. I. Cap. XV. pag. 95. ed. Bünemann. Sed hoc plane alienum a nostro loco. [O.]

natas quinquaginta de Thestio] Alii: *de Thestio*. Sed in nomine *Thestii* consentiunt Pausanias in Boeoticis pag. 302. Athenaeus Lib. XIII. pag. 556. ed. Casauboni, Nazianzenus Orat. I. in Julian. Suidas in Θεστιάδες et prae ceteris, quem noster secutus est, Clemens Alex. in Protrept. pag. 28. ed. Potteri, cujus

verba haec sunt: Διὸς υἱὸς Ἡρακλῆς, Διὸς ὡς ἀληθῶς, ὁ ἐκ μακρᾶς γεννώμενος νικτὸς· τοὺς μὲν ἄλλους τοὺς δώδεκα πολλῶν παλαιωρησάμενος χρόνῳ· τὰς δὲ πενήκοντα Θεστίου Σεγατέρας νικτὶ διαφθεῖρας μιᾷ. [O.]

et nomen virginitatis exponere] J. G. Graevius in Epistola ad N. Heinsium 258. Syllog. Burmann. Vol. IV. pag. 531. legendum censet: *nomen virginitatis deponere*. Gelenius ed. *ponere*. Sed vide quae supra annotavimus ad ejusdem libri Cap. XXI. *Nomen virginitatis exponere* est itaque virginitatem prostituere; ut *nomen agelli* agellus, *nomen patriae* ap. Justinum patria. Vide supra ad Lib. I. Cap. V. [O.]

Quid quod non contenti foeminei generis attribuisse Diis curas] Stewechius mavult interpungere: *Quid? quod*. Sed parum aut nihil interest, utro modo distinguamus. *Curas* recte interpretatur idem Stewechius de amoribus citans locum notissimum Virgillii Aen. IV. init.:

*At regina gravi jam dudum saucia cura
Vulnus alit venis et caeco carpitur igni.*

Festus, *Cura*, inquit, *dicta est, quasi cor edat, vel quia cor urat*. ubi vid. Dacer. [O.]

etiam sexus adjungitis adamatos ab his mares] In Cod. MS. deest *sexus*. [O.]

Hylam nescio quis diligit] Id est Hercules. Sic aliquis quandoque. Tertullian. Apologet. Cap. XI.: *Quot tamen potiores viros apud inferos reliquistis? aliquem de sapientia Socratem, de justitia Aristidem, et Cap. XII.: O impiae voces, o sacrilega convicia! Infrendite, inspumate. Iidem estis, qui Senecam aliquem pluribus et majoribus de vestra superstitione perorantem reprehendistis*. Sic Graeci quandoque τινὰ dicunt eleganter, cum aliquem perstringunt. Aristophanes in Ranis: κακὸν ἦκει τινὶ, et ἦκει τῷ κακὸν etc.

— — — — — ἀγροεύω τινὶ

Ἐμὲ μὴ βασανίζεις ἀθάνατον ὄντα.

Alicui dico ἀγροεύω τινὶ, id est tibi ipsi. Sic eadem fabula: ἤγησεν τις, et alibi compluries. Sic Plautus in Amphitryone: *Olet homo quidam malo suo*. Sic enim recte; non *quidem*. [Herald.] Haec et sequentia mutuatus est Arnobius iterum a Clemente suo pag. 28. ed. Potter.: Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ παίδων ἀπέσχοιτο οἱ παρ' ἑμῶν θεοί· ὁ μὲν τις Ἰλλου· ὁ δὲ Ἰανίουθου· ὁ δὲ Πέλοπος· ὁ δὲ Χρυσίππου· ὁ δὲ Ἰανυμήθους ἐρῶντες. Similiter et Jul. Firmicus de Errore prof. Rel. pag. 427. ed. Gronov.: *Puerorum aliquis delectatur amplexibus, Ganymedem in sinu Jovis quaerat, Herculem videat Hylam impatienti amore quaerentem, Hyacinthi desiderio captum Apollinem*

discat. Chrysiptum alius, alius Pelopem videat, ut per Deos suos sibi licere dicat, quicquid hodie severissime Romanis legibus vindicatur. [O.]

Hyacintho est alter occupatus] Hyacinthi ab Apolline amati fabulam versibus elegantissimis tradidit Ovidius Met. X. 162 seqq. Conf. Hygin. Fab. 271. [O.]

ille Pelopis desiderio flagrat] Neptunus scil., a quo Pelopem amatum scribit Tatianus Or. contra Graecos et Pindarus Olymp. I. 38.: Πέλοπος· τοῦ μεγαθηνῆς Ἐράσσατο γαίάρχος Ποσειδῶν. [O.]

hic in Chrysiptum suspirat ardentius] Chrysipti Pelopis filii ab Laio rapti fabulam tradit Aelianus Var. Hist. XIII. 5. Apollodor. Bibl. III. Cap. V. Segm. 5. ibique Heyn. V. S. in Obfl. pag. 237. ed. nov. et Boettiger. in Wielandi l. t. *Attisches Museum* Vol. I. pag. 546 seq. A Theseo inter ludos raptum, refert Hyginus Fab. 271. si sana est lectio. Vide Munker. Ab ipso Jove, Praxilla Sicyonia ap. Athenaeum Lib. XIII. pag. 603. ed. Casaubon. [O.]

Catamitus] Festus: *Catamitum pro Ganymede dixerunt, qui fuit Jovis concubinus.* Papias: *Catamitus — Ganymedes. Ganymedes mollis fuit; ex quo Catamiti dicuntur molles.* Sic nos fier infra: *Catamitus puer pudoris spoliatus est honestate.* Plura hujus nominis exempla collegerunt C. Barthius in *Adversar. Lib. XXIII. Cap. VII. pag. 1128.* L. Bünemann. ad *Lactant. Inst. I. Cap. XI. pag. 67.* et P. Burmann. II. in *Anthol. Lat. Lib. III. Epigr. 92. Vol. I. pag. 547.* [O.]

delicium futurus et poculorum custos] Sic edidi ex emendatione editoris Lugd. Bat. verissima. Alii: *deliciarum futurus et poculorum custos.* Sed *deliciarum custos*, minime ad Ganymedem spectat. Neque enim propudiosa fabula. C. Barthius in *Adversar. l. l. legendum suspicatur deliciarium futurus*, h. e. in quo maximae Jovis deliciae sint reconditae. Sed vocabulum *deliciarium*, ii, frustra quaesivi in Lexicis. [O.]

et ut Jovis dicatur pullus, in partibus Fabius aduritur mollibus, obsignaturque posticis] Festus: — *Pullus Jovis dicebatur Q. Fabius, cui Eburno cognomen erat propter candorem, quod ejus natis fulmine icta erat. Antiqui autem puerum, quem quis amabat, pullum ejus dixerunt.* [Herald.] Ad quem Festi locum Dacerius haec annotat: „Fabium illum intellige, qui cognominatus est „Ambustus, toti porro familiae illud cognomen dedit. Ambusti „enim proprie, quos Jupiter fulminis afflavit ventis et contigit „igni. A puer puerus, puerulus, pullus. Nisi malis pullus esse „a πῦλος, quod mihi etiam magis placet. Nam πῦλος Graecis

„catamitus et meretrix. Hesychius: Πῶλος — ἑταίρα. πῶλος
 „γὰρ αὐτὰς ἐλεγον οἷον Ἀφροδίτης πῶλος, ἢ τοὺς νέους καὶ τὰς
 „νέας καὶ πορθέτους.“ [O.]

Cap. XXVII. — *Nonne vestris cautum est literis*]
 Locus absque dubio vitiosus et corruptus, sed tamen qui vel
 unius literae mutatione facile sanari et in integrum restitui pos-
 sit. Vult enim auctor noster dicere: *nonne vestris literis conti-
 netur et celebratum est?* eamque significationem hoc vocabulum
 non admittere, satis constat. Quare minima, ut dixi, mutatione
 hanc veram et sinceram lectionem auguror, si pro *cautum* lega-
 mus *cantum*, id est cantatum. [Th. Canter.] Equidem vulgatam
 lectionem verissimam habeo. Nimirum verba haec respiciunt ad
 praecedentia: *foemineo sexui sua conservata est sanctitas*. Atqui
 pergit Arnobius: *Nonne (hoc) vestris cautum est literis*, scil. ne
 conservaretur foemineo sexui sua sanctitas. Est itaque h. l. zeu-
 gma vel syllepsis, figura notissima, qua verbum unum ad duas
 diversas sententias refertur, quarum uni tantum convenit. Vide
 Jul. Rufinian. de Schemat. Lex. annex. Rutilio Rufo pag. 228.
 ed. Ruhken. Hoc loco igitur oratio ita supplenda: *Nonne ve-
 stris* (hoc scil. ne conservaretur foeminarum sanctitas) *cautum est
 literis* (et traditum), *adamatum esse ab Aurora Tithonum* etc.
 [O.]

adamatum esse ab Aurora Tithonum etc.] Et haec a
 Clemente suo mutuatus est Arnobius, qui in Protrept. pag. 28
 seq. ed. Potter. sic inquit: Ἄλλ' οἱ μὲν ἄρρενες αὐτοῖς τῶν θεῶν
 ἴσως μόνον ἀππουσι περὶ τὰ ἀφροδίσια.

Θηλύτεροι δὲ θεαὶ μένον οἴκοι ἐνάστη,

Φησὶν Ὁμηρὸς αἰδοῦμεναι αἱ θεαὶ διὰ σεμνότητα Ἀφροδίτην ἰδεῖν
 μεμοιχευμένην· αἱ δὲ ἀκολασταίνουσιν ἐμπαθέστερον ἐν τῇ μοιχείᾳ
 δεδεμέναι· Ἦώς ἐπὶ Τιθύων, Σελήνη ἐπὶ Ἐνδυμίωνι, Νηρηΐς ἐπὶ
 Αἰακῷ, καὶ ἐπὶ Ηἰηλεὶ Θέτις· ἐπὶ δὲ Ἰάσωνι Δημήτηρ, καὶ ἐπὶ Ἀδώνιδι
 Φερεφάττα· Ἀφροδίτη δὲ ἐπ' Ἄρει κατησχυμμένη, μετέλλθει
 ἐπὶ Κινύραν, καὶ Ἀγχίσην ἔγημεν, καὶ Φαέδοντα ἔλαχεν, καὶ ἦρα
 Ἀδωνίδος. Conf. Apollodor. Bibl. III. Cap. XII. Segm. 4. ibi-
 que Heyn. Obfl. pag. 300 seq. ed. nov. et, qui locus classicus.
 Hom. Hymn. in Ven. 219 sqq. [O.]

in Endymionem Lunam] Notissima fabula. Vid. Apollo-
 dor. Lib. I. Cap. VII. Segm. 5. et quos laudat ibi Heynius V.
 S. pag. 43 seqq. Hygin. Fab. 261. Fulgent. Myth. II. 19.
 [O.]

Nereidem in Aeacum] Apollodor. Lib. III. Cap. XII. vs.
 9.: Μίγνυται δὲ αὐτῆς Αἰακὸς Ψαμάθῃ τῇ Νηρηέως εἰς Φύκην ἡλλα-

γυμνή δια τὸ μὴ βούλεσθαι συνελθεῖν, καὶ τεκνοῖ παῖδα Φαῖκου. De amoribus Pelei et Thetidis notissima fabula. [O.]

Proserpinam in Adonem] De amoribus Veneris et Proserpinae in Adonidem locus classicus est ap. Apollodor. Bibl. III. Cap. XIX. S. 4. ubi vide Heyn. V. S. Obsf. pag. 326. ed. nov. et Meziriac. in Ovid. Epist. pag. 357 seq. Hinc Adonis a Theocrito Id. XV. 86. dicitur τριφίλατος, ubi Scholiastes, τριφίλατος, inquit, ὁ πολυφίλατος, ἄς καὶ παρ' Ὁμήρω Ἀσπασίῃ τριφίλητος· ἢ ὅτι ὑπὸ τριῶν ἐφιλήθη, Διὸς, Ἀφροδίτης καὶ Περσεφόνης ἐν ἄδη. Ceterum de duplici forma *Adon, is*, et *Adonis, idis*, vid. Oudendorp. ad Apulej. Met. Lib. II. pag. 155 seq. [O.]

matrem ejus Cererem in Jafionem] Ita verissime locum restituerunt L. Carrio in Emendd. Lib. II. Cap. XVII. Lampad. Gruter. Tom. III. Part. II. pag. 180. et M. A. Delrio in Syn-tagm. Trag. Lat. Tom. III. p. 260., probante Salmasio in ed. Jugd. Bat. et ad Script. Hist. Aug. Vol. 1. pag. 440. Antea legebatur: *Adonem marem ejus, Cererem in Jafionem*. Vitiosissime: neque enim, quomodo Adonis Veneris mas aut Latine aut vere dici possit, facile dixeris. Contra Cererem matrem esse Proserpinae titonibus notum. De Jafione locus classicus ap. Homerum Od. V. 125 seq.:

Ὦς δ' ὀπίτ' Ἰασίῳι εὐπλόκαμος Δημήτηρ
 ὦτι θυμῷ εἶξασα μίγη Φιλότητι καὶ εὐνῇ,
 Νειῶν ἐνὶ τριπόλῳ· οὐδὲ δὴν ἦεν ἄπυστος
 Ζεὺς, ὃς μιν κατέπεφνε βαλὼν ἀργῆτι κεραυνῷ.

Conf. Apollodor. Bibl. III. Cap. XII. init. ibique Heyn. V. S. Obsf. pag. 292. Hygin. Fab. 270. ibique Munker. Heraclid. Al-legor. Hom. pag. 203 seq. ed. Schow. et prae ceteris Sainte-Croix über die alten Mysterien a Lenzio versus Cap. III. pag. 66 seq. [O.]

in Jafionem nescio quem rusticanum] Jafion ab auctore nostro rusticanus ignotae originis, sed a Nonno (Dionys. XLVIII. vs. 969.) vir agricola et Cereris conjux, ab aliis Jovis et Ele-trae, et a quibusdam Menois et Phroniae filius dicitur. Ab Hesiodo autem (Theog. vs. 969.) perhibetur ex Cerere Plutum gennisse:

Δημήτηρ μὲν Πλοῦτον ἐγένεατο δῖα θεάων
 Ἰασίῳ ἠΐρῃ μιγεῖσ' ἐρατῇ Φιλότητι.

Adi adhuc, si velis et vacet, Theocritum (Id. III. vs. 50.) et Ovidium Metam. IX. [Nourr. pag. 402.]

Phaëthontem] Sic ex editione principe et Clementis I. I. restituit Th. Canterus in Var. Lectt. Lib. I. Cap. XIX. in Lam-

pade Gruteri Vol. III. Part. I. pag. 750. Antea legebatur *Phaonem*. Sed valde placet conjectura J. Potteri apud nostrum et Clementem legendum censetis *Phaonem*, cum quo Venerem rem habuisse testantur Athenaeus Lib. II. sub finem pag. 69. ed. Casauboni: Κρατῖνος δὲ Φησι, Φάωνος ἐρασθεῖσιν τὴν Ἀφροδίτην ἐν καλαῖς ζῆδαικίναῖς αὐτὸν ἀποκρύψαι, Μαρσύας δ' ὁ νεώτερος ἐν χλόῃ κριθεῶν. et Aelian. Var. Hist. Lib. XII. Cap. XVIII. ubi vid. Perizon. pag. 744 sq. ed. A. Gronov. Contra nec *Phaonem* nec *Phaëthontem* amatum a Venere ullus veterum commemorat. [O.]

in Anchisæ nuptias] Vid. Hygin. Fab. 94. [Elmenhorst.]

quæ in eorum maledicta conducitis] Proba lectio. Id est, quæ ad eos maledictis vexandos corraditis. Nihil igitur mutandum. Sic autem *conducere* saepe apud Lucretium et alios. [Herald.] Male itaque Fulv. Ursinus: *quæ in illos vestra maledicentia corraditis*. [O.]

Cap. XXVIII. — *artificia*] Aut intelligendae artes obstricticiae, aut respicit Arnobius ad ea, quæ supra dixerat Lib. II. Cap. XVIII.: *non sunt ista (artificia) scientiæ munera, sed pauperrimæ necessitatis inventa*. [O.]

status capitis] h. e. libertas, nam soli liberi caput habere, servi sine capite esse in civitate censentur. [Turneb. Adversar. Lib. XI. Cap. XX. pag. 341.]

et eum jure abstinuisse regali] De loquendi modo *abstinere aliquem aliqua re* bonæ et probatæ latinitatis vid. J. Lips. Epistol. Quæst. Lib. II. Epist. V. Oper. Tom. I. pag. 488. ed. Vefal. [O.]

secretis] i. q. *secessibus*, sensu proprio et primario. [O.]

præcellere in furtorum dolis] Ita MS. Editio princeps Romana, ut videtur, operarum vitio: *præcellere in furtorum donis*, quam lectionem tamen tuetur Heraldus intelligens de Mercurio furibus propitio, donaque per furtum ablata hominibus obferente. Gelenius et hic mutandi libidini indulgens edidit: *præcellere in furum ordine*. Stevechius mavult: *præcellere in amorum furtis*. Equidem nullam causam video, cur deferenda sit Codicis MS. lectio rectissime revocata a Meursio et editore Lugd., quæque convenientissima est iis, quæ supra Cap. XXIV. dixerat de Mercurio: *fraudibus præfidere furtivis*. [O.]

pellaciam] Sic infra Cap. XXXV.: *ora immutare pellacia*, (ubi vide notas,) et Lib. V. Cap. XXI.: *Jovialis monumenta pellaciae*. Lucretius Lib. V. vs. 1002.:

Nec poterat quemquam placidi pellacia Ponti

Subdola pellicore in fraudem ridentibus undis. [Elmenh.]

Cap. XXIX. — Agragantino Evhemero] Lactantius Inst. Lib. I. Cap. XI.: *Antiquus auctor Evhemerus, qui fuit ex civitate Messene, res gestas Jovis et ceterorum, qui dii putantur, collegit, historiamque contexuit ex titulis et inscriptionibus sacris, quae in antiquissimis templis habebantur. — — — Hanc historiam et interpretatus est Emnius et secutus.* Conf. Minuc. Fel. Octav. Cap. XXI. Cicero de Nat. Deor. I. Cap. XLII. Sext. Empiric. adv. Mathem. IX. 17. ibique Fabric. pag. 552. Augustin. de Civ. Dei Lib. VI. Cap. VII. et Lib. VII. Cap. XXVI. Euseb. de Praeparat. Evangel. Lib. II. Cap. IV. et e recentioribus G. J. Voss. de Hist. Graeco. Lib. I. Cap. XI. Column. ad Ennii Fragm. pag. 311. Brucker. Hist. Crit. Philos. et prae ceteris J. J. Zimmermannus nostras in Defensione Evhemeri ab Atheismo infert. Opusc. Theolog. Tom. II. pag. 1052 seqq. Ceterum et hoc loco Arnobius ante oculos habuit Clementem Alexandr. qui in Protrept. pag. 20. ed. Potteri sic inquit: Ὡν δὴ χάριν θαυμάζειν ἐπεισὶ μοι, ὅταν τρόπῳ Εὐήμερον τὸν Ἀγραγαντῖνον, καὶ Νικάνορα τὸν Κύπριον, καὶ Διαγέραν, καὶ Ἰππωνα τὸν Μήλιον, τὸν τε Κυρηναῖον ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνον, ὁ Θεόδωρος ὄνομα αὐτῶ, καὶ τινὰς ἄλλους συχνούς, σωφρόνους βεβιωκότας καὶ καθεωρακότας ὀξύτερόν που τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὴν ἀμφὶ τοὺς θεοὺς τούτους πλάνην, ἀξέους ἐπιτεκλήσασιν. [O.]

Nicanora Cyprio] Scribo: *Nicanore Cyprio*. Ita eum nominant Clemens, Lactantius, alii non pauci. [Meurf.] Ita emendandus Arnobius ex Clemente. Alii: *Nicagora Cyprio*. Nicanorem forte intelligit Epicuri discipulum, cujus meminit Diogenes Laertius Lib. X. Segm. 20. [Potter. ad Clement. l. l.]

Pellaeo Leonte] Hunc a Clemente omissum de suo addidit Arnobius. Neque, quod sciam, alius ejus meminit. Vide Voss. de Hist. Graec. Lib. III. Op. Tom. IV. pag. 179. ed. Amst. [O.]

Cyrenensi Theodoro] Hujus meminit Cicero de Nat. Deor. I. Cap. I. et Diogenes Laertius II. 36. 101. Vide Ernesti in Clav. Cic. [O.]

Diagora] Vid. Cic. de Nat. Deor. I. Cap. I et XXIII. Suidas, Lactant. I. Cap. II. ibique Bünemann. pag. 14. [O.]

scrupulosae diligentiae cura] *Scrupulosus* i. e. μικρολόγος, qui in minima quaeque inquirat. Ita Frontin. de Aquaed. Lib. II. init.: *scrupulosa inquisitione praeunte.* ubi vid. Keuchien. p. 383. [O.]

et Minervae expromere bella, virginis et Dianae] Meursius pag. 136. sic interpungit: *et Minervae expromere bella virginis, et Dianae,* putans Arnobium exprimere voluisse epitheta

ton Minervae Παρθένης, quo nomine ab Atheniensibus culta.
[O.]

cujus fuerit conditionis Venus, cujus operae, cujus quaeſtus] Haec omnia ſignificantiffime dicuntur, *conditio, opera, quaeſtus*. De *conditione* notavimus antea. *Opera* quoque proprie. Sic ἐργάζεσθαι dicunt, et meretrices vocantur ἐργάσιμοι: atque earum ἐμπολή ac quaeſtus ἐργασία. De *quaeſtu* puerilis obſervatio eſt. Sed obſervent hunc Plauti locum in Alinaria tirones:

Mater, is quaeſtus mihi eſt.

Lingua poſcit, corpus quaerit, animus orat, res monet,

[Herald.]

Conf. Oudendorp, ad Apulej. Met. Lib. VIII. pag. 578. [O.]

ſpecioſo ab Attidē] Gloſſae: *ſpecioſus* — εὐειδής. Chrius Fortunatianus Lib. III. Rhetor. pag. 109: *Specioſam uxorem habeo*. Servius ad Lib. IX. Aen. 539: *Atys puer ſpecioſus*. [Eumenh.]

Cap. XXX. — Non enim, qui ſollicite relegit] Alludit etymon religionis. *Qui enim omnia, quae ad cultum deorum pertinerent, diligenter pertractarent, et tanquam relegerent, ſunt dicti religioſi*, ait M. Tullius (de Nat. Deor. II. 28.). Atque hanc ſententiam ſequutus eſt Arnobius. Melius tamen ejus diſcipulus Lactantius (Inſt. Lib. IV. Cap. XXVIII.) religionem a religando appellatam exiſtimavit. Ut enim a *poſtulo* ſit *poſtulio*, ſic a *religo* *religio*. Sed notationis rationem non videtur ſatis intellexiſſe, etſi Lucretii verſum protulit ad hanc totam rem declarandam ſane accommodatiſſimum (I, 931.):

Religionum animos nobis exſolvēre pergo.

Et ſane ita eſt. Religio enim proprie horrorem ſignificat, quem res divinae et vim humanam ſuperantes nobis inlligunt: quo fit, ut quaſi conſtricti teneamur, nec animi ventem quoquam convertere audeamus. Virgilius VIII. Aeneid.:

Jam tum religio pavidos terrebat agricolas

Dira loci.

Quare *religio* ſaeppiſſime eſt horror, qui objectus nobis ab aliquo ſigno coercet nos et quaſi religatos tenet. Exempla ſunt hujus rei infinita. Sed notabile hoc, quod e Plauti Mercatore proferbamus ſupra in aliam ſententiam:

Reſpice huc ad dextram, Charine. Nonne ex adverſo vides?

Nubis ater inberque inſtat. Aſpice nunc ad ſiniſtram.

Caelum ut ſplendore eſt plenum ex adverſo vides?

Cha.:

Religionem illic objecit: recipiam me illico.

Vides hic hominem iter jam ingressum, religione tamen animo obiecta quasi religatum, et a suscepto itinere prohibitum. Expresse quoque Arrianus Lib. II. Dissert. Epict. Cap. VII.: *νῦν δὲ πρέμονται τὸ ὀρνιθάριον κρατοῦμεν, καὶ τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμενοι δεόμεθα αὐτοῦ, Κύριου ἐλέησον, ἐπιτρέψόν μοι ἐξελθεῖν.* [Herald.] Ita et vetus quidam apud Agellium Lib. IV. Cap. IX.:

Relegentem esse oportet, religiosum nefas. [Meurf. pag. 137.]

quae non modo sint longe ab eorum diffita distantiaque natura] Ita Meurfius in Appendice et editor Lugd. Bat. e MSto. Quare perperam mutarunt: *quae non modo sint longe ab illorum divina praestantique natura.* [O.]

Cap. XXXI. — *In ceremoniis vestris rebusque divinis postulationibus locus est*] Haec est verissima Cod. MSti lectio, quam primus Arnobio reddidit Salmasius. *Postulio* scil. est, cum dii violati expiationem postulant, voce haruspicum. Sic Cicero de Harusp. Resp. Cap. 31.: *eodem ostento Telluri postulio deberi dicitur* (ubi vero cum in aliis editionibus, tum in novissima Fr. A. Wolfii legitur *postulatio*). et magis apposite ad nostrum locum Varro de Ling. Lat. Lib. IV. pag. 41. ed. Bipont.: *A Proclio relatum, in eo loco dehisse terram, et ex senatusconsulto ad haruspices relatum, esse responsum, Deum Manium (Summanum) postulionem postulare, id est, civem fortissimum eodem mitti, ubi vide, qui multi sunt de hac voce, Jos. Scaliger, et Aufon. Popm. Vol. II. pag. 100 seqq. Gutherius de Jure Man. Lib. IV. distinguit postulationes a postulionibus, atque postulationes diis superis factas, postuliones autem diis inferis, quibus petebant hominem his devoveri. Gelenius et ceteri ed. postulationibus. Conf. Turneb. Adversar. LXI. C. XX. [O.]*

et piaculi dicitur contracta esse commissio] Scholiafies Horatii vetus in Lib. I. Od. XXVIII.: *Piacula dicebantur victimae, quibus facinus expiatur admiffum.* Virgil. Lib. VI. Aen. vs. 569.:

Distulit in feram commissa piacula mortem.

ubi Servius: *piacula commissa propter quae expiatio debetur.* Gracce ἄγος. Opp. *impie commissum.* Cicero de Legg. II. Cap. IX.: *Sacrum commissum, quod neque expiari poterit, impie commissum est; quod expiari poterit, publici sacerdotes expianto.* [Elmenhorst. et Herald.] *piaculi* est e correctione Meurfii. In editione principe et Gelenii legimus *piaculis.* Stewechius leg. suspicatur *piacularis commissio.* Justus Lipsius Antiq. Lect. Lib. IV. Cap. III. Op. Tom. I. pag. 400. ed. Vesal., deleta particula *et*, totum locum ita legit et distinguit: *In ceremoniis vestris rebusque divinis postulationibus locus*

est, piaculis. Dicitur contracta esse commissio etc. Egregia emendatio et stylo Arnobii particulas copulativas saepissime omittentis maxime consentanea. [O.]

si per imprudentiae lapsum aut in verbo quispiam] In rebus divinis vel minutissima quaeque attonita religione observabant: unde εὐφημία inductae et similia; de quibus aibi. Formulae autem erant certae, quibus sedulo adhaerebant; et si quando per imprudentiae lapsum in iis errabant, piaculum iugens contractum credebatur. [Heralld.]

aut simpurvio deerravit] Varie scribitur: *sympinium* a συμπίσιον, *simpurium*, *simpulum*. Festus: *Simpulum* — *vas parvum non dissimile cyatho, quo virum in sacrificiis libatur, unde et mulieres rebus divinis deditae simpulatrices dicuntur.* ubi vide intpp. Varro de Ling. Lat. Lib. IV. pag. 35. ed. Bipont.: *Vas, quo vinum dabant, ut minutatim funderent, a gutteis guttum appellabant: et quo sumebant minutatim, a sumendo (hoc est bibendo, vid. Meurs.) simpulum nominaverunt.* ubi Jos. Scaliger, qui de h. v. multus est in Obs. pag. 89. Vol. II., *simpulum* derivans a *simpo*, quod est Graecorum σίφων, dicit, vasculum fuisse cum tenui stitula vel angusto collo ad pitissandum vinum, hocque uno differre simpulum a graeco σίφων, quod Latini suo simpulo ad sacra tantum uterentur, Graeci τῷ σίφῳν ad gustandum in caupona vinum. Conf. Steweck. ad h. J. Hadr. Jun. Animadvv. Lib. II. Cap. X. in Lampade Gruteri pag. 370. Harduin. ad Plin. Hist. Nat. XXXV, 12. l. 46. Gesner. in Thes. h. v. Ruperti ad Juvenal. Sat. VI. vs. 345. et Saubert. de Sacrif. vet. Cap. XVII. pag. 349. ed. Cren. Talium vasculorum formas diversas, quarum simplicissima haec fuit:

delincatas videmus in Schazii Compendio Antiquitt. Montefalconii Tab. LIV. fig. 5—9. eaque fictilia aequae ac lignea fuisse docet Nonius h. v. *In simpurvio deerrare* itaque nihil aliud est quam errare in vino rite libando vel infundendo. Ceterum totus hic locus petitus e Pseudo-Ciceronis Orat. pro Harusp. Respons. Cap. 23.: *An, si ludius constitit, aut tibicen repente conticuit, aut puer ille patrimus et matrimus si terram non tenuit, aut tensam aut lorum omisit, aut si Aedilis verbo aut simpulo aberravit, ludi sunt non rite facti; eaque errata expiantur, et mentes deorum immortalium ludorum instauratione placantur.* Plura de simpurvio vide ap. Meurs. Lib. IV. Cap. XII. [O.]

aut si cursu in sollempnibus ludis, curriculisque divinis, commissum omnes stutim] Ita rectissime locum interpunxit Salmastius. Verba enim *aut si in cursu* etc. referenda ad praecedentia: *postulationibus locus est, et piaculi dicitur contracta esse commissio* etc.

Contra verbis *commissum omnes statim* etc. novum inchoatur orationis membrum. Male itaque Heraldus legit et distinxit: *Aut si rursus in solennibus ludis curculisque divinis commissum omnes statim* etc. *Cursu* pro *rursus*, quod erat in MSto, est ex emendatione Gelenii felicissima. *Curricula divina* sunt ludi curules in honorem deorum habiti. [O.]

si ludius constitit] Res nota vel e proverbio: *Res salva est, dum saltat senex.* *Ludius* autem ὄρχηστής. Plautus in Aulularia:

— — — — — *Tu istum gallum, si sapias,*

Glabriorem reddes mihi, quam vulsus ludius est.

De his ludiis loquitur Plautus; quia vulsi illi et vultu glabri ac depilati. Julianus in Misopogone: μίμους, ὄρχηστὰς, ἤμιστα αἰσχυνομένας γυναῖκας, παιδάρια περὶ κάλλους ἀμιλλώμενα ταῖς γυναῖξιν, ἀνδρας ἀποψιλουμένους οὐτι τὰς γνάθους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ σῶμα, λειότεροι τῶν γυναικῶν ὅπως φαίνονται τοῖς ἐντυγχάνουσιν. De iisdem Tertullianus de Spectaculis Cap. XXIII. *Placebit et ille, qui vultus suos novacula mutat, infidelis erga faciem suam, quam non contentus Saturno et Isidi et Libero proximam facere, insuper contumeliis alaparum sic objicit, quasi de praecepto Domini ludat.* [Herald.] Servius in VII. Aeneid.: *Cum ludi Circenses Apollini celebrarentur, ut Hannibal nuntiatum est circa portam Collinam urbi ingruere, omnes raptis armis concurrerunt. Reversi postea, cum piaculum formidarent, invenerunt in Circo saltantem senem quemdam: qui cum interrogatus dixisset, se non interrupisse saltationem, dictum est hoc proverbium: Salva res est, saltat senex.* Conf. Festus v. *Salva res.* [Elmenh.] Vid. Salmas. ad Trebell. Claud. 5. Tom. II. pag. 632. ad Vopisc. Carin. pag. 845. Burmann. ad Ovid. de Arte Am. I, 112. et Ernesti in Clav. Cic. v. *Ludius.* [O.]

aut si patrinus ille qui vocatur puer omisit per ignorantiam lorum] Hujus loci interpretes est Asconius in I. Verr. Cap. 59.: *Thenfas alii a divinitate dici putant, quod ante ipsas lora tenduntur, quae gaudent manu tenere et tangere, qui eas deducunt.* Quod viri docti putant Asconium a Virgilio accepisse, qui II. Aen. 238. de equo Trojano, cum in urbem duceretur, canit:

— — — — — *circum pueri innuptaeque puellae*

Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.

Thenfam igitur lorumque, quo equus thenfam trahebat, patrimi et matrimi pueri, qui singulas thenfas deducebant, quod hic est comitabantur, manu videntur tenuisse, sique forte quis eorum remississet id lorum, piaculum committebatur. [Graev. ad Cic. de Harusp. Resp. Cap. XI.] Fulv. Ursinus ex laudato Ciceronis

loco refugit: *aut si patrimus ille et matrimus, qui vocatur etc.* Sed fortasse nihil mutandum: negligentius enim Arnobius Ciceronem suum videtur excerpisse omittens etiam sequentia verba: *aut then- sam aut.* De *thenfis*, facis vehiculis ex ebore et argento, quibus deorum vehebantur simulacra, nota res. Vide tamen Lips. de Vestalibus Cap. XI. Voss. de Idolol. Lib. II. Cap. X. et Saubert. de Sacrif. Cap. XIX. pag. 402 sq. [O.]

aut terram tenere non potuit] *Terram tenere* quid sibi velit, ignorare se fatetur Heraldus expungenda censens haec verba tanquam glossema e Cicerone et Arnobio. Salmasius et Fabrettus citati a Fr. A. Wolfio V. Cl. ad Cic. l. l. pag. 359. conjiciunt: *si acerram tenere non potuit.* Lipsius autem Antiq. Lectt. Lib. IV. Cap. III.: *aut siserram tenere non potuit.* Glossae: *Siferra*, πρόβατον μείζον ἐνιαυτοῦ. Sed *terram tenere* esse terram manibus tangere docent Varro de Re Rust. Lib. I. Cap. II. et Macrobius Saturn. III. Cap. IX. a Turnebo citati in Adversar. Lib. XVI. Cap. X. quam explicationem probant Graevius et Wolfius V. Cl. verba *aut then- sam* cum Ernestio et Garatonio pro spuris e Cicerone ejicientes. Meursius contra auget legens: *aut thensam, aut terram tenere non potuit.* Dissentit Jo. Saubertus de Sacrif. Cap. XIX. pag. 598 seq. ed. Crenii, putans alludi his verbis ad peculiarem ritum victimariorum, puerorumve patrimonum et matrimonum, qui victimas deducebant, quo nunquam alterum pedem sublatum nisi ad ingrediendum haberent, hocque esse *terram tenere.* Utram explicationem sequamur, hic erit sensus loci: si puer ille ἀμφιβαλῆς lapsus fuerit manibus vel pedibus terram tangens. Nam generaliter omnes lapsus mali fuisse ominis constat. Hinc et novae nuptae tralata vetabantur contingere limina planta, sed superatollebantur, ne scil. in principio offenderent, et hoc signo nupticum auspicia vitarent. [O.]

Cap. XXXII. — *ad voluptatem*] Editio princeps Sabaei: *ad voluntatem.* [O.]

minus brutos] Fulv. Ursinus mavult: *minime brutos.* [O.]

licentiosi juris] Glossae: *licentiosus*, παρόρησιαστής. Bonum et probatae latinitatis vocabulum, quo utitur etiam Quintilianus Inst. Lib. I. Cap. VI. [Elmenh. et O.]

tantae iustis obviam temeritati] Ita resinxerunt Canterus et editor Lugd. Bat. e Cod. MSto et editione princeps. Gelenius editit *iis.* [O.]

Cap. XXXIII. — *chalcidicis*] Vide supra ad Lib. III. Cap. X. [O.]

aures patientissimas] Stevechius mavult: *patientissimas.* Sed nil mutandum. *Anrium patientia* legitur etiam apud Lactant.

Lib. I. Cap. I. et hoc convenientius videtur verbis proxime sequentibus: *nec judicatis indignum* etc. [O.]

quibus corpora terrena fulciantur] Quid tam contra communem sensum, quam hoc? Corpora voluptatibus dissolvuntur et franguntur; tantum abest, ut corroborentur. Favendo: *quibus corpora terrena mulceantur, et quas aures expetant, pro expetunt.* [Meurf.] At vero Arnobius voluptates intelligit h. l. non venereas, sed illas, de quibus antea locutus est, convivias, computationes, quae recte dicuntur fulcire corpora humana. [O.]

incentivo extollitis laudis] Hanc lectionem e Cod. MS. revocarunt Heraldus et Salmasius. Antea legebatur: *incentiva — — — laude.* *Incentivum* i. q. incitatio, stimulus, sequioris latinitatis vocabulum. Sic Anonym. Panegy. in Constantiu. VIII. Cap. I. pag. 480. ed. Jaeger.: *Etenim si in rebus bellicis ipsisque praeliis non solum tubae ac litui, sed etiam Spartanæ tibias incentivum aliquod feruntur habuisse.* et Ammianus Marcellin. Lib. XIV. init. de Gallo: *Cujus acerbitati uxor grave accesserat incentivum, germanitate Augusti turgida supra modum.* quod Zosimus de eodem loquens ita exprimit: ἔχοντος καὶ τὴν ὀμόζυγον πρὸς τοῦτο αὐτὸν ἐρεθίζουσαν. [O.]

Illi vulnera etc.] Ita Meurfius et Salmasius rectissime pro *Illis vulnera.* [O.]

quod penitus oportebat ex humani generis coalitu tolli] Gesnerus in Thesuro v. *coalitus* explicat: *quod penitus oportebat tolli, ne coalescat, i. e. increbrescat, confirmetur inter homines.* Sed potius interpretandum videtur: *quod penitus oportebat tolli ex humani generis societate, consortio.* quo sensu verbum *coalescere* usurpat Livius Lib. I. Cap. VIII.: *vocataque ad concilium multitudine, quae coalescere in populi unius corpus nulla re prae-terquam legibus possit.* et Cap. XI.: *ita rem coalescere concordia posse.* Lambinus autem ad Lucret. II. 1129. pag. 282. et VI. 1066. pag. 852. *coalescere* et *coalitus* parum esse Latina probare studet, et pro iis omnibus locis reponendum *coalescere, coalitus.* Substantivi *coalitus, us*, unum nostrum exemplum citatur in Lexicis. Hinc Elmenhorstius et alii reponebant *coetu.* [O.]

percensetis, ediscitis] *Ediscitis* prius e Cod. MSto restituit Stewechius. Sic paullo post Cap. XXXVI.: *maledictionis elogia et quotidie referatis et ediscatis quotidie.* [O.]

Cap. XXXIV. — *cujus vos nomen effari*] Ita Meurfius pro *cujus vos numen effari.* [O.]

amafio captus ab uxore describitur confiteri culpas suas] Ita MS. Geleuius est. *amafus.* Sed forma *amafio, onis,*

infolentiore utuntur etiam Apulejus Met. III. pag. 216. et VII. pag. 488. ed. Oudendorpii, ubi vide notas, nec non Prudentius Carin. X. *περὶ στεφάνου* vs. 132.:

Nubunt puellae, saepe luduntur dolis

Amasionum, comprimuntur fraudibus.

Ceterum, ut monet Canterus, respicit hic Arnobius ad locum illum Homericum Il. XIV. vs. 312 — 323. [O.] Ita *pufus*, *pufio*, *pumilus*, *pumilio*, et alia. [Meurf. in Append.]

obduratus inverecundia publicare] Obduratum inverecundia appellat eum, qui ad impudentiam totus obduruit, et qui os, frontem, id est ea omnia, quibus prodere se pudor confuevit, ita duravit, ut in iis nullum resiet verecundiae lignum. Hinc *χάλλεον*, *σιδήρεον*, *λίθινον μέτωπον* de impudentibus dicit Artemidorus Lib. I. Oneirocrit. Cap. XXIV. et *σιδηρεῖς* homo, qui nulla pudoris vi moveri novit, v. c. in versu illo Sophocleo ap. Aristot. II. Rhet. Cap. XXIII.:

Σαφῶ σιδηρῶ καὶ Φεροῦσα τοῦνομα. [Herald.]

capita esse memoratis sanctissima] E Graecorum loquendi more, quem Latini pari venustate frequentarunt. Seneca in Oedipode:

Sacrate diveis, proximum Phoebos caput. [Idem.]

ut gravioris ponderis sint apud vos verba, quam coelitum violata sublimitas] Alii, v. c. Meurfius, maluit: *quibus coelitum violata sublimitas.* [O.]

passim — — effari] *passim*, id est sine delectu, discrimine. Vide supra ad Lib. II. Cap. I. [O.]

effari. Nec a vobis saltem istum meruerunt honorem etc.] Sic e Codice MSto locum restituit Stevechius, sequente ed. Lugd. Bat. Antea edebatur: *effari, ac a vobis saltem istum mererent honorem.* At vero verba haec pendent non a proxime antecedentibus, sed, ut bene monet Stevechius, referenda ad ea quae paullo superius dixerat: *Ita ergo non decuit etc.* In sequentibus *expellit* pro *expelletis* restituit Meurf. Idem conj. *expelleretis*, pessime. *expellit* i. q. *expellere* soletis. [O.]

Majestatis sunt apud vos rei, qui de vestris sequius obmurmuraverint aliquid regibus] Hanc quoque lectionem verissimam debemus Stevechio, qui eam e Cod. MS. in textum revocavit. Antea legebatur: *secus obmurmuraverint.* Sed multum praestat *sequius*, id est deterius. Sic Apulejus Lib. VIII. Met.: *placuit Thrasillo schema feralium nuptiarum, nec sequius aliquid suspicatus.* Varro apud Nonium v. *Ruminare*: *Non modo absens quidquam de te sequius cogitabit, sed etiam ruminabitur humanitatem.* quae loca citavit Stevechius. Ceterum de *majesta-*

tis crimine Paulus Lib. V. Sententiar. tit. 29. sic inquit: *Lege Julia majestatis tenetur is, cujus ope, consilio adversus Imperatorem vel Rempublicam arma sunt mota, exercitusque ejus in insidias deductus est; quive injussu Imperatoris bellum gesserit delectunve habuerit, exercitum comparaverit, sollicitaverit, deseruerit Imperatorem. His antea in perpetuum aqua et igni interdicebatur, nunc vero humiliores bestiis objiciuntur, vel vivi exuruntur, honestiores capite puniuntur. Quod crimen non solum facto, sed et verbis impiis et maledictis maxime exacerbatur. Vide Fr. Lindenbergium ad Leg. unicam Cod.: Si quis Imp. maledixerit. [O. et Elmenh.]*

Senatorem aut convicio prosequi] Senatores adeo inviolatos conservari voluerunt Imperatores Arcadius et Honorius, ut eosdem corporis sui partem esse protestati sint, et quisquis illos vel interfecerit, vel dicto vel facto laeserit, eum, utpote majestatis reum, gladio ferendum condemnaverint, bonis ejus omnibus fisco addictis. Vid. Leg. V. Cod. ad L. Jul. majest. [Stewech. et Elmenh.]

Carmen malum conscribere etc.] Lex XII Tabularum ita concepta est: SI. QUIS. CARMEN. OCCENTASSIT. ACTITASSIT. CONDIDISSIT. QUOD. ALTERI. FLAGITIUM. FAXIT. CAPITAL. ESTO. Qua de lege Cicero Lib. IV. de Republ. ap. Augustin. de Civ. Dei Lib. II. Cap. IX.: *Nostrae XII Tabulae, cum perpaucae res capite sanxissent, in his hanc quoque faciendam putaverunt: si quis actitavisset, sive carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri. et Cap. XII.: Romani, sicut in illa de Republica disputatione gloriatur Scipio, probris et injuriis poetarum subjectam vitam habere noluerunt, capite etiam puniri sancientes, tale carmen condere si quis auderet. Similis lex X. Cod. Theodof. de famosis libellis: Universi, qui famosis libellis inimicis suis velut venenatum quoddam telum iniecerint: hi etiam, qui famosam seriem scriptionis impudenti agnita lectione non illico discerpserint, vel flammis exusserint, vel lectorem cognitum prodiderint, ultorem suis cervicibus gladium reformident. [Elmenh.] Carmen malum itaque famosum, criminofum, maledicum, quale ne quis scriberet, cautum erat poena capitum et fustis, teste Horatio II. Epist. I. 152 sqq.:*

— — — — — *quin etiam lex*

Poenaque lata, malo quae nollet carmine quemquam

Describi: vertere modum formidine fustis

Ad benedicendum delectandumque redacti.

ubi vid. vet. Schol. Conf. Savaron. ad Sidon. Lib. I. Epist. XI. pag. 78. Luxner. ad Cassiodor. Variar. Lib. XI. Ep. XI. pag.

707. cd. Genev. Lips. ad Tacit. Hist. IV, 45. Funcc. ad Leg. XII Tab. Vinc. Gravina de Orig. Jur. pag. 167 seqq. [O.]
in quos jus est a vobis datum] Ita corrig. Fulv. Ursinus et Gelenius. Editio princeps habet: *in quosvis est a vobis datum.* [O.]

confuixerit] Ita Meursius. *Antea confixerit.* [O.]

formas] Idem Meursius in Critico Lib. VII. Cap. IX. legendam suspicatur *forias*, id est *quisquilias, stercora*. Nonius: *Foriaz — stercora liquidiora. unde foricae, latrinae. Forire, ventrem deonerare. Forioli, homines quibus alvus fluxa est et nimis mollis.* Sed non opus habemus turpi hoc vocabulo. [O.]

Cap. XXXV. — *Nonne ad usum quaestus sui abutuntur Diis vestris, et lenocinia voluptatum ex injuriis attrahit contumeliisque divinis*] Ita MS. Gelenius ed. *abutitur*, referens, ut et sequens *attrahit*, ad praecedentia verba: *exoleti generis multitudo.* Heraldus *attrahit* putat absolute dictum pro *attrahunt. attrahit*, scil. aliquis, ut supra *inquit, interrogabit.* Mibi Codicis lectio videtur vetissima, et *attrahit* omnino referendum ad *exoleti generis multitudo*, quod autem non intelligo de histrionibus et actoribus scenicis, quarevis eos hoc nomine appellet Capite sequente, sed potius de multitudinis spectatorum molli et effoeminata omniaque voluptatum lenocinia cupidissime arripiente. Tales enim homines exoletos dici offendimus supra ad Lib. II. Cap. XLIII. Sensus itaque nostri loci hic erit: *Nonne (pantomini illi, histriones, mimi) ad usum quaestus sui abutuntur Diis vestris, et (exoleti generis multitudo) lenocinia voluptatum ex injuriis attrahit contumeliisque divinis?* Hoc quidem paulo durius esse non infitias iverim, attamen Arnobio, scriptori non satis limato, talia condonanda. [O.]

Quindecimviri laureati] *Quindecimviri* Sibyllinorum librorum custodes: qui etsi tandem sexaginta fuerint, remansit tamen in his quindecim vocabulum, ut observat Servius. *Laureati* autem, quia, cum ludos varie coronati spectarent, sane Quindecimviros, qui Sibyllinas fortes tractabant, lauro coronari erat aequissimum. [Herald.]

regnatoris et populi] Virgilius Aen. VI. 852.:

Tu regere imperio populos, Romane, memento. [O.]

saltatur Venus — — — *saltatur et magna mater*] Saltare, ἐπιδεικτικῶς ὑπερχήσασθαι, dicitur de mimis, pantominis, qui gestulatione motuque manuum et pedum per multiplices figuras et schemata sub canticis historiam aut fabulam agitabantur. Sic Horat. I. Sat. V. dicit *saltare Cyclopa*, et Juvenal. Sat. VI. 63.:

*Cheironomon Lodam molli saltante Bathyllo,
Tuccia vesicae non imperat.*

ubi vid. Ruperti. De tali saltatore vetus Epigramma in Anthol. Lat. P. Burmanni II. Lib. III. 178. Vol. I. pag. 622.:

*Tot linguae, quot membra viro: mirabilis ars est,
Quae facit articulos ore filente loqui.*

Vide, qui has de re multus est, Rigalt. ad Artemidor. Oneirocrit. Lib. I. Cap. 76. Vol. II. pag. 57 seq. ed. Reiff. [O.]

facris compta cum infulis] Glossae: *Infulae, στέμματα*, Virgilius Aen. X. 538.:

Infula cui sacra redimibat tempora vitta.

ubi Servius: *Infula, fascia in modum diadematis, a qua vittae ob utraque parte dependent.* Conf. Festus v. *Infula*. [Elmenh.]

in bubulci unius amplexu — — — gestire] in amplexum mavult Oudendorp. ad Sueton. Augusti. Cap. LXX. in Ad dend. pag. 1022. Vide supra ad Cap. XIV. verba: *qui in Proferpam genitalibus dicitur adhiuvivisse adrectis.* [O.]

Sophoclis in Trachiniis] Cicero Tusc. II. Cap. VIII. Sed videamus Herculem ipsum, qui tum dolore frangebatur, cum immortalitatem ipsam morte quaerebat. Quas hic voces apud Sophoclem in Trachiniis edit? Cui cum Deianira sanguine Centauri tintam tunicam induisset, inhaesissetque ea visceribus; ait ille:

O multa distu gravia, perpeffu aspera,

Quae corpore exauctata atque animo pertuli etc. [Elmenh.]

Cod. MS.: *Sophocles in Trachiniis*. vitiose; unde Gelenius refinxit: *a Sophocle in Trachiniis*. Salmasius: *Sophoclis in Trachiniis*. N. Heinsius Epist. 257. ad Graev. in Sylloge Burmann. Tom. IV. pag. 329.: *Sophocleis in Trachiniis*, quod praefero. Respicit autem Arnobius ad Trachin. vs. 1063 seqq. [O.]

circumretitus indagine] Sic restituit Jan. Guilielm. Quacstion. Plant. in Curcul. Cap. V. in Lampade Gruteri Vol. III. Part. II. pag. 366. quam correctionem confirmat etiam Codex MStus, teste Stewechio et N. Heinsio in Epistola ad Gracvium modo citata. Et omnino *circumretitus* optime respondet *indagini*, cujus propria sedes in venatu et ad retia. Sic Virgilius Aen. IV, 121.:

— — — *sultusque indagine cingunt.*

Et eodem modo Arnobius infra Lib. V. Cap. XLI.: *Quod in adulterio dicimus Martem et Venerem Vulcani esse circumretitos arte.* Antea legebatur *circumpetitus*. [O.]

maceratione] Meurs. mavult *viscerum laceratione*. At bene habet *maceratione*: innuit scil. Arnobius viscera (i. e. carnem, quidquid sub cute later) veneno exesa et liquefcentia. [O.]

Quin et ille in fabulis maximus ille regnator poli]
Prudentius in Martyrio Romani:

*Cygnus stuprator peccat inter pulpita:
Saltat tonantem tauricornem ludius.*

*Spectator horum Pontifex summus sedes,
Ridesque et ipse; nec negando diluis,*

Cum fama tanti polluatur numinis. [Herald.]

sine ulla nominis — — formidine] Meursius leg. *numinis*, bene. [O.]

fallere castitatem] Fulv. Ursinus legend. conj. *tollere castitatem*. Male. Fallere castitatem scil. est tollere, subvertere castitatem dolis, fallaciis. [O.]

familias matrum] Observanda insolentior haec transpositio pro *matrumfamilias*. Materfamilias autem dicitur Latinis uxor legitima, opposita pellici. [O.]

ora immutare pelluciam] Sic e Cod. MSto, qui habet *el-lacia*, legendum docuit Steweckius. Cf. Nic. Heinf. Epist. ad Graev. 257. Antea legebatur *ora immutare fallacia*. Sed vide quae supra observavimus ad Cap. XXVIII. [O.]

et in species conjugum subditivi corporis simulatione succedere] Alludit ad Plauti Amphitryonem. Pro *subditivi* alii legunt *subdititii*. Sed eodem modo Plautus Amphitr. Act. I. Scen. II. vs. 25.:

Amphitryo subditivus eccum exit foras. [O.]

Cap. XXXVI. — *jocularibus feriuntur cavillationibus numina*] Tertullianus Apologet. Cap. XV. init.: *Caetera lasciviae ingenia etiam voluptatibus vestris per Deorum dedecus operantur. Dispiciite Lentulorum et Hostiliorum venustates, utrum mimos an Deos vestros in jocis et strophis rideatis: moechum Anubim, et masculum Lunam, et Dianam flagellatam, et Jovis mortui testamentum recitatum, et tres Hercules famelicos irrisos.* [Herald.] *Cavillatio et cavillare* verba propria de mimis. Solinus Cap. II. de Sicilia: *Hic primum inventa comoedia est, hic et cavillatio mimica in scena stetit.* Cavillatio autem dicta est a calvendo, quod frustrari significat et fallere, ut scribit Priscianus Lib. VIII. Ipsum vero calvendi verbum Nonius Marcellus ait tractum esse a calvis mimicis, quod sint omnibus frustrati. Vid. Henr. Vales. ad Ammian. Marcellin. Lib. XXX. pag. 406. [O.]

conclamant et assurgunt theatra] Nam quando mimi et ceteri histriones placebant, acclamationibus, plausu, exultatione voluptatem, quam inde percipiebant, testabantur spectatores. *ἡμῖν ἐπιστημασίαν* observat Cicero ad Atticum Lib. XIV epist. III.: *Tu, si quid προσημασίαν habes. Siu mimos, populi ἐπιστημασίαν*

et mimorum dicta perſcribito. Aſſurgebant igitur et exultabant, quod proprium verbum in hac re Graeci per ἀναπῆδᾶν exprimiunt, v. c. Arianus in Diſſert. Epicteti Lib. III. Cap. IV. et Euſebius Hiſt. Eccleſiaſt. Lib. VII. Cap. XXX. loquens de Pauli Samofateni faſtu et inſolentia, qua captaverat, imo redemerat plauſum in Eccleſia, tanquam in theatro. [*Herald.*]

exoletis atque irriſoribus numinum dona inſtituuntur et munera] Praeter praemia, quae ante ludos pacta erant, etiam dona quaedam accipiebant hiſtriones ac munera, eaque aliquando pretioſa: quam luxuriam Cato Uticenſis exemplo ſuo corrigere conatus eſt, quum Favonii ludos Romae curaret. Vid. Plutarch. in Vita ejus (Cap. XLVI.). [*Idem.*]

ab officiis otium publicis, immunitas et vacatio cum coronis] Theodoretus de Providentia Serm. IX. pag. 205.: Καὶ τραγωδίας μὲν καὶ κωμῳδίας ὑποκρίται ἔχουſιν, εἰς ὃ βλέποντες τὴν τέχνην μετρίαſι, καὶ τῇ τῶν ſτεφάνων ἐλπίδι τῶν πόνων ἀνέχονται. Philo de Legatione ad Cajum: Ὅταν παρατυγχάνῃς ſκηνικοῖς ἀγῶσιν, ἢ γυμνικοῖς, ἢ τοῖς κατὰ τὰς ἱπποδρομίας, λάμβανε τὸν τοιοῦτον λογιſμόν· εἰ τὰ μὴδὲν ὠφελούντα τὸν ἀνθρώπινον βίον, τέρψιν δὲ μόνην καὶ ἡδονὴν παρέχοντα θεαταῖς, ἐκπονοῦσιν οὕτω τινὲς, ὡς ἐπαινεῖσθαι τε καὶ θαυμάζεσθαι, καὶ γέρα καὶ τιμὰς καὶ ſτεφάνους μετὰ κηρυγμάτων λαμβάνειν, τί χρὴ πράττειν τὸν τῆς ἀνωτάτω καὶ μεγίſτης τέχνης ἐπιſτήμονα; Jul. Firmic. Lib. VIII. Matheſ. Cap. XX.: *Tertia pars Tauri ſi in horoſcopo fuerit inventa, celebres faciet ſcenicos, qui in ſacris certaminibus conſtituti pulcherrima conſequantur inſignia coronarum.* Fuerunt coronae iſtae e bracteolis aureis et argenteis, cui luxuriae principium dedit Craſſus, ut docet Plinius Hiſt. Nat. Lib. XXI. Sed eam temperare conatus eſt Cato Uticenſis in ludis Favonii; et poſtea Alexander Severus, ut in ejus vita ſcribit Lampridius. [*Elmenh. et Herald.*]

maledictionis elogia] Papias: *Elogium — titulus cujuſlibet rei.* Arnobius infra Lib. V. Cap. XXVI.: *Idenſiorum veſtro- rum notus et origineſ producant turpeſ, antiquarum elogia literarum.* Calpurnius Flaccus Declam. 17.: *Inferam te majorum ſepulcris, et elogio, quod optaſti, nomen inſcribam.* Tertullianus Apologet. Cap. II.: *ut de veſtris elogiis loquar.* et Cap. XV.: *et ſuſinetis Jovis elogia cantari etc.* [*Elmenh.*] Conf. Havercamp. ad Tertullian. l. I. pag. 22 et 150. et Valeſ. ad Ammian. Lib. XIV. pag. 15. [*O.*]

et quando animum deſilem otioſis vultis hallucinationibus occupari] Ita Salmaſius. Gelenius et alii: *et ſi quando etc.* [*O.*] *Hallucinatio* proprium verbum. Ita animi quaſi diſſolutionem quandam et oſcitantiam ſignificant. A. Gellius Lib. IV. (Cap. XX.): *Tanquam illud indicium vagi animi foret et hallucinan-*

tis. et alibi: *At ille oscitans et hallucinanti similis.* [Herald.] J. Fr. Gronov. ad l. l. Gellii pag. 375. ed. Lipf. docet, scribendum esse *allucinantis*, derivans a Graeco ἀλύχη, quod languorem cum oscitantia denotat. [O.]

dies vobis poscatis dari] Fallitur Elmenhorstius *dies* h. l. de dierum voluminibus accipiens, qua de significatione observabimus infra. Nam verba sequentia, *et sine ullis intermissionibus exhiberi*, aperte ostendunt, *dies poscere* nihil aliud esse, quam dies integros, continuos poscere ad spectandos ludos illos scenicos. [O.]

hos exurere debuistis olim libros, demoliri, dissolvere theatra haec potius] Sic emendarunt locum Heraldus et editor Lugd. Bat. Antea legebatur *hos exurere debuistis olim libros, istos demoliri* etc. vitiose, nam *demoliri* de libris dici non potest, sed referendum ad sequens *theatra*. Et malim equidem pronomen *istos* tanquam glossema expungere, quam cum eodem Heraldus in Curis secundis legere: *libros, tum demoliri* etc. [O.]

Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerunt dari] De hac persecutione ita Eusebius Lib. VII. Histor. Eccles. Cap. II.: Τῶν μὲν προσευκτηρίων τοὺς οἴκους ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὐτοῖς θεμελίους καταρριπτόμενους, τὰς δ' ἐνθεοῦς καὶ ἱερὰς γραφὰς κατὰ μέσους ἀγερὰς περὶ παραδιδόμενας αὐτοῖς ἐπειδομεν ὀφθαλμοῖς etc. [Herald.] *Meruerunt* habet Cod. MSus. Editio princeps, ex qua ceterae fluxerunt, *meruerint*. [O.]

cur immaniter conventicula dirui] Ita appellabant loca, ubi congregabantur Christiani oraturi, et verbi divini interpretationem accepturi, ac sacras synaxes habituri. Ammianus Marcellinus Lib. XXVII.: *Constatque, in basilica Sicinini, ubi ritus Christiani est conventiculum, uno die centum triginta septem reperta cadavera peremptorum.* Lactantius Lib. V. Cap. XI.: *Aliqui ad occidendum praecipites exstiterunt; sicut unus in Phrygia, qui universum populum cum ipso pariter conventiculo concremavit.* [Herald.]

in quibus summus oratur Deus] Paulo Iulius Cyprius Hierosolymit. Catech. 5. Mystagog. παρακαλοῦμεν τὸν θεὸν ὑπὲρ κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου εὐσταθείας, ὑπὲρ βασιλείων, ὑπὲρ στρατιωτῶν καὶ συμμάχων, ὑπὲρ τῶν ἐν ἀσθενείαις, ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων, καὶ ἀπαξιακῶς ὑπὲρ πάντων βοηθείας δεομένων. [Nowr. pag. 376.] Ὁ ἐπὶ πᾶσι θεός, Deus supremus, Deus angelorum. Hoc enim modo veteris Ecclesiae scriptores significant Deum angelorum, quos scriptura aliquando appellat *deos*, אֱלֹהִים ob eorum potestatem etc. [Herald.] Vide ad Lib. I. Cap. XXV. [O.]

pax cunctis et venia postulatur magistratibus, exercitibus, regibus etc.] Tertullianus Apologetico Cap. XXX.: *Illuc*

fursum suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore, quia de pectore oramus. Precantes sumus omnes semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, et quaecunque hominis et Caesaris vota sunt. Idem testatur Dionysius Alexandrinus: ἡμεῖς τοίνυν τὸν ἕνα Θεὸν καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων, τὸν καὶ τὴν βασιλείαν ἐγχειρίσαντα τοῖς Θεοφιλεστάτοις Οὐλεριανῶ καὶ Γαλιῆνῳ σεβαστοῖς, ταῦτον καὶ σέβομεν καὶ προσκυνοῦμεν· καὶ τούτῳ διηγουμένως ὑπὲρ τῆς βασιλείας αὐτῶν, ἕπως ἀσάλευτος διαμείνη, προσευχόμεθα. Sic igitur pro principibus suis etiam persecutoribus et Ecclesiae hostibus deprecabantur: Christo quippe iubente orare etiam pro persecutibus (Matth. V. 44.), et Apostolo praecipiente preces pro quibusvis hominibus fundere, sed praecipue ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπερχῆρῳ ὄντων (I. Tim. II. 2.), quibus etiam vult πάσαν ψυχὴν ὑποτάσσεσθαι (Rom. XIII. 1.). [Herald.]

adhuc vitam degentibus, et resolutis corporum vincione] Certe pro defunctis deprecationes allegabant Deo, non Arnobii solum aetate, sed et anteriori seculo. Constat ex Tertulliani locis quibusdam decantatissimis, v. c. de Monogamia Cap. X.: *Enimvero et pro anima ejus orat, et refrigerium interim adpostulat ei, et in prima resurrectione consortium, et offert annuis diebus dormitionis ejus.* Zeno Veronensis sermone de Resurrectione: *Hinc uxor amissi mariti desolationem se ferre non posse testatur, frigidumque latus male dilatato queritur lecto: invidiosis vocibus Deo concinnat invidiam, solemnia ipsa divina, quibus sacerdotibus Dei quiescentes commendare consuerunt, profanus aliquotiens ululatus rumpit: tetraque illuvie suum totum deformans cultum, cadaver amplectitur conclamatum; frigentia tepescit crebris osculis labra.* Totum hunc ritum describit in Ecclesiastica Hierarchia Dionysius (Areopagita) Cap. ultimo, qui haec ait observata: fratrem defunctum a propinquis ad Episcopum deportatum, quasi ad coronam accipiendam: hymnos deinde eucharisticos ab iisdem Deo τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ, cujus gratia et ope frater victor abierat, decantatos: gratiarum actionem postea a sacerdote ob idem beneficium Deo redditam: capita quaedam scripturarum de resurrectione recitata, et hymnos ad idem argumentum accommodatos decantatos: dimissos postea Catechumenos: sanctos deinde quiescentes nominatos, et quasi victores clara voce praedicatos: precationem denuo pro defuncto a sacerdote conceptam: summam precationis fuisse, ut Deus defuncto veniam peccatorum tribueret, eumque in locum viventium reciperet. Eum

postea osculo salutatum, unctum, denique conditum. Postea, quum Christianorum res potentiores factae essent, pompa exequiarum adjecta: hymni et psalmi in exequiis decantati etiam per choros: cerei etiam praelati, Gentilium ritibus in melius, ut existimabant, conversis. Hanc rem abunde explicabunt Hieronymi verba. Sic igitur ille ad Eustochium Epitaphio Paullae matris: *Exin non ululatus, non planctus, ut inter seculi homines fieri solet, sed psalmorum linguis diversis examina concrepabant. Translataque Episcoporum manibus, et cervicem seretro subjicientibus, cum alii pontifices lampadas cervosque praesferrent, alii choros psallentium ducerent; in media Ecclesiae speluncae Serratoris est posita. Haec vides psalmos ab iis, qui funus prosequebantur, decantatos: sed clericorum choros insuper psalmorum cantamina modulatos.* [Herald.]

in quibus auditur nihil, nisi quod humanos faciat etc.] In eandem sententiam Plinius junior Lib. X. Epist. 97. de Christianis: *Adfirmabant se sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum abnegarent.* Conf. Augustin. de Civ. Dei Lib. II. Cap. XXVIII. [O.]

familiaris communicatores rei] Sic restituit Jan. Guilielmus in Quaest. Plautin. in Carcul. Cap. V. in Lampade Gruteri Vol. III. Part. II. pag. 366. Antea legebatur *familiares communicatores rei*, quod vitium inde enatum est, quia scriptum fuit in Codice *familiareis* gignendi casu ἀρχαῖστος. Ita Lucilius *fur, fureis, furei* pro *furis*, i. Heraldus legendum putat: *familiares et communicatores rei*, deleto sequente *et*. Sed praesero equidem correctionem Guilielmi. [O.]

et cum omnibus, quos solidet germanitas, necessitudine copulatos] Sic edidi e correctione Stewechii, quae partim e MSto ducta est, ubi distincte legitur *copulatos*. Antea edebatur: *et cum omnibus, quos solidet germanitatis necessitudine copulatio*. Sed ita efficitur oratio abrupta et hiulca; neque enim *et* habet, ad quod referatur. Salmasius edidit: *et cum omnibus consolidae germanitatis necessitudine copulatos*, id est cum omnibus fratrum et fororum appellatione et affectu devinctos. Sed adjectivum *consolidus* frustra quaesivi in Lexicis. [O.]

Cap. XXXVII. — *et esse pro Diis pios]* Pessime Meurfius: *et esse pro Diis ipsos*. [O.]

et propter quaedam sputiola defanata] Id est: *profanata sputiola*. Nam hic ea respicere videtur Arnobius, quae Cicero de Nat. Deor. Lib. II. §. 215. Valerius Maximus Lib. I. Cap. I. §. 3. et alii de Tiberio Graccho memoriae tradiderunt.

Quum ille, inquit, tabernaculum cepisset imprudens, et pomoerium inauspicato transgressus esset; propterea vitio creatos consules ab Auguribus pronunciatum. [Nourr.]

defanata [spatiola] i. q. profanata. Nam adludere videtur Arnobius ad ea, quae de Tiberio Graccho Cicero (de Nat. Deor. Lib. II. et de Divin. I.), Valerius Maximus (Lib. I. Cap. I. §. 5.) et alii memorant. Cum ille, inquit, tabernaculum vitio cepisset imprudens, et pomoerium inauspicato transgressus esset, ideo vitio creatos Consules ab Auguribus pronunciatum. [Nourr. p. 554.]

corrupisse] Sic emendavit felicissime Th. Canterus. Antea legebatur: *corruisse*. [O.]

iracundias non parvas ex opinionibus eos continere praedictis] Ita Cod. MStus habet testibus Cantero et Stewechio, quam lectionem in textum editionis Lugd. Bat. recepit Salmasius. Gelenius et ceteri eum secuti ediderunt: *ex opinionibus eos concipere praedictis*. Quod fateor mihi magis placere. *Continere iram, iracundiam*, duplici quidem sensu dici potest. Est scilicet vel iram alere in pectore, perseverare in iracundia, vel cohibere, frenare iram, ne crumpat. Sed *concupere* contextui multo accommodatius. Pro *opinionibus* Canterus mavult *opinationibus*. [O.]

ab huiusmodi furis] Sic optime e Cod. MSto restituit Heraldus. Antea edebatur: *ab huiusmodi nefariis*. [O.]

et ab ejus comptu et permixtione sunt absoluti etc.] Haec verba et sequentia crucem fixerunt interpretibus, uncinis ea includentibus tanquam lacunam loco positam plane alieno, quod de sequentibus verbis et postremis huius libri: *Neque enim fieri per rerum naturam potest, ut, quod unum est, fiat duo, et in diversas res eat unitas ingenita simplicitate divisa*, est omnino verissimum: ideoque ausus sum ea in sedem multo aptiorem translocare Cap. huius libri XIII. ubi vide notas. Sed priora huius lemmatis verba: *et ab ejus comptu et permixtione sunt absoluti*, conjugenda videntur cum praecedentibus: *qui ira quid sit ignorant. comptu*, quod in MSto est, corruptum esse nemo non videt. Sabaeus et Gelenius ediderunt *contenta*, quod verbum novum prorsus et inauditum pro continentia, κατὰ φύσιν, ut noster supra dixit Lib. II. C. XIX., probant Cujacius et Meurfius. Ita *remissa* ap. Cyprianum, *deducta* ap. Cic. de Legg. Lib. II., *condita* ap. Censorinum Cap. IV., *abscissa*, *resona*, pro *remissio*, *deductio*, *conditio*, *abscissio*, *resonatio*. Stewechius legendum censet *contentu*, eodem sensu. Fulv. Ursinus *contactu*. Mihi legendum videtur *conceptu*, e quo per compendium *cp̄tu*

scripto facillime enasci potuit vitiosa lectio *comptu*. Ita *conceptus animi* pro consiliis, quae animo agitantur, dixit Jul. Firmicus Mathes. V. Cap. XII. et *concupere iras* saepissime occurrit ap. optimos scriptores, v. c. Cic. Tusc. IV. Cap. IX.: *Discordia, ira acerbior, intimo animo et corde concepta*. Ovid. Met. I. 166.:

Ingentes animo et dignas Jove concipit iras.

Valerius Flaccus Argonaut. I. 747.:

— — — — — *arma*

Rex parat, et saevos irarum concipit ignes.

Etiam *permixtionem* de vi cupiditatum animi tranquillitatem turbantium dicere potuisse Arnobium eo sensu, quo Cicero in Oratore Cap. IX. de Pericle dixit: *qui si tenui genere uteretur, nunquam ab Aristophane poeta fulgere, tonare, permiscere Graeciam dictus esset*, nullus dubito. [O.]

ANNOTATIONES

IN

LIBRUM V.

Cap. I. — Esto: ab ludentibus poetis etc.] Sensus est: Quae proposita antea de vobis a ludentibus et lascivientibus poetis conficta: quo tandem pacto excusabitis illa, quae historiae graves et seriae produnt; quaeque in sanctissimis vestris, ut existimatis, mysteriis traduntur non minus ridicula. Recte itaque opponit historias graves et serias iis, quae per jocum et a ludentibus scribuntur animi causa, nullo proposito fine. Hoc enim est *ludere*, quo sensu Graeci etiam *παίζειν* dicunt eos, qui nihil agunt serio, sed *μάτην*: talesque elumbis ingenii homines *ματαιίους* appellant. V. c. Herodotus *Musa II. Cap. 175.* de Amasi loquens: Ἐχρᾶτο δὲ καταστάσει πρηγμάτων τοιῆδε· τὸ μὲν ὄρθριον, μέχρι ὅτου πληθώρας ἀγορῆς, προθύμως ἐπρήσσε τὰ προσφερόμενα πρήγματα· τὸ δὲ ἀπὸ τούτου ἐπινέ τε καὶ κατέσκιωπε τοὺς συμπότας, καὶ ἦν μάταιός τε καὶ παιγνιήμων. Eundem paullo post ait fuisse *Φιλοπότην καὶ Φιλοσκώμμονα καὶ οὐδαμῶς κατεσπουδασμένον ἄνδρα*. Sic *σιώπτειν* et *σπουδάζειν* saepissime opponuntur, quemadmodum *παίζειν* et *σπουδάζειν*. Eunapius praefatione: Εἰ γὰρ τὸ παίγιον τῆς ἀρετῆς ἀξίον λόγου, ἀσεβοῖτο ἂν πάντως τὸ σπουδαζόμενον σιωπώμενον. Idem animi vitium *lasciviam* dicit Arnobius, quod vocabulum designat proprie dissolutam animi *διάθεσιν*, qua animi gratia, *μάτην*, nullo certo scopo proposito, aliquid agimus. Sic *ludere* et *lascivire* supra Lib. IV.: *Existimare non possumus, utrumne istud serio, atque ex rei compertae faciatis fide, an ex fictionibus ludentes cassis ingeniorum lasciviatis luxu.* [Herald.]

neque in usu retineretis quaedam suo] Ita Gelenius et ceteri. Editio princeps et Codex MS.: *quodam suo*. Ed. Lugd. Bat.: *neque in usu retineretis quotidiano*, quod magis placet. Attamen nihil mutare ausim. [O.]

moderaminis temperamentum] Vide supra ad Lib. I. Cap. II. [O.]

In secundo Antiatis libro] De C. Valerio Antiate, Annalium scriptore antiquissimo, cujus meminere Livius, Plinius Major, A. Gellius, Macrobius, alii, vide G. J. Voss. de Hist. Lat. Lib. I. C. X. [O.]

procurandi fulminis scientiam] *Procurare fulmen* i. e. avertere, expiare, id facessere, ut Jupiter voluntati suae satisfactum videns avertat noxiam vim tempestatis iracundae. Vide C. Barth. Adversar. Lib. LV. Cap. XIII. et quae supra annotavimus ad Lib. II. Cap. XLIX. [O.]

Egeriae monitu custos duodecim juvenes etc. etc.] In hac narratione conferendi cum nostro Plutarchus in Vita Numae Cap. XV. et Ovidius Fast. III. 259 — 350., qui locus est elegantissimus. [O.]

Martius Picus] *Martius* est allusio ad transmutationem Pici in picum avem (quae erat Marti sacra) a Circe, ob spreum ejus amorem. Conf. Ovid. Met. XIV. 319 seqq. Virgil. Aen. VII. 157. ibique Servius. Plin. Hist. Nat. Lib. X. Cap. XVIII. (XX.) ibique Harduin. Vol. I. pag. 552. et Plutarch. in Quaest. Rom. [O.]

ad id locorum] scil. in monte Aventino. Plutarchus in Vita Numae Cap. XV.: *Μυθολογοῦσι γὰρ εἰς τὸν Ἀβεντίνου λόφον εὐπω μέρος ὄντα τῆς πόλεως, οὐδὲ συνοικούμενον, ἀλλ' ἔχοντα τηγὰς τε θαψιλεῖς ἐν αὐτῷ καὶ γάπας σκιερὰς, Φοιτᾶν ὑπὸ δαίμονας, Πῆλον καὶ Φαῖνον* etc. Conf. descriptionem elegantissimam Ovidii Fast. III. 295 seqq. [O.]

*regem pocula non parva mero vino mulsoque com-
pleffe]* Non dubitavi Arnobio reddere lectionem veterem, quam e Codice MS. fluxisse testatur Elmenhorstius. Ceteri editores omnes ex interpolatione Gelenii: *regem pocula non parvi numeri vino mulsoque compleffe*. *Merum vinum* est aqua non temperatum: *vinum, ut a matre natum fuit*, appellat Plautus Amphitr. Act. I. Scen. I. [O.]

more de solito] De apud Arnobium aliosque illius aevi scriptores saepissime abundat. Sic infra Lib. VI. Cap. X.: *linguam ore de patulo potus ariditate projiciens*. et Neuchian. Cyneg. vs. 17.:

— — *quis non Semclen ignemque jugalem
Letalemque simul, novit de pellicis astu.*

ubi vide Burmann. pag. 333. et, qui multa exempla citat, C. Barth. Adversar. Lib. XVII. C. XVII. pag. 834. Supra jam aliquoties monuimus de abundantia ejusmodi particularum apud Arnobium. [O.] Conf. Ovid. Met. VI. 80. [Ochsner.]

sed cum liquoribus odoratis offendissent fragrantia pocula] Ovidius Fast. III. 300 sq.:

*Huc venit, et Fonti rex Numa mactat ovem,
Plenaque odorati Dis ponit pocula Bacchi,
Cumque suis antro conditus ipse latet.
Ad solitos veniunt floestria numina fontes
Et relevant multo pectora sicca mero.*

Juretus ad Symmach. Lib. I. Epist. XXVI. pag. 39. ed. Lectii haec accipit de vino odoribus condito, e more Graecorum. (Vid. Fischer. ad Aristophan. Plut. vs. 303., qui hac de re multus est.) Male. Nam *pocula fragrantia liquoribus odoratis et pocula plena odorati Bacchi* nihil aliud sunt, quam pocula vini natura sua fragrantissimi utpote vetusti ac generosi: quale describit Phaedrus Lib. III. Fab. I.:

*Anus jacere vidit epotam amphoram,
Adhuc, Falerna saepe, e testia nobili,
Odorem quae jucundum late spargeret.*

ubi vid. Burmann. in Commentar. pag. 118. [O.]

obdormivisse factos graves] Ovidius l. l.: *Vina quis sequitur.* [Elmh.]

injecisse madidatis vincula] *Madidatis*, h. e. ebriis. Vide N. Reinf. Adversar. Lib. I. Cap. X. pag. 102. et intpp. ad Apulej. Met. Lib. VIII. pag. 558. Oudend. Sic infra: *mero madidari multo.* [O.]

elici] Ovidius Fast. III. 327.:

*Eliciant coelo te, Jupiter: unde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.* [Elmenhorst.]

Peculiare verbum de sacrificiis et evocationibus manium Deorumque. Tertullianus de Anima Cap. XXVIII.: *Scimus enim Magos elicere explorandis occultis et paredros et pythonicos spiritus.* Vid. C. Barth. Adversar. Lib. IV. Cap. XII. pag. 180. [O.]

elexisse] Frustratur itaque hoc loco observatio Prisciani Lib. X. pag. 381. ed. Basil., *terminationem praeteriti verbi elicio, ere nunquam esse elexi, sed elicui.* [O.]

expiabis, dixit, capite fulgurita] Antiquam formam *dixit* pro *dixisse* e Codice MSto restituerunt Meursius in Append. et editor Lugd. Bat. *Fulgurita*, religione insignia. Festus: *Fulguriturum, id quod est fulmine ictum, qui locus statim fieri putatur religiosus, quod eum Deus sibi dicasse videretur.* Glossae veteres ad illud Persii Sat. II.:

Triste iaces lucis vitandumque bidental.

Bidental locus sacro percussus fulmine, qui bidente ab aruspibus consecratur, quem calcare nefas sit. Inno etiam intueri talia loca fulgurales libri vetabant, ideoque ea studiose muniabant aruspices, et hydriam cum operculo ibi collocabant, teste Amniano Marcellino Lib. XXIII. pag. 246. ubi vid., qui hac de re multus est, II. Vales. in Not. pag. 259. ed. Paris. Conf. Rigalt. ad Artemidor. Oneirocrit. Lib. II. Cap. IX. pag. 73. Vol. II. ed. Reiff. et intpp. ad Fest. v. *bidental.* [O.]

regem respondisse coepicio. Jovem rursus humano etc.]
Ovidius l. 1.:

Caede caput, dixit. Cui Rex, Parebimus, inquit:

Caedenda est kortis eruta cepa meis.

Addidit hic, Hominis. Summos, ait ille, capillos.

Postulat hic animam: cui Numa, Piscis, ait.

Risit: et, His, inquit, facito mea tela procures,

O vir colloquio non abigende meo. [O.]

Deum contra anima: piscis subjecisse Pompilium] Sic edidi ex emendatione Gelenii et Salmasii in edit. Lugd. Bat. V. *piscis* deest in Cod. MSto et ed. principe, ubi legitur: *Deum contra animal: subjecisse Pompilium.* Tum sequitur . . . signum lacunae, quam Gelenius explevit v. *piscis*, Heraldus v. *maena*, sequens Plutarchum, qui habet: ἀποκρινόμενον ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐμψύχους, ἐπαγαγεῖν τὸν Νουμῶν, μαινίσιν. De *maena* pisce vide supr. ad Lib. III. Cap. XXXI. Stevetchius legendum censet: *Deum contra animal* (i. e. animato), *subjecisse Pompilium pompili.* quae est etiam conjectura F. Urfini: ut sit lusus in ambiguitate verbi, quod et regis et piscis nomen. *Pompili* scil. nomine duplex piscium genus significatur a Plinio Hist. Nat. Lib. IX. Alterum thynni species Cap. XV. alterum animal testaceum e nautilorum genere Cap. XXIX. ubi vid. Laur. Th. Gronov. et Rittershus. ad Oppian. Halient. I. 136. Sed vereor, ne sit haec conjectura sagacior quam verior, neque video, cur eliminari debeat v. *piscis*, quod etiam Ovidius habet, qui ex eodem fonte, scil. Valerio Antiate, hausisse videtur cum nostro. Malim cum Salmasio *piscis* ponere ante *subjecisse*, quod convenientius orationis cursui rapidissimo. Cogitandum scil. haec omnia quam citissime prolata et rapidissime,

Numamque haud permisisse Jovi voluntatem suam explicare pluribus verbis, sed unumquodque ejus verbum, simulac ἐφύγε ἔρκος ὀδόντων, alio verbo suis consiliis aptiore interceptisse et quasi repulisse. Quod innuit etiam Plutarchus dicens: ὑπολαβόντος τοῦ Νουμά — — — etc. quod Haltwasserus vertit: ihm geschwind in die Fiede fallend. Neque in alia re constitit illa, quam Jupiter vocat, Numae astutia, quam in celeritate ac praesentia animi, qua singula verba Jovis vix ore missa interpellans responso convenientissimo in alios sensus, ac Deus voluerat, retorquebat. Nimirum Diis indecorum eorumque majestate indignum habebatur verba, quae effati essent, brevia saepe et ambigua, explicare, eorumque sententiam consulentibus interpretari: quod in oraculis praecipue notissimum. [O.]

non capillo caepicio] Ita Gelenius et ceteri. Cod. MS. et editio Sabaei: *Numa capillo caepicio.* unde Heraldus leg. suspicatur: *non autem capillo caepicio.* et hanc conjecturam retractans in Curis secundis: *non maena aut capillo caepicio.* [O.]

Cap. II. — Ita enim sunt omnia excogitata et comparata derivat] Plutarchus l. 1.: Ταῦτα μὲν οὖν μυθώδη καὶ γελοῖα τὴν τῶν τότε ἀνθρώπων ἐπιδείκνυται διάθεσιν πρὸς τὸ θεῖον, ἣν ὁ ἐθισμὸς αὐτοῖς ἐνεποίησεν. [Herald.]

credimusne illum Fannum] Meursius conjicit: *Credemusne* etc. et sic in lineis sequentibus. [O.]

vinctos somno] Fulv. Ursinus mavult *victos.* Male. Lucretius IV. 455:

Denique cum suavi devinxit membra sopore.

et vs. 1021:

Somno devincti credunt extollere vestem. [O.]

Conf. Fr. A. Wolf. ad Sueton. August. C. XVI. Tom. I. pag. 127. [Ochsner.]

edidere quaerenti] Annon legendum *edixere?* quod claret significantius. [O.]

an numquid Jupiter solus hujus rei scientiam noverat etc.] Integrum locum sic legi vult Meursius: *An numquid Jupiter solus hujus rei scientiam noverat, (ab ipso enim decidunt) fulmina ut imminetia procurari alicujus debeant scientiae disciplina.* [O.]

noverat, ab ipso enim decidunt fulmina, ut imminetia procurare alicujus debeat scientiae disciplina] Proba lectio, nec eam sollicitare debebant. Neque enim imminetia fulmina procurantur, sed quae per fulmina significabantur imminere. Mox: *et si quando per fulgura significavero aliquid imminere.* [Herald.] Fulv. Ursin. scil. conj.: *ab ipso enim imminet fulmina.* Meursius to-

tum locum sic legit et interpungit: *noverat (ab ipso enim decidunt) fulmina ut imminetia procurari debeant.* [O.]

aliorum sit operis scire] *operis* delendum censet Stevechius tanquam glossena et interpretamentum librarii. [O.]

ipsum remedia scire] *scire* sine dubio corruptum est. Nam hoc miuime ridiculum, eundem Jovem, qui hominibus mittat fulminum auspicia, etiam remedia scire ad ea quae significantur fulminibus averruncanda, sed hoc absurdum dicit Arnobius, Jovem ipsum docuisse mortales, quibus rebus potentia sua in nihilum redigi possit, quinimmo ritus etiam constituisse et cerimonias ordinasse, quibus adstrictus non possit ipse exsequi postea suam indignationem. Quare legendum aut cum Heraldio in Curis secundis: *remedia sciscere*, aut cum C. Barthio in Adversar. Lib. LV. Cap. XIII. pag. 2613 seq.: *remedia sancire*, e quo per compendium scripto *scire* facillime enasci poterat *scire*. [O.]

meas iras] Ita Salmasius ex emendatione Meursii in Append. Editio princeps: *meas has*. Gelenius: *minas has*. Sed paullo aute: *Quibus modis conveniat iras ejus atque animos temperare.* [O.]

et si quando per fulgura significavero aliquid imminere] Proprie significare, ut Gracis σημαίνειν, et significationes modo, διορκεῖται. [Herald.]

et sacrorum vi vanescat] Sic restituit Cujacius ex MSto, ubi legitur: *et sacrorum vanescat*. Editio princeps: *et sacrum vanescat*, vitiose. C. Barthius Adversar. Lib. LV. Cap. XIII. p. 2619. *et sacri vi vanescat*. Sacrum scil. ritus ipse, ut traditus a Jove. Heraldus in Curis secundis: *sacro evanescat*. Elmenhorstius: *et cassum fatum vanescat*, delens verba praecedentia *et vacuum*. Meursius in Appendice post v. *sacrorum* putat excidisse *peractione* aut tale quid. Usus verbi simplicis *vanescere* pro *evanescere* multis exemplis illustrat L. Büemann. ad Lactant. Inst. IV. Cap. VIII. pag. 449. [O.]

Cap. III. — *remedia sciffi*] *Sciffe* a *scisco*, *sciscere*. Videmus itaque, in Cap. praecedenti pro *remedia scire* legendum esse: *remedia sciscere*. Sic supra Lib. II. Cap. XIX.: *antiquis opinionibus scitum est*. ubi male conjiciunt nonnulli *sancitum*. Nam *scitum* a *sciscere*. [O.]

in verrucula collis'iviuis] Vide supra ad Lib. II. Cap. XLIX. et de locutione *sermones conferere* Oudendorp. ad Apulej. Met. V. p. 349. [O.]

Et quatenam illa quaeso divina res fuit, quae ab imperio rerum tanto Jovem compulit avocari] Sic edidi ex emendatione felicissima J. G. Graevii in Epistola 258. ad N. Heinsium Syllog.

Burmam. Vol. IV. pag. 552. Antea edebatur: *ab impetu rerum tanto*. Sed quis ille impetus rerum? [O.]

mortalium sese denunciationibus sistere] Denunciatio proprie est interpellatio, qua quis per officiales magistratus in iudicium provocatur. Paulus Ictus Lib. V. Sentent. Tit. V. Briffon. de Verb. Sign. Lib. IV. pag. 175. [Eluenhorst.] Hoc loco, ut bene observat Priorius, *denunciatio* idem est quod *condictio* apud Angures, quae dicitur, cum denuntiatur, ut quis ante diem tertium ad inaugurandum adsit. Vide Serv. ad Virgil. Aen. III. 117. et Gesner. in Thesaur. v. *condictio*. Etiam sequens *sistere* vocabulum forense. Cic. de Offic. III. Cap. X.: *vas factus est alter ejus sistendi*. [O.]

mola falsa, tus, sanguis, verbenarum suffitio] Sagax est, sed non necessaria conjectura doctissimi Scaligeri: *tus, segmina verbenarum, suffitio*. Festus: *Sagmina dicebant herbas verbenas, quia ex loco sancto arcebantur, legatis proficiscentibus ad foedus faciendam*, ubi vide intpp. Ideoque conjungit ea cum verbenis Livius Lib. I. Cap. XXIV. Sed nostro loco *sanguis* videtur multo aptius propter ea quae praecesserunt: *mola falsa, tus*. *Verbenarum* usus notissimus non solum in sacris Fetialibus, sed in ceteris quibuscunque. Locus classicus est Servii ad Aen. XII. 120.: *Verbena proprie est herba sacra, rosmarinus, ut multi volunt, id est λαβανωρίς, sumta de loco sacro Capitolii, qua coronabantur Fetiales et pater patrotus, foedera facturi vel bella indicturi*. *Abusively* tamen etiam *verbenas* vocamus omnes frondes sacratas, ut est *laurus, oliva, vel myrtus*. Conf. Donatus ad Terent. Andr. Act. IV. Scen. III. vs. 11. Voss. ad Virgil. Ecl. VIII. 65.:

Verbenasque adole pingues et mascula thura.

et, qui pleraque veterum loca diligentissime collegit, Jo. Saubert. de Sacrif. Cap. XXIV. pag. 541 seq. Menrfio placet: *verbenarum suffectio*. [O.]

nominum terribilium fremores] Nomina terribilia, id est magica. Vide supra ad Lib. I. Cap. LII. [O.]

voluntarium sese circumventionibus tradere] Ita MS. rectissime. Fulv. Ursinus conjecit: *circumventionibus traditis*. Gelenius: *traderet*. [O.]

plena proloquii] Vide supra ad Lib. III. Cap. XLIV. [O.]

utrumne capite vervecino, an fuidlo, an bubulo, an quolibet alio] Revocavi lectionem Codicis MSi. Quid enim moverit editores cunctos voces *an bubulo* exulatum mittere, equidem nescio. *vervecino* pro *cervicino*, ut Cod. MS. habet corruptissime, est ex emendatione Gelenii. [O.]

Cap. IV. — puerilium esse ingeniola fictionum] Deminutivum ingeniolum, ut ingenium, h. l. pro re ingenio facta et inventa, εὐρημα, quo sensu Tertulliano imprimis frequentatissimum, apud quem tria vocabula, ingenium, artificium et argumentum, synonyma, ut observat Salmastius ad Libr. de Pallio pag. 79. Conf. Semler. Ind. Latinitatis Tertullianae. At melioribus quoque scriptoribus argentei aevi hoc usitatum, v. c. Tacito Annal. XVI. 20. noctium ingenia de libidinibus nocturnis ingeniose excogitatis, et Plin. Paneg. Cap. XLIX. exquisita ingenia coenarum, ubi vid. Gierig. p. 147. [O.]

cordis Numae vivacitas] Numae est casus tertius. [O.]

imprudencia maxima importatur Jovi] Stewechius mavult imputatur, quod suspicatur enatum esse ex scriptione antiqua impoutatur, quam non intelligentes librarios fecisse importatur. Sed impertatur imprudentia alicui non minus bene dici potest, quam aegritudinem, sollicitudinem, luctum, suspicionem alicui importare apud Ciceronem aliosque. Vid. G. Corte ad Cic. ad Fam. Lib. XVI. Ep. 21. p. 347. et, qui de hoc verbo multus est, M. Gudius ad Phaedri Lib. I. Fab. XXVIII. vs. 6. p. 247. ed. Burmanni. [O.]

confiteri te captum] F. Ursinus: confiteri Deum captum.

Sed tunc scribendum fuisset: *confiteri Deum captum se*, neque te abesse potest ob sequentia verba: *cum deceptum te doleas*, pro quibus idem Ursinus substituit: *cum deceptum se doleat*. Elmenhorstius: *cum decertum Deum doleas*. [O.]

et medicinam, quam obtuleras, ponere] Sagax est, at minime necessaria conjectura Meursii et Heraldii in Curis secundis: *et medicinam, quam occuleras, promere*. Ponit Juppiter, id est deponit, condonat Numae, quam prius obtulerat, medicinam, fulguritorum scil. expiandorum, pro capite humano offerri sibi permittens caput caepicium. [O.]

libidinoſe hominis inhiatum est cruori] Libidinoſe, id est crudeliter. *Libido* enim pro quovis affectu vel cupiditate ponitur apud antiquos. Vide C. Barth. Adversar. Lib. XXIX. Cap. XIV. p. 1382. [O.]

quid quod a Numa potuit et caepicio suscipi] Sic edidi ex emendatione editoris Lugd. Bat. Codex MS. habet: *quod Numa potuit ei caepicio suscipi*, nullo sensu. Editio princeps: *quod Numa potuisse caepicio suscipi*, quod tolerari potest, si dixerit, quod sequitur, et hic subintelligamus: *quod Numa* (scil. dixerit) *potuisse caepicio suscipi*. Scriverius ap. Meursium mavult: *quod a Numa potuisset caepicio suscipi*. Meursius ipse in Appendice: *quod Numa potius ex caepicio suscipi* (scil. dixerit vel intellexerit). Stewechius tandem: *quod Numa putavit* (vel putaverit) *caepicio suscipi*. [O.]

Cap. V. — Apud Timotheum non ignobilem Theologorum virum] Timothei Theologi praeter nostrum nullus veterum meminit. Vid. G. J. Voff. de Historicis Graecis Lib. III. C. Barthius in Adverfar. Lib. LV. Cap. XIII. putat eundem esse cum poeta illo lyrico et musico peritissimo sub Philippo Macedone, inventione decimae et undecimae chordarum lyrae nobilitato, de quo vide Suidam. Male, opinor. Nam quae Arnobius ex eo refert, petita videntur ex libro aliquo historico de diis eorumque mysteriis. De Timotheo illo, quem et Plutarchus ἑξήγητὴν appellat, id est hierophantam, mystagogum, sacrorum Eleusiniarum interpretem, vel, ut Tacitus loquitur, *antifistitem caeremoniarum*, adeundus Gisb. Cuperus in Appendice ad Apotheosin Homeri pag. 277. Pro *virum Fulv.* Ursinus mavult *unum*. Sed nil mutandum. [O.]

super Magna Deorum Matre, superque sacris ejus origo haec sita est] Cum hac narratione conf. Pausanias in Achaicis pag. 430. ed. Sylburgii eandem historiam sive fabulam describens, sed aliquanto brevius. [O.]

ex intimis eruta (quemadmodum ipse scribit insinuatque) mysteriis] Stevechius legendum suspicatur: *ex intimis eruta (quemadmodum ipse scribit) insinuatque mysteriis*. Sed jam aliquoties legimus apud nostrum: *tradit insinuatque. insinuare* scil. i. q. tradere, docere. Vide supra ad Lib. I. Cap. LXIII. [O.]

cui nomen est Argus, regionis ejus ab indigenis sic vocatae. Ix ea] Stevechius et Meurfus malunt: *sic vocata. Ex ea*. Male. *sic vocatae* est Graeca constructio. [O.]

sicut Themis mandaverat praecinens] Revocat hic locus in memoriam mihi insignem Acronis lapsus ad Horat. Lib. I. Od. II. cum ait: *Diluvio facto cum tantum Parnassus emineret, Deucalion et Pyrrha, quomodo repararent genus humanum, Apollinem consuluerunt: qui dum respondisset, ut jacularentur ossa matris, tunc cognoverunt, terram esse matrem dictam, unde jaculante mox Pyrrha lapides puellae, et Deucalione mares nati sunt*. Neque enim Apollinis, sed Themidis oraculum consultum fuit. Patet ex Arnobii loco hoc et Ovidio Metam. I. 320.:

— — — — — numina montis adorant
Fatidicumque Themis, quae tunc oracla tenebat.

Et certe prior Apolline Themis templum habebat in Boeotica juxta Cephilum. Vide Etymologum v. *Δεμιστεύων*, Suidam v. *Δεμιστεύειν*, Juvenalis Interpretem Sat. I. (Placid. Lutat. in Stat. Thebaid. Lib. III. pag. 109. ed. Lindenbrog.) Immo Orpheus Hymno

Themidis canit, eam oracula primam hominibus ostendisse et Apollinem edocuisse. Sic ait:

Ἡ πρώτη κατέδειξε βροτοῖς μακτῆιον ἄγνον
 Δελφικῶ ἐν κευθμῶνι Σεμιστεύουσα θεοῖσι
 Πυθίῳ ἐν δαπέδῳ, ὅτε Πυθοῖ ἐμβασίλευεν,
 Ἡ καὶ Φοῖβον ἀνακτα Σεμιστοσύνας ἐδείδαξε.

Quamvis Pindari interpres Pani id tribuat contra Orpheï mentem. [*Meurf. Lib. V. Cap. II.*] Prima oraculo Delphico praeerat Tellus, postea Themis, tandem Apollo. Vid. Aeschyl. Eumenid. init. Pausan. Phocic. pag. 309. Schol. Euripid. ad Orest. vs. 163. [*O.*]

informata est] *informari*, in vitam adigi, formam capere cogi, ut explicat C. Barthius in Adversar. Lib. LV. C. XIII. pag. 2619. Contra *informis* est, qui, unde cognosci possit, formam non habet. Hinc Apulejus Lib. V. de Psyche: *voces informes audiens*, h. e. voces audiens, quae unde manaverint, cognoscere non potuit. [*O.*]

datam quieti et somno nequam incestis Jupiter cupiditatibus appetivit] Sic edidi ex emendatione lenissima et elegantissima C. Barthii in Adversar. l. l. et Lib. XXIX. Csp. XIV. *nequam* enim saepissime pro libidinoso, petulante. Sic Martialis Lib. I. Epigr. 109.:

Iffa est passere nequior Catulli.

Eodem sensu *nequitia* ap. Petron. Satyr. Cap. LXXXVII.: *At ille non indelectatus nequitia mea.* Antea edebatur: *quam incestis*, quod si sanum est, nihil aliud significare potest quam *valde, maxime incestis*, ut *quam* positivo junctum nonnunquam vice fungitur superlativi. Vide Tursellin. de Partienlis Ling. Lat. Sic auctor incertus de bello Hispan. Cap. 55.: *Coenam adferri quam opimam imperavit.* Sed hoc nostro loco nimis durum. Sequi itaque malui correctionem C. Barthii. [*O.*]

voluptatem in lapidem fudit victus] *Voluptas* h. l. de effectu libidinis, semine genitali. Similiter Hyginus Poet. Astron. Lib. II. Cap. XIII. de Vulcano Minervam appetente: *et cum plenus cupiditatis ad eam, ut complexui se applicaret, ferretur, repulsus effudit in terram voluptatem.* [*Eimenh.*]

mugitibus editis multis prius etc.] Editio princeps et Gelenii: *mugitibus editis multis prius etc.* unde C. Barthius Adversar. Lib. XXIX. Cap. XIV. et Lib. LV. Cap. XIII. reponendum suspicatur: *mugitibus auditus multis prius*, scil. nascitur Adcelsis. Sagax conjectura. Attamen nihil mutare ausim. [*O.*]

insana et furialis libido, et ex utroque sexu] Ita Fulvius Ursinus et Gelenius. Editio princeps: *et ex utraque sexus*,

nullo sensu. Meursius: *ex utroque sexus*, ut sensus sit, Acedesim fuisse androgynum: quod testatur etiam Pausanias: *Διὰ ὑπνωμένον ἀφιέναι σπέρμα ἐς γῆν· τὴν δὲ ἀνὰ χρόνον ἀνείναι δαίμονα, διπλᾶ ἔχοντα αἰδοῖα, τὰ μὲν ἀνδρῶς, τὰ δὲ αὐτῶ γυναικός. Ὀνομα δὲ Ἀγδίστιν αὐτῶ τίθεται.* Heraldus totam auctoris sententiam invertens et cum sequentibus conjungens legendum existimat: *et ex utero quippe saxi vis apta devastare, disperdere.* C. Barthius in Adversar. Lib. XXIX. Cap. XIV. p. 1583. Gelenii emendationem defendens putat, *sexu* esse nominativum antiquum pro *sexus*, auctorem citans Festum: *Sexus, aliter sexu, natura habitusque, ex Graeco etc.* ubi vid. Jos. Scaliger. Ita Sallust. Hist. Lib. II. Fragm.: *undique virile et muliebre sexu per vias et tecta omnium rifebatur.* et Sisenna Hist. Lib. IV.: *Tum in muro virile ac muliebre sexu, populi multitudine omni collecta.* ubi autem alii legunt *secus*, quod et in nostro loco reponere vult Stewechius. Sed quid obstat, quo minus et hoc loco *sexu* accipiamus casu sexto, ut sensus sit, libidinem (*Geschlechtstriebe*) utriusque sexus sensitse Acedesim, quippe androgynum? [O.]

immanitas quo animi duxerat] Vide supra ad Lib. I. Cap. V. verba: *ut ille immanis Xerxes.* Salmasius edidit: *ire, immanitas quo animi duxerat.* At multo significantior mihi videtur antiqua lectio: *omnia devastare, disperdere, quo* (illum) *duxerat animi immanitas.* [O.]

nec praeter se quidquam potentius credere] Fulv. Ursinus mavult: *prae se.* [O.]

Cap. VI. — ludo et venationibus excitatam] *Ludus* h. l. videtur significare res venereas, τὰ ἀφροδίσια. [O.]

necessitatis in tempore] Haec est lectio Codicis MSti et editionis principis. Alii: *aeftatis in tempore.* [O.]

parte altera proles cum ipsis genitalibus occupat] *Proles* pro testiculis dicit noster aliquoties. Sic infra Cap. XXIII. hujus libri: *circumjectas prolibus diripientem membranulas.* et Lib. VII. Cap. XXIV.: *Polimina porro sunt ea, quae nos proles verecundius diximus.* Vide C. Barth. Adversar. Lib. LV. Cap. XIII. et Gesner. in Thesaur. [O.]

exhalata ille vi meri] Sic editor Lugd. Bat. ex emendatione felicissima Jos. Scaligeri. Cod. MStus habet: *exaltata ille vi meri*, quod defendit Stewechius intelligens de summo ebrietatis gradu (*als seine Trunkenheit auf den höchsten Grad gekommen*). Male. Nam effectus summae ebrietatis in Acedesi erat sopor altissimus: a quo soluta demum crapula experrectus est. Legendum itaque *exhalata* cum Scaligero, quod et Heraldus probat. *Exsolutus illo vi meri*, quod antea legebatur, est e cor-

rectione Geleonii. Editio princeps: *exaltatus* etc. Canterus: *ex-artatus*. [O.]

eo quo fuerat, privat sexu] Sensus flagitat, ut cum Fulvio Urliano legamus: *eo quo vir fuerat privat sexu*. Androgynus enim fuit Aedestis, ut modo vidimus. [O.]

cum discidio partium] Ita legendum esse ex emendatione Ob. Gifanii pro *diffidio*, quod antea legebatur, docet Th. Canterus. *discidium* enim, vocabulum Lucretio usitatissimum, διαχωρισμὸς, διάλυσις, significat separationem violentam et abruptionem duorum inter se conjunctorum, a *discindere*, *diffidium* contra, a *diffideo*, *ere*, indicat discordiam quandam et animorum dissensum. Vid. Faern. et Bentley ad Terent. Andr. Act. IV. Scen. II. vs. 14. et Gesner. in Thesuro. C. Barthius mavult *decidio*, quod idem est ac *discidium*. *Partes* autem h. l. κατ' ἐξοχὴν de virilibus, genitalibus, quo sensu passim occurrit in Priapejis, v. c. Epigr. 8, 29 et 48. quos locos exscribere pudor vetat. Conf. Erhard. ad Petron. Cap. 112. et P. Burmann. II. ad Anthol. Lat. Vol. II. pag. 513. Quod non intelligens C. Barthius in Adverfar. Lib. LV. Cap. XIII. legendum putat: *cum discidio* (vel *decidio*) *patrum*, asserens, *patres*, *fratres* eodem obsceno sensu dici apud Latinos, quo *proles*, *soboles*, cujus vero significationis exemplum nullum attulit. Lectionem *discidio patrum* probat etiam Lindanus ad Hesychium v. Ἐλέσσει pag. 1172. Tom. I. ed. Alberti, docens, eodem sensu testes vel testiculos etiam κνάμους dici apud Graecos, v. c. in versu illo Empedoclis citato ab Agellio Noct. Att. Lib. IV. Cap. XI.:

Δειλοί, πάνθειλοι, κνάμων ἀπὸ χειρας ἔχουσαι.

κνάμους, ut explicat Agellius, *more Pythagorae aperte atque symbolice appellatos, quia sint eis τὸ κβεῖν δεῖνοι καὶ αἷτιοι τοῦ κβεῖν*. Sed vulgatae lectionem praetulit Cl. Alberti. [O.]

malus repente cum pomis ex his Punica nascitur] Sic edidi ex emendatione verissima Menrsii. Alii: *malum* — — *Punicum*. Sed *malum* et *pomum* fructus arboris, non arbor. Vide Salmaf. ad Solin. pag. 674. [O.]

cujus Nana speciem contemplata regis Sangarii vel fluminis filia] vel, quod omnittunt priores editores, ex MSto primus revocavit Stevechius, probante Salmasio ad Solin. pag. 618. De Sangario, fluvio Asiae, Arrianus de Exped. Alexandri Lib. I. Cap. XXIX.: Τοῦ δὲ Σαγγαρίου αἱ μὲν πηγαὶ ἐκ Φρυγίας εἰσὶν· αὐτὸς δὲ διὰ τῆς Θρακῶν τῶν Βιθυνῶν χώρας ἐξίησιν εἰς τὸν Εὐξείνου πέδον. Latini, v. c. Ovidius, appellant eum Sagarin. In ejus ripa habitabant Berecynthii Phryges Trojanis temporibus inclyti, a quibus Berecynthiae nomen Cybelae tributum, quae co-

lebatur in hac regione, ut docet Epigramma vetus in Analectis Brunkii Vol. I. pag. 495. de Gallo, sacerdote Cybeles:

— — — — — ἐν δὲ βοήσας!

Μητέρα Σαγγαρίου χεῖλεσι παρ ποταμοῦ.

Vid. Oberlin. ad Vibium Sequest. p. 137 seq. Pro Nana Salmasius ad Solinum l. l. nostrum locum citans edidit *Nana*, nescio an operarum vitio. De eadem Pausanias in Achaic. p. 430. ed. Sylburg. sed brevius nostro: Θεοὶ δὲ Ἀγδίστῃν δέισαντες τὰ αἰδοῖα οἱ τὰ ἄνδρὸς ἀποκόπτουσιν. ὡς δὲ ἀπὸ αὐτῶν ἀναΦῶσα ἀμυγδαλῆ εἶχεν ὤραιον τὸν καρπὸν, θυγατέρα τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ λαβεῖν Φασὶ τοὺς καρπούς· ἐσθμεμένης δὲ ἐς τὸν κόλπον, καρπὸς μὲν ἐκείνος ἦν ἀφανὴς αὐτίκα, αὐτὴ δὲ ἐκῦει, τεκούσης δὲ, τράγος περιεῖπε τὸν παῖδα ἐκκείμενον. [O.]

bacculis] - Jos. Scaliger legend. censet *pabulis*. [O.]

reperitum nescio quis sumit Phorbos, lacte alit hircino] Secutus sum correctionem editoris Lugd. Bat. Quanquam hujus Phorbae nulla apud veteres mentio exstet, verosimile est, ita scripsisse Arnobium, cum addat *nescio quis*, his verbis inueniens, plures ejus nominis pastores memorari ab antiquis. Editores ceteri: *nescio quis sumit, format* etc. quod sine dubio vitiosum frustra tuetur C. Barthius in Adversar. Lib. LV. Cap. XIII. p. 2619. explicans: curat, ne informis evadat et membris distortis. Sed vellem hujus significationis nobis exempla dedisset vir eruditionis vastissimae. Nam *formatur* puer jam in utero matris: et educatione ac cura forma homini non acquiritur, sed conservatur. Heraldus verbum *format* delendum censet tanquam glossema, cum in Codice MSto legatur *formas*, quod profectum ab imperito aliquo librario, qui in membranis, quas descripserat, ad vocem paullo post sequentem *scitulos* in margine annotatum repererat *formosos*, proque illo in textum retulerit *formas*. Sed in Curis secundis hanc sententiam retractans legendum suadet: *nescio quis sumit, fovet, lacte alit hircino*. Equidem in lectione dubia malui sequi Salmasium. [O.]

scitulos] id est pulchros, formosos, elegantes. Sic Plautus Rudent. Act. IV. Scen. I. vs. 2 seq.:

— — — — — *jam clientas repperi*

Atque ambas forma scitula atque aetatula.

Ita *scitus* et *scitulus* ap. Plautum haud semel de rebus optatis et jucundis visu et auditu, respondetque nostro *artig*. Vide Gronov. ad Plaut. Bacchid. Act. II. Scen. II. vs. 31. et Oudendorp. ad Apulej. Met. Lib. VII. p. 486. Male itaque Fulv. Ursinus corrigit *citulos*. [O.]

vel quia hircos Phryges suis Attagos elocutionibus nuncupant] In aliam ab Arnobio sententiam abijt Bochartus de Animal. Sacr. Lib. I. Cap. LIII. p. 647. quem consule, si lubet. [Galland.]

vel quia hircos Phryges suis Attagos elocutionibus usurpant, inde Attis nomen ut fortiretur effluxit] Hefychius: Ἄδαγσος — Θεός τις παρὰ Φρυγῶν Ἐρμαφροδίτου, quem eundem esse cum Attide nostro docent interpretes Hefychii, Sopingius et Bielius. Drufius Lib. I. Animadvv. Cap. 25. pro *Attagos* legendum censet *Atafos* vel *Atyfos*, ut inflectatur ad Hebr. הִירָשׁ, hircus, ut Lais, λῆς, leo. Immo pergit: Puto esse a הַחִירָה, unde הַחִירָה־עַ, hirci majores. Iones dixisse ἀττηγόν *hircum*, docet Eustathius ad Odyss. I. p. 1625. ed. Rom. Bochartus de *Aeneae adventu in Italian* p. 1075. (Opp.) conjicit, hunc eundem esse, qui secundum fabulas natus fuit ex Mercurio et Venere (Ovid. Met. IV. 288.), et in Hefychio legendum censet Ἄδαγσος, tanquam a Phrygibus corruptum vocabulum ex Graeco Ἀνδρόγυγος. Bielius defendit lectionem Ἄδαγσος, ab *Atago*, τ in δ mutato pro dialecti varietate et *ος* terminatione solita in nominibus Phrygum propriis (ut supra habuimus *Agdus*, nomen Phrygicum rupis illius ingentis, ex qua magna mater informata), et putat ab *Attago* hircu Deum illum Phrygum dictum ab Hefychio Ἄδαγσος, a nostro *Attis*, i. e. hircinus, quod forsitan vel *κροισπρόσωπος* cultus fuerit, ut Juppiter Ammon (de quo vid. Spanhem. de Usu et Praest. Numism. p. 349 sq.), vel *κροισθάγος* fuerit, h. e. Deus aliquis, cui hirci immolati sint. Conf. Hefych. in *κροισθάγος*. Similiter et Apollo Μαλλόεις dictus est in Lesbo ἀπὸ τῶν μῆλων, ab ovibus, quae ipsi immolabantur. Vid. Salmas. ad Solin. [Intpp. ad Hefych. v. Ἄδαγσος.]

Hunc unice Mater Deum, ore fuerat quod excellentissimo, diligebat] Ovidius Fast. IV. 423 seqq.:

Phryx puer in silvis facie spectabilis altis

Turrigeram casto vinxit amore Deam.

Hunc sibi servari voluit, sua templa tueri:

Et dixit, Semper fac puer esse velis.

Ille fidem jussis dedit; et, Si mentiar, inquit,

Ultima, quam fallam, fit Venus illa mihi.

Fallit: et in Nympha Sagaritide desinit esse,

Quod fuit. Huic poenas exigit ira Deae. [Elmenh.]

et qua solum poterat, minus rectis assentationibus vincetus] Rectissime hanc Codicis MSti lectionem, ut mihi quidem videtur, unice veram, in textum revocavit Salmasius. Sensus est: Adestim, hominem quippe, (ut supra illum descripserat,) insanus

et furialis libidinis potuisse tantummodo *minus rectis*, hoc est, urpibus et flagitiosis assentationibus vinciri. Quod nescio qua de causa offendit editores ceteros. Gelenius mutavit haec more suo audacius: *et qua solum poterat amans, tectis assentationibus victus*. Theodor. Canterus: *et qua solum poterat mimus, tectis assentationibus victus*, probante P. Colvio ad Apulej. Met. Lib. X. pag. 688. ed. Oudendorp. Canterum ex parte secutus Meursius totum locum sic refingit: *Hunc unice mater Deum, ore fuerat quod excellentissimo, diligebat. Diligebat et Acdestis, — — — et qua solum poterat, minus tectis etc.* Verissimum quidem, *mimus* et *minus* saepissime permutari a librariis. Sed qui potuit *mimus* sive *mimicus* dici amator ferocitatis animi intractabilis, qualis fuerat Acdestis? Non magis audiendus Stewechius refingens: *et qua solum poterat tactibus, assentationibus victum*. If. Pontanus ad Macrobr. Saturn. Lib. V. Cap. XVII. suadet: *et qua solum poterat amans imitus etc.* *imitus* adverbium, ut stirpitus, medullitus, sed mox tamen idem in omittis hanc conjecturam retractat. C. Barthius in Adversar. Lib. XXIX. C. XIV. legendum censet: *eminus tectis assentationibus junctus*, hoc sensu: *eminus*, quasi ex longinquo, non suppetente audacia aut copia, persequebatur Acdestis ephebum, tectisque assentationibus animum aucupabatur ejus. At talis modestia alienissima ab Acdesti, Deorum hominumque contemptore. Magis probanda conjectura Heraldi proxime accedens ad Codicis scripturam: *minus tectis assentationibus victus*, durch allzuoffenbare Günstbezeugung. Praefero tamen lectionem Codicis MSti, merito revocatam a Salmasio. [O.]

unde vino, quod silentium prodidit, in ejus nefas est sanctum sese inferre pollutis] Et haec est Codicis MSti lectio, merito in textum revocata ab editore Lugd. Bat. hoc sensu: *vino pollutis nefas sese inferre in sanctuarium Attidis propterea, quod ille vino victus silentium prodidit*. Quam lectionem temere mutavit Gelenius: *unde vinum, quod silentium prodidit, in ejus nefas est sanctuarium inferre pollutis*, scil. Venere, libidine, amore illicito. Stewechius legendum censet: *unde de vino etc.* de abundantanter positum accipiens, ut infra Lib. VI. Cap. X.: *sanguineo de ceroto*, ubi vide notam Heraldi. *Sanctum* pro sanctuario, templo infra occurrit eodem libro Cap. XXXIX.: *Pinus illa, sollemniter quae in Matris infertur sanctum Deae*. Aelius Lampridius autem in Heliogabal. Cap. VII. pro simulacro posuit, ubi vid. Salmas. Vol. I. Script. Hist. Aug. pag. 807. Pro *pollutis* alii legend. censent *polluctis*, i. e. sacratis, devotis. Sic infra C. XII. init.: *deorum opinione polluctus*. Quod autem si sequamur,

in antecedentibus verbis omnino rescribendum erit: *unde vinum*
 — — — — — *inferre etc.*, deleto *fese*. [O.]

Cap. VII. — matrimonio ei suam filiam destinat] Ita
 Meursius. Antea: *matrimonio ejus suam filiam destinat*. Fortas-
 sis legendum: *matrimonio ejus iam filiam destinat*. [O.]

ac ne scaevus aliquis nuptialia interrumperet gaudia
 Id est *συναιός, ἐπαρίστρεγός τις*, sinistra ominis et infauti. In istis
 autem conjunctionibus et foederibus auspicia studebant facere sibi
 prosperrima et contraria omnia vitare. Hinc Seneca Controver-
 sia V. Libri X.: *Occurrunt nuptis omina dira, sacris publicis*
tristia; feriatis maxime et solemnibus, et hilaritati dicatis diebus
semianimes isti greges occurrunt. Quare nec novis nuptis exe-
 quias licebat ire. Synesius Epistola III.: *οὐ γὰρ, οἶμαι, νομίζεται*
νυμφεστραίας βαδίζειν ἐπ' ἐκφοράν. [Herald.] *scaevus* itaque sini-
 ster, id est perversus, sensu scil. Graecorum. Conf., qui de hoc
 vocabulo multus est, Fr. Juretus ad Symmach. Lib. I. Epist.
 XXV. pag. 55 seq. ed. Lectii. [O.]

fecit oppidum claudi] Id est, jussit, nostrate dialecto (*fuiro*
fermer). Sic *fecit fieri* observabamus apud Aelium Spartianum
 et familia apud Calliodorum, Chryzologum, et alios. [Herald.]

conclamant exterriti ad horam Phryges] Ita felicissime
 correxit Salmastius in ed. Lugd. Bat. et ad Solin. p. 232. *Ad*
horam i. q. ad praesens, in praesenti, *παράχρημα, αὐθωρεί*. Ita
 Quintilianus Inst. Lib. XII.: *Itaque eum (oratorem), si ad horam*
forte constiterit (h. e. si ex tempore dicere cogatur et statim
 causam agere), *neque in testationibus faciendis esse imperitum ve-*
lim. Senus itaque: Statim, ut suggessit convivantibus Aedestis,
 conclamant Phryges. Codex MStus *ad orandum*, nullo sensu;
 non magis quam Sabaei et Gelenii lectio *adorandorum*. Fulv.
 Ursinus: *ad ora deorum*. Meursius: *ad ora* (h. e. ad aspectum)
amborum, quod probat Heraldus. Elmenhorstius ad Apulej. Lib.
 X. p. 302. (ed. Francofurt.): *exterriti ad Dorium* (scil. cantum)
Phryges. Stewechius: *exterriti adornandorum Phryges*, explicans
 commoti facinoribus, quae videbant convivas in se parare, ador-
 nare, et citans phrasin Plantinam *salli sermonis*. Mox tamen hanc
 conjecturam retractans Gelenii lectionem *adorandorum* defendere
 conatur eodem sensu, pro agendorum, faciendorum. Festus: *Ad-*
orare apud antiquos significabat agere, et in Legg. XII Tab.: *Si*
adorat (h. e. agit) *suntum*, quod nec manifestum esse, duplionem
 luto. Sed hoc durissimum aequae ac insolentissimum. Alii tan-
 dem: *ad ora tantorum*. [O.]

mammis sibi demetit Galli filia pellicis] Festus: *Pelli-*
cae nunc quidem appellantur alienis succumbentes, non solum fo-

minae, sed etiam viri, ubi vide Dacer. Sermo est de filia incerti cujusdam Galli, i. e. sacerdotis Cybeles. Nam haec de Midae Pefinnuntii regis filia, sponfa Attidis, accipere fequentia vetant. [O.]

rapit Attis fistulam, quam instigator ipse gestitabat infaniae] Malui et hoc loco Salmasium fequi. Ceteri: *rapit Attis testulam, quam lectionem defendunt Meurfius in Appendice, Gallandus ad h. l. et Ramirez. in Pentecont. Cap. IV. pag. 30. docens ex Plinio Hist. Nat. Lib. XXXV. Cap. XII., Samia testia Marris Deum sacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputare.* Sed v. *fistula*, fequentibus verbis: *quam instigator ipse gestitabat infaniae*, hoc est quam gestitabat, ut infaniam instigaret convivantibus, multo est accommodatior. Nam furor bacchantium vel Gallorum instigatur non *testulis*, sed tubis, tibiis, tympanis aliisque id genus instrumentis. Exfectionem autem sive evirationem Gallorum factam fuisse ad tibiae cantum, quod tibia et furenti rabie stimulum addebat ad exfectionem, et castratis mox dolorem imminuebat, docent nos Voffius et Gronovius ad Minuc. Felic. Cap. XXI. p. 204. Recipiendum itaque *fistulam* cum Salmasio. [O.]

et sub pini arbore genitalia sibi defecat etc.] Haec omnia refert etiam Pausanias in Achaicis pag. 430. (ed. Sylb.), sed brevius: Ὡς δὲ αὐξανομένων κάλλους οἱ μετὴν πλέω ἢ κατὰ εἶδος ἀνθρώπου, ἐναυῖθα τοῦ παιδὸς ἔρωσ ἐσχεν Ἀγδίστιν. αὐξήσεντα δὲ Ἄττην ἀποστέλλουσιν εἰς Πεσινοῦντα οἱ προσήκοντες συνεικήσουτα τῇ βασιλέως θυγατρὶ. Ὑμεναῖος δὲ ἤδετο, καὶ Ἀγδίστις ἐφίσταται, καὶ τὰ αἰδοῖα ἀπέκοψε μανεῖς ὁ Ἄττης ἀπέκοψε δὲ καὶ ὁ τὴν θυγατέρα αὐτῶ διδοῦς. Ἀγδίστιν δὲ μετάνοια ἐσχεν, οἷα Ἄττην ἔδρασεν. Καὶ οἱ παρὰ Διὸς εὕρετο μήτε σῆπessαί τι Ἄττη τοῦ σώματος, μήτε τήκεssαι. Τάδε μὲν εἰς Ἄττην τὰ γνωριμώτατα. [Elmenh.]

nunc etiam sacras velarier et coronarier pinus] Pinum in tutela matris Deum fuisse notissimum. [Herald.]

Valerius Pontifex] Quis ille Pontifex ab Arnobio vocetur, dubium sane incertumque. Animum tamen adverte, utrum ille dici non possit M. Valerius Messala, de quo Macrobius Lib. I. Saturn. Cap. 9: *Messala Cn. Domitii in consulatu collega, idemque per annos quinquaginta et quinque augur, de Jano ita infit: Qui cuncta fingit eademque regit.* Ex hujus etiam Messalae auguris primo de auspiciis libro Gellius Noct. Att. Lib. XIII. Cap. 15. longum fragmentum transferiplit. Constat itaque, illum de Diis scripsisse: quidni ergo de Iae historia? [Nourr. p. 549.]

Hujus alibi nulla mentio. Vide G. J. Voss. de Hist. lat. in Append. Sequens iam est e Cod. MS. Alii: *Ion.* [O.]

dat lacrymas cum Aedeſti] Propria phraſis. Nam *dare lacrymas* defuncto quali debitum aliquod munus. Statim quum exſpiravit aliquis, ſequēbatur propinquorum et amicorum ſletus et eſulatus: dein deponēbatur humi: tuncque ſuper terram eſſe dicebatur, ut docet Servius. Quum autem aliquot dies aſſervatus eſſet et componeretur, ac pararetur jam pompa funeris, ultimum conſclamabatur. Poſtremum, cum in ignem imponeretur, ultimum deſlebat. Conf. Serv. ad Aen. VI. 218 ſeqq. [Herald.]

mater ſuffudit et has Deūm] Sic emendavit editor Lugd. Bat., ut puto, rectiſſime. et *has*, id eſt, et tales, ſcil. lacrymas. Codex MSus et editio princeps: *mater ſuffodit et ſe Deūm*, ineptiſſime. Gelenius: *mater ſuffodit eam Deūm*. Quod hoc loco nullam aliam ſenſum admittit, quam *deſodit, ſepelivit*. At *ſuffodere* pro *deſodere*, quod ſciam, nuſquam legitur. Fulv. Urſinus mutavit audacius: *mater ſuſtulit et ſepelit eam Deūm*. Sed malui correctionem Salmaſii ſequi multo leniorem et contextui accommodatiſſimam. [O.]

unde amygdalus naſcitur, amaritudinem ſignificans funeris] Videtur h. l. vel Arnobius ipſe, vel Timotheus ille Theologus, quem in tota hac narratione exſcripſit, vocem ἀμύγδαλος, *amygdalus*, derivaſſe ab ἀμύσσειν, quod ſignificat *pungere*, et per metaphoram de animi dolore, luctu, v. c. Hom. II. A. 243.:

— — — — εὐ δ' ἔδοξε θυμὸν ἀμύζειν

χρόμενος etc.

Intelligenda autem *amygdalus amara, die bittero Mandel.* [O.]

paufatae circum arboris robur] Locus hic obſcuriſſimus crucem fixit interpretibus. Heraldus, quid ſit *paufata arbor*, ſe nescire conſitens reſcribendum putat: *et ſauciat pectus paufato circum arboris robur. paufate*, hoc eſt, τακτῶς, per pauſas, certo quodam modo, quando ſcil. plangtus ad neniā peragebatur, veris et crudis plangtibus jam eſſulis. Ita *Praeficae, mulieres ad lamentandum mortuum conductae, dant ceteris modum plangendi*, inquit Feſtus v. *Praeficae*. Stevechius legeudum cenſet vel *lanatae*, hoc eſt laneis vittis redimitae, vel *lauſatae* (quod novum vocabulum et inauditum quid ſibi velit, ignorare me fateor ingenuc). Salmaſius ad Ael. Spartian. Peſcenn. Nigr. Cap. VI. Vol. I. Script. Hiſt. Aug. p. 661. legeudum putat: *paufata circum arboris robur*, id eſt ἀναπαυομένη. Editor Lugd. Bat. revocavit lectionem Codicis MSi, quam bene defendit C. Barthius ad Stat. Theb. X. 168. Vol. III. p. 1145 ſeq. *Paufatam igitur arbo-*

rem dicit Arnobius consecratam eo modo, ut, cum omnia in illo antro et fano furerent, illa tamen quiesceret, nec ullo vento aut tumultu concuteretur, ex opinione scilicet cultorum Cybeles, qualem arborem elegantissimis versibus describit Claudianus de Raptu Proserp. Lib. I. vs. 200 seq.:

— — — — — *templiquo colendi*

Religiosa filix, densis quam pinus opacat

Frondebibus, et, nulla lucos agitante procella,

Stridula coniferis modulatur carmina ramis.

Terribiles intus thiasis, vesanaque misto

Concentu delubra gemunt. ululatus Ide

Bacchatur, timidas inclinant Gargara silvas.

vel, ut magis ex vero interpretatur Nourrius, *pausatam*, quiescentem et positam in antro, tutam itaque a vi ventorum ac tempestatum. *Pausare* pro quiescere verbum antiquum et Plautinum. [O.]

putescat] Sic editio princeps ex MSto. Gelenius autem *putrescat*, sequente Salmasio. Sed *putescere* vel *putifcere* est verbum antiquioris latinitatis, usurpatum Catoni de Re Rustica aliquoties et nostro infra Lib. VII. Cap. XXIV.: *cum et ipsa, se nondum, mox tamen futura sint stercora, et exigui temporis contracta interjectione putescant.* Vid. Gesner. in Thesaur. et Schneider. Ind. ad Script. Rei Rust. [O.]

digitorum ut minimissimus vivat] Superlativus ex superlativo. Sic infra Cap. XIV. Similiter *ελαχιστότατος* ap. Graecos, v. c. Sext. Empiric. adv. Mathem. Lib. IX. ubi vid. Fabric. p. 627. Eadem forma occurrit *pestimissimus* ap. Senec. Epist. 81. et *postremissimus* apud Apulejum, Tertullianum et A. Gellium Lib. XV. Cap. XII. Conf. Voss. de Analog. Lib. II. Cap. XXVI. [O.]

perpetuo solus agitetur et motu] Proprius Arnobii filius, qui amat has trajectiones. Vetus lectio est: *et perpetuo solus agitetur et motu.* Gelenius ultimam copulam sustulit. [Herald.]

et sacerdotum intestibus honorasse] Haec est palmaria emendatio Salmasii in ed. Lugd. Bat. et ad Tertullian. de Pallio pag. 155: *intestibus*, hoc est, qui testibus carent. Antea legebatur *antifistibus*, falsissime: nam *antistes* et *sacerdos* unum idemque, quod pluribus docet idem Salmasius in Confutatione virulentissima Antonii Cercoetii (Dion. Petavii) pag. 146 seqq. Veterem lectionem *antifistibus* contra Salmasium defendit H. Vossius ad Catullum pag. 164. loco Dionis Chrysostomi Orat. XXXV. de Celaenis Phry-

gīae: Ἄλλους σοφοὺς ὑμῖν ἀποδεικνύουσιν τρεῖς ἢ τέτταρας κομήτας, καὶ ἄπειρ τοὺς ἱερέας τῶν παρ' ὑμῖν· τοὺς μακαρίους λέγω τοὺς ἀπάντων ἀρχοντας τῶν ἱερέων, τοὺς ἐκωνύμους τῶν ὄσο ἡπείρων, τῆς ἐσπέρας ὄλης. ubi ἱερέας interpretatur Gallos, τοὺς ἀπάντων ἀρχοντας ἱερέων Archigallos, eosdem quos Arnobius hic appellat *sacerdotum antistites*. [O.]

Cap. VIII. — perpetuitatis honore mactastis] Vide supra ad Lib. I. Cap. XLI. [O.]

contumeliae reus sis et injuriae] MS. *et injuriis*, vitiose: unde Meursius in Append. legendum putat: *et injuriis*. [O.]

Deum mater diluvii causa nulla fuit in parte naturae] Revocavi Codicis MSti lectionem quamvis falsissimam et corruptissimam, cum vera et genuina lectio incerta videatur et nondum ad liquidum perducta. *diluvii tempore*, quod pleraeque editiones habent, est ex interpolatione Gelenii. Fulv. Ursinus conj.: *diluvii casu*, quod proxime accedit ad scriptionem Codicis. *Causa* enim et *casus* saepissime confunduntur a librariis. Sed quanquam notissimum sit, v. *casus* ab optimis scriptoribus poni pro eo, quod accidit, evenit in utramque partem, tamen maximopere dubito, an dici possit latine *diluvii casu* pro tempore, quo diluvium acciderat. Quamobrem magis placet Salmasii emendatio: *Deum Mater ante diluvii casum nulla fuit in parte naturae*. Heraldus legendum suspicatur: *Deum Mater diluvii pausa nulla fuit in parte naturae*. *Diluvii pausa*, hoc est, sine diluvii, finito diluvio. Sic paullo post Cap. sequente: *cum ab Jovis ipsius maledictis nullam pausam facere vel exigui temporis intercapedine quiveritis*. Atqui contrarium plane dicit Arnobius, Deorum matrem fuisse, extitisse diluvio finito, non autem ante diluvium. [O.]

et beneficiis debet Pyrrhae] C. Barthius in Adversar. Lib. XXIX. Cap. XIV. mavult: *beneficae debet Pyrrhae*, [O.]

quod orari se conspicit in alicujus substantiae qualitate] Idem Barthius in Adversariis l. l. legendum suspicatur: *quod morari se conspicit* etc., quia non de cultu sermo fit, sed de substantia five τῷ εἶναι, ut hodie loquuntur. Immo vero sermo est de cultu et vulgata lectio sanissima, hoc sensu: *quod* (Deum scil. mater) *adorari se conspicit* tanquam substantia aliqua, h. e. res vel persona vera existens, non hominum ficta imaginatione: *als ein wirkliches Wesen*. [O.]

nam fuisse de nobis] Vide supra ad Lib. I. Cap. XLV. [O.]

et ex eadem ratione jaciendi] Ita legendum esse pro *ratione faciendi*, quod antea edebatur, primi viderunt Meursius et Ste-

wechius, nec displicet, quod idem conjicit in sequentibus verbis, *suscitarentur pro substituerentur.* [O.]

ad usque Hirtii consulatum et Pansae] — qui incidit in annum U. C. 711. ante Christum 43. Vide Jansson. Fast. Consular. p. 101. [O.]

cum quo, si stat fides, Mater quoque dicenda est] Lenissima haec et felicissima correctio Heraldi in Curis II. Sensus est: *cum eodem (Varrone), si illi stat fides, nach dieser seiner Angabe, wenn man ihr Glauben beymessen darf.* Editio princeps: *cum quo stat fides.* Gelenius edidit: *cui si constat fides.* Ed. Lugd. Bat.: *cui dicto si constat fides.* [O.]

perpetua in continuatione sortitos] Verissimam hanc Codicis MSti lectionem primus Arnobio reddidit Stewechius. Antea legebatur: *perpetua in cognitione sortitos.* Meursius conj.: *in conditione.* [O.]

Cap. IX. — *Sed quid terrenis obsolevisse vos sordibus Deum loquimur matrem]* Ita lego pro *obsolesse*, quod habet Codex MS. Active enim *obsolevere* usurpavit, quomodo *irruere* Lib. I. *proruere, ruere, penetrare, emergere*, Terentius, Virgilius, Plautus, Apulejus. [Meurs. in Append.] Fulv. Ursinus: *obvolvissse.* Salmasius: *obsolesse.* [O.]

pausam facere] Lucilius Libro I. Satyr.:

Haec ubi dicta dedit, pausam facit ore loquendi.

Plautus Rudente Act. V. Scen. VI. Apulejus Lib. IX. Met. p. 365. Nonius in *Pausa.* [Elmenh.]

cum in summo Agdi vertice Deum dormiret tum genitrix, obrepere] Meursius haec ita ordinat: *cum in summo Agdi vertice Deum dormiret genitrix, tum obrepere* etc. [O.]

etiamne in matrem etc.] Augustinus de Civ. Dei Lib. II. Cap. IV.: *Habet etiam quiddam erga parentes humana verecundia, quod nec ipsa nequitia possit auferre.* [Elmenh.]

sed animalibus quoque nonnullis natura ipsa subjecit] Varro de Re Rust. Lib. II. Cap. VII.: *Cum equus, matrem ut saliret, adduci non posset, et eum capite obvoluto proroga adduxisset, et cogisset matrem inire; cum descendentem (velum) dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum et mordicus interfecit.* [Idem et Herald.]

An respectus pietatis et honesti Capitoliorum desuit praesidi] Secutus sum emendationem hanc Salmasii lenissimam et proxime accedentem ad scriptiorem Codicis MSti *desuit*, quod facillime corrumpi poterat a librariis ex *desuit* literis majusculis scripto. Gelenius edidit: *despuitur praesidi.* Editio Rom. 2da: *despuit praesidii.* nec hoc mendo vacat. Meursius in Appendice ma-

vult *depuritur*, citans Festum, qui *depuere* explicat *caedere*. Fr. Modius legendum conjicit: *depuduit praesidi*, quod tuctur Stewechius citans locum Ovidii Heroid. Epist. IV. 155:

Depuduit, profugusque pudor sua signa reliquit.

Sed tunc scribendum fuisset *praesidem*. Nec enim latina constructio est *pudet, depudet mihi hujus rei*, non magis ac *depudet mihi respectus, pudor*. Et in Ovidii loco supplendum *depuduit* scil. me, id est, ut bene explicat Heinsius: *omnem pudorem abjeci*. Malui itaque sequi Salmasium. [O.]

palpabat res intimas] *Res* sensu obsceno pro genitalibus. Vide supr. ad Lib. III. Cap. X. [O.] MS.: *pellabat*. Forte: *felabat*. [Meurf. in Append.]

altitudinem dormientis — tentans] Hoc est, *tentans, quam alte, profunde dormiret*. Vel possumus interpretari *majeftatem dormientis*. Non itaque necessaria Meurfii transpositio: *altitudinem dormientis matris et patientiam tentans*. [O.]

O habitus foedus Jovis] Ita editor Lugd. Bat. ex MSto. Alii: *foedi*. [O.]

properus obreptionis effret rejectus a furto] Ita Fulv. Ursinus, rectissime. Nam paullo ante legimus: *obrepere conquiescentis pudori filius enifus est*. Editio princeps: *objectionis*, vitiose. Stewechius: *subactionis*. Meurfius: *oblectationis*. [O.]

dijunxit] Ita Meurfius et ed. Lugd. Bat. Alii: *devinxit*. [O.]

Cap. X. — *conventionis hujusmodi coetum genit vitat, atque execratur humanum*] Sic edidit Salmasius ex emendatione Heraldii. Antea legebatur: *conventionis in hujusmodi coeptum*. Jan. Guilielmus Quaest. in Plauti Curcul. Cap. V. in Gruteri Lampade Vol. III. Part. II. p. 566. legendum suspicatur: *conventiones in hujusmodi coetum*, id est, τὰς συνοσίας εἰς ἀφροδισιασμέν. Convenire enim liberis operam dare. Sic infra Lib. VII.: *Amant suos foetus et gignendis conveniunt liberis*. et *conventus, conventio* pro concubitu supra Lib. II. Cap. LXX.: *ex conventu Jovis infeminati et nati sunt*. Eodem sensu *coetus*, ut supra jam annotatum. Ita Lucretius Lib. III. 857 seq.:

*Nil tamen hoc ad nos, qui coetu conjugioque
Corporis atque animae consflimus uniter apti.*

et Juvenal. Sat. VI.:

Audax et coetus posset quae ferre virorum.

Eodem sensu dicebatur etiam *colloquium*, vid. Moeris Atticist. v. διαλέγεσθαι, ibique Pierfon. p. 131 sq. Et fateor, mihi magis placere emendationem Guilielmi, quam illam Heraldii. Fulv. Ursinus

v. *conventionis* tanquam glossema delendum censet. Sed tales abundantiae familiares Arnobio. [O. et Stewech.]

cupide appetitionis suae irritamenta complere] Ita Salmasius ex emendatione Meursii. Ceteii: *cupidae* etc. Fulv. Ursinus mavult *cupitae*. [O.]

flex, inquit etc.] Hinc omnino legendum *inquiunt*. Nam praecessit: *frugalitatis magnae viri* etc. nullo sequente verbo, ad quod referatur. Nisi malinus ita supplere: *inquit*, scil. adversarius, *frugalitatis magnae viri (dicunt), ebibit* etc. quod esset saevum durissimum. [O.]

jaculatam combibisse sementem] Sic auctoritate libri vetusti scribendum pro *jaculatum*, foeminino namque genere M. Tullius non uno loco *sementis* nomen collocavit. In orationibus illius primum scriptum sic: *semente prohibita ac messe amissa*. Ab eodem in opusculis philosophicis posita *malorum sementis*. [Stevech.] Ita correxit Stevechius ex MSto, rectissime. Nam *sementis*, *is*, est generis foeminini. Alii: *jaculatum*. Meursius conj.: *jaculatum combibisse semen, tum et completis* etc. et in sequentibus *tulisse* pro *sustulisse*. [O.]

et tonitrus patrios jam mugiens imitatusque referebat] Haec est lectio vetus, quam mutare nolim, quamquam mirifice placeat Salmasii correctio *sagacissima: imitus intusque referebat*. (*imitus* adverbium antiquum, usurpatum A. Gellio Lib. XVII. Cap. X. et Apulejo Met. V.: *imitus narratis nobis, quae gesta sunt*, si. e. imo de pectore, ubi vid. Oudend. p. 266. Conf. supr. ad Cap. VI.) Fulv. Ursinus conj.: *imitabatur atque referebat*. Stevechius: *incitatus referebat*, pessime, nam hoc significaret, mugitus retulisse Aedestin, quoties incitatus fuerit, petra scilicet, qua inclusus fuerat, impulsa. [O.]

coeli ab regione] Stevechius legendum suspicatur: *coeli ab regimine*. Non male. [O.]

seminis illud nocentissimum virus] Tertullianus de Anima Cap. XXVII.: *in illo ipso voluptatis ultimae aestu, cum genitule virus expellitur*. Papias in *Eunuchis* — *Horum quidam coeunt et virus emittunt*. [Elmenh.] Conf. Casp. Barth. ad Stat. I. Silv. IV, 104. Vol. I. p. 128. et Gesner. in *Tbesant*. [O.]

Cap. XI. — *quibusnam modis possit intractabilis illa vis feritatis edominari*] Ita MS. optimi. *edominari*, id est, edomari. Nam veteres *domo*, *domino* dicebant (ut supra docui ad Lib. I. Cap. L.), cujus passivo nunc deponentialiter utuntur. Certe active veteres extulisse testatur hic Arnobii locus et vetus poeta, sive Ennius, sive alius, cum passively *dominari* dixerit:

O domus antiqua, heu quam² dispari dominare domino.
[Meurf. in Append.]

Male itaque N. Heinſius Adverſar. Lib. I. Cap. VI. p. 73. mutat *edomitari*. Sabaeus et Gelenius habent *edomari*. Pro *poſſit* editio princeps habet *effet*, quod Canterus tuctur conſtructione graeca ἢ δαμάσσει pro εἴην. [O.]

ut mero madidaretur multo] multo ex Cod. MS. addidit Stewechius. [O.]

et viribus ſpoliaretur abſciſſis] Nihil hic mutandum. Nam vires Eunuchō maſculae ſane cum virilibus adimantur, unde et ener- vati vocantur. Claudianus in Eutrop. Lib. I. vs. 315.:

— — — ſpado Tiresias, enervatusque Melampus.

Praeterea mirifice Arnobius ludit appellationibus hujus partis. Modo enim *virum*, modo *ſocietatem*, quaſi διδύμους, modo *proles*, ali- quando *ſtores* nominat. [C. Barthius in Adverſar. Lib. XXIX. Cap. XIV. pag. 1383.] Eodem ſenſu *ris* in Capite ſequenti: *quum viſ illa telluris cooperta eſt gremio*. ubi vide notam Heraldī. *virilibus*. quod ceteri habent, eſt ex interpolatione Gelenii. [O.]

qui ſibi demeſſuerint huſ partes] Horatius I. Sat. II. 45.:

Accidit, ut cuidam teſtis caudamque ſalacem

Demeterent ferro.

Lactantius Inſt. Lib. V. Cap. IX.: *Qui virilia ſua ferro metant, et, quod eſt ſceleratius, ut ſint religionis antiſtites*. [Herald.] Conf. Bünemann. ad Lactant. l. l. p. 617. [O.]

majoris petulantiae fieri] Verum id quidem, ſed prolem tamen extindere nequeunt. Papias: *Eunuchorum quidam coeunt, et etiam virus emittunt, ſed ad gignendum vanum et invalidum*. Firmicus Aſtron. Lib. III. Cap. VII.: *Facit eunuchos, abſciſſos, archi- gallos, aut hermaphroditos, et qui ſemper haec non agunt, ſed patiuntur, quae mulieres pati conſueverunt, praepoſteris libidinum ardoribus vulvae tentigine concitati*. et Cap. XI.: *Facit eunuchos, vel viros ſine ſemine, et qui coire non poſſunt, infames, impudicos, cinaedos*. Conf. Terent. Eunuch. Act. IV. Scen. III. et Juvenal. Sat. VI. vs. 364 ſeqq. [Elmenh.] Muret. Var. Lect. X, 11. [Ochsner.]

vellem tamen videre] Meuſius conj.: *vellem tam videre*, per ellipſim explicans. [O.]

ſi eſſet mihi illis naſci temporibus datum] illis pro his, quod antea legebatur, reſoluit Stewechius, recte. Loquitur enim Arnobius de illis temporibus, quibus res ita a Libero Deo geſta fuit. [O.]

poſt Deorum auguſtiſſimas curias] Repono: *poſt Deo- rum auguſtiſſimas curas*, id enim non injuria admiratur Arnobius,

fabularum poeticarum confectores in tantum decori (quod erga Deos maxime servandum erat) oblitos, ut, qui rebus magnis, curis augustissimis in coelo detinentur, eos ad res, non dico nihili, sed spurcissimas, impudicissimas, in terram usque audeant devocare. Arnobius Lib. III.: *Quid? quod non contenti tam deformibus subdidisse atque implicuisse Deos curis.* Idem libro ultimo: *superorum conquievisse terrores, et ad hominum curam familiaritatemque revocari.* [Steweck.] Non placet Steweckii conjectura, et vulgata lectio videtur multo elegantior. *Posti deorum augustissimas curias est scilicet i. q. post Deorum habitum senatum augustissimum.* Ita curia pro senatu per metonymiam ap. Cic. Lib. XII. ad Attic. Epist. XXI.: *Quid enim mihi cum foro sine judiciis, sine curia,* id est, amisso senatu, cum senatus nullus sit. ubi vid. Manut. Nec dubitandum est, ita scripsisse Arnobium. Nam supra Cap. VI. dixerat: *Cujus cum audacia quibusnam modis posset vel debilitari vel comprimi, saepenumero esset Deorum in deliberatione quaesitum.* et paullo ante: *Aestuatum est in conciliis Deorum, quibusnam modis posset intractabilis illa vis feritatis edemitari.* Rider itaque plenum Deorum senatum habitum in re tam vili et abjecta. [O.]

peniculamenta decurtantem cantheriorum] Secutus sum emendationem Jos. Scaligeri ad Virgilii Moretum vs. 23. in Catalectis p. 162. *peniculamentum* a *peniculus*, deminut. a *penes*, is, sensu antiquo et primario. Felsus: *Penem antiqui codam vocabant, a qua antiquitate etiannum ossa porcina cum cauda in coenis puris ossa penita vocatur, et peniculi, queis calciamenta tergentur, quod e codis extremis faciebant antiqui, qui tergerent ea: dictum est forsitan a pendendo.* Cicero ad Fam. Lib. IX. Epist. XXII.: *Caudam antiqui penem vocabant: ex quo est propter similitudinem penicillus.* At hodie *penis* est in obscenis. ubi vid. Manut. Eodem sensu et *peniculamentum* h. l. pro cauda: hinc etiam per metaphoram de vestimenti genere crasso et villoso. Vide Nonium et Column. ad Ennii Fragment. pag. 97. ed. Hessel. *peniculamenta* sive *penicula* (quod idem Scaliger proponit) *cantheriorum decurtare* est itaque fetas evellere sive abscindere e caudis equorum. *Cantherius* proprie equus castratus, cui excisi sunt testiculi: hinc 2. pro equo in gen. Editio princeps habet: *peniculantem decuramenta cantherios*, nullo sensu. Gelenius refingens *peniculantem decuramenta cantheriorum* videtur accepisse *decuramenta* pro vocabulo efficto e Graeco *κουρά*, barbam, crines, pilos vel lanas evulsas vel tomacula abscissos significante, cujus vero vocabuli nulla cstat auctoritas. Salmasius in ed. Lugd. Bat. dedit: *peniculantem decurtantem cantherios*, quam correctionem tanquam lenissimam et stylo Arnobii eadem pluribus verbis repetentis maxime congruam in textum recipere non dubi-

tassem, nisi cum Gesnero in Thesauro et Vossio in Etymol. Rom. v. *penis* desiderassem aliud exemplum verbi rarissimi *peniculare* vel *peniculari*, quod explicant caudam vellere. Malui itaque sequi emendationem Scaligeri, probatam quoque a Stevechio et Herald. Sequentia, *decurtantem cantherios*, Meursius pag. 158. ita mutat: *decurtantem cauterio*, male. [O.]

innectentem laqueos mobiles] Minime contemnenda conjectura Stevechii legentis: *laqueos notabiles*, id est, qui duci, coarctari possunt in nodos (*zugehende, zulaufende Stricke*). Nam paullo post dicit Arnobius: *ut omnia cingerent circumpositi laqueorum morsus*. [O.]

aquarum innoxias puritates multa fauciantem vi meri] *fauciantem*, h. e. mutantem, temerantem, vim illis tribuendo inebriandi. Vide C. Barth. Adversar. Lib. VIII. Cap. III. p. 365. Ita *faucius* saepissime pro ebrio. Petronius Sat. Cap. LXVII.: *Interim mulieres fauciae inter se riserunt, ebriaeque junxerunt oscula*. Justinus Lib. I. Cap. VIII.: *priusque Scythae ebrietate, quam bello vincuntur. Nam cognitis his Cyrus reversus per noctem faucios opprimit, omnesque Scythas cum reginae filio interficit*. ubi vid. interpretes pag. 40. ed. A. Gronov. [O.]

artificii curas tum rebus adhibuisse perituris] Stevechius mavult: *artificii curatum rebus adhibuisse perituris*, a *curatus*, *us*, quarta declinatione, cujus autem vocabuli exemplum alibi frustra quaesivi, nec quidquam mutandum censeo, cum tales particulas saepissime περιττώσ usurpet Arnobius. Ed. Lugd. Bat. habet: *artificii curam sic tum rebus adhibuisse perituris. Res periturae sunt Aedesii partes genitales, ad quas perdendas omnis generis artificia adhibuit Liber*. [O.]

Cap. XII. — *eorum opinione polluctus*] Amplector verissimam hanc emendationem Salmatii. *polluctus*, imbutus et quasi sacratus. Vide supra ad Cap. VII. hujus libri et Turneb. Adversar. Lib. XI. Cap. VII. Alii: *pollutus*, male. [O.]

cujus obfoenitus amputata] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XIX. [O.]

aut divino aliquid ex corpore defecari] Lectio vetus est: *aut de divino aliquid ex corpore defecari*. Similem pleonasmum habemus Libro IV. Cap. XVIII.: *Quid est enim, quod dici de immortalibus Diis possit, quod non ex hominum de scriptis ad humanas pervenerit notiones*. [Herald.] Nil probat hic locus mendose excusus, ut in notis ostendimus. Neque in Arnobio uspian invenimus duplicem praepositionem unum eundemque nominis casum regentem, quamquam praepositiones aeque ac ceteras particulas abundanter usurpet saepissime. [O.]

fluore de sanguinis, et ex genitalibus amputatis arbor mali enata est Punici] Forte legendum: *Etiamne fluore de sanguinis viola flos nascitur, et ex genitalibus etc.* Sic enim supra Cap. VII.: *fluore de sanguinis viola flos nascitur et redimitur ex hac arbor.* [Th. Canter.] At fallitur Canterus: nam in citato loco non de Acedsti, sed de Attide serino est, et verba *fluore de sanguinis* intelligenda de sanguine ex genitalibus Acedstis laqueo confectis prorumpente; de quo supra Cap. VI. legimus: *cum discidio partium sanguis fluit immensus.* De forma *fluor, oris*, Arnobio frequentata vid. Notas ad Lib. I. Cap. XLV. Pro *mali Punici* Meursius mavult: *mali Punicae.* [O.]

quum vis illa telluris cooperta est gremio] Id est, vir ille, membrum illud, pars illa. Supra Cap. XI.: *viribus spoliaretur abscissis.* [Herald.]

balauſtiis] Plinius Hist. Nat. Lib. XIII. Cap. XIX. (XXXIV. ed. Harduin.): *circa Carthaginem Punicum malum cognomine sibi vindicat: aliqui granatum appellant — — — — — Flos balauſtium vocatur, et medicinis idoneus et tingendis vestibus, quarum color inde nomen accepit.* ubi vid. Harduin. Dioscorides Lib. I. Cap. CLV. βαλαύστιον ἐστὶν ἄνθος ἀγρίας ζοιᾶς. [Elmenh.]

in puncti spatio] Ita Fulv. Ursinus ex MSto, sequente ed. Lugd. Bat. Editio princeps: *in punctis ratio, nullo sensu, unde Gelenius efficiebat in punctis.* Punctum scil. temporis, ut apud Lucretium aliquoties. [O.]

idcirco illis color est purpurei luminis suffectione sublu-teus] Haec est lectio vetus, pro qua substituit Salmalius *luminis offectione.* *Sufficere*, verbum tiuctorum, significat subternere colorem, cui alius deinde inducitur. Vide Gesner. in Theſ. Male itaque interpretatur Nonius *inficere.* Seneca Quaest. Nat. Lib. I. Cap. V.: *Praeterea cum dicitur tibi, nubem sola esse suffectam, non dicitur tibi, colorem illi inmixtum esse velut duro corpori ac stabili et manenti, sed ut fluido et vago, et nihil amplius, quam perbreuem speciem recipienti.* Ita *suffecta leto lumina, subfecti sanguine oculi, maculis subfecta genas etc.* Eodem sensu itaque *suffectio* h. l. ut sensus sit *subluteus*, ita ut *suffectum* sit, *subluceat* purpureum lumen, hoc est, purpureus color: *gelblich mit durchscheinender Purpurfarbe.* Nec minus bene legitur *purpurei luminis (vel coloris) offectione*, quod significat lumen impeditum, interceptum, alius corporis, scil. corticis sive putaminis mali Punici, interpositione. Ita Lucretius Lib. V. vs. 772 seq. de eclipsibus solis et lunae:

*Solis uti varios cursus, lunaeque meatus
Noscere possemus, quae vis et causa cieret:
Quove modo soleant offecto lumine obire.*

Equidem tamen nihil definire audeo, cum nesciam, utra lectio ex MSto fluxerit. Pro *purpurei luminis* Meursius mavult *purpurei fluminis suffectione*, quia praecesserit *fluore de sanguinis viola nascitur*. [O.]

quod ex sanguine saburrato genus ducunt] Et hoc loco, dubius adhuc et incertus de vera lectione, dedi scripturam vulgatam. Cod. MS. habet *ex sanguine saburratio*, mendose. Salmatius edidit *ex sanguine saporatore*, id est, ex sanguine melioris, acidioris saporis, quam ceterorum hominum: *von schmackhafterm, gewürzhafterm Blute*. Eodem sensu Constantinus Afer de Febribus Cap. IV. (citus a Gesnero in Thes.) *sanguis*, inquit, *est omnibus elementis saporosior*. Vulgatam lectionem tuetur N. Heinsius in Adversar. Lib. I. Cap. X. p. 102. et docet legendum vel *saburrato*, vel *saburratore*, vel *saburratio*, vel tandem *saburracso*, a *saburra*, hoc est, ingluvies, *πληρωμα, τῆς νεῦς ἕρμα*. Vide Scaliger. ad Varron. de Ling. Lat. Lib. VI. pag. 151. Hinc apud Plautum Cistell. Act. I. Scen. II. mulieres cibo potuque saturae dicuntur *saburratae*. Hinc *sanguis saburratus* vel *saburratior* dicitur sanguis hominis ebrii, qualis fuit Akestis, qui, ut supra, dictum est Cap. VI., *portionem validissima vi meri a Libero succensam immoderatus hiantibus rapuerat venis*: idque optime respondet praecedentibus verbis, *uvida, idcirco vinosa*. Nourrins legendum censet: *quod ex sanguine saburrata* (id est repleta et onerata poma illa, quae de profluente sanguine Akestis orta fabulabantur) *genus ducunt*. Verumtamen fateor, magis mihi placere lectionem vulgatam eo sensu, quo diximus. [O.]

O Abdera, Abdera, dares quantas vias mortalibus inridendi] Sic e Cod. MSto restituit Stevechius, ubi legitur: *o Abdera, Abdera, quantas vias mortalibus inridendi. dares*, quod sensus flagitat, addidit Salmasius. Sabaenus et Gelenius ed.: *O Abdera, Abdera, quam fias mortalibus inridenda*. Meursius conj.: *quam tu fias mortalibus inridenda*. Grotius: *quantum fias*. *Quantum — tantum pro quot — tot* haud raro etiam apud optimos scriptores. Vide Bronkhuf. ad Propert. Lib. I. Eleg. V. vs. 10. pag. 21. et Duker. de Latinitate Jureconsultorum p. 358. Apud ecclesiasticos scriptores, Tertullianum, Ambrosium, Augustinum etc. nil frequentius. Conf. Havercamp. ad Tertullian. Apologet. Cap. I. pag. 8. et Bünnemann. ad Lactant. Inst. Lib. I. Cap. IV. pag. 22. Abderitarum infania ac stupiditas notissima in proverbium abiit in stultos, stolidos quosvis. Hinc Cicero ad Attic. Lib. IV. Epist. XVI. de Senatu Romano: *Hic Abdera, non tacente me, dices. Tamen tu non quiescis? ignosce, vix possum. Veruntamen quid tam ridiculum?* [O.]

Dicunt eam cuncti patres] Fulv. Ursinus leg. conj. *dicunt* etc. Sed praefero equidem lectionem vulgatam. *Dicunt*, hoc est, docent eam fabulam *cuncti patres*, scil. religionum, id est, sacerdotes, antistites. Pro *cuncti* Stevechius mavult *cati*. [O.]

superciliofae perlegunt civitates] Vocem *superciliofus* tanquam barbaram damnat G. J. Vossius de Vitiis serm., tuetur Ol. Borrichius in Cogitatt. pag. 249. loco Senecae Epist. CXXIII. *Istos tristes et superciliosos alienae virtutis censors, suae hostes, publicos paedagogos assis ne feceris*. Sed frequentior hujus vocabuli usus tempore Arnobii. Ita v. c. Sidonius Lib. VII. Epist. X.: *Catonianum superciliosa frontis arbitrium*. et Martianus Capella Lib. VIII.: *me superciliosior increpabas*. [O.]

Cap. XIII. — sequitur se ratio] Meursius corrigit: *sequitur scilicet ratio*, putans *se* ortum ex abbreviato *sc*. Non male. [O.]

poma ibi necesse est furiant] Felicissimam hanc correctionem Fulv. Ursini merito in textum recepit Salmasius. *furire*, *καρῆν*. vide supra ad Lib. I. Cap. II. Antiqua lectio est *furgant*, quam frustra tuetur Heraldus et Elmenhorstius. [O.]

alebant Berecynthia religatam] Malium *relegatam*. Supra Cap. VI.: *tanquam vitiatam claudit pater, et curat, ut inedia moriatur; pomis atque aliis bacculis Deum sustentatur a matre*. [Herald.] Nil mutandum. *religata* scil. est carceri inclusa apud patrem: *relegata* esset vel ablegata, exulatum missa, vel inclusa, custodita in alio loco remotiore. [O.]

dedignatus est sobolem sui pignoris nuncupari] Sic emendarunt Heraldus in Curis II. et Stevechius. Codex MStus: *designatus et sobolem sui pignoris nuncupari*, quod Gelenius mutavit: *et si gnatus esset, sobolem sui pignoris nuncupari*, sequente ed. Lugd. Bat. *Pignora* pro liberis. Vide supra ad Lib. II. Cap. LXXVI. [O.]

secus virile] Ita MStum, ut testantur Heraldus et Stevechius. Vide supra ad Lib. I. Cap. LIX. [O.]

sed pecudes etiam fiunt ex maribus matres] Dedi emendationem Fulv. Ursini lenissimam et proxime accedentem ad lectionem Codicis MSti: *sed pecudes etiam fiunt ex maribus mares*, cui nullus inest sensus. Gelenius et plerique eum secuti *pecudes* — — *fiunt exmares*. Meursius conj.: *ex matribus matres*, hoc est, *μητέρας μη έχοντες*, ut *exos* et similia, quod plane contrarium est illi, quod dicere voluit Arnobius. Ridet scilicet hircum ubera praebentem Attidi, tanquam fabulam absurdissimam. Nam apud Romanos aequae ac apud nostrates de re absurda proorsus et impossibili prover-

bium est *hircum mulgere*, quod testantur Virgīlii versus notissimi Eclog. III. vs. 90 seq.:

*Qui Bavian non odit, amet tua carmina, Maevi,
Aique idem jungat vulpes et mulgeat hircos.*

Stewechius omnia confundens legendum censet: *sed virgines etiam fiunt exmammarum*, quasi hoc loco sermo sit de Galli filia mammam sibi demetente, de qua paullo post loquitur Arnobius. Salmastius edidit: *sed pecudes etiam fiunt ex maribus*, deleta voce *matres* vel *mares*, cuius conjecturae rationem indicat in notis ad Aelii Lampridii Commodum Cap. VII. Script. Hist. Aug. Vol. I. pag. 495. *ex maribus* explicans qui perdidere virilia, ut apud Plautam in Amphitryone: *mulier facta est ex viro*, hoc est, virum perdidit. Eodem sensu Graeci caecos dicunt ἐξ ἐμμάτων, Latini *ab oculis* vel *unica voce aboculos*. Sed hanc explicationem si sequamur, *pecudes fiunt ex maribus* significaret tantummodo: pecudes castrantur testiculis exactis, non autem, quod indicare vult Arnobius: pecudes mares in foemellas, hirci in capras transformantur. Malui itaque sequi Fulv. Ursinum. [O.]

foetor — — — caprinus] Facile carere possumus annotatione Elmenhorstii. Hic enim non de foetore alarum, quem *hircum* vocant Latini, (vide Horat. Epod. XII. 5.) sed de foetore contracto ex hircuini lactis alimonia sermo est. [O.]

sed quid Midas horruerit, non est facile divinantibus suspicari] Immo: *non est difficile*. Horrebat enim detestandam Akestidis patientiam. [Herald.]

admiramur quidem] Meursius: *haud miramur quidem*. [O.]
quod cum legis meminisset et sati, patefecerit hostibus minus providam civitatem] Haec est verissima emendatio Heraldii in Curis II. Cod. Mstus: *a te fecerit hostibus* etc. unde Gelenius effecerat: *cum legis meminisset et sati Atys, fecerit hostibus* etc. Sed ne dicam, muris (ut supra Cap. VII. dictum) capite sublevatis, non minus providos sed cautiores civitatis incolas effecisse Berecynthiam, scribendum fuisset *sati Attidis*. Nam haec est hujus nominis declinatio Arnobiana. Supra enim Lib. I. Cap. XLI. habemus accusativum: *Attii Phrygem abscissum*, et Lib. IV. Cap. XXIX. ablativum: *specioso ab Attide*. Quam ob causam nec audiendus Fulv. Ursinus corrigens: *quod cum legis meminisset et sati Atys, fecit hostibus nimis perviam civitatem*. *Minus providam civitatem* dicit Arnobius ob nuptiarum gaudia, quae ne interrumperentur, oppidum claudi iussit rex Midas. Itaque non necessaria est conjectura editoris Lugd. Bat.: *minus provida*, ac Meursii: *minus provisum civitatem*. [O.]

nisi puer abscissa societati objecisset offensae] Sic edidi ex emendatione sagacissima Heraldii in *Curis* II. Lectio vetus est: *nisi puer abscissa fatietatis objecisset offensi*. Gelenius edidit: *objecisset offensam*, sequentibus ceteris, excepto Salmasio, qui in ed. Lugd. Bat. resinxit audacius: *nisi puer abscissas has partes objecisset offenso*. Meursius: *nisi abscissae puer Atys objecisset offensam*. [O.]

Cap. XIV. — Quid dicitis, o gentes — — — nationes] Vide supra notam Heraldii ad titulum operis. [O.]

virilium veretrorum] Glossae: *veretrum — αἰδοῖον*. Infra Lib. VI.: *veretrorum magnitudines publicatae*. Papias: *Veretrum*. Suetonius Tiberio Cap. 62. [Elmenh.]

genitalia illa defecta cum fluoribus] Ita Fulv. Ursinus rectissime, sequentibus ceteris. Antea legebatur: *genitalia illa disjecta*. Pro *fluoribus* alii *floribus*. Meursius: *prohibus*. [O.]

ipsa per se moerens] Verba *per se* tanquam interpretamentum magistelli cuiusdam delenda censeo. [Meurs.]

ac ne nuda in gremio diffluerent sic soli] Legendum existimo: *scil. soli*. Clarius fuisset: *ac ne scil. nuda etc*. Scriptum autem fortasse fuerat *sc.*, unde factum *sic*. [Herald.]

priusquam veste velaret ac tegeret] De more eluta et uncta cadavera vestiendi vid. H. Column. ad Fragmentum Eunii pag. 54. ed. Hessel.:

Tarquiniū corpus bona femina lavit et unxit.

et quos citat Savaro ad Sidon. Lib. III. Ep. III. pag. 191. [O.]

unde enim violae nasci potuissent odorae, nisi putorem membri unguentorum illa suffectio temperaret] Sic edidit Salmasius. Lectio vetus est: *unde enim violas nasci potuissent, odore nisi etc*. De v. *putor* aliisque ejusmodi nominibus in *or exeuntibus* vide C. Barth. ad Stat. Theb. V. 147. Vol. III. pag. 99. [O.]

nonne vobis videmini aut textriculas puellas audire etc.] Ovidius Met. IV. 36 seqq.:

*E quibus una levi deducens pollice filum,
Dum cessant aliae, commentaque sacra frequentant,
Nos quoque, quas Pallas, melior Dea, detinet, inquit,
Utile opus manuum vario sermone levemus,
Perque vices aliquid, quod tempora longa videri
Non sinat, in medium vacuas referamus ad aures.*

[Herald.]

infantibus credulis] Probabilis est conjectura Fulv. Ursini: *infantibus querulis*, quod magis conveniens sequenti *avocamenta* probat etiam Scioppius ad Apulej. Met. IV. pag. 299. ed. Oudendorp. [O.]

avocamenta] Significanter. *Avocare* est alio mentem abducere et levocare. Apulejus Met. Lib. IV. pag. 299. *Sed ego te narrationibus lepidis, amilibusque fabulis protinus avocabo.* ubi vid. Oudend. Eodem sensu Tertullianus circulatorum sive agrorum vocat *avocatores hominum.* [O.]

ac ne esset omnino durissimus] Annon legendum: *at ne esset etc.* [O.]

minimissimus] Vide supra ad Cap. VII. [O.]

pilum in mortuo crescere] Hoc tamen affirmant medicorum alumni: et ipsa experientia testatur id fieri in suspensis. Vid. Tertullian. de Anima Cap. LI. [Elmenh.] Quod Arnobius negat fieri posse, id affirmat Aristoteles de Hist. Animal. Lib. III. Cap. XI. ἀξιοῦται δὲ τριῖνες ἐν τε νόσοις τισὶν, εἴον ταῖς Φθισικαῖς μάλιστα, καὶ ἐν γήρα, καὶ τεθνεώτων, καὶ σκληρότεροι γίνονται ἀπὲρ μαλακῶν. [Petav. ad Synes. Encom. Calvitii not. pag. 52.] Causam explicat Alexander Aphrodisiensis in Problemate 145. [O.]

partem non interisse] non, quod sensus flagitat, addidit primus Fulv. Ursinus. [O.]

mortale] Ita ed. Lugd. Bat. e correctione Meursii, rectissime. Alii *immortale*, quod plane contrarium est ei, quod dicere vult Arnobius. [O.]

Cap. XV. — *nisi stultitiae pars esset et talia discere*] C. Barthius in Adversar. Lib. XXIX. Cap. XIV. pag. 1383. movit: *nisi stultitiae pars esset.* Pro *discere* Stevechius legendum suspicatur *hiscere*, citans Lib. I. Cap. XXIII.: *ipsa denique hiscere si animantia muta potis essent*, et Lib. IV.: *Experiri volumus, an mutire, an hiscere Deorum in mentione possitis.* Sed nil mutandum: dicit Arnobius, stultitiae partem esse fabulas tam absurdas vel discere, hoc est legere, nedum eas comparare rimarique altius. [O.]

exterminatos] Vide ad Lib. I. Cap. I. [O.]

esse illam in rebus etc.] Sic editio princeps, quam secutae sunt ceterae. Fulvius autem Ursinus conj. in *diebus*, hoc est in libris dierum, actis diuinis, ephemeridibus. Quod probat Elmenhorstius. Sic infra Lib. VII. Cap. IX.: *quanta vix explicari decem millibus queant vel annalium vel dierum.* ubi vide notas. Vulgata lectio si sana est, *esse illam* (historiam vel fabulam) in *rebus* significat, existere illam, tradi pro re in facto posita: *sie sey auf Thatsachen gegründet.* Heraldus suspicatur: *esse illam in ritibus*, id est, in factis et ceremoniis, quod maxime placet. Meursius *illam* refert ad praecedens *offensionis causam.* Sic enim legit pro *offensionis causas*, et sequentia audacius sic refingit: *in libros a vobis ac commentarios relatum.* [O.]

futuri temporis pro instructione] Secutus sum emendationem editoris Lugd. Bat. Antiqua lectio est: *per structionem*, nullo sensu. Fulv. Ursinus edidit *praestruccione*, quod quid sibi velit, vellem nobis explicasset. [O.]

neque in publicam testificationem sacrorum celebritatibus miserimus] Idem Fulvius leg. *inseuimus*, perperam. Nam si *sacrorum celebritatibus* accipiamus in casu sexto, non video, cur sollicitanda sit constructio: *in publicam testificationem* (aliquid) *mittere*. [O.]

Cap. XVI. — esse vera] Meursius mavult *esse veram*, scilicet *scriptionem istam*. Bene. [O.]

exploratae fidei] Ita Fulvius Ursinus ex MSto, optime. Gabaeus et Gelenius ed.: *explicatae fidei*. [O.]

Quid enim sibi vult illa pinus, quam semper statis diebus in Deum matris intronmittitis sanctuario?] Hoc fiebat die undecimo Kalendas Aprilis, ut notatum in Calendario Romano Constantini Magni ad illum diem. *Arbor intrat*, quod de arboris pinus intronmissione in sanctuarium matris Deum intelligendum. Qui enim sequuntur dies, variis solemnitatibus ejusdem matris Deum erant dedicati, ut *Sanguinis dies* notatus ad nonum Kalendas Aprilis in eodem Calendario, *Hilaria* ad octavum, *Requiritio* ad septimum, *Iavatio* ad sextum. [Salmafus in *Append. ad Solin. de Hyle Iatr. pag. 5.*] Valesius ad Ammian. Marcellin. Lib. XXIII. pag. 255. legendum putat: *quam — — — — — in Deum matris intronmittitis sanctuarium*. Sed nihil mutandum. *Intronnittere in sanctuario* non minus bene dici potest, quam supra Lib. II. Cap. II. *veram in orbe religionem inducere*, et Lib. I. Cap. XLII. *quae* (dona) *ab eo profecta in nobis sunt*, ubi hanc rationem loquendi pluribus exemplis illustravimus. Ceterum progressu temporum mutatas fuisse istas ceremonias et Deum matri consecratos dies ad tres tantum redactos, discimus ex Juliani Orat. V. Conf. Sainte-Croix librum de Mysteriis veterum germanice versum a Lenzio Cap. IV. pag. 72 seq. [O.]

quibus Ia deficientem et contextit] Ita legendum pro vulgato: *quibus jam deficientem et contextit*, docuit Stewechius, rectissime. Haud enim magna Mater, sed *virgo sponsa quae fuerat*, quam Valerius pontifex iam fuisse conscibit, *exanimati* (Attidis) *pectus laeis mollioribus velat*. Ceterum hujus virginis alibi, quod sciam, nulla mentio, et egregie fallitur Stewechius eam putans commemorari ab Homero: quae conjectura solummodo depravata scriptione versus Homericus Odyss. XIV. 435. sulcitur. [O.]

Quid pectoribus applodentes passis cum crinibus Calli] Ovidius IV. Fall.:

Venit in exemplum furor hic mollesque ministri

Caedunt jactatis vilia membra comis. [Elmenh.]

Apulejus Milesia VIII.: *Cinaedum et senem, calvum quidem, cincinnis semicanis et pendulis capillatum; unum de triviali popularium faece, qui per plateas et oppida cymbulis et crotalis personantes Deamque Syriam circumferentes mendicare compellunt. Iterum eodem libro: Dique capite demisso, cervices lubricis intorquentes motibus, crinesque pendulos rotantes in circulum, et nonnunquam moribus suos incurtantes musculos, ad postremum ancipiti ferro, quod gercebant, sua quisque brachium diffecant. Sic omnes fanatici, harioli et ejusmodi agytæ capillati, quod e veteribus scriptoribus satis notum. Hinc Arrianus Lib. IV. Dissert. Epicteti Cap. VIII.: οὗτος φιλόσοφος. διὰ τί; τρίβωνα γὰρ ἔχει καὶ κόμην. οἱ δὲ ἀγύρται τί ἔχουσιν; [Herald.]*

Quid temperatus ab alimonio panis, cui rei dedistis nomen Castus] Vide, quam periculosum sit aliquid ex ingenio (et sine libris emendare, et ab antiquis vestigiis recedere; cum enim in Romano recte legeretur: *temperatus ab ulimonio panis*, Gelenius emendavit: *temperatus sabae alimonio panis*. Sed ignoratio significationis vocabuli *temperatus* ei ansam errandi praebuit. Non enim hic *temperatus* pro mixtura, ut ille putavit, sed pro temperantia et abstinentia accipitur. Plura de hoc loco diximus Variar. Lect. Lib. II. Cap. XXI. (in Lampade Gruteri Vol. III. pag. 766 seq.). [Th. Canter.] Abstinebant a pane Cybeles et Ildis sacerdotes. B. Hieronymus Epist. ad Laetam de Institutione filiae: *Faciant hoc cultores Ildis et Cybeles: qui gulosa abstinentia Phasidis aves et, fumantes turtures vorant, ne scil. Cerealia dona contaminent.* Abstinentiam illam et, ut loquitur Arnobius, temperatum appellabant *castum*. B. Hieronymus Lib. II. contra Jovinianum: *De ciborum sibi placent abstinentia; quasi non superstitione gentilium castum (perperam scriptum erat cessum) matris Deum observet et Ildis.* Haec eadem vox reponenda eodem libro: *Quomodo autem virginitati verae non praedjudicet imitatio virginum diaboli: ita nec veris jejuniis castorum Ildis et Cybeles, et quorundam ciborum in aeternum abstinentia: maxime cum apud illos jejunium panis sagina carniū compensetur.* Tertullianus libro de jejuniis: *Sed bene quod in nostras xerophagias blasphemias ingerens, casto Ildis et Cybeles eas aduequus.* Ergo *castus* proprie Ildis et Cybeles, sed aliorum etiam deorum: quorum in casto certis et fixis diebus quandoque erant, id est, certis cibis abstinebant, aut etiam usu Veneris, ut qui erant in casto Cereris. Festus: *Minuitur privato luctus, quum in casto Cereris est.* Macrobius Lib. I. Sat. Cap. XXIII.: *Vehitur enim simulacrum Dei Heliopolitani ferculo, uti*

vehuntur in pompa ludorum Circaensium deorum simulacra; et subeunt plerumque provinciiati proceres raso capite, longi temporis castimonia puri. Castimonia hic appellat ἀγνείαν et abstinentiam ab operibus Veneris. Dixit castimonia πληθυντικῶς Apulejus Milet. XI.: *Quod enim sedulo percontaveram, difficile religionis obsequium, et castimonia abstinentiam satis arduam, cautoque circumspectu vitam, quae multis casibus subjacet, esse munendam.* Hic castimonia abstinentiam vocat rigidam abstinentiam ab omni cibaria voluptate, ab animalibus, a vino, et simul ab rebus illis temperatum. Explicite postea eodem libro: *Idque plane cunctis arbitris praecipit, decem continuis illis diebus cibariam voluptatem coercerem, neque ullum animal essem et invinius essem.* Ergo castus a careo, castum; unde castus, ac literarum μεταβολῆς castus. Festus: *Puri mēstruo esse dicebantur, qui sacrorum causa toto mense in cerimoniis sunt, id est, puri sunt certis rebus carendo.* Idem: *Denariae cerimoniae dicebantur, et tricenariae, quibus sacra adituris decem continuis diebus, vel triginta, certis quibusdam rebus carendum erat.* [Idem.] Dicebatur itaque castum, i, et castus, us, m. ut h. l. Vid. Nonius v. *Castus*. Aufon. Popm. ad Varron. Fragment. pag. 305. ed. Bipont. Meurf. in Glossario Graeco-Barbaro v. *καστεία*. D. Petav. in Juliani Orat. V. pag. 88. ed. Lips. et inprimis Kuhn. ad Aelian. Var. Hist. II. 53. pag. 152 seqq. ed. Gronov. Sic et Graeci. Marinus de Vita Procli pag. 45. (16. ed. Boisson.) Τὰς δὲ Μητρωακὰς — — — καστείας ἐνάστου μηνὸς ἤγγνευεν. ubi καστείας pro ἀγιστείας, quod ed. Fabricii habet, e Codd. restituit doctissimus Boissonade. Vid. ejus notam p. 105 seq. [O.]

Cap. XVII. — *cur more lugentium caedant cum pectoribus lacertos*] Supra: *Et sociatis plancibus cum Adesti tundit et sauciat pectus pausatae circa arboris robur.* Ac de hac pectoris ac lacertorum pulsatione lugubri plana res est. Idcirco igitur scribit Artemidorus Lib. I. Cap. XLIII. mulieres in luctu ubera plangere atque foedare, αἵται γὰρ ἐν πένθει καὶ τοὺς μαζοὺς λωβῶνται. Haec autem omnia interpretabantur allegorice: ut Deorum Mater terram significaret, Galli autem lacertos sibi lacera- rent ac virilia demeterent propter arationem et messem. Sic enim ista significabant. Hoc observat Tertullianus adversus Marcionem Lib. I. Cap. XIII. obscuro loco, et quem nullo modo intelligunt interpretes: *Ipse quoque vulgaris superstitio communis idololatriae, quum in simulacris de nominibus et fabulis veterum mortuorum pudet, ad interpretationem naturalium refugit, et dedecus suum ingenio obumbrat, figurans Jovem in substantiam servidam, et Junonem ejus in aërem, secundum solum Graecorum voca-*

bulorum: item Vestam in ignem, et Camenas in aquas, et magnam matrem in terram, feminalia demessam, lacertis aratam, lavacris rigatam. Quod addit *lavacris rigatam*, hoc ait, quia Alinone lavabatur Deum Mater solemniter die. [Herald.] Simili modo allegorico explicat hos ritus Julianus Orat. V. Add. Sainte-Croix de Mysteriis Cap. IV. pag. 77. versionis Lenzii. De more verberandi lacertos exemplorum sruem congesit C. Barthius ad Statii Theb. VI. vs. 153. Vol. III. pag. 400. [O.]

Quid coronae? quid violae? quid volvere mollium velamenta lanarum?] Non dubitavi in textum recipere egregiam hanc emendationem J. Fr. Gronovii in Diatriba ad Statii Silv. Lib. I. Carm. VI. Cap. XX. pag. 110. Antiqua lectio est: *Quid coronae? quid violae? quid volucra mollium velamenta lanarum?* Editor Lugd. Bat.: *mollium et velamenta lanarum.* Elmenhorstius v. *velamenta* delendum censet tanquam glossema et interpretamentum vocis *volucra*. [O.]

quam initiant viles Galli] Ita editor Lugd. Bat. Cod. MS. mendosissime: *inhiant*. Gelenius: *ineant*. Fulv. Ursinus: *initient*, et in seq.: *conficiant*. Heraldus in Curis II.: *inchoant*. Sed apud hos scriptores non raro *initiare* pro *inchoare*, *incipere*, *initiare* pro *initium sumere*. Tertullianus adversus Valentinianos Cap. XV.: *Audisti moerorem et timorem. Ex his initiata sunt caetera.* Julius Firmicus Mathes. II. Cap. XII.: *Ver initiatur, quum primam Arietis partem Sol fuerit ingressus.* [O.]

exoleti] Vide supra ad Lib. II. Cap. XLII. et Lib. IV. Cap. XXXV. [O.]

Cap. XVIII. — vel mysteria illa continent sancta, quibus initiis nomen est] Cicero de Legg. II. Cap. XIV.: *Nam mihi cum multa eximia divinaque videntur Athenae tuae peperisse, atque in vitam hominum attulisse, tum nihil melius illis mysteriis, quibus ex ogresti immanique vita exculi ad humanitatem et mitigati sumus: initia ut appellantur, ita re vera principia vitae cognovimus.* [Herald.] Livius Lib. XXXIX. Cap. VIII. de Bacchanaalibus: *Initia erant, quae primo paucis tradita sunt: deinde vulgari coepta per viros mulieresque.* Graece dicebantur τελεταί. [O.]

et quae non omnibus vulgo, sed paucorum taciturnitatibus traditis] Ita ed. Lugd. Bat. Cod. MS. habet: *sed paucorum taciturnitatibus tradidisse.* Gelenius edidit: *traduntur.* Alii: *tradunt.* Scholiastes Aristophanis ad Ran. et ex eo Suidas: *μυστήρια, παρὰ τὸ τοὺς ἀκούοντας μύειν τὸ στέμα, καὶ μηδενὶ ταῦτα ἐγγεῖσθαι.* [Herald. et O.]

corporaliter prohibet universa nos exsequi] *corporaliter*
 h. l. idem quod *per membra, per partes, en detail*. Cujus signi-
 ficationis alia exempla mihi non succurrunt. [O.]

Faunam igitur Fatuam, Bona quae dicitur Dea] Ita
 edidit Ursinus. At in editione principe et MS. Reg. legebatur:
Foedam igitur Fatuam. Nec erat temere ac sine librorum au-
 thoritate mutanda haec lectio. Fortasse enim *Foedam* appellat
Fatuam κατὰ προσδοκίαν pro *Faunam* propter eas foeditates, quas
 statim perstringit. [Herald.] Equidem priorus assentior Herald.
 Nam supra Lib. I. Cap. XXVIII. legimus: *qui Fatuas, civita-
 tumque genios, qui Pausos reverentur et Bellonas*. ubi in notis
 citavimus locum Lactantii de Bona Dea classicum Inst. Lib. I.
 Cap. XXII. [O.]

feriam meri ebiberit plenam] Vide N. Heins. Adversar.
 Lib. IV. Cap. IX. p. 624. [O.]

Sextus Clodius indicat sexto de Diis Graeco] Fulv.
 Ursinus ed.: *sexto de Diis Graecorum*, male. Nam *Fatua* dea
 erat non Graecorum, sed praetorum Latinorum, et Lactantius l. l.
 expresse dicit librum Sexti Clodii de Diis graeco scriptum. Sex-
 tum hunc Clodium eundem esse cum Rhetore ejusdem nominis
 et pronominis, Siculo, Latinae simul et Graecae eloquentiae pro-
 fessore, cujus vitam describit Suetonius de Clar. Rhet. Cap. I.,
 contendunt Bosius et Graevius ad Cic. Lib. IV. ad Att. Epist.
 XV. pag. 412. Conf. Burmann. ad Sueton. Vol. II. pag. 183.
 et Bünnemann. ad Lactant. l. l. p. 152. et G. J. Voss. de Hist.
 Graec. Lib. IV. Part. III. pag. 511. Stewechius putat, intelli-
 gendum esse Clotium Verum, cujus fragmenta haud pauca e li-
 bris Sacrorum obvia apud Pompejum Festum. De virgibus myrteis
 vid. Macrobi. Lib. I. Saturnal. Cap. VII. [O.]

cum ei divinam rem mulieres faciunt] Hoc est *sacrifi-
 cia offerunt*. Vid. Savaro ad Sidon. Lib. V. Epist. XVII. pag.
 365. qui de hac loquendi forma multus est. [O.]

vini amphora constituatur oblecta] Lactantius: *idcirco in
 sacris obvolutam vini amphoram poni*. Scribit Plutarchus (in
 Quaest. Rom.), vinum, quod inferebatur Bonae Deae, lac appella-
 tum fuisse: vas, in quo vinum inditum erat, mellarium dictum
 scribit Macrobius. [Herald.]

sicut suis scribit in Causilibus Butas] Hujus scriptoris
 meminit Plutarchus in Romulo Cap. XXI.: Βούτας; δὲ τις αἰτίας
 ἐν ἐλεγείοις περὶ τῶν Ῥωμαίων ἀναγράφων. [Herald. in Addend.]
 Cod. MS. et ed. princeps: *Putas*, unde effecerunt *Plutarchus*, ideo
 quod eadem quaestio expendatur in Plutarchi Quaestionibus Ro-

manis. Male. Titulus operis procul dubio fuit Αἰτίαι, quales scripsere apud Graecos Plutarchus, Butas, Callimachus. [O.]

[Deos Conferentis] Ita ut editio Lugd. Bat. habet, legendum esse docuit Salmastius ad Solin. Cap. II. pag. 46. Conferentes itaque Lares illi, qui Ocrifiam gravidam in loco fecerunt, dicti a conferendo, eò scil. sensu, quo Lucretius dicit Lib. IV. vs. 1101.:

Atque in eo est Venus, ut muliebria conferat arvu.

Eliminanda ergo antiqua lectio Conferentes, et multo peior conjectura Meursii et Stewechii: Consentes. Nam isti ab hoc loco alienissimi. Vide supra ad Lib. III. Cap. XL. [O.]

[Flaccus] Intelligendus vel Granius ille Flaccus, de quo egimus supra ad Lib. III. Cap. XXXI. vel potius Verrius Flaccus, illustris Grammaticus, qui sub Augusto vixit et scripsit inter alia libros rerum memoria dignarum citatos ab A. Gellio Lib. IV. Cap. V. et Plinio majore aliquoties. Ejusdem libros de verborum significatione in compendium redegit Pompejus Festus. Vid. Sueton. de illustr. Grammat. Cap. XVII. et G. J. Voff. de Hist. Lat. Lib. I. Cap. XX. Conf. ad Lib. I. Cap. LIX. annotata. [O.]

[obruisse se cineri] Ita Meursius et Salmastius. Alii: obruisse cineri. [O.]

[ollula extorum] Jo. Fr. Gronovius ad Liv. Lib. XXV. Cap. XVI. legendum censet: ollula extari. Glossarium vetus: extar — olla ubi exta coquebantur. Sed ipse Gronovius citat aulam auri apud Plautum. Quidni etiam olla extorum? [O.]

[quem cum Tanaquil dimoveret Etruriae disciplinarum perita etc.] Eandem historiam fusius enarrat Dionysius Halicarnassensis Antiq. Rom. Lib. IV. init.: Φέρεται δὲ ἐν ταῖς ἐπιχωρίοις ἀναγραφαῖς ἕτερος ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ (Servii scil. Tullii) λόγος, ἐπὶ τὸ μυθῶδες ἐξαιρῶν τὰ περὶ αὐτὸν, ἐν ἐν πολλαῖς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίαις εὐρομεν, εἰ θεοὶ τε καὶ δαίμοσι λέγεσθαι φίλος τοιοῦτός τις. Ἀπὸ τῆς ἐστίας τῶν βασιλέων, ἐφ' ἧς ἄλλας τε συντελοῦσι Ῥωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ δείπνων ἀπαρχὰς ἀγίζουσιν, ὑπὲρ τοῦ πρὸς ἀνασχεῖν λέγουσιν αἰδοῦτον ἀνδρὸς. τοῦτο θεάσασθαι τὴν Ὀκρισίαν πρώτην φέρουσαν τοὺς εἰωθότας πελάγους ἐπὶ τὸ πῖρ, καὶ αὐτίκα πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἐλθεῖσαν εἰπεῖν. τὸν μὲν εὖν Ταρκύνιον ἀνούσαντά τε, καὶ μετὰ ταῦτα ἰδόντα τὸ τέρας, ἐν θυμῷ γενέσθαι· τὴν δὲ Τανακυλίδα τὰ τε ἄλλα σοφῶν οὔσαν, καὶ ὅη καὶ τὰ μαντικὰ οὐδενὸς χεῖρον Τυρρήνων ἐπισταμένην, εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν, ὅτι γένος ἀπὸ τῆς ἐστίας τῆς βασιλείου πέτρῳται γενέσθαι κρεῖττον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπιάν φύσιν, ἐκ τῆς μιχθείσης τῆ φάσματι γυναικός. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ τῶν ἄλλων τερατοσκόπων ἀπο-

Φηγαμένων, δόξαι τῷ βασιλεῖ, ἢ πρῶτον ἐφάνη τὸ τέρας, εἰς ὀμιλίαν αὐτῷ συνελθεῖν. καὶ μετὰ τοῦτο τὴν γυναῖκα κοσμησαμένην, οἷς ἔθος ἐστὶ κοσμεῖσθαι τὰς γαμουμένας, κατακλεισθῆναι μόνην εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ τέρας ᾤφθη· μιχθέντος δὲ τινος αὐτῇ θεῶν ἢ δαιμόνων, καὶ μετὰ τὴν μίξιν ἀφανισθέντος, εἴτε Ἡφαίστου, κατὰ-περ οἶονται, εἴτε τοῦ κατ' οἰκίαν ἥρωος (Lare familiari), ἐγκύμονα γενέσθαι, καὶ τεκεῖν τὸν Τύλλιον ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. [Elementh.]

surrexisse se Deos] a *fabrigo*, ἔρε, pro quo antiqui per syncopen dixerunt *furgo*. Sic ap. Plautum in Epidico versu ultimo in nonnullis Codicibus legitur:

Plaudite et valete, lumbos surgite atque extollite.

ubi editiones habent: *lumbos pergite*. Vide Taubmann. p. 458. et Sciopp. in Suspect. Lectt. Lib. IV. Epist. XVII. [O.]

Corniculanae inde imperavisse captivae] Sic edidi e correctione Meurfii et Fulv. Ursini, quam probat etiam Arntzenius ad Aurel. Victor. de viris illust. Cap. VII. pag. 79. et Gesnerus in Thesuro v. *Conferentes dii*. Ocrefia Corniculana dicitur apud Ovidium Lib. VI. Fast. vs. 627.:

*Namque pater Tulli Vulcanus, Ocrefia mater
Praesignis facie, Corniculana fuit.*

a Corniculo scilicet, quae civitas capta est a Tarquinio Prisco, teste Livio Lib. I. Cap. 38. [O.]

Ocrisiam prudentissimam foeminam] Varie scribitur mater Servii: *Ocrefia, Ocrisia, Oclisia*. Vide Arntzen. ad Victor. l. l. et Ant. Augustin. ad Fest. l. l. Ceterum venustatis et pudicitiae laudem ei etiam attribuit Dionysius Halicarnassensis Antiq. Rom. Lib. IV. init.: ἐν Κορνικίῳ πόλει τοῦ Λατίνων ἔθνους ἀνὴρ τις ἐκ τοῦ βασιλείου γένους γυναῖκί στυγὴν Ὀκρησία, καλλίστη τε καὶ σωφρονεστάτη τῶν ἐν Κορνικίῳ γυναικῶν. Hanc, marito in pugna occiso, gravidamque captivam Romanum abduxit Tarquinius Priscus: uxor autem Tarquinii Tanaquil cum gravidam agnovisset, servitio prohibitam domi habuit, et quod regnum puero portendi osento intellexisset, marito, ut generum illum adsciceret, persuasit. Conf. Liv. Lib. I. Cap. XXXVI. Plinius Lib. XXVI. Cap. XXVII. Valerius Maximus Lib. III. Cap. IV. Dionysius l. l. Ceterum de natalibus Servii Tullii non semel addubitatum, adeo ut Seneca in epistolis scribat, hunc regem habitum sine patre natum. Alii patrem ejus Spurium Turnum Corniculanium (vid. Fest. v. *nothus*), alii Vulcanum faciunt: unde nata fabula haec turpis et absurda. [Stewech. et O.] Pro *prudentissimam* Meurfio placet *puidentissimam*. Non male. [O.]

Tunc sancta et ferventia numina vim vomuisse Lucili]
 Ridicula haec pueri conceptio, et obscura sententia, nisi illam
vim Lucilii quis intelligat. Nobis interpretis vicem fungetur M.
 Terentius Varro, cujus haec e libro IV. de Sermone Latino (p.
 19. ed. Bipont.): *Poetae (inquit) de coelo semen igneum cecidisse*
dicunt in mare, ac natam e spumis Venerem: conjunctione ignis
et humoris, quam haberet vim, significantes, a qua vi nateis dicta
Vita, ut illud a Lucilio: Vis est vita vides, quae nos facere omnia
cogit. [Steusch.] Conf. Scaliger. ad Manil. Astron. Lib. II. pag.
 187. ed. Heidelberg. ap. Commelin. Aufon. Popm. ad Varronis
 l. l. in notis p. 43. qui *vim* recte explicat γονήν, θόρον: ac ap-
 posite F. Doufa ad Lucilii Fragmenta pag. 207. ed. Havercamp.
 adducit graecum vericulum eandem experimentem sententiam:

βίος καλεῖται ὃ, ὃς βίᾳ πορίζεται.

sancta numina per ironiam, ut supra Lib. IV. C. XXVI.: *Hercules sanctus Deus.* [O.]

Cap. XIX. — *Bacchanalia etiam praeternittamus im-*
mania] *immania* pro *mania* reposuit Gelenius, rectissime. Ce-
 terum hic locus iterum petitus ex Clemente Alexandr. in Pro-
 trept. (pag. 11. ed. Potter.): Διόνυσου μαινόμενον ἄργιάζουσι Βάκ-
 χοι, ὠμοφάγῳ τὴν ἱερομανίαν ἀγροντες, καὶ τελείουσι τὰς κρεωνο-
 μίας τῶν φόνων ἀνστεμμέγοι τοῖς ὄφεσιν, ἐπολοῦζοντες Εὐάν. Fule
 agit de his Bacchanalibus C. Barthius ad Stat. Theb. II. 74.
 Tom. II. pag. 294 — 299. et M. A. Delrio in Syntagm. Tra-
 goediae Lat. P. III. pag. 324 seq. [O.]

quibus nomen Omophagiis Graecum est] C. Barthius
 Adversar. Lib. XI. Cap. XV. legendum censet: *Ophiophagiis*,
 quia Bacchantes aliquando impune dentibus lacerarunt serpentes,
 quod comprobatur auctoritate Prudentii, in cuius Libro I. adversus
 Symmachum vs. 130. haec legimus:

— — — *virides discindunt ore chelydros,*
Qui Bromium placare volunt.

Sed rectissime defendit lectionem vulgatam Ch. G. Schwarzius in
 Opuſculis Academicis Cap. III. de gemma antiqua sacrificium
 Bacchi referente pag. 82. ed. Harles. Potuerunt enim ab Ar-
 nobio et Clemente illa sacra recte appellari *Omophagia*, in qui-
 bus a Bacchantibus carnes crudas et viscera vitulorum, vacca-
 rum, taurorum et praecipue caprorum discerpi consuevissent omni-
 no vel ex Euripide Act. III. Baccharum constat. Eodem sensu
 ab Homero Il. v. 592. lupi vocantur ὠμοφάγοι, *crudivori*, quia
 discerpunt devorantque crudas carnes aliorum animantium. Et
 apud Helychium legimus: ὠμοφάγους δαίτας — τοῖς τὰ ὠμὰ κρέα

μεριζοντας και δεξιοντας. Haec verba doctissimi Schwarzii. Conf. Gisb. Cuper. in Harpocrate pag. 60. [O.]

sequestrata pectoris sanitate] *sequestrata*, hoc est, separata, divisa, sejuncta. Hoc verbo a *sequestrare* notissimo ICTis deducto usi sequioris aevi scriptores, v. c. Boethius de Consol. Philos. Lib. II. Prosa V.: *Quod si natura pulchra sunt, quid id tua refert? Nam haec per se a tuis quoque opibus sequestrata placuisse.* ubi vid. Sitzmann. pag. 79. ed. Lugd. Bat. c. not. var. et, qui de hoc verbo multus est, C. Barth. ad Stat. Theb. II. 425. Vol. II. pag. 499 seqq. [O.]

circumplexatis vos anguibus] Demosthenes de Corona: τούς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων, καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αἰωρῶν, καὶ βῶν εὐοῖ σαβοῖ. [Herald.] Conf. Clemens I. I. Euripides in Bacchis, Plutarchus Alexandro, Horatius Lib. II. Ode XIX. et in ibi ejus Scholiafles, Jul. Firmic. de Errore Prof. Rel. et Schwarz. in libro laudato. [Elmenhorst. et O.]

caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus distipatis] Martialis Lib. III. Epigr. 34.:

*Vite nocens rosa stabat moriturus ad aras
Hircus, Bacche, tuis victima grata sacris.*

Servius ad Virgil. Georg. II. 380.: *Victimae nunimibus aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur. Per similitudinem, ut nigrum pecus Plutoni; per contrarietatem, ut porca, quas obest frugibus, Cereri, et caper, qui obest vitibus, Libero. Item capra Aesculapio, qui est Deus salutis; quum capra nunquam sine febris sit — — — Libero ubique caper immolatus; quia vites, quas in honore ipsius fuerant, ab eo comestae sunt. Iratus Bacchus eum occidi fecit, et ei tolli utrem, in quo mitti vinum fecit pro ejus vindicta.* Conf. Varro Lib. I. de Re Rust. C. II. et Ovidius Fast. I. 357. Quamvis vero ordinarium Bacchi sacrificium fuit hircus, invenimus tamen, eidem aliquando et oves et tauros immolatos. [Schwarz. de gemma antiqua sacrificium Bacchi exhibente §. 8. Opusc. Acad. pag. 79.] Th. Gatakerus Miscell. Posthum. Cap. 43. Op. Tom. I. pag. 885. suspicatur, Arnobium in allato Clementis loco pro κρενωμοίας Φόνων legisse κρενωμοίας ἐρίφων. [O.]

Nec non et Cypriae Veneris etc. etc.] Et haec ex Clemente, cujus verba exscripsimus supra ad Lib. IV. Cap. XXV. [O.]

in quibus sumentes ea] Proprium sumere initia. Sic initia suscipere apud Spartianum in Hadriano: *Post hoc per Asiam et insulas ad Achajam navigavit, et Eleusinia sacra exemplo He-*

culis Philippique suscepit. Sic sacra accipere. Apulejus Milesia XI.: Et mihi in dies magis magisque accipiendorum sacrorum cupido glifcebat. Arnobius infra Cap. XXVI.: ipsa ilenique symphola, quae rogati sacrorum in acceptionibus respondetis: Jejunavi etc. Sic μυστήρια παραλαμβάνειν. Suidas: οἱ τὰ μυστήρια παραλαμβάνοντες μύσται καλοῦνται. [Herald.] Frustra itaque locum sanilium sollicitavit Jo. Wovverius ad Firmic. de Errore Prof. Rel. pag. 426. ed. Gronov. conjiciens: in quibus fumentes aera. [O.]

*referunt phallos propitiū numinis signa] Clemens in Protrept. (pag. 13. ed. Potter.): Ἡ μὲν οὖν Ἀφρογενῆς τε καὶ κυπρογενῆς, ἢ Κινύρα Φίλη, τὴν Ἀφροδίτην λέγω, τὴν Φιλομήδεα, ὅτι μηδῶν ἐξεφαύθη, μηδῶν ἐκείνων τῶν ἀποκεινομένων Οὐρανοῦ, τῶν λάγων, τῶν μετὰ τὴν τομὴν τῶ κῦμα βεβιασμένων· ὡς ἀσελγῶν ὑμῖν μορίων ἄξις Ἀφροδίτῃ γίνεται καρπὸς ἐν ταῖς τελεταῖς. ταύτης τῆς πελαγίας ἡδουῆς τεκμήριον τῆς γουῆς, ἁλῶν χόνδρος, καὶ Φαλλὸς τοῖς μισυμένοις τὴν τέχνην τὴν μοιχικὴν ἐπιδίδοται· νόμισμα δὲ εἰς-φέρουσιν αὐτῇ οἱ μισυμένοι, ὡς ἐπαῖρα ἐρασταί. De phallorum ostensione in mysteriis Ceteris, Bacchi, Veneris etc. pluribus egit vir doctus, cujus nomen mihi excidit, in Wielandi l. t. *Deutscher Bierkur* ann. 1806. [O.]*

*Oblivioni etiam Corybantia sacra donentur etc.] De his paullo latius Clemens (pag. 15 seq. ed. Potter.): Εἰ θελεῖς δ' ἐποπτεῦσαι καὶ τῶν Κορυβάντων ὄργια, τὸν τρίτον ἀδελφὸν ἀποκτείναντες οὗτοι, τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ Φοινικίδι ἐπεκαλυψάτην, καὶ καταστέψαντες ἰθαυάτην, φέρουτες ἐπὶ χαλκῆς ἀσπίδος, ὑπὸ τὰς ὑπρωγείας τοῦ Ὀλύμπου. καὶ ταῦτ' ἔστι τὰ μυστήρια, συνελόντι φάνασι, φόνοι καὶ τάφοι. οἱ δὲ ἱερεῖς οἱ τῶνδε, οὓς Ἀνακτοτελέστας, οἷς μέλον καλεῖν, καλοῦσι, προσεπιτεραπεύονται τῇ συμφροσῇ, ὀλορίζον ἀπαγορευοντες σέλινον ἐπὶ τραπέζης τιθεῖναι· οἰονται γὰρ ὅθ' ἐν τοῦ αἵματος τοῦ ἀπορρέοντος τοῦ Κορυβατικοῦ τὸ σέλινον ἐπιτεφυέναι. [Canter.] Jul. Firmicus de Errore Prof. Rel. pag. 426. ed. Gronov.: *In sacris Corybantum parricidium colitur. Nam unus frater a duobus interemptus est, et ne quod indicium necem fratris mortis aperiret, sub radicibus Olympi montis a parricidis fratribus consecratur. Hunc eundem Macedonum colit stulta persuasio. Hic est Cabirus, cui Thessalonenses quondam cruento cruentis manibus supplicabant. Conf. St. Croix a Leuzio versus ubi die alten Mysterien Cap. IV. pag. 69. [O.]**

trucidatus] Alii: trucidatur. [O.]

apium] σέλινον. Milchpeterfilie. De hac planta, cujus praecipuus usus in coronis et sertis etiam apud Romanos, qui facii quid et arcani ipsi inesse autumabant, dicta sanguis Cory-

bantum, vid. imprimis Boettiger. V. Cl. in l. t.: *Sabina, oder Morgenstunden in Putzzimmer einer reichen Römerin*, et in commentatione tit.: *Racemationen zur Gartenkunst der Griechen und Römer in Wielands Neuen Deutsch. Merkur* 1300. Mart. p. 100. [O.]

Sed et illa desistimus bacchanalia altera praedicare etc.]

De his Bacchanalibus sic Clemens (in Protrept. p. 15. ed. Potter.): Τα γὰρ Διονύσου μυστήρια τέλεον ἀπάνθρωπα· ἐν εἰσέτι παιδῶν ὄντα, ἐνόπλιον κινήσει περιχορευόντων Κουρήτων, δόλιον δὲ ὑποδουόντων Τιτῶνων, ἀπατήσαντες παιδαριώδεσιν ἀθύρμασιν οὔτοι δὴ οἱ Τιτῶνες διέσπασαν, ἐτι νηπίαχον ὄντα, ὡς ὁ τῆς τελετῆς ποιητῆς Ὀρφεύς Φησιν ὁ Θράκιος·

Κἄνος καὶ ῥόμβος, καὶ παίγνια καμπεσίγνια,

Μηλά τε χρύσεια καλὰ παρ' Ἑσπερίδων λιγιφώων.

Καὶ τῆςδε ὑμῖν τῆς τελετῆς τὰ ἀχρεῖα σύμβολα οὐκ ἀχρεῖον εἰς κατάγνωσιν παραδέσθαι· ἀστράγαλος, σφαῖρα, στρόβιλος, μήλα, ῥόμβος, ἔσοπτρον, πόκος. Ἀθηνᾶ μὲν οὖν τὴν καρδίαν τοῦ Διονύσου ὑφελομένη, Παλλὰς ἐν τοῦ πάλλειν τὴν καρδίαν προσηγορεύθη. Οἱ δὲ Τιτῶνες, οἱ καὶ διασπᾶντες αὐτὸν, λέβητά τινα τρίποδι ἐπιθέντες, καὶ τοῦ Διονύσου ἐμβάλλοντες τὰ μέλη, καθήψουσι πρότερον· ἔπειτα ὀβελίσκοις περιπέραντες, ὑπείρεχον Ἡφαιστοῖο. Ζεὺς δὲ ὕστερον ἐπιφανεῖς, εἰ θεὸς ἦν, τάχα πού τῆς κνίσσης τῶν ἔκτωμένων κρεῶν μεταλαβάν, ἧς δὴ τὸ γέρας λαχεῖν ὁμολογοῦσιν ὑμῶν οἱ θεοί, κεραιῶν τοὺς Τιτῶνας αἰκίζεται, καὶ τὰ μέλη τοῦ Διονύσου Ἀπόλλωνι τῶν παιδῶν παρακατατίθεται καταθάψαι. Ὁ δὲ, οὐ γὰρ ἠπέθρησε Διὶ, εἰς τὸν Παρνασσὸν Φέρων, κατατίθεται διεσπασμένον τὸν νεκρὸν. [Cantab.]

Conf. observacionem Elmenhorstii ad Lib. I. Cap. XLI. [O.] *suavitate nidoris*] Alii: *odoris*. Utrum ex MSto fluxerit, incertum mihi; sensus idem. [O.]

invocatus] hoc est, non vocatus, non rogatus, ut recte explicat Stewechius. [O.]

cujus rei testimonium argumentumque fortunae suis prodidit in carminibus vates Thracius: talos, spectum, turbines, volubiles rotulas, et teretes pilas et virginibus aurea sumta ab Hesperidibus mala] Quid sibi singula ista symbola voluerint, quaerere hodie serum est. Pro *turbines, volubiles rotulas* N. Heinsius in Adversar. Lib. III. Cap. XI. p. 477. legendum suspicatur: *turbinis volubiles rotulas*, putans his verbis trochos designari, qui *turbines* Maroni et Tibullo dicti. Sed trochum a turbine differre pluribus docent Vossius in Etymol. Rom. v. *trochus* et Arntzenius ad Dionys. Caton. Distich. pag. 34. ed. novissimae. Equidem nihil mutare aulim. Fortassis enim *volubiles rotulae* symbola sunt rotarum poenaliū in Tartaro. Et

prorsus assentior doctissimo Salmasio, qui in Appendice ad Solinum de Hyle Iatr. pag. 3. *turbines* apud nositum et κώνους ac στρεβίλους apud Orpheum et Clementem exponit nuces pineas, citans Glossarium vetus: κώνοι, οἱ στρόβιλοι καὶ οἱ βύρσοι. Ὁ Διογενειανός. Nuces scil. pineae symbola initiorum Bacchicorum, quas in summo thyrsorum Bacchae gerebant. Nam sacra Bacchica cognata erant sacris matris Deum, eadem utriusque initia, hinc etiam pinus, quae arbor in Cybeles tutela. Vide supra ad Cap. XVI. *mala κατ' ἔξοχὴν* enumerantur in Bacchicorum mysteriorum symbolis, quia pomorum et aliorum ἀκροδρῶν inventio Baccho tribuitur, teste Athenaeo Dipnos. Lib. III. Cap. VII. pag. 82. ed. Casaubon. Hinc μήλα Διονύσου celebrata ap. poetas, v. c. Theocrit. Idyll. II. vs. 120.:

Μήλα μὲν ἐν κέλποισι Διονύσοιο Φυλάσσω,
Κρατὶ δ' ἔχων λεύκαν, Ἑρακλέος ἱερὸν ἔρνος.

Idem Athenaeus eodem capite paullo post: Ἐσπερίδων δὲ μήλων οὕτως καλεῖσθαι τινὰ Φησὶν Τιμαχίδας ἐν τῷ τετάρτῳ — — — καὶ ἐν Λακεδαιμόνι παρατίθεται τοῖς θεοῖς Φησὶ Πύμφιλος ταῦτα, εὖσομα δὲ εἶναι καὶ ἄβρωτα, καλεῖσθαι δ' Ἐσπερίδων μήλα. ubi Dalechampius intelligit nostra aurea mala (*Goldäpfel*), odoris suavissimi, quorum vis credebatur eximia in amoribus, quippe quae pellicerent ad concubitum puellasque ad amorem traherent. Vid. Jos. Scaliger et Petr. Burmann. II. ad Anthol. Lat. Lib. VII. Epigr. LXX. Vol. II. pag. 544 seq. Et mala in genere tanquam amoris symbola adhibita fuisse a veteribus docet etiam Boettiger. V. Cl. in Sabina pag. 219. Ceterum in his mysticis Bacchicis Semelae filiam Thebanum confundi cum Iaccho sive Horo Aegyptio, quem a Titanibus discerptum, sed resuscitatum ab Iside matre, refert Diodorus Bibl. Lib. I. Cap. XXV., pluribus ostendit Sainte-Croix *über die alten Mysterien* Cap. V. pag. 128 seq. [O.]

Cap. XX. — *Ea erat nobis consilium praeterire*] Sic editi cum Salmasio, ut his verbis novum Caput inchoetur. Alii cum praecedentibus jungentes ediderunt: *Talos, speculum* — — — et virginibus aurea sumpta ab Hesperidibus mala erat nobis consilium praeterire. Sed verba *talos etc.* sine dubio pendent a verbis: *cujus rei testimonium argumentumque fortunae, suis prodidit in carnibus vates Thracius*: quod videmus ex loco Clementis et versibus Orphicis modo laudatis. *Ea* itaque rectissime addidit Salmasius. Intelligenda scil. non symbola, sed ipsa mysteria. [O.]

inequitare] i. q. *infultare*. Infra Lib. VII. Cap. XXX.: *Sed frustra, inquit, inequitas nobis. Eodem modo nos dicimus auf eineni herumreiten.* [O.]

Quondam Diespiter, inquit, cum in Cererem suam matrem etc.] Sic Clemens in Protrep. (pag. 13. ed. Potter.): Δηοῦς δὲ μυστήρια, καὶ Διὸς πρὸς μητέρα Δήμητραν ἀφροδίσοι συμπλοκαί, καὶ μῆνις, οὐκ οἶδ' ὅτι Φῶ λοιπὸν, μητρὸς, ἢ γυναικὸς, τῆς Δηοῦς· ἥς δὲ χάριν Βριμῶ προσαγορευθῆναι λέγεται· ἱκετήρια Διὸς καὶ πόμα χολῆς, καὶ καρδιουκίαι, καὶ ἀρρήτουργίαι ταῦτα οἱ Φρύγες τελίσκουσιν Ἄττιδι καὶ Κυβέλη καὶ Κορύβατιν. Τεθριλλήμασιν δὲ, ὡς ἄρα ἀποσπάσας ὁ Ζεὺς τοῦ κριοῦ τοὺς διδύμους, Φέρων ἐν μέσοις ἐξέριψε τοῖς κόλποις τῆς Δηοῦς, τιμωρίαν ψευδῆ τῆς βιαίας συμπλοκῆς ἐκτινύων, ὡς ἑαυτὸν δῆθεν ἐπεμαίν. τὰ σύμβολα τῆς μύθου ταύτης, ἐκ περιουσίας παραπεσθέντα, οἶδ' ὅτι κινήσει γέλωτα, καὶ μὴ γελᾶσαι ἐπεισιν ὑμῖν, διὰ τοὺς ἐλέγχους· ἐκ τυμπάνου ἐφαγον, ἐκ κυμβάλου ἐπιον· ἐκερνοφόρησα· ὑπὸ τὸν παστὸν ὑπέδουον. Ταῦτα οὐχ ὕβρις τὰ σύμβολα; οὐ χλευή τὰ μυστήρια; τί δ' εἰ καὶ τὰ ἐπίλοιπα προσθεῖν; κύει μὲν ἡ Δημήτηρ· ἀνατρέφεται δὲ ἡ Κόρη· μίγνυται δ' αὖτις ὁ γεννήσας οὗτος Ζεὺς τῇ Φερεφάττῃ, τῇ ἰδίᾳ συγκατρί, μετὰ τὴν μητέρα τὴν Δηῶ, ἐκλαζόμενος τοῦ προτέρου μύθου· πατὴρ καὶ Φορεὺς Κόρης ὁ Ζεὺς· καὶ μίγνυται δράκων γενόμενος· ὃς ἦν ἐλεγχθεῖς. Et paullo post: Κύει καὶ ἡ Φερεφάττα παῖδα ταυρόμορφον· ἀμέλει, Φησί τις ποιητῆς εἰδωλικὸς — — — — — ταῦρος

Πατὴρ δράκοντος, καὶ πατὴρ ταύρου δράκων. [Cauter.]

Pro in *Cererem* Codex MS. habet: *inire Cererem*, unde Jof. Scaliger legendum suspicatur: *inire Cererem*. Meursius in Appendice: *inigere Cererem*. [O.]

castitate imminueret genetricem] Sic Lib. IV. Cap. XVI.: *castitatis purae imminuta es sanctitate. ubi vide notas.* [O.]

subfessoris] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XXIII. [O.]

agit incestius res suas] Ita Salmalius. Alii: *incestus*.

[O.]

spumat] MS.: *exspumat*. Vide ad Lib. I. Cap. XVII.

[O.]

ex continua passione Brimo deinceps ut appelletur assumfit] Ita ex Clemente emendavit Arnobium felicissime Guil. Cauterius in Nov. Lectt. Lib. I. Cap. VI. pag. 519. quae correctio probata a P. Leopardo Emendatt. Lib. XVI. Cap. XI. in Lampade Gruteri Vol. III. pag. 331 seq., ut testatur Heraldus, confirmatur etiam auctoritate Codicis MSti. *Brimo*, Βριμῶ, vocatur tum Ceres, tum Proserpina, tum etiam Hecate (ἀπὸ τοῦ βριμῶν) ab Apollonio Rhodio et Lycophrone vs. 1176. ubi vid. Meursi

Conf. C. Barth. ad Statii Silv. Vol. I. pag. 221. Antea legebatur: *ex continua passione primo deinceps etc.* nullo sensu. Idem vocabulum Propertio Lib. II. Eleg. II. vs. 11. restituit A. Turnebus in Adversar. Lib. XI. Cap. XVI. legens:

*Mercurio et sanctis fertur Boebeidos undis
Virgineum Brimo composuisse latus.*

ubi antea legebatur:

*Mercurioque Sais fertur Boebeidos undis
Virgineum primo composuisse latus.*

appelletur est ex emendatione Meursii. MS. habet *appellaretur*. Sabaeus: *appellatur*, male. [O.]

Cap. XXI. — *bene grandibus cum testiculis*] Bene pro valde (ut Gallorum *bien*) etiam apud optimos scriptores, v. c. Ciceronem, occurrere res notissima. Vide Horat. Turfelin. de Particulis Lat. h. v. Apud nostrum et sequioris aevi scriptores nil frequentius. [O.]

Virilitate pignoris visu] Quintilianus Lib. V. Cap. XVII.: *Mancipiorum negotiatores formae puerorum virilitate excisa lenocinantur.* Plinius Lib. VII. Cap. IV.: *Mox barbam et virilitatem provenisse.* Martialis:

Virilitatis damna moeret ereptae.

Sic ἀνδρεία Graecis, ut docet Artemidorus Lib. I. Oneirocrit. Cap. XLVII. [Elmenhorst. et Herald]

et concepti foetus revocatur ad curam] Sic edidit Fulv. Ursinus, probante Stevechio et sequentibus editoribus. Antea legebatur: *et concipit, foetus revocatur ad curam.* [O.]

Liberam] Nomen Proserpinae apud praeficos Latinos. Vide Cic. de Nat. Deor. Lib. II. Cap. XXIII. et in tpp. ad Liv. III. Cap. LV. [O.]

verveceus Jupiter] Ita *verveceum caput* ap. Plautum in Poenulo. Vide Colv. et Oudendorp. in Apulej. Met. Lib. VII. pag. 491. [O.]

redit ad priores actus] *Actus*, scil. incestus et adulterii, quorum paullo ante mentio facta. Facile igitur carere possumus conjectura Meursii et Stevechii rescribentium: *redit ad priores astus.* [O.]

sub obtentu fero] Scribo: *et sub obtutu fero*, sive *nialis: obtentu feri*. Praecedentia enim mihi prae oculis sunt: *in draconis terribilem formam migrat*. Ferum, torvum ac tetricum adpectum ab obtuendo obtutum vocat. Non aliter Apulejus Libro I. Floridorum de Socrate loquens: *Arbitrabatur (ait) homines non ocu-*

lorum, sed mentis acie et animi obtutu considerandos. [Stewech.] Nil mutandum. obtentus, praetextus, ubi falsum aliquid pro vero obtenditur. [O.]

pellaciae] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XXXV. [O.]

tum illum citabimus Tarentinum notumque senarium: Taurus etc.] Hic erat poetae alicujus Tarentini senarius. Nam et Clemens Alexandrinus ejus auctorem facit poetam aliquem εἰδωλικόν: ne quis existimet, versum esse incerto auctore vulgatum. Quare nolim pro *Tarentinum* substitui a nonnullis (Meursio) *tritum*. Auctor hujus versus erat fortasse Rhiuto, Tarentinus Comicus celeberrimus, ἀρχηγὸς τῆς καλουμένης Ἰλαροτραγωδίας, inquit Suidas. [Herald.] Meursius scil. et Elmenhorstius legendum putant: auctorem desiderabit rei tantae (h. e. tam atrocis): *tum illum citabimus tritum etc.* [O.]

Taurus draconem genuit et taurum draco] Jul. Firmicus de errore prof. Rel. Cap. XXVII. (pag. 455. ed. Gronov.): *Sequitur aliud adhuc symbolum, quod pro magno miserorum hominum credulis auribus traditur: Ταῦρος δράκοντος καὶ δράκων ταύρου πατήρ.* [Elmenh.] Conf. locum Clementis allegatum ad Caput praecedens et Sainte-Croix *über die alten Mysterien*, Segm. VI. Cap. IV. pag. 286. vers. Lenz. [O.]

quibus Sebadiis nomen est] Ita MS. Alii Sabaziis. Ed. Lugd. Bat. Sabadiis. Sed et Jul. Firmicus de errore prof. Rel. (pag. 426. ed. Gronov.), ubi de eadem re loquitur, scribit *Sebaziis*. Verba ejus sunt: *Sebaziis colentes Jovem, anguem, cum initiantur, per sinum ducunt.* ubi vid. Jo. Wower. Et *Sebadius* etiam apud Macrobius I. Saturnal. Cap. XVIII.: *Item in Thracia eundem haberi Solem atque Liberum accipimus, quem illi Sebadium nuncupantes magna religione celebrant.* Graece Σαβάζιος. Clemens p. 1.: Σαβαζίων γοῦν μυστηρίων σύμβολον τοῖς μυουμένοις ὁ διὰ κόλπου θεός· δράκων δὲ ἐστὶν οὗτος, διελεκόμενος τοῦ κόλπου τῶν τελουμένων, ἐλεγχὸς ἀκρασίας Διός. Nam ζ Graecorum a Latinis per *d* effertur, pluribus exemplis ostendunt Valefius ad Harpocration. pag. 100. Salmastius ad Julii Capitolini Antonin. Pium Cap. 9. Script. Hist. August. Vol. I. pag. 269. Meursius in Critico Arnob. Lib. V. C. VIII. et interpretes ad Apulej. Met. VIII. pag. 574. Ita in Glossis *Trapezias* — *mensas* pro *trapezas*, *obridium aurum* apud Isidorum pro *obryzo*, *Ladi* pro *Lazi* etc. De Deo Sabazio ejusque cultu conf. Selden, de Diis Syris Cap. III. et Sainte-Croix de Mysteriis vet. l. l. [O.]

dimittitur] Fulv. Ursinus mavult *demittitur*. [O.]

consecratis] quos antea *sacratos* appellavit: *In quibus ar-
cana et tacenda res proditur insinuatque sacratis.* Apulejus Mi-
leſia XI.: *Mane factum eſt et perfectis ſolemnibus, proceſſi duode-
cim ſacratuſ jtolis.* Et: *Hanc Olympiacam ſtolam ſacraſi nuncu-
pant.* Et *sacrari*, τελεῖσθαι. Interpres Irenaei vetuſ Lib. I.
Cap. XVIII.: *Et quaſi myſticum conficiunt cum quibuſdam profa-
niſ diſtionibuſ iſi, qui ſacrantur.* Verba Irenaei erant: καὶ μυſτα-
γωγίαν ἐπιτελοῦſι μετ' ἐπιζήσεων τινῶν τοῖς τελοῦμένοιſ. Et
paulo poſt: *Et haec quidem profantur ipſi, qui ſacrant. Qui au-
tem ſacratur, reſpondet.* Scripſerat Irenaeuſ: καὶ ταῦτα μὲν ἐπιλέ-
γουſιν οἱ τελοῦντεſ· ὁ δὲ τετελεſμένος ἀποκρίνεται. [Herald.]

Cap. XXII. — *quantasque ignominias*] Fulv. Urſinuſ
ed. *quantumque ignominiae.* Sed nihiſ mutandum. *Quantas* pro
quot, ut paulo ante: *Quantaeque inſunt in partibuſ pravuſ turpitu-
dinuſ ſcatebrae ſtagitoruſque,* ubi pro *pravuſ* equidem legenduſ
ſuſpico *parviſ*, h. e. in minimiſ partibuſ eoruſ myſterioruſ, in
den kleinſten Theilen derſelben. Et ſupra Cap. XII.: *O Abdera,
Abdera, dares quantas vias mortalibuſ invidendi,* ubi vide notaſ.
[O.]

Dii ſerant] Ita Meurſiuſ et ceteri cum ſecuti. Antea ode-
batur *differant.* [O.]

*quod genus eſt nullum probri inſame, adulterium nul-
lum*] Stewechiuſ legenduſ ſuſpicatur: *quod genus eſt nullum
probri, inſamiae, adulterium nullum,* probante Heraldō tanquam
propriuſ Arnobianuſ ſtyluſ. [O.]

Ad mulieris nomen properavit Europa] Mulier facta
eſt, quum eſſet virgo. Ita *mulier* ſeparata a virgine: quod non
ſolum noſtrate lingua uſurpamuſ, ſed et Graeci olim lingua ſua
uſurparunt. Sic ruſticula illa apud Theocrituſ (Idyll. XXVII.)
devirginata, virginem veniſſe ait ſe, redire mulierem, γυναῖκα.

Παρθένοſ ἐνθα βέβηκα, γυνή δ' εἰſ οἶκον ἀφέρψω.

Atque haec diſtinctio a vulgo proprie frequentata, et quotidiano
loquendi uſu quaſi ſancita. Tertullianuſ de velandiuſ virginiſ;
*Sed quoniam ita mulieris nomen uſurpant, ut non putent competere
illud, niſi ei ſoli, quae viruſ paſſu ſit; probari a nobiſ oportet,
proprietaſtem ejuſ vocabuli ad ſexuſ ipſuſ, non ad graduſ ſexuſ
pertinere, quo communiter etiam virgineſ cenſeantur.* Arnobiuſ in-
fra Cap. XXIV.: *Quodam, inquit, tempore, quum in Siciliae
pratuliſ purpureoſ legeret nondum mulier ſloreſ et adhuc virgo Pro-
ſerpina.* Optatuſ Milevitanuſ Lib. II.: *Inde revertenteſ Urbanuſ
Formenſiſ, et Felix Idiceuſiſ, invenerunt matreſ, quaſ de caſtimo-
nialibuſ ſecerunt muliereſ.* [Herald.] Conf. Oudend. ad Apulej.
Met. VII. p. 486. [O.]

Electra] Electra Nympha fuit Oceani et Thetidos filia, quae a Jove confuſtrata Dardanum, teſte Ovidio (Faſt. IV. vs. 49.), ſive, ut Dionyſius Halicarn. (Ant. Lib. I. pag. 49.) opinatur, Dardanum et ſaſum peperit. [*Nourr. pag. 595.*] Atlantis filia, quae Jovi Dardanum peperit. Virgilius Aen. VIII. 135 ſeqq.

Dardanus Iliacae primus pater urbis et auctor,

Electra, ut Graji perhibent, Atlantide cretus,

Advehitur Teucros: Electram maximus Atlas

Edidit, aetherios humero qui ſuſtinet orbis. [O.]

Laodamia] Bellerophontis filia, ex qua Jupiter genuit Sarpedonem, Lyciae regem, ut canit Homerus Il. VI. vs. 197 ſq.

Λαοδάμειρή μὲν παρελέξατο μητιέτα Ζεὺς,

Ἥ δ' ἔτεκ' ἀντίθεου Σαρπηδόνα, χαλκοκορυστήν. [Nourr. ibid.]

Catamitus] Vide ſupr. ad Lib. IV. Cap. XXVI. [O.]

in quo ejus non nomen confociatis libidinibus conferatis]

Haec eſt lectio vetuſta, pro qua alii *conſecratis*, Salmalius in ed. Lugd. Bat. *inferatis*. Mihi leviffima mutatione et tranſpoſitione legendum videtur: *quod non ejus in nomen confociatis libidinibus congeratis*. Sic paullo ante: *adulterium nullum, quod in ejus non caput, velut in aliquam congeratis vilem luteamque perſonam. [O.]*

ut videatur prorfus nullam non eſſe cauſam] Meurſius legendum putat: *ullam non eſſe cauſam*. Sed duplicem negationem interdum more Graecorum negare vehementius docuimus ſupra ad Lib. I. Cap. ult. [O.]

criminum ſeges] Sic emendavit Meurſius in Crit. Arnob.

Lib. V. Cap. VIII. *criminum ſeges*, hoc eſt, ager quaſi, e quo innumera vis criminum progerminat. Eodem ſenſu *ſclerum ſeges* apud Prudentium in Hamartigen. et *ſimulorum ſeges* ap. Plautum Aulul. Act. I. Scen. I. vs. 6., ubi vid. Taubmann. pag. 142. Antea legebatur *criminum ſedes*. [O.]

in quem ſpurcitiae ſe omnes ſcencrum colluvionibus derivarent] Editor Lugd. Bat. mutavit: *ſentinarum colluvionibus*. Male. Reſpicit enim Arnobius ad ea, quae ſupra dixerat Lib. IV. Cap. XXXV. de Jove ejusque adulteriis in theatris ſaltatione mimica ab hiſtrionibus repraeſentatis. [O.]

ſed tolerabilis eſſet maleactionis injuria] Prima Arnobii editio habet *malectionis*: inde Gelenius edidit *maleactionis*, quod cum membranae tueantur, retinendum puto, neque audiendos (v. c. Th. Cauterum), qui *maledictionis* nomen ſupponunt. Nam aequae Latinae ſunt, aequae ſcriptori noſtro uſurpata *maledictio*, *maleactio*, *maletractio*. [*Stewech.*] Fulv. Urſinus ed. *maletractationis*. [O.]

in filiam — — — adimmivit] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XIV. [O.]

Cap. XXIII. — *patrem illum Deorum Jovem, aeternam rerum atque hominum potestatem*] Habet a Virgilio, apud quem Venus Lib. X. Aencid. vs. 18.

O pater, o hominum divumque aeterna potestas.

ubi *potestas* pro potente, abstractum pro concreto. Legisse autem videtur Arnobius, ut etiamnum legitur in Codd., et editionibus nonnullis:

O pater, o hominum rerumque aeterna potestas,

Vide Hevne V. S. in Var. Lectt. [Herald. et O.]

ruminantem pallentes herbas] Virgilius Eclog. VI. 54.

Ilice sub nigra pallentes ruminat herbas. [Herald.]

suffragines, talos molli simo perlitum] Haec est palmaria emendatio Fulvii Ursini. Editio princeps: *suffragine, talo mollissimo perlitum*, nullo sensu, pro quo Gelenius: *talos mollissimos perlitum*. Stewechius: *talos mollissimo simo perlitum*. *Suffragines* crurum flexurae in animalibus, ὡν τὰ σκέλη εἰς τὸ ὀπισθεν κάμπτει, ut ait Aristoteles. Vide Plin. Hist. Nat. XI. Cap. XLV. [O.]

tum deinde secreta rimantem ferventi smila] Ita Gelenius. In Romano Codice legitur *ferventi nullas*. Neutrum mihi placet: sed quid pro eo substitui debeat, doctioribus judicandum relinquo. [Canter.] Stewechius Gelenii conjecturam approbans *ferventi smila* explicat quasi nimia famiatione (famiae antiquae pro acuire) calente smila, h. e. scalpello, scalpro, ὑξυτόμῳ κοπίδι. Latini *scilam* vocabant. Vid. Casaubon. ad Sueton. Vitell. Cap. II. pag. 235. Vol. III. ed. Wolfii. Salmasius in ed. Lugd. Bat. edidit: *secreta rimantem illa*, delete *ferventi*, audacius. Magis placet emendatio Heraldii in Curis secundis resurgentis: *secreta rimantem vervecis*. Fortasse scripsit Arnobius: *secreta rimantem vervecina*, vel: *secreta rimantem vervecis ultima*, hoc est, intima, abditissima, ultra quae nihil reperiri poterat. At judicent doctiores. [O.]

summotisque arbutis, circumjectas prolibus diripientem membranulas] Menrsius legendum censet: *summotisque arietis — — — prolibus*, quod conspirat cum stilo Arnobii verba sic transponere amantis. Malim tamen retinere lectionem vulgatam et *prolibus* accipere in dandi casu. *Proles* quid sint, supra explicavimus ad Cap. VI. hujus libri. Pro *diripientem* Stewechius more suo antiquissima et obsoleta vocabula aucupandi legendum suspicatur *diribentem*, quod antiqui dixerunt pro dividere, unde *diribito*:

nium ea pars domus, qua pueri a reliqua familia secludebantur, vel etiam locus, in quo stipendia militibus perfoluta. Vid. Stewech. [O.]

velut quasdam infulas] id est velamenta, quibus utebantur supplices. *στέμματα* Graeci dixerunt, v. c. Homerus in notissimo versu Il. I.:

Στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος.

Optimus Homeri interpres Ovidius in Arte:

Audierat laurumque manu, vittasque ferentem

Pro nata Chrysem non valuisse sua.

Nam laurus, sive olea et vittae, seu vittata laurus velamentum. Hinc *λευκοστεφεῖς ἱκετηρίαί* Aeschylo in Supplicibus. Haec igitur apud Arnobium *infulae* sunt *στέμματα*, velamenta. Glossae: *Infulae* — *στέμματα*. [Herald.]

offerentem] Id est, porrigentem. Velamina enim sua ad eorum, quibus supplicabant, genua protendebant; immo quandoque deponebant. Euripides Iphigen. in Aul. 1216,

Ἰκετηρίας δὲ γούνασιν ἐξάπτω σέθεν.

Etiam aras ipsas, ad quas confugerant, velabant, ut hac eas ratione sanctas magis et inviolatas efficerent. Idem in Heraclidis:

Ἰκέται κἀθύνται παῖδες οἷδ' Ἡρακλέους,

Βωμόν καταστέψαντες, ὡς ὄρας, ἀναΐ. [Idem.]

aut ulla gens inveniri tam irreligiosis potest opinionibus praedita] Stewechius inducit *tam*, cujus omissionis plura quidem exempla in illius aevi scriptoribus. Nolim tamen quidquam mutare. [O.]

quoniam res omnes in antiquae speciem confunderet unitatis] h. e. *uniformitatis* (ut barbare loquuntur), in qua nulla partes variarum figurarum discerni possent. Videtur Arnobius h. l. respexisse ad locum illum Ovidii notissimum Met. I. vs. 6. ubi eodem modo describitur Chaos:

Unus erat toto Naturae vultus in orbe,

Quem dixeret chaos. [O.]

Cap. XXIV. — *Sed non sunt, inquit, Reipublicae nostrae haec sacra*] Inquit pro inquit (quod Fulv. Ursinus conj.) ex editione principe rectissime revocavit Heraldus. De qua loquendi ratione supra jam aliquoties observatum. [O.]

Thesmophoria] De his sacris, quae celebrare foeminis solummodo licebat, exclusis viris, vid. Meurs. in Graecia Feriata et St. Croix *über die alten Mysterien* Segm. VI, Cap. I, pag. 236

seqq. Ceterum in his et sequentibus Arnobius Thesmophoria confundit cum Eleusiniis. Nam quae in sequentibus refert de mysteriorum illorum origine et apparatu omni, haec omnia ad Eleusiniarum religionem pertinent, ut pluribus ostendit Salmastius ad Solin. pag. 527. Contra Clemens, quem in toto hoc loco ad verbum paene exscripsit, bene distinguit τὰ Ἐλευσίνια ἀπὸ τῶν Θεσμοφότηων, ut mox videbimus. [O.]

pervigilia consecrata sunt, et pannychismi graves] Sic emendavit Gelenius monstrum lectionis editionis primae: *et phanniciis migrave*, cui nullus inest sensus. Nec abhorret haec emendatio ab Arnobii stylo unam rem eandemque pluribus verbis exprimentis. Nam *privilegium* et *pannychismus* unum idemque. Glossae: *pervigilium* — παννυχισμός, καὶ ἡ διὰ νυκτὸς ἀγρυπνία. *pannychismi graves* itaque essent pannychismi sacrosancti, *die heiligen, mystischen Nächte*. Vide Sainte-Croix l. l. Segm. V. Cap. IV. p. 203. Fulv. Ursinus edidit: *pervigilia consecrata sunt et pannychia? Ni grave vultis*. Id est, nisi grave est, vultis etc. Heraldus legendum conjicit: *pervigilia consecrata sunt et pannychismi migravere*, hoc est, profecti sunt, a gente scil. Attica. Sed si ita legamus, sensus exit plane alienus ab eo quod dicere voluit Arnobius, nimirum alias nationes ab Attica gente mutuatas fuisse nocturna haec sacra. Atque *migravere pannychismi* significaret exularunt, aboliti in Attica gente atque ad alias sunt translocati, quod autem repugnat historiae. Novimum enim, Eleusinia sacra usque ad Theodosii tempora perdurasse. Mihi Codicis lectio depravatissima, *phanniciis migrare*, dubitationem subiecit, annon fortassis scripserit Arnobius: *quibus gente ab Attica sancta illa pervigilia consecrata sunt et phallica miracula*, hoc est, turpe phalloorum spectaculum, quo sensu *miraculum* occurrit Capite sequenti: *ludibriorum statuit exhilarare miraculis*, ut mox videbimus. Phalloorum publicatio in Eleusiniis notissima. vide Sainte-Croix l. l. pag. 194. vers. Lenz. [O.]

*Athenas — — — — humanitatis artibus studiisque pol-
lentes*] Propertius Lib. I. Eleg. VI.:

At mihi sit tanti doctas cognoscere Athenas.

Lib. III. Eleg. XXI.:

Magnum iter ad doctas proficisci cogor Athenas.

Valerius Maximus Lib. IV. Cap. III.: Licet Athenae doctrina sua glorientur. [Elmenh.] Locutiones *pollere doctrina, studiis, eloquiis*, pluribus exemplis illustrat Savaro ad Sidon. Lib. V. Epist. I. pag. 318. [O.]

quam dicunt alii] Ita Stevechius e MSto, verissime. Alii: *dicent*. [O.]

Quodam, inquit, tempore, cum in Siciliae pratulis etc.] Vide Firmic. de Errore prof. Rel. (pag. 419 seqq. ed. Gionov.) Apollodorus Bibl. Lib. I. Hygin. Fab. 146. Diodorus Sic. Biblioth. Lib. I. pag. 287. (Rhodom.) Ovidius Lib. IV. Fast. 420—620. (qui locus elegantissimus). [*Elmenh.*]

nondum mulier — — et adhuc virgo] Stewechius o Cod. MSto reposuit *virago*. Non male. Sic infra Cap. XXXVII.: *In nemore, inquit, Hennensi quondam flores Proserpina lectitabat, et eodem capite: quae virago jamdudum florum in lectionibus habebatur. Virago proprie mulier fortis, quae viro similis sit et virilia opera faciat, graece ἀντιάνειρα, proprium epitheton Minervae et Dianae. Vide Serv. ad Virgil. Aen. XII. 468. Sed Arnobius etiam de Proserpina usurpat, quae virgo, κόρη, κατ' ἔξοχὴν appellatur a veteribus. Meursius mavult: sed adhuc virgo. [O.]*

per profundae altitudinis specum] Similiter Lactantius Inst. Lib. VI. Cap. IV.: *ut non ante quis fraudem perspicere possit, quam praecipitatus in altitudinem profundam cadat.* ubi hanc loquendi rationem pluribus exemplis illustrat L. Bünnemann. p. 713 seq. Alii legunt: *per profundae altitudinis speluncam. [O.]*

juvit faces geminas flammis comprehensas Aetnaeis] Sic emendarunt Fulvius et Gelenius. Infra Cap. XXXV.: *quid sumptus ignis ex Aetna, comprehensaeque isto faces?* Editio princeps habet: *faces geminas flammis onere pressas Aetneis, nullo sensu. [Herald.]* Conf. Ovid. Met. V. 438. [*O.*]

Cap. XXV. — In istius acquisitionis errore Eleusinos etiam pervehitur fines etc.] Clemens (in Protrept. p. 16. ed. Potter.): Ἀλωμένη γὰρ ἡ Δῆω κατὰ ζήτησιν τῆς Θυγατρὸς τῆς Κόρης, περὶ τὴν Ἐλευσίνα (τῆς Ἀττικῆς δὲ ἐστὶ τοῦτο τὸ χωρίον) ἀποκάμνει, καὶ φρέατι ἐπικαθίζεει λυπευμένη. Τοῦτο τοῖς μουρμένοις ἀπαγορεύεται εἰσεῖν νῦν, ἵνα μὴ δοκοῖεν οἱ τετελεσμένοι μιμεῖσθαι τὴν ὀδυρομένην. ὦκουσιν δὲ τηνικάδε τὴν Ἐλευσίνα οἱ γηγενεῖς· ὀνόματα αὐτοῖς Βαυβῶ, Δυσσάλης καὶ Τριπτόλεμος· ἐτι δὲ Εὐμολπός τε καὶ Εὐβουλεύς. Βουκίλος δὲ Τριπτόλεμος ἦν· ποιμὴν δὲ ὁ Εὐμολπος· συβῶτης δὲ ὁ Εὐβουλεύς· ἀφ' ὧν τὸ Εὐμολπιδῶν καὶ τὸ Κηρύκων τὸ ἰεροφαντικὸν δὴ τοῦτο Ἀθήνησι γένος ἠνδρῆκεν. [*Canterus.*]

qui illud temporis has partes incolebant, terrigenae etc.] Legendum videtur: *atque illud temporis.* ὦκουσιν τηνικάδε τὴν Ἐλευσίνα οἱ γηγενεῖς, ait Clemens Alexandrinus. [*Heraldus.*]

Baubo] Mismam vocat Nicander Alexipharm. 130 seqq. et Antonin. Liberal. Metamorph. Cap. XXIV. ubi vid. Verheyk. pag. 107. ed. Teucher. Auctor Hymni in Cerem, qui Homero

tribuitur, Cererem dicit a Metanira, Celei Eleusinii conjuge, primum recreatam potu, postquam ab Ianiba, Metanirae famula, exlularata esset, vs. 197 — 208. Conf. Schott. ad Procli Chresiomath, Poet. pag. 30. Gierig. ad Ovid. Met. V. 447. [O.]

Triptolemus, Eubuleus, Dysfaules, Eumolpus: *bovm jugator Triptolemus, capellarum Dysfaules vultus, Eubuleus porcorum, gregis lanicii Eumolpus*] Sic e Codice MSto supplevit Salmastius. Celebratissima autem haec in Mysteriis Eleusiniis nomina. Vide Sainte-Croix pag. 108 seq. versionis Lenzii. Pro *Eubuleus*, Εὐβουλεύς, quod Meursius restituit, priores editores habent *Euboleus*, male. Eubuleus frater Triptolemi, Dysfaules pater, teste Pausania Lib. I. Cap. XIV. qui tradit, eos a Cerere frumenta ferendi rationem accepisse, quod ex illis primum filiae raptum cognovisset. [O.]

a quo et gens fluit Eumolpidarum] In Romano Codice legitur: *gens et fluit*, unde suspicor legendum: *gens effluit*. Sic infra: *causae atque origines effluunt*. [Canter.] Ita et Fulv. Ursinus. Hesychius: Εὐμολπίδαι — εἴτως αἱ ἀπὸ Εὐμόλπου ἐκλαλοῦντο, τοῦ πρώτου ἱεροφαντήσαντος. πολλοὶ γὰρ γεγονόσιν ὁμώνυμοι Εὐμολποι. [Herald.] Conf. Meurs. Eleusin. Cap. XIII. [O.]

et qui postea floruerunt caduceatores, hierophantae atque praecones] Videtur caduceatores et praecones appellare τοὺς κήρυκας, atque his duobus vocabulis vocem graecam exprimere voluisse. Sed cum hierophantas interferat, sane suspicio est, *caduceatores* illum a praeconibus distinguere voluisse. Quare existimo, caduceatores hic eos appellari, qui in his sacris σπονδοφόροι dicebantur, quos etiam cum praeconibus conjungit Pollux: ἱεροφάνται, δαδοῦχοι, κήρυκες, σπονδοφόροι. Et certe σπονδοφόροι sunt caduceatores. Clemens Alexandrinus Protreptico: ὁ σπονδοφόρος καὶ διαλλακτήρ, καὶ σωτὴρ ἡμῶν λόγος. [Herald.] Atqui σπονδοφόροι sunt sacerdotes libationes offerentes, ut liquet ex laudato Pollucis loco Lib. I. Cap. I. Segment. 35. Conf. Sainte-Croix pag. 145. vers. Lenzii. Videtur itaque prior explicatio praeferenda. [O.]

hierophantae] Hesychius: ἱεροφάντης — μυσταγωγός, ἱερεὺς ὁ τὰ μυστήρια δεικνύων. Nempe ὁ τὰ ἱερά φαίνων, qui sacra et symbola τοῖς τελουμένοις ostendebat. Plutarchus in Alcibiade: ἀπομιμούμενον τὰ μυστήρια, καὶ δεικνύοντα τοῖς ἑαυτοῦ ἑταίροις ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἔχοντα στολήν, στανπερ ἱεροφάντης ἔχων δεικνύσι τὰ ἱερά. Atque hic erat ceterorum sacerdotum antistes. Ait Plutarchus in Numa Pompilio, Pontificem Maximum apud Romanos eum obtinuisse inter sacerdotes locum, quem προφήτης, vel ἐξηγητής, aut potius, inquit, ἱεροφάντης obtinebat apud Graecos: ὁ δὲ

μέγιστος τῶν Πουτιφίμων, οἷον ἐξηγηταῦ, καὶ προφήτου, μάλλον δὲ ἱεροφάντου τάξιν ἐπέχει. Ergo prophetae et hierophantae idem erat officium. Sed hoc videtur fuisse discrimen, quod hierophanta ὁ Φαίμων τὰ ἱερά, quatenus officio fungebatur, erat etiam προφήτης, quatenus scil. mysticam religionem explanabat; at vero subjectos etiam habebat προφήτας καὶ ἐξηγητάς, quorum opera quandoque utebatur, quorumque officium erat siparia reducere, simulacrum initiatis ostendere, et ea interpretari, quae in mysticis obscura sunt. [Herald.] Conf. Sainte-Croix l. l. Segm. IV. Cap. I. pag. 132 seqq. [O.]

praecones] Harpocratiō: Κήρυκες γένος ἐν Ἀθήναις ἀνομασμένον ἀπὸ κήρυκος Ἑρμοῦ. Diodorus Siculus Libro I. ait, Cerycas similes esse Aegyptiorum pastophoris: Eumolpidas autem Aegyptiorum sacerdotibus: atque rem inde Athenas fuisse translataim. Ceryces igitur constituebant quasi sacrosanctum aliquod collegium. Eumolpidae autem sacerdotes erant. [Herald.] Intelligit Arnobius sine dubio Hieroceryces, quorum erat tertia dignitas in Eleusiniis post Hierophantas et ἀρχοῦχος. Vid. Sainte-Croix l. l. [O.]

Igitur Baubo illa etc. etc.] Hunc locum pene ad verbum expressit ex Clemente Alexandrino Arnobius nosier. Clementis verba haec sunt (in Protrept. pag. 17. ed. Potteri): Καὶ δὴ (οὐ γὰρ ἀνήσω μὴ οὐχὶ εἰπεῖν) ξενίσασα ἡ Βαυβὼ τὴν Δηῶ, ὀρέγξει κυκεῶνα αὐτῇ· τῆς δὲ ἀναινομένης λαβεῖν, καὶ πιεῖν οὐκ ἐβελούσης· πενθήρης γὰρ ἦν· περιαλγῆς ἡ Βαυβὼ γενομένη, ὡς ὑπεροραθεῖσα δῆθεν, ἀναστρέλλεται τὰ αἰδοῖα, καὶ ἐπιδεικνύει τῇ θεῷ· ἡ δὲ τέρπεται τῇ ὄψει ἡ Δηῶ· καὶ μόλις ποτὲ δέχεται τὸ ποτόν, ἡσθεῖσα τῷ θεάματι. Ταῦτ' ἔστι τὰ κρύφια τῶν Ἀθηναίων μυστήρια· ταῦτά τοι καὶ Ὁρφεὺς ἀναγράφει. [Canter.]

fitienti adoris oggerit potionem cinnum.] Sic edidit Salmastius ad vestigia Cod. MSti, qui habet *fitienti adori*, unde alij fecerunt *fitienti ardori*: huiusque emendationis rationem reddit in Exercitt. Plinianis in Solin. pag. 232. *Potio adoris* est cyceon, cui ador sive polenta vel hordei tostii farina erat admixta. Vid. Fest. et Nonius h. v. Quae correctio confirmatur etiam locis Ovidii et Antonini Liberalis, ubi eadem tractatur fabula. Sic illē Met. V. 449 seq.

Prodit anus, Divamque videt, Iymphamque roganti

Dulce ledit, tosta quod coxerat ante polenta.

Liberalis autem Met. Cap. XXIV.: καὶ αὐτὴν ὑπὸ πολλοῦ καύματος ὑποδέχεται Μίσμη, καὶ διδοῖ ποτόν ἔδωρ, ἐμβαλοῦσα γλήχωνα καὶ ἀλφειτον εἰς αὐτό. ubi vid. Verheyk. Conf. Scholiast. Euripid. Orest. ad vs. 962. Vulgata lectio *fitienti ardori* defendi

quidem posset verbis illis ex Capite II. ejusdem libri de Fauno et Pico: *sitis aliquando ardore siccatos, atque ut aestum possent irrigare venarum, fluente ipse per fontium.* Sed longe praetero emendationem Salmasii talibus auctoritatibus fultam. [O.]

cinnam, cyceonem quam nuncupat Graecia] Nonius v. *concinari*: *Cinnus potioris genus ex multis liquoribus confectum diu solet.* Graeci cinnam vocant κιννάμων. Hesych. et Suidas in κιννάμων. Eustath. in Homeri II. λ. [Elmeh.] Potio confecta e tosta polenta, melle, vino, floribus herbisque variis. Vid. Heinf. et Burmann. ad Ovid. l. I. Munker. ad Lactant. Argum. Delrio ad Senec. Hercul. Oct. vs. 1097. Fischer. Ind. Theophrasti h. v. Verheyk. ad Antonin. Liberal. l. c. *Cocetum* vocat Tertullianus adv. Valentinos Cap. XII. *Cinnam* restituit Canterus ex MSto. Alii *cynam*, male. [O.]

nec eam fortuna perpetitur valetudinis meminisse communis] Ita Gelenius et Heraldus in Curis II., sequentibus ceteris. Editio princeps: *fortunam*, nullo sensu. [O.]

ne fastidium] Cod. MS.: *ane*. Legendum fortasse: *anus ne*. [Herald. in Curis II.]

ineluctabile propositum] quo quis dimoveri nequeat, ut bene explicat C. Barthius ad Stat. Theb. V. 45. Vol. III. pag. 50. [O.]

ludibriorum statuit exhilarare miraculis] Festus: *Miracula, quae sunt digna admiratione, dicimus, antiqui in rebus turpibus utebantur.* ubi vid. in tpp. Conf. quae observavimus ad Caput praecedens et Meursium Lib. V. Cap. IX. [O.]

*partem illam corporis, per quam secus foemineum et fo-
bolem prodere et nomen solet acquirere generi, eam longiore
ab incuria liberat.*] Ita reposuit ex MSto Lud. Caric. Antea
legebatur: *per quam sexus foemineus.* Vide supra ad Lib. I.
Cap. LIX. Behotius in Apophoretis Lib. III. Cap. V. legendum
censet: *parte illa corporis* — — — — — *eam* (scil. Cere-
rem) *longiore ab incuria (ἀδελμία) liberat*, male, ut mox videbi-
mus. Verba: *et nomen solet acquirere generi, eam longiore ab
incuria liberat*, dedi ex emendatione Gelenii. Cod. MS. habet: *ge-
neri, cum longiore etc.* Stewechius edidit: *genericum; longiore
etc.* Salmasius: *nomen generi, tum longiore.* Quid sit *eam par-
tem ab incuria liberare*, ignorare se fatetur Stewechius, pro *in-
curia* substituens *interula*. At explicat id nobis Artemidorus in loco
simillimo Oneirocrit. l. lib. I. C. XLI.: Τὸ δὲ λάσιον — — — —
γυναικῶν χηρείαν μαυτεύεται, ἀμελέστερον γὰρ διάγουσι καὶ δαπύνον-
ται, ἐπειδὴ μὴ παρῆ δι' οὗ ἀσκοῦσι τὰ σώματα. ubi vid. Rigalt.
pag. 25. Vol. II. ed. Reiff. Partem itaque illam *ab incuria*, hoc

est, ἀπὸ τοῦ λασίου, liberat Baubo, pilis in ea filvescentibus vel evulsis, vel detonsis novacula. Igitur maximopere fallitur Behotius verba *eam* — — — *ab incuria liberat* ad Cererem referens. Nam ita si interpretemur, omnia fiunt luxata ac conturbatissimus verborum ordo. *Partem illam* — — — *eam* etc. scitus est pleonasmus. Similiter Plautus Pseudolo Act. I. Scen. V. vs. 114.: *Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit, eam circumducam lepide lenonem.* Livius Lib. I. Cap. XIX.: *regno ita potitus urbem novam conditam vi et armis, jure eam legibusque et moribus de integro condere parat.* Iterumque de Lucretia Lib. I. Cap. LVIII.: *cultrum quem sub veste habebat, eum in corde defigit.* Quae loca citavit Gronovius Obsf. Lib. I. Cap. XXII. quem virum doctissimum in toto hoc loco illustrando et explicando consentire mecum, magno cum gaudio animadverti, cum jam observationes hasce chartae tradidissem. De v. *sylvescere* et similibus in *asco, esco, isco* desinentibus multus est Dresenius ad Jos. Ican. de Bello Trojan. I. vs. 7. pag. 4. ed. Perizonii. Sed jam manum tollo ab rebus hisce obscaenis ac turpibus. [O.]

facit sumere habitum puriorem] Behotius legendum censet: *vadit sumere habitum*, de veste accipiens. Sed haec verba cum praecedentibus esse conjungenda, sequentia et in speciem *levigari* etc. aperte ostendunt. Sensus itaque est: *facit sumere* (eam scil. partem) *habitum* (hoc est, adspectum, vultum) *puriorem*. [O.]

et in speciem levigari nondum duri atque striculi pusionis] *duri*, id est, hirti et pilosi. Sic Juvenalis Sat. II. 11.:

*Hispida membra quidem et durae per brachia setae
Promittunt atrocem animum.*

et Sidonius Apollinaris Lib. I. Epist. II.: *dura brachia*, hoc est, setis aspera, ubi vide Savaron. pag. 12. Pro *striculi* Meuvsius reponit *istriculi* e Glossis Philoxeni, ubi *istriculus* exponitur ἰστροκύριος. Sed ut Spanus pro Hispanus, *Spalis* pro Hispalis, *strio* pro histrione, ita etiam *strix* pro hystrix, (vid. Grot. ad Martian. Capell. Lib. VI. p. 201.) et *striculus* pro hystriculus, ἰστροκυριτικὸν ab hystrix, quasi parvus hystrix, cujus animalis nota pilorum densitas et asperitas. Eodem sensu *ericium* pro hirsuto et hispido dicit Varro apud Nonium. *Nondum striculus pusionis* est itaque nondum pilis vestitus. Vide, qui de hoc verbo multus est, Salmasium ad Tertullian. de Pallio pag. 244 seq. et ad Script. Hist. August. Vol. I. pag. 219 et 288. [O.]

redit ad Deam] Cod. MS. habet *redita*, unde Stewechius fecit: *redit ita ad Deam*, non male. [O.]

atque pubi affigit oculos diva] *Atque* veteribus sonasse illico, *confestim*, significatione temporis, demonstratum est a me Lib. I. de Particulis linguae Lat. ubi haec Plauti Menaechmis explicavi: *Nam ego quidem postquam illam dudum tibi dedi, atque abii ad forum.* Cicero Lib. II. de Legg.: *Si in jus vocet, atque eat.* Virgilius Lib. I. Georg. 203:

— — — — — *si brachia forte remisit,*

Atque illum in praeceps prono rapit alveus amni.

Si lubet, vide et Nonium et Agellium Lib. X. Cap. XXIX. [Steuwech.] Conf. J. Fr. Gronov. ad Liv. Lib. XXVI. Cap. 39. et Heyn. V. S. ad Virgilii l. l. Ingratissima quidem est repetitio τοῦ *atque*, sed Arnobio, scriptori parum polito, facile condonanda: nisi in praecedentibus verbis *atque omnia illa pudoris loca* etc. pro *atque* malimus legere *adeoque*. *Pubes* pro parte pudenda, ut saepius. Virgil. Aen. III. 427:

Prima hominis facies et pulchro corpore virgo

Pubes tenus. [O.]

Cap. XXXVI. — *Threicii vatis]* Orphei, quem *vatem* appellat Arnobius, non tantum poetam, sed etiam μεταγωγὸν significans, quia τὰς Θεῶν τελετὰς, Decorum ceremonias, instituisse fertur, teste Pausania in Boeoticis, Tatiano Cohort. adv. gentes initio et aliis. [O.]

et cantando per secula generi publicavit humano] *Cantando* est datus gerundii pro *ad cantandum*, nisi malimus legere: *quos cantandos per secula* etc. [O.]

Sic effata etc.] Versus hos transtulit Arnobius ex Clemente Alexandrino, apud quem in Protrept. pag. 17. ed. Potteri, et iisdem fere verbis apud Eusebium in Praeparat. Evangel. Lib. II. Cap. V. ita legitur:

Ὡς εἰποῦσα, πέπλους ἀνεσύρετο, δεῖξαι δὲ πάντα
Σώματος οὐδὲ πρέποντα τύπον· παῖς δ' ἦεν Ἰαυχός.
Χειρὶ τέ μιν ῥίπτεισκε γελῶν Βαυβοῦς ὑπὸ κόλπαις.
Ἦ δ' ἐπεὶ οὖν μείδησε θεὰ, μείδησ' ἐνὶ θυμῷ,
Δέξατο δ' αἶσλον ἄγγελος, ἐν ᾧ κικεῶν ἐνέκειτο.

In quorum versuum vel lectione vel sententia constituenda multum et forte plus satis elaborarunt viri docti, v. c. Dan. Heinsius ad Clementem, Paul. Leopardus Emeudd. Lib. VI. C. XXV. (in Gruteri Lampade Vol. III. pag. 125 seqq.) Salmastius ad Solinum pag. 527 seq. Jo. Cornel. de Pauw ad Anacreont. pag. 131. et Jo. M. Gesner. ad Orphei Fragmentum XVI. pag. 475. ed. Hermannii. Nos in re turpi et obscœna brevitati studentes ea solummodo adferemus, quae ad Arnobium illustrandum et emendandum proxime spectant. Ante omnia monendum, Arno-

bium carminis hujus Orphici paraphrasin potius quam strictam interpretationem dedisse, vel potius illos versus aliter legisse, ac Graeca habent Eusebii et Clementis exemplaria. Iacchi enim, cuius Orpheus meminit vs. 2., apud nostrum nulla mentio. Et omnino Orphica multo sonant verecundius et honestius quam Arnobiana. Quare probabilis est sententia Dan. Heinſii, homines religiosos, quos verborum pudebat, versus hos interpolasse, Arnobium autem vera et genuina poetae Graeci verba ita legisse:

Ἦς εἰποῦσα, πέπλους ἀνεσύρατο, θεῖζε δὲ πάντα
 Σώματος οὐδὲ πρέποντα τύπον, παιδιῶν ἀνδρός·
 Χεῖρὶ τέ μιν ῥίπτασκεν ἢ Βαυβῶ ὑπὸ κάλποις.
 Ἦπιή οὖν μείδησε θεὰ, μείδησ' ἐνὶ θυμῷ,
 Δέξατο δ' αἶολον ἄγγος, ἐν ᾧ κυκεῶν ἐνέκειτο.

Sed jam singula videbimus. [O.]

Sic effata sinu vestem contraxit ab imo] Sic habet editio Lugd. Bat. e correctione Dionys. Lambini ad Lucret. Lib. VI. pag. 784. Alii: *Sic effata simul* etc. [O.]

Objecitque oculis formatas inguinibus res] Ita exprimit Arnobius verba graeci poetae: σώματος οὐδὲ πρέποντα τύπον. Nam talis παρατιλμός, qui, teste Suida, in deliciis fuit Atheniensibus antiquis, inverecundae mulieris nota. Vide Aristoph. in *Lysistrata*. *res* sensu obsceno. Vide supra ad Lib. III. Cap. X. et Lib. V. Cap. XI. [O.]

Quas cava succutiens Baubo manu] Syllabarum quantitatem in hoc versu neglectae variis conjecturis succurrere conati sunt viri docti. Dan. Heinſius legendum censet: *Quas cava succutiens Bacchi manu* etc. *manu* nominativus Iucretio frequentatissimus pro *manus*. Joannes Auratus mavult: *Quas cava succutiens Bacchi manu*, exprimere volens verba Orphici carminis: — παῖς δ' ἦεν Ἰακχος· Χεῖρὶ τέ μιν ῥίπτασκεν etc., ut sensus sit, puerum Iacchum sive Bacchum, quem Ceres lactaverat, Baubus pudenda contrectavisse. Sed, ut rectissime docet Heraldus, nihil est mutandum. Numeri enim neglecti apud illius aevi poetas innumera exempla exsunt. Quod Orpheus uno verbo ῥίπτασκεν exprimit, id Arnobius reddidit tribus verbis, *succutere, plaudere, contrectare*. [O.]

nam puerilis Ollis vultus erat] Ita ex MS. Reg. reposuit Heraldus, rectissime. *ollis*, scil. rebus, vel partibus, quas Baubo fecerat sumere habitum puriorem et in speciem levigari nondum duri atque striculi pusionis. Antea legebatur *olli*. [O.]

contrectat amice] h. e. leniter palpat. [O.]

mollita] Graece ἠπίη. Ita enim legendum in versu 4to Orphici carminis pro Ἡ δ' ἐπέι. ἠπίος i. q. πρᾶος, interprete Hesychio. [Dan. Heinsf.]

poclum] Ita gubernaculum ap. Virgilium, *ferracla*, *vernaculi*, *siblae*, *siblatoria*, pro *ferracula*, *vernaculi*, *sibulae* etc. et alia sexcenta. Vid. Salmal. ad Script. Hist. Aug. Vol. I. pag. 871. [O.]

Perducit totum cyceonis laeta liquorem] *Perducit*, id est, ebibit. Juvenalis Sat. VI. 427.

— — — — *de quo sextarius alter*

Ducitur ante cibum.

et Plautus Amphitryon. Act. I. Scen. I. ME.: *Cadus erat: inde implevi hirneam.* SOS.: *ingressus est.* ME.: *Eam ego ut matre fuerat natum vini eduxi meri.* [Stewech. et Elmenh.] Non solum *ducere* et *perducere* ita usurparunt, sed etiam *trahere*. Seneca in Agamemnone:

Merumque in auro veteris Affaraci trahunt.

Sic ἄλαιον et σπᾶν Graecis, v. c. Aristophani et Athenaeo. [Herald.] Conf. Lambin. ad Lucret. Lib. VI. pag. 784. L. Bünemann. ad Lactant. Inst. Lib. VII. Cap. XXVII. pag. 993. et Io. Rhod. in Lexico Scriboniano h. v. [O.]

Quid Erichtheo sati] Haec est antiqua lectio, quam mutare invitis Codd. non ausim. Salmasius edidit: *Quid Erechthidae o cati*, ex emendatione Fr. Pithoei. Similiter Apulejus Lib. X.: *Quare autem et illud iudicium apud legiferos Athenienses, catos illos et omnis scientiae magistrōs.* ubi vide notas pag. 747. ed. Oudendorpii. [O.]

cives Minervii] Id est Athenienses. Hyginus Fab. 275. Servius ad Lib. I. Georg. pag. 60. et Lib. III. Aeneid. pag. 494. [Elmenh.]

tam confossis] Ita Livius Lib. V. Cap. XI.: *Et tamen eos tot iudiciis confossos praedamnatosque venire ad populi iudicium.* ubi vid. Doering. Metaphora ducta a gladiatoribus. [O.]

Non est ista falsa suspectio] Sic emendavit J. Lipsius Epistol. Quaest. Lib. III. Epist. XV. eamque lectionem confirmat etiam Codex MStus. Antea edebatur *susceptio*. Fulv. Ursinus ed. *suspicio*. Sed *suspectio* idem significat. Vide P. Burmann. ad Quintilian. Declam. I. 2. Stewech. ad Vegetium de Re Milit. Lib. III. Cap. VI. pag. 253 seq. ed. Vesal. Fr. Oudendorp. ad Frontin. Strategem. Lib. I. Cap. VIII. pag. 105. Munker. ad Fulgent. Mythol. III. prooem. Ed. Lugd. Bat. dedit *subscriptio*. [O.]

Eleusiniorum vestrorum notas et origines producant turpes, antiquarum elogia literarum] Scribo: *Eleusiniorum vestrorum notae.* vel: *notas et origines producam.* [Meursf. pag.

169.] Non animadvertit scil. Meursius, *elogia* esse h. i. nominativum. [O.]

ipsa denique symbola] Clemens Protreptico (pag. 18. ed. Potter.): Τὸ σύνθημα Ἐλευσινίων μυστηρίων· ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, καὶ ἔκινάλαθου εἰς κίστην. Καλά γε τὰ θεάματα καὶ θεᾶ πρόποντα. [*Elmenh.*] Quod appellat *symbolum* hoc loco Arnobius, σύνθημα dicit Clemens Alexandrinus. Erant nempe sacerdotum quaedam *συνθήματα* et signa, quibus se invicem internoscebant. Apulejus *Apologia*: *Ceteris autem clarissima voce profiteor, si qui forte adest eorundem solemnium mihi particeps, signum dato, et audiat licet, quas ego afferrem. Nam equidem nullo umquam periculo compellor, quae reticenda accepi, haec ad profanos enuntiare. Et quemadmodum in militia signorum duo erant genera, vocalia et muta, ita in his sacris. Ac vocale est, quod habemus haec: muta sunt apud Apulejum quaedam, nempe quae a sacerdotibus accipiebant sacrati. Apulejus eadem *Apologia*: *Sacrorum pleraque initia in Graecia participavi. Eorum quaedam signa et monumenta tradita mihi a sacerdotibus sedulo conservo. Nihil insolitum, nihil incognitum dico. Vel unius Liberi putris symmystiae qui adesti, scitis, quid domi conditum celetis, et absque omnibus profanis tacite veneremini. Appellat signa et monumenta, nimirum quibus se internoscebant, ut observabam modo, et quibus etiam arcana illa sacramenta in memoriam sibi revocabant. Unde eadem appellat memoracula eodem libro; et propter priorum illam causam crepundia, id est, γωνώσματα, ut optime interpretati sunt veteres magistri. [Herald.]**

Jejunavi, atque ebibi cyceonem, ex cista sumpsi etc.]

Sic e Clementis verbis emendavit locum Hadrianus Junius Animadv. Lib. VI. Cap. XXIII. Antea legebatur *exta sumpsi*, vitiosissime. Pleniorum harum ceremoniarum descriptionem qui videre cupit, consulat Jo. Meursii *Eleusinia* Cap. X. et *Sainte-Croix de Mysteriis vet.* Segm. V. Cap. I. [O.]

Cap. XXVII. — miserorum insignia [Editio princeps habet *miseriarum*. Talem hominem describit Terentius Eunuch, Act. II. Scen. II. vs. 5.

Video sentum, squalidum, aegrum, pannis annisque oblitum. [O.]

quas inter aures castas sine venia nefas est et sine honoribus appellare praefatis] Praefatur honorem, qui turpe aliquid diciturus excusandi sui gratia verbis utitur veniam petentibus, ut: ignosce, pace dicam tua, et similibus. vide P. Manut.

in Cic. ad Fam. Lib. IX. Epist. XXII. verba: *Nos autem ridicule si dicimus, ille patrem strangulavit, honorem non praefatur; si de Aurelia aut Lollia aliquid, honos praefandus est.* Formulam praefandi honoris in rebus obscurois conservavit nobis Quinctilianus Declam. III.: *Tuis honor sit habitus sanctissimis auribus.* Respondet nostrum: mit *Respect* zu melden. [O.]

Quidnam quaeso in spectu tali' etc.] Sic ed. Lugd. Bat. e correctione levissima et felicissima Stewechii. *Spectus*, *us*, vocabulum antiquum, qualia amat Arnobius. Festus: *Spectu sine praepositione Pacuvius in Duloreste usus est, cum ait: amplius rubicundo colore, et spectu protervo ferox.* ubi vid. Dacer. Conf. G. J. Voss. Etymol. Rom. v. *Specio* et Gesner. in Thesaur. Editio princeps habet *specu*, unde alii refluxerunt *spectaculo*. [O.]

verendisque] Sic emendavit Th. Canterus pro *reverendisque*, quod antea legebatur. *Verenda*, αἰδέσθαι, vox aliquoties usurpata Plinio majori et minori. [O.]

irridentes cavillantesque depromere] mimice illudentes. Prudentius in Martyrio Laurentii:

*Impune tantas furcifer
Strophas cavillo mimico
Te nexuisse existimas,
Dum scurra saltas fabulam?*

Glossae: *cavillatio*, κακοήθεια, εἰρωνεία. [Herald.] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XXXVI. [O.]

Cap. XXVIII. — *circumhiscere*] id est, hiante ore circumspicere, ut bene explicat Gesnerus in Thesaur. Ceterum verbum hoc ἀπαξ λεγόμενον. [O.]

tricas, quemadmodum dicitur, conduplicare Tellenas] Varro apud Nonium (v. *tricas*): *Putaseos non citius tricas Atellanarum, quam id extricatuos?* Dici videntur *tricas Atellanarum* mimorum stropharum, quibus tergiversari et effugere consueverunt. At in quibusdam Nonii libris MS. observant legi *tricas Tellenas*, sicque haec Arnobii lectio confirmatur. Et haustum fortasse proverbium e Graecorum fontibus, apud quos τὰ τοῦ Τέλληνος ἀείδειν dicuntur, qui ineptam cantilenam identidem inculcant. [Herald.] Aliter et, ut mihi quidem videtur, rectius, ac Heraldus et Hadrianus Junius in Supplemento ad Erasmi Adagia Centur. V. Proverb. 68., explicat hoc proverbium Aufonius Popina in Notis ad Varronis fragmenta Vol. II. pag. 350. ed. Bipont.: „*Tricae Tellenae* (inquit ille) παρεπιμαδῶς dicuntur res impeditae et intricatae, a Tellenae, urbe antiqua Latinorum, quam Ancus Martius rex vi cepit.“ [O.]

dum pudor me habet Alimontia illa proferre mysteria etc.] Clemens Alexandr. in Protrept. (pag. 29. ed. Potteri): Ἄλλα τὰ μὲν ἐπὶ Σάγγρα μυστήρια, καὶ τὰ ἐν Ἀλιμοῦντι τῆς Ἀττικῆς, Ἀθήνησιν περιώρισται· αἰσχος δὲ δὴ κοσμικὸν οἱ τε ἀγῶνες καὶ οἱ Φαλλοὶ οἱ Διονύσω ἐπιτελούμενοι, κακῶς ἐπινεννημένοι τὸν βίον. *Alimontia* edidit Salmastius ad vestigia Codicis MSti, qui, teste Cantero, habet: *alimoniae illa proferre*, unde Gelenius fecit: *alma illa proferre mysteria*. Priusnam veram loci sententiam intellexit Pithoeus corrigens, *Alimuntis illa etc.* *Alimus* Atticae pagus. [O.]

quibus in Liberi honorem patris ithyphallos subrigit Graecia] Lucianus de Dea Syria Cap. XVI.: Φαλλοὺς Ἕλληνες Διονύσω ἐγείρουσι· ἐπὶ τῶν καὶ τοῖνδὲ τι φέρουσι, ἀνδρας μικροὺς ἐν ξύλου πέποιημένους, μεγάλα αἰδοῖα ἔχοντας. καλέονται δὲ τὰδε νευρόσπαστα. ἔστι δὲ καὶ τὸδε ἐν τῷ ἱερῷ, ἐν δεξιᾷ τοῦ νηοῦ· κἀθῆται σμικρὸς ἀνὴρ χάλκεος, ἔχων αἰδοῖον μέγα. ubi Scholiastes vetus: Τῷ Διονύσω ἐορτὴν ἀγούτες οἱ Ἕλληνες Φαλλοῖς ἐτίμων αὐτόν. Φαλλὸς δὲ ἐστὶν ἐν δέρματι ἐρυθροῦ σχῆμα αἰδοῖου ἀνδρός. καὶ τούτο περιτίθειν ἑαυτοῖς, καὶ ἐν τοῖς τροχῆλοις καὶ ἐν τοῖς μέσοις μηροῖς, καὶ ἔκωρχοῦντο τιμῶντες ἐν τούτου τὸν Διόνυσον. cum quo consentit Suidas: Φαλλοὶ—αἰδοῖον σύκινου, ὕστερον δὲ ἐκ δερμάτων ἐρυθρῶν, σχῆμα αἰδοῖου ἔχον ἀνδρῶν etc. [Elmenh.] Praecedebat in illis pompis et, ut ita dicam, processionibus ἢ κληφῆρος: sequebatur deinde ὁ Φαλλοφῆρος: subsequiebantur postea οἱ ἄδοντες τὸ Φαλλικόν. Totum hujus nefandae superstitionis mimum habes apud Aristophanem in Acharnensibus. [Herald.] *Subrigit* restituit Arnobio Jan. Guilielmus Quaest. in Plauti Curcul. Cap. V. (in Lampade Gruteri Vol. III. Part. II. pag. 367.), verissime. Nam haec emendatio confirmatur iis, quae infra dicit Cap. sequenti: *totam interroget Graeciam, quid sibi velit hi phalli, quos per rura, per oppida mos subrigit et veneratur antiquus*. Glossae veteres: *subrigit*. ὑπορροῖ, ὑποστηρίζει. *subrigo*, ἀναβιβάζω, ἀνορῶ. Virgilius de Fama: *tot subrigit aures*, significans idem quod Terentius: *Arvige aures, Pamphile*. Antea legebatur *subrugit*, quod explicabant de viris rauca voce et mascula carmina ithyphallica canentibus. Pro *ithyphallos* Salmastius edidit *phallos*, sed mutare equidem nihil ausim. Nam aperte distinguit phallos ab ithyphallis Scholiastes Luciani l. I: Φαλλοὶ δὲ εἰσιν οὔτοι πάντες, ἰθύφαλλοι δὲ εἰς τοὺς μηροὺς ἐπ' εὐθειᾶν ἀποδεσμούμενοι. Sic etiam diversum erat metrum phallicum et ithyphallicum, ut docet Jos. Scaliger ad Priapeja Carm. 56. Sensus itaque nostri loci hic erit: Graecia ithyphallos (scil. ἐν μηροῖς) subrigit in honorem Liberi, et incunculis talibus per vicos et oppida positis territoria cuncta florescunt. [O.]

territoria] Menius legendum suspicatur *tectoria*, male. Nam infra: *quos per rura, per oppida mos subrigit.* [O.]

atque admiratus res tantas puris semper in sensibus menticulosa observatione custodi] Nam sacra illa arcana summa religione et εὐλαβείᾳ cautissima in animo esse continenda, nec sine magno peccandi metu vulganda existimabant. Iul. Firmicus Lib. IV. Mathes. Cap. XVI.: *Explicaturo mihi nunc doctrinae hujus veneranda secreta, quae divini veteres cum maxima trepidatione dixerant, quaeque obscuritatis ambagibus involuta reliquerunt, ne publicata divina scientia ad profanorum hominum notitiam perveniret, intento animo et quieto, nec aliis rationibus occupato, quidquid illi dixerint, in hoc tractatu facillimis rationibus intimetur.* Hic tantus horror, tamque attonita reverentia in mysteriis praecipue. Generaliter autem in omnibus sacris metus aliquis et attonita reverentia. Unde jubebantur εὐφραμείν, nec solum favere linguis, sed mentem ipsam tacite custodire. Quintilianus in Declamationibus: *In templo vero, in quo verbis parcimus: in quo animos componimus: in quo etiam tacitam mentem nostram custodimus, pulsare, velut in solitudine, velut in secreto quodam, non est ferendum.* [Herald.]

Cum inter homines, inquit, esset adhuc Nyfius et Semelius Liber] Liberi nomen ab adulterina manu huc accersitum reor, eo quod istiusmodi epithetis solis, nullo adjecto substantivo, libenter usum observo hunc scriptorem. *Semeleium* vocat Bacchum a matre, de quo nos supra notavimus: pariter pro Jove Saturnium cognominavit non semel. Nyfium quoque vocat Liberum ab urbe Nyfa, sive ea Arabiae, seu Indiae est, ubi a Nymphis educatum fabulantur. [Stewech.] Nyfius non ab urbe Arabiae Nyfa, sed potius Nyso, illius patre. Nam Cicero (Lib. III. de Nat. Deer.), post quem auctor noster quinque Dionysos sive Liberos recenset, diserte adserit: *quintium Nyso natum et Thione.* [Nourr. pag. 394.] De Nyfa et Baccho Nyfio loci classici sunt ap. Diodor. Bibl. I. Cap. XV. (ubi vid. Wesseling.) et Lib. III. Cap. LXXVII — LXX. [O.]

nosse inferos expetivit etc. etc.] Hunc similiter locum a Clemente auctor noster mutuatus est (pag. 29 seq. ed. Potter.): *Διόνυσος γὰρ καταλθεῖν εἰς ἄδου γλιχόμενος, ἡγνόει τὴν ὁδόν· ὑπισχεῖται δ' αὐτῷ φράσειν Πρόσσυμος τοῦνομα, οὐκ ἀμισθεῖ· ὁ δὲ μισθὸς οὐ καλὸς, ἀλλὰ Διόνυσον καλὸς· καὶ ἀφροδίσιος ἦν ἡ χάρις ὁ μισθὸς, ἐν ἧτεῖτο Διόνυσος. Βουλομένῳ δὲ τῷ θεῷ γέγονεν ἡ αἰτήσις· καὶ ὅη ὑπισχεῖται παρέξειν αὐτῷ, εἰ ἀναζεύξοι, ὄρκῳ πιστωσάμενος τὴν ὑπόσχεσιν. μαθὼν ἀπῆρεν· ἐπανήλθεν αὖθις· οὐ καταλαμβάνει τὸν Πρόσσυμον· ἐτεθνήκει γάρ. ἀφοσιούμενος τῷ ἔραστῇ ὁ*

Διόνυσος, ἐπὶ τὸ μνημεῖον ὄρμα, καὶ πασχητιᾷ. κλάδου οὖν συκῆς, ὡς ἔτυχεν, ἐκτεμῶν, ἀνδρείου μορίου σκευάζεται τρόπον· ἐφέζεται τε τῷ κλάδῳ, τὴν ὑπόσχεσιν ἐκτελῶν τῷ νεκρῷ. Ἰπόμνημα τοῦ πάθους τούτου μυστικόν, Φαλλοὶ κατὰ πόλεις ἀνίστανται Διονύσῳ· εἰ μὴ γὰρ Διονύσῳ πομπὴν ἐποιοῦντο, καὶ ἔμνεον ἄσμα, αἰδοίοισιν ἀναιδέστατα εἴργασται. αὐτὸς δὲ Ἀΐδης καὶ Διόνυσος, ὅτεψ μαίνονται καὶ ληναΐζουσιν, οὐ διὰ τὴν μέθην τοῦ σώματος, ὡς ἐγὼ οἶμαι, τοσοῦτον, ὅσον διὰ τὴν ἐπονείδιστον τῆς ἀσελγείας ἱεροφαντίαν. [*Cancerus.*]

Profummus] Variant in nomine auctores, qui eandem enarrant fabulam. Πρόσουμνον, *Profumnum* cum nostro et Clemente appellat etiam Gregorius Nazianzenus Στηλιτευτ. β. Pausanias Corinthiacis pag. 80. et Nonnus in Expositione profanarum Historiarum, quarum Gregorius meminuit, vocant Πολύμνον. Theodoretus in Curatione Græc. Affect. et sermone VIII. de Martyribus et Tzetzes in Lycophron. vs. 212. Πολύύμνον. Phavorinus v. Ἐνόρχης Πολυσύμνον. Hyginus tandem Poet. Astron. Lib. II. Cap. V. *Hypolipnum* vel *Hypolyunum*, mendose; pro quo Munkerus et Jo. Wowerius scribendum existimant *Polyhyrnum* et apud Tzetzen Πολύύπνον. [*Elmenhorst. et D. Heinsf. ad Clement. Wowerius ad Firmic. de Errore prof. Rel. pag. 428. ed. Gron.*] Meursius leg. *Polymnus*. [*O.*]

fatis pronus] *fatis* pro nimis, ut supra observavimus ad Lib. II. [*O.*]

expeditionis] Ita Stevechius restituit ex Membranis. Verbum familiare Arriobio, mutuatum scil. ac diverse tralatum a re militari. Supra Lib. III.: *ut venationum praeputens habeatur in expeditionibus Diana*. Antea legebatur *expetitionis*. [*O.*]

ex viventium numero index ille decedit] Sic emendarunt Gelenius et Stevechius. Antiqua lectio erat: *ex viventium numero index inde decedit*, quam tuetur Heraldus, sublata tantummodo particula *inde* repetita ex praecedenti *index*. [*O.*]

Evius] Acron ad Horat. II. Od. XI. 17.: *Ita Liber pater dictus eo, quod, cum Dii bellum cum gigantibus gererent, primus in leonem conversus occidit gigantem, ex quo facto eum Jupiter ita laudavit: Euhye, hoc est, bone fili; graece enim υἱός filius dicitur; haec vox etiam Bacchis in sacris trahebatur, ut Virgilius Euhye*. Conf. H. Column. ad Ennii Fragment. pag. 407. ed. Hessel. pag. 265. [*O.*]

Qui ut fidem completeret pacti, et jurandi solveret religione se juris] Atqui solutus erat jurandi religione juris eo mortuo, cui obsequium promissum erat. Nihilominus en religiofus Deus vult aliquid etiam praeter officium adjicere. Haec quum

εἰρωνικῶς dicit Arnobius, ostendit tamen, quam religiose jusjurandum veteres observarint: qui etiam idcirco, ne se vel tantilla aberratione polluerent, quam jusjurandum concipiebant, verba sua attente considerabant et expendebant; et ne qua tamen calumnia aliter explicari possent, mente se potius quam lingua jurare affirmabant, id est, in ea quae sentirent tantum, jusjurandum concipere se, non item stricto verba esse capienda. Erat idcirco formula usitata: *si sciens fallo*. Et quia τὸ δυνατὸν solum praestatur, idcirco et hujus conditionis mentionem quandoque faciebant. Praeterea ne post mortem etiam eorum inanes tacita vi obligari viderentur, mortem etiam excipiebant. Hinc Achilles in Iliad. A. vs, 38 seq.:

Οὐτις, ἐμεῦ ζῶντος καὶ ἐπὶ χροῦ δερκομένοιο,

Σοὶ κείλης παρὰ νηυσὶ βαρείας χεῖρας ἐπίσει. [Herald.]

Observa hic *in* et *transpositionem* verborum insolitam: *jurandi solveret religione se juris*, pro *solveret se religione jurisjurandi*. Simile exemplum supra jam observavimus. [O.]

et sicorum ex arbore ramum validissimum praefecans dolat, runcinat, levigat etc.] Minucius Felix Cap. XXIII.: *Deus enim ligneus, rogi fortasse vel infelicis stipitis portio, suspenditur, caeditur, dolatur, runcinatur*, ubi vid. Wower, pag. 259. ed. J. Gronov. Tertullianus Apologct. Cap. VII.: *At in Deos vestros per omnia membra validius incumbunt asciae et runcinae et scobinae*. *Runcina* instrumentum fabrilis, (planulam semibarbari dicebant,) quo tabulae sive asseres raduntur vel potiuntur. Graece ῥυκάνη, Gallice *rabot*, Germ. *Hobel*, unde *runcinare*, *runcina* polire, [O.]

subdit, infidit] *Stewechnus* mavult *subdit*, male, nam *subsiders* et *infidere* h, l. unum idemque. Contra *subdo*, ἔρε, scil. sibi: *sich etwas unterschieben*, [O.]

Lascivia deinde furientis assumpta] Verissimam hanc Cod. MSti lectionem Arnobio reddidit idem *Stewechnus*, (De v. furire vide supra ad Cap. III. et ad Lib. I. Cap. II.) Antea edebatur: *Lascivia deinde luxuriantis*. [O.]

huc atque illuc clunes torquet] scil. ad patiendum stuprum. Glossae: *Clunes*, τυγαί. Juvenalis Sat. II. vers. 20.:

— — — — et de virtute locuti

Clunem agitant,

Priapeja Epigr. XVIII.:

Quae clunem tunica tegente nulla

Latius optius altiusque motat. [Elmenh.]

Conf. P. Burmann. II. in Appendice Notarum ad Anthol. Lat. Vol. I. pag. 743. [O.]

quod jamdudum in veritate promiserat] Veritatem personis vel rebus fictis, simulationi, inani ostentationi exquisitè opponi, multis exemplis illustrarunt Gronovius Obfl. Lib. IV. Cap. VII. Markland. ad Stat. V. Silv. V. 39. Salmasius ad Script. Hist. Aug. Vol. I. pag. 821. Ernesti in Clav. Cic. v. *veritas*, et Ruhnkenius ad Rutil. Lup. pag. 92. Sic nosier infra Lib. VI. Cap. X.: *potest ut hic flavus sit, qui in veritate habet oculos caecos.* [O.]

Cap. XXIX. — *Heraclito testi*] Ita ed. Lugd. Bat. Antea: *Heraclito ut testii.* Vide Clementis locum supra laudatum. [O.]

quid sibi velint hi phalli etc.] Sic Stewechius edidit e MSto Codice, qui habet *hi valli.* Priores editores *ithyphalli.* Vide ad Cap. praecedens. Ceterum quid moverit Graeciam phallos in honorem Liberi erigere, explicat nobis Scholiafles Aristophanis ad Acharnenses vs. 245. Alias causas physicas afferunt mysteriorum interpretes philosophici, Plotinus, Jamblichus, Eusebius. Vide Sainte-Croix l. l. pag. 208 seqq. ed. Lenz. [O.]

inveniet causas eas esse, quas diximus] Salmasius edidit: *inveniet causas et eas res esse, quas diximus.* [O.]

Praetextatis] id est, pueris praetexta adhuc et bulla utentibus. Ita Juvenalis Sat. IV. vs. 78.: *praetextatus adulter.* Vid. Macrob. I. Saturn. Cap. VI. qui locus de ea re classicus. [O.]

quas Liber induxerit pactiones suis cum amatoribus] Similiter Julius Firmicus (qui in toto hoc capite cum nostro conferendus) de Errore prof. Rel. pag. 428.: *Muliebria patitur aliquis, et effoeminato corpori solatium quaerit? Videat Liberum amatori suo post mortem etiam promissae libidinis praemia imitatione flagitiosi coitus repraesentantem.* [O.]

ex iisdem feminibus fratres] Genus masculinum tanquam dignius saepissime sub se concludere foemininum, docet R. Bentley ad Horat. I. Serm. I. 100. Sic Digest. II. 10, 38.: *Lucius et Titia fratres.* Tacit. Annal. XII. 4.: *Fratrumque (Silani scil. et Juniae Calviniae) non incestum sed incusoditum amorem ad insaniam traxit.* Liv. XXXVII, 3.: *Legati ab Ptolemaeo et Cleopatra, regibus Aegypti.* [O.]

concubitus, lectulos] *concubitus* tanquam glossèma delendum existimant Meursius et Heraldus. Equidem nolim delere in Arnobio amante tales sermonis abundantias. [O.]

audientia tota claudenda est] *Audientia* pro aures, ut supra Lib. III. Cap. XXIX.: *quem (Janum) in cunctis antepositis precibus, et viam vobis pandere Deorum ad audientiam creditis.* [O.]

Ubi enim primam perfectamque naturam etc. etc.]
Respicere videtur Arnobius ad locum illum notissimum Terentii
in Eunuchio Act. III. Scen. V. vs. 38 seqq.:

*Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura
haec, Jovem*

*Quo pacto Danaae misisse aiunt quondam in gremium im-
brem aureum.*

*Egomet quoque id spectare coepi: et quia consimilem lu-
serat*

*Jam olim ille ludum, inpendio magis animus gaudebat
mihi,*

*Deum sese in pretium convertisse, et per alienas te-
gulas*

Venisse clanculum, per pluviam fucum factum mulieri.

At quem Deum? qui templa caeli summa sonitu concutit.

*Ego homuncio hoc non fecerim? ego vero illud fecerim
ac lubens. [O.]*

*Cap. XXX. — qui Deos esse] Stewechius conj.: qui
Deos hos esse. [O.]*

*cum si verum fiat atque habeatur examen] Meursius
mavult: cum si rerum fiat etc. [O.]*

*quam si aperte hoc facere confessis maledictionibus
combibissetis] combibere h. l. significat penitus sibi in animum
inducere. Eodem sensu imbibere ap. Lucretium III. 1009.:*

*Qui petere a populo fasceis saevasque secureis
Imbibit.*

et VI. 70.:

— — — non quod violari summa Deum vis

Possit, ut ex ira poenas petere imbibat acreis. [Herald.]

Ed. Lugd. Bat. habet *coimbibissetis*, nescio an ex MSto. Composi-
tiones verborum ex *con* familiares quidem Arnobio, ut supra
ostensum ad Lib. II. Cap. XVIII. Sed h. l. nihil mutare ausifm,
cum *combibere* translate occurrat etiam ap. Cic. de Finibb. III.
Cap. XVIII. Pro *confessis* Stewechius mavult *contextis*. Cod.
MS. habet *contestis*. Et notum litteras *st* et *x* saepissime per-
mutari ab librariis. [O.]

*fidem rebus non accommodat involutis] Πολλά γὰρ τὰ
κακόβουτα εἶδέναι, ἢ τε ἀδηλότης καὶ βραχὺς ὦν ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου.
Perstringit enim Protagorae sententiam. [Herald.]*

*subscivis tamen accumulatur laudibus] Ita restituit Cante-
rus, confirmante etiam Codice MSto, pro subscivis, quod in edi-
tis erat. Subscivum vel subsecivum dicebant agrimensores, quod*

superest extra lineam normalem, hoc est eam, quae latus quadrati claudit. Nam limitatio redigebatur ad quadraturam. Vide W. Goesii Antiquitt. Agrar. Cap. XII. in Scriptt. Rei Agrariae pag. 102 seqq. Etiam apud futores dicebantur *subsecira ea, quae de wateria praecedentes quasi supervacua abjiciebant*, a subseco, are, pro quo antiqui dicebant *subfeco, ara*. Vid. G. J. Voss. Etymol. Rom. v. *subfivium*, et interpp. ad Cic. Orat. Philipp. II. Cap. VIII. pag. 414. Vol. VI. ed. Graev. Hinc translate *subsecivae horae, operae* ap. Cic. l. 1., *tempora, studia*, et hoc loco *subsecivae laudes*, hoc est, laudes, quae hic in censuro non veniunt, aliae, diversae ab iis, quas vos Diis vestris vel tribuitis, vel tribuendas illis expectatis aut postulatis, *anderweitige Lobsprüche*. [O.]

Cap. XXXI. — *propagatores*] Fulv. Ursinus ed. *propugnatores*. [O.]

num ex his quempiam] Gelenius et Salmasius ediderunt: *unum ex his quempiam*. [O.]

vel nominis saltem auctoritate] Meursius conj.: *vel numinis* etc. [O.]

scitulos pusiones] Vide supra ad Cap. VI. hujus libri, et Oudend. in Apulej. Met. Lib. VII. p. 486. [O.]

venustissimis lineis] *Lineae*, lineamenta corporum, *Gesichtszüge*. Metaphora ducta a pictoribus. Vide Salmas. ad Solini Prooem. Exercitt. Plinian. pag. 5. et quae nos supra observavimus ad Lib. III. Cap. XIII. [O.]

inhoneste] Ita Elmenhorstius et ed. Lugd. Bat. ex emendatione Meursii. Antea *injuste*. [O.]

abscissos] scil. (κατὰ) genitalia. [O.]

sepulturas etiam meruisse terrenas] Γήινων τάφων τυχεῖν. Hoc enim mereri heic, locisque aliis infinitis. [Herald.] Vide ad Lib. I. Cap. III. [O.]

Deorum in contumelias crimina] Ita Canterus ex MSto. Antea: *in contumelias*. [O.]

nostri nominis causa] Hoc loco confirmatur, supra Lib. I. Cap. V. legendum esse: *nostri nominis effectum est causa*. [O.]

Cap. XXXII. — *rerum in sectatione*] Equidem puto scribendum una voce *rerum* (h. e. nostrarum religionum) *in in-sectatione*. [O.]

nec quas facile quis possit ingenii vivacitate perno-scere] Vivacitatem appellat saepe Arnobius animi promptitudinem et robur: quomodo et *pectus vivum* (supra Lib. III. Cap. VI., ubi vid. notas). Nam contra tardi homines quasi mortui videntur. Servius ad Lib. VI. Aeneid.: *In sano enim corpore*

alia est vivacitas mentis, in aegro pigrior. [Herald.] Vide J. Fr. Gronov. Observat. Lib. III. Cap. IV. pag. 352. ed. Platneri. [O.]

[*sed allegoricis sensibus etc.*] Vid. Plato in Cratylo, Theodoret. Serm. III. contra Graecos p. 44 et 45. Firmicus de errore prof. Rel. Clemens Recognit. Lib. X. pag. 163. [Elmenhorst.]

[*Veneris complexiones*] Meursius corrigere voluit: *Cereris complexiones.* Male. *Veneris complexiones sunt complexiones Venerae, amatoriae, περιπλοκαὶ πορνικαί,* nil amplius. [O.]

[*Jovem pro pluvia, pro tellure Cererem nominat*] C. Barthius ad Stat. Theb. IV. 758. pag. 1256. legendum conjicit *Rheam*, cum sequatur statim mentio *filiae*, Cereris scil. At supra Cap. XX. legimus: *Diéspiter cum in Cererem suam matrem libidinibus improbis atque inconcessis cupiditatibus aestuaret, nam genetrix haec Jovis regionis ejus ab accolis traditur.* Nihil igitur mutandam. [O.]

[*qui raptam Dite a patre Proserpinam*] Firmicus l. l.: *Fugam substianiam volunt Proserpinam dicere, quia fruges hominibus, cum feri coeperunt, profunt.* [Elmenh.]

[*non (ut veris) in turpissimos appetitus*] Ita Fulv. Urbinus e Cod. MS. Editio princeps: *non ut Cereris, corruptissime.* Gelenius: *non vi Cereris.* [O.]

[*Cap. XXXIII. — Nam quoniam rectas accipere lectiones pudet, dederet, decursum est in has partes*] Ita Salmastius. Codex MStus habet: *indecorum est in has partes*, nullo sensu. Sabaeus et Gelenius correxerunt: *inclinatum est, in has partes.* Stevechius supplet: *pudet, dedecet, indecorum est, itum in has partes.* Heraldus: *inde cotum (antique pro cautum) est in has partes*, et in Curis II.: *itur in has partes.* Equidem Salmastiana emendationis vestigia sequens propius ad Codicis MSti lectionem sic emendaverim: *inde cursum est in has partes. lectiones* hoc loco sunt scriptorum sententiae, quo sensu Tertullianus hanc vocem usurpat aliquoties. [O.]

[*in verborum eminentium significatione*] Stevechius conjecit *emanantium*, male. Nam *verba eminentia* bene opponuntur *obscurae sensuum menti.* [O.]

[*Ac ne tamen videamur inspicere, quale sit istud quod dicitur, nolle*] Construe: *Attamen ne videamur nolle inspicere, quale sit istud quod dicitur.* [O.]

[*si modo commodare patientiam vultis*] Meursius legendum putat: *commodare patientiam*, i. e. obedientiam. Sed cum hoc vocabulum nulla scriptorum veterum, sed Criticorum tan-

tummodo id in Agellio, Cassiodoro, Salviano, Pandectis etc. restituentium auctoritate fulciatur, nolim contra Codicum fidem mutare *patientiam*, i. e. aures patientes. [O.]

primum allegorico genere] *primum* hoc loco prorsus abundat, cum praecesserit: *primum illud a vobis* — — — *exquirimus*. [O.]

unde est vobis cognitum, vel unde intimatum? In consilium scriptores advocare vos scilicet? aut tum in eorum pectoribus latitabatis etc.] Sic edidi ex interpunctione Heraldii et Oberthürrii. Antiqua lectio erat: *unde est vobis cognitum, vel unde intimatum in consilium scriptores advocare? vos scilicet tum in eorum pectoribus latitabatis etc.* [O.]

intimatum] Glossæ: *Intimare* — γυνώσκειν. Martianus Capella de Nupt. Philol. Lib. VI. p. 192.: *Quæ etiam ipsos edocui, quod nunquam fere accidit, Romuleis ut potero vocibus intimabo*. Lib. VII. p. 136.: *Cuncta ejus auribus intimavit*. Usus hæc voce Apulejus et Firmicus Astron. Lib. VI. Cap. XII. Prudentius in Martyrio Rouani, Aelius Spartianus in Pescennio Nigro Cap. VII. [Elmenh.] *Cognitum et intimatum differunt, intimare, γυνώσκειν, ἐμφανίσκειν, φανερώσκειν: intimatum igitur τὸ φανερώσκειν, cognitum τὸ γυνώσκειν δι' ἡμῶν*. Sic eodem libro *scire et cognoscere* distinguit Arnobius, vide, qui de h. v. multus est, Herald. Adversar. Lib. I. Cap. III. pag. 7 sq. nec non Casaubon. et Salmaf. ad Script. Hist. August. Vol. I. p. 405 seq. [O.]

inter veritate capta] *Ime*is familiaris Arnobio pro *intercepta veritate*, ut alii corrigunt, male. Ita *adquæsitum* pro *adquilitum*, *aedifacere* pro *aedificare* etc. [Stewech.]

ut, quod illi noluerunt, vos velitis intelligere, vos scire etc.] Meursius hæc ita transponit: *ut, quod illi noluerunt vos intelligere, velitis vos scire etc.* Non male. [O.]

Cap. XXXIV. — *panditis*] Ed. Lugd. Bat.: *expanditis*. [O.]

Cap. XXXV. — *si accommodum ducitis*] *accommodus* i. q. simplex *commodus*. Virgilius Aen. XI. 522 seq.:

Est curvo anfractu vallis, accommoda fraudi

Armorumque dolis. [O.]

omnes de Diis fabulas] Ita Salmasius ex emendatio Meursii. Antea legebatur: *omnes de his fabulas*. Heraldus in *Curis* II. mavult: *omnesne has fabulas*. [O.]

id est singulas] Delet hæc Meursius tanquam interpretamentum τὸν *omnes*. [O.]

totas ambifarias] Sic emendavit Gelenius, sequentibus ceteris. Cod. MStus habet: *an bifarias*, quod tuetur Stewechius. [O.]

et pro Libera ac patre Dite, submerſionem feminis atque jactum] Veriſſima haec emendatio debetur Meurſio. *Libera* eſt Proſerpina, ut ſupra oſtenſum. Antea legebatur: *et pro Libero et patre Dite*, quae lectio Fulv. Urſinum movit ſequentia ita corrigere: *ſubmerſionem feminis atque vini jactum*. [O.]

Brimo] Sic reſtituit Th. Canterus ex MSto, ut ſupra Cap. XX. ubi vide Notas. [O.]

comprehenſaeque iſto faces] *iſto*, ſcil. igne, quae Codicis MSti lectio confirmatur verbis praecedentibus. Cap. XXIV.: *ſumit faces geminas flammis comprehenſas Aetneis*. Antea edebatur *comprehenſaeque iſtae faces*. [Stew. et O.]

quid novatio] Veriſſimam hanc Codicis MSti lectionem, temere ſollicitatam a Stewechio, qui ſcribendum ſuſpicatur *quid nudatio*, bene defendit Salmaſius ad Aelii Lamprid. Heliogabal. Cap. XXXI. Script. Hiſt. Aug. Vol. I. p. 871. *Novare* ap. Latinos eleganter pro nitidare et quaſi nova facere. Valerius Flaccus:

*Hic ſale purpurco, vivaque nitentia Lympha
Membra novat.*

Hinc *barbam novare*, i. e. expolire et quaſi novam facere: *novaculum* infirumentum, quo barba novatur et raditur cutisque expolitur. Bene itaque *novatio*, id eſt, *levigatio pudendorum*, quae fecerat ſumere habitum puriorem, ut ſupra dixit Cap. XXV. [O.]

neque poteſtis ſupponere] Ita Meurſius pro *opponere*, veriſſime. Nam antea dicit: *quid oporteat ſubjici*. Adhaeſerat ſi fini praecedentis dictionis, et *o* pro *u* more ſuo ſcripſerat librarius. [O.]

nec alterum rerum vocare contextum] Revocavi in textum lectionem hanc editionis primae proxime accedentem ad ſcripturam Codicis depravatam: *nec alterutrum — — — contextum*. *Alterum*, diverſum, mutatum, ut ap. Horat. II. Od. X. 14.:

*Sperat inſauſtis, metuit ſecundis
Alteram ſortem bene praeparatum
Pectus.*

vocare pro advocare, recipere ad veſtram, ſcil. cauſam. *Rerum contextus* eſt rerum continuatio, cum omnia inter ſe conſentiant et inter ſe apta ſunt. Ita Cic. de Finibb. Lib. V. C. XXVIII.: *Et hercle mirabilis apud illos contextus rerum: reſpondent extrema primis, media utriſque, omnia omnibus*. Senſus itaque noſtri loci hic erit: niſi poteſtis alium, plane diverſum a vero tenorem rerum nexumque advocare ad veſtram cauſam, *wenn ihr nicht einen ganz andern Zuſammenhang der Dinge annehmen k nnenet*.

Quod non intelligentes mutarunt Gelenius: *neq. ad rerum vocare contextum*, scilicet singula; Stewechius: *neque ad alterum rerum vocare contextum*; Heraldus et Meursius: *neque ad rerum vocare contextum*; editor Lugd. Bat.: *neque ad alterum sensum rerum vocare contextum*. [O.]

Cap. XXXVI. — *caeterum partes alias esse communiter scriptas*] Id est, simpliciter et communem ad intelligentiam. Nescio igitur, cur hunc locum interpolare voluerint. [Herald.] Fulv. Ursinus ed.: *uniter scriptas*. Lugd. Bat.: *communiter conscriptas*, nescio an e Codice MSto. *Communiter itaque idem est quod nos dicimus populär.* [O.]

urbana est ista subtilitas, et quibuslibet brutis patens] C. Bärthius in Adversar. Lib. XXIX. Cap. XIV. legendum censet: *urbana est ista subtilitas: at quibuslibet Brutis patens*. Putat scil. vir doctus, jocari hic verbisque ludere Arnobium et, quia urbanam dixerat subtilitatem, Bruti, urbani rectoris et primi Consulis, nomen ambiguo sensu ponere, quod vitium in altera sapientem, stolidum altera significatione indicat. Sed hac emendatione non opus habemus, si *urbanam subtilitatem* interpretemur non facetam et elegantem, sed levem, joculari subtilitatem (*gemeine, abgedroschne Subtilität*). Vide Victor. Var. Lectt. IV. 12. J. Fr. Gronov. de Sestert. Lib. IV. Cap. IX. p. 318 seqq. et Ernesti in Clav. Cic. v. *urbanus*. [O.]

differitas] Sic restituit L. Carrio ex MSto. Alii: *differentia*. Vide supra ad Lib. II. Cap. XVI. [O.]

Cap. XXXVII. — *flores Proserpina virago lectitabat*] *virago* ex MSto addidit J. Meursius, probante Herald. [O.]

nam quadrigae, currus] Meursius conj.: *quid quadriga currus*, adjective. Sed apud Arnobium haud infrequentes tales sermonis abundantiae. [O.]

ut in aliud subito converteretur historia] *Subito*, quod in prioribus editionibus abest, primus e Cod. MS. in textum revocavit Th. Canterus. [O.]

suis hic moribus et conditionibus dicta sunt] i. e. moribus et conditionibus Diis illis propriis. Frustra igitur locum sollicitavit Stewechius legendum suspicans: *suis hic notionibus et conditionibus dicta sunt*, ut supra Lib. I.: *pestilentiam, grandines qua potuit notione signare*. Fulv. Ursinus conj.: *nominibus et distinctionibus*. [O.]

ad verum Jovem] Meursius leg. conj.: *ad verbum Jovem*. Male. [O.]

Cap. XXXVIII. — *conversionem non potest in allegoricam duci*] Sic e MSto Codice restituit Canterus. Antea legebatur: *in allegoriam*. Quid si legamus cum Elmenhorstio *conversione non potest in allegoriam duci?* [O.]

Potest quidem proscriptio, quemadmodum Tullius ludit, pugna dici appellarique Cannensis] Cicero pro Roscio Amerino Cap. XXXII.: *Te pugna Cannensis accusatorem sui bonum fecit. Multos caesos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Servilium vidimus.* [Elmenh.]

quae gesta est dudum, pugna esse non potest eadem eademque proscriptio] Fulv. Ursinus et Stewechius conj.: *quae gesta est dudum pugna, pugna esse non potest etc.* [O.]

Cap. XXXIX. — *Unde igitur probamus historias has rerum esse gestarum conscriptiones*] Etiam hic vox deest. Scribo: *omnes allegoricas rerum etc.* Lege praecedentia et videbis. [Meurf.]

vel quae in abdito tradunt gentes] Audax est nec necessaria conjectura Salmalii: *vel quae in abdito traduntur initiatis.* [O.]

Pinus illa sollemniter, quae in Matris infertur sanctum Deae] Et hoc loco Stewechius corrigere vult *sanctuarium*. Male. Vide supra ad hujus libri Cap. VI. et XVI. [O.] Jul. Firmicus de errore prof. Rel. (pag. 457. ed. J. Gronov.): *In sacris Phrygiis, quae Matris Deum dicunt, per annos singulos arbor pinea caeditur, et in media arbore simulacrum juvenis subligatur.* [Elmenh.] Meurfius mavult *in matris* — — — *Deum*, recte: nam constanter ita eam appellat noster. [O.]

sibi Attis virum — — — *abstulit*] *virum*, i. e. *vi*lia, ut supra observavimus. [O.]

Phallorum] Ita MS. Alii: *Ithyphallorum.* [Elmenh.]

Nebriidarum familiam pellicula cohonestavit hinnulae] Non memini uspiam legere familiam ullam in Attica hoc nomine fuisse. Sed Arnobius, vel auctor ille, unde sumpsit, quum legisset Νεβριδῶν familiam in Coa insula, (vid. Stephan. Byzant. v. Κῶς) eam in Atticam transtulit, quia Cereris sacris qui initiabantur, hinnulei pellicula, quam Graeci νεβρίδα vocant, cingerentur. Bacchus vel Iacchus in illis initiis Cereris Atticis simul colebatur, cujus ministri et bacchae νεβρίδας gestabant, ut ex infinitis auctorum testimoniis patet. In Eleusiniis itaque mysteriis, quae communia Cereris et Iacchi fuere, νεβρίδες etiam ab initiantibus usarpatae. Νεβρίδεις hoc vocabant et νεβρισμόν. Vide Harpocracionem in ea voce. Confudit itaque τοὺς Νεβρίδας Coenses (dictos a Nembro, Hippocratis magni avo, ut docet L. Holstenius ad Stephan. l. l. pag. 181.) et τοὺς νεβρίζοντας At-

ticae. [*Salmaf. Exercit. Plin. in Solin. pag. 607.*] Heraldus *Nebri*das dictos putat Cereris myſſas, eo quod Ceres filiam quae-rens et per terrarum vaſitates oberrans hinnuli pellicula con-necta fuerit, cujus autem rei, quod ſciam, nulla apud veteres mentio. Sed Bacchi et bacchantium inſigne hinnuli pilis. Clemens Alexandr. in Protrept. ἤκς, ὡ παραπλήζ, μὴ θύραν σκηρι-πτόμενος· μὴ κικτῶ ἀναδούμενος, ῥίψον τὴν μίτραν· ῥίψον τὴν νε-βρίδα, σφρόνυσον. Pro hinnulae Fulv. Urſinus edidit *hinnulea*. [O.]

ſi rebus actis etc.] Idem Fulvius: *ſi o rebus actis etc.* [O.]

qui ſibi ritum religionis affixerint] Meurf.: *affinxerint*. Male. Sic enim Arnobius infra Lib. VI. Cap. I.: *conſueſtis crimen nobis maximum impietatis affigere.* et Cap. XXVI: *torpedine in perpetuu affigeretur.* ubi male Meurfius: *affligeretur*. [O.]

Cap. XL. — labem imbris e coelo] *labem* h. l. i. q. lapſum. Nihil amplius. [O.]

madorem] Vide ad Lib. I. Cap. II. [O.]

rei ruſticae de opere proloqui] Veriſſimam hanc lectio- nem primus e Codice MSto eruit Stewechius, qui tamen ma- vult legere: *de opere loqui*. Antea edebatur: *Cum nota Ditis patris rei ruſticae Dei proloqui*, ineptiſſime. Quis enim unquam dixit Ditem patrem Deum rei ruſticae? [O.] Scribo: *cum nota Ditis patris et rei ruſticae Dei*, pro *Deae*. Sic Lib. III.: *Dianam, Cererem, Lunam caput eſſe unius Dei triviali germanitate pronuntiant*. Sic Virgilius:

Descendo ac ducente Deo flammam inter et hoſtes.

Conf. Macrobi. Saturn. Lib. III. Cap. VIII. [*Meurf. pag. 174.*] Sed in Appendice accedit idem lectioni Codicis MSti. [O.]

atque ſcaturiginem iſtam vocis et ſtrepitum foedae lo- quacitatis amittere etc.] Codex MS. habet: *quam ſcaturigi- nem etc.*, unde Stewechius locum ſic reſinxit: *quam ſcaturigi- nem iſtam vocis et ſtrepitum foedae loquacitatis emittere*. Non male. [O.]

Cap. XLI. — Antea mos fuerat allegoricas dictiones honeſtiſſimis ſenſibus obumbrare, res turpes et foedas pro- latu honeſtorum conveſtirier dignitate] Dedi lectionem anti- quam, quae ſenſum bonum et expeditum habet, ſcil. *morem* fuiſſe allegoricas dictiones (obſcoenas nimirum) honeſtiſſimis ſenſibus ſive explicationibus obumbrare. Meurfio placet *obum-*

brari, quod etiam mihi placet ob sequens convestirier. Salmasius autem, nescio an Codicis MSti nifus auctoritate, sic edidit: Antea mos fuerat in allegorica dictione, honestissimis sensibus obumbrare res turpes, et foeda prolatu etc. [O.]

commemorantur] Sic optime Meursius et Salmasius pro commorantur. [O.]

ut quod olim pravitas foedorum verecundia contegebatur, nunc verniliter turpiterque dicatur dignorum elocutione mutata] Dedi lectionem Codicis MSti merito revocatam a Salmasio et, si postrema verba dignorum etc. exceperis, sanissimam. Primus editor Sabaeus omnia mutavit audacissime sic edendo: ut quod olim pravitas foedae rei verecundia contegebatur, nunc scurriliter turpiterque dicatur digna res elocutione mutata. Qua in lectione, ut alia taceam, verniliter pessime mutatum in scurriliter. Sed omnia sana erant, modo post v. dignorum inseramus unam vocem: gravitas, scil. ut opponatur dignorum gravitas pravitati foedorum. [O.]

voluisses — — — — — indicaris] Ita ed. Lugd. B. Alii: voluisset — — — — — indicaret. [O.]

periculum habuit ullum?] Ita lego cum Meursio pro: periculum habuit nullum? [O.]

foedae rei species] Et hic in MSto: foedorum. [Herald.]

subjiciat] Ita Gelenius. Editio princeps: subeat. [O.]

Cap. XLII. — aut cur ea dissolvere in allegoriarum explicatione curatis?] Ita ed. Lugd. Bat. verissime. Alii: in explicationem. [O.]

connumeratis et dicitis] Forsitan legendum: commemoratis. [Canter.]

sin hircinum et Phrygium est] Supra Cap. VI.: vel quia hircos Phryges suis Attagos elocutionibus nuncupant, inde Attis nomen ut sortiretur, effluxit. [O.]

abscisso ab homine] Meursius legendum suspicatur: abscissi agnomine. Male. Nam modo dixerat: an ab homine ad solem facta translatio est? scil. nominis Attis. [O.]

dignus videretur vocari] Probabilis est conjectura Stewechii: divus videretur vocari. Elmenh. leg.: dignius. [O.]

Cap. XLIII. — in Jovis et Cereris coetu] Alii coitu, male. Vide supra. [O.]

occultatio feminis] Sic resituo pro occupatio, quae lectio hunc locum legenti statim sese offert. [O.]

[*Cap. XLIV. — versuras*] Hoc est, *mutationes, τρόπους*, sensu proprio et primario. Ita *soliorum versura* ap. Varron. de Re Rust. I. Cap. XLVI. ubi vid. Ind. Schneideri. [O.]

[*Quid enim subjiciemus pro illis fustibus*] *Fustes* dicit Arnobius ramum illum ficulneum validissimum, quem in humani speciem penis elaboratum figit Liber super aggerem tumuli, sub quo humatus erat Prosumnus, ut legimus supra Cap. XXVIII. Quare non video, quid moverit Salmasium *fustibus* mutare in *fluctibus*. [O.]

[*Semeleiae subolis urigo contorsit*] Ita legendum esse pro *origo*, quod habet editio princeps, docuerunt Stewechius et Salmasius ad Solin. pag. 28 et 628. Fulv. Ursinus et Heraldus corrigunt *prurigo*. Sed *urigo* idem significat, scil. pruriginem coitus, *καυθμὸν, κραΐσιν* (*die Brunsi*). Sic Apulejus Met. I.: *illa mox urigine percita, cubili suo (me) applicat*. ubi vid. Stewech. et Oudendorp. pag. 35. Plura exempla collegit Meursius pag. 175. Eodem sensu *uri* de amore flagrantissimo usurpant poetae veteres, v. c. Virgilius: *Uritur infelix Dido* etc. Ovidius:

*Uror, ut inducto ceratae sulphure taedas,
Ut pia fumosis addita thura rogis.*

Substantivo *urigo* caret Thesaurus Gesneri. *Contorquere* sensu obscuro, ut simplex *torquere* supra Cap. XXVIII.: *huc atque illuc clunes torquet*. [O.]

[*et quid pro illis Ganymedibus raptis*] Sic restituit Canterus ex emendatione L. Fruterii. Antea: *Ganymedibus partis*. [O.]

[*in libidinum magisteria substitutis*] Si sana lectio est, sensus erit, substitutum fuisse Ganymedem, libidines ut doceat Jovem. Ita supra Cap. XXIX.: *homo — — magisterio sanctae divinitatis adjutus*. quod falsissimum. Quare amplector conjecturam C. G. Schwarzii ad Plin. Paneg. legentis: *in libidinum ministeria substitutos*. Vid. Burmann. ad Valer. Flacc. VI. 556. et Sueton. Aug. Cap. 11. [O.]

[*pellax*] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XXXVI. [O.]

[*conscriptione de superis tali*] Fulv. Ursinus ed. *conscriptioni* etc. male. [O.]

[*addidistis, ut dicitur, garo gerrem*] Scripturam hanc Codicis MSti, ex quo illam protulit Meursius in Appendice, verissimam et elegantissimam Arnobio reddidit N. Heinsius Adversar. Lib. VI. Cap. VIII. pag. 619. (ed. Burmann.) et Salmasius in ed.

Lugd. Bat. *Garum gerrem addere* proverbium dictum in eos, qui res pretiosissimas et augustissimas inquinant et honore suo privant res vilissimas et abjectissimas cum illis conjungentes. Nam *garum*, liquamen exquisitum ex intestinis piscium (scombrorum praecipue, quorum optimi capiebantur in Hispania) sale maceratis, in pretiosissimis habebatur eduliis. Vide Apic. Coel. Lib. I. Cap. VII. ibique Litter. intpp. ad Petron. Cap. XXXVI. Gesner. in Thesauro, et imprimis Geoponic. Lib. XX. Cap. XLVI. ibique Niclas pag. 1270. it. Heindorf. V. Cl. ad Horat. II. Satir. VIII. 46. pag. 437. Contra gerres tanquam vilissimos pisciculos commemorant Plinius Hist. Nat. Lib. XXXII. Cap. LIII. (ubi vide Harduin. pag. 594. Vol. II.) ac Martialis Lib. III. Epigr. 76.:

Teque jurant gerres et pelle melandrya cana.

et Lib. XII. Epigr. 32.:

*Fuisse gerres, aut inutiles maenas
Odor impudicus urcei fatebatur.*

Ausonius in Prooem. ad Idyll. XI. pag. 448. ed. Tollii: *Misi itaque ad te frivola gerris Siculis raniora: ut, quum agis nihil, haec legas: et ne nihil agas, defendas.* Glossae: *Gerres, μαριδες.* Vide Turneb. Adversar. Lib. XXIV. Cap. ult. Quod non intelligens Sabaens, sequentibus reliquis editoribus usque ad Salmasium, edidit: *addidisti, ut dicitur, gangraenam*, quod Hadr. Junius in Supplementis ad Erasmi Adagia Centur. VIII. Proverb. 5. exponit: *geminalis malum, veterem culpam novae noxae additione gravatiss.* *Gangraena* enim canceri species. Lucilius in Satyris:

Serpere uti gangraena malo atque herpesica possit.

Sed multo elegantior et significantior Codicis lectio, quam Oberthürum in editionem suam non recepisse valde miror. [O.]

[*conquinavisti*] Stewechius mavult: *coinquavisti*, ut supra Lib. IV. Cap. XXXIV.: *Carmen malum conscribere, quo fama alterius coinquinetur et vita*, observans ex Festo, verba inquinare et coinquinare ducta esse ab antiquo *cuire*, quod significat fiercus facere. Sed *conquino* et dici et scribi vult Victorius de Orthographia pag. 2467. Collect. Putselii. Conf. Scaliger. et Mercer. ad Plauti Pseudol. Act. III. Scen. II. vs. 75. [O.]

[*indubitabili*] Alii: *indubitabile*.

Cap. XLV. — *Da veram iudicii formam*] Sic o Cod. MSto emendavit Stewechius citans locum geminum Lib. II. Cap. II.: *Da verum iudicium*, ubi autem cum Heraldio legendum: *Da puerum iudicem*. Alii: *Ad veram iudicii formam*. Pro *formam* Meursius conjicit *normam*. [O.]

Sed oratio sordida est, verbis fuerit polluta si talibus. Verecundia laude condigna etc.] Cod. MS. habet: *Verecundia ac laude condigna*, unde Stewechius legendum suspicatur: *Verecundi ac lauti condigne erubescitis etc.* homines lautos explicans homines ad gravitatis studium eruditos, quo sensu occurrit Libro VII. Meursius in Appendice legendum censet: *Verecundia haec laude condigna*. Ed. Lugd. Bat.: *Sed oratio sordida, verbis fuerit polluta si talibus, verecunda ac laude condigna* (per ironiam scil.). Equidem nolim quidquam mutare invitis Codd. [O.]

ANNOTATIONES

IN

LIBRUM VI.

Cap. I. — quam impias de Diis vestris opinionum constitueritis infamias] Proba lectio. Ostendit enim, nullum probri genus esse, quod non Diis suis attributum irent. Quorsum igitur *infamias*? [Herald.] Fulvii Ursini conjectura *infamias* defendi potest loco gemino Libri II.: *Nec per impias vagari suspicium voluerimus infamias.* [O.]

crimen nobis maximum impietatis affigere] Sabaeus, Gelenius et Salmasius ediderunt *affigere*. Sed Lib. I. Cap. XXVI. legimus: *qui aut summo fervientibus regi crimen impietatis affingit.* Nihil igitur mutandum. [O.]

temeraria — — — desperatione] Vide supra ad Lib. I. Cap. XXV. et LV. Non igitur audiendus C. Barthius Adversar. Lib. XXIX. Cap. XVIII. pag. 1390. conjiciens: *temeraria desperatione.* Nam *despectatio* et *contentus* unum idemque. [O.]

sed quod eos arbitramur] Sic e Codice MSto rescripsit Stewecheius. Alii: *sed quod Deos arbitramur.* [O.]

Cap. II. — ut eadem rursus satiataeque dicantur] Editio Gelenii habet *sociataeque*. [O.]

nec extraneis adminiculis se addicere] Ita ed. Lugd. Bat. Codex MStus habet: *nec extraneis adminiculis addicere.* Stewecheius legit: *nec se extraneis adminiculis addicere.* Gelenius et Fulv. Ursinus ex ingenio reflexerunt: *adminiculis indigere.* Heraldus conj. *addigere.* Quod verbum frustra quaesivi in Lexicis. [O.]

inoffensae beatitudinis] Sic apud Gellium Lib. II. Cap. I.: *inoffensa valetudo*. Solin. Cap. IV.: *inoffensa felicitas*. Ovid. I. Trist. Eleg. VIII.: *inoffensa vita*. Plinium junior.: *inoffensa voluptas*. Tacitum: *inoffensum iter*. [Elnenh.]

non votorum debitis habere obnoxios et obligatos] Horatius II. Od. VIII. 5 seq.:

Sed tu, simul obligasti

Perfidum votis caput etc. [Herald.]

piaculars hostias] Ita dicit Iustalia piamenta, quae portentorum expiandorum vim haberent. Varro de Ling. Lat. Lib. V.: *Praetor qui tum fatus est, si imprudens fecit, piaculari hostia foeta piatur*. Conf. Liv. I. Cap. XXVI. *Hostias circumforaneas* appellant alii, quod scil. circumferrentur hostiae, quibus portentorum expiabantur minae, et loca omnia adversus numinis iram ita munirentur. Apulejus Milesia IV.: *Tandem pererratis plateis omnibus, et in modum eorum, qui lustralibus piamenti minas portentorum hostiis circumforaneis expiant, circumductus angulatim forum ejusque tribunal astitit*. [Elnenh. et Herald.]

commoditatibus suffragari] hoc est, augere felicitatem. Male itaque Fulv. Ursinus conj.: *incommoditatibus suffragari*. [O.]

pati, dolere, diminui] id est, corrumpi, $\Phi\sigma\epsilon\iota\sigma\theta\alpha\iota$. Supra Lib. I. Cap. XVIII.: *Ubi perturbatio est, ibi dolor et aegritudo est. Ubi dolor et aegritudo est, imminutioni et corruptioni jam locus est*. [Herald.] Ita Codex MStus, Ursinus et editor Lugd. Bat. Gelenius: *pati dolorem, diminui*. Stewechnius: *pati, dolore diminui*. [O.]

coelitis] Ita Salmastius. MS.: *coelitus*. Gelenius: *coelitum*. Alii: *coelestibus*. [O.]

Cap. III. — cui debent Dii una nobiscum] Sic edidi ex emendatione Io. Meursii probata etiam a Jo. Walkero ad Cic. de Nat. Deor. Lib. I. Cap. XIII. pag. 335. ed. Davif. Codex MS. et editiones omnes habent: *cui debent divina nobiscum*. Heraldus v. *divina delendum* censet tanquam glossema. C. Barthius Adversar. Lib. XXIX. Cap. XVIII. pag. 1391. legendum suspicatur: *Dii vani nobiscum*; at paullo post idem retractans hanc conjecturam tuetur lectionem vulgatam, probans *divina* pro diis dici exemplo Lactantii Inst. Lib. II. Cap. II.: *Si autem Dii absentes esse non possunt, qui quoniam divini sunt, in quacunque parte mundi fuerint, vident et audiunt universa*. et Cypriani Carm. de Sodoma:

— — — — *quoniam divinos nescius, ultro
Advocat, appellat, patrio veneratur honore.*

Sed ne dicam, in duobus his locis Deos *divinos*, non *divina* neutro genere, dici, locus Lactantii nihil probat, cum inibi *divini* dicantur divinandi facultate praediti. Sequi igitur malui correctionem Meursii. [O.]

Numquid enim delubris aut templorum eum constructionibus honoramus? Si templa sunt loca magnifice constructa, in quibus Dei simulacra constituentur, et ubi Deus quasi habitare existimetur, quomodo nos aedes ad usum habitationis habemus; prioribus Ecclesiae temporibus Christianis templa erant nulla: sed si templa appellanda sunt quaecumque loca, in quibus fideles congregantur, et Deum sociatis votis invocant ac cetera religionis officia celebrant; profecto Christiani sua semper habuerunt templa, aedes scilicet privatas et quascumque aedium partes, coemeteria, silvas etiam et cavernas, in quibus ferventibus persecutionibus colligerentur. Persecutionum autem motu conscripto conventicula (*οἶκος, οἶκος ἐκκλησιῶν*) quidem exstruebant; non ut ostentationem, non ubi Dei simulacrum aliquod tanquam praefens nomen adiretur; sed humilia et a privatis aedificiis humilitate nihil differentia. Idcirco Gentiles, qui exteriorum rerum faciem, quam interiores cordis secessus, pluris aestimabant, identidem inculcabant, nulla esse Christianis templa, delubra nulla. Quod libere fatebantur Christiani; immo et ipsum templorum usum esse non modo supervacuum, verum etiam impium asserabant, Deum autem non in *ναοῖς χειροποιήτοις*, sed in nostra ipsorum mente esse dedicandum. Vid. Minuc. Fel. Cap. XXXII. Origen. contra Cels. Clemens Alexandr. Strom. Lib. VII. Lactant. de Ira Dei Cap. ult. Quid quod ipsam templorum appellationem quasi ab idololatria profectam Christiani respuebant. Hinc Zeno Veronensis sermone de Continentia: *Proponimus itaque, ut saepe contingit, in unum sibimet convenire diversae religionis diem, quo tibi Ecclesia, illi adeunda sint templa.* Ecclesiam appellat Christianorum conventiculum: templa Gentibus tribuit. Hinc et B. Hieronymus Epist. ad Riparium Presbyterum adversus Vigilantium: *Mortuo cadaveri atque polluto praebebant excubias, ut post multa secula Dormituntius somniaret, immo eructaret immundissimam crapulam, et cum Juliano persecutore sanctorum basilicas aut destrueret, aut in templa converteret.* Ergo et florentibus rebus Christianis, quum essent basilicae non minus superbae, quam pleraque Gentium templa, ab ista tamen appellatione abstinebant eamque Nationibus remittebant. [*Herald.*] De *delubris* variae jam antiquorum sententiae: locus classicus est Aesonii in Cic. Divinat. in Caecil.: *Sunt qui templa esse dicant singulorum diis attributorum locorum, delubra multarum aedium*

sub uno tecto a diluvio pluviae munitarum. Alii delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorum, ut Dodonaei Jovis, aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodaeque visuntur. Sunt etiam qui delubra ligna delibrata, id est decorata, pro simulacris deorum more veterum posita existiment, sed male. Servius ad Aen. II. 225. delubrum exponit templum pluribus Diis consecratum. Conf. G. J. Vossii Etymol. Rom. Gesner. in Thesaur. h. v. et, qui hac de re multus est, J. Rycqui Liber de Capitolio Cap. XII. pag. 140 seqq. At Christiani scriptores vocibus delubrum et templum utuntur promiscue. [O.]

Numquid et hostias caedimus? Ita ed. Lugd. Bat. Cod. MS.: *Numquid hostias caedimus?* Fulv. Ursin.: *Numquid ei hostias caedimus?* [O.]

potentiora] MS.: *potiora*, quod tuetur Stewechius. [O.]
aut in rei cuius necessitatem] aut a Gelenio est, omittit Codex MS. [O.]

ducitis] Stewechius mavult: *ducitis*. [O.]

successus quidem parvi] Vide ad Lib. I. Cap. L. Meursii conj.: *successus quidam parvi*. [O.]

paupertini cordis] *paupertinus* pauper et inops. Vid. Nonius h. v. et Savaro ad Sidon. Lib. II. Epist. X. pag. 155. et Lib. VII. Epist. XVII. pag. 475. Sic *paupertinae literae* apud Gellium Lib. IV. Cap. VI. *paupertina elementa* Tertullian. adv. Marcion. Lib. I. Cap. XIV. *pannosae et paupertinae reculae* Apulej. Met. Lib. IV. [O.]

Quorum si quaeris audire, quis prior fuerit fabricator etc. etc.] Ciemens in Protrept. p. 15. (38. ed. Potteri: "Ὁθεν ἐπεισὶ μοι θαυμάζειν, τίσι ποτὲ φαντασίαις ἀποχθέντες οἱ πρῶτος πεπλανημένοι, δεισιδαιμονίαν ἀνθρώποις κατήγγειλαν, δαίμονας ἀλιτηρίου νομοθετοῦντες σέβειν, εἴτε Φορωνεύς ἐκεῖνος ἦν, εἴτε Μέροψ, εἴτε ἄλλος τις, οἱ νεὸς καὶ βωμοὺς ἀνέστησαν αὐτοῖς· πρὸς δὲ καὶ θυσίας παραστήσαι πρῶτοι μεμύθενται. [Canter.]

aut Phoronaeus, Aegyptius aut Merops] Sic interpungendum pro: *aut Phoronaeus Aegyptius, aut Merops*. Amat Arnobius particulam istam trajicere atque involvere ad hoc exemplum. [Herald.] Unice vera Heraldii interpunctio. Nec enim Aegyptius Phoronaeus, sed Argivus rex. Eusebius Chronic. ab Hieronymo vers. Nro. 211.: *Phoronaeus Inachi filius et Niobae primus leges judiciumque constituit. Quidam hujus filiam Nioben arbitrantur.* ubi vid. Jos. Scaliger. pag. 19. Lutatius ad Stat. Theb. I. 541. et IV. 589.: *Hic (Phoronaeus) est, qui primus Junoni sacrificasse dicitur, ut Dardanus Jovi. Phoronaeus autem Inachi filius, qui primus mortalium regnavit, cujus filiam Nioben,*

quia alia Tantalii est, Jupiter primam e mortalibus dicitur compressisse. Idem Phegæo fratri juniore mortuo templum constituit, ubi ei tanquam Deo boves immolarentur, teste Augustino de Civ. Dei Lib. XVIII. Cap. III. Conf. Hygin. Fab. 143, 225, 274. ibique Munker. pag. 211 et 327. Pausan. Lib. II. pag. 112. Tatianus adv. Graec. Marsham. in Canon. Chron. p. 83 seq. ed. Franequer. et C. Barth. ad Stat. Vol. III. p. 1502. Meursius legendum censet: *Phoronaeus Argivus*. Sed omnia sana erunt, restituta interpunctione Heraldii. [O.]

Aegyptius aut Merops] In Eusebii Chronico ab Hieronymo verso Lib. II. prooem. legimus: *Porro iste est Cecrops Diphyes indigena, sub quo primum in arce oliva orta est, et Atheniensium urbs ex Minervae appellatione sortita nomen. Hic primus omnium Jovem appellavit, simulacra reperit, aram statuit, victimas immolavit, nequaquam istiusmodi rebus in Graecia usquam visis. Quare Jos. Scaliger in Notis pag. 15. apud Clementem, unde Arnobius sua mutavit, refingit Κέκροψ pro Μέροψ. Sed cum noster quoque habeat Merops, videtur esse error ipsius Clementis, non librarii. Et omnino intelligendus Cecrops, primus rex Atticae, quem alii, v. c. Apollodorus Bibl. Lib. III. Cap. XIV., αὐτόχθονα faciunt; alii autem Aegyptium, ut Scholiastes in Aristoph. Plut. vs. 773.: Κέκροψ δὲ, Αἰγύπτιος ὢν τὸ γένος, ᾤκησε τὰς Ἀθήνας, εἶθεν οἱ Ἀθηναῖοι Κεκροπίδαι. et ex eo totidem verbis Suidas, nec non Tzetzes Chil. V. Hist. 18:*

Ὦς δὲ ἀπὸ τῆς Σάεως, πόλεως Αἰγυπτίας,

Μετὰ τὸν κατ' Ὀλυγον κατακλυσμὸν ἐκεῖνον

Ὁ Κέκροψ παραγένουεν Ἀθήναις τῆς Ἑλλάδος.

Conf. Menf. de Regn. Athen. Lib. I. Cap. VIII—XII. [O.]
aut ut tradit in Admirandis Varro] aut addidit Cante-
 rus. Titulus libri Varroniani erat: *Gallus Fundanius de Miris seu de Admirandis*. Vid. Varronis Fragmenta pag. 253. ed. Biont. [O.]

Jovis progenies Aeacus] Vide Hygin. Fab. 52 et 155.
 [Elmenh.]

laquearibus aut renideant aureis] Plinius Hist. Nat. Lib. XXXIV. Cap. III.: *Laquearia, quae nunc et in privatis domibus auro teguntur, post Carthaginem eversam primo inaurata sunt in Capitolio, censura L. Mummi, inde transiere in cameras: in parietes quoque, qui jam et ipsi tanquam vasa inaurantur.* [Elmenhorst.] Ovidius Fast. I. 223:

Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
 Aurea. majestas convenit ista Deo.

et vs. 77:

*Flamma nitore suo templorum verberat aurum,
Et tremulum summa spargit in aede jubar.*

Nec solum laquearia, sed januae quoque aliaeque templorum partes auratae, ac propter haec ornamenta *templa appellata aurea.*

[*Herald.*]

[*splendeant hic gemmae*] Ovidius I. Fast. vs. 201 sqq.:

*Jupiter angusta vix totus stabat in aede;
Inque Jovis dextra fictile fulmen erat.
Frondebis ornabant, quae nunc Capitolia gemmis;
Pascebatque suas ipse Senator oves.*

Hinc Lactantius Inst. Lib. V. Cap. VIII.: *Cujus templum est, non lapides, aut lutum: sed homo ipse, qui figuram Dei gestat. Quod templum non auro et gemmarum donis; sed aeternis virtutum muneribus ornatur.* [*Idem.*]

et fidereos evomant variata interstinctione fulgores] Virgilius Aen. VIII. 619.:

*Miraturque, interque manus et brachia versat
Terribilem cristis galeam flammisque vomentem.* [*O.*]

nec recusare, nec spernere, quo minus se sepiant] Id est: nec minus recusare ac spernere haec domicilia etc. Phrasis Arnobiana. [*Herald.*]

et eorum objectibus coerceantur inclusi] Haec est sincera Membranarum scriptura. Similiter ait Libro VII.: *cujus sese objectu, oppositionis praetexerit.* [*Stewech.*] Alii: *objectionibus, ut paullo ante eodem capite saxorum aut objectione tutari.* [*O.*]

Templum, inquit, hoc Martis est etc.] Hinc ipsum etiam Divi nomen templorum foribus inscribebant. Jamblichus Lib. I. de Vita Pythagorae Cap. II.: 'Επειδὴ ἀπεικονίσθη εἰς τὴν Σάμον ἀπὸ τῆς Συρίας ὁ Μνήσαρχος μετὰ παντόλλου κέρδους καὶ βαθείας περιουσίας, ἱερὸν εἰδέματο Ἀπόλλωνι, ΠΥΘΙΟΥ ἐπιγράψας. Nota formam inscriptionis Πυθίου: sic enim absolute generandi casu. Quare hunc locum ita reddere oportuerat: *Templum construxit Apollini, cum hac inscriptione, ΠΥΘΙΗ.* Solemnis ista inscriptionis forma. Dionys. Halic. Lib. I. Antiquit. Rom.: Καὶ αὐτῷ κατασκευάζουσιν οἱ Λατῖνοι ἠρώων ἐπιγραφῇ τοιαύτην κοσμούμενον, ΠΑΤΡΟΣ ΘΕΟΥ ΧΘΟΝΙΟΥ ὍΣ ΝΟΜΙΚΙΟΥ ΠΕΤΜΑ ΔΙΕΠΕΙ. Plutarchus in Erotico: ἡ δὲ Βελεστίη, πρὸς Διὸς, οὐ βάρβαρον ἐξ ἀγορᾶς γύναιον, ἧς ἱερὰ καὶ ναοὺς Ἀλεξανδρεῖς ἔχουσιν, ἐπιγράψαντες δι' ἔρωτα τοῦ βασιλέως ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΒΕΛΕΣΤΙΚΗΣ. Sic apud Plinium Hist. Nat. Lib. VIII. C. XVIII.:

Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo factu Graeci κερχινότος Διονύσου appellauere. Id est: κερχινότος Διονύσου ἐπέγραψαν. Et Lib. X. Cap. V.: Quam ob causam incolae quod uocant heroum in eo loco fecere, appellatum Jouis et uirginis Διὸς καὶ Κόρης. M. Tullius Lib. III. de Nat. Deor. Cap. XXXIV.: Jam manus argentinas de omnibus delubris iussit auferri (Dionysius), in quibus quod more ueteris Graeciae inscriptum esset, Bonorum Deorum, uti se eorum bonitate uelle dicebat. Zolimus Lib. II.: Βωμὸς εὐρέθη πεποικημένος, ἐν ᾧ γράμματα ἦν ΑἰΔΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΣΕΦΟΝΗΣ. Servius ad Lib. III. Aeneid.: Alii in templo Apollinis aram fuisse inscriptum, ΠΑΤΡΙΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ. Sic autem et alia monumenta absolute inscribentur. Plutarchus in Othone: εἶδον δ' ἐν Βριζιάτῳ γενόμενος καὶ μνήμα μέτριον, καὶ τὴν ἐπιγραφήν οὕτως ἔχουσαν, εἰ μεταφρασθεῖη, δηλώσει, ΜΑΡΚΟΥ ΘΘΩΝΟΣ. In Marcello: εἰς δὲ τιμὴν αὐτοῦ καὶ μνήμην Ὀκταβία μὲν ἡ μήτηρ τὴν βιβλιοθήκην ἀνέθηκε, Καίσαρ δὲ θεάτρον, ἐπιγράφας ΜΑΡΚΕΛΛΟΥ. Hinc igitur nata syntaxis, ad Telluris, ad Dianae etc. [Herald.]

hoc Hercules, Apollinis, Ditis: quid est aliud dicere, quam domus haec Martis est, haec Junonis et Veneris.] Haec uerba, quae absunt ab editionibus prioribus, e Codice MSto suppleuit Stewechius. Meursius corrigit: *id Veneris*, non male. [O.]

Apollo hic habitat] Ergo templa quasi Deorum domicilia, et ideo sacrae aedes. Sic ναὸς dicitur παρὰ τὸ ναίειν, quia Deus, cui est constructum templum, in eo credebatur ναίειν, habitare. Recte igitur Hesychius: ναὸς — οἶκος ἐνθα θεὸς προσκυνεῖται. Quare ἱεροὶ δόμοι et ἄγνοι passim apud ueteres poetas: θεῶν οἶκοι saepe apud Herodotum, ut sacrae aedes. Cicero Lib. II. de Natura Deor. Cap. XXVII.: *Concinneque, ut multa, Timaeus, qui quum in historia dixisset, qua nocte natus Alexander esset, eadem Dianae Ephesiae templum deslagrassisse, adiunxit, minime id esse mirandum, quod Diana, quum in partu Olympiadis adesse uolisset, absuisset domo.* Hoc autem nomine templorum constructionem perstringit etiam Lucianus libello de Sacrificiis: *ἔπειτα δὲ ναοὺς ἐγείραντες, ἵν' αὐτοὶ μὴ ἀνοικοί, μηδ' ἀνέστιοι δεύουσι.* [Herald.]

Ita non etc.] Sic reponit Stewechius ex MSto, rectissime. Antea edebatur: *Ista non etc.* Amat Arnobius increpationes suas incipere particula *ita*. Sic libro V.: *Ita non animadvertitis, non uidetis, quanta istud dicatur cum ignominia fieri.* Itidem Libro VI. in simili increpatione: *Ita enim non uidetis spirantia haec*

signa, quorum plantas et genua contingitis, et contrectatis orantes? [O.]

habitationibus Deos habere districtos] *Distringere* h. l. sensu rariori pro ligare, constringere, vel potius diversis partibus, quaquaversus stringere, coercere. Ita ap. Cic. de Offic. III. 32.: *fraus enim distringit, non dissolvit perjurium, ubi vide intpp.* Heusingerus autem edidit: *adstringit*. Statius Achill. II. 422.:

— — — — *distringeret aera gyro.*

ubi vid. C. Barth. Vol. III. pag. 1760. et, qui de hoc verbo multus est, L. Bünemaun. ad Lactant. Inst. Lib. V. Cap. XIX. pag. 669 seq. [O.]

conclavia et cellulas fabricari] In cellulis enim afferbantur deorum simulacra. Cellulas autem istas describit Vitruvius Libro IV. Sic igitur in Capitolio, omnium daemonum consistorio, plures erant cellae. T. Livius Lib. XXXVII.: *Castigatum enim quondam ab eo populum ait, quod eum perpetuum Consullem et Dictatorem vellet facere: prohibuisse statuas sibi in Comitio, in Rostris, in Curia, in Capitolio, in cella Jovis poni.* Graecis σηκός dicebatur. Hesychius: σηκός — ἐνδότερος τόπος τοῦ ἱεροῦ. Diodorus Siculus Libro I., ubi de Iside: *ὁμοίως δὲ καὶ ταύτην μεταστᾶσαν ἐξ ἀνθρώπων τυχεῖν ἀθανάτων τιμῶν, καὶ ταφῆναι κατὰ τὴν Μέμφιν, ὅπου δεινύεται μέχρι τοῦ νῦν αὐτῆς ὁ σηκός ὑπάρχων ἐν τῷ τεμένει τοῦ Ἡφαιστοῦ.* Pollux Lib. I. §. 6. *Καὶ τὸ μὲν χωρίον, ᾧ θεραπεύομεν τοὺς θεούς, ἱερὸς καὶ νεώς ἔνθα δὲ καθιέρουμεν, σηκός, τέμενος. οἱ μὲν γὰρ ἀκριβέστεροι σηκὸν τὸν τῶν ἡρώων λέγουσιν· οἱ δὲ ποιηταί, καὶ τὸν τῶν θεῶν, ὡς οὐ τραγηδοί, ἀγνὸν εἰς σηκὸν θεοῦ.* (ubi vid. Kühn. pag. 5.) *Σηκός* igitur Heroum et Heroïdum proprie. Euripides in Bacchis:

Αἰνῶ δὲ Κιάδμον, ἄβατον εἰς πέδον ποτὲ

Τίθεισι θυγατρὸς σηκόν.

Nempe σηκός hoc modo non superbum aliquod templum, qualia in urbibus exstrui solent diis majoribus, sed facellum potius quam templum Heroi, et in agris praecipue excitatum: quomodo etiam nunc facella dicimus exiguas illas aedes, quae veluti divinis quibusdam in agris constitui solent. Erant igitur heroum et minorum deorum breviora et angustiora templa: et facella potius ac cellulae, quam vera templa. Hinc B. Angustinus Lib. IV. de Civitate Dei Cap. XXIII.: *Quis enim ferat, quod neque inter deos Consentes, quos dicunt in consilium Jovis adhiberi; nec inter deos quos selectos vocant, Felicitas constituta est, ut templum aliquod ei fieret, quod et loci sublimitate et operis dignitate praemineret?* [Herald.] *Cellulas*, i. e. facella, seu privatas quasdam intra magnifica illa templa aediculas, ubi aliquod dei

cujuspiam simulacrum collocabatur. Ex A. Gellio (Noct. Att. Lib. VII. Cap. I.) siquidem discimus, Scipionem, scilicet Africanum, solitum fuisse sub crepusculum in Capitolium intrare ac jubere aperiri cellam Jovis, ac ibi solum diu morari, quasi consultantem de Republica cum Jove. Quod quidem ab Livio (Lib. XXVI. C. 19.), Valerio Maximo Lib. II. C. II. §. 2. et Aurelio Victore (de Vir. illustr. C. 49.) confirmatur. Si quis tamen probaverit, Arnobium *tugurioli*, *conclavis* et *cellulae* nomine de parvis aedibus, quae minoribus diis construi solebant, esse quoque intelligendum, huic non proflus refragabimur. [Nourr. pag. 480.]

Cap. IV. — Sed non, inquit, idcirco] Et hoc loco Fulv. Ursinus legi vult *inquitis*, male, ut supra jam aliquoties ostensum. [O.]

sed ut eos possimus coram et cominus contueri] Hanc praecipuam templorum causam Gentiles proponebant, construere nempe se templa, ut inibi deorum simulacra collocarent, et deos ibi affarentur de proximo. Ridet hanc superstitionem Luciani Demonax: Εἰπόντος δὲ τινος τῶν ἐταίρων, Ἀπίωμεν, Δημώναξ, ἐς τὸ Ἀσκληπιεῖον καὶ προσευξάμεθα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ. Πάνυ, ἔφη, κωφὸν ἤγγ' τὸν Ἀσκληπιῶν, εἰ μὴ δύναται ἐντεῖθεν ἡμῶν εὐχομένων ἀκούειν. et Seneca Epist. XLI.: Non sunt ad coelum elevandae manus, nec exorandus aedituus, ut nos ad aures simulacri, quasi magis exaudiri possimus, admittat. [Heruld.]

affari de proximo] Affari Deos et alloqui proprie. Plautus in Amphitryone:

— — — — — Numero mihi in mentem fuit

Dis advenientem gratias pro meritis agere, atque alloqui.

Sic Graecis προσειπεῖν. Euripides in Hercule furente:

Χρόνυ δ' ἀνελευθῶν ἐξ ἀνηλίων μυχῶν

Ἄιδου κόρης ἐνερθεν, οὐκ ἀτιμάσω.

Θεοὺς προσειπεῖν πρῶτα τοὺς κατὰ στέγας. [Idem.]

venerationum colloquia miscere] Supra Lib. I.: Et cum domino rerum Deo supplicationum verba, atque orationum colloquia miscere. [Idem.]

Hoc est enim proprium Decorum, complere omnia sive sua etc.] Vide J. Liptii Physiolog. Stoicor. Lib. I. Dissertt. XXI. Oper. Tom. IV. pag. 892 seq. ed. Vesal. [O.]

non caenatum ad Aethiopas pergere] Homerus Il. A. vs. 423 seq.:

Ζεὺς γὰρ ἐπ' Ὀκείανδον μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπίας

Χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα, (θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔπειντο)

Δωδεκάτη δὲ τριῶσις ἐλεύσεται Ὀλύμπόνδε.

Conf. Nazianzen. Orat. I. in Julian. pag. 300. et ibi ejus Scholiaſtes, Elias Cretenſis. Lucianus de Sacrificiis pag. 72. [*Elmenh.*] Conf. Stat. Sylv. Lib. IV. in Epulo Domitiani. Euſtathius ad Iliad. l. I. memorat, in Dioſpoli, quae Aegypti eſt civitas, eſſe Jovis templum maximum, unde Aethiopes Jovis et aliorum Deorum ſimulacra accipientes, certo quodam tempore univerſam Libyam circumire per duodecim dies continuos, quia tot ſunt apud ipſos Dii. Meminit quoque Nicandri Scholiaſtes *Θηριακοῖς* additque, myrica coronatos in hac ſoleni pompa Aethiopas incedere conſueviſſe. [*Meurf.* pag. 184.]

Cap. V. — *audiamini*] Ita legendum ex emendatione Meurſii ob ſequens *conficitis*. Editio princeps Sabaei: *audiamus*. Gelenius: *audiamur*. [*O.*]

ſi quando res ſacras cerimoniarum conficitis debitis] *Debita cerimoniarum* appellat ut *officia religioſa*, alibi *officium religionis*, *officium cultionis*. Infra Lib. VII. Cap. XXI.: *Si caper caedatur Jovi, quem patri ſolemne eſt Libero, Mercurio mactari: aut bos ſi ſterilis Unxiae, quam Proſerpinæ tribuitis, quo ritu atque obſervatione praecipitur; quid facinoris in hoc erit? quid malorum, ſcelerisve contractum, cum nihil interſit obſequii, cujus animalis e capite honorarium iſtud debitum compleatur.* [*Herald.*] Eodem ſenſu *luere ſacra* et *ſolvere*. Homines enim tanquam debitores diis cenſentur natura vel lege vel ex voto proprio, quos propterea, quaſi omnium bonorum datores ac creditores ſuos, ſacrificiis placant ac propitiant. Vide Salmaſ. Exercitt. Plin. in Solin. pag. 9. [*O.*]

Conſtituamus enim noſcendae rei cauſa] Stewechius τὸ *cauſa* delendum exiſtimat, nubem exemplorum allegans, in quibus ablativi *cauſa*, *gratia*, *nomine*, per ellipſin omittuntur. Sic Prifcianus Lib. XVIII. dicit, Latinis frequentatum *populi ſervandi laborat, reipublicae defendendae periclitatur*. Salluſtius hac phraſi libenter utitur. Catil. VI. §. 7.: *imperium regium, quod initio conſervandae libertatis atque augendae reipublicae fuerat. et Jugurth. LXXXVIII. 4.: Quae poſtquam glorioſa modo neque belli patrandi cognovit. ubi vid. Cort. pag. 46 et 818. Noſter etiam ſupra Lib. V. Cap. XXIII.: ſerventique adhuc matri velut quaſdam inſulas elicendae miſerationis offerentem. Plura dabunt Sanctius Minerv. IV. 4. ibique Perizon. et Heuſinger. in Addendis ad pag. 133. Vechneri Hellenolex. Nolim tamen aliquid mutare in vitis Codd. [*O.*]*

apud Canarias inſulas] Plinius Natural. Hiſt. Lib. VI. Cap. XXXIII. Solinus Cap. LX. [*Elmenh.*]

apud ultimam Thylem] Virgilium hic noster imitatus: et si tamen pro consuetudine antiqua *γ* pro *u* adhibitum sit: unde confusa passim in vetulis membranis haec: *gyla* et *gula* (de quo et Solipatrum Charistum verba facere memini), *Capya* et *Capua*; *Sylla* et *Sulla*, similia sexcenta. Virgilii versus I. Georg. vs. 30.

— — — — *tibi ferriat ultima Thule.*

Itidem apud Claudianum de Bello Get. 203 seq.:

— — — *et nostro procul axe remotam*

Insolito belli tremefecit murmure Thulen. [Stewech.]

Vid. Solin. Cap. XXV. Mela Lib. III. Cap. VI. ibique If. Voss. Mannert. *Geographie der Griechen und Römer* Vol. I. pag. 78. et Vol. II. Pars II. pag. 265 seq. [O.]

quadrini cardines] *cardines mundi quatuor.* [O.]

cogitare compellit] *Mensuris legend. suspicatur: rogitare compellit.* [O.]

Atque ita etc.] Ita MS. Alii: *At ita.* [Elmenh.]

nihil egerint caeteri] *Nihil agere* pro frustra conari, frustra laborare, hoc loco frustra precari. Vid. C. Barth. *Adversar. Lib. XXVIII. Cap. IX. pag. 1527.* [O.]

Cap. VI. — tholis — aureis] Statius Lib. II. Theb.:

— — — — *figamque superbis*

Arma tholis.

Placidus Lactantius: *Tholum est in media templi camera locus, in quo vorentium primitiae suspendebantur.* [Elmenh.] Atqui *tholi*, non *thola*, sunt erectiores testudines, templis vel aliis aedificiis addi solitae, in quibus Deorum Dearumve imagines ponebantur. Vid. Philandri Lex. Vitruv. et Gesner. in Thef. h. v. et nos ad Jac. Balde IV. Lyr. Od. XLV. vs. 25. [O.]

Ex eo nonne patet et promptum est aut pro diis immortalibus mortuos vos colere etc.] Hunc locum similiter a Clemente auctor nosler mutuatus est, cuius haec sunt verba (in Protrept. pag. 39 seq. ed. Potter.): *Εἰκότως ἄρα ἀρχὴν ποθεῖν ἢ δεσποδαιμονία λαβοῦσα, κακίας ἀνοήτου γέγονε πηγὴ· εἴτα δὲ μὴ ἀνασπεῖσα, ἀλλ' εἰς ἐπίδοσιν ἐλθοῦσα, καὶ πολλὴ δὴ ῥυεῖσα, δημιουργὸς πολλῶν καθίσταται δαιμόνων, ἐκατόμβας θύουσα καὶ παυήγυρες ἐπιτελοῦσα, καὶ ἀγάλματα ἀνιστάσα, καὶ νεῶς ἀνοικοδομοῦσα· οὐς δὴ, οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τούτους σιωπήσομαι, πρὸς δὲ καὶ αὐτοὺς ἐξελέγξω νεῶς μὲν εὐφήμως ὀνομαζομένους, τάφους δὲ γενομένους, τουτέστι τοὺς τάφους νεῶς ἐπικεκλημένους. Ἰμεῖς δὲ ἀλλὰ καὶ νῦν δεσποδαιμονίας ἀλλάσσετε, τοὺς τάφους τιμῶν αἰσχυνόμενοι. Ἐν τῷ νεῷ τῆς Ἀθηνῶν ἐν Δαρίσσῃ, ἐν τῇ ἀκροπόλει, τά-*

Φός ἐστίν Ἀκρισίου· Ἀθήνησι δὲ ἐν ἀκροπόλει Κέκροπος, ὡς Φησὶν Ἀντίοχος ἐν τῷ ἐνάτῳ τῶν ἱστοριῶν. Τί δὲ Ἐριχθόνιος; οὐχὶ ἐν τῷ νεῦ τῆς Πολιάδος κειμήδεται; Ἴμμαρος δὲ ὁ Εὐμόλοπου καὶ Δαείρας, οὐχὶ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ἐλευσινίου, τοῦ ὑπὸ τῆς ἀκροπόλει; αἱ δὲ Κελεοῦ θυγατέρες, οὐχὶ ἐν Ἐλευσίῃ τετάφασαι; τί σοι καταλέγω τὰς Ὑπερβορέω γυναικας; Ὑπερόχη καὶ Λαοδίη κέκλησθον· ἐν τῷ Ἀρτεμισίῳ ἐν Δήλῳ κειμήδειςθον· τὸ δὲ ἐν τῷ Ἀπόλλωνος τοῦ Δήλιου ἐστὶν ἱερῶν. Λεάνθριος δὲ Κιλέαρχον ἐν Μιλήτῳ τετάφσαι ἐν τῷ Διδυμαίῳ Φησὶν. ἐνταῦθα τῆς Λευκοφρύνης τὸ μνημεῖον; οὐκ ἄξιον παρελθεῖν, ἐπομένους Ζήνωνι τῷ Μινυδίῳ· ἢ ἐν τῷ ἱερῶ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐν Μαγνησίᾳ κειμήδεται· οὐδὲ μὴν τὸν ἐν Τελμισσῶ βωμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃν μνῆμα εἶναι καὶ τοῦτον Τελμισσέως τοῦ μάντεως, ἱστοροῦσι. Πτολεμαῖος δὲ ὁ τοῦ Ἀγησάρχου, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν περὶ τὸν Φιλοπάτορα, ἐν Πάφῳ λέγει, ἐν τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἱερῶ Κινύραν τε καὶ τοὺς Κινύρου ἀπογόνους κειμήδειςθαι. Ἀλλὰ γὰρ ἐπιόντι μοι τοὺς προσκυνουμένους ὑμῖν τάφους, ἐμοὶ μὲν οὐδ' ὁ πᾶς ἂν ἀρκέσῃ χρόνος. [Canter.] Eadem iisdemque ferè verbis leguntur ap. Euseb. in Praeparat. Evangel. Lib. II. Cap. VI. Conf. Cyrill. adv. Julian. Lib. X. et Athenagoras in Legat. pro Christ. pag. 258. ed. Rechenberg. [O.]

quorum delubra et templa mortuorum superlata sunt bustis] Stewechius legendum existimat: *tuberata sunt bustis*, translata voce ad tumulos humatorum. Male. Nam infra eodem Capite: *Polyandria illa Varronis, quibus templis contegantur, quasque in se habeant superlati ponderis moles. Templa mortuorum bustis superlata sunt itaque templa exstructa super mortuorum bustis.* [O.]

In historiarum Antiochus nono] Intelligendus sine dubio Antiochus Syracusius, qui floruit Olympiade XC. sive urbis Romae 330. scripsitque Historiam Siculam libris novem: de qua Diodorus Lib. XII. Cap. LXXI.: τῶν δὲ συγγραφέων Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος τὴν τῶν Σικελικῶν ἱστορίαν εἰς τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν (Olymp. LXXXIX. 1.) κατέστρεψεν, ἀρξάμενος ἀπὸ Κωνιάλου τοῦ Σικανῶν βασιλέως ἐν βίβλοις ἐννέα. ubi vid. Wesseling. pag. 528. Vol. V. ed. Bipont. et G. J. Voss. de Hist. Graec. Lib. IV. Cap. VII. [O.]

in templo rursus ejusdem, quod in arce Larissae est] Barthius ad Stat. Theb. I. 382. Vol. II. pag. 132. legendum existimat *in arce Larissa est*, putans intelligi Larissam urbis Argivae acropolin, de qua Strabo Lib. VIII. pag. 370. ed. Casauboni: Ἡ μὲν οὖν πέλις ἢ τῶν Ἀργείων ἐν χωρίοις ἐπιπέδοις ἴδρυνται τὸ πλέον· ἄκραν δ' ἔχει τὴν καλουμένην Λάρισσαν λόφον εὐερ-

ἢ μετρίως· ῥεῖ δ' αὐτῆς πλησίον ὁ Ἰναχος· χαρὰ δ' ἄρα ποταμός, ἔχων τὰς πηγὰς ἐκ Αἰτριάου τοῦ κατὰ τὴν Κιουρσίαν ὄρει τῆς Ἀρκαδίας. Sed fallitur. Nam ne dicam, in arce Larissa templum non Minervae, sed Jovis commemorari a Strabone, Pausanias in Corinthiacis Lib. II. narrat disertis verbis, Acrisium, de quo hic sermo, Larissam Thessaliae ad Peneum sinnem concessisse. Vide notam sequentem. [O.]

conditus scribitur atque indicatur Acrisius) Pausanias l. I. pag. 112. ed. Sylburg.: Οἱ δὲ Ἄβρατος τοῦ Ἀργυρέως παῖδες τὴν βασιλείαν ἐνεύμαυτο. Καὶ Ἀκρίσιος μὲν αὐτοῦ κατέμενε ἐν τῷ Ἀργεῖ, Προΐτες δὲ τὸ Ἡραῖον καὶ Μίδειαν καὶ Τίρυνθα ἔσχευ, καὶ ὅσα πρὸς Σαλάσση τῆς Ἀργείας — — — — — χρεῶν δὲ ὕστερον Ἀκρίσιος Περσέα αὐτὸν τε περιεῖναι πυνθανόμενος, καὶ ἔργα ἀποδείκνυσθαι, ἐς Δάριссαν ἀπεχώρησε τὴν ἐπὶ Πηγεῖν. Περσεύς δὲ (ἰδεῖν γὰρ πάντως ἤθελε τὸν γονέα τῆς μητρὸς, καὶ λόγοις δὲ χρηστοῖς καὶ ἔργοις δεξιώσασθαι) ἔρχεται παρ' αὐτὸν εἰς τὴν Δάριссαν. Καὶ ὁ μὲν οἷα ἡλικία τε ἀκμάζων, καὶ τοῦ δίσκου χαίρων τῷ εὐρήματι, ἐπεδείκνυτο ἐς ἅπαντας. Ἀκρίσιος δὲ λανθάνει κατὰ δαίμονα ὑποπεσὼν τοῦ δίσκου τῇ ὁρμῇ. Καὶ Ἀκρίσιῳ μὲν ἡ πρόβησις τοῦ Λεοῦ τέλος ἔσχευ, οὐδὲ ἀπέτρυσεν οἱ τὸ χρεῶν τὰ εἰς τὴν παῖδα καὶ τὸν Λιγατριδοῦν (Danaen et Perseum) παρευρήματα. Pessime itaque nonnulli Acrisium hunc Ulyssi avum faciunt, quem Arcefium, non Acrisium, fuisse docet Stevechius. [O.]

Erichthonius Poliadis in fano] Athenis in templo Minervae Poliadis, cujus amplam descriptionem vide ap. Pausaniam Lib. I. p. 48 seq. ed. Sylburg., humatus rex Erichthonius, quadrigarum inventione nobilitatus, testibus Virgilio Georg. III. 113. et Plinio Hist. Nat. VII. Cap. LVI. [O.]

Dairas et Immarus fratres] Sic emendavit Salmastius et Clemente. MS. habet: *Immaranchus*. Editio princeps: *Immaranchus*. Variant enim scriptores in hoc nomine. Pausanias Lib. I. pag. 49. et Cyrillus adv. Julian. Lib. X. pag. 549. vocant Ἰμμάραδον παῖδα Εὐμόλπου. Eusebio dicitur Ἰσμάρος. Ceterum videtur Arnobius Clementem suum vel non intellexisse, vel aliter legisse, vel etiam e diversis hausisse fontibus. Clemens enim scribit: Ἰμμάρος δὲ ὁ Εὐμόλπου καὶ Δαιείρας. quod significat: Immarus filius Eumolpi et Dairae. Arnobius autem Δαιείρας accipiens masculino genere fratrem facit Immari. Dairae, Δαιείρας, filiae Oceani, quae a Mercurio compressa peperit Eleusincam heroem, meminit Pausanias Lib. I. pag. 71. ed. Sylb. [O.]

in Eleusino confesto] Sic ed. Lugd. Bat. e Codice Regio. Sabaeus et Gelenius ediderunt: *in Eleusinis confesto*. Alii: *in Eleusino confesto*. Heraldus e Clementis verbis, ἐν τῷ περι-

βόλω τοῦ Ἐλευσίνιου, conjicit, nostrum scripsisse in *Eleusini* (id est templi Cereris Eleusinae) *conseprio*. Sed, ut bene observat Salmasius ad Solin. pag. 8., Aruobius aliter legisse videtur Clementis locum, ita scilicet ἐν τῷ περιβόλω τῷ Ἐλευσίνιῳ, vertens in *Eleusino conseprio* pro Eleusinio. Sic paullo post in *Cereris Eleusinae* pro Eleusiniāe, et Virgilius Georg. I. 163:

Tardaue Eleusinae matris volventia plausura.

Conseprium περιβόλον Graeci vocant certum agri modum circum templa vacantem, vitibus aut arboribus constitum et muro clausum, deoque, cujus id erat templum, dicatum. et sacerdotum usibus proficientem. Pollux Lib. I. §. 10.: Οἱ ἀνειμένοι θεοῖς τόποι, ἄλση τε καὶ τεμένη, καὶ ἔρηκη, καὶ ὁ περὶ αὐτὰ κύκλος περιβόλος. Aelianus Hist. Anim. Lib. XVII. Cap. XVI.: οὐκοῦν ἐν τῷ τοῦ νεῶ περιβόλῳ τιθασσοῦς ὄρνιθας πολλοὺς τρέφειν Φησι. Apulejus Met. XI.: *aedibusque conductis intra conseprium templi larem temporarium mihi constituo*. Non itaque Dairas et Inmarus intra templum sepulti, sed in templi conseprio. Vide Herald. ad H. I. Salmas. ad Solin. p. 1. et Keuchen. ad Samonic. vs. 936. in Poet. Lat. Min. P. Burmanni Vol. II. p. 362. [O.]

quod civitati subjectum est] Fulv. Ursinus conj.: *quod arci subjectum est*. [O.]

Quid Celei virgines, non in Cereris Eleusinae humationis habuisse perhibentur officia] Haec lectio, merito in textum recepta a Salmasio, debetur Herald. Codex MS. et editio princeps: *humationibus perhibentur officia*, nullo sensu. unde Gelenius fecit: *humatae habere perhibentur officia*, quod nihil aliud significare potest, quam: *humatae ibi perhibentur honore sacrificiorum et parentalium mactari*, quod sensu *officia habere* absolute an dici possit, valde dubito. Fulv. Ursinus conj.: *humationis scititae perhibentur officia*. Meursius: *humatae omnibus perhibentur officiose*. Stoweckius: *humatus habere perhibentur officia*, explicans, virgines illas libitinariorum vicem fuisse. Male. Aliud enim est *officia habere*, aliud *officiis fungi*. Atqui *officia habere* significat officium (beneficium) nancisci ab altero. Plinius Lib. VII. Epist. XIX.: *Utramque colui, utramque dilexi: utram magis, nescio, nec discerni volebant. Habuerunt officia mea in secundis, habuerunt in adversis*. Humationis igitur officia habuisse idem est quod sepultas, humatas fuisse, τετάφθαι, ut scribit Clement. Intelligendae autem filiae Celei Eleusini regis, cujus filius Triptolemus a Cerere hospitio excepta rationem frugum acceperat. Vide Apollodor. I. Cap. V. 1. Earum nomina Διογένειαν καὶ Παρμερόπην καὶ τρίτην Σαισάραν profert ex Homero et Pami-
Z. 2

pho Pausanias Lib. I. pag. 71. ed. Sylburg. Pessime igitur Fulv. Ursinus reperit *Quid Elei virgines?* a vico Elaco in Argo, cujus incolae Eleusiniæ fuisse auctor est Stephanus. Atqui *Celei virgines* sunt Κηλεῶν Σεγατέρες. Ita *virgo alicujus* pro filia apud optimos scriptores, v. c. Cornel. Nepot. in Epaninond. Cap. III. §. 5.: *Nam quum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset captus, aut virgo amici nubilus propter paupertatem collocari non posset, amicorum concilium habebat, et quantum quisque daret, pro cujusque facultatibus imperabat.* [O.]

non in Dianæ delubro, quod in Apollinis constitutum est Delii, Hyperocha Laodiveque, quas advectas illuc esse finibus ex Hyperboreis indicatur] Gentianus Hervetus in Commentario ad Clementis Protrept. l. I. Hyperocham illam ac Laodicen suspicatur uxores fuisse illorum Hyperboreorum, quos Delphis opem tulisse adversus Gallos refert Pausanias Lib. I. pag. 7., Hyperochi scil. et Hamadoci, quibus tertius accessit Pyrrhus Achilles filius. Ceterum delubrum hoc loco significare videtur templum angustius, vel potius sacellum Apollinis in majore Artemisio constitutum. Vide supra ad Cap. III. [O.]

in Didymæo Milefio] Didymæum, in quo fuit sepultus Clearchus, fuit templum Apollinis, qui appellatus fuit Didymus, de quo Orpheus in Hymno XXXIII. vs. 7.

Βράρχιε καὶ Διδυμεῦ, ἐλάεργος, Λοῖζία, ἀγυεῖ.

[Gentian. Hervet. ad Clement. l. I.] Utroque nomine Branchidae et Didymæi Mileti cultum fuisse Apollinem, auctor est Mela Lib. I. Cap. XVII. ubi vid. H. Voss. Conf. Ruhnken, ad Orphei l. I. in editione Hermannii pag. 295. [O.]

Clearchum] Ita Ursinus ex Clemente. Editio princeps *Cleomachum*, quomodo et Eusebius Κλεόμαχον. Quis hic fuerit, incertum. Gentianus Hervetus putat, significari Clearchum statuarium Rheginum, cujus meminit Pausanias Lib. VI. pag. 350. ed. Sylb. [O.]

Dicit habuisse suprema Leandrius funeris] Id est: conditum esse et sepultum, τετάφθαι, quod est supremum funeris officium. *Suprema* dicit absolute. Solinus Cap. XV.: *Cujus suprema non contentus prosequi sumtu funeris, crinem tonsus est.* [Herald.]

Leandrius] Leander sive Leandrius Milefius, incertae aetatis scriptor, commentarium reliquit de Mileto ac Milefio. Vid. Laert. Lib. I. Segm. 23. ibique intpp. Memf. ad Macrob. Saturn. Lib. I. Cap. XVII. et G. J. Voss, de Historicis Graec. Lib. III. Alii: *Leandrus.* [O.]

Leucophrynae monumentum] Quaecumque haec fuerit, incertum. Ab hac Leucophryne Dianam ipsam Magnesium cognomen accepisse Λευκοφρύνης Ἀρτέμιδος, (vide Pausan. Lib. I. pag. 47. et Lib. III. pag. 196.) existimat Gentianus Hervetus; de cuius cognomine fufe agit Lips. ad Tacit. Annal. III. C. 62. pag. 358. ed. Oberlin. [O.]

Myndius Zeno] Stephanus Byzantius v. Μύνδος — Ἀπολλώνιος καὶ Ζήνων Μύνδιοι γραμματικοί. [Viger. ad Clement.]

sub Apollinis arula, quae Telmessi apud oppidum visitur, Telmessium esse conditum vatem non scriptis constantibus indicatur?] Cicero de Divinat. Lib. I. Cap. XLI.: *Telmessus in Caria est, qua in urbe excellit haruspicum disciplina, ubi vid. Davis. Idem de Telmessibus testatur Arrianus de Exped. Alexandr. Lib. II. Cap. III. Telmessi autem vatis, a quo forsitan nomen habuit oppidum, apud veteres nulla mentio.* [O.]

Agesarchi Ptolemaeus de Philopatore quem edidit primo etc.] Sic ex editione principe restituit Th. Canterus in Var. Lectt. Lib. II. Cap. II. Gelenius haec corrumpit pessime, primam vocem cum praecedentibus coniungens, et totum locum in editione sua ita rescribens: *nonne scriptis constantibus indicatur Agesarchi? Ptolemaeus Philopator quem edidit primo etc.* Ignorabat scilicet, Ptolemaeum Agesarchi filium scripsisse historiam de Philopatore, quod tamen ipsum vel unus abunde Athenaeum docere potuisset, qui hunc scriptorem aliquoties citat, v. c. Dipnos. Lib. VI. pag. 246. et Lib. X. pag. 425. ed. Casauboni. Confer Clementis locum, unde Arnobius haec assumpsit, et Voss. de Hist. Graec. [O.]

Cinyram regem Paphi] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XXV. et Lib. V. Cap. XIX. [O.]

quibus quique in sanis toto sint in orbe conscribere] Haud contemnenda Stewechlii conjectura: *toto fiti in orbe.* Sic paullo ante: *cum omni profapia in templo Veneris fitum esse. et: Hic fitus est, id est humatus, conditus sepulchro, centies in inscriptionibus.* [O.]

quam is poenam constituerit Aegyptius in eum, qui publicasset, quibus Apis iaceret absconditus] C. Barthius in Adversar. Lib. XXIX. Cap. XVIII. pag. 1391. pro quibus legendum existimat: *ubi suus.* Sed locus est sanissimus. *Quibus, scilicet sanis, quod supplendum ex praecedentibus verbis: Infinitum est et immensum, quibus quique in sanis toto sint in orbe, describere.* Ceterum loco nostro lucem affundit Augustinus de Civ. Dei Lib. XVIII. Cap. V.: *Constitutum est etiam de illo (Apide vel Serapide), ut quisquis eum hominem dixisset fuisset, capitalem penderet poenam.*

Et quoniam fere in omnibus templis, ubi colebantur Isis et Serapis, erat etiam simulachrum, quod digito labiis impresso admonere videretur, ut silentium fieret: hoc significare idem Varro existimat, ut homines eos fuisse taceretur. Ille autem bos, quem mirabili vanitate decepta Aegyptus in honorem ejus deliciis affluentibus alebat, quoniam eum sine sarcophago vivum venerabatur, Apis, non Serapis vocabatur. Pio is Aegyptius, quod refinxit Salmastius, alii habent Aegyptus. Equidem nihil desinio. [O.]

Polyandria illa Varronis etc.] Papias: Polyandria — *τῶν νεκρῶν*. Glossae: Strages — *πολύανδριον, σωρὸς νεκρῶν*. Lactantius Epitome Div. Inst. Cap. ultimo: et congerentur in ea valle corpora mortuorum, et vocabitur nomen ejus Polyandria. Inscriptio vetus:

VIATOR. HUC. PROPIUS. FERTO. OCULOS. DEINDE.
VERBA. MECUM.

FACITO. TUI. SINE. AMORE. VIVA. AMANS. HEU.
MORIOR. DIC. QUAESO. AMABO. REM. MEN. HUIC.
POLYANDRIO.

DEDI. MORTUAM. OB. AMORIS. INCENDIUM. PUERI.
FLORENTIS.

AETATE. FORMOSISS. QUID. INSANIS. AT. AMANS.
VIVEBAS.

PROFECTO. CUM. NOXIE. AMARE. CAEPERAM.
ADOLESCENS.

SPRETO. AMORIS. MUNERE. ABNUIT. CONTABUI.
MORTE. RAPTA.
HIC SUM.

CADAVERIB. AMORE. FURENTIUM.
MISERABUNDIS. POLYANDRIUM.

Pausanias Boeoticis pag. 239. Corinthiacis pag. 65. 67. Aelianus Ver. Hist. Lib. XII. Cap. 21. Interpres Biblior. in Ezechiel. Cap. XXXIX. [Elmenh.]

Cap. VII. — Regnatoris in populi Capitolio] Non contemnenda MSti veteris lectio: in — *Capitolium*. Notum factis illud Terentii Andria: in memoriam habeo, itemque hoc Plauti: in mentem est. Adeatur Agellius Lib. I. Cap. VII. itemque Lib. XVII. Cap. II. [Stewech.]

Oli esse sepulchrum Fulcenti] Ita esse legendum cum editore Lugd., non Toli, ut antea edebatur, docet nos Servius ad Aen. VIII. v. 345.: *Quidam dicunt, cum Capitolii, ubi nunc est, fundamenta jacerentur, caput humanum, quod Oli diceretur, in-*

ventum; quo omne sollicitatos conditores, missis ad Tusciam, ad aruspiciem illius temporis nominatum, qui jam indicaverat Argo filio suo, tributum fataliter esse, ut is locus orbi imperaret, in quo illud caput esset inventum. Obvii igitur Argo-hi, qui missi erant, ubinam esset pater, interrogaverunt, qui, cognita causa itineris eorum, omne responsum patris prodidit, monuitque, ut caverent, ne ab eo interrogatione deciperentur. Sed cum legati ad eum pervenissent, et de significatione inventi capitis quaerere, volens ille dominatum orbis patriae suae potius adscribere, interrogavit: anne hic, suum locum ostendens, invenissent: illis negantibus, suspiciatus, proditum esse responsum, quaesivit, an quemquam obvium fecissent: illis simpliciter consentientibus, occurrisse sibi juvenem, tunc aruspex, conscenso equo, sequutus Argum occidit eo loco, ubi nunc Roma est: a cujus caede Argiletum. Eandem historiam commemorant Dionysius Halicarn. Ant. Rom. Lib. IV. pag. 257. ed. Sylb. et Plinius Lib. XXVIII. Cap. II. suppresso tamen nomine ejus, cui caput abscissum, derivatoque Capitolii vocabulo non ab Olo, sed a capite, νεΟαλλῆ. Vid. Suid. v. Καπιτώλιον. Aruspici Tusco nomen Oleni Caleni fuisse, discimus ex Plinio. Conf. Inst. Rycquius de Capitolio Cap. X. pag. 113 seqq. [O.]

aut solum sive partibus caeteris] Legendum videtur: sine partibus caeteris. [O.]

Sammonicus] Intelligendus Q. Serenus Sammonicus pater a Caracalla occisus, et plurimorum librorum ad doctrinam spectantium auctor, laudatus ab Aelio Spartiano in vita Caracallae. Cujus etiamnum superest carmen de medicina. Libros ejus rerum reconditarum, ex quibus sine dubio haec excerptit noster, laudat Macrobinus Sat. Lib. III. Cap. IX. ubi vid. Meurf. et imprimis Ackermann V. Cl. in Praefatione ad editionem suam Sammonici. [O.]

Granius] Vide supra ad Lib. III. Cap. XXXI. [O.]

Valerianus] Fulv. Ursinus conj.: Valerius Antias. Sed intelligendus forsitan Cornelius ille Valerianus, quem Plinius citat Hist. Nat. Lib. III. Cap. XII. et Lib. XIV. Cap. II. [O.] Eo nomine a Plinio (Hist. Nat. Lib. X. Cap. 2.) laudatus est Cornelius Valerianus, qui Phoenicem in Aegyptum devolvuisse tradidit, et alibi (Lib. XIV. Cap. 1.): Villas et domos ambiri singularum palmitibus ac sequacibus lauris memoria dignum inter prima Valerianus quoque Cornelius existimavit. Utrum vero idem sit atque is, quem Arnobius memorat, aliorum esto judicium. [Nourr. pag. 549.] Eadem Vossius de Hist. Lat. pag. 700. Videtur itaque Valerianus iste libros composuisse de rebus sacris vel antiquitatibus. [O.]

cujus Aulus fuerit filius] Ex his verbis videmus, in antecedentibus legendum esse Oli, non Toli. Nam Olus et Aulus

idem. Veteres enim Latini, ut hodie Francogalli, *au per o* pronuntiarunt. Vid. Keuchen, ad Frontin, p. 414. et Oudendorp. ad Apulej. Met. V. p. 536 seq. [O.]

ut a germani servulis vita fuerit spoliatus et lumine] Ita ed. Lugd. Bat. Editio princeps: *ut a germani servuli*. Gelenius et ceteri: *ut a germani servulo* etc. [O.]

vel in parte qua rei curiosa fuerit obscuritate conclusum] Sic ex editione principe restituit Canterus. Alii: *in parte qua curiosa fuerit*, omisso *rei*. Ceterum haec me non intellegere lubens fateor. [O.]

ut immobilis videlicet atque fixa obfignati ominis perpetuitas sciret] Nam si quando fausta omnia offerebantur, venerabantur deos, ea sibi firmarent; et quidquid ad ea firmanda conferre poterant ipsi, id omne religiose conferebant. Silius Italicus Lib. IV. 127;

— — — — *Nosco te, summe Deorum,
Adsis o firmesque tuae pater alitis omen.*

Quapropter et sacrificiis ea firmare conabantur. Ammianus Marcellinus Lib. XXIII.: *Quo ostento laetior clamavit, plaudentibus omnibus, Babylona humi procidisse ornamentis omnibus spoliata; et paulisper detentus, ut omen per hostias litando firmaret, Davanum venit.* [Herald.]

jecit in medium] Εἰς μέσον ἐρρίψεν. Vide supra ad Lib. IV. Cap. XVIII. [Idem.]

numinum cunctorum cultrix] Romani (ut ait Caecilius apud Minutium Cap. VI.) *universarum gentium deos coluerunt, et undique hospites deos quaesiverunt, et suos fecerunt; aras etiam exstruxerunt ignotis numinibus et manibus.* [Elmenh.]

cum vocabulum templo daret] vocabulum i. q. nomen. Sic Tacitus III. Annal. Cap. LVI.: *Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit.* Cic. ad Fam. Lib. X. Epist. VI.: *Crede igitur mihi, Plance, omnes quos adhuc gradus dignitatis consecutus sis — — eos honorum vocabula habituros, non dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi Romani et cum senatus auctoritate conjunxeris.* ubi vid. Corte pag. 494. et Sitzmann. ad Boeth. de Consolat. Philof. Lib. II. Metr. VII. pag. 99. ed. Lugd. Bat. [O.]

Cap. VIII. — templa Diis immortalibus aut inaniter iis esse constructa] τὸ ἰὺς redundat eleganter. Sic saepe apud hos triptones. [Herald.] Recte igitur *iis* in textum revocavit Salmaius. Gelenius et alii delent. [O.]

Sequitur ut de signis aliquid simulacrisque dicamus] Simulacrum dicit τὰ εἰδωλῶνα: forma est, quod Graecis εἶδος,

unde diminutivum εἶδωλον, quare idem quod simulachrum. Tertullianus de Idololatria Cap. III.: *Ad hoc necessaria est vocabulū interpretatio. εἶδος Graece formam sonat: ab eo per diminutionem εἶδωλον deductum aequae apud nos formulam fecit. Igitur omnis formula vel forma idolum se dici exposcit. Εἶδωλα autem quandoque usurparunt Graeci pro rebus vanis, et apparentibus potius, quam in rerum natura subsistentibus, qualia sunt, quae apparent quandoque in aëre Φάσματα. Eodem sensu etiam Latini dicebant simulacra, species, imagines. Hinc enata falsissima observatio Suidae aliorumque Grammaticorum, qui distinguunt εἶδωλα τὰ — τῶν οὐχ ὑφ'εσθητότων μιμήματα, οἷον Τρίτωνες, Σφίγγες, Κένταυροι, et ὁμοιώματα — τῶν ὑφ'εσθητότων εἰκασματα, οἷον Σηρίων, ἢ ἀνθρώπων. Atqui εἶδωλον promiscue omnem formam significat cum rerum in natura existentium, tum non existentium. Ita Plutarchus in Sylla: λέγεται δὲ τοσοῦτον πλῆθος ἀρμάτων ἐπενεγκεῖν τὰς γυναῖκας αὐτῆς, ὥστε ἀνευ τῶν ἐν Φορήμασι δέκα καὶ διακοσίους διακομιζομένων πλασθῆναι μὴν εἶδωλον εὐμέγεθες τοῦ Σύλλα, πλασθῆναι δὲ καὶ βαρδοῦχον ἐν τε λιβαντοῦ πολυτελοῦς καὶ κινάμων. [Herald.]*

et religiosi observatione curatis] Θεραπεύετε. Verbum Graecum exprimit. [Idem.]

puerili hallucinatione ludatis] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XXXVI. [O.]

Si enim certum est apud vos deos esse, quos reminī etc.] Hoc est primum argumentum, quo probat, simulacra esse inania. Si Dii sunt revera, inquit, quorsum simulacra constituitis, quibus preces fundatis? Sic igitur argumentatur: Deos esse aut creditis, aut non creditis. Si creditis, nihil opus est simulacris, quippe cum deos ipsos revera habeatis, quibus preces fundatis; si ambigitis, quorsum dubiorum simulacra constituitis? Hoc argumentum generale est, et ad quaelibet simulacra pertinet, [Herald.]

etiam sic] Hoc est, etiam cum res ita se habeat: auch in diesem Fall. Abundantia sermonis, familiaris Arnobio. [O.]

An numquid dicitis forte praesentiam vobis quandam his numinum sub exhiberi simulacris] Haec erat nationum exceptio: simulacra non esse inania, quia in iis coluntur dii, quorum exhibent veluti praesentiam quandam. Sic Phidias apud Dionem Chrysostomum sermone XII.: οὐδὲ γὰρ ὡς βέλτιον ὑπῆρχε μῆδ' ἄν ἰδρυμα, μῆδ' εἰκόνα θεῶν ἀποδεδειχθαι παρ' ἀνθρώποις Φαίη τις ἂν, ὡς πρὸς μόνον ὄραν δέον τὰ οὐράνια. ταῦτα μὲν γὰρ εὐμπαυτα ὁ γὰρ νοῦν ἔχων σέβει, θεοῦς ἠγούμενος μακροῦς οὐ μακρόθεν ὄραν· δια δὲ τὴν πρὸς τὸ δαιμόνιον γνώμην ἰσχυρὸς ἔρως πᾶσιν ἀν-

Θρώποις ἐγγύθειν τιμῶν καὶ θεραπεύειν τὸ θεῖον, προσίοντας καὶ ἀπομένους etc. [*Herald.*]

eos sic coli] Ita ed. Lugd. Bat. Editio princeps: *eos in solidi*, corruptissime et nullo sensu. Gelenius: *eos ita coli*. [*O.*]

iis et munia] *iis* addidit Heraldus, sequente Salmasio. [*O.*]

Cap. IX. — Deos, inquitis, per simulacra veneramur] Sic editio princeps: ne quis hanc lectionem ab aliis translata[m] existimet. [*Herald.*]

per quaedam fidei commissa] Fideicommissum species est dispositionis ultimae voluntatis, qua precatur heredem aut alium dare aut facere aliquid. vid. Briffon. de Form. VII. pag. 669. et Heineccii Antiquit. Rom. Lib. II. Tit. XXIII. Dicere itaque vult Arnobius, deos cultiones hominum accipere per simulacra quasi per quosdam fideicommissarios, cum homines scil. simulacris illis quasi munus injungant ipsorum preces ad Deos deferendi. [*O.*]

Et quid fieri potis est injuriosius etc.] Ita Stewechius e MSto. Alii: *fieri pote est*. Pro *et quid* idem Stewechius et hoc loco et Cap. III. hujus libri: *Et quid amplius possimus*. Et ceteris locis omnibus, ubi in editionibus Arnobii *et quid* legitur, reposuit *Ecquid*. [*O.*]

et rei alteri supplicare] Codex MS.: *et rei alterae supplicare*, quod tuetur Stewechius, multis exemplis probans ad Apulej. Met. Lib. VIII. pag. 531. ed. Oudendorpii, antiquitus declinatum fuisse *alia, aliae, una, unae, illa, illae, neutra, neutrae, utra, utrae*, etc. Vide Priscian. Lib. VI. [*O.*]

fabrum caedere, cum serias fullonem] Alii: *cadere*. Proverbium in eos, qui pro fonte immerentem plectunt et perstringunt. Vid. Hadr. Junii Supplement. ad Erasmi Adagia Centur. VI. Proverb. 84. Simillima Graecorum proverbialia: *παιίσαντες ἰφάντου ἠπήτης ἐτύφθη*, vapulat sartor lapsio textore, et: *μαγείρου ἔξαμαρτάνουτος τύπεται ἀδλητής*. Vide Athenaeum Dipnos. Lib. IX. Cap. VII. pag. 381. ed. Casauboni ibique Dalechamp. et Paul. Leopard. Emendd. Lib. X. Cap. V. in Gruteri Lampade Tom. III. pag. 193. [*O.*]

agendarum rerum sententias postulare] C. Barthius Adversar. Lib. XXIX. Cap. XVIII. pag. 1319. *sententias fortes* explicat, adducens locum Plauti e Rudente:

*Paupertatem heri qui et meam sententiam
Tolerarem.*

Atqui *sententiae* h. l. sunt consilia rerum agendarum. [*O.*]

Cap. X. — *qui esse a vobis effingitur levis*] Codex MS. habet *effigitur*. Quare legendum existimo *effigiatur*. Apulejus: *truncus dolamine effigiatus*. Itidem Miancius loquitur de simulachris agens in Octav. Cap. III.: *lapides effigiatos et unctos et coronatos*. [Stewech.] Conf. Wouwer. ad Minuc. l. l. pag. 26. ed. Gronovii. Pro *levis* scribendum *laevis*, i. e. imberbis. Sic infra Cap. XII.: *uterque enim (Sol et Mercurius) a vobis glaber, atque ore confingitur laevi*. Vide Bünemann. Ind. ad Lactant. h. v. [O.]

qui in veritate habet oculos caecos] Vide supra ad Lib. V. Cap. XXVIII. et Lib. III. Cap. XIV. [O.]

displosas ut gestitet nares, quem esse vos facitis figuratisque nascam] Vide ad Lib. III. Cap. XIV. [O.]

quod non pariles lineas principali ab ore traducat] hoc est, quod non traducat lineas pares ori sui principis, numinis scilicet quod repraesentat. *Lineare, lineas, lineamenta* verba pictorum extremas corporis alicujus circumcaesuras (*die Unrisse*) penicillo suo adumbrantium. Vide, qui hac de re multus est, Salmas. ad Solin. pag. 4 et 5. Eodem sensu *filum* supra Lib. III. Cap. XIII.: *filo et adterminatis humano*, ubi vide notas. [O.]

Intelligimus omnes ventos aëris esse fluorem pulsæ et mundanis rationibus concitati] Verissimam hanc lectionem ex MSto revocavit Stewechius. Antea edebatur: *ventos aëris esse fluorem pulsos et mundanis rationibus concitados*. Fulv. Ursinus conj.: *fluores pulsos — — — concitados*. *Mundanae rationes* sunt rationes, causae coelestes. Sic Avienus in Arateis vs. 47.: *Mundanique ortus mens immemor*. [O.]

per vos hominum formae sunt buccinarum animantes tortus] Optime: quia buccina est tortuosa, ac in semet ipsam aereo circulo flectitur, ac differt a directa tuba, ut docet Vegetius Libro III. de re milit. Cap. V. Haec est *στρογγύλη σάλπιγξ* Graecorum. [Herald.] Venti buccinam instantis delineationem vide in Montfaucon. Antiquitt. Tab. LI. Fig. 9. ed. Schazii. [O.]

intestinis et domesticis flatibus] τοῖς οἴκοθεν. Sic dicit ille ap. Plautum: tergum habere se familiare domi, ne quaerat foris. [Herald.]

Inter Deos vestros, leonis (Cod. MS. leones) torvisissimam faciem nero oblitam minio et nomine Frugiferi (Cod. MS. frugiferio) nuncupari] Mirum quantum obscurus hic locus eruditorum ingenia exercuerit. Latinus autem Latinius (Bibl. sacr. et profan. pag. 90.) nodum hujusce difficultatis secare potius quam solvere videtur, cum haec verba sic corrigi

voluit: *Inter Deos videmus leones torvissima facie mero oblita minio.* Sed mera est conjectura, quae nullius Codicis auctoritate laudatur. Quapropter qui in veterum scriptis nihil nisi certissima ratione mutatum volunt, ex iis nonnulli suspicantur, de Sole intelligenda esse haec auctoris nostri verba. Sed ab illis redarguuntur, quia de Sole privatim loquutus est. Probabilius itaque quibusdam videtur ab illo indicari leones, qui in templorum fastigiis quandoque sculpebantur. Verum haec ad aedificii ornamentum posita potius videbantur, quam ad deorum faciem exprimendam. Nobis itaque facilius persuadebitur, Arnobium his verbis eadem significare, quae post Tertullianum (Apologet. Cap. 16. et Lib. I. ad Nation. Cap. 12.) Minucius Felix dixit: *De capro et leone Deos mixtos et leonum et canum vultus Deos dedicatis.* Arnobius siquidem post citata verba adjecit: *Sine reliquo corpore persona est, et facies sola fremebundis hiatibus, torvis rictibus, sanguineo deceroto atque fessi canes.* Quis autem facile non concedet, utrumque loqui de simulacris, quemadmodum Panis, Satyrorum aliorumque huiusmodi? Quod vero Arnobius addit *faciem oblitam minio*, ad eum ethnicorum morem plane ridiculum spectat, quo simulacrorum facies minio oblinere solebant. Scriptum quippe a Plinio (Hist. Nat. Lib. XXXV. Cap. 7.) legimus: *Jovis ipsius simulacri faciem diebus festis minio illini solitam.* De Panis vero effigie Virgilius Eclog. X. 26.

*Pau Deus Arcadiae venit, quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.*

Quos in versus haec Servius observat: *Ebulum genus est herbae sambuco simile. Minio autem ideo, quia facie rubra pingitur Pau, propter aetheris similitudinem.* [Nourr. p. 486 seq.] :

Inter Deos videmus vestros leonis torvissimam faciem, mero oblitam minio et nomine Frugiferi nuncupari] Secutus sum in loco hoc vexatissimo emendationem Salmasii. Codex Mstus sic habet (teste N. Heinsio in Epistola ad Gisb. Cuperi 428. Sylloges Burmann. Tom. II. pag. 714.): *Inter Deos videmus vestros Leones, novissimam faciem, mero oblita minio et de nomine frug. . . serio nuncupari.* unde Sabaeus effecit: *et nomine frugi serio nuncupari.* Gelenius: *mero oblita nimio et nomine frugi serio nuncupari.* J. Lipsius Epistol. Quaest. Lib. I. Epist. XX. conj.: *et nomine truci serio nuncupari*, probante Th. Cantero. Heraldus: *et nomine truci feræ.* Meursius: *frugi feræ.* Alii: *frugi feri.* Fulv. Ursinus: *mero oblitos nimio*, in ceteris Sabaeum sequens. C. Barthius Adversar. Lib. XXIX. Cap. XVIII. pag. 1391.: *et nomine a frugi serino nuncupari*, hoc est, ab iis qui frugi sunt. N. Heinsius

in Epistola modo citata: *Inter Deos videmus vestros leones torriffimam faciem mero oblitos minio, Deae nomine Frugiae sere nuncupari, vel: de dominae Frugiae imperio nuncupari, ut sit domina vel dea Frugia archaismus Arnobio familiaris pro dea Phrygia, id est, Cybele, ut dea Suria, dea Syria, Venus; quam tamen conjecturam retractans in Epistola ad J. G. Graevium 260. ejusdem Sylloges Burm. Tom. IV. pag. 335. (qui in praecedenti epistola legendum conjecerat: *Leonis torriffimam faciem et ora oblita minio in dominae Phrygiae imperio nuncupari,*) totum locum ita mutat: *leonis torriffimam faciem, ceroto oblitos minio, et numen e rugitu ferino nuncupari, vel: de rugitu ferino nuncupari.* Graevius autem in responsione sua pag. 337. sic refinxit: *leonis torriffimam faciem, ceroto oblitos minio, et numen rictu ferino nuncupari,* ubi, ut cetera taceam, *ceroto minio* dici posse pro cera mixta vel illita minio, *rothes Wachs*, maximopere dubito. Nec minus diversae sunt loci explicationes. „Laur. Pignorius et Elmenhorstius arbitrantur, „auctorem loqui de Isis, qui capite leonino effungebantur, quales „exhibent describuntque Minucius Felix (Cap. XXVIII. pag. 292.) „et Tertullianus (Apologet. Cap. XVI.), colebantur apud Aegyptios, Solis radios significantes. Damnat hoc modo in hanc modo in illam partem sese torquens nihilque certi statuens, Des. Heeraldu, cujus viri doctissimi rationes non examinabo, ne videar „aliorum erroribus operose redarguendis gloriam aucupari. Vel „igitur describitur homo facie leonina, vel leo animal, quo Solem „Graeci, Romani, Aegyptii, aliique, licet male neget Heraldus, „exprimebant, atque ex ea superstitione totus locus interpretandus „est. Hinc puto, faciem ejus minio impleri solere, ut rubrum Solis colorem igneosque radios referret, et eandem ob causam apud „Aethiocos Bacchi statuam cinnabari inunctam fuisse, teste Pausania „Lib. VII. Hinc et *frugiferum* nominari, quia Sol fragum parens, saecunditatisque praecipua causa et scaturigo est. Atque „ita in Albini Numismatis Mercurius radiatus, Solis insignis, occurrit cum Inscriptione *Saeculo Frugifero* et Statius Lib. I. Thebaid. „Osirim sive Solem *Frugiferum* nominat.“ Haec sunt verba Gisb. Cuperi in Epistola ad Nic. Heinsum 426. (Syllog. Burm. Tom. II. pag. 713.), cum quo consentiunt etiam Salmasius ad Flav. Vopisc. Aurelian. Cap. V. putans, ab Arnobio intelligi Solem Mithrem, quem Persae colebant vultu leonino cum tiara effigiatum (vide Montfaucon. Antiquit. Tab. XLI. fig. 6 et 7. ed. Schazii), et Rigaltius ad Artemidor. Oneirocrit. Lib. II. pag. 101. ed. Reiff. Equidem nomen *Leonis Frugiferi* ortum puto ab Aegyptiis, quorum regionem Nilus inundabat Sole Leonis signum in Zodiaco intrante, testis Joanne Lydo de Mensibus in Julio Cap. II. pag. 111.*

ed. Schow.: Κατὰ τὸν ἐν λέοντι ἥλιον ἀναχέεται ὁ Νεῖλος. Sed hunc locum difficillimum doctioribus explanandum relinquo. [O.]

Si simulacra haec omnia superiorum sunt imagines numinum] Ita Meurlius, sequente Salmasio. Antea legebatur: *superiorum* etc. [O.]

sine reliquo corpore persona est, et facies sola, fremebundus hiatibus torvidis] Est persona tantum, quia, quemadmodum est depicta sola leonis facies, ita et illic, in coelo scilicet, solam faciem, et sic quasi personam tantum esse oportet. Commode autem *persona*: nam personae sunt quoque fremebundae hiatibus torvidis. Quare Tatianus contra Graecos: τί μοι συμβάλλεται πρὸς ὠφέλειαν ὁ κατὰ τὸν Εὐριπίδην μαινόμενος, καὶ τὴν Ἀλκμαίωνα μητροκτονίαν ἀπαγγέλλων; ὃ μὴδὲ τὸ οἰκεῖον πρόσεστι σχῆμα· κέχληνέ τε μέγα καὶ ἕϊφος περιφέρει. Omitto alia loca ab aliis prolata. Propter hanc deformitatem ῥύγχος quandoque poetae Graeci appellaverunt. Athenaeus Lib. III. (Cap. XV. p. 95. ed. Casanbon.): ὅτι δὲ κυρίως λέγεται ῥύγχος ἐπὶ τῶν συῶν, προσιρήται. ὅτι δὲ καὶ ἐπ' ἄλλων ζώων, Ἄρχιππος Ἀμφιτρύωνι δευτέρῳ κατὰ παιδίαν εἶρηκε καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου etc. [Herald.] Alii legunt: *et facie sola*. [O.]

fremebundus hiatibus torvidis, dirus] Salmasius in editione Lugd. Bat. haec audacius ita reflexit: *fremebundis hiatibus, torvis rictibus*. Sed *torvidus* pro *torvus* supra jam legebatur. Itaque nil mutandum. [O.]

dirus sanguineo de ceroto] Haec est emendatio sagacissima N. Rigaltii ad Artemidor. Oneirocrit. Lib. II. p. 100. ed. Reiffii, probata etiam ab Heraldō, cum proxime absit a vitiosa scriptura Codicis MSti et editionis principis: *dirus sanguineo decoroto*, unde Gelenius follenni temeritate effecit: *sanguineo de gutture*. Meurlius pag. 186. conj.: *sanguine decolorus*, uatistū dicens mendum ex abbreviata scriptura *decolor*. Ita *unicolorus, versicolorus, multicolorus* apud Prudentium. Canterus legendum suspicatur: *sanguineo de colore*. J. G. Graevius in Epistola ad N. Heinsium 261. Syllog. Burm. Vol. IV. [pag. 337.: *sanguineo decolor ore*. Salmasius edidit: *sanguinea* (scilicet facies) *de ceroto*. *Cerotum, κηρόν, sanguineum* dicit Arnobius merum mimium, quo facies leonis oblinebatur. Et revera homines etiam ψιμμουδίῳ et mimio et quasi ceroto vel cerato (nam ceratum et cerotum idem) sanguineo ac rubro linebantur. Ita Camillum mimio pictum triumphasse auctor est Plinius Hist. Nat. Lib. XXXIII. Cap. VII. Conf. quae observavimus ad Jac. Balde III. Lyr. Od. XXXI. Proba autem loquutio et usitata apud hos scriptores: *dirus sanguineo de ceroto*. Sic Tertullianus Apologet. Cap. V.: *Tentaerunt et Domitia-*

mus, portio Neronis de crudelitate, et Cap. IX.: *O Jovem Christianum, et solum patris filium de crudelitate, quae exempla citavit Heraldus.* [O.]

malum dentibus suis comprimens] tanquam manducus. Vide Festum. [Herald.] C. Barthius Adversar. Lib. XXIX. Cap. XVIII. pag. 1391. legendum censet: *dentibus saevis.* [O.] *atque ut fessi canes linguam ore de patulo potus aviditate proficiens*] Secutus sum emendationem editoris Lugd. Batavi maxime probabilem. Antea legebatur: *atque, ut olim fessi canes linguam ore de patulo pituitate proficiens.* Sed particula *olim* h. l. prorsus aliena, neque *pituitas, atis*, latina vox. [O.]

ac dicere esse simulacrum Dei] Sic emendavit Scriverius ap. Meursium in Appendice, sequente Salmasio, Cod. MS. *accidere.* Gelenius edidit: *ac credere esse simulacrum Dei.* [O.]

Cap. XI. — *Ridetis temporibus priscis Persas fluvium coluisse etc. etc.*] Haec et sequentia iterum petita ex Clemente Protrept. pag. 40. ed. Potter.: Πάλαι μὲν οὖν οἱ Σκυθαὶ τὸν ἀκινάκην, οἱ Ἄραβες τὸν λίθον, οἱ Πέρσαι τὸν ποταμὸν προσεκύουον, καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων οἱ ἐπι παλαιότεροι ξύλα ἰδρύοντο περιφανῆ, καὶ κίονας ἴστων ἐν λίθων, ἃ δὴ καὶ ξόανα προσηγορέετο, διὰ τὸ ἀπάξεσθαι τῆς ὕλης. ἀμέλει ἐν Ἰκάρῳ τῆς Ἀρτέμιδος τὸ ἀγάλμα ξύλον ἦν οὐκ εἰργασμένον, καὶ τῆς Κιθαίρωνιās Ἦρας ἐν Θεσπίῃ πρέμνον ἐνικεκομμένον· καὶ τὸ τῆς Σαμίας Ἦρας, ὡς Φησίῳ Ἀέθλιος, πρότερον μὲν ἦν σάνις, ὕστερον δὲ ἐπὶ Προυλέους Ἀρχόντος ἀνδριαντοειδὲς ἐγένετο. ἐπεὶ δὲ ἀνθρώποις ἀπεικονίζεσθαι τὰ ξόανα ἤρξατο, βρέτη τὴν ἐν βροτῶν ἐπωνυμίαν ἐκαρπώσατο. Ἐν Ῥώμῃ δὲ τὸ παλαιὸν δόρυ Φησίῳ γεγεμέναι τοῦ Ἄρεως τὸ ξόανον Οὐάρεῶν ὁ συγγραφεύς, οὐδέπω τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τὴν εὐπρόσωπον ταύτην κακοτεχνίαν ὠρμηότων. [Canter.]

Persas fluvios coluisse] Herodotus (Lib. I. Cap. 138.): Ἐς ποταμὸν δὲ οὔτε ἐνουρέουσι, οὔτε ἐμπτύουσι, οὐ χεῖρας ἐναπονίζονται, οὐδὲ ἄλλο τι οὐδὲν ποίεουσι, ἀλλὰ σέβονται ποταμούς τῶν πάντων μάλιστα. [Ehnenh.] Conferendus J. Fr. Gronovius Obsl. Lib. IV. Cap. X. p. 638 seq. ed. Platneri religionem istam Persarum pluribus exemplis illustrans. [O.]

memorialia ut indicant scripta] Memorialia scripta sunt memoriae apud A. Gellium et Tertullianum passim. *Antiquas lectionum memorias* dicit Julius Firmicus Lib. VI. Mathes. Cap. XXVI. [Herald.]

informem Arabes lapidem] Λίθον simpliciter dicit Clemens. Maximus Tyrius quadratum lapidem dicit: λίθον τετράγωνον Ἄραβιοι σέβουσι μὲν, ὄντινα δὲ, οὐκ οἶδαν· τὸ δὲ ἀγάλμα, ὃ εἶδον, λίθος ἦν τετράγωνος. Sed Arnobius non sine causa *informem*

adjicit. Sic enim ἀσημον λίθον dicit Dio Chrysolomus sermone XII: ὥστε πολλοὶ τῶν βαρβάρων, πενία τε καὶ ἀπορία τέχνης, ὄρη θεοῖς ἐπωνομάζουσι, καὶ δένδρα ἀργὰ, καὶ ἀσημούς λίθους. [Herald.] Pariter Suidae in Θεὸς Ἄρης hujusce Dei ἀγαλμα dicitur λίθος μέλας, τετραγώνος, ἀτύπτως, ὕψος ποταῶν δ', εὖρος δύο; quem Petrae in templo pulcherrimo erectum memorat. Sed errare Suidam Martem denotari putantem, et pro Θεὸς Ἄρης legendum esse Δουσάρης, quod nomen fuit Bacchi apud Nabataeos, ostendunt J. Davilius ad Maximi Tyrii l. l. Dissert. VIII. §. 8. p. 142. ed. Reiskii, et, qui ea de re multus est, Sam. Bocharius in Phaleg Lib. II. Cap. XIV. pag. 126. ed. Francofurt. Sic hodie quoque Mecchae in Alchaba lapidem nigrum colunt Arabes et ob reverentiam osculantur. Vid. Bochart. p. l. et Nerreter in l. t. *Neueröffnete Mahometunische Moschea* pag. 282 199. [O.]

acinacem Scythiae nationes] Tametsi ἀνιάνης vocabulum sit Pericum, ensis significans, ut tradit in Polyhymnia Herodotus: καὶ τὸ Περσικὸν ξίφος ἀνιάνην καλεῖται. Graeci tamen etiam pro gladio Scythico usurpare solent, quem sicut Deum quendam gens illa observaret et coleret. Clemens: Σακῶν οἱ Σακρομάται ἀνιάνην σέβουσιν. Ammianus Marcellinus Lib. XXXI.: *Nec templum apud eos visitur, aut delubrum, ne tugurium quidem culmo tectum: sed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque, ut Martem, regionum, quas circumveunt, praesidem, verecundius colunt.* [Brodæus *Miscellan. Lib. I. Cap. I. in Lamp. Crit. Gruteri Vol. II. pag. 535.*] Idem tradit Herodotus Lib. IV. Cap. LXII. qui locus est classicus, et Lucianus in Jove Tragœdo Cap. 42. et Toxari Cap. 38. [O.]

ramum pro Cinxia Thespius] Sic e Codice MSto restituit felicissime Janus Guilielmus verba corruptissima editionis priorae: *ramum procinexia Thespius*, unde Gelenius constanti temeritate fecit: *ramum Prognēs Thespius*. Lilius Gyraldus locum nostrum in libro suo de diis gentilium ita citat: *ramum Proconnesii Athespius*, nullo sensu. Canterus e Clementis loco supra laudato, καὶ τῆς Κιθαίωνιας Ἰίρας ἐν Θεσπία πρέμνον ἐκκεκομμένον, legendum suspicatur: *ramum pro Cithaeronia Thespius*. Gentianus Hervetus in notis ad Clementem: *ramum putatum pro Junone Thespius*. Sed unice verum *pro Cinxia*, quod probat etiam Salmalius ad Solinum pag. 14. Cinxia est Juno, eo nomine a Romanis culta, quod cingulo novae nuptae praecesset. Vide supra ad Lib. III. Cap. XXV. [O.]

lignum Icarios pro Diana indolatum] Ita legendum cum Clemente pro Carios. Dianae enim templum apud Icarios fuisse

testis est Strabo Lib. XIV. (pag. 639. ed. Casauboni): Παρακείται δὲ τῇ Σάμῳ νῆσος ἢ Ἰακρία, ἀφ' ἧς τὸ Ἰακρίου πέλαγος· αὕτη δ' ἐπώνυμός ἐστιν Ἰακρού παιδὸς τοῦ Δαιδάλου, ὃν Φασὶ τῷ πατρὶ κοινω- νήσαντα τῆς Φυγῆς, ἠνίκα ἀμφότεροι πτερωθέντες ἀπῆραν ἐκ Κρήτης, πεσεῖν ἐνθάδε, μὴ κρατήσαντα τοῦ δρόμου. et paullo post: ἀρα δ' ἐστὶν ἀνατείνουσα πρὸς ζέφυρον· ἐστὶ δὲ καὶ Ἀρτέμιδος ἱερὸν καλούμε- νον Ταυροπόλιον ἐν τῇ νήσῳ. [Canterus.] Fallitur itaque C. Bar- thius ad Stat. Theb. IV. 225. Tom. II. pag. 978. legendum existi- mans *Caryos a Caryo*, Laconiae oppido, a quo Diana Caryatis, quod illic coleretur. [O.]

Aethlius] Ita lego cum Clémente pro *Ethedius*. Ethedii enim nullibi mentionem fieri inveni. Aethlii autem praeter Cle- mentem meminit Athenaeus Lib. XIV. Dipnosophist. (pag. 650. ed. Casauboni): Ἀέθλιος δὲ ἐν πέμπτῳ ὄρων Σαμίῳν, εἰ γνήσια τὰ συγγράμματα, ὁμομηλίδας αὐτὰς καλεῖ. et paullo post eodem li- bro (pag. 653): Τί οὖν παράδοξον ἰστορεῖν δοκεῖ Ἀέθλιος ὁ Σάμιος ἐν πέμπτῳ Σαμίῳν ἰσθμίων (Casaubon. leg. ὄρων) λέγων, σῦκον καὶ σταφυλὴ καὶ ὁμομηλὶς καὶ μῆλα καὶ ῥόδα δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐγένετο. Magnopere autem ad hanc lectionem corroborandam facit, quod Athenaeus hunc fuisse Samium et de eorum rebus scripsisse teste- tur. [Canter.] Meminit ejus etiam Etymologus Magnus v. Νέ- νωται. Vid. Voss. de Hist. Graecis Lib. III. v. *Aethlius*. [O.]

pluteum Samios pro Junone] Verissima haec et levissima emendatio debetur Ob. Gifanio et Th. Cantero, qui eam protulit in Var. Lect. Lib. II. Cap. XXV. in Lampade Gruteri Tom. III. pag. 771. Antea legebatur: *puteum Samios pro Junone*. Sed unice verum esse *pluteum* liquet ex Eusebio et Clemente, qui de eadem re loquentes expriment per *σαῖς*. Gentianus Hervetus mavult: *purum asserem pro Junone*, male. [O.]

Quinimmo Deos esse sigillaria ipsa censetis] *Sigillaria* h. l., ut et praecedens *sigilliota*, sensu insolentiore de statuis justae magnitudinis dici ab Arnobio, pluribus ostendit Gisb. Cuperus in Harpocrate pag. 86. Pro *ipsa* MS. *illa*. [O.]

membraque alia caetera] Vide supra ad Lib. III. Cap. VI. [O.]

Animantis asseritis malam scientissimi causam] Heic est aliquod vitium. *scientissimi* est scientes, non autem ignoratione ma- lam causam asseritis. Pro *animantis* igitur an *argumentis*? ut legatur: *argumentis asseritis* etc. [Herald.] Meursius conj.: *Amentes asseritis* etc. Equidem legendum conjicio: *animose asseri- tis* etc., id est, summo studio et contentione. [O.]

Cap. XII. — *Ex hujusmodi causis illud etiam vobis conniventibus consecutum est etc.*] Sequitur jam locus classicus
Tom. II. A 2

de Deorum imaginibus et attributis, plura continens, quae alibi frustra quaesiveris. [O.]

tristi derisui] *Tristis derisus* est acerbus, vehemens, *bitter* *Spon.* [O.]

cum petaso gnatus Majae, tanquam vias aggredi praepararet] Martianus Capella de Nuptiis Philologiae Lib. I. pag. 2.: *Petaso autem ac talaribus concitatis coepit praecire Mercurius.* Conf. Xiphilinus in Vita Commodi et Plaut. Amphitryon. Prolog. 143. [Elmenth.] Petali enim et pilei in itinere usus, cum alias raro uterentur pileis, quod ab eruditissimis hominibus pridem observatum (v. c. J. Lipsio de Amphitheatro Cap. XIX.). [Heraldus.] *Petaso*, graece πέτασος, galerus erat, seu pileus, sic dictus, quod latus habebat margines. Scribit autem Athenaeus (Dipnos. Lib. XII. pag. 537.), Alexandrum Magnum aliquando in conviviiis gestasse indumentum Mercurii, et τὸν πέτασον ἐπὶ κεφαλῇ, καὶ τὸ κηρύκειον ἐν τῇ χειρὶ. Plautus vero (in Prolog. Amphitr.) Mercurium sic loquentem inducit:

Ego has habebo hic usque in petaso pinnulas.

Quem in versum Lambini, si lubet, observationes consule. [Ncurr. pag. 489.] *Petaso* capitis tegmen galero persimile, cujus delineationem vide in Montefalconii Antiqq. Tab. LXXXV. fig. 9 et 10. ed. Schazii. [O.]

Liber membris cum mollibus, et liquoris foeminei dissolutissimus laxitate] Nam Bacchus λυσιμελής, quemadmodum Venus. Elegantissime autem: *liquoris foeminei dissolutissimus laxitate.* Sic foeminae dicuntur molles, et quasi liquefcentes ac diffluentes, unde incessus earum laxior et dissolutior. Apulejus Milesia II.: *Incessu persfluo seminum mentiebatur.* ὑγρὸν βάδισμα Graeci dicunt. Clemens Alexandrinus Lib. III. Paedagogi: οὐ γὰρ ὡς τινες τῆν ὑπέκρισιν ζηλοῦσαι τῆς κωμῳδίας, καὶ τὰς κατεργασίας τῶν ὀρχηστῶν κινήσεις παραφιλάττουσαι, παρὰ τὰς ὁμιλίας σκηνοβατοῦσιν, αὐτοῖς τοῖς κινήμασι τοῖς ἀβροῖς, καὶ τοῖς ὑγροῖς βαδίσμασι, καὶ Φωναῖς ταῖς πεπλασμέναις, κλαδαρὸν περιβλέπουσαι, δέλεαρ ἠδονῆς ἐξησηκμέναι. Dio Chrysostomus Sermone IV. de Regno τὸ ὑγρὸν καὶ μαλθακὸν εἶδος ὀρρονῖν τῷ ἀρρένωτῳ καὶ σεμνῷ. ἄρ' οὖν, inquit, ἀρρένωτόν τι καὶ σεμνὸν εἶδος τῷ τριούτῳ δαίμονι πρέπει, ἢ μάλλον ὑγρὸν τε καὶ μαλθακόν; Hinc ὑγρὸς βίος Graecis, quae Latinis vita madens ac deliciis dissuens. Optime igitur et elegantissime Attribuitur: *liquoris foeminei dissolutissimus laxitate.* Dissolutus est διαλελυμένος et deliciis fluens. Tertullianus de Spectaculis Cap. X.: *Et est quoque in artibus scenicis Liberi et Veneris patrociniuin, quae privata et propria sunt scenae, de gestu et corporis fluxu. Nam mollitiam Veneri et Libero immolant: illi per se-*

æum, isti (sic enim legendum pro illi) per fluxum dissoluti. [Herald.] Opp. corpora sicca, quibus, ut ait Catullus, *avida cutis ficcis haeret ossibus.* Conf. J. Fr. Gronov. in Diatribe ad Statii Silv. Cap. XXV. p. 151 sq. locum nostrum multis exemplis illustrans et Turneb. Adversar. Lib. XXIII. Male itaque locum hunc sanissimum sollicitavit Meursius legens: *liquoris feminei*, quia Liberum veteres masculinis feminibus praeficiebant, et pejus etiam C. Barthius Advers. Lib. LVIII. Cap. XV. *liquorem foemineum* vinum interpretatur. [O.]

tanquam si illam dicas publicare, dividere meritorii corporis formam] Id est, τὴν ὥραν ὡσπερ τι ἄνιον πιπέρασκειν. *formam* enim dicit heic τὴν ὥραν. In eandem sententiam Jul. Firmicus Lib. VI. Mathes. Cap. XXXI.: *Si vero mulieris fuerit ista genitura, meretricem publicam et famosam nundinato pudore perficiet.* [Herald.]

meritorii corporis] Quare et ipsum lupanar meritorium appellant, ἐργαστήριον. Jul. Firmicus Lib. VI. Mathes. Cap. XXV.: *Si autem iis Veneris stella accesserit, illustribus viris de meritorio detracta mulier conjugali gratia copulatur.* [Idem.]

cum pileo Vulcanus et malleo, manu librans dextera] In textum recepi correctionem hanc verissimam Cannegieteri, qui aliam quoque proponit emendationem: *cum pileo Vulcanus et malleo, malleum librans dextera.* Sed priorem longe praefero ob ingratam repetitionem v. *malleus.* Antea edebatur: *cum pileo Vulcanus et malleo, manu liber sed dextera*, quod videtur esse corruptum, nisi forte Arnobius ad talem imaginem respexit, qualem nobis repraesentat Montfaucon in Antiquitt. Tab. XI. Fig. 4. Compendii Schaziani, Vulcani scil. liberi dextra manu, sinistra autem obvoluta pallio. Meursius conj.: *mancus; liber sed dextera*, quod quid sibi velit, dispicere nequeo, nisi *mancus* dici possit Graecorum χωλός, qualis erat Vulcanus, cujus autem significationis exempla desidero. Nam *mancus* est proprie manu carens, non pede tortus, claudicans. [O.] Fabros ferrarios pileatos fuisse, ex Arriani Diss. Epictet. Lib. IV. Cap. VIII. jam alii (Heraldus) observarunt. [Elmenh.]

et fabrili expeditione succinctus] id est, περιζωμα περιζέμενος. Arrianus eodem Capite: οὐδεις ὃ' ἔρεϊ. ἐγὼ μουσικός εἰμι, ἂν πληκτρον καὶ κιθάραν ἀγοράσῃ. οὐδ' ἐγὼ χαλκεύς εἰμι, ἂν πῖλεον καὶ περιζωμα περιζῆται. [Herald.] De voce *expeditione* dubito; significatur id, quod nostro sermone dicimus *ein Schurzfell.* Forte graece scriptum περιζώματι, quod librarius graece nescius mutavit. Possis tamen *expeditionem fabrillem* dicere modum et rationem, qua faber expedit opus suum, quanquam et

hoc dicendum, parum aptam esse ei rationi vocem *succinctum*. [*Cannegieter.*] Insolentissima haec vocis *expeditio* significatio, neque verosimile est Arnobium scripssisse *περιζώματι*, cum in toto opere nullum graecum legatur vocabulum. Sed omnia sana erunt, si cum Stewechio legamus: *fabrili expeditioni succinctus*, id est, ad fabrilem expeditionem. Talem Vulcanum succinctum vide sis apud Montefalconium in Antiquitt. Tab. XI. Fig. 2 et 3. ed. Schaz. [O.]

cum plectro et fidibus Delius citharistae gestus servans, cantaturi et naenias histrionis] Haec est lectio omnium editionum, excepta Lugduno-Batava, quae habet: *Delius citharistia*, fortassis operarum vitio. Nam ita si legimus, et non habet ad quod referatur. *naenias* designare non solum carmina funebria, sed quaecunque dicta vulgata, puerilia, nugatoria, docent Taubmannus ad Plaut. Bacchid. Act. IV. Scen. VIII. et Gesnerus in Thesauro. Sic infra Lib. VII. Cap. XXXII. *nutricum cautiones*, quibus pueris inducunt somnos, *naeniae* vocantur: *Somni enim quiete solvuntur, occuparique ut possint, lenes audiendae sunt naeniae.* [O.]

cum fuscina rex maris, tanquam illi pugna sit gladiatorii obeunda certaminis] Fuscina enim retiarii in gladiatorii ludis utebantur. Juvenalis Sat. II. vs. 143.:

Vicit et hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi.

Vid. Lipsius Saturnal. Lib. II. Cap. VIII. [Elmenh.] Quia nimirum gladiatores, ac imprimis retiarii, tridente armati contra myrmillones pugnabant, unde Juvenalis Sat. II. vs. 143.:

Vicit et hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi

Lustravitque fuga mediam gladiator arenam.

Vide sis in hos versus variorum observationes et Lipsium Lib. II. Saturn. Cap. VIII. [Nourr. pag. 490.]

Rex urbanus et callidus ex foribus suis Solem tollat] Nunquam existimassem, posse aliquem (Gelenium, qui conj. *ex aedibus*. O.) de hac lectione dubitare. Sol recte in foribus, unde *προστατήριος* appellabatur. Sophocles in Electra (vs. 637.):

Κλύοις ἂν ἤδη, Φοῖβε προστατήριε,

Κεκυρμένην μου βάζιν.

Scholiasies: *προστατήριε* — ὅτι πρὸ τῶν θυρῶν ἴδρυται. Atque ita Pausanias. Tertullianus de Idololatria: *Etiam apud Graecos Apollinem θυραῖον et Antelios daemones ostiorum praesides legimus.* *προκύλαιον Ἀπόλλωνα* dicit Aristides hymno in Minervam. [Herald.]

cum habitus vobis deos etc.] Prudentius:

Formatum Fortunae habitum, cum simplice cornu.

Insignia appellat Tertullianus libro de Idololatria: *Nec enim differt, an exstruas, vel exornes, si templum, si aram, si aediculam ejus instruxeris, si bracteam expresseris, aut insignia, aut etiam domum fabricaveris.* [Herald.]

interstitio] H. l. idem quod discrimen, ab *intersto*, *are*, cuius significationis aliud exemplum desidero. Alias *interstitio* est cessatio, vacatio. Alii legunt *interstinctio*, quod supra habuimus Cap. III.: *et sidereos evomant variata interstinctione fulgores.* [O.] *nomina illis tanquam propria dedicare*] Meursius *ma- vult numina, male.* [O.]

Cap. XIII. — *Quis est enim qui ignoret Athenienses illos Hermas etc.*] Clemens in Protrept. (pag. 47. ed. Potter.): ὡσπερ αὐτὸ καὶ οἱ λιθοξόοι τοὺς Ἑρμᾶς Ἀθήνησιν πρὸς Ἀλκιβιάδην ἀπεικάζου. [Canter.]

Quis Praxitelem nescit etc.] Idem Clemens (eadem pagina): Ὁ Πραξιτέλης δὲ, ὡς Ποσίδιππος ἐν τῷ περὶ Κνίδου διασαφεῖ, τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἄγαλμα τῆς Κνιδίας κατασκευάζων, τῷ Κιρατίνης τῆς ἐρωμένης εἶδει παραπλήσιον πεποιήκειν αὐτὴν, ἵν' ἔχοιεν οἱ δαίλαι τὴν Πραξιτέλους ἐρωμένην προσκυνεῖν. [Canter.]

Pofidippum si relegat] In Romano Codice (editione 1.) legitur: *Pofidippi si relegat*, scil. scripta. [Idem.] Si sana est lectio editionis Lugd. Bat.: *Pofidippi si relegat*, excidit aliquid post *v. relegat*, forte *librum de Cuido*. Nam Clemens, quem et hic exscripsit Arnobius: ὡς Ποσίδιππος ἐν τῷ περὶ Κνίδου διασαφεῖ. Editiones veteres, v. c. prior Elmenhorstii, habent: *Pofidippum si relegat*. De hoc Pofidippo vid. Voss. de Hist. Graec. Lib. III. [O.]

solertiarum coëgisse certamine] hoc est, summa diligentia et solertiarum contentione, omnibus solertiis (*Kunstfertigkeiten, Geschicklichkeiten*), quae in ipso erant, quasi in certamen vocatis. Quare falsissima est conjectura Fulv. Ursini: *solerti aliarum contentione.* [O.]

Phryne illa Thespiaca] Clemens l. l.: Φρύνη δὲ ὀηνίνα φῦσι ἢ ἑταῖρα ἢ Θεσπιακῆ, οἱ ζωγράφοι πάντες τῆς Ἀφροδίτης εἰκόνας πρὸς κάλλος ἀπεμιμοῦντο Φρύνης. [Canter.] Conf. Pausanias in Boeoticis pag. 302 et 330. [O.]

qui negotia Thespiaca scriptitarunt] Id est, res Thespiacas, ut docebamus ad Lib. I. (Cap. III.) Male igitur Fulv. Ursinus inducit τὸ *negotia.* [Herald.]

cum in acumine ipso esset pulchritudinis] *in acumine, i. e.* ἐν ἀκμῇ ὤρας, κάλλους. Vide interpp. ad Achill. Tat. Amor. Lib. III. Cap. VIII. pag. 260. ed. Boden. Pessime itaque alii mutant *culmine.* [O.]

sive istic, quo amor fluxit] Sic edidi ex emendatione Meursii probatissima. Ceteri: *sive iste quo amor fluxit.* [O.]

quibusque primas dabat exprimendarum similitudinum veritas] Pro *veritas* Fulv. Ursinus legendum suspicatur *navitas*. Male. [O.]

filium capitis profuturi] Vide supra ad Lib. III. Cap. XIII. init. [O.]

ardebant artificum scita] Locus difficilis. *scita* intelligo de formis conceptis in animis artificum, *die Ideale der Künstler*. Editio Lugd. Bat. habet: *ardebant artificium scita. ardebant*, scil. ob amorem Phrynes: *sie waren voll Feuer und Leben*. Credo, operarum vitio, nam *ardere aliquem* nihil aliud significare potest, quam impense amare. [O.]

Inter significes] *Signifex* pro statuario aeneae latinitatis vocabulum, usurpatum praeter nostrum ab Apulejo, Martiano Capella et Sidonio, ubi vid. Savaro ad Lib. VI. Epist. XII. pag. 403. Conf. C. Sciopp. Verosimil. Lib. I. Cap. VII. pag. 33. et Colv. ad Apulej. Met. I. 22. p. 92. [O.]

Inter significes ille memoratus Phidias est etc.] Clemens p. I.: 'Ο μὲν Ἀθηναῖος Φειδίας ἐπὶ τῷ δακτύλῳ τοῦ Διὸς τοῖ Ὀλυμπίου ἐπιγράψας, ΠΑΝΤΑΡΚΗΣ ΚΑΛΟΣ· οὐ γὰρ καλὸς αὐτῷ ὁ Ζεὺς, ἀλλ' ὁ ἐρώμενος ἦν. [Canter.]

super Dei digito Patarces inscripsit pulcher] Sic ex emendatione Th. Caeteri in Var. Lectt. Lib. II. Cap. XIV. in Gruteri Lampade Tom. III. p. 752. legendum esse liquet cum ex Clementis loco modo citato, tum ex Pausania Lib. VI. pag. 362. ed. Sylburg.: Μετὰ δὲ Ἴκκον καταπαλαίσις παῖδας Παντάρκης ἔστηκεν ὁ Ἥλειος ὁ ἐρώμενος Φειδείου. Conf. pag. 306. Antea edebatur: *Pantauches*. [O.]

inscripsit pulcher] Suidas in *καλοὶ* dicit, amatores amationum nomina inscripsisse in parietibus vel foliis arborum, addito titulo: ille est pulcher. Verba ejus sunt: Καλοὶ Ἀριστοφάνης. Ἐν τοῖσι τοίχοις ἔγραφον Ἀθηναῖοι καλοὶ ἴδιον ἐραστῶν ἦν τὸ τὰ ἐρωμένων ὀνόματα γράφειν ἐν τοῖσι τοίχοις, ἢ δένδροις, ἢ φύλλοις δένδρων οὕτως· ὁ δὲ ἴνα καλός. [Elmenh.] Conf., qui hac de re multus est, Boettiger. V. Cl. in Sabina pag. 322 et 346. et ejusd. *Erklärungen alter Vasengemählle* Tom. III. p. 66 seq. [O.]

ludere ac lascivere] Vide supra ad Lib. V. Cap. I. [O.]

habitus eis per se datos in membrorum similitudine fabricata] Haec est lectio antiqua merito in textum revocata ab editore Lugd. Bat. Neque opus habemus emendatione Fulvii Ursini: *habitu eis per se dato*, quod elegantius quidem, sed alterum convenientius stylo Arriobii parum limato. Multo minus intelligo,

quid sibi velit **Heraldi** interpunctio: *habitus eis per se datos? in membrorum etc.* Nam verba *habitus eis per se datos etc.* pendent a praecedente *sciret.* [O.]

adoraretur] **Fulvius Ursinus**: *adnotaretur.* Alii: *adoraretur.* Male utrumque. [O.]

Cap. XIV. — Simulacra ista, quae vos terrent, etc.] Regreditur ad disputationem de simulacris in genere, atque ex eorum materia argumentatur. Est igitur argumentum contra omnia simulacra generale. De ista autem adorandi formula, quam tangit **Arnobius**, diximus ad Lib. I. [*Herald.*]

aut commistum glutinum gypso] **Prudentius** Libro in **Symmachum** I.

— — — — — *mollis si bractea gypsum*

Texerit, infido rarefcit glutine sensim. [*Idem.*]

Indici animalis] elephanti. [O.]

ex caccabulis] Ita scribendum esse, non *cacabulis*, docet **Havercampius** ad simillimum locum **Tertulliani** in *Apologet.* Cap. XIII. pag. 132.: *Domesticos Deos, quos Lares dicitis, domestica potestate tractatis pignerando, venditando, demutendo, aliquando in caccabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva etc.* Ibi *caccabulum* et *trulla* designant instrumenta immunda, quibus ventri onus et vesicae accipitur. Sed cum *caccabula* h. l. conjungantur cum *ollulis*, *candelabris* etc. et paullo post mentio fiat aliorum vasculorum obscoeniorum, **Gesnerus** in *Thesauro caccabulum* h. l. rectius interpretatur de culinae instrumento, *Küchenkeffel*, *Küchentopf*, quo sensu utitur et **Apicius** aliquoties. *Caccabulum* itaque deminutivum a *cacabus*, *κάκκαβος*, vas ubi cibum coquebant, *χύτρα*, ut explicat **Varro** de *Ling. Lat.* Lib. IV. Erat et *pistorum* vas. Vid. **Casaubon.** ad **Ael. Lamprid.** **Heliogabal.** C. 19. pag. 828 seq. [O.]

aut ex aliis obscoenioribus vasculis] **Minucius Felix** (Cap. XXIII. pag. 240. ed. Gronov.): *Deus aereus vel argenteus de immundo vasculo, ut saepius factum, Aegyptio regi conflatur, tunditur malleis, et incudibus figuratur.* [*Élménh.*]

atque in formas quas cernitis exierunt] **Proprie.** **Horatius** (Art. Poët. vs. 22.):

— — — — — *Amphora coepit*

Institui: currente rota cur urceus exit? [*Herald.*]

grossis rasa] Sic emendavit **Gelenius** pro *grossis*, quod antea legebatur nullo sensu. *grossus* sive *grosphus*, i, *γρόσφος*, a **Gesnero** in *Thesauro* exponitur *hastae cuspidis*. Hoc loco significare vi-

detur instrumentum illud, quod Polluci Onom. VII. 113. et X. 146. dicitur ἄρις, limae cognatum. Sed aliam hujus vocabuli auctoritatem desidero. Salmasius in ed. Lugd. Bat. dedit: *tornis rafa, tornus, das Dreheisen, Drechslereisen*, de quo pluribus agit Heyne V. S. in l. t.: *Antiquarische Aufsätze*, Partic. II. pag. 143 seq. [O.]

[*descobinata de limis*] Haec est lectio vetus, pro qua Gelenius: *descobinata limis*. Atqui observavimus antea, particulas istas saepe κτερόειρον apud hos scriptores. Servius ad X. Aeneid.: *Ex more Romanorum, propter porcum, qui de lapide feritur.* [Herald.] *descobinure a scobs, is, ξίνημα*, quod lima abraditur. *descobinatum, ἀποριναθέν*. Hinc *scobina lima dicta, quod terendo scobem faciat*, Gloss. Isidor. Vide Salmas. ad Solin. pag. 758. et Meurs. in Critico pag. 188. [O.]

[*furfuraculis, ascis*] Ita legendum esse docet Salmasius ad Solin. pag. 774. Cod. MS. et editio princeps habent: *furfuribus, aculeis, ascis*, corruptissime. Fulv. Ursinus conj.: *forcipibus, ascis*. Alii: *perforaculis, ascis*. Sed *furfuraculis* est vera lectio, et proxime accedens ad scripturam Codicis, *furfuraculum* et *perforaculum* unum idemque significant, nempe τὸ τρύπανον, terebrae genus, dictum vel *perforaculum* a perforando, vel apud sequioris Latinitatis scriptores *furfuraculum*, quod furfures in ligno perforando faciat, hoc est scobem furfuribus similem. Glossae: *furfuraculum* — τρύπανον. Nec refert hilum, quod terebrarum mentio mox additur. Nam terebrae diversae a furfuraculis vel perforaculis. Ita et Graeci distinguunt τέτρα et τρύπανα. Graecum epigramma de instrumentis fabrilibus;

Τρύπανα δ' εὐδύντα καὶ ὠκύντα τέτρα.

Terebra est τέτρα: *perforaculum* sive *furfuraculum* τρύπανον. Haec Salmasius. [O.]

[*runcinarum levigata de planis*] De *runcina* vide supra ad Lib. V. Cap. XXVIII. et Turneb. Advers. Lib. XXIII. Cap. XXVIII. *planis* est a *plana, ae*, vocabulo obsoleto, cujus diminutivum *planula* in Glossis exponitur *runcina*. Conjungit itaque Arnobius more suo duo vocabula idem significantia, nisi *planis* accipere velimus de parte *runcinae* lignum levigante. *de* h. l. abundat, ut saepius. [O.]

[*digitorum artem*] Editio princeps *partem*. Meursius conj. *partum*. [O.] Lactantius: *Nam ista mortalium digitorum ludicra et fragilia signenta*. Et: *Homo igitur illorum quasi parens putandus est; per cujus manus nata sunt: per quem speciem, figuram, pulchritudinem habere coeperunt*. [Herald.]

atque in temporibus asperis propitii numinis favore succurrere] Haec est lectio vetus, pro qua Gelenius: *favores accurrere*. Sed nihil fortasse mutandum. Pendent enim fortasse haec a verbo *rogare*. Orantur igitur dii in rebus adversis propitii nominis favore *succurrere* et opem ferre, id est, succurrant et opem ferant. Et ita sane *propitium numen*, quod scil. succurrit et prope est, cui respondet ἰλευς apud Graecos; nimirum ὁ πρό-θυμος ἐποπτεύειν τοὺς δεομένους. ἰλάω γὰρ, inquit Eustathius, τὸ ἱεμαι λάειν, ἤγουν ἐφίεμαι καὶ ὄρω ἔπιβλέπειν. Non poterat igitur Arnobius loqui expressius. [*Idem.*] Constructione scil. Graeca, αἰτεῖν, ἀλεξέειν. Ita Virgilius Eclog. II. 43.:

Janpridem a me illos abducere Thestylis orat.

Plura exempla vide ap. Vechneri Hellenolex. pag. 354. et Cort. in Sallust. Catil. Cap. LII. §. 24. Ed. Lugd. Bat.: *propitii numinis favorem succurrere*. Meursius conj.: *favores acquirere*. Non opus. [O.]

Cap. XV. — argenti massas indomiti] *Indomitum argentum* dicit igui vel caelamine nondum domitum, in formam coactum, quod alias *rude* dicitur. De v. *massa* vid. Savaro ad Sidon. Lib. VI. Epist. I. p. 383. [O.]

infectum aurum] Isidorus Origg. Lib. XV. Cap. XVII.: *Tria sunt autem genera argenti et auri et aeris, signatum, factum, infectum. Signatum est, quod in nummis est: factum est, quod in vasis et signis: infectum, quod in massis est, quod et grave dicitur.* Conf. Serv. ad Virgil. Aeneid. Lib. X. vs. 527. et, qui ea de re multus est, J. Fr. Gronov, de Sestertiis Lib. I, Cap. VII. p. 33 seqq. [O.]

In aurum aes mutat aut testulae vilitatem in argenteam cogit degenerare materiam?] Sic egregie sanavit locum Stewechius. Antea legebatur corruptissime: *in aurum, aes mutata ut testula vilitatem in argenteam cogat degenerare materiam.* Heraldus conj.: *in aurum, aes, mutatae aut testulae vilitatem, in argenteam cogat degenerare materiam, explicans: quid est quod Deos cogat in has materias transire? Male. Nam mutat et cogit pendet a praecedenti novitatis fictio.* [O.]

Quae insensilia fuere paullo ante] Ita Stewechius et ed. Lugd. B. Alii: *insensibilia*. Sed *insensilia*, quod Codex MStus habet, est vocabulum Lucretianum. II. 865 seqq.:

Ex insensilibus tamen omnia consistere

Principiis constare: neque id manifesta refutant

*Nec contra pugnant, in promptu cognita quae sunt:
Sed magis ipsa manu ducunt, et credere cogunt,
Ex insensilibus, quod dico, animalia gigni.*

et vs. 887.:

Ex insensilibus ni credas sensile gigni.

quae loca citavit Elmenhorstius. [O.]

facit, ut sint viva] *facit*, scil. novitatis fictio. Male igitur Fulv. Ursinus: *faciat*. [O.]

moveantur] Stewechius conj.: *molentur*. [O.]

Cap. XVI. — Itaque immemores et obliti simulacrorum substantiae et originis quae sit] Heraldus in *Curis II.* legendum suspicatur: *Itaque immemores et obliti simulacrorum substantiae et originis quae sunt*. [O.]

rationale homines animal] Glossae: *Animal, ζῶον λογικόν, ἀνθρωπος*. [Elmenh.]

aeris laminas adoratis] Id est, prostrati adprecamini. Nam *adorare* est *precari* ad. *Lib. I.* (Cap. XXXVI.) [*Herald.*]

acquisitiones, lucra] Mcursius: *acquisitiones lucri*, contra morem Arnobii talia vocabula ejusdem significationis coacervantis. [O.]

et cum pateat, luceat rebus fieri verba cum brutis] Sic Origenes contra Celsum *Lib. III.*: πάντες γὰρ καὶ ἡμᾶς μεθύουσιν οἱ τοῖς ἀψύχοις ὡς θεῶν προσλαλοῦντες, καὶ τί λέγω μεθύουσιν; μάλλον γὰρ μεμήνασιν, εἰς τοὺς νεῶς σπεύδοντες, καὶ ὡς θεοῖς τοῖς ἀγάλμασιν προσκυνοῦντες. [*Idem.*]

credulitatis vacuae] Fulv. Ursinus mavult: *credulitatis fatuae*. Sed *vacuus* h. l. idem quod *vanus*, *inanis*. Sic infra: *vacua imaginatio*. [O.]

pendigines] *Pendigines* sunt cava simulacri interstitia. Vide Gesner. et Schneider. ad *Veget. de Mulomed. Lib. III. Cap. XLIV. §. 1.* Alii exponunt velamenta simulacri. Salmasius ad *Solinum pag. 268.* interpretatur juncturas et nexus partium, τὰ πῆγματα. Plura de h. v. vide in *Thesaur. Gesneri*. [O.]

diducere in membra resolutos] Ita legendum esse pro *deducere*, docuit J. G. Graevius in *Epistola ad N. Heinsium 261.* (*Sylog. Burm. Tom. IV. pag. 337.*). Quam correctionem verisimam non dubitavi in textum recipere. [O.]

subscudibus] *Subscudes*, ait Festus, *appellantur tabellae, quibus tabulae inter se configuntur; quia, quo immittuntur, succuditur*. Eam vocem Cato *Lib. de Re Rust. (Cap. XVIII.)* usurpavit, qua quidem, sicut Arnobius, *retinacula* significat. [*Nourr. pag. 566.*] *Subscudes* dicebantur tabellae lignae cuneatae ad *trabes* aliaque committenda. Vide *Fest. h. v. ibique* intpp. et

Schneider. ad Caton. de Re Rust. Cap. XVIII. Haynischius in Indice vertit: *Zungen*. Graece *πελαινίαι*. Germ. *Döbelhölzer*. [O.]

ansulis] *Ansulae* proprie dicebantur crepidarum vel unci vel annuli, per quos trajecta lora pedem adstringunt. Vide Gesner. in Thesaur. et Boettiger. in Sabina pag. 275. H. l. significari videntur ligamenta ferrea, quibus firmantur simulacra, *eiferne Bänder, Klammern*. [O.]

quae si utique perspicui obscuritatis arte non quirent] Fulv. Ursinus legendum conj.: *obscurata arte*. Male. *Ars obscuritatis* est artificiosa obscuritas, ars statuarii scil., quae illa obscurat, eorum vitia obtegit spectatorum oculis. [O.]

agere vos nihil] Vide supra ad hujus libri Cap. V. [O.]
officiorum impendere vanitates] Fulvius Ursinus mavult *vanitates*, male. *officiorum vanitates* sunt officia vana, frustranea, quibus nihil efficitur. [O.]

spirantia haec signa] Virgilius (Aen. VI. 348.):

Excudent alii spirantia mollius aera. [Herald.]

quorum plantas et genua contingitis et contrectatis orantes] Genua deorum a supplicantibus fuisse contacta prostrata observatio est. Sed non solum genua, verum etiam pedes quandoque ipsos et plantas, ut ait Arnobius, et vestigia comprehendebant, et saepe osculabantur. Unde Prudentius contra Judaeos:

Augustum caput ante pedes curvare Minervae,

Fistulis et soleas Junonis lambere, plantis

Herculis advolvi, genua incurvare Dianae.

Nota *soleas Junonis lambere*. Apulejus Milesia VI.: *Tunc Psyche pedes ejus advoluta et ubere stetu rigans deae vestigia, humumque verrens crinibus suis.* et Miles. XI.: *Exin gaudio delibuti populares, thallos, verbenas, corollas ferentes, exosculatis vestigiis deae, quae gradibus haerebant argento formata, ad suos discedunt lares.* Hoc Graeci dicunt τοῖς ἰχνεσι τοῦ ἀγάλματος προσφύναι. Heliodorus Lib. V. Aethiop. Hist.: εἰς τὸ ἄδυτον παρελθὼν, καταλαμβάνει τοῖς ἰχνεσι τοῦ ἀγάλματος προσπεφυκίαν. et Lib. VII.: τοῖς ἐκ ἰχνεσι προσφύς τοῦ ἀγάλματος, ὡρῶν τε ἐπιπλεῖστον οὕτως ἔχων, ὀλίγον μὲν καὶ ἐκθανεῖν ἐδέησεν. Sic aliquando in supplicatione humana. Ammianus Marcellinus Lib. XVII.: *Manus ad dimicandum aptatas, armorum abjecto munimine pons terga vincerunt; restareque solam salutem contemplantes in precibus, effusi sunt vestigiis Augusti clementis.* Sed haec alibi fusius. [Idem.]
fumo suffita] Ita Sidonius Lib. II. Epist. XIII.: *hinc suffita cinnaomomo ac thure caenatio spargeret peregrinos naribus odores.* ubi vide Savaron. pag. 275. qui de hoc verbo multus est. [O.]

perdant situ speciem et rubigine convulnerentur exesa] Sic edidi cum Fulvio Urfino. Vetus lectio corruptissima est: *perdant situs specie*. Heraldus transpositis vocabulis legendum putat: *perdant speciem, situ et rubigine convulnerentur exesa*. Editio Lugd. Bat. habet: *perdant situs, species* etc. ut sit *situs perdere* collabi, moveri e basi sua et fundamento. [O.]

sub istorum simulacrorum cavis] Verissima haec emendatio debetur Gelenio. Antea legebatur *causis*, nullo sensu. Stevvechius mavult *caveis*, intelligens de thecis et armariis, quibus recludi solebant deorum simulacra, ut in cavea volucres. Sed ipsa simulacra arrosa a talibus animalculis intelligenda esse liquet e locis simillimis Minucii Felicis C. XXIV. init.: *Quanta vero de diis vestris animalia muta naturaliter judicant? mures, hirundines, milvi, non sentire eos sciunt, norunt, inculcant, insident, ac, nisi abigatis, in ipso dei vestri ore nidificant. Araneae vero faciem ejus intexunt, et de ipso capite sua fila suspendunt. Vos tergitis, mundatis, eraditis, et illos, quos facitis, protegitis et timetis.* et Tertulliani Apologet. Cap. XII.; *Igitur si statuas, et imagines frigidus mortuorum suorum simillimas non adoramus, quas milvi et mures et araneae intelligunt, nonne laudem magis quam poenam merebatur repudium agniti erroris?* [O.]

forices] Vide ad Lib. II. Cap. LIX. [O.]

nidamenta ponere] Locutio Plautina. Rud. Act. III. Scen. VI.:

Id nervum mille hodie nidamenta congeret. [Nourr. pag. 560.]

ossa in sepem tracta] In textum recepi emendationem hanc palmariam C. Barthii in Adversar. Lib. XXIX. C. XVIII. p. 1391. Notum enim omnibus, ossibus in nidamentorum munimina abuti ista animantia. Vulgata lectio est: *ossu in spem tracta*, quam frustra tuetur Heraldus, putans sensum esse, mures, forices etc., etsi ossa rodere nequeant, ea tamen trahere nihilominus, sperantes scil. iis posse se vesci, nondum satis tentatis dentium viribus, necdum iis cum ossium duritie compositis. Qualem argutiam in mentem venisse Arnobio maximopere dubito. Fulv. Ursinus legendum existimat: *ossa in stupam tracta*. *Stupa, stipa*, id quo nidi stipantur, firmantur. Vid. Voss. Etymol. Rom. Meursius conj.: *duritias panis ossu in speciem tracti — — — — in mollitiem* etc. more loquendi antiquo. *Os, offe, offum, ossu*, ut *testum, testu*, ap. Ovid. Fast. II. 645. V. 519. Salmasius edidit: *famis ossa in spem tracta*, hoc est, *ossa tracta* (in nidum) *in spem fumis*. *Spes* pro expectatione,

metu, ut centies apud antiquos. Sed longe praefero correctionem Barthii. [O.]

nidulorum in mollitiem scilicet, et miserorum fomenta pullorum] Sic editio Lugd. Bat. Cod. MS. habet: *nidulorum in mollitiem follicite et miserorum fomenta pullorum*. Editio princeps: *nidulorum in mollitie follicite* etc. Ceteri editores v. *follicite* inducunt. [O.]

ab araneis ordiri retia] *Ordiri* h. l. passiva significatione, quod notandum. *Ordiri* vel antiquum *ordire* proprium verbum telae et texturini operis. Vid. Nonius et Fesius h. v. ibique intpp. et Gesner. in Thesauro. [O.]

non hirundines denique etc.] Clemens Alexandrinus in Protrept. pag. 46. ed. Potteri: Αἱ δὲ χελιδόνες καὶ τῶν ὀρνέων τὰ πλείστα κατεξαιροῦσιν αὐτῶν τῶν ἀγαλμάτων εἰσπετόμενα, οὐδὲν φροντίσαντα οὔτε Ὀλύμπιου Διὸς, οὔτε Ἐπιδαυρίου Ἀσκληπιοῦ, οὐδὲ μὴ Ἀθηναῖς Πολιάδος, ἢ Σαράπιδος Αἰγυπτίου. [O.]

inter ipsos aedium circumvolantes tholos] *tholos*, testudo, i. e. camera rotunda ac convexa, *Kuppel*. vid. Lindenbrog. et Vales. ad Ammian. Marcell. Lib. XXVIII. Cap. IV. §. 9. p. 241. ed. Wagner. [O.]

jacularier stercoris plenas] Laudant interpretes conjecturam Jo. Aurati: *stercoris splenas*, citantes Martialem Lib. II. Epigr. XXIX. vs. 10.:

Ignoras quis sit? splenia tolle, leges.

ubi vide intpp. ut sensus sit, jaculari hirundines stercoris splenas vel splenia, id est emplastra. Sed *splena, ae*, frustra quaesivi in Lexicis, et *splen, is*, cujus accusativus Graecus posset esse *splenas*, nulla alia significatione inveni quam *lien*is, sedis risus et tristitiae, *die Milz*. Vide Voss. in Etymol. Rom. Neque video, quare sollicitanda sit vulgata lectio, hoc sensu: hirundines plenas stercoris jaculari, i. e. ventrem exonerare. *Jaculari* scilicet indefinite positum ab Arnobio, verbum honestum pro inhonesto. Fulv. Ursinus conj.: *jacularier stercoris tela*. [O.]

obscœna dejicere] Haec est palmaria emendatio Fulvii Ursini pro vitiosa lectione Codicis: *obscœna dicere*, unde Gelenius fecerat: *obscœna facere*. Stevechius mavult: *obscœna digerere*. [O.]

instincta veritate naturae] Codex MS. et editio princeps: *distincta*, vitiose. *instincta veritate naturae* est vero proprioque naturae instinctu. Itaque non necessaria Meursii conjectura: *instincta severitate* (i. e. necessitate) *naturae*. [O.]

Cap. XVII. — quos dedicatio infert sacra] Minucius (Cap. XXIII. fin.): *Quomodo igitur hic nascitur? Ecce funditur.*

fabricatur, scalpitur. Nondum deus est. Ecce plumbatur, confirmatur, erigitur. Nec adhuc deus est. Ecce ornatur, consecratur, oratur. Tum postremo deus est, cum homo illo voluit et dedicavit. [Herald.]

junctioni] Alii: *vinctioni*. [O.]

necessitatibus irrogatis] Editio princeps: *necessitatibus irrogati*, vitiose. [O.]

Si inviti hoc faciunt] Fulvius Ursinus delet *si*, quia in altero orationis membro, *Si voluntariae obsecutionis assensu, si deerat* in Codice MSto. Sed melius additur in utroque loco cum Salmasio. [O.]

in aliquam necessitatem — — — cogantur] Codex MS.: *in aliqua necessitate — — — cogantur*, quod Heraldus in Curis II. delendit more Arnobii ablativum ponendi pro accusativo, quem aliquoties jam observavimus, v. c. ad Lib. II. Cap. II. [O.]

et quid] Et heic Stowechnus *ac quid*. [O.]

vinctionis vi propemodum colligati] Ita editio Lugd. Bat. Ceteri: *vincti omnes et propemodum colligati*. [O.]

nobilitantes testulas] Ita ed. Lugd. Bat. pro *nobilitatis*, quod scribendi vitium in Cod. MSto ortum e *nobilitantis*. Meursius et ceteri editores: *nobilitent testulas*. Heraldus: *nobilitent ut testulas*. [O.]

Si concedamus, ut coelo et fideis sedibus eas anteponant, divinitatis suae perdiderint potestatem] Haec verba, quae in editionibus ceteris turpiter sunt luxata, et in sequente demum capite leguntur post verba: *quam si eos in basibus ita unci retinent et plumbeae vinctiones*, huc revocavit tanquam in locum convenientissimum editor Lugduno-Batavus. Meursius autem rejecit post verba Capitis sequentis: *quando his conveniat atque oporteat abstinere*. At meo iudicio glossema sapiunt: quamobrem ea mucinis inclusi. [O.]

Cap. XVIII. — An habent itus liberos etc.] Recte. Nam *liber* ἀπὸ τοῦ λύβιν, ὁ λελυμένος, qui ἐλευθερος Graecis, quia habet itus liberos. Plantus in Menaechmis: Mess:

Sic sius igitur, qui tuum negas me esse, abire liberum.

Men.:

Mea quidem Hercle causa liber esto, atque abito, quo voles.

Quare ἀφείναι et amittere liberum. Ibidem:

Ob eam rem, quia te servavi, me amisisti liberum.

Tum Menaechmus:

Liberum ego te iussi abire.

Et :

Numquid me morare, quin ego liber, ut iussisti, eam?

Men. :

Liber esto. [Herald.]

sacra reddi] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XVI. [O.]

at vero in vastis etc.] Ita Meursius et Salmasius, optime.

Ceteri: aut vero. [O.]

in maximitatem producere] Editio princeps: in maximitate, quod defendi potest stylo Arnobii ablativum ponere amantis loco accusativi, quod aliquoties jam observavimus. Maximitas vox est Lucretiana. II. 497.:

Ne quaedam cogas immani maximitate

Esse, supra quod jam docui non posse probari. [O.]

et in sedentibus signis Deum sedere dicendum est]

Deos enim suos ἀνθρώπων σχήμασι διαφόροις καὶ ἡλικίαις, κατέδραϊς τε καὶ στάσεσι καὶ ἀμφιάσεσιν, ait apud Eusebium Porphyrius. [Herald.]

Cap. XIX. — *Quia quae sunt priva singulariaque natura] Ita Fulv. Urlius et Meursius, probante Stewechio.*

Alii: *privata singulariaque.* At *priva* veteres dixisse, quae nos *singula*, et inde *privata* atque *privilegia* formata, docent nos Festus, Nonius et A. Gellius Lib. X. Cap. XX. Vide Scaliger. et Dacer. ad Fest. h. v. pag. 374. Ceterum *privus* etiam vocabulum Lucretianum, cujus noster diligens imitator est. Sic de *Rer. Natura* Lib. III. 722.:

Quod si forte animas extrinsecus insinuari

Vermibus et privas in corpora posse venire

Credis.

et Lib. V. 752.:

Inque dies privos abolescens quaeque creata.

et alibi saepius. [O. et Stewech.]

perit omnis ratio atque integritas veritati] Ita Sabaecus et od. Lugd. Bat. Alii: veritatis. [O.]

Cap. XX. — *Custoditis, conservatis, atque habetis inclusos] Cyprianus ad Demetrianum: Sic illos laesos ultio vestra defendit, quomodo et clausos, ne pereant, tutela vestra custodit. Pudeat te eos colere, quos ipse defendis; pudeat de illis tutelam sperare, quos tu tueris. [Herald.]*

aedituis mille protegitis atque excubitoribus mille] Tertullianus de Corona Militis: Jam et stationes aut alii magis faciet, quam Christo? aut et dominica die, quando nec Christo? Et excubabit pro templis, quibus renuntiavit? Derivabant autem cum pro-

pter delubra et simulacra deorum, tum etiam propter opes, quae ibi saepius asservabantur. Plautus in Bacchidibus:

Quin ipsi in aede Dianae conditum est ibi

Ibidem publicitus servant. [Idem.]

Aeditui erant, quibus data erat procuratio templi, et in eo vigiliis noctu agebant. Veteres autem *aeditimum*, recentiores *aedituum* dixisse, testis Varro de Re Rust. Lib. I. Conf. Petr. Daniel ad Pseudo-Plaut. Querol. pag. 64. et Duker. de Latinit. Jureconsult. p. 28. [O.]

cur anseribus victum alimoniamque praebetis?] Codex MS. habet *alimonia* ab *alimonium*, ii, quod antiquius est et aliquoties usurpatum Varroni in libris de Re Rustica. De canum anserumque custodiis videndi Cicero pro Roscio Amerin. Cap. XX. Augustinus de Civ. Dei Lib. II. Cap. XXII. Vegetius de Re Milit. Lib. IV. Cap. XXVI. ibique Collectanea Stevvechii. [O.]

sub ipso operis momine] Sic emendavit Fulv. Ursinus et Meursius, rectissime. Alii: *nomine*. Vide supra ad Lib. II. Cap. XXVIII. [O.]

facrilegos poenis sufficientibus figant] Emendo *figant*. *Fligere* antiquum verbum: hodie composita magis in usu. Livius Aegistho:

Ipse se in terram faucius fligit cadens.

Accius ἐπὶ ναυσι μάχη:

Nec perdolescit fligi socios morte, campos contegi.

et Aegistho:

Heu cujatis stirpem funditus fligi studet.

Lucretius Lib. II. v. 85:

— — — — — *nam cita superne*

Obvia cum flixeret, fit, ut diversa repente

Diffiliant. [Meurs.]

Stevvechius legendum existimat *subfigant*, scil. cruci, patibulo, quod proprium sacrilegorum supplicium fuisse docet Justus Lipsius de Cruce Lib. I. Cap. XIII. [O.]

summorum custodiam numinum canum sollicitudinibus credere] Magna enim vigilum istorum et intensa sollicitudo; qui idcirco dormire jubentur interdium, noctu ut vigilent. Varro de Re Rustica Libro I.: *Canes potius cum dignitate, et acres paucos habendum, quam multos. Quos consuefacias potius noctu vigilare, et interdium clausos dormire.* Quare apud Phaedrum canis Fab. XLVI. (Lib. III. Fab. VII.):

— — — — — *Alligunt me interdium,*

Iuce ut quiescam, et vigilem, nox cum veneris.

Hinc igitur ille apud Aeschylum in ipso Agamemnonis limine queritur, vigilem se stare continuis noctibus canis instar vigilis:

Θεοὺς μὲν αἰτῶ τῶνδ' ἀπαλλαγὴν πόων,
 Φρουρὰς ἐτείας μῆκος, ἢν κοιμώμενος
 Στέγαις Ἀτρείδων ἀγκαθεύ, κυνὸς δίκην
 Ἄστρον κάτοιδα νυκτέρων ὀμήγουριν. [Herald.]

gingritibus] Festus: *Gingrire* — anserum vocis proprium est. ubi vid. Scaligerum nostrum locum citantem. Glossae: *Gingriunt*, χῆνες ἐμβροῶσι. *Gingrum*, Φωνὴ χηνός. Inde γιγγράζειν et γιγγρίζειν. Vide Salmaf. ad Solin. pag. 87. et Schneider. in Lexico h. v. Et omnino vario modo apud veteres exprimitur vox anserum: *gingrire*, *trinnire*, *graccitare*, *gratitare*. Vide VERNSDORF. ad Juventii Eleg. de Philomela vs. 19. in Poet. Lat. min. Tom. VI. pag. 391. [O.]

Cap. XXI. — *Antiochum Cyzicenum ferunt etc.*] Clemens in Protrept. (pag. 46. ed. Potter.): Ἀντίοχος δὲ ὁ Κυζικηνὸς ἀπορούμενος χρημάτων τοῦ Διὸς τὸ ἀγάλμα τὸ χρυσεῦν, πεντεκαίδεκα πηχῶν τὸ μέγεθος ἔν, προσέταξε χωνεῦσαι, καὶ τῆς ἀλλῆς τῆς ἀτιμωτέρας ἕλης ἀγάλμα παραπλήσιον ἐκείνῳ, πετάλοις νεχρυσωμένον, ἀναθεῖναι πάλιν. [Canter.] *quindecim cubitorum pro decem c.*, quod antea legebatur, pessimeque retinuit etiam recentissimus editor Oberthür., primus e Clemente restituit Meursius pag. 195. sequente ed. Lugd. Bat. [O.]

Dionysius ille (sed junior) etc.] Clemens pag. laud.: Διονύσιος μὲν γὰρ ὁ τύραννος ὁ νεώτερος, Διομάτιον τὸ χρύσειον περιετόμενος Διὸς ἐν Σικελίᾳ, προσέταξε αὐτῷ ἔρεοῦν περιτιθέναι, χαριέντως Φήσας, τοῦτο ἀμεινὸν εἶναι τοῦ χρυσαίου, καὶ θέρους κουφότερον, καὶ κρύους ἀλειυνότερον. [Canter.] Male igitur verba *sed junior* tanquam glossa expungenda existimant Stewechius et Heraldus, qui tamen ipse suam sententiam retractat in Curis II. Majori Dionysio attribuunt hanc facetiam Cicero de Nat. Deor. III. Cap. XXXIV. Lactantius Inst. Lib. II. Cap. IV. et Aelianus Var. Hist. Lib. I. Cap. XX. ubi vid. Kulin. Conf. P. Victorii Var. Lectt. Lib. XXI. C. 10. [O.]

cum velamine aureo spoliaret Jovem] quo cum ornat ex manubiis Carthaginensium tyrannus Gelo, ait M. Tullius. Habebant autem Dii sua velamenta atque amicula, quibus vestiebantur atque ornabantur. Suetonius in Caligula: *In templo simulacrum stabat aureum iconicum, amiciebaturque quotidie veste, quali ipse uteretur.* Lactantius Lib. II. Cap. IV.: *Ergo his ludicris, et ornatis, et grandibus puppis et unguenta, et thura, et odores inferunt. His opimas et pingues hostias immolant; quibus est quidem os, sed carens officio dentium; his peplos et indumenta pretiosa, quibus usus velaminis nullus est etc.* Eleganter Philo Tom. II.

in explicatione decalogi observat, significes et simulacrorum artifices laepillime omnibus miseriis conflictari, cum simulacra ab iis ficta et formata purpura, auro ceterisque pretiosis ornamentis decorentur. Verba Philonis sunt: καὶ οἱ μὲν τεγγῆται πολλάκις ἄποροι καὶ ἄδοξοι κατεγήρασαν, ἀτυχίαις ἐπαλλήλοισ ἀποδανύτες· τὰ δὲ τεγγιτευθέντα πορφύρα καὶ χρυσοῦ καὶ ταῖς ἄλλαις πολυτελείαις, ἃς πλοῦτος χρηματίζει, σεμνοποιεῖται. Eiant igitur saepius ornamenta ista pretiosissima. Vid. Lact. Lib. II. Cap. IV. et VII. et Lib. VI. Cap. XIII. [Herald.]

ludens] Fulv. Ursinus conj. *lufit*. [O.]

in rigoribus algidum] Meursius pag. 195. mavult: *in frigoribus algidum*. quod valde placet. *Rigor* enim est affectio corporum a frigore. [O.]

vaporum] Ita ed. Lugd. Bat. MS. male *vaporem*, unde alii fecerunt *vaporeum*, alii *vaporosum*. *vaporum*, quod multum vaporem edit. Nemesianus Eclog. IV, 63.:

Ter vitis, ter fronde sacra, ter ture vapore

Lufiravit. [O.]

urbanum scurrulam] Plautus Mostell. Act. I. Scen. I.:

Tu urbanus vero scurra, deliciae populi.

Terentium Act. II. Scen. I.:

Nihil est profecto stultius, neque foetidius,

Neque mendaciloquius, neque argentum magis,

Neque confidentiloquius, neque perjurius,

Quam urbani assidui cives, quos scurras vocant. [Elmenhorst.]

Scurram autem urbanum poeta aliique veteres appellabant factum politumque hominem, qui minime sit rusticus. Atque hoc sensu ab Arnobio scurrulae nomen suaviter accipitur. Postea tamen alia sane et contraria significatione usurpatum est. Vid. Turneb. Lib. XIX. Adversar. Cap. 13. Vossium in Etymologico et alios. [Nour. pag. 565.]

Aesculapii gravitatem ab eo risum] Vide Lactant. Lib. II. Cap. IV. Cic. de Nat. Deor. Lib. III. Cap. XXXIV. Valer. Max. Lib. I. Cap. I. extern. 3. [O.]

philosophicae densitatis] Philosophi enim barbati. Prudentius Lib. II. contra Symmachum: *Sophista barbatus*. περὶ στεφάνου: *barbatus Plato*. Juvenalis Sat. XIV. vs. 12.: *barbati magistri*. Tatianus contra Graecos pag. 287. Theodoret. de Providentia Serm. I. [Elmenh.] Talis philosophus graphice depingitur ab Apulejo Met. XI.: *Qui pallio baculoque et baxeis et hircino barbatio philosophum fingeret*. [Steucech.]

inmo an sint] Sic omnes editores post Canterum ex emendatione Meursii. Antea legebatur: *an sit*. [O.]

jocaretur] Sabaes: *loqueretur*. Male. [O.]

cur oris contumeliam levigati etc.] Barbæ evulsio cum summo conjuncta erat dedecore. Philostratus de Vita Apollonii Lib. VII. Cap. XIV. Procopius in Esajam pag. 120. Herodianus in Maxim. et Balbo. [Elmenhorst.] Persius Sat. I. 132 seq.:

Scit risisse vaser, multum gaudere paratus,

Si Cynico barbam petulans nonaria vellet.

Atrox hæc contumelia; quam etiam Chanuu Hammonitarum rex legatis a Davide missis irrogavit. Lib. II. Samuel. Cap. X. At mulieres circumtondebantur. Lucianus in Dialogis meretriciis: Εἰ τις δὲ, ὦ Χρῦσι, μήτε ζηλοτυπεῖ, μήτε ἐργίζεται, μήτε ἐξήρασιέ ποτε, ἢ περιέκειρεν, ἢ τὰ ἱμάτια περιέσχισεν, ἔτι ἐραστῆς ἐκεῖνος ἐστίν; [Herald.]

suas aedes] Ita Salmasius ex MS. Alii: *suas sedes*. [O.]

Cap. XXII. — in quibus spreto se ultione in aliqua significare non curant] *se* addidit Fulv. Ursinus, sensu flagitante. [O.]

Philostephanus in Cypriacis auctor est, Pygmalionem etc.] Clemens in Protrepti. (p. 50 seq. ed. Potteri): Οὕτως ὁ Κύπριος ὁ Πυγμαλίῳν ἐκεῖνος ἐλεφαντίνου ἠράσθη ἀγάλματος. Τὸ ἀγαλμα Ἄφροδίτης ἦν, καὶ γυμνὴ ἦν· νικᾶται ὁ Κύπριος τῶ στήματι, καὶ συνέρχεται τῷ ἀγάλματι· καὶ τοῦτο Φιλοστέφανος ἱστορεῖ.

Ἄφροδίτη δὲ ἄλλη ἐν Κύπρῳ λίθος ἦν, καὶ καλὴ ἦν· ἕτερος ἠράσθη ταύτης, καὶ μίγνεται τῇ λίθῳ· Ἰσοτίππος ἱστορεῖ. ὁ μὲν πρότερος, ἐν τῷ περὶ Κύπρου· ὁ δὲ ἕτερος, ἐν τῷ περὶ Ἰνίδου.

[Canter.] Pygmalionem alii non regem, sed statuarium fuisse, et a se factae statuæ amore arsisse referunt. Conf. Ovid. Metam.

X. vs. 245 seqq. Pygmalionis statuarii meminit Philostratus in Vita Apollonii Lib. V. Cap. V. De Veneris Cnidiae amoribus vid. Plinius Hist. Nat. Lib. XXXVI. Cap. IV et V. Valerius Maximus Lib. VIII. Cap. XI. Philostratus de Vita Apollonii Lib. VI. Cap. XL. Similium amorum alia quaedam exempla memorat Aelianus Var. Hist. I lib. IX. Cap. 39. [Potter. ad Clement. l. I.]

Callimachi Cyrenæi conterraneus et σύγχρονος sive aequalis eidemque familiaris fuit, ut auctor est Athenæus Lib. VIII. p. 331. De civitatibus Asiae scripsisse idem narrat Lib. VII. p. 297. περὶ εὐρημάτων Clemens Alexandr. Lib. I. Strom. p. 308. περὶ νόσων Harpocration τ. Στρώμη. περὶ Κυλλήνης Scholiastes Pindari. [Harv. Ind. ad Plinium.] De Philostephano Cyrenæo, familiari Callimachi, vide G. J. Voss. de Hist. Græc.

Lib. I. Cap. XV. Scripsit inter alia opus *περὶ Νήσων*, cujus pars fuisse videtur liber ille de Cipro. [O.]

animo] Editio princeps et Gelenii: *anima*. [O.]

uxoria res] Fulv. Urfinus: *uxoris*. [O.]

Posidippus] Vide supra ad hujus libri Cap. XIII. [O.]
quem scriptum super Gnido indicat] Meursius p. 196.

legendum censet: *indigitar*. Sed nihil opus est mutatione. Nam *indicat* est inferibit, et librorum *index* ἐπιγραφή. Haec autem historia narrata et a Luciano in *Amoribus*. [Herald.]

superque rebus ejus] Haec est emendatio Gelenii. Editio princeps: *superque re a se ejus*. Unde efficiebat Canterus: *superque reapse*, quam conjecturam confirmat MS. Reg. [Idem.] Stewechius conj.: *superque reatu ejus*, h. e. crimine. Vocabulum Jureconsultis frequentatissimum. Equidem praefero lectionem Gelenii: *super rebus ejus*, scil. Gnidi, *περὶ τῶν ἐν Κνίδω*. [O.]

propter quam Guidus in nomine est] Ὀνομαστός ἐστίν. Dixit supra in *opinionem*. Cap. XIII.: *Exemplarium fuisse perhibetur cunctarum, quae in opinione sunt, Venerum*. [Herald.] Sic etiam in *fama*, ut apud Graecos ἐν Φήμη, ἐν ἐνόματι. Vid. Salmas. ad Tertullian. de Pallio p. 59. [O.]

genialibus usum toris et voluptatum consequentium finibus] Secutus sum emendationem Meursii valde probabilem. Antea legebatur: *genialibus usum toris*. Sed *fusum* cum sequenti *finibus* male congruit, possit tamen defendi tanquam *zeugma* vel *syllipsis*. *voluptatum fines* sunt τὰ τέλη τῶν ἀφροδισίων, *die Befriedigung des Wollusttriebes*. [O.]

ubinam gentium fuerant una atque altera Veneres, ut impudicam petulantiam etc.] Puto legendum: *ut non impudicam petulantiam*. [O.]

quantum fuerat, miseris furialia ut restinguerent gaudia] Meursius conj.: *curandum fuerat*, deleo puncto interrogationis post *sensibus*. Male. *Quantum* est pro *quantillum*, quam parvum, quam facile, ut centies apud veteres. Ita Phaedr. Lib. II. Fab. VIII. vs. 23.:

————— Tollere haec aranea

Quantum est laboris!

i. e. *quam parum laboris*. et Lucanus Pharf. III. 392.:

————— *Quantum est, quo fata tenentur!*

ubi vid. Burmann. p. 192. et Ernest. ad Tacit. Agricol. C. XV. Sic et Martialis:

Quantum erat, infelix, pannis fraudare duobus

(Quid renuis?) non te, Naevole, sed tineas?

quem locum apposite citat Heraldus. [O.]

Cap. XXIII. — *quod ab se subdi*] Falv. Ursinus conj.: *quod se subdi*. Male. [O.]

cum Capitolium toties edax ignis absumeret etc. etc.]

Et huic etiam locum a Clemente mutuatus est. Ejus haec sunt verba (in Protrept. pag. 46 seq. ed. Potteri): 'Ἄλλ' οὐτι γὰρ τὸ πῦρ καὶ οἱ σεισμοὶ κερδαλέσι, οὐδὲ μὴν φοβοῦνται ἢ δυσωπεύονται, οὐ τοὺς δαίμονας, οὐ τὰ ἀγάλματα, οὐ μᾶλλον ἢ τὰς ψυφίδας τὰς παρὰ τοῖς αἰγιαλοῖς σσεωρημένους τοῖς νόμοισιν. Οἶδα ἐγὼ πῦρ ἐλεγυτικὸν καὶ δεισιδαιμονίας ἰατρικόν. Εἰ βούλει παύσασθαι τῆς ἀνοσίας, Φωταγωγῆσαι σε τὸ πῦρ. Τοῦτο τὸ πῦρ καὶ τὸν ἐν Ἀργεῖ νεῶν σὺν καὶ τῇ ἱερείᾳ κατέφλεξεν Χρυσίδι· καὶ τὸν ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀρτέμιδος, δεύτερον μετὰ Ἀμαζόνιας, καὶ τὸ ἐν Ῥώμῃ Καπιτώλιον ἐπιπυρνεύεται πολλάκις· οὐκ ἀπέσχετο δὲ οὐδὲ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πόλει Σαραπίδος ἱεροῦ. Ἀθήνησι γὰρ τοῦ Διουσιίου τοῦ Ἐλευθερέως κατήρηψε τὸν νεῶν· καὶ τὸν ἐν Δελφοῖς τοῦ Ἀπέλλωνος πρότερον ἤσκασεν θύελλα, ἔπειτα ἠφάνισε πῦρ σωφρονοῦν. Τοῦτό σοι προσίμου ἐπιδεινύεται, ὡν ἕπισχεῖται τὸ πῦρ. [Canter.] Conf. Lactant. Lib. III. Cap. XVII. §. 12 et 13. [O.] Capitolium saepius fuisse exustum, testantur historiae. Nam et bello servili fuit exustum, ut videre licet apud D. Augustinum de Civ. Dei Lib. III. Cap. XVII., quod quidem fuit a Sylla restitutum. Vitelliana quoque seditione fuisse exustum, memorant Suetonius et Cornelius Tacitus. Vide Alexandr. ab Alexandro Genial. Dier. Lib. V. Cap. XI. [Gentian. Hervet. ad Clement. l. l.]

ubi Juno regina, cum inclytum ejus sanum sacerdotemque Chrysidem eadem vis flammae Argiva in civitate deleret] Thucydides Hist. IV. Cap. 135.: Καὶ ὁ νεὸς τῆς Ἡρας τοῦ αὐτοῦ θέρους κατεκαύθη, Χρυσίδος τῆς ἱερείας λύχρον τινα θείτης ἡμμένον πρὸς τὰ στέμματα, καὶ ἐπιναταδαξθούσης· ὥστε εἰλαθεν ἀφθόντα πάντα καὶ καταφλεχθέντα. Καὶ ἡ Χρυσὶς μὲν εὐθὺς τῆς νεκρῆς, δεῖσασα τοὺς Ἀργεῖους, ἐς Φλιοῦντα Φεύγει· οἱ δὲ ἄλλην ἱερείαν ἐκ τοῦ νόμου τοῦ προσκειμένου κατεστήσαντο, Φαιρινίδα ὄνομα. Pausanias Lib. II. Cap. LIX. p. 113. et Lib. III. C. LXXXVI. p. 167. ed. Sylburgii eandem historiam referens Chrysidem hanc Tegeam ad Aleae Minervae aram confugisse memorat. Aliam itaque traditionem secuti Clemens et Arnobius. Conf. Pauli Leopardi Emendatt. Lib. VI. Cap. XI. Factum autem hoc incendium Olymp. LXXXIX. 2. belli Peloponnesii anno 9. U. C. secundum Varronis computum 331. [O.]

ubi Serapis Aegyptius etc.] De Serapidis templi exustione, de ea, inquam, quae fuit ante tempus Clementis, ne verbum quidem legi. De ejus autem excidio, quod fuit post tempus Clementis, vide Historicos Ecclesiasticos. [*Gentian. Hervet.*]

ubi Liber Elutherius, cum Athenis] Templi istius originem et descriptionem vide ap. Pausaniam in Atticis p. 72. ed. Sylburg. De ejus autem incendio mentio nulla exstat. [*Gentian. Hervet.*]

ubi Diana, cum Epheso] Ita Sabaeus, Meursius etc. rectissime. Geleus: *Epheso*. Incensum id templum ab Erasistrato nullam aliam ob causam, quam ut eo facinore perpetuam sibi famam compararet. Quae historia tritissima et tironibus nota. [*O.*]

Ubi Dodonaeus Jupiter, cum Dodonae?] Haec Arnobius de suo addidit. Quando hoc templum conflagraverit, incertum. Alii legunt: *Dodone*. [*O.*]

Ubi denique Apollo divinus etc.] De Delphici templi abolitione Pausanias Lib. X. p. 618. ed. Sylb.: Οὐ μὴν οὐδὲ τρόπον ὄντινα ἀφανισθῆναι συνέπεσε τῷ ναῷ κατὰ ταῦτα εἰρημένα εἴριστον. Καὶ γὰρ ἐς χάσμα γῆς ἐπέσεῖν αὐτὸν καὶ ἐπὶ πυρὸς τακῆναι λέγουσιν. Τέταρτος δὲ ἐπὶ Τροφωνίου μὲν εἰργάσθη καὶ Ἀγαμήδους, λίθου δὲ αὐτὸν ποιηθῆναι μνημονεύουσι. Κατεκαύθη δὲ Ἐρξικλείδου μὲν Ἀθήνησιν ἀρχόντος, πρώτῳ δὲ τῆς ὀγδῆς Ὀλυμπιάδος ἔτει καὶ πεντηκοστῆς, ἣν Κροτωνιάτης ἐνὶ αὐτῇ Διόγνητος. Idem multiplicia ejusdem templi fata recenset p. 620 seqq. [*O.*]

ne unum quidem habuerit scrupulum] Cod. *scrypulum*. Veteres *scriptulum* dicebant, ut Graecam vocem γράμμα exprimerent: posteriores *scrupulum* sive *t*. Solipater Charisius Lib. I.: *Scriptulum, quod nunc vulgus sine t dicit*. Rhemmius Fannius de Ponderibb. vs. 9.:

Γράμμα vocant nostri, scriptulum dixere priores.

Glossae: *Scriptulum* — Γράμμα, σταθμός. Cur autem γράμμα dicatur, docet idem Rhemmius vs. 24.:

— — — — — unde putandum

Γράμματα dicta, quod haec viginti quatuor in se Uncia habet.

Vel legendum: *ne unum quidem habuerit scrupulum*. Ita effert Vitruvius Lib. VII. Cap. VIII.: *Centenario sublato, si ibi auri scrupulum imponatur, nutat in summo*. Valerius Max. Lib. IV. Cap. IV.: *Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit, quam Paulus, Persea rege devicto, Q. Aelio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex praeda donaret, Et profecto scrupulum, non scriptulum, Arnobium scripsisse adducor ut credam, cum*

Varronis verbis dicat, qui ita extulit quoque Plutophthoryne ex Annali, quod fragmentum exstat apud Charisium Lib. I.: *Nummum argenteum conflatum primum a Servio Tullio dicunt, is quatuor scrupulis major fuit, quam numi.* [Meursius in Crit. Arnob. p. 197 seq.] *Scrupulum, scriptulum, scrypulum, scrupulum idem.* Nos dicimus *ein Grañ.* Conf., qui de h. v. multus est, Petr. Daniel ad Pseudoplanti Querol. p. 69. ed. Patavin. [O.]

[*hirundinibus hospitis*] Nilil reconditi hic quaerendum ut Heraldus autumat. *Hospitae* dicuntur hirundines, quia in templis, domibus aliisque aedificiis, quae homines inhabitant, nidos suos extruunt, adeoque cara sunt animalia *Diis Penatibus.* Ita ciconia etiam dicitur Petronio Sat. C. LV.: — — — — *grata, peregrina, hospita.* ubi vide intpp. Alii: *hospitiis*, alii: *hospitibus.* [O.]

[*Varro ut dicit Menippeus*] Sic ed. Lugd. Bat. e correctione L. Carrionis Emendd. Lib. II. Cap. XVII. *Menippeus* dicitur Varro propter Satyras quas scripsit Menippeas. Vide A. Gell. Noct. Att. Lib. II. Cap. XVIII. Codex MS. et editio Romana habent: *Varro ut dicit se Menippeus ostenderet*, nullo sensu; unde Gelenius effecit: *Varro ut dicit in Menippis.* Meursius p. 197.: *Varro ut dicit Satiris Menippeis*, vel: (*Varro ut dicit*) *se denique ostenderet*, scil. Apollo, vel etiam: *se deum deum ostenderet.* Sed omnibus praeferenda emendatio Carrionis. [O.]

[*et ipsi suspitione averfa nudaverint*] Stevechius mavult: *suspitione*, eodem sensu, scil. ita ut ipsi omnem abs se suspitionem averterent, ut nulla esset suspicio, tam sanctos homines sacrilegos exstitisse. [O.]

[*et obserata pudentes remedorum obscuritate Canacheni*] Haec est lectio Codicis MSti, quam, cum loci hujus obscurissimi vera lectio incerta sit, retinere malimus cum Salmasio. Quid sunt *Canacheni*? Gesnerus in Thesauro interpretatur fures astutos, forsitan ita dictos a Canacho, subtili artifice, de quo Plinius Hist. Nat. Lib. XXXIV. Cap. VIII.: *Canachus Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur, in Didymaeo Aeginetica aeris temperatura: cervumque una ita vestigiis suspendit, ut linum subter pedes trahatur, alterno morsu digitis calceque retinentibus solum, ita vertebrato dente utrisque in partibus, ut a repulso per vices refiliat. Idem et Celetizontas* (h. e. κελκτιζοντας, equum singularem regentes, defultorios,) *pueros fecit.* Fortassis *Canacheni* sunt tales fures et sacrilegi, quales a Canacho illo in anaglypho aliquo antiquitus celebrato ad vivum repraesentabantur. Heraldus autem in Curis secundis vocem *Canacheni* suspectam habens legendum suspicatur *Saraceni*, loci hujus explicationem in com-

mentariis uberioribus promittens, qui autem lucem non viderunt. Certum quidem est Saraceos jam ante Arnobii tempora Romanis innotuisse. Prima eorum memoratio fit sub Marco Antonino. Vide Ammianum Marcell. Lib. XIV. Cap. IV. qui eos ita describit: *Saraceni nec amici nobis unquam nec hostes optandi, utro citroque discursantes, quidquid inveniri poterat, momento temporis porri vastabant, milvorum rapacium similes, qui si praedam dispexerint celsius, volatu rapiunt celeri, aut si impetraverint, non immorantur.* — — — — — *Apud has gentes, quarum exordias initium ab Affyris ad Nili Cataractas porrigitur et confinia Blemyarum, omnes pari sorte sunt bellatores seminudi, coloratis sagulis pube tenus amicti, equorum adjumento pernicium gracilliumque camelorum per diversa reptantes in tranquillis vel turbidis rebus; eorum quisquam aliquando stravam apprehendit, vel arborem cont, aut arva jabilem quaeritatum: sed errant semper per spatia longe lateque distenta, sine lare, sine sedibus fixis aut legibus, et quae sequuntur lectu dignissima, ubi conf. notae Valesii, Reitemeier. ad Zosim. IV. 22. p. 658. et Gothofred. ad vet. orbis descript. sub Constantino M. p. 9. Potuit itaque nationis illius celeritas et artificium non tantum in rapiis, sed etiam in clandestinis furtis, effractione domorum etc., in hodie Cingarorum (*der Zigeuner*), in proverbium abire. Priora verba, et *observata pendentes remedorum obscuritate*, nolim equidem temere mutare neque cum Heraldio legere *observata pendentes remota obscuritate*, neque cum Fulvio Ursino *tenebrarum obscuritate*, neque adeo cum Gesnero corrigere *remediorum pro remedorum*, quod dicere potuit Arnobius more scribendi antiquioribus usitato, qui concursum duarum vocalium sedulo vitantes scripserunt verbi causa *alis* pro *alins*, *alimodi* pro *aliosmodi*, ut docet Meursius in Critico Arnobiano Lib. II. Cap. XVII. Sed judicent doctiores. — Si pro *remedorum obscuritate* cum Heraldio in Curis secundis legamus *remota omni obscuritate*, tolerandum fortassis v. *Canacheni*. Sic enim Arnobius appellare videtur latrones non tanto doloque clandestino, sed vi aperta in domos irumpentes portasque et januam clausura effringentes, a *κἀναχος*, *tumultus*, *strepitus*. Opp. *fures*, qui tacite et clanculum domos intrant. Canachenis respondet nostrum *Brambarbas*, *Eisenfreser*. Denique etiam Nourius intelligit praedonos, qui, si *tenebrarum obscuritate* legamus, noctu, vel, si *remedorum obscuritate* praeseramus, artibus magicis deorum simulacra aut spoliaverant, aut ex templis abstulerant. *remedorum* pro *remediorum* antiquum est. Ita dicebant *vulturus* pro *vulturius* etc. [O.]*

subjecta] Sabaeus: *objecta*. [O.]

habitationibus tecta] Sic restituit Stewechius, sequente ed. Lugd. Bat. Alii: *habitoribus*. [O.]

Cap. XXIV. — *sed propter indomitum atque imperitum vulgus*] Haec est alia simulacrorum excusatio. Dicebant enim nonnulli, scire quidem sapientes, nullam esse in simulacris divinitatem, sed ea inventa, ut eorum contemplatione et adspectu imperitum vulgus in officio contineretur, quasi diis ubique praesentibus. Hanc eandem doctrinam proponit M. Tullius Libro II. de Legibus: *Melius Graeci atque nostri, qui ut auferrent pietatem in deos, easdem illos urbes, quas nos, incolere voluerunt. Afferunt enim haec opinio religionem utilem civitatibus. Si quidem et illud bene dictum est a Pythagora, doctissimo viro, tum maxime et religionem, et pietatem versari in animis, quum rebus divinis operam daremus. Et quod Thales, qui sapientissimus in septem fuit, homines existimare oportere, omnia quae cernerent, deorum esse plena; fore enim omnes castiores, velutique in sanis essent, maxime religiosos. Est enim quaedam opinione species deorum in oculis, non solum in mentibus. Dicebant praeterea, imagines esse veluti libros plebeculae, et idcirco earum usum propter imperitum vulgus esse necessarium. Hoc ait apud Eusebium Porphyrius Libro III. de Praeparat. Evangel.: Σοφίας θεολόγου νομήματα δεικνύς, οἷς καὶ τὸν θεὸν καὶ τοῦ θεοῦ τὰς δυνάμεις διὰ εἰκόνων συμφύλων αἰσθῆσαι ἐμήνυσαν ἄνδρες τὰ ἀφανῆ φανεροῖς ἀποτυπώσαντες πλάσμασι, τοῖς καθάπερ ἐκ βιβλῶν τῶν ἀγαλμάτων ἀναλέγειν τὰ περὶ θεῶν μεμεληκόσι γράμματα. Θυμαστὸν δὲ οὐδὲν ξύλα καὶ λίθους ἡγεῖσθαι τὰ ἔβρανα τοὺς ἀμαθεστάτους· καθὰ δὲ καὶ τῶν γραμμάτων οἱ ἀνόητοι, λίθους μὲν ὀρῶσι τὰς στήλας, ξύλα δὲ τὰς δέλτους, ἐξυφασμένην δὲ πάτυρον τοὺς βίβλους. [Herald.]*

vulgus, quae pars in civitatibus maxima est] Constructionem hanc notissimam pluribus illustrat L. Binemann. ad Lactant. Lib. IV. C. XVI. p. 496. et Corte ad Sallustium aliquoties. [O.]

mutatione] Gelenius: *immutatione*. [O.]

Nec propter aliam causam etc.] Lactantius Lib. II. Cap. VII.: *Et quanto fuerint ornatiores templa, et pulchriora simulachra, tanto plus majestatis habere creduntur. Adeo religio deorum nihil aliud est, quam quod cupiditas humana miratur.* [Herald.]

Quod ratione cum aliqua] Ita Canterus ex editione Romana pro: *ratione in aliqua*, quod interpolaverat Gelenius. Sic Libro VII.: *Quod cum ratione aliqua et audiri forsitan potuisset et dici.* [O.]

innocentiae paene interierit nomen] Sic eleganter Graeci, quam rem penitus sublatam significare voluit, ejus ne nomen quidem superesse dicant. Theocritus in Hierone:

— — — — — ἀρχαία δ' εἰς ἔπι' ἀρχαία
 Λεπτὰ διαστήσαντο· βραῖς δ' ἔτι μὴδ' ἔνομα' εἶη. [Herald.]

pariantur] Nescio, quid in mentem venerit Steyvechio hoc deducere a *pario*, *are*. Atqui contextus docet, *pariantur*, conjunctivum a *pario*, *ere*, pendere a praecedenti *cum*, et in verbis deum *dicere qui convenit* etc. sequi apodofin. [O.]

sacrilegis violationibus] Steyvechius mavult: *sacrilegiis, violationibus*, quod non abhorret a stylo Arnobii synonyma talia congerentis. [O.]

Cap. XXV. — *fronte Janus ancipiti, aut dentata illa qua insignitus est clavis*] Ovidius Fast. I. 95.:

Tum facer, ancipiti mirandus imagine, Junus.
 et vs. 99.:

Ille tenens dextra baculum, clavemque sinistra. [Elmenh.]

riciniatus Jupiter] Non togatus viriliter, ut quidam exponunt, sed caliendo tectus, tanquam ricinio, sive lacinia togae in caput rejecta. Hanc enim veram esse hujus loci explicationem, ostendunt quae sequuntur postea: *Falculae, claves, caliendrii, fomites* etc. Glossae: *Rica, μίτρα*. Isidorus in Glossis: *Ricinus verticum vocatus est, quod rejectum de toga in verticem*. In his verbis vitii aliquid est. Idem in Originibus (Lib. XIX. Cap. XXV.): *Stola matronale operimentum, quod cooperto capite et scapula a dextro latere in laevum humerum mittitur. Stola autem Graecè vocatur, quod superemittitur. Eadem et ricinium Latino nomine appellatur, eo quod dimidia ejus pars retro rejicitur, quod vulgo mavortem dicunt. Vocatam autem dicunt mavortem quasi Martem. Signum enim maritalis dignitatis et potestatis in eo est. Riciniatus itaque Jupiter quasi solatus.* [Herald.] Conf. Varro de Ling. Lat. Lib. IV. pag. 57. ed. Bipont. Interpretes ad XII Tabulas distinguunt duplex ricinium, alterum muliebre, alterum virile. Vid. Th. Marcilius in S. Leuwii Auctoribus Juris Civilis Romani pag. 300. [O.]

fomitem] *fomes* est materia sicca et arida, quae facile ignescit, vel etiam scintillae sunt, quae ex caudenti ferro excutiuntur. [Nourr. pag. 490.] H. l. igitur *Feuerkiel*. [O.]

Junonius ille caestus] *Caestus* non tantum *Veneri*, sed et *Junoni* tribuitur. *Martialis*:

A te Juno petat caeston et ipsa Venus.

[Turneb. *Advers. Lib. XIII. Cap. XXVII.*]

militari sub galea puellula delitescens] *Prudentius* Libro II. contra *Symmach.*:

*Non armata Venus, non tunc clypeata Minerva
Venere auxilio.* [Elmenh.]

eum psalteris Musae] Videtur h. l. *Arnobius* *psalteria* dixisse sensu generali de instrumentis musicis fidibus obductis, adeoque de *lyris* et *citharis*, quae *Musis* attribuuntur. Proprio enim *psalterium* differt a *cithara* decem constans chordis. Vide *Istodor. Orig. II. Cap. II. Gesner. in Thes. et Graev. ad Civ. Orat. de Harusp. Responf. Cap. XXI.* [O.]

Aesculapius baculo] *Ovidius* Lib. XV. *Metam.* 654 seqq.:

— — — — — *sed qualis in aede
Esse solet, baculumque tenens agreste sinistra
Caesariem longae dextra deducere barbae.* [Elmenh.]

Anubis canina cum facie] *Prudentius* contra *Unio-
nitas*:

*Quaeve superstitio tam sordida? quae caniformem
Latrantemque throno caeli praeponat Anubim.* [Idem.]

Cap. XXVI. — torpitudine in perpetua affigeretur] *Meursius* mavult *affligeretur*. Sed *affigi* est multo significantius et torpori proprium. [O.]

caliendra] Sic legendum pro *caliendria*, quod habet editio Romana. *Glossae*: *Caliendrum*, κόσμιον κεφαλῆς. *Horatius* Lib. I, Sat. VIII. 48.:

*Canidiae dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere.*

ubi *Acron*: *Caliendrum* dicitur ornatus capitis mulierum, sive suppositus crinis, quem pro naturalibus capillis accipiebant. [Meurs. pag. 198.] Conf. *Auson. Popm. ad Varronis Fragment. pag. 396.* ed. *Bipont.* qui *caliendrum* exponit velamentum capitis instar galeri

altum atque elatum. Videtur autem h. l. Arnobius intellexisse ricinium, quod Graeci vocabant κρηδέμιον vel Σέριστρον, cum in praecedenti Capito riferit Jovem riciniatum. Vide Baxter. ad Horatii l. I. G. Cuper. Obs. Lib. III. Cap. XIV. et Turneb. Adversar. Lib. VII. Cap. XX. [O.]

corde fuerunt vacui] Meursius conj.: *corde fuerant vacui.* [O.]

personarum monstruosissima torvitate, fannis etiam constringerentur et manibus] Secutus sum emendationem felicissimam Salmasii. Editio princeps habet inquinatissime: *monstruosissimas torvitates annis etiam constringerentur et manus*, e Cod. MSto, qui pro *annis* habet *annuis*, nullo sensu. unde Gelenius et Fulv. Ursinus fecerunt: *monstruosissima torvitate animos etiam constringerentur et manus*. Meursius in Appendice legendum putat: *monstruosissima torvitate animis etiam constringerentur et manibus*. (De formis *monstruosus* et *monstresus*, *hirtuosus* et *hirtosus* vid. Oudend. ad Apulej. Met. V. p. 356.) Sed verissima et enissima simul emendatio est Salmasii, quam optimus sui interpret ipse explicat in Commentario ad Tertullian. de Pallio pag. 300. haec afferens: „*Manias turpes deformesque personas esse, aut larvas, quas nutrices mimitantur pueris, ex Felso sciunt docti. fannae sunt ridiculae aut etiam horribiles vultus distortionis, quas grimacias vulgo dicimus, quibus pueruli terrentur. Hiuc fanniones, qui facie magis quam facetiis ridiculi sunt.*“ Haecque correctionem felicissimam probat etiam Ruhkenius ὁ μωχαρίτης ad Timaei Lexic. Platon. v. μερμωγύττει pag. 181. ed. novae, nisi quod pro *fannis* mavult legere *Lamiis*, citans Casaubonum ad Strabon. I. pag. 36. qui tales puerorum terribiles recenset, Lamiam, Gellonem, Gorgonem, Maniam. Sed equidem multum praefero *fannis*, quae est vera MS. Codicis lectio, (excepta tantum prima litera retracta ad praecedentem vocem *torvitate* ab inscio librario,) et contextui accommodatissima. Eodem sensu *fannas* apud Persium Sat. V. vs. 91.:

Disce; sed ira cadat naso, rugosaeque fanna.

Sententiam quod attinet, conferri meretur cum nostro Seneca de Cons. Sap. Cap. IV.: *ut non dolore tantum, sed doloris opinionis vexemur, more puerorum, quibus metus incutit umbra, et personarum deformitas et depravata facies.* Conf. Ruhken. ad Timaei l. I. [O.]

nec tam diversae crucee etc.] *Cruces* pro suppliciis in genere supra habuimus Lib. I. Cap. XVII. [O.]

etiam fixa constitutaque damnatio] Sic restituit Stev-
chius e Cod. MS. pro *affixa*, quod antea legebatur. *fixa*, i. e. rata,
certa, indubia. [O.]

Cap. XXVII. — *circumlocutionibus*] Fulv. Urfinus
conj.: *circumlacionibus*. Male. [O.]

tribuamus] Ita Meursius ex MS. Alii: *tribuamus*. [O.]

Quod quidem nos fatemur] Ita Meursius, sequente ed.
Lugd. Bat. Antea: *quod quidem non nos fatemur*. [O.]

hujus potentias nominis] Meursius: *numinis*. Male.
[O.]

A N N O T A T I O N E S

I N

L I B R U M VII.

Cap. I. — Varronis vestri sententia] qui docuit haec e Stoicorum placitis. Huc pertinet praesantissimus ille Persii locus Sat. II. 71 seqq.:

*Quin damus id superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Messalae lippa propago,
Compositum jus fasque animo, sanctosque recessus
Mentis, et incoctum generoso pectus honesto.
Haec cedo, ut admoveam templis, et farre litabo.*

ubi novissimus editor Koenig in eandem sententiam laudat Plat. in Alcib. II. Tom. V. pag. 99. ed. Bip. Horat. III. Od. XXIII. 17 seq. Virgil. Aeu. VIII. 102. Propert. III. El. III. 17. Ovid. I. Trist. II. 75. ex Ponto IV. Ep. VIII. 29. Valer. Max. Lib. II. Cap. V. 5. Add. Lucret. Lib. V. vs. 1197 sq. Plura vide ap. Euchenhorst, et Jo. Saubertum de Sacrificiis Cap. I. pag. 3 seqq. ed. Crenii. [O.]

integrior, verior] Ita Meursius et ed. Lugd. Bat. e MSto. Alii omittunt postremam vocem. [O.]

saevus] Ita legendum, non *suevus*. *Scaevus*, σκαῖος, ἐπαγίστερος, qui res accipit tarde et praepostere. Athenaeus Lib. IV. ἀργεῖνος et ἐπαγίστερον copulat, proque eodem accipit. [Herald.]
et difficillimus occupare] *Occupare* pro simplici capere. *Difficilis* autem ἐνεργητικῶς, qui res difficulter capit: vel simpliciter, cui res, etsi verosimillimae, difficulter persuadentur, quique non facile in manus dat. [Idem.]

Quis est enim pectoris tam obtusi] Ita Lactantius Inst. Lib. II. Cap. V. §. 4.: *quidam hebetis obtusique cordis. Opp. cordati, sapientes.* Vide Bünnemann. pag. 375. [O.]

disjugati] i. q. disjuncti. ἀπαξ λεγόμενον. Vide C. Barth. in Adversar. Lib. XLV. Cap. VIII. pag. 2071. [O.]

Cap. II. — et nominum in serie computari] Ita ed. Lugd. Bat. Alii: *numinum in serie.* Fulv. Ursinus: *in seriem computari.* [O.]

ut Terentius credit] M. Terentius Varro.

in eo quo Deus est] Ita ed. Lugd. Bat. ex MS. Alii: *in eo quod Deus est.* [O.]

terrenas ex materiae opibus voluptates] Ita Lugd. Bat. ex editione Rom. Alii: *terrenae ex materiae etc.* [O.]

Cap. III. — atque in eorum commoditate subsidat] Alii: *subfideat.* Stewechius corrigit: *in eorum commoditates subsidat*, explicans: *perueniat ad numinum substantiam.* Sed equidem sequi naturam lectionem Salmasii. Ablativum enim pro accusativo poni ab Arnobio supra jam aliquoties vidimus. Eodem sensu verbo *subsidio* utitur Virgilius Aen. XII. 835.

— — — — — *commixti corpore tanto*

Subsident Teucri.

id est remanebunt, latebunt, ut explicat Servius. Proprie de iis, quae in commixtione infimum locum occupant. Itaque dicere vult Arnobius: *Quaero, quidnam lucri perpetuaeque ac permanentis commoditatis ex hisce sacrificiis affluat ad Deos.* [O.]

et habere ad periculum viam pronam] *Periculum* hoc loco pro interitu, ut supra Lib. I. Cap. III.: *nutant usque ad periculum civitates*, ubi vide notam Meursii. [O.]

Aut enim thus datur] Habes haec sacrificiorum divisionem. Et sane ita est. Diis offeruntur aut animales hostiae aut inanimales. De his agit prius quam de aliis: quia creduntur esse antiquiores, ut ex Theophrasto, Porphyrio et aliis docet Eusebius. *Thus datur* signata locutio. Ovidius:

Et pia thura dedi pro te, cunctique omnibus unus

Ipse quoque adjuvi publica vota meis.

Thus igitur dabant quandoque simpliciter, nulla animali hostia adjecta. Certe vix precabantur Deos, quin, si facultas esset, iisdem thus incenderent. Ovid. Lib. IV. de Ponto:

His ego do toties cum thure precantia verba,

Eo quoties surgit ab orbe dies. [Herald.]

aut animalis est hostia] Aliter Macrobius animalem hostiam eam esse dicit, cujus sola anima Deo consecratur, quae quidem observatio non caret vanitate. [Idem.]

dissolutum in cinerem labitur] Vide Bünemann ad Lactant. de Ira Dei Cap. XIII. pag. 1061. [O.]

pasceiturque de ciniffis] Glossae: *Κίσση*, *nidor*. *Κίσση* vel *κίση* ultura est carniū et fumus in sacrificio. Usus Homerus II. A. 66. Plurima Graeca vocabula usurpavit in hoc opere Arnobius, quae ille et Latīo et urbe donare gaudet. Hinc *plani* pro *scycophantis* Lib. II. et Lib. VI. dixit *simulacra grosphis rafa*, et Lib. VII. tibicines appellavit *salpinctus* (ubi nos legimus *salapittas*). Similia per se eruditus lector in eo facile observet. [Stewech.] Conf. Lindenbrog. ad Priapej. Epigr. LXXII. in Antholog. Lat. P. Burmanni Tom. II. pag. 542. [O.]

quas evomunt ardentia viscera] Amat hoc verbum Arnobius sensu metaphonico. Ita Lib. VI. Cap. III.: *fidereos evomant variata interstinctione fulgores*. [O.]

adhuc uida de sanguine] Editio princeps: *adhuc juda de sanguine*, quod revocavit Salmastius, et bene habet, si *judus*, *a*, accipiamus pro *subudus*, ut explicat Servius ad Aen. VIII. vs. 529. Equidem nihil definitio. [O.]

et prioribus humecta de succis] Foite: *et cruoris humecta de succis*. Temere tamen mutare nolim. [Meurfius pag. 205.]

qui fieri potis est] Ita MS. Alii: *pote est*. [O.]

haec ratio] MS. *hic*, non male. [Meurf.]

potis est] Ita MS. [Idem.]

et eorum sustineantur e pustu] *e* addidit ex MSto Stewechius. Solita apud nostrum praepositionum abundantia. [O.]

Cap. IV. — *et succensis adjiciuntur altaribus*] Stewechius legendum suspicatur: *et succensis adjiciuntur thura altaribus*. [O.]

dulcedinis labilis] *Dulcedo labilis*, quae cito perit, evanescit. Glossae: *Labile* — *εὐλίσιον*. Ammianus Marcellin. Lib. XXVII. Cap. X: *labilis linus*. [Oudendorp. in Apulej. Met. IV. p. 243.]

Quod enim voluptate dissolvitur etc.] Boethius de Consol. Philos. Lib. II. Metr. VII.:

Habet omnis haec voluptas:

Stimulis agit ferventis,

Apiumque par volantum,

Ubi grata mella fudit,

Figit, et nimis tenaci

Ferit ita corda morsu. [Elmenh.]

quod laetitia trepidat] Persius Sat. I. 20.:

Ingentes trepidare Titos etc.

Ita exprimit Arnobius motum effusorem et constanti homine indignum. Quare laetitiam dicit potius quam gaudium. [*Herald.*] Conf. Casauboni ad Persii l. l. et Barth. in Statii Theb. II. 476. Tom. II. pag. 522. [*O.*]

levitatibus extollitur gaudiorum] Non dicit gaudii, quia hoc πάθος lenius. Recte item *extollitur*. Laetitiam enim et gaudium elationem esse dixerunt Stoici, ἔπαρσιν: sed *laetitiam* elationem ἀλογον, *gaudium* elationem μετὰ λόγου. Vide Cic. IV. Tusc. Cap. VI. et Augustin. in Epist. ad Galat. Cap. V. [*Herald.*]

provolvi et intestina cum stercore] Proba lectio: nam haec copula et abundat saepe reapse apud hos scriptores et involute construitur. [*Idem.*] Male itaque Fulv. Ursinus inducit et. [*O.*]

tremebundasque palpitantes in visceribus venas] Neque heic quidquam mutandum. Nam συνώνυμα ita copulare amat Arnobius, ut antea observabamus. [*Herald.*] Fulv. Ursinus et Stewechius conj.: *tremebundis*. [*O.*]

potius ut pronuntiemus] Ita Salmasius. Antea prius. Editio princeps *aperitius*. [*O.*]

Deos aliquis credit pios] Appellat deos pios, clementes, ut docebamus ad Lib. I. (Cap. XLIX.). Notanda in hanc sententiam B. Augustini observatio, quam proponit Lib. X. de Civ. Dei Cap. I.: *Pietas quoque proprie dei cultus intelligi solet, quam Graeci εὐσέβειαν vocant. Haec tamen et erga parentes officiose haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiae frequentatur: quod ideo arbitror evenisse, quia haec fieri praecipuo Deus mandat, eaque sibi vel pro sacrificiis, vel prae sacrificiis placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est, ut et Deus ipse dicatur pius: quem sane Graeci nullo suo sermonis usu εὐσεβῆ vocant; quamvis εὐσέβειαν pro misericordia illorum etiam vulgus usurpet. Unde in quibusdam scripturarum locis, ut distinctio certior appareret, non εὐσέβειαν, quod ex bono cultu; sed θεοσέβειαν, quod ex Dei cultu resonat, dicere maluerunt. Graeci tamen, sed recentiores, et θεόν εὐσεβῆ quandoque dixerunt. Sic Themistius Euphrades Orat. V. οὐδείς γάρ ἐν ταῖς ἐπικλήσεσι τοῦ θεοῦ τὸν νικητὴν, ἢ τοὶ θριαμβευτὴν ἀνακαλεῖται, ἢ τὸν Γερμανικόν, ἢ τὸν Σκυθικόν, ἀλλὰ τὸν Φιλάνθρωπον, καὶ τὸν εὐσεβῆ, καὶ τὸν σωτῆρα. Ergo Deus heic εὐσεβῆς est pius et Φιλάνθρωπος, qua voco pium exprimere volebat Themistius. [*Herald.*]*

beneficos] εὐεργέτας, σωτῆρας saepe conjungebant. [*Idem.*]

si quando sub his concidunt] Id est, sub eorum oculis atque altaribus, ut loquitur infra. Quare mutandam nihil, [*Idem.*]

Et voluptatis ergo, ut cernimus, nulla est in sacrificiis causa] Sic edidit et interpunxit Salmasius, rectissime. Antea ita legebatur: *et voluptate. Ergo etc.* [O.]

Cap. V. — ut iras atque animos ponant] Vide supra ad Lib. V. Cap. II. extr. [O.]

definitionem] Alii: *diffinitionem*, quae saepissime permutata a librariis. Ita *designare* et *diffignare*. [O.]

quam pertinaciter meminisse convenit nos semper] *pernaciter* h. l. in bonam partem pro *constanter*. Ita Lactantius Inst. Lib. IV. Cap. XVIII. §. 16. *Item de silentio ejus (Christi), quod usque ad mortem pertinaciter tenuit, Esajas iterum sic locutus est etc. ubi vid. Bünemann. pag. 509. Conf. Pitisc. ad Curt. V. Cap. IX. 4. Ita contumax pro constans, ap. Prudent. Peristeph. X. 714. et Mamertin. in Genethliac. Cap. XI. ubi vid. Schwarz. pag. 183. Tom. II. ed. Jaeger.* [O.]

confectaneum est credere] Ita Stewechius et Salmasius ex MS. pro *consentaneum*. [O.]

ad periculum interitionis inducit] *Interitio* vox antiqua. Vid. Nonius. Supra Lib. II. Cap. LXII.: *multum postea poenitebit fuisse irrifui, cum ad sensum coeperit interitionis accedi.* [O.]

Quidquid enim vexatur etc. etc.] Eodem modo argumentatur supra Lib. I. Cap. XVIII. [O.]

Cap. VI. — placandaeque ejus causa] Sic edidi cum Meursio pro *placandique ejus causa*. [O.]

an illa laeta et sublimis magnanimitas] Rescribi volunt (Fulv. Ursinus) *laeta*. Non placet. Legendum existimo: *elata*. Sic interpretatur *μεγαλοφροσύνη*. Atque ita negat convenire deorum *μεγαλοφροσύνη* exactam offensionum vindictam. Et re vera *μέγα μέρος μεγαλοψυχίας ἀνεξικακία*, quod ait in Pelopida Plutarchus. Hinc Lactantius libro de Ira Dei Cap. V.: *Favorabilis ac popularis oratio, non cadere in Deum hanc omnino pusillitatem, ut ab illo se laesum putet, qui laedi non potest.* [Herald.] Nihil omnino mutandum. Respicit Arnobius ad deorum vitam perpetuis agitatum laetitiis. [O.]

diffignaverit] Alii: *designaverit*. Vide supra ad Lib. I. Cap. LXIII. [O.]

Cap. VII. — quas irarum in homines habeant Diis causas] Ita Gelenius, acute. Editio princeps: *qua si parum etc.* [Herald.]

neque, si sunt ulli, apertissima potuit cognitione dignosci] Ita Codex MStus, teste Stewechio, quam lectionem equidem temere mutare nolim. Meursius ita distinguit: *neque, si sunt, ulli apertissima etc.* Editiones omnes: *neque, si sunt visi. Si pro an, ut saepissime.* [O.]

quibus neque se esse etc.] esse addidit Stewechius ex MSto. Alii: quibus neque sese monstrare. se pro sese est ex emendatione Salmatii. [O.]

Cap. VIII. -- *silentio patiar abire donatum*] Cod. MS. et editio princeps habent *obire*, quod tuctur Heraldus more antiquorum praepositiones *ab* et *ob* saepissime permutantium. Hinc fortassis enata significatio τοῦ *obire* pro *mori*. [O.]

si gallinulam, vitulum sub illius oculis atque altaribus concremuro] Infra: *Quod est istud honoris genus, vervecem, arietem, taurum dei sub ore connectere conspectuque in ejus occidere?* Stabant enim ad aras simulacra, et ad eorum faciem hostiae conversae mactabantur. Lucretius II. 352.:

Nam saepe ante Deum vitulus delubra decora

Thuricremas propter mactatus concidit aras.

Hinc θεῶν δεξιμήλα ἀγάλματα appellat Euripides in Phoenissis παρὰ τὸ δεχεσθαι τὰ μῆλα: quemadmodum δεξιμήλον δόμον et δεξιμήλον ἐσχάραν appellat in Andromacha. [Herald.] Pro *vitulum*, vel *pullum* legend. conj. F. Urfinus. [O.]

pavus] Haec est forma antiquior, usurpata Varroni ap. Gellium Lib. VII. Cap. XVI. pro qua aureae latuitatis scriptores dixerunt *pavo*, *pavonis*. Antiquam formam praeter nostrum habet etiam Tertullianus de Anima Cap. XXXIII.: *pulcherrimus pavus*, et quo velit colore cultissimus. [O.]

atque ut parvuli pusiones, ut animis parcant abstineantque ploratibus] Sic emendavit Heraldus. Editio princeps: *atque ut parvuli pusiones animis parcant* etc. Gelenius: *atque ut parvuli pusiones, quo animis parcant* etc. Editio Lugd. Bat.: *ut animosis parcant* etc. Colvius ad Apulej. Metam. VIII. pag. 448. ed. Oudendorp. putat legendum: *quo lacrimis parcant*, vel: *quo animos pascant*. Male. *Animis parcere* idem est, quod supra dixerat *iras atque animos ponere*, quod bene monet G. J. Vossius de Idolol. Lib. III. Cap. XCVIII. pag. 464. [O.]

passerculos, pupulas, equuleos, Panes accipiunt etc.] Talia puerulorum ludicra memorant etiam Plinius Lib. IV. Epist. II. et Apulejus Met. Lib. VIII. pag. 448. [O.]

pupulas] *Pupus* et *pupa* pro *pusionibus*, puerulis et puellulis nota. Varro Lib. VI. *pufam* vocat. Ab his pupis *pupulus* et *pupula* eadem ratione diminuta sunt Catullo, Apulejo et aliis. Ea nomina antiquitus etiam εἰκόνια sigillaria seu imagunculas, quae hodieque in usu nutricibus ac pueris, designabant: a quibus etiam nomen nostrate idiomatismo denominantur *Puppen*; de quibus est Persianum illud Sat. II. 70.:

— — — *Veneri donatas a virgine puppas.*

Scribendum itaque duobus vel unico *p*, si lubet. Vairo Aborig.: *Magna pars in desiderium puparum et sigillorum veniebat.* [Stewech.]

Paues] Intelligenti, ut rectissime observat Heraldus, non ἀρτων κλάσματα, sed sigillariola formata ad imaginem Paniscorum, quae erant puerorum ludicra, ut puellarum *pupae*, quas etiam ὑμφοας appellabant. Quare scripsi *Panes* litera majore. [O.]

concessionem habere gratuitas] Fulv. Ursinus conj.: *concessionem tribuere gratuitas.* Sed nil mutandum. Sensus est: habere Deos, quae gratuito concedant. [O.]

Cap. IX. — Ecce si bos aliquis etc.] Sequitur jam allocutio victimae ad Jovem, qui locus est pulcherrimus. [O.]

quod ad placandas caeditur mitigandasque ad numinum furias] Eodem sensu furiae supra Lib. IV. Cap. ult.: *Sin autem ab hujusmodi furis Deorum genus est immune.* [O.]

qui nunquam te laeserim] Suavior ad aures haec veteris Codicis lectio, quam quod ediderunt: *quod nunquam te laeserim.* [Stewech.] Alii: *quum nunquam, male.* [O.]

numquid aliquem praesulem, tuum numen qui offenderet, ante te traxi] Sic emendavit Stewechius, verissime. Codex MS. habet: *ante traduxi*, pro quo Gelenius: *aut te traduxi.* Tangit scil. Arnobius historiam servuli furciferi per Circi aream mediam traducti, quam narrat infra Cap. 36. editionis nostrae. [O.]

numquid erui sacratissimos lucos?] Quo quidem facinore ac plusquam sacrilegio Deorum iras atque offensas inexpiables contrahi existimabant. Quare Caesariani milites, quum Massiliensem lucum antiquae religionis horrore sanctissimum ad bellica tormenta et caetera obsidionis instrumenta caedere juberentur; rem aggressuri pavide subsisterunt, veriti ne in se suae secures relilirent. Hanc militum superstitionem vivis coloribus exprimit Lucanus Libro III:

*Hanc jubet immisso silvam procumbere ferro:
Nam vicina operi, belloque intacta priore
Inter nudatos stabat densissima montes.
Sed sortes tremuere manus: motique verenda
Majestate loci, si robora sacra ferirent,
In sua credebant redituras membra secures.
Implicitas magno Caesar torpore cohortes
Ut vidit: prius raptam vibrare hipennem
Ausus et aëriam ferro proscindere quercum etc.*
[Herald.]

substructionibus pollui profanarique privatis] Lucos

diis consecratos, quemadmodum cetera omnia loca θεῶν ἀνεμύνα, substructionibus aut alio usu profano polluere grande piaculum erat. [Idem.] Eodem sensu Cicero dixit (pro Milone): Vos, Albani tumuli atque luci, vos, inquam, imploro atque obtestor, vosque, Albanorum obrutae arae, sacrorum Populi Rom. sociae et aequales. quas ille praeceps amentia, caesis prostratisque sanctissimis lucis, substructionum insanis molibus oppresserat: vestrae tum arae, vestrae religiones viguerunt, vestra vis valuit, quam ille omni scelere polluerat. [Nourr. p. 567.]

meo luatur e sanguine] Fulvius Ursinus praepositionem e inducit, male. [O.]

producat] Ita editor Lugd. Bat. e MS. Alii: perducatur. [O.]

articulatas expromunt voces] Sic edidi e correctione Fr. Oudendorpii ad Apulej. Met. Lib. X, p. 711. Alii: exprimunt. Sed exprimere vocem est sive alteri extorquere, sive imitatione fingere et sic declarare, quod a nostro loco alienum est. [O.]

Quis in gladium formavit ferrum etc.] Juvenalis Sat. XV. vs. 160.:

Ast homini ferrum lethale incude nefanda

Produxisse parum est, cum rastra et sarcula tantum

Adfueti coquere, et marris et vomere lassè

Nescierint primi gladios extundere fabri. [Elmenh.]

commiscuitque potiones] Ovidius Met. I. 147.:

Lurida terribiles miscent aconita novercae. [Herald.]

commentatus est tanta] Fulv. Ursinus mavult: commentus est tanta, a comminiscor. [O.]

quanta vix explicari decem millibus queant vel annalium vel dierum] Id est μυριάσις. Sed quod ephemeridas appellat dies, novum est, et vereor, ut nothum. [Herald.] J. G. Graevius in Epistola 258. ad N. Heinsium Syllog. Burmann. Tom. IV. p. 332. corrigit: vel diurnorum, intelligens acta diurna urbana, in quibus annotabantur crimina et maleficia. Posset defendi vulgata lectio loco simillimo Lib. V. Cap. XV.: esse illam in diebus et a vobis in commentariis relata. Sed hic diebus fluxisse videtur ex interpolatione Fulvii Ursini, non e Codice MS. Itaque nihil definitio. Pro queant Gelenius ed. nequeant, constructione graeca vehementius negante. [O.]

designationibus] Ita MS. Alii: designationibus, eodem sensu. Vide Notam amicissimi Ochsneri ad Lib. I. C. LXIII. designationibus, scil. victimarum. [O.]

Cap. X. — cum gaudiis — agere] χαίρειν, εὖ πράττειν. Purus putus Graecismus. [O.]

et ex castibus etc.] Abest et in MS., probante Meursio, tanquam consilium loquendi genus. [O.]

si voluerint] Ita Gelenius, sensu flagitante. Editio princeps: *si noverint*, vitiose. [O.]

ut etiam ipsos Deos frustra dicant a vobis coli] Hoc argumentum pluribus nodis nectit Lucianus in Jove Tragoedo, [Herald.]

Cap. XI. — *Postremo si tristitia atque importuna Dii pellunt*] Temere sollicitavit Meurtius lectionem hanc verissimam, conjiciens atque infortunia. [O.]

vitam in extrema sorte ducentes] Notissimam phrasim vitam dicere nullus illustrat Bünemann. ad Lactant. Lib. VII. C. IX. p. 609 l. q. [O.]

inquunt] Fulv. Ursinus: *inquent*. [O.]

obruī, mergi, confici] Sic ordinavit haec verba Stewechius, sequente Salmatio Alii: *mergi, obrui, confici*. [O.]

stipes emendicare supremas] quae est suprema et extrema miseria. Jul. Firmicus Astron. Lib. V. Cap. VIII.: *Ad tantam venient aliquando rerum inopiam, ut ab aliis cogantur necessaria vitae subsidia miserabiliter postulare*. [Elmenh.]

sed ineluctabili omnia necessitate consunt] Ita Canterus. Sab.: *conficiunt*. Fulv. Ursinus: *conficiant*. *Confieri* verbum Arnobio frequentatissimum, ut observavimus supra. [O.]

agit sese] Fulv. Ursinus leg.: *aut agit*, haec cum sequentibus: *Aut ingrati esse etc.* conjungens. Non male. [O.]

Cap. XII. — *si cum habeant jus prohibendi*] Id est, ἐξουσίαν, ut observabamus ad Librum I. [Herald.]

honestus unus et locuples] Ita *honestus* a Jurisconsultis dicitur locuples et opponitur egeno L. LII. §. XV. D. de furtis. Opponitur vulgari personae l. V. D. de legit. tutor. [Idem.] *Honestus* h. l. est bono loco et parentibus natus honestus. Ita enim *honestatem* et *honestum* observabam *humilitatis* et *humilis ἀντίθετα* fere conlocari solita, deficiente praesertim Latini sermonis puritate. Justinianus Imperator: *Poenam autem (inquit) eadem lex irrogat stupratoribus, si honesti sunt, publicationem partis dimidiae bonorum: si humiles, corporis coercionem cum relegatione*. *Honestum* pro viro honorato Cicero non una Epistola usurpat, et Vegetius Lib. I. Rei Milit. Cap. VII. [Stewech.]

haesitare, desigi] *desigi* expressissime de iis, qui immobiles stant, in neutram partem se inclinant. Hinc *figere, defigere*, Graece πῆξαι, pro devincire. ligare, immobilem praestare. Et *stupore desigi* dicuntur, qui praee admiratione in stuporem dati in

vestigio haerent. Conf., qui de hoc verbo multus est, Salmast. in Solin. p. 765. [O.]

si modo Diis veri sunt, atque in nominis hujus exceptione ponendi] Id est, si digni sunt hac exceptione verorum Deorum. Qui igitur referri volunt *acceptione* (v. c. Fulv. Urfinus), falluntur. [Herald.]

et ambitionis et gratiae nullus locus in Diis est] *Ambitio* hic pro gratia et favore, quod minime notarem, nisi id viderem homines, qui optimos scriptores emendare audent, turpissime ignorare. Cornel. Tacitus initio Agricolae: *Ita celeberrimus quisque ingenio ad prodendam virtutis memoriam, sine gratia et ambitione, bonae tantum conscientiae pretio ducebatur*, id est, οὐδενὶ χαριζόμενος, καὶ μηδεμίαν αὐτὸς χάριν μνώμενος. Sic ambitio dicitur nimia ἀρέσκεια, qua aerae populari velificamur, et apud omnes ordines gratiosi esse volumus. T. Livius Lib. XLIII.: *Exercitum consulis infrequentem comitatibus vulgo datis per ambitionem esse*. Ibidem: *Non consulibus, sed ambitiosis consulibus dilectum difficilem esse*. Alibi: *Carminaque a militibus ea in Imperatorem dicta, ut appareret, in ducem indulgentem ambitiosumque ea dici*. Et *decreta ambitiosa*, id est, gratiosa, L. III. D. de Minorib. [Idem.]

Cap. XIII. — *frustra Diis immortalibus hostias rebus cum consequentibus admoveri*] Proprie. Supra: *Nisi prius emti capellarum fuerint atque orium sanguine, et caeteris, quas admoventur altaribus*. Lucanus (I, 608.):

— — — — *sacris tunc admoret aris
Erecta cervice marem.*

Θυσίαν βωμῶν προσάγειν Graeci dicunt. [Herald.]

evigilare] Oudendorpius ad Sueton. Vespas. Cap. XXI. p. 559. legendum suspicatur *vigilare*. Sed composita pro simplicibus nostrum aliquando usurpare supra vidimus. [O.]

ut si quisquam viso potentissimi nominis viro via decedat, assurgat, caput revelet, vehiculoque desiliat etc.] Sallustius apud Nonium: *Quibus de causis Syllam in victoria dictatorem, sibi equo descendere, surgere de sella, caput aperire solitum*. [Herald.] Moris scilicet, erat venienti magistratui vel principi assurgere, caput aperire, equo aut curru descendere, sive soli, sive cum uxoribus sederent, ferrum ponere, et quam equo verberando virgam gestabant, eam e dextra in manum laevam transferre. Vid. Senec. Epist. LXX. Apulej. Florid. III. et quos citat Stewechius ad h. l., et, qui hac de re multus est, Justus Lipsius Elect. Lib. I. Cap. XXIII. Op. Tom. I. pag. 725. ed.

Vesal. Peculiaris de veterum salutationibus liber est Jac. Clau-
dii editus Ultraject. 1702. forma min. [O.]

affingat] Virgilius Georg. II. vs. 97 sq.:

Sunt et Amineae vites, firmissima vina,

Timolus et affurgit quibus, et rex ipse Phanaeus.

Servius heic: *Tractum est a sedentibus, qui in honorem alicujus
affurgere consueverunt.* [O.]

tum deinde salutet acclinis] Sic e Codice MSto cor-
rexit Stewechius pro *adclivis*, quod antea edebatur. *acclinis* i. q.
pronus, subnixus in genna. [O.]

ancillatum servuli paribunda trepidatione imitatus] Secutus sum emendationem hanc verissimam Tib. Hensterhufii
ad Luciani Timon. Cap. V. Tom. I. pag. 344. ed. Bipont. et
Gesneri in Thesauro v. *ancillatrum*. Cod. MS. et editio princeps
habent: *ancillarum servuli paribundas trepidationes imitatus*, ex
quo Gelenius solita mutandi licentia fecit: *ancillae aut servuli
paribundus trepidationes imitatus*. Salmasius in ed. Lugd. Bat.
et ad Solin. p. 804. sic edidit: *ancillatrum servuli paribundis
trepidationibus imitatus*, v. *ancillatrum* explicans *ancillationem*, ab
ancilor, ari. Sed vellem hujus formae nobis exempla dedisset.
Quamobrem praetuli *ancillatum*, quod ἐμφοτικῶς dicit Arnobius
indicans statum, conditionem ancillarum, quae erat humilior et
abjectior, quam fervorum conditio. [O.]

paribunda trepidatione] Eleganter. Sic τὸ ἀλαρτές καὶ
καταπεπληγμένον dicit Plutarchus in Nicia: ὑποδηλοῖ δὲ καὶ Φρύ-
νιχος τὸ ἀλαρτές αὐτοῦ καὶ καταπεπληγμένον ἐν τοῦτοις:

Ἦν γὰρ πολίτης ἀλαρτός ὡς, εὖ οἶδ' ἐγὼ,

Κοῦχ ὑποταγείς ἐφάδιζεν ὡςπερ Νικίας. [Herald.]

quem suspectio] Ita Salmasius ex emendatione Meursii,
rectissime. Nam *susplicere* in veneratione proprium. Alii: *quem
susceptio*. [O.]

Cap. XIV -- gaudere de fastibus] *de* abundat, ut fae-
pissime ap. nostrum. [O.]

vel quas eis eminentias accedere] Ita Fulv. Urfinus.
Alii: *addere*, male. [O.]

sacrorum ex confectionibus] Haec est emendatio Meursii
verissima et proxime accedens ad scripturam Codicis: *confectioni-
bus*. Alii: *collationibus*. Scriverius ap. Meurf. in Append. ma-
vult *conlectionibus*. [O.]

muneris alicujus oblatione mactari] Vide supra ad Lib.
I. Cap. XII. [O.]

Komo vero sublimior etc.] Haec e MS. Reg. addidit
Meurtius. [O.]

Cap. XV. — *cum etiam colere homines potentioribus acceperimus imperiis*] Fulv. Ursinus mavult: *cum etiam colere homines potentioris acceperimus imperii*. Male. Sensus est: *cum nos (Christiani) potentioribus imperiis (hoc est imperio, jussu potentioris, Dei scil. vel Christi) acceperimus, homines quoscunque colendos esse*. [O.]

Dicite, inquitis, quae sit opinio de Diis digna, recta et honesta, nec turpitudinis alicujus deformitate culpabilis. Primum, ut neque illos credas] Ita locum hunc lacunofum et vitiatum ad vestigia Codicis MSti optime restituit editor Lugd. Bat. Editio princeps et Gelenii habent: *dicite, inquitis. Ne sit opinio de his deformitate culpabilis, ut neque etc*. Codex MS.: *Dicite inquitis. Ne sit opinio de his primum digna, recta et honesta, nec turpitudinis alicujus deformitate culpabilis, ut neque etc*. quam lectionem defendit Meursius in Appendice, *ne sit accipiens pro sitne*, ut saepius apud hos scriptores. Stewechius ita legit et disposuit haec verba: *quae sit opinio de his primum digna, recta et honesta, nec turpitudinis alicujus deformitate culpabilis, ut neque illos etc*. [O.]

quod sit ab se foris, atque extrinsecus veniens] Bene interpungitur commate post *foris*, quod minime conjungendum cum sequenti *veniens*. Quod est *foris a nobis* sunt res extraneae, dona fortunae, τὰ ὄντα ἐφ' ἡμῶν ex Stoicorum sententia. [O.]

non praemiis ne noceant proritari] Reperi in textum correctionem hanc Th. Canteri maxime probabilem. Alii: *non praemiis ut noceant proritari*, quod significaret: non praemiis proritari, ut noceant, scil. hostibus, inimicis nostris. [O.]

et affici non dato] Fulvius Ursinus legendum putat: *et affligi*, male. *Affici* est in gen. mutari, moveri. [O.]

rei divinae] Fulv. Ursinus legendum suspicatur: *naturae divinae*, cum *res divina* alias dicatur pro sacrificio. Sed videtur ita Arnobius interpretatus fuisse τὸ θεῖον Graecorum. [O.]

Dei sub ore connectere] Meursius mavult *convertere*, hoc est, ore ad caelum convertere, resupinare, quod Homerus αὐτὸ ἐρύειν dicit Il. A. 459. Equidem nihil definitio, cum, an victimae fuerint ante aras ligatae quandoque, adhuc sub iudice lis sit inter viros doctos. Vide Saubert. de Sacrif. Cap. XIX. p. 404 seqq. ed. Cren. Possit fortassis et explicari: vittis, infulis, fertis redimiri, quibus ornari solebant hostiae. Vide eundem Saubert. Cap. XVIII. pag. 385. Sed desidero exempla verbi *connectere* hac significatione absolute positi. [O.]

ignorum struicibus incensis] Ita Meursius et ed. Lugd. Bat. MS.: *struicibus*. Alii: *struibus*. Sed rescribendum *struici-*

bus a struix, cis. Ita *instruix* ab *instruere* legitur ap. Solin. Cap. XXVIII. ubi vid. Salmaf. p. 268. [O.]

ustrinae] Glossae: *Ustrina*, καύστειρα νεκρῶν. Servius ad Aen. III. 22.: *Apparatus mortuorum funus dici solet, exstructio lignorum rogos, subjectio ignis pyra, crematio cadaveris bustum, locus ustrina.* [Elmenh.] *Ustrina* — ubi combustus quis tantummodo, alibi vero est sepultus, is locus ab *ustrina* vocatur. Fest. τ. *Bustum*. Quae significatio hic apud Arnobium obtinet. [Nourr. pag. 570.]

busticeta] Vide supra ad Lib. I. Cap. XLI. [O.]

atque in sedem fabricata foetorum] Meursius pag. 207. legendum suspicatur: *atque in sedem fabricata pecorum.* Sed ipse mox retractat conjecturam hanc minime necessariam. [O.]

Cap. XVI. — *ex agnorum lanitiis*] *lanitium* designat cum ipsam lanam, ut h. l. tum lanatum pecus, ut Lib. I. Cap. XI.: *Numquid in culpa natura est, quod lanitis extulit importunissimam belluam?* et Cap. XXI.: *Lanitia curent vestra numerosis foeribus multiplicari.* Vid. Turneb. Adversar. Lib. XV. Cap. XXI. et Taubmann. ad Virgil. Georg. III. 384. [O.]

mactanturque hoc illi] Vide ad Lib. I. Cap. XLI. [O.]

ab omni vos labe puros, lautos, castissimosque praefatis] etiam labe corporis. *Purus* et *castus* conjunguntur, proque re una et eadem saepe usurpantur: et quod *castum* dicitur, appellatur alibi *purum*; καὶ ἔξ ὀντιστρέφοντος. Et *puri*, *casti* ac *lauti*. Quare et *λελουμένοι* sacrorum causa dicuntur etiam Graecis ἄγνοι. Ut igitur *castos*, *puros* Latini copulant, sic Graeci ἄγνους, καθαρούς. Hicque iidem sunt *loti*, *λελουμένοι* etc. [Herald.] Tangit Arnobius in verbis illis morem veterum, qui templa accessuri et vota facturi se lavabant. Insignis super eo locus apud Justinum Martyrem Apolog. II.: Τὸ λουτρὸν δὴ τοῦτο ἀκούσαντες οἱ δαίμονες διὰ τοῦ προφήτου νεκρογυμένον, ἐνήργησαν καὶ ἔκτανίζουσιν ἑαυτοὺς τοὺς εἰς τὰ ἱερά αὐτῶν ἐπιβαίνοντας, καὶ προσεῖναι αὐτοῖς μέλλοντας, λειβάς καὶ νύσας ἀποτελοῦντες. τέλειον δὲ καὶ λουεσθαι ἀπιόντας, πρὶν εἰσεῖν ἐπὶ τὰ ἱερά, εἴθου ἴδρυνται, ἐνεργούσι. Apud Lactantium quoque Lib. V. Cap. XX.: *At illi infelices, nec ex sceleribus suis intelligunt, quam malum sit, quod colunt, quandoquidem flagitiis omnibus iniquitati veniunt ad precandum: et se pie sacrificasse opinantur, si cutem laverint, tanquam libidines infra pectus inclusas ulli amnes abluant, aut ulla maria purificent.* Et passim. [Meurs. pag. 207 seq.] Conf. Brisson. de Form. Lib. I. p. 6 et 7. [Elmenh.]

coinquinatiūs, infelicius, spurcius] Meursius conj.: *coinquinatus, foetidus, spurcius*. Sed recte Heraldus *infelicius* explicat *pejoris ominis*. [O.]

quam si ita facti sunt sui natura] Sic ediderunt ex emendatione Fulv. Ursini. Editio princeps habet: *quam si ita facti sunt sensus natura*. Quam lectionem, si e Codice MSto fluxit, temere eliminare nolim. *sensus*, scil. Deorum. [O.]

cur non eis et mulos et elephantos mactatis et asinos] Atqui immolabant mulos Romani in Consualibus Conso Deo sacris. Vide Plutarch. Problemat. XLVIII. ibique Boxhorn. *Asinis* litabatur Priapo, teste Ovid. Fast. Lib. I. vs. 391. *Elephantis* etiam quandoque immolabantur: Vide Juvenal. Sat. XII. vs. 111. et Jo. Saubert. de Sacrificiis Cap. XXIII. pag. 513 seqq. [O.]

cur non et canes et urfos, et vulpes et camelos] „Certe canem immolatum fuisse Hecatae in Samothracia, in sacris ap. Graecos, Romae in Lupercis, mense Februarii, qui februario, id est purgando, est dictus, Genitrici Manae, generationis praesidi Deae, et denique in Instructionibus, ex Lycophrone, Plutarcho, Plinio, Livio et aliis docuerunt Bochartus Lib. II. Hierozoic. Cap. LVI. et Reinesius Var. Lect. Lib. I. Cap. XV. Quibus addi potest Suidas in vv. Ζηρουνθια, 'Αλλ' εἴ τις, Σαμεθρακη et Ἰππαρικόν, nec non Ovidius Lib. I. Fast. vs. 389.:

„*Exta canum vidi Triviae libare Sapaes,*

„*Et quicumque tuas accolit, Haeme, nives.*

„Verum cum sacra illa non tam superos, quam inferos respiciant, Arnobius possit videri vera docuisse, maxime quia Plutarchus in Quaest. Rom. scribit, veteres putasse hoc animal nullo modo purificasse, ac proinde Ὀλυμπίων οὐδενὶ θεῶν fuisse immolatum. Certe duodecim diis majoribus rarissime vel nusquam inveniemus apud Graecos et Romanos canem fuisse immolatum.“ Haec et plura alia Giesb. Cuperus, qui de hac re multus est in Harpocrate p. 67 seqq. *Camelos* pingues et saginatos Arabes in ara Dei Ignoti sacrificasse, docet Gyraldus Synt. XVII. p. 493. [O.]

et belbas] Sic edidi cum editore Lugd. Bat. Alii: et *belluas*, quod absolute positum proprie et κατ' ἐξοχήν dicitur de elephantis. Vid. Graev. ad Flor. Lib. II. Cap. VI. p. 348. ed. Dukeri. Tamen hoc loco alienum est, cum elephantorum modo facta sit mentio. Scribendum itaque *belbas* vel *belvas* cum *l* simpliciter. Glossae: Βαινα, ζῶον, *bellua*. Scribe *belva* vel *belba*. Dicunt autem utrumque, *belbus* et *belba*, ut *merulus* et *merula*, *lu-*

scinius et luscina, simius et simia, serus et sero. Julius Capitolinus in Gordian. Cap. XXXIII.: *Fuerunt sub Gordiano Romae elephantum XXX et II, quorum ipse XII miserat, Alexander X, alces X, tigres X, leones mansueti LX, leopardi mansueti XXX, belbi (id est hyaenae) X etc.* ubi vide Salmaf. qui de hac v. multus est in Script. Hist. Aug. Tom. II. p. 153. *benuas* vocat Clemens Romanus Recognit. Lib. VIII. p. 124.: *Sed ne, ut putant homines, viderentur haec naturae quodam ordine et non dispensatione fieri conditoris, pauca quaedam ad iudicium et documentum providentiae suae, mutato ordine, genus servare iussit in terris, verbi gratia, ut per os conciperet corvus, et per aurem mustela generaret; ut aves nonnullae, sicut gallinae, interdum ora vel vento, vel pulvere concepta parerent: alia quaedam animalia marem vicibus alternis in foeminam verterent, et sexum per annos singulos commutarent, ut lepores et hiinae, quas benuas vocant, quem locum citavit Elmenhorstius. A belbus vel belba, belva, videntur fluxisse recentiorum linguarum vocabula lupum significantis, v. c. Anglosax. *hwelp, hwylp*, Franc. *welf*, Angl. *whelp*, Suec. *hwalp*, German. *Wolf*. Vide Wachter. Glossar. Germ. v. *Wolf*. De varia vocis scriptura, *belba, benua*, conf. Schneider. V. Cl. ad Aristotel. Hist. Animal. Lib. VIII. Cap. VII. T. II. p. 605. [O.]*

et leones] Tales etiam a Maximino sacrificatos testatur Jul. Capitolinus in ejus vita. Vide Saubert. de Sacrif. C. XXIII. p. 515. De ursis autem et vulpibus sacrificatis nihil comperit habemus. [O.]

immuffulos, buteones] Vide supra ad Lib. II. Cap. LIX. Buteo Dianae facer, sed an etiam immolatus quandoque, non constat. [O.]

solifugas] Vide ad Lib. II. Cap. XXIII. [O.]

carduos] fativos scil. *Artisshoken*. Vide ad Lib. II. Cap. XXIII. [O.]

radices] Ita κατ' ἔξοχὴν dicitur raphanus. *Rettig*. Vid. Schneider. Lex. Rei Rust. [O.]

ocimum] herba odoris acris, quam et βασιλειον Graeci dixerunt. Vide Casaubon. ad Pers. Sat. IV. 22. Gesner. et Schneider. ad Varron. de Re Rust. Lib. I. Cap. XXXI. et in Lexico Rustico h. v. [O.]

iidem] Ita Gelenius, rectissime. Editio Rom.: *idem*. [O.]

rebusque his omnibus cunilam superaspergere bubulam] *Cunila bubula*, i. e. organum sylvestre, *bubula* dicta, quod boves a scabie sanos praestaret. Vid. Bodaeus a Stapel ad Theophrasti. Hist. Plant. Lib. VI. Cap. II. p. 564. Schneider. V. C. ad Co-

Iumell. Lib. VI. C. XXXI. p. 355. et in Lexico Rust. et prae ceteris Salmas. ad Solin. Cap. LVI. p. 900 seq. qui de hac planta multus est. Nostri appellant *Wohlgemuth*. [O.]

porrum sectivum] i. e. porrum, quod in culinae usum fecatur. (*Schnittlattich*.) Juvenal. Sat. XIV. 133.:

Filaque sectivi numerata includere porri.

Vide sis Plinium Hist. Nat. Lib. XIX. Cap. 6. et Columell. de Re Rust. Lib. I. Cap. III. et, quid porrum sectivum a capitato differat, intelligas. [*Nourr. pag. 561.*]

Cap. XVII. — si hirundines garrulae] Virgilius Georg. IV. 307.:

— — — — — ante

Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.

Graecorum proverbium est: *χελιδόνος λαλίστερος*. [*Herald.*]

sacraque vobis intenderent honoris ergo facere] Sic emendavit acutissimus Guilielmus (in Quaest. Plantin. in Curcul. Cap. V. in Lampade Gruteri Tom. III. Parte II. p. 367.) lectionem veterem corruptissimam: *sacraque vobis intenderent honores ergo facerent*. *Honoreis*, inquit ille, Arnobius hic quoque scripserat gignendi casu, quod inscientes librarii accusandi acceperunt, ideoque immutarunt, ut convenirent caetera. Nihil usitatus hac formula: *honoris ergo sacra facere*, non item: *sacra intendere, honores facere*, quae ne Latina quidem. Cato in Libro de Re Rust. Jano ait: *Ejusdem rei ergo, macte vino inferio esto*. et noster infra ait: *Honoris ergo Dis vinum dare*. [*Steuwech.*]

naturali appositione] Fulv. Ursinus: *naturali appetitione*. [O.]

caederent] Ita ed. Lugd. Bat. Gelenius: *cederent*. [O.]

cum altaribus vestris darent asini foenum paleasque libarent] Proprium asinorum pabulum. Unde Philemon in Excerptis Athenaei: *ὄνος βαδίζεις εἰς ἀχυρὰ τραγημάτων*, de Iurcone, qui non magis verberibus absterri potest a bellariis, quam asinus a paleis et pastu. Nam proverbium erat apud Graecos: *ὄνος εἰς ἀχυρῶνας ἀπέδρα*. [*Herald.*]

stercoribusque vos accipi inter atroces computaretis injurias] Jurisconf. l. 1. Digest de extraord. crim.: *Fit injuria contra bonos mores, veluti, si quis fimo corrupto aliquem perfuderit*. Adde L. XXVII. §. 17. D. ad leg. Aquil. Sic populi

Romani legatos a Tarentinis lotio resperfos *per obscœnam turpẽm-que dictu contumeliam* dicit Florus. Atque hæc contumelia ma-
lis ingentibus postea fuit expiata. Eandem Achaici belli, quo
urbs nobilissima et florentissima Corinthus everfa est, causam fuisse
scribit Strabo. [*Idem.*] Conf. Valer. Max. Lib. II. Cap. II. Li-
vius Lib. XII. Dionysius Halicarn. in Excerpt de Legat. p. 21.
[*Elmenh.*] De verbo *accipere* vide supra ad Lib. III. Cap. XV.
et C. Barth. Advers. Lib. XIX. Cap. XV. [O.]

putescant] Ita MS. Sabaeus et Salmastius. Gelenius et
alii: *putrescant*. Sed, ut bene observat Stewechius, *putesco* est
inchoativum a *puteo*. Vide supra ad Lib. V. Cap. XII. [O.]
cernelis] Alii: *cernitis*. [O.]

auctificari] *Auctificare* vel, ut Nonius habet, *augificare*, i.
q. augere, verbum antiquum et obsoletum. Ennius Andromeda:
Quid sit? Seditio tabetne, an numeros augifcat suos? Et auctificus
apud Lucret. II. 571.:

Nec porro rerum genitales auctificique

Motus perpetuo possunt servare creata. [Nourr. pag.
551.]

*quae si vobis praecipiant Dii curam in vestram, in
valetudinem vertere*] Haec est emendatio Salmastii egregia, et,
ut mihi quidem videtur, nuice vera. Antiqua lectio est: *quam si vobis
praecipiant Dii curam, vestram in valetudinem vertere*. Sed *v. cu-
ram* in praecedentibus non habet, ad quod referatur: optime contra
quae, id est, viscera illa vitata. Fulv. Ursinus corrigit: *quam si
vobis praecipiant Dii culturam vestram in voluptatem vertere*, auda-
cius, quam verius. [O.]

nidoribus cohonestatis et succis] Meursius pag. 208.
legendum suspicatur: *nidoribus cohonestatis et fumis*, cum antea
dixerit Arnobius: *aut ex aris ardentibus nidorem confestatur et fu-
mos*. At nil mutandum. *succi* sunt vapores carniũ tostarum.
[O.]

ea quae vos alunt] Ita Meursius et reliqui eum se-
cuti. Antea edebatur: *eaque vos alunt*, quod retinuit etiam
Oberthürinus, male. [O.]

alludere porrigentibus saepius] *Alludere* est adblandiri,
blanditiis captare, *προσπαίζειν*, et de canibus *σαίνειν*. Homer. Odyss.
K. 216 sq.:

ἀμφὶ ἄνακτα κύνες — σαίνωσ'.

quod Scholia interpretantur *κολακεύωσιν*. Noftr. *wedeln*. Ita Lactantius Infi. Lib. III. Cap. X.: *Summum igitur bonum hominis in sola religione est. Nam cetera, etiam quae putantur homini esse propria, in caeteris quoque animalibus reperiuntur. Quum enim suas voces propriis inter se notis discernunt atque dignoscunt, colloqui videntur; ridendi quoque ratio apparet in his aliqua, quum demulsis auribus, contractoque rictu, et oculis in lasciviam resolutis aut homini adludunt, aut suis quisque conjugibus aut foetibus propriis. ubi vid. Bünemann. pag. 319. et 1021. [O.]*

Cap. XVIII. — ut ille tauris Deus] Deus h. l. collective de Diis et Deabus. [O.]

hic virginibus buculis] Ita Fulvius Ursinus. Editio princeps: *bubulis*. Stewechius scribendum censet *ritulis*, cum Arnobius infra Cap. XXII. dicat: *Minervae virgini virgo caeditur ritula, nullis unquam stimulis, nullius operis exercitata contactu.* [O.]

incientibus scrophis] Egregia haec emendatio et lectio unice vera debetur Fulv. Ursino et Scriverio ap. Meursium. *incientes scrophae* sunt parturientes. Infra Cap. XXII.: *Telluri, inquit, matri scropha inciens immolatur et forda. Festus in gravida: inciens propinqua partui, quod incitatus sit foetus ejus.* Conf. Schneider. V. Cl. ad Varron. de Re Rust. Lib. II. Cap. II. pag. 408. et Lex. Rust. h. v. Editio princeps habet: *ingentibus scrophis.* [O.]

ille tetris] Ita MS. bene. Sic paullo post Cap. XX.: *Cur non omnia caetera, quae illorum inferre sacrificiis moris est, sint nigra et fumigata tetreque ut colorata, curatis?* Alii: *ille atris.* [Meurf.]

An numquid alterius alteri minus gratior et jucundior sanguis est] Secutus sum emendationem hanc Gelenii verissimam. Alii: *an numquid alterius alteri animalis gratior et jucundior sanguis est*, quod cum sequentibus verbis, *alteri vero alterius voluptatem infundit* etc., meam efficeret tantologiam. *animalis*, quod rectissime aberat in Codice MS., addidit Fulvius Ursinus. [O.]

minus gratior] Particulae *magis* et *minus* redundant saepissime apud hos scriptores. Sic Lib. I. Cap. XIX.: *ratio magis fortior.* et Lib. IV.: *magis ignominiosus.* Zeno Veronenis sermone I. de Psalmo CXXX.: *Deus noster, Fratres, humilis corde est; et ineffabilis vis illa sapientiae, ac virtutis potestas intra hominem susceptum jacet magis admirabilior, quia tantus est et talis.* Et sermone de Pudicitia: *Si ergo exultat gloria ejus saepe in gentibus, quanto magis debet esse gloriosior in populo Christiano?* Sed exem-

pla hujus pleonasmī apud veteres non infrequentia. Plautus in Stichō (Act. V. Scen. IV. vs. 21.): *Immo enim hic magis est dulcius, et saepius.* Apud Graecos μάλλον saepissime πλεονάζει hoc modo: ut μάλλον ὀλβιωτερος apud Aristophanem et similia. [*Herald.*] Plura exempla adest Veclnerus in Hellenolex. pag. 166. seq. Sic minus abundat ap. Florum Lib. IV. Cap. II. §. 47.: *Nec minus admirabilior hujus exitus belli.* ubi vid. Duker. et Freinshem. in Ind. et Mercer. ad Nonium Marcellum pag. 33. [*O.*]

observationis alicujus aut religionis metu ille caprina abstinet se carne] Spartianus in Didio Juliano: *Nam Julianus tantae parsimoniae fuisse perhibetur, ut per triduum porcellum, per triduum leporem divideret, si quis ei forte misisset, saepe autem nulla existente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne coenaverit.* Proprie ergo hic religio. De observatione dicebamus ad Lib. I. (Cap. XLIII.). [*Herald.*]

Cap. XIX. — *si vicerit ratio*] Ita MS. Sabaeus: *jusserit.* Fulv. Ursinus: *evicerit.* [*O.*]

comprobari inveniri] Fulv. Ursinus pro *inveniri* mavult *iniri.* [*O.*]

quae in coloribus ratio est, ut merito his albas, illis atras conveniat nigerrimasque mactari] Apertus distinguit hostias nigras, atras, albas, candidas. Servius ad Virgil. Aen. III. 113.: *Ratio enim victimarum fit pro qualitate numinum. Nam aut haec immolantur, quae obsunt eorum muneribus, ut porcus Cereri, quia obest frugibus: hircus Libero, quia vitibus nocet: aut certe a similitudine, ut inferis nigras pecudes, superis albas immolent: item tempestatī atras, candidas serenitati.* Quare C. Barthius ad Stat. Theb. IV. 445. Tom. II. pag. 1036. legendum suspicatur: *his albas, illis atras conveniat nigrasque aliis mactare.* Attamen equidem non ausim mutare lectionem vulgatam, cum Arnobio familiare sit talia congerere idem significantia, et paullo post Cap. seq. legamus: *ut taetrae his hostiae nigerrimique admoveantur coloris.* [*O.*]

atque omnium dexteritate pollentibus] Docuerunt primum eruditi homines (Menrsius, Grotius, Canterus), ita esse scribendum pro: *atque hominum etc.* [*Herald.*] A superis enim fausta omnia ac prospera, hoc est *dextra*, sumebant: inferos et manes rebus infausis et laevis praesidere credebant. Porro quid omen ab augurio distet, docemur a Festo: *Omen velut oremeu, quod fit ore, augurium, quod avibus, aliove modo fit.* De hostiis atris adeundus Macrobius Saturn. Lib. III. Cap. IV. et Festus in voce *furvum.* [*Stewech.*]

Diis laevis] Vide supra ad Lib. IV. Cap. V. Conf. A. Gell. Lib. V. Cap. XII. [*O.*]

color furvus] Valerius Max. Lib. II. Cap. IV. 5.: *Hos-
stiae nigrae antiquitus furvae dicebantur.* Perpetuum epitheton re-
rum inferarum. Vid. Broukhuf. ad Propert. Lib. IV. Eleg. I. 5.
pag. 477. et Mitscherlich. ad Horat. Lib. II. Od. XIII. 17. [O.]
neque ulla sub terris regna esse domiciliaque Plutonia
Juvenalis Sat. II. vs. 149.:

*Esse aliquos maues et subterranea regna,
Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere lavantur.*

[Elmenh.]

Cap. XX. — *nigerrimique admoveantur coloris*] Ita
Meursius et ceteri eum secuti. Ante edebatur: *colores.* [O.]

Quid ergo? non videtis] Stewechius interpungit: *Quid?
Ergo non videtis.* [O.]

pastibus incubare] *Pastus* h. l. pro ipsis pascuis, ut apud
Tacit. Annal. Lib. IV. Cap. XXV.: *praepeditis Numidarum equis,
aut diversos pastus pererrantibus.* et Solin. Cap. XXIX.: *si
recta ad pastus ora dirigunt.* [Oudendorp. ad Apulej. Lib. V.
pag. 355.]

tetrequae ut colorata] Sic egregie emendavit Salmasius.
Antea: *tetraequae et colorata.* [O.]

illa ut sint lurida, fuliginem infundite cum favillis
Meursius *lurida* mutat in *furva*, pessime. Nam *luridus* proprius
color cadaverum putrescentium optime opponitur sanorum sanguini
purpureo. [O.]

Quod si vobis religio nulla est alba quaedam ferre
Ita MS. Qui legi volunt *inferre* (Fulvius Ursinus et Stewechius),
falluntur. Ubi enim sunt simplici *ferre* hac in re optimi scriptores.
Sic *thura ferre* ap. Ovid. de Ponto Lib. I. Epist. V.:

*Thuraque Caesaribus cum conjuge Caesare digna
Dis veris memini debita ferre manu.*

et Lib. II. Epist. IX.:

Irrita Neptuno cur ego thura feram?

Lib. III. Eleg. I.:

Thura fer ad magnos vinaque pura deos.

Lib. IV. Eleg. VIII.:

Denique thura feram rapidis solemnia flammis.

Sic *preces ferre.* Virgilius Aen. VIII. 60.:

*Junoni fer rite preces; irasque minasque
Supplicibus supera votis.*

ubi Servius: *Sic fer proces, quemadmodum sacra ferri dicimus.* [Herald.]

Cap. XXI. — *quem patri solemne est Libero, Mercurio mactari*] Ita ed. Lugd. Bat. e MS. Non necessaria itaque Gelenii correctio: *Mercurioque*. Nam Arnobium nostrum amare omittere copulam jam aliquoties observavimus. De capiti Libero mactatis res notissima. Sed Mercurio etiam κατ' ἐξοχήν sacratos apud alios legisse non memini. [O.]

Unxiae] Vide supra ad Lib. III. Cap. XXV. [O.]

honorarium istud debitum] Lib. VI.: *si quando res facias cerimoniarum conficitis debitis.* [Ehnenh.]

officia rituum procurationemque miscere] Meo animo rectius futurum est *procurationemque*. Neque enim eadem semper et ubique *procuratio*, id est expiatio: neque in unum solum finem. Verba Senatusconsulti Romani sunt apud Agellium: *Consul hostiis majoribus Jovi et Marti procuraret.* Lib. IV. Noctium Cap. VI. ubi vide plura. Perinde *procuracionem fulminis* pro expiatione constituit Arnobius saepe in uno Libro V. et inibi illius expiandi ritum publicat. [Stewech.] Cum Stewechio consentit etiam Meursius. [O.]

certaque est supplicamenta praestari] Ita ed. Lugd. Bat. ex MS. bene, nam abundanter ponit Arnobius non solum particulas, sed etiam verbum auxiliare. Alii: *certa et supplicamenta*. Meursius: *certaque supplicamenta praestari.* [O.]

aut coelo aliquid lapsum] Id est verissimum, et de quo nullus ambigere amplius possit. Lib. I.: *Neque enim de coelo aliquis Deus lapsus est, aut suis res vestras commentatus est manibus.* Lactantius Libro III. Cap. XIX.: *Non enim descendit aliquis de coelo, qui sententiam de singulorum opinionibus ferat.* [Ehnenh.]

transactionis] *Transactio* vocabulum forense de conventionone, qua a lite jam mota vel movenda, aliquo dato, retento promisso receditur: *ein gütlicher Vergleich*. Vid. Briffou. de Verb. Sign. h. v. et Heinecc. Antiquitt. Rom. ad Instit. Lib. VI. Tit. VI. Tom. II. p. 217 seq. [O.]

pactione convenit, ut etc.] Ita ed. Lugd. Bat. Alii distinguunt: *pactione? Convenit, ut etc.* [O.]

hic ut usurpare desineret alieni sanguinis jura] Ita Gelenius, probante Heraldio in Curis II. Alii: *desideret.* [O.]

Cap. XXII. — *sacrificiorum et ipsa inanis est ratio*] Codex MS. habet *datio*, quod probat Stewechius. [O.]

etenim qui potis est] Ita MS. Alii: *poto est.* [Meurs.]

Telluri, inquit, matri serofa inciens immolatur et foeta] Ita Salmalius et Vossius Lib. V. Instit. Orat. Cap. II. Sect. 4. Alii omittunt *et*. MS.: *ut foeta*. Meursius in Appendice: *ut foetae*. Ant. Angullinus ad Fest. v. *Plena suae legendum suspicatur: serofa inciens immolatur et forda*, scil. bos. Ovidius Fast. IV. 631.:

Forda ferens bos est secundaque dicta ferendo.

Ceterum causam, cur serofa immolabatur Telluri, explicat Festus l. I.: *Plena suae Telluri matri sacrificabatur, quod peculis id genus, cum feritur, satis inivnicum, quia rostro semen sodiando corrumpet*. Pro *inciens*, quod debetur Fulv. Ursino, MS., Sabaeus et Gelenius habent *ingens*, quod defendit Heraldus loco Virgilii Eclog. I. 50.:

Non insueta graves tentabunt pabula foetas.

ubi Servius explicat *foetas et gravidas et partu liberatas*, sed male. Vide supra ad Cap. XVIII. [O.]

gravidas atque foetas] Antonius Augustinus: *gravidas atque fordas*. Vide notam praecedentem. [O.]

quam cuncti expetimus] Ita ed. Lugd. Bat. e MS. Alii: *quoniam cuncti expetimus*. [O.]

consimiliter gravidis accipienda est serophis] Vide supra ad Lib. III. Cap. XV. [O.]

virginitatis intactae] Id est, *integrae virginitatis*. Euripidi virgines intactae sunt ἀζωγες κοῦραι. [Elmenh.] Fulv. Ursinus conj.: *et virginitatis intactae*. [O.]

Cap. XXIII. — *placidumque natura, ab nocendi procul est usu*] Sic e Codice MSto restituit Canterus. Alii omittunt *ab*. [O.]

hic contractus aculeum figat] Haec est verissima lectio, quam Gelenius temere mutaverat. Scripserat enim *contactus*. At Fulv. Ursinus vocem istam prorsus tollendam existimat. Falluntur omnes egregie. Saue contractus scorpius aculeum figit. Graphica Tertullianus in Scorpiaco: *Proinde scorpii series illa nodorum venenata intrinsecus venula subtilis, arcuato impetu insurgens, hamatile spiculum in summo tormenti ratione restringens. Unde et bellicam machinam retractu tela vegetantem de scorpio nominant*. [Herald.]

nihilque illa profit allusio] qua alludebat scilicet et adulabatur feris illis bestiis. Tractum a canibus. Supra (Cap. XVIII.): *Latratorum et canum ritu offis saevitias ponere, atque alludere porrigentibus saepius*. Quod igitur dixerat antea *manu mulcere* et *blandiri*, *allusionis* vocabulo nunc significat. *Mulcere* est πρᾶως ἀπτεσσαι, ut interpretatur in Camillo Plutarchus. Un-

de et *multare* dictum; nempe mollire aliquem pugnis aut fistibus, quomodo ludunt Comici. Quare falluntur, qui *mulcare* scribendum putant. Sic enim a supino *multum* fit *multo*, ut a *confusum* fit *confuto*, et similia. [*Idem.*]

cum ad nocendum res ambae non stimulis exagitantur irarum] Haec est lectio vetus, quam in ceteris editionibus mutarunt, et *exagitentur* ediderunt. Sane particula ista hunc sibi modum quandoque assumpsit. Lucretius Lib. VI. 129.:

Nec mirum, cum plena animae vesicula parva

Saepe ita dat pariter sonitum displosa repente.

M. Tullius pro Quinticio: *Quod cum ita est, ex edicto bona possessa non sunt.* Tertullianus Apologet. Cap. IX.: *Cum propriis filiis Saturnus non pepercit, extraneis utique non parcendo perseverabat.* τῶν ἀλλοτρίων μηδὲν Φειδόμενος διετέλει. Hellenismus 9. Idem Cap. XXII.: *Cum ergo utraque pars concurrit in confessionem deos esse negans, agnoscite unum genus esse etc.* His versibus locis cum est quoniam. Nihil igitur mutandum est hoc ejusdem scriptoris loco Apologet. Cap. II.: *Cum igitur in omnibus nos aliter disponitis.* ἡμᾶς ἄλλως διατίθεσθε. Neque reformandus igitur hic ejusdem Tertulliani locus Lib. de patientia Cap. X.: *Ego rubori locum non facio, quum plus de detrimento ejus adquire: cum ipse hominem quodammodo exhortatur, ne me respexeris dicens.* [*Idem.*]

stimulis exagitantur irarum] Virgilius Aen. XI. 452.:

— — *arrectae stimulis haud mollibus irae.*

et 728.:

— — *stimulis haud mollibus incitat iras.* [*Idem.*]

Itaque nihil prodest promereri velle per hostias deos] Ita Lactantius Lib. VI. Cap. IX. fin.: *Huic (Deo) parcamus, huic devotissime serviamus, in eo promerendo actus omnis et cura et opera collocetur.* ubi vid. Bünumann, qui de hoc verbo multus est p. 743. [*O.*]

et ad ea quae facti sunt] Ἦρὸς ἃ ἐγενήθησαν, πρὸς ἃ ἔφουσαν. Nam idcirco dixit *agant suam naturam*. Hellenismus igitur est et nihil mutandum. [*Herald.*] Canterus legendum suspicatur: *ad ea quae facti sunt*, quod equidem longe praefero. Nam durissima est constructio *ad ea quae facti sunt* pro *ad ea, ad quae facti sunt*, neque aliud simile exemplum in nostro auctore reperisse memini. [*O.*]

Cap. XXIV. — *Sed si magnificentum videtur atque amplum*] Id est, μεγαλοπρεπές καὶ μεγαλόψυχον. Sallustius Conjur. Catil.: *In suppliciis deorum magnifici, domi parci.* Atque

in hoc Deorum honore magnificentiam suam enitescere prae-
cipue debere existimabant. Aristoteles Lib. VI. Nicomach.: Καὶ
ἔστιν ἀρετὴ ἔργου, μεγαλοπρέπεια ἐν μεγέθει· ἔστι δὲ τῶν δαπα-
νημάτων, οἷα λέγομεν τὰ τίμια, εἶον τὰ περὶ τοὺς θεοὺς ἀναθέ-
ματα, καὶ κατασκευαὶ καὶ θυσίαι. [Herald.]

si illibata, si solida concremari animantium viscera]
Illibata, solida viscera sunt integra, quibus nihil detractum est,
ὀλέλαιστα. Opp. proficiae, θυμάτων ἀρχαί. Vide Taubmann. ad
Virgil. Aen. VI. p. 502. Salmas. ad Solin. p. 90. et P. Colv.
ad Apulej. Met. Lib. X. p. 707. ed. Oudendorp. Viscera, car-
nes, proprie quidquid inter ossa et cutem est, quod notissimum.
[O.]

*quid sibi reliqua haec volunt magorum cohaerentia di-
sciplinis*] Reliqua haec, scil. proficiae variaque farciminum et
liborum genera, quae Diis solebant offerri et in ara comburi. Ma-
gorum disciplinis cohaerere dicit Arnobius, qui non solida et il-
libata taurorum viscera diis concremabant, sed omentorum tantum
partem et proficias. At viri docti (Heraldus) ita verba Arnobii
accipiunt, quasi proficiarum illa vocabula, quae in sequentibus enar-
rantur, tenebrosa et barbara essent, qualia erant ea, quibus
Magi utebantur. Nihil tam menti Arnobii contrarium. Catul-
lus Carmine XC. de disciplina Magorum:

Gnatus ut accepto veneretur carmine divos

Omentum in flamma pingue liquefaciens.

Si pulchrum est, inquit Arnobius, et magnificentum tauros diis im-
molare, et solidas eorum carnes iis concremare, quid sibi vo-
lunt reliqua haec, Magorum cohaerentia disciplinis, hae par-
ticulae nimirum extorum et viscerum, quas separatim diis offer-
tis et in ara ponitis? [Salmas. ad Solin. p. 90.]

apexones] Sic edidit Salmasius. Cod. MS. habet *apexa-
bones*. Alii: *apexabo*. Sed ut *longanones* (vide notam mox se-
quentem Elmenhorstii), ita et *apexabones*, *apexaones*, *apexanes*,
ab *apexabo*. Varro de Ling. Lat. Lib. IV. p. 32. ed. Bipont.:
Hila ab hilo dicta, id est minimo — — — *Quod in hoc fardi-
mine summo quiddam eminet: ab eo, quod ut in capite apex,
apexabo dicta.* [O.]

hirciae] Ita ed. Lugd. Bat. ex MS. Antea edebatur *ifi-
cia*, de quibus vide supra ad Lib. II. Cap. XLII. Meursius in
Appendice et Stewecchius corrigunt *hircei* sive *ircei* — *genus far-
ciminis in sacrificiis*, interprete Felto. Sed *hirciae* tuctur Salmas.
ad Solin. p. 90. explicans ipsis Arnobii verbis sequentibus: *ge-
nus farciminis hircino sanguine inculcatum*. Conf. N. Heinsii
Adversar. Lib. IV. Cap. IX. p. 621. [O.]

filicernia] Glossae: *filicernium* — περιδεικνον. Festus: *Silicernium erat genus farcininis, quo sletu familia purgabatur.* (ubi vide iutpp) [*Llmenh.*]

longavi] Ita Salmasius ad vestigia Codicis MSti, qui habet *longaeri*, nullo sensu. Gelenius: *longaro*. Alii: *longabo*; alii tandem: *longano*. Varie haec vox scribitur. Glossae: *longano*, κωλέπερον. Varro de Ling. Lat. Lib. IV.: *Tertium factum est longabo, quod longius, quam duo hila.* Apicius Lib. IV. C. II.: *longanones porcinos.* Vegetius de Mulomed. Lib. I. Cap. XIV.: *Longanon intestinum vocatur, per quod stercus egeritur* (ubi vid. Schneider. V. Cl. et in Lexico Rust.). Coelius Aurelianus de tardis passionib. Lib. II.: *Longanone cum sphinctere atque podice.* Et noster tandem format *longavus*, i. Conf. Jansson. Lexic. Coelian. et Martin. Lex. Etymol. [*O.*]

Quid taedae] Haec est lectio vetus, pro qua Gelenius *tuceta*, temere. Nam quorsum heic *tuceta* inter obscura vocabula et sacrorum propria? Quid autem pronuntiandum sit, necdum liquet. [*Herald.*] Meursius in Appendice legendum conjicit: *Quid codae?* antiquae pro *caudae*. Salmasius ad Solin. p. l. refingit: *Quid taxiae*, quod ortum a vitiosa scriptura *taeciae* aut *tacciae*, unde *taedae* ab imperitis factae. *Taxia* vel *taexa* est arvina, vel lardum. Afranius in Prosa:

Gallum sagatum pingui passum taxia. [*O.*]

quid naeniae] Festus h. v.: *Quidam ajunt naeniae ductum nomen ab extremi intestini vocabulo.* ad quod probandum testimonio utitur Plauti Bacchid. IV. Scen. VIII. 48.:

*Qua quidem ego te reddam, ubi me irritaveris,
Confossioem foricina naenia.*

ubi autem Scaliger naeniam interpretatur de voce, quam emittit confossus forex. Daccrius autem ad Fest. l. l. tuetur significationem intestini. Salmasius in ed. Lugd. Bat. dedit: *quid taeniae*. Sed cum ipse Capite sequente in loco gemino ediderit: *nisi sibi adoleri paratas conspexerint naenias*, malui et hic retinere, et rem integram relinquo doctiorum iudicio. [*O.*]

quid offae, non vulgi, sed quibus est nomen, appellatioque penitae] Felius: *Penem antiqui codam vocabant, a qua antiquitate etiamnum offa porcina cum cauda in caenis puris offa penita vocatur.* Idem: *Penitam offam Naevius appellat absegmen carnis cum coda.* Antiqui enim *codam* vocabant abscissum globi forma, ut manu glomeratam pultem. Ceterum haec offa penita etiam extra sacrificia; quare a Plauto in Milite inter convivii scitamenta numeratur. [*Heraldus.*]

in exiguas arvina est miculas catillaminum infecta de more] Transpositio verborum nostro frequentatissima pro: *arvina est in exiguas infecta miculas de more catillaminum. Catillomen a catillo, are, i. q. ligurrire in genere cuppedia et deliciofa mattea: sed propria ita videntur vocasse sarcimina aut botulos minutis caribus inculcatos, quod avide a catillonibus expeterentur. [Saimaf. ad Solin. pag. 90.] Supra Lib. II. Cap. XLII. vocavit catillamenta, ubi vide notas. Ceterum palmaria haec Meurfii et Salmasii emendatio. Codex MS. habet: in exiguas arvina est miculas catilla minuum infecta de more. Sabaeus: at illa minutim infecta de more. Gelenius: aut illa minutim infecta de more. Heraldus: aut lila minutim infecta: dein ordine quod in secundo fitum est. [O.]*

ex quibus est nomen omenti pars quaedam etc.] Id est, quibus nomen omenti est pars quaedam; sive, ut clarius dicam, ex quorum numero omentum est pars quaedam. Hoc qui non intelligebant, mutare voluerunt. [Herald.] Potius ita interpretandum: ex quibus id quod nominavimus omentum, est pars quaedam. Male igitur Fulv. Ursinus inducit τὸ nomen. [O.]

Polimina porro sunt ea, quae nos proles verecundius diximus] *Polimina* ait Festus appellari porcorum testiculos, quos ita appellari exillimo, non a poliendo, quod ei placet, sed a pelle. Nam *poliones* pro *pelliones*. Polimentorum porcorum meminit etiam Plautus in Milite. [Herald.]

Quid fitilla, quid frumen, quid asfrica, quid gratilla, catumeum, conspolium, cubula?] De *fitilla* vide supra ad Lib. II. C. XXI. Pro *frumen* Meurfius conjicit *frama* pro *forma*, quae erat puls ex melle et milio, teste Festo: quomodo *Thrasfomenos* veteres multi pro *Thrasymenos* dicitantur, teste Quintiliano Instit. Orat. Lib. I. C. V. et *precula* Tinca Placentinus pro *pergula*. Cetera nulli veterum memorata cum ipse Arnobius explicet, hoc Catone contenti erimus. *Cubula* dicta fortassis a forma cubica. [O.]

carnem strebulam] Caro *strebula*, κρέας στρεβλόν, circumcoxendices in bobus a curvatura et versura ita dicta. στρεβλός enim curvus et pravus: unde *stribligo*, depravata oratio, ὁ σολοικισμός. Vide Varron. de Ling. Lat. Lib. VI. p. 95. ed. Bipont. ibique Scaliger. Festus autem ait, Plautum in Frivolaria *strebulas* Umbrorum lingua appellasse partes carniū sacrificatarum [O.]

pulpamenta] *pulpamentum* h. l. idem quod *pulpa*, hoc est, caro sine ossibus, a palpitando dicta, mollis scil. ac tremula. Vide Casaubon. ad Persii Sat. II. vs. 63. [O.]

quae in veribus exta sunt] Meurfius legend. censet: non quae in veribus etc. Repetitum non facile elabi potuit. [O.]

animata prius] Vide supra ad Lib. II. Cap. LXVIII. et Semler. Ind. Lat. ad Tertullian. h. v. [O.]

Non similiter fendicas, quae et ipsae sunt hirae] Ita verissime emendarunt Scriverius, Meurfius, Heraldus, Salmasius. Fessus: *hira, quae diminutive dicitur hilla, quam Graeci dicunt ὑστρίν, intestinum est, quod jejunum vocant.* Vide supra ad Lib. II. Cap. XLII. verba: *suminatam cum his carnem.* Antea legebatur: *quae et ipsae sunt dirae, nullo sensu.* Fendicarum vocabulum alibi frustra quaesivi. [O.]

quas plebis oratio illa solet. cum eloquitur. nuncupare] Ita Scriverius, rectissime. Antea legebatur: *quas plebis oratio illa solet etc.* Scaliger conj. *illas pro hillas*, probante Heraldus. Sed *hilla*, diminutivum τὸν *hira*, vocabulum est non vulgare, sed usitatum in sacris. *hillae* sunt partes carnosae interiores farturae aptae, *des Tripes*. Vid. Oudendorp. ad Apulej. Met. II. 25. p. 102. [O.]

aerumnas] Ita ed. Lugd. Bat. e Cod. MS. Canterus: *rumas. Ruma emineus pars gutturis, per quam demissus cibus a certis revocatur animalibus*, ut explicat Servius in Virgil. Eclog. VI. 54. *Rumen* vocatur a Felto et Isidoro Origg. Lib. XI. Cap. I. et Lib. XII. Cap. I. Conf. G. J. Voss. Etymol. Rom. *Aerumnas* hoc sensu alibi legisse non memini, nolim tamen propterea eliminare. Nam videtur hoc nomen fuisse obscurum et sacrum, *ruma* et *rumen* vulgare. [O.]

ruminatoribus faeculis] Ita e Cod. MS. optime restituit L. Carrio Lib. II. Emendd. Cap. XVII. *Saecula ruminatores* sunt animalia ruminantia. Nihil amplius. Hoc sensu *saecula* pro *stirpe*, genere, multitudine cujuscunque rei, γένεα, saepissime apud Lucretium, quem in toto hoc opere imitatur Arnobius. Ita Lib. V. vs. 864.:

Lanigeras simul pecudes et buccera saecula.

et I. vs. 58.:

Inque brevi spatio mutantur saecula animantum.

Vide supra ad Lib. I. Cap. XXV. Stewech. h. l. et praecipue Vechner. Hellenolex. Lib. II. Cap. V. pag. 494. Abeat itaque Geleinius cum suis *ruminatoribus vitulis*. [O.]

non magmenta, non augmina] Vide ad Caput sequens.
[O.]

non mille species vel sarciminum vel fitillarum] Secutus sum in loco obscurissimo et depravatissimo emendationem Salmasii. Antiqua lectio est: *non mille species velamen sanguinum vel fitillarum*. ubi Fulv. Urfinus distinctis vocibus legendum censet: *non mille species vel amen sanguinum vel fitillarum*. Amen sanguinum quid sibi velit, nescire se Meursius et Heraldus fatentur ingenue. Elmenhorstius intelligit liborum sive placentarum genus quoddam, citans Hesychium: ἀμεν — εἶδος πλακοῦντος. Gesnerus in Thesaurο interpretatur vinculum, nexum sanguinum, ab ἀμμα, ἄπτω, unde et amentum. Amen sanguinum esset itaque sanguis condensatus, coagulatus, qualis in botulis. Sed nominativus locum habere non potest ob praecedens species et sequentia vel fitillarum, quae genitivum aliquem flagitant. Lego itaque: *vel sarciminum*, nisi malis: *vel cattillaminum vel fitillarum*. Pro fitillarum Meursius et Scaliger legendum existimant *fitillarum*. [O.]

Cap. XXV. — *quid diversis cum fratribus*] Ita ed. Lugd. Bat. Sanaeus habet *fratribus*, i. e. prolibus, testiculis, (vide supra ad Lib. V.) probante Heraldο. Fulv. Urfinus mavult *fratibus*, novum et inauditum vocabulum, a gracco φράττειν. [O.]

confectionis jure] Oudendorpius in Apulej. Met. Lib. II. pag. 103. mavult: *confectionis jure*. [O.]

impensarum varietate conditis] Impensa quaevis stipatio et farctura. Quo sensu saepius usurpavit Apicius, ut: *indes impensam praescriptam*, id est farcturam. Palladius de Re Rust. Lib. I.: *impensa punicea sarciri muros*, id est stipari acerato ex pumice tuso. [Scaliger ad Varron. de Ling. Lat. IV. pag. 118. ed. Bipont.] Conf. intpp. ad Fest. v. Impensa. [O.]

ut innumeras conveniat excogitare his dapes] Codex MS.: *ut numeras* etc. quod probat Stewechius explicans *numeratas*. [O.]

quas proficias dicitis) Haec lectio assertione non eget. Dicit autem *accipere Dii amant*, quia haec erant, quae Diis offerebantur. Quare Ieno Plautinus in Poenulo, quum se litare non posse videret, exta proficari vetat, quippe deae, quam exorare et propitiam sibi reddere non poterat, iratus:

*Nam ego hodie infelix dis meis iratissimus
Sex agnos immolari; nec potui tamen
Propitiam Venerem facere, uti esset mihi.
Quoniam litare nequeo; abii illinc illico*

*Iratus, vetui exta proficariet,
Neque ea adspicere volui; quoniam illa non bona
Aruspex dixit, deam esse indignam credidi. [Herald.]*

proficias est ex emendatione Adr. Turnebi. Antea edebantur *praeficias*. Felsius: *proficium*, quod *profecat*um *projicitur*. ubi vid. Dacer. et notam sequentem. Conf. Grot. ad Martian. Capell. Lib. I. pag. 5. [O.]

Quae causâ, quae ratio est, ut caro strebula separatim, rumâ, caudâ et plasea separatim, hiraе solae omentumque solum augmentorum adjiciantur in causam? ita corrigendus locus ac distinguendus. Ergo et caro strebula et rumâ et caudâ et plasea et hiraе et omentum in causam augmentorum altariibus superimponebantur cum jecore hostiae immolatae. Quas omnes partes ex hostia praefecatas vocaverunt *proficias* vel etiam *praeficias*. Si quid plus adjiceretur, id *magmentum* appellabant, quasi majus augmentum: ut mactus est magis auctus. Varro Lib. IV. de Ling. Lat.: *Magmentum a magis: quod ad religionem magis pertinet. Ita propter hoc magmentaria cana* (id est canistra) *constituta locis certis, quo id imponeretur.* [Salmas. ad Solin. pag. 91.] Scaliger autem ad Varron. l. l. et ad Fels. h. v. *magmentum* interpretatur dapem, quae profanabatur a rusticis Jano, Sylvano, Marti, Jovi dapali, quae taraen significatio aliena est a nostro loco. Pro *caudâ* Codex MS. habet *coda* antique. Pro *omentum solum augmentorum* etc. in editione Lugd. Bat. legitur: *no- menque solum augmentorum.* Menrsius conjicit: *omnemque solum.* *Omen* pro *omentum*. Nic. Heinius in Adversar. Lib. IV. Cap. X. pag. 620.: *abdomenque solum.* „Hunc autem sacrificii morem a „Prometheo originem duxisse volunt, quo partem hostiae in ignem „conjicere soliti sunt, partem ad suum victum abuti, quum antea „tota hostiarum et illibata viscera igne consumerentur. Partem „igitur extorum profecatam arae superimponebant, et diis adole- „bant, parte vescebantur, qui sacrificio intererant. Et exta qui- „dem prius mandebant, quam reliquam carnem. Unde illud de „Pinariis, qui in sacrificio Herculis, extis jam adesis, ad ceteram „venerunt dapem. Vide Livium. Quapropter institutum, ut „Pinariis deinceps arcerentur extorum communiene, et ad reliquam „admitterentur viscerationem.“ Haec Salmasius p. l. [O.]

frustilla haec parvula pro suavisibus mateolis sumunt Fulv. Ursinus: *frustilla ac parvula* etc. *Mateola, macteola, mut- tea, mactea*, Graece ματτώλα. omne scitamentum, iantumque ac pretiosum edulium. Vide intpp. ad Varron. pag. 78. seq. ed. Bi-

pont. Bentley ad Aristophan. Nubb. vs. 450. et Turneb. Adverfar. Lib. XXII. Cap. VI. [O.]

[*sed ut palati admoneant otium*] Ita emendavimus ex Codice Regio. Editur in vulgatis: *ut palatis admoveant otium*, nullo sensu. *Admonere* pro instigare vel movere cum aculeo et sensu quodam doloris. Ita Martialis: *admonere flagello equos*. [Salmaf. ad Solin. pag. 21.] Conf. Cortium ad Rutil. Itin. Lib. I. vs. 26. et Gronov. Diatrib. ad Stat. Silv. Lib. V. Od. II. pag. 322 seq. Ita Lucanus IV. 241.:

Admonitaeque tument gustato sanguine fauces.

et Cicero in Verr. Lib. I. C. 24.: *ut eum suae libidines flagitiosae facere admonuerant*, ubi alii Codices male legunt *admorebant*. Non igitur opus habemus correctione Heraldii in Curis II.: *ut palati amoveant otium*, nec Passeratii: *ut palatis admoveant orexim*. [O.]

[*instigent*] Stewechius conj. *instigant* vel *instigent*. Male. [O.]

[*et rumis*] Stewechius *rumis* *mammis* interpretatur e Nonio. Sed vide Caput praecedens. [O.]

[*naenias*] Et hic Scaliger reposuit *taenias*. [O.]

[*offasque redemptas*] *offasque penitas*. [Herald.]

[*sulfamina*] Intelligendae sunt, ut ipse Arnobius explicat in proxime sequentibus verbis, *falsae fruges* vel *mola falsa*, quam in sacrificiis adhibebant, non autem, quod alias significat li. v., *carnes* vel *pices sale conditi*, τάρχοι. [O.]

Cap. XXVI. — *mixta sunt*] Sic emendavit Meursius. Antea: *mixta fiunt*. [O.]

[*potueritis*] Ita Fulvius. Antea *poteritis*, quod defendit Heraldus et Meursius per archaismum. Ita *moneris* dixit Pacuvius, *tetineris* Plautus. Sic *voleris* in veteri formula in auspiciis usitata: *Sponsis bene beneque voleris*. [O.]

[*temporibus* — — — *heroicis*] Iliacis temporibus, ut et apud Romanos temporibus Romuli et Numa, thuris usum inco-
gnitum fuisse, et *pium far*, id est far tostum et sale sparsum, ejus loco fuisse, docent praeter nostram Festus in *mola*, in *ador*, in *inmoiare*, et Plinius Hist. Nat. Lib. XIII. Cap. I. [Stew.] Idem testatur Plinius Hist. Nat. Lib. XIII. Cap. I.: *Quis pri-*

pus (unguenta) invenerit, non traditur, neque Iliacis temporibus ture supplicabatur. et Theophrastus ap. Porphyrt. de Abstinent. Lib. II. et Euseb. Lib. I. Praeparat. Evangel. Cap. 9.: 'Ανάρι-
θμος μὲν τις εἴκειν εἶναι χρόνος, ἀφ' οὗ γε τὸ γε πάντων λογιώτατον
γένος, ὡς Φησὶ Θεόφραστος, καὶ τὴν ἱερωτάτην ὑπὸ τοῦ Νεῖλου κτι-
σθεῖσαν χώραν κατοικοῦν, ἤρξατο πρῶτον ἐφ' ἐστίας τοῖς οὐρανόις
θεοῖς θύειν, οὐ σμύρνης, οὐδὲ κασίας καὶ λιβανωτοῦ κρόκου μιχθέν-
των ἀπαρχάς· πολλαῖς γὰρ γενεαῖς ὕστερον παρελήφθη καὶ ταῦτα,
καὶ πλάνης ἐρευνητῆς μαστήρ ὁ ἀνθρωπος γιγνόμενος, τῆς ἀναγκαίας
ζωῆς, μετὰ πολλῶν πόνων, καὶ θαυρῶν, σκαθόντας ἀπήρξατο τοῖς
θεοῖς· οὐ τούτων οὖν ἔθουον πρότερον, ἀλλὰ χλόης, οἰοεὶ τινα τῆς
γονίμου φύσεως χροῦν ταῖς χερσὶν ἀράμενοι. [Lourr. pag. 518.]

genetrix et mater superstitionis Etruria] Ex Etruria
enim acciti primi haruspices, et qui portenta feliciter interpreta-
rentur. Cicero de Divinat. Lib. I. de Harusp. Responf. Tertullia-
nus de Spectaculis Cap. IV. Dionys. Halicarn. Lib. IX. Livius Lib. I.
[Elmenh.]

pium far] Virgilins Aen. V. 744.:

*Fergameumque Icarem et canae penetralia Vestae
Farre pio et plena supplex veneratur acerra.* [Elmenh.]

Horatius III. Od. XXIII. 19.:

*Non sumtuosa blandior hostia
Mollivir: averfos Penatis
Farre pio et saliente mica.* [Herald.]

locum fumeret in cerimoniis primum] Ita res est. Ignem
accendebant; tum in aram thus ingerebant; victimas postea macta-
bant. Seneca in Oedipode:

M.:

Opima sanctas victima ante aras stetit.

T.:

*Invita superos, voce sublimi voca,
Arasque dono thuris Eoꝝ exserue.*

M.:

Jam thura sacris coelitus ingessi foci etc. [Herald.]

Cap. XXVII. — aut ad eorum animos quid accedit]
Ita Gelenius, bene. Editio princeps: *accidit.* [O.]

cur ea tam familiariter concupiscant] Annon legendum:
cur ea tam ferreuter concupiscant, vel etiam famelice concupiscant,
aut simile quid? [O.]

lacrimabili destillatione coalescens] id est, coalescens hu-
moribus vel succis destillantibus lacrimarum adinstar. Ita plan-

tarum lacrymae, vitis, papaveris etc. lacrimae de succo, quem ex-
fundant hae plantae. Et Tertullianus Apologet. Cap. XXX.: *Grana*
thuris unius assis, Arabicae arboris lacrymas. ubi vide Havercamp.
pag. 278. [O.]

Panchaicas sibi ardere resinulas] Lucretius Lib. II.
vs. 417.:

Araque Panchaeos exhalat propter odores.

Servius ad Virgil. Georg. II. 115.: *Panchaia Sabaeorum gens est,*
apud quam thus nascitur. [Elnenh.] A Panchaea videlicet, Arabiae
Troglodytanae parte, quae ostio sinus Arabici adjacet. De illa Ser-
vius in suis ad Virgilii II. Georg. vs. 115. commentariis: *Pan-*
chaia, inquit, Sabaeorum gens est, apud quam thus nascitur, ut:
Solis est thurea virga Sabaeis, itemque:

Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.

Similiter Ovidius Lib. X. Metam. fab. 9.:

— — — — *sudataque ligno*
Thura ferat floresque alios Panchaia tellus.

et Lucretius Lib. II. vs. 417.:

Araque Panchaeos exhalat propter odores.

Confule adhuc, si velis, Tibull. Lib. III. Eleg. 2. et Claudian. de
tert. conf. Hon. in fin. [Nourr. p. 517.]

Cap. XXVIII. — suffitionibus] Codex MS.: *suffectio-*
nibus. Male. [O.]

Cum enim Deorum sint sententiae disparēs] Fulvius
Ursinus delet τὸ Deorum. Male. [O.]

ut quae alios] Ita ed. Lugd. Bat. Editio princeps: *et quae*
alios, quod defendi posset enallage generum et modorum his
scriptoribus haud infrequenti. Gelenius: *ut quae illos.* [O.]

sed ut quisque est factus ad extrinsecus rei venientis at-
tactum, ita afficitur] Sic ediderunt Gelenius et Salmasius, re-
ctissime. Editio princeps: *attactum ita efficit, nullo sensu.* [O.]

nec validitatis alicujus eminentia sublevari] Haec est
lectio vetus, pro qua Gelenius: *nec soliditatis alicujus* etc. Male.
Mox: *Quod enim non habet robur et substantiam corporalem* etc.
[Herald.] Alii: *nec oliditatis alicujus eminentia.* [O.]

Non sē mille tu pondera masculi thuris incendas] Vir-
gilius Eclog. VIII, 65.:

Verbenasque adole pingues et mascula thura. [Herald.]

Masculum thus vocabant veteres optimum ac praestantissimum: idem stagonias appellatum, in guttae speciem rotundum, ut constat ex Dioscoride et Plinio Hist. Nat. Lib. XII. Cap. XIV. Religioni tributum, ne sexus alter usurparetur. Vid. Heyn. V. S. et Voss. ad Virgilii l. l. [O.]

Cap. XXIX. — *Merum thuris est socium*] Ita est: injecto in aram accensam thure, vinum statim ingerebatur et infundebatur. Ovidius:

*Da mihi thura, puer, pingues facientia flammis,
Quodque pio fufum stridat in igne merum.* [Herald.]

Solebant scil. vinum in thus flammis datum profundere, vel, sicut loquitur Lactantius, odorati ac veteris vini profusione madefacere focos. Quo de ritu Horatius Lib. I. Od. XIX.:

*Verbenas, pueri, ponite thuraque,
Bimi cum patera meri
Mactata veniet lenior hostia.*

et Ovid. Lib. V. Trist. Eclog. 5.:

*Da mihi thura, puer, pingues facientia flammis,
Quodque pio fufum stridat in igne merum.*

[Nourr. p. 520.]

cur ei superfundatur incensioni] Meursius pag. 213. conj.: *cur ejus superfundatur incensioi.* Non male. [O.]

ficcitates] Fulv. Ursinus: *ficcitatem.* [O.]

post solidos victus liborum et pultium] *solidos pro solitos*, quod antea legebatur, restituerunt Meursius et Stewechius e Cod. MSto, rectissime. Sed fallitur Stewechius putans, Arnobium his verbis respicere ad opinionem illam veterum, qua ex libis, pultibus caeterisque edulis oblatis nihil debebat superesse. Atqui cibi solidi sunt firmi, *feste, nahrhafte Speisen.* Nihil amplius. [O.]

hostiumque caesarum] Vinum enim fundebant non tantum initio sacrificii, accensa ara et thure imposto, sed mactatis etiam atque illatis victimis. Homerus II. III.:

ἼΗ, καὶ ἀπὸ στομάχους ἀρνῶν τάμε νηλεὶ χαλκῶ,
καὶ τοὺς μὲν κατέθηνεν ἐπὶ χροῦς ἀσπαίροντας,
θυμοῦ δεινομένους, ἀπὸ γὰρ μένος εἶλετο χαλκός·
οἴνου δ' ἐν κρητῆρος ἀφυσσόμενοι δεπάσσειν
ἔγκειον, ἢδ' ἠέχοντο θεοῖς ἀειγενέτησιν. [Herald.]

brias] Glossae: *bria* — εἶδος ἀγγείου. [*Idem.*] *Bria* erat quoddam mensurae liquidorum, seu vasis et poculi genus. Vetus Glossarium Latino-Graecum: *Bria*, εἶδος ἀγγείου, mensura quaedam. Vide sis Lexicon Martini et Cangii Glossarium. [*Nourr. pag. 521.*] Ab hoc vocabulo derivant Grammatici τὸ *ebrius* et *sobrius*. Vide Gesner. in Thesaur. [*O.*]

sympuviāque] MS.: *sympubiaque*. Sabaeus *sympiniaque*. Vide supra ad Lib. IV. Cap. XXXI. [*O.*]

ne quod in stomachi tramite male transvortatum substitute- rit viscus] Pellime C. Barthius in Adversar. Lib. LV. Cap. I. pag. 2576. *viscus* intelligit de glutinosa materia, humore moroso, tenaci, qualis occludit meatus. Atqui distinguendum *viscus*, *i*, vel *viscum*, *i*, significans proprie gummi quoddam et glutinum aucupum, a *viscus*, *eris*, tertiae declinationis, quod est *caro*, quidquid est inter ossa et cutem, unde *viscera* in plurali. Vide Oudendorp., qui de his vocibus multus est, ad Apulej. Met. II. pag. 105. [*O.*]

sine suis administratoribus coelum] Stewechius legendum suspicatur: *sine suis administratibus coelum*, quia de solius Jovis obstructione sive obliuione tractetur, qui unus coeli administrator est. *Administratus*, *us*, quidem nusquam comparat in Lexicis: sed apud nostrum tales formationes haud infrequentes. Vide ad Lib. II. Cap. XX. [*O.*]

Cap. XXX. — *et venerabiles muscos carbonibus excitamus extinctis*] Dedi locum ex emendatione Salmastii, cujus ipse rationem reddit in Commentariis in Solinum pag. 232. his verbis: „Liber Regius habet *et venerabiles muscus*, unde fecerunt *venerabile muscus*, quod quid sit, velim mihi quis explicet. Extra controversiam est legi debere: *et venerabiles muscos carbonibus excitamus extinctis*. ubi *muscus* εὐωδία est et flagrantia. Pro quo scriptum erat *muscus*, ut *Thile* pro *Thule*, *Bitiae* pro *Bituae*, *Tistinus* pro *Tutunus*. Glossae nostrae: *muscus*, εὐωδία. Aliae Glossae: *muscus*, βρώον, Φύκος, μούσχος. Per *μούσχον* intelligit quod diximus. Graecolatinae Glossae: *μούσχος*, *muscus*. Apulejus, multo antiquior Arnobio, etiam ea voce usus est. Verba ejus ita legenda sunt ex X. Milefia: *et hercule Orchium bigan perteretem musci flagrantis*, et *Chiae rosaceae lotionibus expurgavit*. Male in Florentinis, unde illa addidit Elmenhorstius, legitur *hyaci* pro *musci* (Oudendorpius pag. 717. emendat *Lyaei*). Cum hic et Arnobius, ne de Hieronymo dicam, *muscum* pro flagrantia usurparet, satis inde constat, cognitum veteribus animal fuisse, quod muscum

„fert: si non ipsum animal, certe odoramentum novisse eos oportet. Μόσχον vocant Aetius et Paulus, unde et μόσχα, compositiones, quae ex eo fiunt. Placet viris doctissimis muscum, cuius inter odores meminit D. Hieronymus, non esse animalis ullius ἀρωμα; sed odoratum muscum, quod Graeci βρύον vocant et βρύον ἀρωματικόν. Ita censet Hermolaus in corollario suo. Si verum est, quod ille opinatur, quis non et apud Arnobium et Apulejum de hoc musco censet accipiendum? Verba Hieronymi haec sunt ex Lib. II. adversus Jovinianum: *odoris autem suavitatis, et diversa thymiamata, et amomum, et cyphi, et oenanthe, et muscus, et peregrini muris pellicula.* Plinius Hist. Nat. Lib. XII. Cap. XXVIII. species aromaticas enumerans, ex quibus unguenta conficiuntur: *Eodem et bryon pertinet, ura populi albae, optima circa Cnidum, aut Cariam, in sitientibus, aut siccis asperisque; secunda in Lyciae cedro. Eodem et oenanthe pertinet.* Βρύον latine est muscus. Glossae: *Muscus, βρύον, Φύκος.* Ergo oenanthe et muscus similiter apud Hieronymum conjunguntur, ut apud Plinium bryon et oenanthe. Dioscorides βρύον addi unguentis βαλανείαις tradit, et odoribus ad vaporandum, quae Συμιάματα Graeci appellant. Non tamen muscus in illis auctorum locis est βρύον, sed μόσχος vel μοσχός, odoramentum extractum ab animali gazellae simili in India. Quia id fragrantissimum, idcirco et muscum pro qualibet fragrantia vel odoris suavitate posuerunt Arnobius et Apulejus, etc. etc.“ Haec Salmasius. Gelenius edidit: *et venerabiles cniffas* etc. sequentibus reliquis omnibus, (excepto Salmasio,) probante etiam Stevechio. [O.]

vini exigui rores] Gelenius: *rorem.* [O.]

nimirum quia apud vos plus valet] Ita Gelenius et ceteri. Editio princeps: *primum quia* etc. *plus* deest in MS., probante Stevechio. [O.]

Veneris re proxima] Ita editio princeps, quam lectionem sanissimam mutarunt perperam alii: *Veneri re proxima*, alii: *Veneris re proxima*, ed. Lugd. Bat.: *Veneri is re proxima*, ubi quid τὸ is sibi velit, equidem nescire me fateor cum ignarissimis. Atqui optime vinum appellat Arnobius rem proximam Veneris, id est, τοῖς ἀφροδισίοις. In eandem sententiam Valerius Maximus Lib. I. Cap. I.: *Vini usus olim Romanis foeminis interdictus fuit, ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur, quia proximus a Libero patre intemperantiae gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit.* quem locum apposite citavit Elmenhorstius. [O.]

exauctorare] i. e. auctoritatem Diis adimere vel eripere. [Nour. pag. 553.] Annon legendum *exauctorari*? Ridet scilicet Arnobius Deos ebrios et maledictis se incessentes. [O.]

et perditū conviciū] Recte dicit *perditū*. Nam idcirco ἄσῳτοι Graecis dicti, quod spei sunt deploratae. Aristoteles ἄσῳτεν ait perire, eo quod ejus facultates pereant. Sic ille Nicomach. Libro IV.: Βούλεται γὰρ ἄσῳτος εἶναι, ὃ ἐν τι κακὸν ἔχων, Φθείρειν τὴν οὐσίαν. ἄσῳτος γὰρ ὃ δι' αὐτὸν ἀπολλύμενος. [*Herald.*]

Cap. XXXI. — Mactus hoc vino inferio esto] Vide supra ad Lib. IV. Cap. XVI. Conf., qui de hac formula multus est, Cujacius Obsf. Jur. Lib. II. Cap. XII. pag. 52 seqq. [*O.*]

Trebatius] incertae aetatis scriptor. Libri ejus X religionum citantur a Macrobio. Vide G. J. Voss. de Hist. Lat. Lib. III. li. v. [*O.*]

nec religione obligabitur caeterum. Qualis ergo etc.] Ita rectissime interpunxit Gelenius et ceteri eum secuti. Antea legebatur: *nec religione obligabitur. Caeterum qualis ergo.* [*O.*]

qui honorem accipere cum conditione cogatur] Veteres cum aliquid consecrabant, caute et accurate loquebantur legesque semper et conditiones expresse addebant, ne qua se tacita religione obligarent; quod ex pluribus Inscriptionibus patet, v. c. JUPITER. OPTIME. MAXIME. QUANDOQUE. TIBI. HODIE. IIANC. ARAM. DABO. DEDICABOQUE. OLLIS. LEGIBUS. OLLISQUE. REGIONIBUS. DABO. DEDICABOQUE. QUAS. IHC. HODIE. PALAM. DIXERO. [*Herald.*]

Cap. XXXII. — Etiamne Dii fertis, coronis adscivuntur et floribus?] Deos coronis, fertis et floribus fuisse ornatos, palliva observatio est. Fiebat id proprie, quum prosperum aliquid acciderat, aut malum aliquod depulsum fuerat: aut in magnis et festivis solemnitatibus. Lactantius Lib. II. Cap. I.: *Postquam metus deseruit, et pericula recesserunt; tum vero alacres ad deorum templa concurrunt: his libant; his sacrificant; hos coronant.* Hinc Artemidorus Lib. II. Oneirocrit. Cap. XXXIV.: στεφανοῦν θεοὺς ἀνθεσι καὶ κλάδοις τοῖς προσήκουσι καὶ νενομισμένοις, σημαίνει ἀγαθὸν πᾶσιν· οὐκ ἀνευ μὲν φροντίδων ἀποβησόμενον. Atque hoc nomine damnatae olim Christianis coronae. [*Herald.*]

etiamne aeris tinnitibus] In sacris Indis praecipue cymbala, tympana, et ejusmodi organa. [*Idem.*]

etiamne aeris tinnitibus et quassationibus cymbalorum? etiamne tympanis?] Haec conjungit etiam Lucretius Il. 618 fgg.:

*Tympana tenta tonant palmis, et cymbala circum
Concava, raucifono minantur cornua cantu
Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentes.*

et Ovidius Lib. IV. Fast.:

*Ibunt semimares et inania tympana tundent
Aeraque tinnitus aere repulsa dabunt.* [Nourrius pag.
523.]

quid efficiunt crepitus scabillorum] Vide supra ad Lib.
II. Cap. XLII. [O.]

tibiarum stridore mulcentur] Quam diis sacrificia offer-
rentur, et preces conciperentur, tibiae et varia instrumenta mu-
sica simul persfrepebant: sed tibiae praecentoriae proprie et fides,
quas deorum pulvinaribus praecinere solitas, nemo, opinor, igno-
rat. Unde etiam tibiae a Christianis olim reprobatae docebamur ad
Librum II. (Cap. XLII.). [Herald.]

Quid sibi volunt excitationes illae etc.] Ejusmodi exci-
tationes maxime usitatae in sacris Isis et Serapidis. Prima hora
sacerdotes Isis templum aperiebant, idque Apertio vocabatur, de-
inde salutabant deam, quod Salutationem et Excitationem vo-
cabant, post totum diem sibi emendicabant: inde ad octa-
vam redibant, deam componebant, templumque claudebant. Te-
stes Apulejus Miles. Lib. XI. (ubi vid. Oudendorp.) pag. 795.
Porphyrius de Abstinentia ab animalibus. Plura collegerunt Jos.
Scaliger ad Tibull. Lib. I. Eleg. III. vs. 31. et J. Lipsius in Ele-
ctis Lib. II. Cap. XVIII. [O.]

dormitiones] Ita Codex MS. et editio princeps. Gelenius
edidit: *domuitiones*, quod probant Canterus et Steuwechius tan-
quam vocem antiquam et probissimae notae, qua usi Pacuvius,
Lucilius, Plantus, Apulejus, etiam Cicero Lib. I. de Divi-
nat.: *Classi propinquum reditum ac domuitionem dari*. Nihil ta-
men equidem mutare ausim. De *dormitionibus*, i. e. carminibus,
quibus magna Dea Isis ad somnum capiendum invitata, et *exci-
tationibus*, quibus summo mane excitata fuerat e somno, multus
est Boettiger. V. Cl. in scripto suo *Die Isisvesper*, inserto l. t. *Mi-
nerva Taschenbuch fürs Jahr 1809*. pag. 131 et 136. [O.]

Lavatio — — *Deum Matris est hodie*] sexto scilicet Kalen-
das Aprilis, quemadmodum his Amniani Marcellini (Lib. XXIII.
Cap. III.) verbis discimus: *Ante diem sextum Kalend., quo Ro-
mae Matri Deorum pompae celebrantur annales, et carpentum,*

quo vehitur simulacrum, Almonis undis ablui perhibetur (eo scil. loco ante portam Capenam, ubi Almo fluvius in Tiberim influit). ubi doctissimus Valesius (pag. 10. Tom. III. ed. Wagner.) haec observat: Sex dies durabat festum Magnae Matris. Primo die, qui erat IX. Calend. April., Galli comam jactantes crebris ictibus lacertos cteuentabant; atque is dies sanguinis dicebatur, teste Tertulliano in Carmine ad Senatorem, Trebellio Pollione in Claudio et Augustino in Tractatu VII. in Joannem. Proximus dies magna omnium laetitia celebrabatur eoque *Hilaria* dictus, teste Macrobio Lib. I. Saturn. Tertio quiescebant. Quarto denum die, qui erat ante diem VI. Cal. April., simulacrum Cybelae carpento impositum Almonis aqua abluebant; hic dies lavatio, ille requietio dicebatur, ut docet Calendarium Romanum Constantini aevo exaratum, quod Georgio Herwartio debemus: *X Arbor intrat, X Tubilustrium, IX Kal. Apr. Sanguen, VIII Hilaria, VII Requietio, VI Lavatio.* Ceterum de hoc ritu cecinerunt Ovidius Fast. IV. 537 seqq. Martialis Lib. III. Epigr. 47. et Prudentius in Martyr. S. Romani. Conf. Augustin. de Civ. Dei Lib. II. Cap. IV. [*Nourr. pag. 54. et O.*]

laventibus aquis est opus] Ita editio princeps, sine dubio e Codice MSto. Rectissime. Nam veteres *lavere* tertia conjugatione pronuntiabant, ut docet Menrsius pag. 213. Exempla apud Lucretium, Plautum, Virgilium, Horatium, alios innumeros. Vide Nonium Marcellum. Gelenius edidit: *lavantibus aquis.* Cantero placet: *lubentibus aquis.* [*O.*]

atque adjuncta antiqua cineris frictione] Rescribo: *antiqui cineris vel antiquae cineris frictione.* Cinis enim non tantum masculine, verum etiam foeminine usurpatum fuisse antiquis, notat ex Caesare, Catulo et Calvo Nonius Marcellus, item Charisius Libro I. Calvi duobus testimoniis adductis. Ad lixiviam autem conficiendam usui esse veterem cinerem, non est, puto, qui nesciat: eum Plinius cinerem lixivum vocabat. Scribonius autem lixivam cinerem. [*Stewech.*] Fulv. Urfinus corrigit: *aliqua cineris frictione.* [*O.*]

Jovis epulum cras est] Id incidisse observavi ipsis Idibus Novembris. Calendarium rusticum Romanum in dicto mense manifeste collocat JOVIS EPULUM. Fasti Kalendares ipsis illis Idibus adscribunt et vocant EPULUM INDICTUM; quod quid fuerit et unde dictum, docebit nos Festus. Is *epolones* dixisse antiquos ait, quos postea *epulones* vocarunt: datum autem eis nomen, quod epulas indicendi Jovi ceterisque Diis potestatem

Laberent. [Steuerech.] Nimirum Idibus Novembris, uti in Kalendario Rustico adnotatur. Hand vero inrequens hujus eonuli apud varios scriptores mentio. Livius Lib. XXV. Cap. 2.: *Ludi plebeji per biduum instaurati et Jovis epulum fuit ludorum caussa.* Cicero autem (de Orat. Lib. III.) docet hoc epulare sacrificium et tres epulones, qui ei praeessent, a Numa institutos. *Pontifices veteres, inquit, propter sacrificiorum multitudinem tres viros epulones esse voluerunt, cum essent ipsi a Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti.* Livius autem Lib. XXXIII. Cap. 42. Triumviros Epulones primum Romae a Romuleio seu Romulio creatos fuisse tradit. De iis et Jovis epulo Valetius Maximus Lib. II. Cap. I. §. 3. Tertullianus Apologet. C. 13. et alii sermonem fecerunt. Plura de illis vid. ap. Guthcr. Lib. IV. de vet. Jure Pontif. Cap. 23. [Nourr. pag. 524.]

Aesculapii geritur celebraturque vindemia] Locus obscurus et difficilis. Non enim de festis vinolibus ibi loquitur Arnobius, quae prima Jovi, posteriora Veneri sacra fuisse Varro (Lib. V. de Ling. Lat.), Festus (v. *Finalia*), Ovidius (Lib. IV. Fast.) aliique testantur. At observandum est, alia fuisse festa, quae Meditrinalia vocabantur; de quibus Varro (Lib. V. de Ling. Lat. p. 48. ed. Dordr.): *Meditrinalia, dies, inquit, dictus a medendo, quod, ut Flaccus, flamen Martialis, dicebat, hoc die solitum vinum novum et vetus libari, et degustari medicamenti causa. Quod facere solent etiam nunc multi, cum dicant: Novum vetus vinum bibo, novo veteri morbo medeor.* Sed Festus (ad v. *Meditrinalia*), qui haec ultima verba retulit, Meditrinalia a Meditrina Dea nomen accepisse adseverat. Plutarchus autem memorat (Sympos. Quaest. Lib. III. 9.) olim eos, qui vinum novum gustabant, vota fecisse, ut illius usus innoxius medicamentumque salutare foret. Verum id dicit ea die factum, quam *Pithoegiam* appellabant. At hoc festum, uti docet Meursius (Lib. I. Graeciae Feriat.), in Bacchi honorem celebrabatur. Utrum vero medicamenti ratione id quoque Aesculapio sacrum fuerit, aliorum esto judicium. Nos porro non fugit, unum a Theodoro (serm. 5. de sacrificiis) Aesculapii festum notari, quod ille *Ἀσκληπία* vocat. Sed illud idem fuisse atque Aesculapii vindemiam, si recte probaveris, tibi illico subscribemus. [Nourr. pag. 525.]

et ad suas usiones contractis] Haec est sagacissima emendatio Salmasii in ed. Lugd. Bat. et ad Solin. pag. 176. *Uiso* pro usu frequentatum Catoni, Varroni, aliis. Codex Regius habet:

et ad suasionibus contractis, nullo sensu. unde Gelenius fecit: et ab suasionibus contracti, quod quid sibi velit, non magis intelligo. Stewechius legendum censet: et longis ab vasionibus (id est itionibus) contracti. [O.]

Lectisternium Cereris erunt Idibus proximis] Tale commemorat Livius Lib. XXII. Cap. 10.: Cum Hannibal agros Italiae depopularetur, inspectis Sibyllinis libris ac voto rite nuncupato, *Lectisternium per triduum habitum, decemviris sacrorum curantibus: sex pulvinaria in conspectu fuere, Jovi et Junoni unum, alterum Neptuno ac Minervae, tertium Marti et Veneri, quartum Apollini ac Dianae, quintum Vulcano ac Vestae, sextum Mercurio ac Cereri.* [Nourr. pag. 525.] Intelligit Cerealia, quae celebrabantur Romae VII. Iduum Aprilis. Vide Ovid. Fast. IV. 395 seqq. De Lectisterniis nota res. [O.]

Telluris natalis est] Kalendarium vetus: *Ad XVII Kalend. Majas.* (15. Aprilis.) *Forda litatur Telluri.* [O.]

Cap. XXXIII. — Floralibus] In vetusto Kalendario Romano videmus incidisse hos ludos in IV. Kalendas Majas: cui videtur adstipulaturus Plinius. Ovidius tamen:

Exit et in Majas festum Florale Kalendas.

Impudicitiam Floraliū describunt Augustinus de Civ. Dei Lib. II. Cap. XXVI. et Lactantius Lib. I. Cap. XX. Conf. Líp. Lib. I. Elect. et Novellam Justiniani CV. [Stewech.] *Florales* sive *Floralia*, quemadmodum observavit Macrobius (Saturn. Lib. I. Cap. IV.), ludi et festa erant, quae nomen et originem duxerunt a famosa meretrice, quae prius Chloris nuncupata, hos ludos ex pecunia, turpi corporis quaestu coacta, institui voluit. Sed ut infamis adeo originis memoria obliterari facilius posset, eam mutato nomine Floram appellaverunt, finxeruntque, eam praesidere floribus. Conf. Ovid. Fast. Lib. IV. 946. Agebantur autem, ut ex Plinio liquet (Hist. Nat. Lib. XVIII. Cap. 19.), quarto Kalendas Maji. In Fastis autem Calendariis notantur 6. Kalend. Junii et in Kalendario Rustico sub Maji mensis finem. Plura vide ap. Varron. de Ling. Lat. Lib. IV. p. 18. Ciceronem Orat. IV. in Verrem, Suetonium (Galb. Cap. VI.), Martialem (Lib. I. Epigr. 3 et 36.) et Valerium Max. Lib. II. Cap. 10. §. 8. atque in primis Lactantium. [Nourr. pag. 436.]

et Megalensibus] Festus: *Megalesia ludos Matris Magnae appellant.* Inscript. 133. (Gruteri). Augustin. de Civ. Dei Lib. II. Cap. IV. [Elmenh.] Hos ludos, qui celebrabantur a Romanis II.

Non. (4.) Aprilis, more institutoque maxime castos, sollemnes, religiosos appellat Cicero in Orat. de Harusp. Resp. Cap. XII. ubi vide in tpp. [O.]

et si quas ab hominibus continent offensionum memorias illatarum, abjiciunt] Sic restituit editor Lugd. Bat., optime. Antiqua lectio est: *si quas ab hominibus continent offensionum memorias illatas.* Sed memoriam inferre offensionum Latinorum sermonem non admittere bene docet Meursius corrigens: *offensionum memorias, illas abjiciunt.* Juretus ad Symmach. Lib. I. Epist. XL. pag. 50. ed. Lectii locum sanare vult interpunctione tantum mutata, distinguens scil.: *et si quas ab hominibus continent offensionum memorias, illatas abjiciunt* etc. Equidem praefero emendationem Salmastii. [O.]

ponit animos] i. e. θυμὸς, iram, iracundiam. Alio sensu de audacia usurpat hanc locutionem Seneca Troad. vs. 745.: *Ipsa post Trojam pater Possisset animos.* [O.]

priscam reficari ab histrionibus fabulam] *Reficari*, id est, repetere. Vide Colv. et Oudendorp. in Apulej. Met. Lib. IV. pag. 292. [O.]

si Adonis in habitu gestum agere viderit saltatoris in motibus pantomimum] Cicero (de Orat. II. Cap. LVII.): *Quaquam soleo saepe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum, spectante Roscio.* Sic gerere simpliciter, Apulejus: *Hic incinctus balteo militem gerebat.* [Herald.] *Gestus* igitur i. q. σχῆμα. Vid. Ernesti in Clav. Cic. [O.]

Existimative tractari se honorifice Flora] Sic edidi ex emendatione Meursii. Alii legunt: *Existimatur* etc. Sed sequens activam formam flagitat. Heraldus conjicit: *existimabit.* Stewechius: *Existimatur tractarier honorifice Flora.* [O.]

et quarum actores inhonestos esse jus vestrum, et inter capita computari judicavit infamia] Augustinus de Civ. Dei Lib. II. Cap. XIV.: *Romani ab honoribus omnibus repellunt homines scenicos.* et Cap. XXVII.: *Hunc talium numinum placationem petulantissimam, impurissimam, nequissimam, immundissimam, cujus actores laudanda Romanae virtutis indoles honore privavit, tribu movit, agnovit turpes, fecit infames.* Tertullianus Apologet. Cap. LI. *mimos capita ignominiosa et famosa* appellat. [Elmenh.] Dicit Arnobius: *quarum actores inhonestos.* Sic agitatores appellantur *inhonestae personae* L. IV. Cod. de Spectacul., qui tamen ab infamia immunes dicuntur L. IV. Dig. de his qui notantur infamia. Sic inhonestum separat ab infami

hoc eodem in argumento Aemilius Probus (Cornelius Nepos) in Prooem.: *In scenam vero prodire, et populo esse spectatulo, nemini in iisdem gentibus fuit turpitudini: quae omnia partim infamia, partim humilia atque ab honestate remota ponuntur.* [Herald.] Exemptos tamen ab hac inhonestatis nota fuisse Atellanarum actores docet Valerius Maximus Lib. II. Cap. IV. Conf. Menrsius in Crit. Lib. II. Cap. IX. et, qui hac de re multus est, Sam. Petitus Commentar. ad Legg. Att. p. 75 seqq. ed. Paris. [O.]

quorum symplegmatis plurimis intermixtos se esse etc.] *Symplegmata* appellare videtur mimorum strophas, quas diversis modis συμπλέκουσιν et συστρέφουσιν. [Herald.] Videntur potius intelligendi gestus, saltationes, copulationes obscenae histriorum incestuos deorum amores repraesentantium, (*obscenae, unanständige Gruppierungen*). Quales depictae et descriptae fuisse videntur in famosis illis libellis Elephantidis, τύποις Ἐλεφαντίδος. Vide Boettiger. V. Cl. in Sabina pag. 329. [O.]

ut res est] Formula, qua statum praesentem significant. Vide Schwarz. ad Mamertini Panegyri. Cap. IX. p. 171. ed. Jaeger. et Oudendorp. ad Apulej. Met. Lib. II. pag. 169. Vertendum itaque h. l.: *comme chez nous.* [O.]

Stupidorum capitibus rasis] Rasa enim mimorum et γελωτοποιῶν capita: nude μωρὸς Φαλακρὸς apud Epigrammaticos. Artemidorus Lib. I. Oneirocrit. Cap. XXIII.: *Ξυρᾶσθαι δὲ δοκεῖν τὴν κεφαλὴν ὅλην, πλὴν Αἰγυπτίων θεῶν ἱερεῦσι καὶ γελωποισίς, καὶ τοῖς ἐξ ἔθους ἔχουσι Ξυρᾶσθαι, ἀγαθόν· πᾶσι δὲ τοῖς ἄλλοις πονηρόν.* Hinc Juvenalis Satira V.:

— — — — — *omnia ferre*
Si potes et debes, pulsandum vertice raso
Praebebis quandoque caput; nec dura timebis
Flagra pati, his epulis et tali dignus amico.

Proprie autem hac in re *stupidi*. Nam in γελωποισίς quidam stupidorum partes agebant; tarditatem simulabant, et idcirco salapittis quandoque objurgabantur. Capitolinus in M. Antonio: *Crimini ei datum est, quod adulteros uxoris promoverit, Tertullum et Vitiliun et Orphitum et Moderatum, ad varios honores: cum Tertullum etiam prandentem cum uxore deprehenderit: de quo minus in scena praesente Antonino dixit, quum stupidus nomen adulteri uxoris a ferro quaereret, et ille dixerit ter Tullus, et adhuc stupidus quaereret, respondit ille: Jam dixi ter, Tullus dicitur.*

In hoc mimo partes suas agebat stupidus, ut in mimis paene omnibus. Inde factum, ut *stupidos* appellet hic Arnobius ridiculos et scurras istos. [*Herald.*] Equidem rescripti *Stupidorum* litera majori secutus doctissimum Maffeuum in Museo Veronensi pag. 137. Hunc enim titulum in honore ducentes, tanquam artis quam profitebantur, ipsi sibi tribuebant tales scenici: quibus ex alle respondent nostri *Harlekins*, *Hannswurste*. Inscriptio apud Maffeuum p. 1.:

D. M.
AEMILIAE.
IRENE. QUAE.
VIXIT. ANN. XXVI.
DIEBUS. XIII.
AURELIUS BUTY-
CHES STUPIDUS
GREG. URB. CON-
JUGI. KARISSIMAE,

ubi *Stupidus gregis urbani* est Stupidus scenicorum urbanorum. [*O.*]

[*salapittarum sonitu*] Ita legendum esse pro *salpinctarum sonitu*, docet Jos. Scaliger ad Virgilii Catalect. pag. 1302. ed. Masvic. „Non enim, inquit, *σαλπικτῶν* intelligendum, sed „*salapittarum*, hoc est *ῥαπισμάτων*, ut explicant Glossae veteres. „Nam ad excitandum risum histriones sibi os percidi et batui „*alapis* patiebantur. Martialis:

„*Os tibi percisum est, quantum non ipse Latinus*
„*Vilia Panniculi percutit ora sono.*

„Idem:

„*O quam dignus eras alapis, Mariane, Latini.*
„*Te successurum credo ego Panniculo.*

„Tertullianus Libro de Spectaculis: *Insuper contumeliis alapa-
rum sic os objicit, quasi de praecepto Domini iudat.* Cypria-
nus item de Spectaculis inuit: *Ictibus infelix facies locatur,*
„Inde fluxit proverbialis loquendi mos: *os praebere alicui*, hoc
„est, morigerum esse, Terentio et Livio.“ Haec Scaliger,
probaate Heraldus et Salmasio. Alii, in his etiam novissimus
editor Oberthürus, praeserunt antiquam lectionem *salpinctarum*,
ut habet Codex MStus mendose pro *salpinctarum*, i. e. tubicinum,

τῶν σαλπικιγῶν. Sic Julius Firmicus Lib. VIII, Mathes.: *Salpinctus reddet, si qui in bello confossi moriantur.* [O.]

si viderint in foemineas turpitudines enervantes se viros] Columella Libro I. de Re Rust.: *Attonitque miramur gestus effoeminatorum, quod a natura sexum viris denegatum muliebri motu mentiuntur, decipiuntque oculos spectantium.* Graphice Cyprianus Lib. II. Epist. II.: *Evirantur mores. Omnis honos et vigor sexus enervati corporis dedecore mollitur: plusque illis placet, quisquis virum in foeminam magis fregerit.* Elegantissime Clemens Alexandrinus in Paedagogi Libro II. Cap. X.: οὐδὲ τῶν κατεργότων, τούτων δὲ τῶν τὴν κιναιδίαν τὴν ἄφρων ἐπὶ τὰς σιγὰς μετιόντων ὀρχηστῶν etc. Vide sis Lucianum περὶ ὀρχήσεως. [Herald.]

vociferari hos frustra] Notat tragoedos, qui huic uni rei vel maxime studebant, ut vasta voce vociferarentur potius quam loquerentur. Quare eos ἀπελέκητον Φωνὴν ἔχειν καὶ Φλοισὺ μεστήν dicebat Crautor, ut scribit Diogenes Laertius. Hinc etiam Demosthenes Φωνασκίας ἐπίδειξιν objicit Aeschini, quem histrionem fuisse et τριταγωνιστήν, docet idem περὶ στεφάνου et περὶ παραπρεσβείας. Tertullianus de Spectaculis: *Sed tragoedo vociferante exclamations ille alicujus prophetae retractat.* Eos ait δὲ καὶ διάτορον βοᾶν Dio Chryostomus sermone IV. de Regno. [Herald.] N. Heinsius ad Petron. Cap. XL. p. 176. ed. Burmanni legendum conjicit: *vociferari hic frustra.* Male. Nam ita si legamus, sequens alios non habet ad quod referatur. [O.]

sine causa alios cursitare] Ita Gelenius. Cod. MS. habet: *sine culpa alios cursitare*, mendose procul dubio: unde N. Heinsius ad Petronium p. 1. conjectura sagacissima legendum suspicatur: *in pulpito alios cursitare.* Praefero tamen emendationem Gelenii ob praecedens: *vociferari hos frustra.* Arnobius scil. respicere videtur ad sua tempora, quibus res scenica a pristina simplicitate jam dudum degeneraverat in nimiam affectationem et inanem verborum strepitum. Meursius conj.: *sine causa alios quiritare.* Male. [O.]

et crudis mutilare se caestibus] Codex MS. habet: *de caestibus*, quod defendit N. Heinsius l. l., cum se modo praecesserit. Abundantiam talium praepositionum jam aliquoties observavimus. [O.]

certare hos spiritu] Heinsius l. l. legendum conjicit: *artare os spiritu*, quod sit inflando venas. Sed nihil mutandum ar-

bitror. *Certare spiritu* est, ni fallor, certare in loquendo vel cantando spiritu continenti, non intermissio: *wetteisern, wer es länger anhalten könne, in Einem Athem fortzureden oder fortzusingen.* [O.]

votisque inanibus concrepare] Liber Regius: *votisque inmanibus concrepare.* „Salmasius (ubi? nescio): *lavatisque manibus concrepare.* Sed de manibus mox subsequitur, ut iis hic „non sit locus. Suspiciari licet dictum ab Arnobio *silopisque inanibus* ad imitationem Persiani loci Sat. V, 13.:

„*Nec silopo tumidas intendis rumpere buccas.*

„(Silopus scil. est sonus qui ex inflatione buccarum erumpit.)“ Haec Heinsius. Fortasse mutatione unius literae legendum: *volisque inmanibus concrepare* (a *vola, ae*, media parte manus, sive, ut h. l., pedis) et vertendum: *mit mächtigen Fersen stampfen.* [O.]

manus ad coelum tollunt etc.] Heraldus ineptum putans, deos, qui in coelo sunt, manus ad coelum tollere, totum locum invertendum censet, ita scil.: *votisque inanibus concrepare, manus ad coelum tollere, rebusque admirabilibus motos profilire, exclamare; in gratiam cum hominibus redeunt.* Male, opinor. Nam dii illi, de quibus loquitur Arnobius, non in coelo versantes, sed in terram descendentes ad visendos ludos scenicos, possunt manus ad coelum tollere (qui est gestus admirantium). Sic infra Cap. XXXVIII. nostrae editionis Jupiter *de coelo proficiscitur ad spectandos cantherios replicantes gyros septem.* Immo, si de coelo spectarent illos, esset ironia acerbissima et lepidus jocus, similis illi, quo Lucianus in Jove Tragoedo Jovem precantem inducit pro Timecle deorum defensore contra Damidem atheum. Neque verba, *rebus admirabilibus moti profiliunt*, histrionibus conveniunt, sed diis spectantibus. [O.]

si ex comoediis, Atellanis, mimis etc.] Scribere conabar *comoedis.* Atellanae erant fabulae severiores, eoque histriones illarum (Atellanos nominabant) personam creduntur non possuisse. Auctor Festus in *Personata.* Certe ab infamia immunes erant reliquorum scenicorum, de qua jam ante dictum. Histriones omnes praeter Atellanos a militia prohibitos fuisse, alibi docui ex Livio et Valerio Maximo. [Steweck.]

et clunibus fluctuare crispatis] Probissima lectio. Vide quae notavimus ad Lib. II. Cap. XLII. verba: *lunborum crispitudino fluctuarent.* [O.]

Cap. XXXIV. — *fluxit*] Ita Scriverius et ceteri omnes, sensu flagitante. Antea: *fluxi*. [O.]

substantia, qualitas] Ed. Lugd. Bat. habet: *substantia qualis*. [O.]

cessatione] Ita MS. Sabaeus: *cessione*. Fulv. Ursinus: *cessione*. [Elmenh.]

et quia gaudere, laetari, moestosque se fieri tristioribus conspiciunt causis] Non videatur mendium esse, et tamen est, quod penitus consideranti facile apparebit. Cur enim lactitiae causas omittat, tristitiae ponat? cum postea non praetereat dicens: *arbitrantur et numina ex rebus hilarioribus gaudere et ex minus laetis etc.* Emendo itaque: *et quia gaudere laeta re moestosque se fieri etc.* [Meurf.] Egregia haec Meursii correctio et merito in textum recipienda. [O.]

conduci: affici se ludis etc.] *affici* pendet a praecedente: *quia conspiciunt*. Mala itaque interpunctio Salmastii: *conduci. Affici se ludis etc.* [O.]

enterocelicos] Glossae: *Flamex* — ἐντεροκόλη. *Enterocela herniae species dicitur, quum intestinum caecum delabitur in scrotum, ut Epiplocele, quum omentum, Hydrocele, quum in alterum e testibus humor confluit.* Vide Cels. de Med. Lib. VII. Cap. XVIII. Conf. Munker, ad Fulgent. Mythol. Lib. III. Cap. VII. pag. 122; et Gesner. in Thesauro. [O.]

et ingentium herniarum magnitudine ponderosi] *Ponderosi* a pondere genitalium: vulgo gravedinem appellant a gravitate oneris. Augustinus Libro ultimo de Civitate Dei Cap. VIII.: *quidam ab infirmi pondere genitalium salvus effectus est.* Juvenalis *herniam* appellat. Et Moses Levit. Cap. XXI. ubi describit, qualis debeat esse minister Dei: *Nec accedat ad ministerium, si fuerit ponderosus.* Ita antiquus interpret in Cod., pro quo vetus versio *herniosus*. *Hernia* autem *pondus* dicitur propter rupturam pondere factam, cum intestina rupta tunica descendunt in vesicam, *Pondus* etiam pro testiculis usurpavit Catullus (Carm. LXIII. 5.):

Devolvitur ipse acuto sibi pondera filice.

et Martialis Lib. VII. Epigr.:

Judaeum nulla sub cute pondus habet.

Idcirco *testiculos bilibres* appellat Juvenalis. Ovidius autem

pro pondere *onus inguinis* dixit Lib. IV. Fast. [*Petr. Daniel in Pseudo-Plauti Querol. pag. 59. ed. Patav.*]

Sequuti conjecturam Anonymi Francogalli (vide supra Tom. I. in Schoenemanni Notitia Litteraria) locum sequentem satis amplum a verbis: *Age nunc summam, usque ad: alimenta sunt ignium et parentalibus conjunctissima mortuorum*, in quibus Arnobius apte concinneque opus finisse putandus est, qui continetur Capitibus editionis Oberthürvii XXXV — XXXVII. hujus libri, ad editionis nostrae calcem rejecimus. Sequens itaque Caput incipiens a verbis: *Sed si Dii immortales*, nostrae editionis est XXXV. Oberthürvianae XXXVIII.

Cap. XXXV. — Sed si Dii immortales] Ita Fulvius Ursinus, verissime. Alii: *Sed Dii*. Heraldus conj.: *Si Dii*, omisso *sed*. [O.]

et in habitum laetiozem statum coeli tempestatumque mutasse] Ita ed. Lugd. Bat. Antea legebatur: *statum coeli tempestatem mutasse*, quae quidem est constructio vere Arnobiana, temere mutata a Meurfio in *statam coeli tempestatem*. [O.]

et in altioribus columnis signa quaedam et simulacra sunt constituta] Nam simulacra eorum, quos honoratissimos esse volebant, columnis superimponebant. Suetonius in Galba: *Senatus, ut primum licitum fuit, statum ei decreverat rostratae columnae superstitem in parte fori, qua trucidatus est*. Scribunt primis temporibus columnas pro simulacris erectas, easque simulacrorum loco cultas. Clemens Alexandrinus Stromate I.: *πρὶν γοῶν ἀκριβοῦσθαι τὰς τῶν ἀγαλμάτων σχέσεις, κίονας ἰστάντες οἱ παλαιοὶ, ἔσειβον ταύτους ὡς ἀφιδρύματα τοῦ Θεοῦ*. Idem observat Eusebius Libro I. de Praeparatione Evangelica. [Herald.]

calor omnis numinum indignatioque frigescent] calor li. l. pro ira, iracundia, ut saepius. Vide C. Barthii Adversar. Lib. VII. Cap. XIX. pag. 351. [O.]

non sine coelitus fieri voluntate] Meurfius mavult: *voluptate*. [O.]

et cum tota imperitia reprehendi] μετὰ πάσης ἀπειρίας.
[Herald.]

Cap. XXXVI. — *ad ipsum articulum causae] Articulus causae i. q. caput causae, rei. Vid. Ol. Borrich. Cogitt. pag. 49. [O.]*

ventum veram atque adjunctissimam quaestionem] Haec est lectio vetus, merito in textum revocata a Salmasio. Adjunctissima causa, nempe scopo, consilio operis. Simillimus locus Ciceronis pro Cluencio Cap. X. (quem apposite comparat cum nostro Gesnerus in Thesaurο): Acervatim jam reliqua, judices, dicam, ut ad ea, quae propiora hujus causae et adjunctiora sunt, perveniam. Male itaque interpolaverunt Gelenius: atque junctissimam, Fulv. Ursinus: atque justissimam, Meursius: atque invictissimam. [O.]

formidine superstitionis amota] Optime. Nascitur enim superstitio ab immani divinitatis metu, quo deum horremus, ut asperitate nimia truculentum, et idcirco omnes divinae culturae minutias, quae nobis in mentem veniunt, studiose persequimur, nec quidquam omittimus. Hec πάθος Graeci δεισιδαιμονίαν idcirco appellant, quam definit Plutarchus δέξαν ἐμπαση καὶ δέους ποιητικῆν ὑπέκληψιν ἐκταπεινούντος καὶ συντρίβοντος τὸν ἀνθρώπου οἰόμενον εἶναι θεός, εἶναι δὲ λυπηρούς καὶ βλαβερούς. Hanc formidinem Cicero appellat inanem deorum timorem Libro I. de Natura Deorum: Horum enim sententiae omnium non modo superstitio-nem tollunt, in qua est timor inanis deorum etc. Hinc igitur Varro, deum a religioso vereri, a superstitioso timeri, aut apud B. Augustinum. Haec formido hominem ἐκταπεινοῖ καὶ συντρίβει, ait Plutarchus ex veterum sopherum sententia, quam exprimit Lucretius Lib. VI. vs. 49 seqq.:

*Cetera, quas fieri in terris coeloque timentur
Mortales, pavidis quum pendunt mentibus sacrae,
Efficiunt animos humiles formidine divum,
Depressosque premunt ad terram etc.*

Quare eleganter ait Maximus Tyrius Sermone IV. pium esse amicum Deo, superstitiosum esse Dei adulatorem: ὁ μὲν εὐσεβὴς Φίλος θεῶν· ὁ δὲ δεισιδαίμων κίλαξ θεῶν. [Herald.]

et nominis] Meursius mavult: et numinis. [O.]

ludis et sacrificiis] ludis addidit Fulv. Ursinus. [O.]

et legimus et esse positum scimus, ludis quondam ipses Circensibus etc. etc.] Eandem historiam narrat Macrobius Lib.

I. Saturn. Cap. XI. Augustinus de Civ. Dei Lib. IV. Cap. XXVÍ. Livius Lib. II. Cap. XXXVI. Dionysius Halicarn. Lib. VII. pag. 742. (Sylb.) Plutarchus Coriolano. Lactantius Lib. II. Cap. VII. Valerius Maximus Lib. I. Cap. VII. [Elmenh.] Add. Cic. de Divinat. Lib. I. Cap. XXII. et Minuc. Fel. Octav. Cap. VII. Pro et esse positum Fulv. Urfinus leg.: haec eadem et esse posita. [O.]

multasse post patibuli poena] Sic restituit Canterus ex editione Romana principe. Antea *poenam*, pessime. Pro *multasse* Cod. MS. *mulcasse*. [O.]

uti ad consules vaderet, praefulem sibi displicuisse monstraret, posse melius fieri civitati etc.] Sic emendavit Lipsius Epistol. Quaest. Lib. III. Epist. XV. Antea *legebatur: uti ad consules suaderet etc.* nullo sensu. Meursius verbum utrumque retinere vult legendo: *uti ad consules vaderet, suaderet, praefulem sibi displicuisse, monstraret, posse melius fieri civitati etc.* [O.]

praefulem] Livius Lib. II. (Cap. XXXVI.) *praesultatorem*, Valerius Max. et Lactantius locis modo laudatis *praesultorem* habent. Plutarchus et Dionysius Halicarn. ἐρχηστήν. Glossae: *praesultor* — ὁ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐρχούμενος. [Elmenhorst.] Hunc autem furciferum servum praefulem sive praesultorem appellabat daemon, quod, qui virgis caeduntur, convetunt se et trepidant saltantium more, atque idcirco dicuntur quandoque per similitudinem saltare. Quapropter scribit Artemidorus, multas plagas servo portendi, si saltare se somniarit. Sic ille Lib. I. Oneirocrit. Cap. LXXXVIII.: ὅπως δ' αὖ ἐρχήσεται δοῦλος, καὶ ὅπου αὖ πολλὰς λήψεται πληγὰς. Καὶ ὁ πλέων ἤτοι ναυαγήσει, ἢ καὶ μόνος ἐκπεσὼν κολυμβήσει. Ὁ μὲν γὰρ παύμενος, ὁ δὲ νηχόμενος κινήσεται δι' ἄλων τῶν σωμάτων. [Herald.]

cunctatori] Ita Fulvius Urfinus. Antea: *contatori*. [O.]
Cap. XXXVII. — contage] *Contages* antique pro contagio. Lucretius IV. 337.:

Quae contage sua palloribus omnia pingunt. [O.]

ictum cum esset Capitolium fulmine] Vide Liv. Lib. XXVII. (Cap. IV.) [Elmenhorst.] Jovem hunc alium fuisse a Jove Capitolino et stetit eum in columna extra aedem Jovis Capitolini, pluribus docet Oudendorpius ad Jul. Obscq. de Prodig. C. 122. p. 209. qui factum hoc evenisse scribit Cosl. Marco Cicerone et Caj. Antonio anno urbis cond. 690. [O.]

res saevas tristissimasque porteudi] Meursius et Stewechius legend. putant: *res saevus* etc. Vide supra ad Lib. I. Cap. XVI. [O.]

sed flecti haec posse, immo aliter publicari scelerata non posse consilia] Meursius verbum *posse* male bis inculcatum credens, corrigit: *sed flecti haec, immo aliter* etc. quod probo. [O.] [O.]

subrecto culmine] Ita Guilielmus pro *subrepto*, quod antea legebatur pessime, eamque correctionem confirmat etiam Codex MStus, teste Stewechio. *Subrectum culmen* est altius erectum. Ita Virgilius de Fama:

— — — — — *tot subrigit aures.* [O.]

Cap. XXXVIII. — *Caeterum si penitus intueri res factas, personas etc.*] Interpungo atque restituo: *Caeterum si penitus intueri res, facta, personas.* Consimili scriptura consimilem locum Lib. II. Arnobii corrigendum puto: *quod si homines penitus se nossent, aut intellectum Dei suspicionis exciperent aura*, ubi legendum: *penitus se nossent*, et supra hoc libro: *penitus re invisa pro penitus.* [Stewech.] Quae correctio Stewechii probatur etiam doctissimo Oudendorpio in notis ad Jul. Obsequent. de Prodigiiis Cap. 118. pag. 194. ed. Kapp. Derivatur autem *penitus* non a *penitus*, sed a *penite*, quo usus est Catullus in Nuptiis Juliae et Manlii vs. 178.:

Illi non minus, ac tibi,

Pectore uritur intimo

Flamma, sed penite magis. [O.]

ad hujus nominis speciem] Meursio placet *numinis.* [O.]

cantherios de velocitate certantes, replicantes gyros septem] Numerum imparem, ut magis laudum, admasse antiquos etiam in re militari, docui non uno loco Commentarii mei ad Vegetium. Attamen praeter ternarium etiam septenarium religioni maxime commodum fuisse, liquet in verbis Apuleji II. Libro de Afino: *Meque protinus purificandi stulio, marino lavacro trado, septies submerso fluctibus capite: quod cum numerum praecipue religioni aptissimum divinus ille Pythagoras prodidit.* De gyris aurigarum septem res notissima. Septies enim circuibant perniciosissimo cursu metas, quae constitutae in Circo. Sidonius Apollinarius in laude urbis Narbonensis, ubi inter alia multa hac de re ita canit:

*Tu conamine duplicatus ipso
Stringis quadrijugos, et arte summa
In gyrum bene septimum reservas.* [Stuewech.]

Hinc Plautus in *Perfa*:

— — — — — *Age, puere,
A summo septenis cyathis committe hos ludos; move ma-
nus, propera.*

et Lactantius opus suum concludens: *Quoniam decursus propo-
siti operis septem spatiis ad metam profecti sumus.* [Herald.]

cernuos mure] *Cernuus*, in caput ruens. Prudentius *Cathe-
merin.* Hymn. VII.:

Irrigatum pulverem ore preffit cernuo.

Vide, qui de hoc vocabulo multus est, Elmenhorst. *Iud. in Apu-
lej.* et Oudeendorp. ad Apulej. *Met.* I. 15. pag. 62 seq. [O.]

habuisse] *Meursius* conj.: *habuisset*, et in praecedentibus:
cos tamen gaudere; pro *gaudere*. *Pellinae.* [O.]

trahi cruribus et claudicare praefractis] Vide *Sopho-
clem* in *Electra*, ubi fictam *Orestiae* mortem describit. [Herald.]
Fulv. Ursin. leg.: *debiles cruribus etc.* *Male.* [O.]

quas homo quivis laetus] Ita MS. Quae lectio confirma-
tur sequentibus verbis: *nec ad studium plenae gravitatis et pon-
deris eruditus.* Quare non necessaria correctio *Gelenii*: *quas homo
quivis lautus*, id est *λαμπρόβιος, ἐπαινετῆς μέγας*, ut explicant
Glossae. Vide *Elmenh.* [O.]

Cap. XXXIX. — est ut ignoscere debeamus] Sic editio
princeps, probantibus *Cantero* et editore *Lugd. Bat.* *Gelenius* et
alii: *est cur ignoscere debeamus.* [O.]

veniali concessione] i. e. concessione veniae, concessa
venia. [O.]

aëris haustus] *Simillimus* locus *Vegetii* de *Re Milit.* Lib.
III. *Cap. II.*: *Si autumnali aestivoque tempore diutius in iisdem
locis militum multitudo consistat, et contagione aquarum et odo-
ris ipsius foeditate vitiatis haustibus et aëre corrupto perniciosissi-
mus nascitur morbus.* Plura exempla collegit *N. Heinsius* in *Ad-
versar.* Lib. I. *Cap. XVII.* pag. 135. [O.]

pestilentiam, morbos, stragem mortalitatis induxit] *Fulv.
Ursinus* conj.: *induxit.* *Male.* Vide ad Lib. I. *Cap. III.* *N.*

Heinfius in Adversar. pag. 183. mavult: *stragem mortalitati* (id est mortalibus) *indixit*. Non necessaria correctio. *Mortalitas* enim pro *strage* notio Arnobii aevo non nova. Sic etiam Salvianus de Gubern. Dei Lib. VII. p. 153. ed. Brem. (quem locum apposite citat Meurfius): *sicut ex furto Achar populus ruit, sicut ex zelo Saulis orta est pestilentia, sicut ex sancti David dinumeratione mortalitas*. [O.]

minus curavit ediscere] Lectio sanissima et minime mutanda. *Ediscere* h. l. sciscitari, percontari. Consequens pro antecedente, ut saepissime. Male itaque Pighius et Stevechius conj. *edicere*, interpretantes de edicto ejus qui munus edebat, sive titulo quo notatum, cui Deo, cui Deae, cui rei ludi futuri essent. Quod h. l. minime quadrat. [O.]

quas ab negotiis publicis conditio fragilitatis exceptit] Ulpianus Lib. I. ad Sabinum: *Foeminae ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotae sunt*. Livius Lib. XXXIV. Cap. II. in oratione Catonis: *Majores nostri nullam ne privatam quidem rem foeminas sine auctore voluerunt: in manu esse parentum, fratrum, virorum*. [Elmenhorst.]

Cap. XL. — *Si sibi Juppiter*] Ita Meurfius in Append. et ed. Lugd. Bat. Cod. MS.: *Sibi Jupiter*. Gelenius et ceteri: *Si Jupiter*. [O.]

reddere] Editio princeps: *redderet*. [O.]

prorogari ulterius et augeri] Ita Stevechius ex MS. Ed. princeps: *prorogaret — augetet*. Alii: *prorogare — augere*. Meurfius in Append. *augere* intelligit *παρρητικώς*, ut *movere* pro *movere* se. [O.]

consulem ut ad ipsum] Alii: *consulem aut ad ipsum*. [O.]

nonne fuerat pronius] Meurfius legendum suspicatur: *nonne fuerit probius*. Sed bene habet vulgata lectio. *pronius* id est *facilius*, *leichter*, *weniger gewalthütig*. [O.]

subigere voluntatem] Meurfius et Stevechius malunt: *subjicere voluntatem*. Sed *subigere* est *gravius* et *expressius*. [O.]

sed et ipsum fecit pestilitatis saevitia comprehendere] Vox antiqua. Lucretius VI. 1906.:

Atque ea vis omnis morborum, pestilitasque.

et vs. 1123.

Haec igitur subito clades nova pestilitasque. [Herald.]

Tom. II.

F f

et inoboeda cessatio] Ita Salmastius ex MSto et ad Solin. pag. 24. *oboedio, oboedus, inoboedus*, qui non obedit. Cujus autem adjectivi nullam aliam auctoritatem praeter nostram agnoscunt Lexica. Meursius in Append. scribendum putat in *oboedientia cessatio*, quod a librariis per compendium scriptum *inoboeda* errori originem dederit. Gelenius et ceteri ediderunt in *obeundo cessatio*. [O.]

Quaenam illa saevitia, crudelitas fuit quae tanta] Ita Meursius et ed. Lugd. B. Alii: *Quaenam illa saevitia crudelitatis fuit? quae tanta*. Male. Stevechius mavult: *Quaenam illa saevitia fuit? Crudelitas quae tanta?* [O.]

repulit] Ita Gelenius et ceteri eum secuti, optime. Editio princeps: *retulit*. [O.]

inani ostentatione] Et haec emendatio verissima debetur Gelenio. Cod. MS.: *in alia ostentatione*. Fulv. Ursinus: *in mali ostentatione*. Meursius: *in mala ostentatione*. [O.]

Cap. XLI. — fastidium immoderatione pariatur] Post haec verba Romana editio et MS. interferunt paginam totam, quam nos tanquam spuriam et meram repetitionem eorum, quae praecesserunt, cum Stevechio, Nourrio aliisque post finem textus Arnobiani imprimendam curavimus. [O.]

Aesculapius, inquit, Epidauro etc.] Lactantius Lib. II. Cap. VII.: *Illud aequo mirum, quod lue saeviente Aesculapius Epidauro accitus, urbem Romam diuturna pestilentia liberasse perhibetur*. Valerius Max. Lib. I. Cap. VIII. Ovid. Met. XV. 622. Augustinus de Civit. Dei Lib. III. Cap. XVII. Livius Lib. X. Orofius Lib. III. Cap. XXII. [Elmenh.]

magni augminis coluber] Sic probabiliter correxit Meursius e Lucretio, qui *augmen* pro mole usurpat Libro I. 434 seq.:

*Nam quodcumque erit, esse aliquid debet id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum fit.*

item Libro III. 269.:

— — — — — *et tamen ex his
Omnibus est unum perfecti corporis augmen.*

et aliis locis. Vulgata tamen lectio *agminis* defendi potest loco Aufonii in Mosella 138, ab ipso Meursio citato:

— — — — — sic per freta magnum
 Laberis, et longi vix corporis agmina solvis.

ubi agmina sunt, quae volumina Virgilio, Apulejo. [O.]

[Quid ergo dicemus?] Ita MS. ut infra: Quid ergo dicemus? Hannibalem illum etc. Alii: dicimus. [Stewech.]

[tortuosus voluminibus se trahens] Germanicus Arateis Phaenomenis vs. 48. seq.:

Has inter medias, abrupti fluminis instar,
 Inmanis serpens sinuosa volumina torquet. [Elmenh.]

Zeno Veronensis sermone de Patientia: Tamen extremorum palido ex recurso voluminum, quasi jus terrae cognoscens, ac violare devitans mira patientia in se frangitur, iisdemque fluctibus, quibus cogitur, refraenatur. [Herald.]

Cap. XLII. — *aversabili corpora foeditate deonerans*] Sic ex editione Romana restituit locum Th. Canterus, rectissime. Alii: *deoneratis*. [O.]

[quo mentiri se posset, quisnam esset, aut quales homines; intueri] Illud postremum sane languidum et falsum. Quid enim? non poterat videre, quales homines essent, ut necesse habuerit propterea anguis formam induere? Neque in sequentibus tale quid habes. Emendo: *quo mentiri se posset et quisnam esset aut qualis hoc minus intueri*. Passive autem *intueri* dixit, quomodo *tueor* non semel Lucretius. [Meurf. pag. 219.] Sagax est conjectura Meurfii. Lectio, quam dedimus, profecta a Gelenio. Editio princeps habet: *quisnam esset aut qualis homines intueri*, nullo sensu. Fulv. Urfinus conj.: *nec quisnam aut qualis possent homines intueri*. [O.]

[non debuit oculorum negare conspectui] Equidem delenda censeo haec verba, a sciolo fortassis librario assuta, qui oppositionem aliquam desiderabat ad verba praecedentia: *nec in forma serpentis velle debuit conspici*. Certe omissis illis omnia melius fluunt. [O.]

Cap. XLIII. — *protexerit*] Ita Canterus ex editione Romana. Alii: *protexit*. [O.]

[si personarum officia sint certa certarum. Vestra cum res ita sit] Sic distinguo cum Meurfio. Alii interpungunt: *si personarum officia sint certa certarum vestra. Cum res ita sit*. [O.]

vestraque et religione] Meursius delet *et. Male.* [O.]

Hanc tamen scilicet colubram] Meursius conjicit: *Hanc tamen, si licet, colubram, bene.* Sequitur enim: *aut si nomen hoc sordidum est, unde discimus, colubræ vel colubri vocabulum fuisse Latinis sordidius et abjectius quam anguis vel serpentis.* [O.]

sed ventre nixus] Ita MS. Alii: *nifus.* [O.]

oblita squamis terga] Ita Fulvius Urfinus. Codex MS. et editiones priores: *oblita.* [O.]

illum ab Regulo exercitus vi caesum] Vid. Flor. Lib. II. Cap. II. §. 20. Livii Epitom. Lib. XVIII. A. Gell. Lib. VI. Cap. III. Valer. Max. Lib. I. Cap. VIII. 19. ext. Plin. Hist. Nat. VIII. Cap. XIV. Obsequens Prodig. Cap. XXIX. [O.]

longitudine corporis et roboris anteiret] Offendit Meursium *longitudo roboris, placetque illi corrigere vel: longitudine corporis et roboris magnitudine anteiret, vel: longitudine corporis et robore anteiret.* Sed vulgata lectio defendi potest per zeugma five syllepsin, figuram optimis scriptoribus frequentatam. [O.]

quidnam] Ita ed. princeps ex MSto. Alii: *quisnam.* [O.]

protexerit] Sic Canterus ex editione Rom. Alii: *protexit.* [O.]

successus] Vide supra ad Lib. VI. Cap. III. [O.]

Cap. XLIV. — si ex libris fatalibus] Romani malis oppressi vel morbis impliciti libros fatales consulebant. Livius Lib. V.: *Deos pestis arcendæ causa placandos esse in libris fatalibus inventum est.* et aliquoties. [Elmenh.]

mali hujus afflicta est cladibus? toties aliis aliisque temporibus dilacerata, vexata est, et innumeris stragibus civium minor facta est millibus? Cum enim etc.] Ita e Codice MS. suppleunt Meursius et Stewechius, sequentibus ceteris. Antea: *mali hujus afflicta est millibus? Cum enim etc.* nullo sensu. Pro temporibus legunt alii *speciebus.* [O.]

diutius habere perpeffus bene meritas civitates luem] Haec meo saltem iudicio sanissima nescio qua de causa mutavit editor Lugd. Bat.: *diutius haberi perpeffus est bene meritas civitatis luem.* [O.]

Cap. XLV. — si aut in temporibus priscis etc.] Ita ed. Lugd. Bat. Alii delent in. [O.]

mereri] Ita MS. Alii *merere*, quae forma antiquioribus usitata. [O.]

famam Conservatoris assumpsit] Σωτήρης. Nam Graecam appellationem, qua insigniebantur sive dii, sive homines, qui a ceteris pericula propulsasse credebantur, exprimere voluit. Sic Castor et Pollux εὐεργέται ἀνθρώπων καὶ σωτήρες appellantur a Plutarcho in Thefeo. Sed haec alibi fusius. [Herald.]

aberravisse] Ita ed. Romana. Alii: *aberrasse*. [Canter.]

Cap. XLVI. — Sed et Magna, inquit, Mater accita ex Phrygio Pessinunte] Livius Lib. XXIX. Cap. XI. et XIV. Augustin. de Civ. Dei Lib. III. Cap. XII. Tertullian. Apologet. Cap. XXV. Minucius Felix, Lactantius Lib. II. Cap. VII. Cicero de Harusp. Resp. [Elmenh. et O.]

angelis prominentibus inaequalis] Deminutivum *angelis* Arnobio ex MS. restituit Stewechius, sequente ed. Lugd. Bat. Alii: *angulis*. [O.]

coloris furvi atque atris] Prudentius περὶ τεφάνων *nigellum lapidem* dixit. [Elmenh.] Conf. Bronkhuf. ad Propert. pag. 477. [O.]

Cap. XLVII. — ad imperii columen] Ita Stewechius. Alii *culmen*. Vide supra ad Lib. I. Cap. VIII. [O.]

fuliginis coloris atque atris corporis] Fulv. Urfinus τὸ *corporis* delet. [O.]

et quis hominum] Sabaeus *qui*, quod apud hos scriptores nonnunquam pro *quis* usurpari supra ostendimus. [O.]

numinis alicujus habitasse in silicis fragmentis more subjectam venisque in ejus abstrusam] Haec est Codicis MS. lectio, in textum revocata a Stewechio et Salmasio. Sed quid hoc sibi velit, equidem me nescire ingenue fateor. Gelenius edidit: *numinis alicujus habitasse in silicis fragmentis molem subjectam*. Stewechius mavult *humorem* seu potius *materiam subjectam*. Sed quid est *humor* vel *materia* numinis? Magis placet Fulv. Urfini emendatio: *majestatem subjectam*, Quid si legamus: *numinis alicujus habitasse vim* (pro in) *silicis fragmentis mire* (Σαυμαστῶς) *subjectam* etc.? [O.]

venisque in ejus abstrusam] Habet a Virgilio Georg. I. 135.:

Ut filicis venis abstrusum excuderet ignem. [Herald.]

cur non minaci fortiter se obtulit] Sententia inverfa, et verba detorta ab ineptis et sciolis: quorum temeritatem et incertitiam produnt membranae, dum legunt: *cur non minaci forti se obtulit?* Fors, fortis, forti declinabatur antiquis pro fortuna, forte. Neque in solo Arnobio eam vocem depravatam scio: tribus minimum locis in Codice Justiniano eam restituendam obfervo, notoque ad l. Si cum. Cod. de donationibus ante nuptias. In lapidibus et nummis antiquis nusquam non sese offert haec inscriptio: FORTI FORTUNAE. Terent. Phormione: *Quod fors feret, feremus aequo animo.* A nomine fors variarum figurarum adverbia faciunt Grammatici, ut *forfan, forfitan, fortasse, fortassis*, et si ipsum fors adverbialiter quoque ponitur, ut (ap. Virgil. Aen. V. 232.):

Et fors aequatis cepissent praemia rostris.

Vide Nonium, Charisium, alios. [Stewech.]

nunquam rogari se poscit] Id est vult, cupit. Sic Ovidius Met. VIII. 707.:

*Esse sacerdotes, delubraque vestra tueri
Poscimus.*

Eodem sensu *postulare* familiare comicis. Vide J. Fr. Gronov. ad Gell. IV. 1. et Ruhnken. ad Rutil. Lup. pag. 134. [O.]

Cap. XLVIII. — mortalitatibus] Notanda verbi *mortalitas* pro strage notio nova, isto tamen aevo non nova. Apud Salvianum quoque Libro VII.: *Sicut ex furto Achan fugit populus, sicut ex zelo Saulis exorta est pestilentia, sicut ex David numeratione mortalitas.* Ita etiam *mortalis* pro exitiosus, pestiferus, apud Cyprianum Lib. I. Epist. VII.: *Nec audiant eos, qui se fal-laci et mortali circumventionem decipiunt.* Et de bono patientiae: *Adulterium, fraus, homicidium mortale crimen est.* [Meurf. pag. 221.] *Mortalitas* itaque h. l. quod nos dicimus: *ein Sterben.* [O.]

credat] τὸ *credat* Fulvius addit, sensu flagitante. [O.]

ad columnam dominationis erexit] Proba lectio, ut ostendebamus ad Lib. II. Modo: *Et quod rursus exilivit ad imperii columnam, et egium principatum.* *Erexit* soil.

Romanos rerum dominos, gentemque togatam. [Herald.]

orbem subjugavit innoxium] His verbis in ceteris editionibus finitur totum opus, unde, quia nimis abruptus hic exitus libri, Fulvius Ursinus concludit, mancum hunc librum esse et imperfectum. Nos relegatis ad finem Capitibus aliarum editionum XXXV — XXXVII. finem libro dabimus convenientissimum et opere praestantissimo dignissimum. Vide quae annotavimus supra ante Cap. XXXVIII. [O.]

Cap. XLIX. — *singulorum partium oppositionibus comparemus*] Lego: *singulorum parium.* [Herald.]

quodque] Alii: *quod.* [O.]

indubitabili asseveratione juramus] Fulv. Ursino placet *firmamus* vel *judicamus.*

Quoniam Diis artes necessarias ducimus arbitramurque non esse, et eas constat et liquidum est paupertatis ad subsidium comparatas] Ita lego ex Romana editione pro: *arbitramurque non esse eas, constat et liquidum est* etc. Elegantius autem multo esset, si cum Lipsio nostro (Epistol. Quaest. Lib. III. Epist. XV.) pro *et eas* legamus *quas*, et forsitan ita ab auctore scriptum fuit. [Canter.] Lipsii emendationem probat etiam Meursius. [O.]

Cap. L. — *Discordiarum alios ex his vos*] Scribo: *Discordiam alios ex his vos.* [Meurs.] Fortassis in mente habuit Arnobius scribere: *Discordiarum auctores aliis ex his vos.* Fulv. Ursinus mavult: *Discordias.* [O.]

at vero nos contra] Alii: *at haec nos contra.* et in sequentibus *disjuncta pro disjunctas.* [O.]

obeuntian] Ita Gelenius rectissime. Antea: *obeuntibus*, Meursio placet: *obeuntis.* [O.]

et in gratiam cum hominibus remini offensionibus redire sopitis] Verissimam hanc Codicis MSti et editionis principis lectionem temere corrumpit Gelenius edendo: *et in gratiam cum hominibus remissis offensionibus redire opinatis.* [O.]

credat] Sabaeus: *credit.* [O.]

aut ex roribus exiguis vini] Proprie. Silius Italicus (Lib. XI. vs. 299 seqq.):

— — — — *Ante omnes ductor honori
Nominis aügusto libat carchesia ritu;
Cetera quem sequitur, Bacchique e more liquorem
Inrorat mensis turba, ardescitque Lyaeo.* [Herald.]

*Vos aeris tinnitibus et tiliarum sonis, vos equorum
curriculis etc.*] Ludos inter alia coelestis irae placamina institutos testantur Livius aliquoties, Censorius de Die Nat. Cap. XII. Valerius Maximus Lib. II. Cap. IV. et alii. Vide Stewech, ad Veget. de Re Milit. Lib. II. Cap. XXIV. [O.]

molliri] Ita Codex MS. et editio princeps. Alii: *mol-
lire.* [O.]

et delectari] et addidi cum Stewechio. [O.]

in voluptatibus habere atque in deliciis res eas] Sic edidi ex emendatione Stewechii et Heraldii. Alii: *in voluptatibus habere atque in deliciis esse res eas, rō esse deest* in Cod. MS. [O.]

Cap. LI. — cum ex partium sensibus] id est sententiis, placitis. [O.]

ut nihil eos existimes contra decus praesumptae sublimitatis appetere] In Manuscripto erat: *promperae sublimitatis.* Urfini editio Romana retinuit: *promptae sublimitatis.* Apud eundem hunc scriptorem obvia sunt ista: *expeditum ac promptum est; manifestum ac promptum est; facere promptum libris etc.* [Steweck.]

nam pulticulae, thura cum carnibus rapacium alimenta sunt ignium, et parentalibus conjunctissima mortuorum] Nempe quia, quemadmodum ista in rogam injiciebantur, sic et in sacrificiis in aram accensam consumenda imponebantur. De his parentalium inferilibus dicam obiter aliquid, quia rem video nondum satis explicatam. Primum igitur, quum mortuus cremaretur, coena feralis in rogam inferebatur. Sic enim inferilia ista appellant. Apulejus Florid. IV.: *Procul igitur faces abigerent; procul ignes amolirentur; coenam feralem a tumultu ad mensam referrent.* Coenam simpliciter dicit Catullus LIX.:

*Uxor Meneni, saepe quam in sepulcretis
Vidisti ipso rapere de rogo coenam,
Quam devolutum ex igne prosequens panem
Ab semiraso tunderetur ustore.*

De hac ferali coena intelligendus etiam Tertullianus Libro de Resurrect. Carnis Cap. 1.: *At ego magis ridebo vulgus tunc quoque, qui ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit, iisdem ignibus et promereus et offendens.* Hunc enim locum ad novendialem coenam eruditissimi homines male referunt. Tum igitur cremata coena et in rogam injecta, cum defunctus cremaretur. Sed et postea in parentalibus. Rem totam explicat Ovidius Lib. II. Fastorum (vs. 533.), cujus verba proponemus, eaque obiter illustrabimus:

*Est honor et tumulis, Animas placate paternas
 Parvaeque in exstructis munera ferte pyras.
 Parva petunt Manes, pietas pro divite grata est
 Munere. Non avidos Styx habet ima Deos.
 Tegula porrectis satis est velata coronis
 Et sparsae fruges, parvaeque mica sulis.
 Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae:
 Haec habeat media testa relicta via.
 Nec majora veto. Sed et his placabilis umbra est:
 Adde preces positis et sua verba focis.
 Hunc morem Aeneas, pietatis idoneus auctor,
 Attulit in terras, justis Latine, tuas.
 Ille patris genio solemnia dona ferebat;
 Hinc populi ritus edidicere pios.*

Agit Ovidius de parentationibus, quae mense Februario quotannis mortuis persolvebantur, et ad quas animae defunctorum excitari credebantur. His igitur verbis: *Est honor et tumulis. Animus placate paternas* — ostendit, unde parentationes appellatae sint; nempe quia parentibus persolvebantur a nepotibus, et eorum Manes ita placabantur. Idcirco tumuli inscripti, ut quisque sciret, ubi situs esset is, quem placare volebat. Lucanus Lib. VIII. (vs. 771 seqq.):

*Interea parvo signemus littora saxo,
 Ut nota sit busto. Si quis placare peremptum
 Forte volet, plenos et reddere mortis honores,
 Inveniat trunci cineres, et norit arenas,
 Ad quas, Magne, tuum referat caput.*

Nam bustum ipsum quandoque stipite signabant, et ne moveretur stipex, concremati nomen ibi inscribebant, Hinc eodem libro vs. 791.:

*Nautaque ne bustum religato fune moveret,
Inscripsit sacrum semiuſto ſtipite nomen:
Hic ſitus eſt Magnus.*

Inſcribentur igitur tumulis defunctorum nomina, ut inibi Manes eorum placari poſſent; quam ad cauſam et alia acceſſit, ut eorum memoria ita conſervaretur et in poſteros propagaretur: quare res ab iis geſtae, honores, ceteraque hoc genus alia addebantur. Lucanus eodem libro (vs. 806 ſeqq.):

*Quod ſi tam ſacro dignaris nomine ſaxum,
Adde actus tantos, monumentaque maxima rerum,
Adde truces Lepidi motus, Alpinaque bella etc.*

(et vs. 816.):

*Quis capit haec tumulus? Surgit miſerabile buſtum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
Faſtorum; ſolitumque legi ſuper alta deorum
Culmina, et exſtructos ſpoliis hoſtilibus arcus,
Haud procul eſt ima Pompeji nomen arena
Depreſſum tumulo, quod non legat advena vectus,
Quod niſi monſtratum Romanus tranſeat hoſpes.*

Ut autem ad rem propius accedamus, menſe Februario defunctorum Manibus parentabant, et ad epulas illas propinquorum animas invitabant: unde ſcribit Artemidorus, memoriam ejus, qui laqueo vitam ſibi abruptiſſet, ita damnatam et tauta ignominia afflictam fuiſſe, ut nec in parentationibus inter ceteros propinquos nominaretur. Artemidori verba ſunt Oneirocrit. Lib. I. Cap. V.: ἀτιμός τε καὶ Φυγὰς γενόμενος, ἀναρτήſας ἑαυτὸν, ἐτελεύτηſε τὸν βίον, ὡς μὴδ' ἀποθανῶν ἔχειν ὄνομα. τούτους γὰρ μόνους ἐν νεκρῶν δεῖπνοις οὐ καλεῖſιν οἱ προſήκοντες. Eorum igitur, qui deformi eo leto ſeſe polluerant, nomina propinqui in parentalibus praeteribant; tunc enim vocabantur ad epulas ceteri, et eorum nomina ciebantur, ut loquitur Aufonius penult. Carm. Profeſſorum, ubi de primis inferiis agit:

*Grammatici in ſtudio, vel Rhetoris, aut in utroque
Quos memoraiſſe mihi morte obita ſatis eſt.
Viventium incelebra eſt laudatio: nomina tantum
Voce ciere ſuis ſufficiet tumulis.*

Eos igitur, qui praeteribantur, ὄνομα οὐκ ἔχειν recte ait Artemidorus. Addit Ovidius: *Parraque in exſtructas munera ferro pyras.* Nam et in parentalibus rogi exſtruebantur, in quos in-

feriae mitterentur, quod etiam apertissime docet Lucianus Ἐπι-
σκοποῦσιν. Quare in Glossis: *Parentat* — ἀποκαίσι νεκροῖς νεύσια.
Hinc igitur Arnobius hoc loco ait, pulcillas et thura cum car-
nibus in aram accensam ingesta parentibus mortuorum esse con-
junctissima. Thura igitur etiam in rogos missa: quod de pri-
mis quidem rogis minime dubium est: sed in parentalibus quo-
que idem factitatum arguit hic locus. Sed de his fatiis. [*Herald.*]
Conf. Lips. ad Tacit. Annal. VI. 5. pag. 436 seq. ed. Oberlin.
[O.]

ihura cum carnibus etc.] Antiquis liquidem mos erat, ut
suis parentantes, mortuorum corpora thure perfunderent, sive
ea cremarentur, sive mandarentur sepulturae. Testis Virgilius,
ubi describit funus Miseni Aen. VI. vs. 224 et seq.:

— — — — — *congesta cremantur* *

Thurea dona, dapes, fuso crateres olivo. [*Nourr. pag.*
520.]

F I N I S.

CORRIGENDA ET ADDENDA

IN

TOMO II. ARNOBII.

LIB. II.

Pag. 6 post lin. 2 infere notulam sequentem:

Qui se dignus non esset, cui auscultare deberetis] Μα-
κρολογία in his verbis observat Wopkenius ad Dictyn Cret.
IV, 15. in Miscell. Obsf. Nov. Tom. II. p. 79. citans simillimum
locum infra Lib. V. Cap. XXVII. fin.: *et res digna
omnino est, propter quam Dii funditus genus omne debeant abo-
lere mortaliuum.* [O.]

pag. 6 lin. 28 post v. *inserviens* [O.] adde — Sic infra
Cap. VIII.: *non futura credentes casta (matrimonia) et officiosi fov-
deris in maritos.*

pag. 7 lin. 39 *In illo enim periculi nihil est*] Dele
annotationem nostram ad haec verba, quam incuria sudit. Quin
contra: *in illo, scil. quod aliquas spes adferat, opp. in hoc, quod
nullas.* [O.]

pag. 8 post lin. 26 infere notulam:

magisteria haec expetunt] i. e. expetunt religione Chri-
stiana tanquam magistra uti. De vi v. *magisterium* vid. Casau-
bon. ad Sueton. August. Cap. II. p. 179. ed. Burmann. [O.]

pag. 17 post lin. 11 adde notam sequentem:

*vobis velitis dari, quod ita ab illis dicitur, accipere,
vos ea, quae proferuntur a Christo, audire et spectare no-
litis*] Stewech. conj.: *vobis velitis dari, quidquid ab illis dica-
tur, arripere nos ea; quae proferuntur a Christo, audire et spectare
nolitis.* Equidem propius ad verba Arnobii legendum censeo:
vobis velitis dari, quod ab illis dicatur, accipere nos; ea, quae

proferuntur a Christo, audire et spectare nolitis. Certe v. ita inopportuum h. l. et plane delendum. [O.]

pag. 19 post lin. 16 inferere notam:

et quadrigas igneas Petri ore difflatas, et nominato Christo evanuisse] Jo. Schefferus in opere suo de Re Vehiculari veterum Lib. II. Cap. XXXIV. legendum conjicit: *sed nominato Christo etc., sed accipiens pro et quidem vel quin potius* (auctoris se corrigentis). De quo eleganti hujus particulae usu adeundi P. Burmann. ad Petron. Cap. 128. et Schwabe ad Phaedri Lib. IV. Fab. XVII. vs. 19. pag. 265. Sic noster infra Lib. VI. Cap. XII.: *cum pileo Vulcanus et malleo, manu liber, sed dextera*, si lectio sana est. et ibid. Cap. XXI.: *Dionysius ille, sed junior. [O.]*

ibid. post lin. 21 inferere notulam:

superfundendi caligines] Constructio est: *dedistis locum superfundendi caligines. [O.]*

pag. 20 lin. 38 — *desulturos leg. defituros.*

— 21 post lin. penult. inferere notam sequentem:

Jaciantur enim etc.] In eandem sententiam Aeneas Gazaeus in Theophrasto pag. 52. (ed. Barth.): *οἱ δὲ κακοὶ εἰς Τάρταρον ἐμπεσόντες, ὅθεν οὔποτε ἐκβήσονται, αὐτοὶ μὲν οὐκέτι ὀνύανται, παράδειγμα δὲ τῆς δίκης γινόμενοι, εἰς αἰεὶ κείσονται· ταῦτα γὰρ ἐν Φαίδωνι καὶ Γοργία Σωκράτης διίσχυρίζετο. [O.]*

pag. 22 post lin. 21 inferere notam sequentem:

in quem jacent illos quidam crudeliter sacri et ante Christum incogniti etc.] Atqui jam dudum ante Christi tempora viguit in Judaeorum gente opinio de daemonibus corpora humana infestantibus malorumque in inferno tortoribus. Conf. imprimis Wetsten. ad Nov. Test. Tom. I. pag. 279 et seqq. Similem Judaicorum placitorum inscitiam apud nostrum deprehendimus infra Lib. III. Cap. XII. init. ubi vide Notas. [O.]

pag. 27 lin. 22 post v. equitum potius, inferere haec: (immo ipsorum Consulum, tempore Arnobii. vid. quos citat Ph. Pareus in Elect. Symmach. pag. 64.)

pag. 30 post lin. 38 inferere notam sequentem:

frustrabili expectatione praesumpta] *Frustrabilis* i. q. fallax, frustrandi vim habens, active. Vox Arnobiana. Sic infra Lib. VI. Cap. XXII.: *resque alias agere libidinis vacua imaginatione frustrabiles. [O.]*

pag. 34 lin. 15 post v. *Zeit.* p. 79 et 150. [O.] — adde — At scribendum esse *calautica*, non *calantica*, liquet ex Fragmentis Ciceronianis Orationis in P. Clodium et Curionem nuperrime repertis et editis ab Angelo Majo (Mediolani 1815.) ubi pag.

21 ad verba: *cum calautica capiti accommodaretur*, Scholiastes antiquus (ipse Asconius, ut opinatur Majus) haec observat: *Calautica — operimenti genus, quo foeminae capita velabant, hoc nomine ferebatur. Et Afranius theminit in Consobriniis ita dicens: cum mithris calauticis. Conf. ibi doctissimi Maji notam. [O.]*

pag. 44 lin. 31 *Philosophiae leg. Philosophice.*

— 45 post lin. 4 inferre notulam sequentem:

Cap. XXX. Sed memoratae apud inferos poenae et suppliciorum generibus multiformes?] scil. poterunt cum territare? quod repetendum ex verbis praecedentibus: *Et qui poterit territari formidinis alicujus horrore? [O.]*

pag. 47 lin. 27 post v. assentior [O.] adde — At vero iterata horum verborum lectione meliora edoctus totus jam accedo ad doctissimi Nourrii sententiam: *illud quod dabitur est vita aeterna, ad quam animae esse debent paratae, i. e. praeparatae, dignae redditae, quae accipiant virtute scilicet et bonis operibus. [O.]*

pag. 48 post lin. 13 inferre haec:

(et Cornelius Fronto de bello Parthico Opp. pag. 322. ed. Angeli Maji: *Si Marso quis patre natus viperas, lacertas et natrices timeret, nonne degenerare videretur? [O.]*)

ibid. lin. 25 post v. *insitoribus etc. [O.]* adde — Et gaudeo jam, in explicatione loci adstruendaque lectione Codicis consentire mecum Joannem Schefferum Argentorat. in Libro Adversariorum inferto Misc. Obs. Crit. Tom. IX. pag. 163. de laminis his magicis citantem Apulejum Met. Lib. III.: *instruxit (Pamphile) feralium officinam omne genus aromatis et ignorabiliter laminis literatis. Intelligentiae autem laminae aereae inscriptae certis notis vel nominibus magicis (v. c. ΑΒΡΑΞΑΣ ΜΙΘΡΑΣ) contra venenata, quarum icones videre licet in Montefalconii Antiquitt. Tab. LXXX. et LXXXI. Compend. Schatz. Conf., qui de iis multus est, Jo. Selden. de Diis Syr. Lib. I. C. II. [O.]*

pag. 49 lin. 31 — 38:

Si nos ista nescire dicamus etc. etc.] Dele annotationem nostram ad haec verba alienissima continentem a mente Arnobii. Constructio est: *Ubi nostra videbitur credulitas lapsa, si nos ista nescire dicamus..... si omnipotenti regi nihil, esse difficile atque arduum —. Credulitas h. l. bono sensu i. q. fides. Vid. Gasp. Barth. in Ind. ad Claudian. Mamert. de statu animae h. v. et C. Rittershaus. ad Salvian. contra Avarit. Lib. III. §. 518. pag. 160. ed. Bremens. [O.]*

pag. 54 lin. 3 post v. *Verte igitur Stelzenläufer* — adde — J. Fr. Gronovius, qui de hominibus hisce multus est in Lectr. Plautin. pag. 234 et seq. haec observat: „Videntur exercitio cre-

„bro adsecuti hi homines, ut etiam grallis saltare et subsilire possent: secus atque hodie grallis incedentes videmus, qui grandes potius pallus, quam citos faciunt.“ Sic etiam provinciæ Francogallicæ Hispaniæ conterminæ incolas circa Bayonnam (*Departement des Landes*) propter solum arenosum currere, itinera facere, immo onera bajulare grallis insistentes legisse memini in Itinerario quodam, cujus titulus mihi excidit. [O.]

pag. 55 lin. 36 post v. Rom. h. v. [O.] — adde — Conf. J. Fr. Gronov. in Lectt. Plaut. pag. 214 et seqq.

pag. 62 lin. 25 post verba: *Uno filo villarum insunt pretia* — infere hæc — et, qui locus est classicus, Cornel. Fronto in Oratione de hereditate Mathidiæ Opp. pag. 285. ed. Maji: *Lineam istam famosam atque celebratam, ceteraque tantæ pecuniæ ornamenta quis emet? Tua uxor si emerit, prædam invasisse, et minime aere eripuisse dicitur, eoque minus ad eos, quibus legatum erat, pervenisse. Annon emet ista ornamenta Faustina? Quis igitur emet margarita, quæ filiabus tuis legata sunt? His margaritis collos filiarum tuarum despoliabis, ut cujus tandem ingluvies turgida ornetur?* [O.]

pag. 65 lin. 10 post v. ad Plin. Epist. Lib. I. Epist. 20. p. 71. ed. Longol. [O.] adde — Conf., qui nubem exemplorum attulit, C. A. Duker. in Libro de Latinitate veterum Ictorum p. 167 et seqq. [O.]

pag. 79 lin. 18 post v. *Si ad animalia gignenda etc.* [O.] — adde — Ceterum v. *animalia* h. l. accipiendum sensu proprio et primario, *die belebten Wesen*, quæ habitant scil. in foricum, centipedum etc. formis vel corporibus. [O.]

pag. 81 lin. 23 post v. *puncta per singula* — infere — temporis scilicet.

pag. 83 post lin. 16 adde notam sequentem:

ex geminis alii] Vulgi sermone bina elementa appellabantur terra et aqua, vel terra et mare. Sic Ammianus Marcellinus Lib. XVII. Cap. XIII. §. 19.: *ita per elementum utrumque Sarmatas vincentium ira virtusque delevit* (ubi vid. Wagner. pag. 294.). et Chariton Lib. VII. Cap. V. §. 10. init.: *ἐν ἀμφοτέροις γὰρ τοῖς στοιχείοις ὁ πόλεμος ἀνμάζει*, ubi ex recentioris Latinitatis et Græcitatibus scriptoribus nubem exemplorum citat d'Orville pag. 579. ed. Lips. Arnobius autem loquens h. l. de philosophorum placitis videtur illos intelligere, qui duo rerum principia statuerunt, *siccum* et *humidum*, priori terram et ignem, alteri accensentes aquam et aërem. [O.]

pag. 86 lin. 10 post v. Salmaf. l. l. [O.] — adde — Jam vero maximopere dubito de veritate lectionis. Arnobius enim

h. l. loquitur de phaenomenis non igneis sed aquosis. Quid quod et dilatare fulgura dici posse vix crediderim. Quare legendum cen-
seo: *quod nives in plumas* (vel cum Stevechio *in plumulas*) et *fo-
liola dilatarit*. [O.]

ibid. lin. 14 post v. *aquae maris*. [O.] — adde — At lenissima videtur, immo unice vera et in textum recipienda emendatio doctif-
simi Wakefield. in *Silv. Crit. Tom. III. Sect. CXLV. pag. 132.:*
aut terrae aquarum hae dulces etc. [O.]

pag. 89 lin. 41 — *Metiatur*, passive. [O.] — leg. — *Metia-
tur*, passive. Sic Curtius Lib. V. Cap. I. fin.: *Ducenis pedestrium
stipendium mensum est.* et Lactantius de Mortib. Persecut. Cap.
XXIII.: *Agri glebatim metiebantur*, ubi vid. Bauldri pag. 169.
[O.]

pag. 93 post lin. 3 insere notulam:

verum in alia verba cognomines] *in alia verba i. e. in
contraria, dona scil. Dei vituperans et criminans.* Sic *in alia omnia
abire*, quod tironibus notum. [O.]

pag. 97 lin. 23 mentium leg. montium.

— 97 — 26 post v. *militare* fuisse adseverat — adde —
Vide ibi Hottingerum V. Cl. p. 252.

pag. 101 post lin. 8 haec insere:

If. Vossius in Notis ad Catullum pag. 277. duplicem conje-
cturam proponit: aut legendum *in penetralibus coeligenis perpe-
tuos fovetis focos*: coeligeni scil. Lares, qui coilo potentes dicun-
tur in Inscriptione antiqua apud Tertullianum mox sequente: aut,
quod praefert, scribendum esse: *in peno, in penetralibus et colinis
perpetuos fovetis focos.* *Penus* scil. est locus intimus cum in Vestae
templo, tum in aedibus privatis. Hinc Penates iidem qui Lares,
quorum signa canina pelle contexta custodiae gratia collocabantur
in peno, in culinis circa focum, et denique in cavaediis, et pene-
tralibus, qua fumus exiret (*Rauchgänge*), aut ubicunque eorum
tutela prodesse credebatur.

pag. 103 lin. 23 post v. — Stich. Act. I. Scen. II. [*Elmenh.*]
— adde — Conf. Plutarch. Quaest. Rom. Cap. VI. [O.]

pag. 104 lin. 4 — I. p. 27. Pro *Tullio* Editio princeps ha-
bet *Tullo*. male. [O.] — lege — I. p. 27. et, qui nubem exem-
plorum citat, J. Fr. Gronov. in Lectt. Plaut. pag. 254 et seq. Pro
Tullio Editio princeps habet *Tullo*. male. Intelligendus scil. *Ser-
vius Tullius*, non *Tullus Hostilius*. [O.]

pag. 104 post lin. 12 infere notulam:

contra sensum iudiciumque commune] i. e. contra sensum
communem iudiciumque commune. [O.]

pag. 112 post lin. 38 adde notam sequentem:

quae generibus virtutum tantis et potestatum indubitabilis esse monstrata est] Membranis placet: *quae generibus virtutum tantis et potestatibus, potestatis indubitabilis esse monstrata est.* Mihi arridebat magis: *quae generibus virtutum tantis, tantis et potestatibus, potestatis indubitabilis etc.,* seu potius: *quae generibus virtutum tantis et potestatum potestatibus indubitabilis esse monstrata est.* [Stewech.]

pag. 115 lin. 4 post v. — legamus vos angunt? [O.] — adde — Nil mutandum: *agunt* i. e. agitant inquietant. Ita Graeci ἀγειν καὶ φέρειν. [O.]

ibid. lin. 33 post v. [O.] — adde — Conf. inprimis C. A. Dukerus de Latinitate Ictorum p. 233. et C. Rittershus. ad Sallustian. Lib. III. contra Avarit. §. 497. pag. 153. [O.]

pag. 116 lin. 10 post v. — i. q. mors, ut saepissime — adde — Sensus itaque est: *si quando ingruerit vis quaequam gravior, quam finem (i. e. mortem) sequi vel excipere necesse sit.* [O.]

LIB. III.

pag. 119 lin. 16 post v. — Vet. Vol. I. pag. 142. [O.] — adde — *Nominatim* i. e. singulorum nomina compellantes. Ceterum de adoratione sacrae purpurae videndus inprimis Valesius ad Ammian. Marcell. Lib. XVI. Cap. V. §. 18. p. 132 seq. ed. Wagner. [O.]

pag. 120 lin. 5 — post v. — *at recusatis et renuitis etc.* [O.] — adde — Quod recipiendum, cum e MSto fluxerit, teste Stewechio et Meurfio.

pag. 121 lin. 27 post v. — et Ol. Borrich. Cogitt. p. 197. — adde — Constructio est: *an populositas (eorum) sine ulla summa sit*, h. e. numeris exprimi nequeat, quod in sequentibus dicit: *potest Deorum summa esse nulla, nec numerabili circumscriptione finita.* [O.]

pag. 123 post lin. 8 inferre haec:

Devotas mentes i. q. pias, religiosas. Ita Lactantius Lib. VII.: Hunc sequamur omnes, hunc audiamus, huic devotissime pareamus. et Juvencus Hist. Evangel. Lib. I. vs. 407:

Ut justus caeli Dominum devotus adoret.

ubi Koenig. pag. 80. ed. Reusch. nostrum locum citans observat, *devotus* pro *pious* vocem esse latinitatis ecclesiasticae. [O.]

pag. 124 post lin. 29 inferre notam:

Tom. II.

Gg

verborum luculentias] i. e. *verborum lumina, nitores, splendores*, ut explicat Gesnerus in Thesaurō, qui nostrum locum adducens hanc vocem citat tanquam ἀπαξ λεγόμενον. [O.]

ibid. lin. 37 post v. — cum Cicerone, Romanorum eloquentissimo. [O.] — adde — Sic *infantia* proprio sensu legimus etiam ap. Cornel. Frontonem Lib. I. de Orationibus Opp. pag. 225. ed. Ang. Maji: *Tum si eligendum sit, longe longeque eloquentiam infantiae praefero.* [O.]

pag. 127 post lin. 52 inferere notam sequentem:

Cupiditatibus rabidis ire in mutuas complexiones etc. etc.] Apposite Ruhnkenius in Epist. Crit. I. pag. 156. ed. Hymn. Homericis in Cerer. noviss. cum his verbis comparat simillimum locum Apuleji Met. II. p. 26.: *Usque ducti lassis animis et marcidis artibus defatigati simul umbo corruimus, inter mutuos amplexus animas anhelantes.* [O.]

pag. 129 lin. 30 post v. — VII. Cap. XXV. [O.] — adde — Conf. Gisp. Gaper in Apotheosi Homeri pag. 255.

pag. 130 lin. 16 insilui. lege insilui.

pag. 131 post lin. 34 inferere notam sequentem:

literarum illarum nubes atque involuera relaxare] Similiter Claudian. Mamertus de statu animae Lib. II. Cap. XII.: *Sed in hoc opaco rerum caligantium nubilo ex adytis supercoelestium doctrinarum consulta repetamus.* ubi vid. Gasp. Barth. in Glossario. [O.]

pag. 134 post lin. 2 inferere notam sequentem:

cum arteriis spiritalibus conjugatas] Lucem his verbis affundit Agellius Noct. Att. Lib. XVIII. Cap. X.: *Vena est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγείον medici vocant, mixti confusique cum spiritu naturali, in quo plus sanguinis est, minus spiritus: arteria est conceptaculum spiritus naturalis mixti confusique cum sanguine, in quo plus spiritus est, minus sanguinis.* et brevius Pollux Onom. Lib. II. §. 216 (Hemsterh.): ἡ καρδία κόλπου εἶχουσα αἱματός τε καὶ πνεύματος, ὧν τὸ μὲν ἐκπέμπει δι' ἀρτηριῶν, τὸ δὲ ἀναπέμπει διὰ φλεβῶν. Confer, qui arteriarum naturam egregie illustrat, magnum Hippocratem in Libro de Corde Tom. I. pag. 269. ed. Foëni Genev. et Gorraeum in Definit. Med. v. Ἀρτηρία. [O.]

pag. 135 post lin. 8 inferere notam sequentem:

naevios] a *naevus*, i. e. genuina corporis macula, *Muttermahl, Mutterflecken.* Cicero de Nat. Deor. Lib. I. Cap. 28.: *At est corpori macula naevus, illi tamen hoc lumen videbatur.* et Solinus Cap. V.: *Interdum enim ad genus spectant (causae similitudinum) et per sobolem in familiam transitus faciunt, sicut plerique parvuli*

modo naevos, modo cicatrices, modo qualescunque originis suae notas ferunt. Conf. Plinius Hist. Nat. Lib. VII. Cap. XI. Aristoteles Hist. Anim. Lib. VII. Cap. VI.: Καὶ ὅλως τὰ παρὰ Φύσιν εἰοικότες πολλάκις, καὶ σημεῖα ἔχοντες συγγενῆ καὶ οὐλας Glossae: *Naevi, ἀκροχορδόνες.* item: *Naevus, Φακὸς προσώπου.* Alii: *Naevus, ὑπερσάρκωσις.* [*Meurf. in Append. et Salmaf. Exercitt. Plin. pag. 28.*]

pag. 156 post lin. 30 infere notulam:

[*sylvescentium crinium*] Quemadmodum sylvae τριχοφυεῖν dicuntur veteribus, sic versa vice crines sylvescere. Vid. F. Lindenbrog. ad Catalect. Virgil. pag. 324. [*O.*]

pag. 139 lin. 9 post v. — *clunino cum pecore.* [*O.*] — adde — Conf. Savaro ad Sidon. Lib. I. Epist. I. pag. 4.

pag. 144 lin. 2 *via. leg. via.* [*Herald.*]

— — — 40 post v. [*Etmenh. et O.*] — add. — Conf. Rittershus. ad Salvian. p. 69. ed. Brem.

pag. 145 lin. 3 — 7 Servius ad Aen. VI. vs. 776.: *Castrum Inui* etc. etc. — Delenda haec verba bis posita.

pag. 147 lin. 30 post v. genere neutro. [*O.*] — adde — Conf. Gorraei Definit. Med. v. *Κήρωμα.*

pag. 154 lin. 7 post v. — *Logicorum praecepta.* [*O.*] — adde — Equidem cum Stewechio v. *rebus exprungendum* puto, tanquam glossema librarii, ut sensus sit: *alius aliud de iisdem dicitis*, scil. *Diis.* [*O.*]

pag. 160 post lin. 23 adde sequentia:

Gisb. Cuperus in Apotheosi Homerī pag. 173 leg. censet: *nulla Victoria*, haec asserens: „Minervam Victoriā Νίκην dictam „testatur Phurnutus vel Cornutus de Nat. Deor. Cap. 20. (pag. „187. ed. Gal.): Ἀλακιομενηίδα δὲ αὐτὴν καλοῦσι καὶ ἀγελήδα, „τὸ μὲν ἀπὸ τοῦ ἀλακίειν παράγοντες· (ἰκανὴ γὰρ ἐστὶν ἐπαμύνειν „καὶ προσβοηθεῖν, ἔξ οὗ καὶ Νίκη προσαγορεύεται) τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ „ἀγειν αὐτὴν τοὺς λαούς. et paullo inferius pag. 189.: πτερωτὴ „παρεισάγεται διὰ τὸ ὀξύρροπον καὶ ἀμετάβολον τῶν πράξεων. Quin „et Athenis in arce Ἀθηναῶν τῆς Νίκης simulacrum fuisse alis aureis „ornatum, ex Aristophonte Pythagorisia, Aristophane et kustathio „probat Meurfius Lib. I. Lectt. Att. Cap. 20. Nonnus Lib. XXVII. „eam vocat ἀρηγόνα Σηλυν Ἀθήνην, Νίκην ἣν καλέουσι: illiusque „meminit etiam Euripides (Ion. vs. 1528.):

„Μὰ τὴν παρασπίζουσαν ἄρμασίν ποτε

„Νίκην Ἀθηναῶν Ζηυὶ γηγενεῖς ἔπι.

„(vide ibid. vs. 457. *O.*) Utque Minerva Jovis capite prognata, „ita etiam Victoria, docente Philone Judaeo (de Mundi Opif): „Μόνος δὲ, ὡς ἔφη, ὁ ἐπὶ αὐτῆς γεννητὸν πέφουκεν οὕτε γενναῖοςθαι, δι’

„ἦν αἰτίαν οἱ μὲν ἄλλοι Φιλόσοφοι τὸν ἀριστὸν τοῦτον ἐξομοιοῦσι
 „τῇ ἀμήτορι Νίκη καὶ παρθένω, ἦν ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἀνα-
 „φῆναι λόγος ἔχει.“ Haec Cuperus. [O.]

pag. 162 lin. 35 post v. — ad Varron. pag. 31. ed. Dordr.
 [O.] — adde — Sainte-Croix in Recherches sur les Mysteres du
 Paganisme pag. 523. derivat a *Cerus*, quo nomine creatorem signi-
 ficabant veteres Etrusci (*Cerus mannus intelligitur creator bonus*
 Festus Lib. XI. p. 237. Isidor. Orig. Lib. VIII. C. X.), des Bros-
 ses a nomine Aegyptio vel Hebraico Erets, עֶרֶץ, terra. Conf. quae
 de Latini nominis Cereris et Graeci Δηρῆς etymo doctissimo dispu-
 tat N. Ignarra Emendatt. in Homeri Hymn. in Cerer. in Ruhn-
 kenii illius Hymni editione novissima pag. 493 et seqq. [O.]

pag. 165 post lin. 22 infere notulam:

triviali germanitate] i. e. *triplici germanitate*. Alludit
 scil. Arnobius ad nomen Dianae Triviae. [O.]

pag. 166 post lin. 10 adde notulam:

consultum] i. q. *prudens*. Nihil amplius. [O.]

pag. 168 lin. ult. *quid scit. leg. quid sit.*

pag. 173 post lin. 39 infere notam:

vulgaritas] i. q. *vulgus*. Vocabulum Arnobio proprium,
 ut observat Gesnerus in Thesauro. Sic infra *popularis vulgaritas*.
 [O.]

pag. 178 lin. 39 Msi lectio, merito — lege: Msi lectio pro eo
 quod antea edebatur *Indigotes Samothracios*, merito.

pag. 181. lin. 2 adde — Conf. Savaro ad Sidon. Carm. VII.
 pag. 82.

pag. 182 post lin. 14 infere notulam:

aures habeant structas] i. q. *obstructas*, cujus significationis
 aliud mihi exemplum non succurrit. Annon legendum *furdas*? [O.]

ibid. lin. 30. pag. 2610. [O.] lege: pag. 2610. Conf. ejusd.
 Glossarium in Claudian. Mamert. de statu animae. [O.]

L I B. I V.

pag. 192. lin. 13 — post v. — *diem, postica ad occasum* — adde —
 Paulo aliter Festus: *Posticum ostium dicitur in posteriore parte aedii.*
Ceterum antiqui etiam vicinum habitantem ad posteriorem partem
aedii sic appellarunt: denique et quae ante nos sunt, antica, et
quae post nos sunt, postica dicuntur, et dextram anticam et sini-
stram posticam dicimus. Sic etiam ca coeli pars, quae sole illustra-
tur ad meridiem, antica utique nominatur, quae ad septentrionem
est, postica: rursumque dividuntur in duas partes, orientem et occi-

dentem. Vide ibi intpp. et imprimis, qui de h. v. multus est, J. Fr. Gronov. in Lectt. Plaut. pag. 332. [O.]

pag. 199 post lin. 20 inferere notam sequentem:

[*quis Montium montium?*] Montium magna olim veneratio, inque iis exstructae arae et templa, ut fatis superque ex historia tam sacra quam profana patet, plerisque numinibus fuerunt. Indi apud Philostratum (de Vit. Apollon. Lib. I. Cap. II.) Caucasum *Θεῶν οἶκον* vocant. Persae apud Herodotum (Lib. I. Cap. 151.) ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα τῶν οὐρέων ἀναβαίνοντες Jovi hostias immolant. *Montius*, qui montibus praesest deus, apud Arnobium occurrit. Mater Galerii Maximiani *deorum montium cultrix* et *mulier admodum superstitiosa* Lactantio dicitur in Libro de Mortibus Persecutorum Cap. XI. DII MONTENSES in Inscriptione ap. Gruter. pag. XXI. celebrantur, qua, quia Romae inventa, videntur significari dii, qui septem montibus praesidebant, quorumque in honorem institutum forte est sacrum *septimontium*, quod celebrabatur a *montanis*, i. e. qui montes inhabitabant, non autem a toto populo, uti apud Varronem (Lib. V. de Ling. Lat.) videre licet, quoque in septem locis, teste Festo, faciebant sacrificium diis, ut opinor, praesidibus montium. [Gisb. Cuper in Apotheosi Homeri pag. 15.] Plura avert Jo. Columbus ad Lactant. de Mort. Persecut. pag. 284 seqq. ed. Bauldrii et Bernart. ad Stat. Thebaid. I. pag. 4 ed. Crucaei. [O.]

pag. 201 lin. 24. *Haec sunt etc.* [O.]—lege — *Haec sunt etc.* Malim: *quae sunt.* [O.]

pag. 204 post lin. 9 inferere:

[*significantias*] Vide supra ad Cap. III. hujus libri notam Elmenhorstii. [O.]

pag. 207 lin. 14 — *Aufum sum. I. Aufus sum.*

pag. 209 lin. 11 *quem Rhodi peperit heroicis temporibus Acantho*] Delenda annotatio nostra ad haec verba. Nam sanissimam esse lectionem vulgatam, *quem Rhodi peperit Acantho*, demonstrat Ciceronis locus de Nat. Deor. III. 21. *Quartus Sol is, quem heroicis temporibus Acantho Rhodi peperisse dicitur, avum Ialyfi, Camiri et Lindi.* in quo autem exscribendo falsus est Arnobius Solem illum patrem Ialyfi commemorans, non avum. Conf. Jo. Meurs. in Rhodo Lib. I. Cap. IV. pag. 10 et seq. [O.]

pag. 216 post lin. 22 inferere notam sequentem:

[*cervicibus tantis erit*] i. e. *tam fortis, audax, impudens.* Phrasis Ciceroniana in Verr. III. Cap. 59.: *Qui erunt tantis cervicibus recuperatores, qui audeant in provincia, cum praetor adsit, non solum contra voluntatem ejus, sed etiam contra fortunas judicare? quem locum procul dubio imitatus*

est Arnobius nosfer. Est scil., ut bene ibi Hotomannus observat, metaphora sumpta a bubus, quorum ii valentissimi judicantur, qui cervicibus sunt durissimis. [O.]

pag. 236 lin. 22 post v. *philosophus* infere sequentia — (Verba Clementis sunt p. 19 Sylb.: Ἡρακλέα οὖν καὶ αὐτὸς Ὁμηροῦ θνητὸν οἶδεν ἀνθρώπων. Ἰερώνυμος δὲ ὁ Φιλόσοφος καὶ τὴν σχέσιν αὐτοῦ ὑφηγεῖται τοῦ σώματος, μικρὸν, Φριζότριχα, ῥωστικόν. Δικαίαιρχος δὲ σχιζίαν, νερωδῆ, μέλανα, γρυπὸν, ἑποχαροπὸν, τετανότριχα. αὐτὸς οὖν Ἡρακλῆς δύο πρὸς τοῖς πευτήκοντα ἔτη βεβιωκὸς κατέστρεψε τὸν βίον διὰ τῆς ἐν Οἰτῇ πυρᾶς κειηδευμένος. [O.]

pag. 238 lin. 14 post v. — pag. 79. Vol. II. ed. Jäger. [O.] — adde — Calliodor. Psalm. 31. *frenum enim a fero retinendo dictum est, ferum quippe antiqui caballum dixerunt.* Hinc Centauri dicti *Semiferi*, i. e. *Semiequi*. Conf., qui plura exempla attulit, Savaro ad Sidon. Carm. XI. pag. 135. [O.]

pag. 240 lin. 4 post v. *διαφθεύρας μιᾶ.* [O.] — adde — Conf. Fronto Ducaeus ad Tatian. Orat. in Graec. p. 78 ed. Worth.

pag. 244 lin. 9 post v. commemorat. [O.] — adde — Ego tamen etiam arbitror, Arnobium *Phaëthontem* scripsisse, atque eadem apud Clementem, quae nos nunc legimus, sua aetate legisse. Erravitne vir optimus rerumque antiquarum scientissimus in his Dearum amoribus enarrandis? Sic equidem existimo; neque adeo emendandum, sed ob errores, nostra saltem aetate nullius momenti, excusandum potius. *Phaëthontem* itaque dixisse videtur, quem *Phuona* dicere debuerat. [*Valckenaer ad Callimachi Eleg. Fragm. p. 119.*]

pag. 245 lin. 31 post v. — Amst. [O.] — adde:

Delenda omnino prima verba annotationis nostrae. — Atqui meminit Clemens Leonis illius in Stromat. Lib. I. p. 322. (Sylb.): Δέων δὲ, ὃ τὰ περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον θεῶν πραγματευσάμενος, τὴν Ἰσιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Δήμητρα καλεῖσθαι φησιν. nec non Tatianus Orat. in Graec. Cap. 44.: Λέοντος κεντημένοι τὰ ὑπομνήματα πρὸς τοὺς ἀφ' ἡμῶν ἐλέγχους δυσχεραίνεται. Is itaque Leo, quem Pelaeum fuisse ex uno Arnobio discimus, scripsit *Αἰγυπτιακὰ* sive librum de Diis Aegyptiis, in quibus ea videtur tradidisse, quae gentilium superstitionem falsamque de Diis suis religionem redarguerint. Conf., qui de hoc Leone aliisque hujus nominis, Alabandensi et Byzantio, multus est, W. Worth. ad Tatian. l. l. pag. 96. [O.]

pag. 249 lin. 6 post v. *deorum habitū.* [O.] — adde haec:

At optime restituit locum luxatum et male habitum Theod. Marcilius ad Horat. Lib. I. Od. XXI. legens: *deerrorit, aut se rursus in solennibus ludis curricula quo divinis ludius constitit, aut*

tibicen repente conticuit: aut si patrinus ille qui vocitatur puer omisit per ignorantiam locum, aut tensam tenere non potuit, commissum omnes statim in religiones clamatis sacras etc. [O.]

pag. 250 lin. 30 post v. — vitiarent. [O.] — adde sequentia:

Peccant, qui terram hic quoque aggerunt et legunt: *aut tensam aut terram tenere non potuit.* Bene Tullius ex eoque Arnobius *tensam et lorum junxere. lorum enim omittere*, scil. tensae, idem plane est quam *tensam tenere non posse*. Qui tensam deducebat, eam loro tenebat, sive tensae lorum tenebat (quod liquet ex Afconii loco supra allato). Varias erant tensae. Prima [omnium Jovis erat: hanc Imperator ipse deducere solens, ut ap. Sueton. August. Cap. XLIII. Vespasian. Cap. V. In republica vetere Consulibus haec partes, ut Juvenal. Sat. X. Tertullian. C. XIII. de Corona Milit. Ceteras et Deorum et heroum tensas deduxere pueri patrimi et matrimi. Horum aliquis si lorum tensae non tenuisset, sive lorum tensae omisisset, ludi Circenses illi rite facti non erant, idque erratum expiari, ludosque instaurari opus erat. [Theod. Marcol. ad Horat. I. Od. XXI. pag. 26.]

pag. 251 lin. 9 — quae recte dicuntur — leg. — quae, nisi modum excedant, recte dicuntur.

ibid. lin. 20 post v. ἐρεσιζουσαν. [O.] — adde — Graeci vocabant ἐνδόσιμον. Conf., qui de h. v. multus est, Rittersshuf. ad Salvian. de Gubern. Dei I. pag. 8 ed. Bremens. [O.]

pag. 254 post lin. 11 infere notam sequentem:

Cap. XXXV. — *quid histriones*] Simillimus locus Tertulliani in Apologet. Cap. XV.: *Sed et histrionum literae omnem foeditatem eorum designant. Luget Sol filium jactatum de coelo, laetantibus vobis, et Cybele pastorem suspirat fastidiosum, non erubescantibus vobis. Et sustinetis Jovis elogia cantari, et Junonem, Venerem, Minervam a pastore judicari.* [Elmenh.]

ibid. post lin. 35 infere notam sequentem:

Diis proximi atque augustissimi reges] Regum nomine appellabantur his temporibus Imperatores Romani eorumque filii. Tertullianus de Spectac. Cap. XXX.: *Tot spectans reges, qui in coelum recepti nuntiabantur, consecratos* (intell. Imperatores Divis adscriptos). et Lactantius de Mortib. Persecut. Cap. XIX. de Diocletiano: *Tum descenditur, et rheda per civitatem veteranus rex foras exportatur in patriamque dimittitur.* Conf., qui ea de re multus est, Ez. Spanhem. De Praestant. et Usu Numismat. Dissertat. XII. Tom. II. pag. 399 ed. Amst. [O.]

L I B. V.

pag. 264 lin. 6 post v. — Cap. II. [O.] — adde — *Επίσταυ* h. l. *moderaminis temperamentum mediocritas inter nimiam narrationis prolixitatem et brevitatem.* [O.]

pag. 274 lin. 13 et Gesnerus in Thesauro. C. Barthius — leg. — et Gesnerus in Thesauro et inprimis Valckenaer. *ὁ πάνυ* ad Callimach. Eleg. Fragm. pag. 102. C. Barthius etc.

pag. 275 lin. 13 post v. *ἐκκείμενον.* [O.] — adde — *Νίζαιαν* vocant Nonnus Dionys. Lib. XV. p. 422 ed. Hanov. et Memnon in Excerptis Cap. XLI. aliam traditionem sequentes, nimirum Sangarii filiam gravidam factam non e genitalibus Acedstis a Baccho exclusis, sed ebriam factam vitiatamque ab ipso Baccho. Vide Notas nostras ad Memnon. p. 241. [O.]

pag. 288 post lin. 32 infere notam sequentem :

aut mortalium saltem in numero computaverit] Sic Editio princeps, rectissime; nam paullo post quaerit Arnobius : *Si enim nostrae sortis et conditionis habebatur humanae (Acedstis), cur terrorem tantum numinibus inferebat?* Quare non audiendi, qui corrigere volunt *immortalium.* [O.]

pag. 289. lin. 20. post v. *ἑσιᾶς.* [Elmenh.] — adde — Conf., qui de hoc vocabulo multus est, Ez. Spanhem. de Praestant. et Ufu Numism. Dissert. VI. Tom. I. pag. 315 et seq. et intpp. ad Alciphron. I. Epist. II. pag. 20 et seq. ed. Wagner. Hinc enata vox *Balluster*, qua nos Helveti insignimus eundem mali Punici florem in hortis educatum. [O.]

pag. 290 lin. ult. post v. *ridiculum.* [O.] — adde — Conf. Worth. ad Tatian. Orat. in Graec. pag. 63. [O.]

pag. 294 post lin. 21 infere notulam :

comparationem] Forte legendum *comprobationem.* [Canter.]

pag. 305 lin. 36 — quaerere hodie serum est. Pro *turbines* — lege — quaerere hodie serum est. De speculo Bacchi (sive Solis) mystico vid. doctiss. Creuzer. in Commentat. I. de causis rerum Bacchicarum pag. 59 et seq. Pro *turbines* —.

pag. 306 lin. 26 post v. Boettiger V. Cl. in Sabina pag. 219. — infere haec — et omnino sub allegorica *horti* et *pomi* notione luisse antiquos, ubi quid subturpe intellectum vellent, ostendit N. Ignarra ad Homer. Hymn. in Cerer. vs. 372 pag. 501 ed. Ruhnkennii noviss.

ibid. post lin. ult. adde notam sequentem :

strictim] i. e. breviter, celeriter, cursim, summam rerum eutem quasi ac superficiem stringendo. Sic Cicero ad Attic. II. 1.: *quem (librum) tu Corcyrae strictim attigisti.* ubi vide Mauut. et

Ernesti in Clavi, et Sallust. Catil. Cap. 4.: *statui res gestas populi Romani strictim* (ita enim nonnulli Codices habent *pro carptim*), *ut quaeque memoria digna videbantur, perscribere.* [O.]

pag. 307 post lin. 28 adde not.:

nam genitrix haec Jovis regionis ejus ab accolis traditur] Ceres nempe, quod vel Graecum ejus nomen arguit, eadem quae Terra, *Vesta, Cybele*, unde mater etiam Jovis habita. Proclus Theol. Platon. V, 11. pag. 267. Κατ' Ὀρφέα τῷ μὲν Κρόνῳ συνουσα Ῥέα καλεῖται· τὸν δὲ Δία παράγουσα καὶ μετὰ Διὸς ἐμφαίνουσα τοὺς τε ὄλους καὶ τοὺς μερικοὺς διακόσμους τῶν θεῶν, Δημήτηρ. Conf. Ez. Spanhem. de Usu et Praef. Numism. Diff. VI. Tom. I. pag. 312. [O.]

pag. 309 lin. penult. — vet. l. l. [O.] — leg. — vet. l. l. et Ast. V. Cl. ad Theophrast. Charact. XXVII. pag. 253. [O.]

pag. 314 lin. 41 post v. Epist. I. pag. 318. [O.] — adde — Et hic ante oculos habuit Arnobius Clementis verba: καὶ τί θυμαστόν, εἰ Τυρῆνοι οἱ βάρβαροι αἰσχροῖς οὕτω τελείονται παδήμασιν, ὅπου γε Ἀθηναίοις καὶ τῇ ἄλλῃ Ἑλλάδι, αἰδοῦμαι λέγειν, αἰσχύνης ἐμπλεως ἢ περὶ τὴν Διῶ μυθολογία etc. [O.]

pag. 315 lin. ult. Cerem. leg. Cererem.

pag. 316 post lin. 4 infere notam sequentem:

bovm jugator Triptolemus] De Triptolemo locus classicus est Xenophontis Hellen. VI, 3. §. 6. ἐπεὶ λέγεται μὲν Τριπτόλεμος, ὁ ἡμέτερος πρόγονος, παὶ Δημήτηρος καὶ Κόρης ἀγῆστα ἱερά πρῶτος ξένους δεῖξαι, Ἡρακλεῖ τε, τῷ ὑμετέρῳ (Λαιεδαμονίων) ἀρχηγέτη, καὶ Διοσκούροιν, τοῖν ὑμετέροιν πολίταιν, καὶ τοῦ Δημήτηρος δὲ καρποῦ εἰς πρώτην τὴν Πελοπόννησον σπέρμα δωρήσασθαι. Servius ad Georg. I, 19. *Triptolemus frumenta divisit. Quod munus ei Ceres dedit propter humanitatem patris Icari* (lege *Rhari* ex emend. Ruhnkenii ad Homer. Hymn. in Cerer. pag. 53.), *qui eam, cum Proserpinam raptam in conjugium a Plutone quaereret, in Attica suscepit hospitio.* Conf. Pausan. Att. p. 13. (Sylb.) Hygin. Fab. 227. Hesych. v. Ῥάρων. Suid. v. Ῥαριάς. [O.]

pag. 318 lin. 12. Verheyk ad Antonin. Liberal. l. c. *Cocetum* — lege — Verheyk ad Antonin. Liberal. l. c. et in primis doctissimum Creuzer. in Comment. I. de Caullis Rerum Bacchicarum pag. 50. *Cocetum* —.

pag. 323 lin. 27 post v. magistri. [*Herald.*] — adde — Apposite Murrius in Commentar. ad Tabulas Herculanenses Tom. V. Tab. VIII. nostrum locum citans symbola haec comparat cum notis illis, quibus se etiamnum internoscunt collegiorum quorundam arcanorum sodales (*Freyhäuserzeichen*). [O.]

pag. 324 lin. ult. „rex vi cepit.“ [O.] — lege — rex vi cepit. Conf. A. Turneb. Advers. XVII, 21. et Ruhnken. Epist. Crit. I. in Hymn. Homer. in Cer. pag. 203 ed. noviss. [O.]

pag. 326 lin. 4 *menticulosa*. leg. *meticulosa*.

pag. 333 post lin. 30 inferere notam sequentem:

Cap. XXXIV. — *cervae pro Iphigeniis dici*] Proverbialis locutio: *Cervae pro Iphigeniis*, vel: *Cerva pro virgine*, ἐλαφος ἀντὶ παρθένου. Achilles Tattus Amor. Lib. VI. Cap. II. κακείνος, ὡς τὸ εἶδος, ἔλαμα ἰδὼν παραδοξότατον, τῆς κατὰ τὴν ἐλαφον ἀντὶ παρθένου παροιμίας, ἐξεπλάγη καὶ ἔστη σιωπῆ. ubi vid. Bodeni. pag. 506 leg. Proverbium dictum in eos, qui vel magna spe excidentes exiguum quid referunt, vel qui criminis puri, rei tamen accusati, liberantur, vel tandem, ut h. l., quum aliud pro alio, falsum pro vero fraudulenter substituitur. Vid. Hadr. Junii Adag. Cent. VI. No. 2. Fundus est notissima fabula de Iphigenia, filia Agamemnonis, quae Aulide, cum pro salute Graecorum immolanda arae jam imposita esset a patre, raptā dicitur a Diana et in ejus locum cerva supposita. Vid. Euripid. Iphigen. in Aul. vs. 1585 seqq. Ovid. Metam. XII, 34. Hygin. Fab. 98 et 261. [O.]

pag. 335 post lin. 5 inferere notulam:

quid allegoriis obscuratis honestis id] Sine dubio legendum *inhonestis*. Nam turpes et obscenae hae fabulae, quas affert Arnobius. [O.]

ibid. post lin. 30 adde notam:

Summanus] Vide supra ad Lib. III. Cap. XLIV. et I. Fr. Gronov. in Lectt. Plaut. pag. 87. Plautus Curc. III, 46. fluxit inde verbum *summanare* pro furari, avidè rapere. [O.]

ibid. lin. 33 post v. — Th. Canterus. [O.] — adde — MS. habet *alid*, quod tueretur Meursius tanquam antiquum et Lucretianum. Vid. Doering. ad Catull. Carm. LXVI. vs. 28. Sed vix credendum, Arnobium hoc uno loco usum esse antiqua hac forma et obsoleta, quae alibi nusquam occurrit in toto hoc opere. [O.]

pag. 336 lin. 21. — Cap. VI et XVI. [O.] — leg. — Cap. VI et XVI. et Ez. Spanh. de Usu et Praef. Numism. Diff. VI. Tom. I. pag. 313. [O.]

pag. 337 lin. 1. [Salmaf. Exercitt. Plin. in Solin. pag. 607.] Heraldus — lege — [Salmaf. Exercitt. Plin. in Solin. pag. 607.] Conf. Creuzer Comment. I. de causis Rerum Bacchicarum pag. 63. Heraldus —.

pag. 338 post lin. 28 inferere notam:

cui inter sacros cultus res videmus fieri specialiter annuas nominatimque divinas] Trajectio verborum familiaris Arnobio pro: *cui inter sacros cultus res divinas annuas videmus fieri*

specialiter nominatimque [h. e. ejus, Attidis, nou Solis nomine invocando). [O.]

pag. 340 lin. 3 cum illis conjungentes. Nam *garum* — lege — cum illis conjungentes. (Simile proverbium, spurcum quidem ac turpiusculum, etiamnum in usu est apud homines plebejos: *D... in die Milch machen.*) Nam *garum* etc.

L I B. V I.

pag. 342 post lin. 13 adde notam sequentem:

quod neque aedes sacras etc.] Sic ap. Minucium Fel. Cap. X. quaerit Caecilius: *Cur Christiani nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra?* ubi vid. intpp. Conf. infra ad Cap. III. hujus libri notam Heraldii. [O.]

pag. 357 lin. 6 post v. ed. Oberlin. [O.] — adde — Conf. imprimis Jo. Selden. Commentar. in Marmora Arundel. pag. 176 seq.

pag. 353 post lin. 20 infere notam sequentem:

teretem esse solem] *teretem* proprio sensu, i. e. globi ad instar undique sui similem, aequabilem, laevem, perpolitum, *von allen Seiten gleich abgerundet*. Sic Horatius in loco notissimo II. Serm. VII, 86. de sapiente:

— — *et in se ipso totus, teres atque rotundus.*

ubi vid. Lambin. et Heindorf. V. Cl. [O.]

pag. 366 lin. 20 post v. — legunt *et facie sola*. [O.] — adde — Conf. W. Worth. ad Tatiani l. l.

pag. 368 lin. 14. pag. 282 sqq. [O.] lege: pag. 282 sqq. et de lapidum apud antiquos adoratione doctissime disputantem Gish. Cuper. ad Lactant. de Mortib. Persecut. Tom. II. pag. 154. ed. Bauldri. [O.]

pag. 369 post lin. 22 infere notam sequentem:

ante usum disciplinamque fictorum] *fictorum* a *fictor*, *is*, i. e. statuarius, signifex, ut infra appellat Arnobius, Graece *πλάστης*. Cicero de Nat. Deor. II. Cap. 29.: *Reliquos deos ea facie nominimus, qua pictores fictoresque voluerunt*. [O.]

pag. 370 lin. 3. 4.

quae cuilibet tristi possent esse derisui] Dele annotatiunculam nostram ad haec verba, quam incuria sudit. *cuilibet tristi* i. e. *gravi, severo, austero*, scil. homini, vel philosopho, *ein finstler Sauertopf*, quales erant v. c. Heraclitus et Cato. Ita Lucilius ap. Non. v. *tristis*: *Tristis ac severus philosophus*. ubi vid. Doufa pag. 404 ed. Censorin. Havercamp. qui apposite citat Afranii versum ex Privigno:

Non ego te novi tristem, severum, serium. [O.]

Itaque Hammon cum cornibus jam formatur et fingitur arietinis] De Diis cornutis majorum gentium locus classicus est apud Porphyrium de Abſtinentia Lib. III. (pag. 250. ed. de Rhoer.): οὕτω δὴ οἱ Ἕλληνας τῶν μὲν τοῦ Διὸς ἀγάλματι κριοῦ προσήψαν κέρατα, ταύρου δὲ Διονύσου· τὸν δὲ Πᾶνα ἐξ ἀνθρώπου καὶ αἰγὸς συνέθεναν. De cornibus Diis fluviorum attributis res notissima. Conf. iutpp. ad Minuc. Fel. Cap. 21. et, qui de Diis illis docte fuseque disputat et Jovis Hammonis imaginem nitidissime aeri incisam repræsentat, Ez. Spanhem. de Uſu Numism. Differt. VII. pag. 389 et seq. [O.]

pag. 371 lin. 15 post v. *perficiet* [Herald.] — adde — Innuit autem Arnobius Venerem *Vulgariam*, πάνδημιον, de qua Eugraphius ad Terent. Eunuch. I. Scen. II. 5.: *Menander aperte dixit, meretrices juxta domum suam, vel in atrio solitas habere aram Veneris Vulgariae, cui quotidie sacrificarent.* Conf. Murr. ad Tab. Herculan. Tom. VI. pag. 4. Tab. XVI. [O.]

pag. 371 lin. 12 si legimus, *et* — lege — si legimus, posterior *et*.

pag. 373 post lin. ult. adde notulam:

exemplarium] i. q. exemplar. Rarior formatio, obvia tamen in Digestis. Vid. Briffon. de Verb. Signific. h. v. [O.]

pag. 374 lin. 5 post v. Male. [O.] — adde — Similem locutionem habuimus supra Lib. II.: *in quibus nihil ipsa desideraret integritas.*

pag. 376 post lin. 30 adde notam:

tebrarum excavata vertigine] *vertigo* h. l. circumactus in gyrum, *das Umdrehen*, nihil amplius. Ita Propertius Lib. III. Eleg. VII. 65.

Subtrahit haec fantem torta vertigine fluctus.

et ipse Arnobius supra Lib. I. Cap. II.: *vertigo haec mundi, ubi vid. Not.* [O.]

pag. 377 post lin. 27 infere notam:

auriculas] i. e. aures. Poeta: *Auriculas asini Mida rex habet.* et Lactantius de Mortib. Persecut. Cap. XXXVI. fin.: *Itaque confessoribus effodiebantur oculi, amputabantur manus, pedes detuncabantur, nares vel auriculae defecabantur.* ubi vid. Gisb. Cuper. p. 214. ed. Bauldr. [O.]

pag. 381 lin. 2 post v. Barthii. [O.] — adde — Jam vero praesero lectionem antiquam: *in spem tracta.* in spem scil. futuri, ut habeant quibus vescantur. Sic Horatius I. Serm. I. 35.:

*Parvula, nam exemplo est, magni formica laboris
Ore trahit quodcumque potest, atque addit acervo,
Quem sinit haud ignara ac non incauta futuri.* [O.]

pag. 385 lin. 12 post v. Tom. VI. pag. 391. [O.] — adde —
Clangere vocem anserum appellat Columella. Graeci *χηρίζειν*. De
custodia anserum sic Aelianus Hist. Animal. Lib. XII. Cap. 33.:
*Φυλάττειν δὲ ἄρα χηρῶν κύνες ἀχρεϊότεροι, καὶ τοῦτο κατεφώρασαν
Ῥωμαῖοι.* Vide Goufal. de Salas ad Petron. pag. 424 et seqq. [O.]

pag. 388 post lin. 16 infere notulam:

obscurat] i. e. in obscuro relinquit, omittit. Nil am-
plius. [O.]

pag. 390 lin. 10 Erasmirato — leg. Hierostrato.

pag. 391 lin. 7 post v. ed. Patavin. [O.] — adde — Sic et scri-
pulos horarum dicit Cornel. Fronto Epist. ad Marc. Caes. II, 1.
pag. 69. ed. Ang. Maji: *In singulis scripulis horarum frigidius aut
tepidius aut horridius sit.*

pag. 395 post lin. 21 infere notam sequentem:

aut Fortuna cum cornu etc.] Vide de cornu pomifero
Fortunae attributo doctissime disputantem Ez. Spanhem. de Praest.
et Usu Numism. Dissert. XIII. Tom. II. pag. 536 et seqq. [O.]

pag. 396 — 17 enissima — leg. — lenissima.

pag. 396 lin. 22 quas *grimacias* vulgo dicimus — lege — quas
grimacias (*Fratzengefichter*. O.) vulgo dicimus.

pag. 397 post lin. 6 infere notas sequentes:

appellare nos Atheos] Ad sacrificia scilicet coacti sunt
Christiani, quia nullum evidentius signum erat Deos colendi; unde
et PIETAS in nummis cernitur cum instrumentis sacrificio adhiberi
solitis, quod quia facere recusabant, *atheï* audiebant. [*Gisb. Cu-
per. ad Lactant. de Mortib. Persecut. Cap. X. pag. 152. ed.
Bauldri.*]

poenas etiam capitis irrogare] *poenas*, supplicia, bellum,
arma, manus, vim, mortem etc. *irrogare* pro *inferre* latinitatis
esse ecclesiasticae, docent I. Fr. Gronov. Monobibl. in Script. Ec-
cles. Cap. I. pag. 15. et P. Bauldri ad Lactant. de Mortib. Persecut.
Cap. I. pag. 13. [O.]

L I B. V I I.

pag. 401 post lin. 18 infere notam sequentem:

*quod humanitatis jure deposito naturalis inivitii consortia
ruperimus*] Philosophice admodum haec ab Arnobio dicta sunt.
Quoniam enim nulla proprie juris communio hominibus cum ani-
mantibus brutis, non dicit simpliciter Arnobius *jure rupto* aut quid

simile, sed *humanitatis jure deposito*. Humanitatis jure scil. quia homo, natura mite animal, a ceteris animantibus abstinere debuisset videtur, quae Pythagoreorum et aliorum postea nonnullorum sententia fuit. Hanc humanitatem Graeci appellant *χρηστότητα*: fatentur enim, nulla juris communione homines cum brutis sociari, sed esse ajunt quandam *χρηστότητα*, quae adversus infirmitate ista animalia justitiae loco est. Plutarchus in Catone majore, ubi censorium illum senem reprehendit, quod servos debiles atque aetate confectos vendendos censeret: καί τοι, inquit, τήν χρηστότητα τῆς δικαιοσύνης πλατύτερον τόπον δρῶμεν ἐπιλαμβάνουσιν, νόμῳ μὲν γὰρ καὶ τῷ δικαίῳ πρὸς ἀνθρώπους μόνον χρῆσθαι πεφύκαμεν· πρὸς εὐεργεσίας δὲ καὶ χάριτας ἔστιν ἕτε καὶ μέχρις ἀλόγων ζώων. Vide sis quae sequuntur ibidem. [Herald.]

pag. 402 post lin. 34 adde notam:

habeatque pro vulnere] i. e. *pro offensione, injuria gravissima*. Sic Eutropius Lib. X. Cap. XVI.: *suerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriae ejus inferrent*. Vide, qui de hac locutione multus est, C. Barth. ad Claudian. Mamert. de litatu animae pag. 302 seq. Possis etiam interpretari: *habeatque pro scelere, delicto*, quo sensu *vulnus* passim occurrit apud Scriptores Ecclesiasticos, v. c. Juven. Hist. Evangel. IV. 114.:

*Haec inter si quis protectum a vulnere pectus
Ad finem servare queat, sublinia lucis
Aeternis vitae fertis redimitus abibit.*

et ibid. II. 434 seq.:

— — — — *Non septem crimina tantum,*

Sed decuplata super donentur vulnera fratri.

ubi vid. Omeis. p. 305. ed. Reusch. [O.]

pag. 405 post lin. 17 infere notam:

et unde illis notum est etc. etc.] Veteres philosophos, Stoicos imprimis, statuisse, rationem et orationem imperfecte animalibus cum homine esse communes pluribus, docet Abr. Willel. ad Galen. Protrept. ad Artes Cap. I. pag. 60 seq. [O.]

pag. 406 post lin. 16 adde notam.

patrimonii ab ingentibus evolutos] *evolutos* i. e. *dejectos, deturbatos*. Sic Tacitus Annal. XIII. 15.: *ille constanter exorsus est carmen, quo evolutum eum sede patria rebusque summi significabatur*. et Seneca Epist. 75.: *occurrent acti in exilium et bonis evoluti*. [O.]

pag. 413 et in Lexico Rust. et prae — leg. et in Lexico Rust. Af. ad Theophrast. Charact. X. p. 115. et prae —.

pag. 424 lin. 12 post v. alibi frustra quaerit — adde — Gesnerus in Thesaur. derivat a *findo, ere*, quod e fassis carnibus fierent.

pag. 425 lin. 29. Conf. intpp. ad Fest. v. *Impensa*. [O.] —
leg. Conf. intpp. ad Fest. v. *Impensa*. Theodorus autem Marcilius ad
Horat. I. Epist. XIX. interpretatur *condimentum ciborum* pag. 135. [O.]

ibid. post lin. 51 infere notam:

averfionibus stomachorum laborant] Similiter Petronius
Cap. CXLi.: *Neque enim ulla caro per se plucet, sed arte quadam
corrumpitur, et stomacho conciliatur averfo.* ubi vid. Goufal. de Sal.
pag. 249. ed. Burmann. Averfionem illam stomachi ἀπεψίαν vocat
Galenus de Composit. Med. Lib. VIII. Cap. III. [O.]

pag. 441 lin. 15 post v. [Herald.] — adde — Conf. Rittershuf.
ad Salvian. de Gubern. Dei Lib. VI. §. 193. pag. 58. ed. Bremenf.
[O.]

pag. 442 lin. 14 post v. *mit mächtigen Fersen stampfen* — adde
— potius: *mit gewaltigen Händen klatschen*, loquitur enim Arno-
bius de plaudentium strepitu. [O.]

ibid. lin. ult. post v. *lumborum crispitudine fluctarent* —
adde — Talis saltatricis imaginem vide sis in Tabulis Herculanen-
sibus Tom. IV. Tab. XXVI. ubi Murrius observat, obfcoenam hanc
saltationem Graecis dictam fuisse ἀπόκλιον. [O.]

pag. 448 post lin. 24 infere notam sequentem:

gravitatis et ponderis] *pondus* i. q. *gravitas*, auctoritas,
Graece τὸ βάρος, βαρύτης, ἔγκος. Ita Sil. Ital. vs. 428 seq.

— — — *frontique coma squalente sedebat*
Terribilis decor, atque animi venerabile pondus.

et VIII. vs. 609.:

Laeta viro gravitas, ac mentis amabile pondus.

Sic etiam Trebellius Pollio in XXX tyrannis Cap. V.: *Sed privata
virtute clari, non nobilitatis pondere rixerunt.* ubi vide Salmaf., qui
de h. v. multus est, in Script. Hist. August. Tom. II. pag. 263. ed.
Hack. Hinc pro superbia, arrogantia cum fastidio juncta, usurpavit
Annumianus Marcell. Lib. XXVII. Cap. IX.: *horum flatus et pon-
dera inventores juris antiqui mollientes etiam insontes quosdam ali-
quoties supplicii aboleri consuere lethalibus.* ubi vid. Wagner.
Tom. III. pag. 198. [O.]

COLLECTANEA
 VARIARUM LECTIIONUM
 IN ARNOBIUM,

QUARUM MENTIO NON FACTA EST IN ANNOTATIONI-
 BUS NOSTRIS.

Textus nostrae edit.

LIB. I.

pag.	lin.	
3	13	<i>a litibus</i>] MS. <i>ab litibus</i> .
4	3	<i>impii nos magis</i>] Fulv. <i>impii magis nos</i> .
—	20	<i>in ortus fieri</i>] Ita Sab. Fulv. <i>i. o. ferri</i> .
5	32	<i>gens nosira</i>] MS. <i>genus nostrum</i> . Male.
—	—	<i>postquam</i>] Fulv. <i>priusquam</i> .
6	19	<i>compositum</i>] Fulv. <i>positum</i> .
—	31	<i>affecta sit</i>] Fulv. <i>afflicta sit</i> .
8	6	<i>de parte</i>] Ita Sab. Alii <i>ex parte</i> .
—	15	<i>Quod si</i>] Ita Fulv. Sab. <i>Quid si</i> .
—	29	<i>disceptatio</i>] MS. <i>disceptatione</i> . Male Fulv. <i>disputatio</i> .
10	9	<i>non nostris</i>] MS. <i>inferit sunt</i> , quod Arnobianum est. [Meurf.]
—	29	<i>et quia perferre</i>] MS. <i>et quia perferro, sustinere</i> . Bene.
11	28	<i>omnino</i>] MS. <i>omnia non</i> . Male.
—	31	<i>Atqui non</i>] MS. <i>Atquin</i> , quod retinendum censeo et tol- lendas interrogationis notas in omni ista periodo. [Meurf.]

- pag. lin.
- 12 4 *usus posceret*] MS. *usus ut posceret*.
- 13 13 *adversus spes bonas*] MS. *in adversas etc.* Fulv. *nec adversas res bonas*. Alii: *nec adversas spes bonas m. o. obfcaenitate traduco*.
- 35 *et fervefcere*] Ita Sab. recte. Fulv. *effervefcere*.
- 14 1 *exiftimacione*] Fulv. *aeflimacione*.
- 27 *experianturque*] Fulv. *expedianturque*.
- 30 *confumere*] abest in MS.
- 31 *mortalium*] Ita Fulv. Sab. *mortalia*. Male.
- 32 *emittant*] Fulv. *mittant*.
- 15 6 *unum rorem*] Fulv. *ullum rorem*.
- 9 *olearum*] Fulv. *oleorum vel olivi*.
- 10 *sub ipfis potum labris*] Sab. *sub ipfius potu labris*. Vitiolae.
- 16 19 *affingere*] Sab. *affigere*. Male.
- 17 15 *in vatibus?* Trophonius *nos impios Dodonaeus aut Jupiter nominat*] Fulv. *in ritibus profanos nos aut impios Dodonaeus Jupiter nominat*.
- 30 *iftos*] MS. *ifli*. Bene. [*Meurf.*]
- 16 17 *Meliorisne sunt caufae*] Fulv. *Meliorine sunt caufa*.
- 19 7 *fortiti effe sentiunt*] Fulv. *fortitos effe fe sentiunt*.
- 33 *missi vel lapsi*] MS. *missae vel lapsae*. Male.
- 20 28 *rationibus*] MS. *nationibus*. Male.
- 21 5 *corporalis*] Fulv. *corporis*.
- 23 *hoc tempore*] MS. *hoc temporis*. Bene. Graeca phrasis. [*Meurf.*]
- 23 24 *Fauna*] MS. *Fenta*. Inepte.
- 24 2 *Tyndaridae Castores*] MS. et Sab. corruptissime: *Tunc dari dii Castores*.
- 33 *actitarint*] Quid si *ac tolerarint?* [*Wopkens in Misc. Obff. Tom. VII. pag. 200.*]
- 25 12 *Triptolemmum*] MS. *Neoptolemmum*. Male.
- 28 *materiam*] Sab. *materia*. Male.
- 26 5 *constrinxit*] Sab. *constringit*.
- 12 *traduxit*] Alii: *transduxit*.
- 25 *afficiebam*] MS. *adfaciebam*.
- 29 *dignis*] Stewech. *divis*.
- 28 14 *re certa*] Fulv. *re vera*.
- 29 33 *missam*] Fulv. *eniffam*.
- 30 9 *vitabat*] Fulv. *evitabat*.
- 10 *deflabant*] Idem Fulv. *defluebant*.
- 12 *ingenitas*] Fulv. *incognitas*. Male.
- 22 *inlutum*] Fulv. *illotum*.

pag.	lin.	
31	2	<i>certae</i>] Fulv. <i>certa</i> .
—	9	<i>imaginationibus existimarent</i>] Fulv. <i>imaginibus aestimarent</i> .
—	11	<i>eticannum</i>] Alii: <i>etiam nunc</i> .
—	15	<i>efficit</i>] Fulv. <i>facit</i> .
—	23	<i>numinis</i>] Sab. <i>nominis</i> .
32	28	<i>superinponi</i>] MS. <i>superponere</i> .
—	31	<i>etiam</i>] Ita MS. Fulv. <i>enim</i> .
—	34	<i>quae</i>] MS. <i>qua</i> .
33	20	<i>triverunt</i>] MS. <i>tribuerunt</i> . Male.
34	24	<i>recuperare</i>] MS. <i>reciperare</i> .
35	31	<i>Hofthanis</i>] MS. et Sab. <i>Zofiriani</i> .
36	28	<i>noscere</i>] MS. <i>nosse</i> .
37	23	<i>disjunctae</i>] MS. <i>diffitae</i> .
—	31	<i>animis hominibusque</i>] Sic MS. Bene. Vir doctus in Miscell. Obsl. VI. pag. 309. comparat verba Sallustii Catil. Cap. 52.: <i>qui mihi atque animo meo nullius unquam delicti gratiam fecissem</i> . [O.]
38	13	<i>intercipere</i>] MS. <i>intercipi</i> .
—	14	<i>interpolata quaedam et addita</i>] Fulv. <i>interpolata quaedam, quaedam et addita</i> .
—	19	<i>sunt</i>] MS. <i>est</i> , probante Meurfio.
—	30	<i>conscriptoribus</i>] Fulv. <i>conscriptionibus</i> . Supra: <i>si quae sunt litteris conscriptionibusque mandata</i> .
39	30	<i>admitteremus</i>] Fulv. <i>admittimus</i> .
40	8	<i>delinimenta</i>] Fulv. <i>deliniamenta</i> .
41	32	<i>est enim</i>] Fulv. <i>etenim</i> .
—	35	<i>voluit</i>] Sab. <i>noluit</i> . Male.
42	4	<i>servatis</i>] Sab. <i>servatus</i> . Male.
—	15	<i>quod nosse</i>] Sab. <i>quod non esse</i> .
—	ib.	<i>conquirereres</i>] Fulv. <i>conquiris</i> .
—	23	<i>et</i>] Fulv. <i>sed</i> .
—	25	<i>similitudini proxime</i>] MS. <i>similitudine proximo</i> . Male.
—	31	<i>eos</i>] Fulv. <i>Deos</i> .
43	1	<i>succubisset</i>] Ita Gelen. et Fulv. MS. <i>occubisset</i> .
—	2	<i>fati</i>] MS. et Sab. <i>fatis</i> .
—	8	<i>Vides enim</i>] Ita Sab. et MS. Alii: <i>Qui enim</i> .
—	23	<i>reputandum</i>] Ita Sab. Alii: <i>imputandum</i> .
45	8	<i>securioris</i>] MS. <i>securiores</i> .
—	9	<i>LXV. O ingratum etc.</i>] Haec cum iis, quae duabus aliis sequuntur paginis, Canterus transtulit ad initium Libri II. Quam transpositionem damnat Sabaei editio et MS., ut Stevetchius movet.

L I B. I I.

- pag. lin.
- 47 17 *possessioni*] Fulv. *possessioni, mancipio.*
- 50 4 *quod ab dominis*] Fulv. *quod ex dominis.*
- 13 *Numquid*] MS. et ed. Lugd. B. *An nunquid.*
- 18 *impendeant*] Fulv. *impendant.*
- 21 *praeponant*] Sab. *proponant.* Male.
- 25 *Quid ergo? vos soli etc.*] Haec ita Fulv.: *Quid ergo vos soli sapientiae atque intelligentiae vi mera nescio quid abditum videtis et conditum. Audacius quam verius.*
Vide Not.
- 51 2 *Lucilianum*] Sab. *Lucialinum.* Mendose.
- 31 *utrumne*] Ita MS.
- 52 5 *Et quid*] Stewech. *Ecquid.*
- 53 11 *auctori*] MS. *autoribus.*
- 19 *ignem minatur mundo*] Fulv. *igne minatur mundum.*
- 26 *recentiorisque*] Stewech. *recentiorisve.*
- 28 *sectarum*] Sab. *sententiarum.*
- 57 10 *occoeperit*] MS. *acceperit.* Male.
- 21 *abstineatis*] Fulv. *abstinetis.*
- 58 22 *igni fero*] Sab. *ignifero, una voce.* Male.
- 27 *sui*] Sab. *sibi.* Male.
- 59 4 *sunt sententiae*] MS. *non sunt sententiae.*
- 9 *et in libidinem*] Ita Sab. Alii: *sed in l.*
- 12 *conjungere*] Fulv. *jungere.*
- 30 *confimiliter*] Fulv. *similibus.*
- 60 *ult. fossilibus*] Alii: *fossibilibus.*
- 61 7 *possumus*] Fulv. *possinus.*
- 62 2 *pepererant*] Fulv. *repererant.*
- 23 *discendi*] Fulv. *ediscendi.* Vide Not.
- 24 *Quod si ea*] MS. *Quod etsi ea.*
- 63 6 *nec frigoris sensum*] Fulv. addit *hyemalis.*
- 64 11 *atque adeo*] Sab. *atque a Deo,* probante ed. Lugd. B.
- 29 *est*] Sic MS. Sab. *esse.*
- 65 2 *fibi*] MS. *sui.* Male.
- 7 *discriminare cui*] Auget MS. *discriminare discernere cui.*
Bene. [*Meurf.*]
- 12 *adjicias, rota*] MS. *adjicias quaerere, rota.*
- 15 *polubrum*] MS. *colubrum.* Mendose.
- 16 *lancicula*] Fulv. *lenticula.* Male.
- 17 *scopae*] Alii: *copae.*
- 32 *abjudicare*] Sab. *adjudicare.*

- pag. lin.
- 66 7 *Dynamis*] Ita Meurfius. Alii: *Dynamus*.
 — 13 *an ab se*] MS. *an tibi ab sese*.
 — 28 *similitudinis*] Fulv. *similitudinemque*.
 67 1 *cogente*] MS. *cogendi*.
 — 9 *scientem*] Fulv. *sciensque*.
 68 4 *induere*] Alii: *inducere*.
 — 20 *audiamus*] Fulv. *audire avemus*.
 — 34 *res duas*] Sic MS. Sab. *res contrarias*. Alii: *res diversas*.
 69 30 *infamium*] Fulv. *infumiae*. Lugd. B. *infamia*, quod recipi-
 adum.
 — 34 *intrepidus*] MS. *securus*. Utrumque addit Lugd. B.
 70 24 *supervacanei*] Ita Fulv. MS. et Sab. *supervacua*.
 71 2 *affigere*] Fulv. *affingere*.
 — 25 *Quod istud*] Sab. *Quid istud*.
 72 4 *dedidimus*] Ita Sab. Alii: *dedimus*.
 73 8 *in Phaedone*] MS. etiam heic *in Phaedro*.
 — 9 *ad finem*] MS. *ad in finem*.
 — 17 *vitae aeternitate*] Stewech. *aeviternitate*.
 — 19 *mortales et*] Omittit haec Fulv.
 — 26 *executioni*] MS. *obsecutioni*.
 74 16 *largitio*] MS. *largiter*. Male.
 — 17 *Dei*] Fulv. *Deis*.
 — 24 *corruptibili*] MS. bene *corruptibiles*.
 76 16 *cybiarios*] MS. *pigarios*. Male. unde fecerunt alii *biga-*
rios. Vide Not.
 — 34 *et ut*] MS. *et tunc*, quod non mutandum. [Meurf.]
 77 17 *poscerent*] Sab. *poscerentur*.
 — 27 *noscere*] Fulv. *nosse*.
 — 32 *natis*] Alii: *nata*.
 — — *prolatis*] Alii: *prolata*.
 — ult. *construerent*] Alii: *constituerent*.
 79 1 *moribus*] Alii: *oribus*.
 — 3 *faciem*] Fulv. *fauces*.
 — 35 *psaltriae*] Male MS. *psalteriae*.
 80 29 *praevidebat*] MS. *providebat*.
 81 6 *agerent*] Fulv. *procellis agerentur*.
 — 34 a] MS. *ab*.
 82 10 *etiam*] MS. *et*. Melius. [Meurf.] Fulv. *jam*.
 83 7 *faevitate*] Ita Fulv. MS. *servitute*. Male alii: *faevitatio*.
 — 28 *an*] MS. *et an*.
 84 6 *materiae*] Fulv. *terrae*.

- pag. lin.
- 84 9 *immenſo*] Fulv. *in immenſo*.
- 19 *pertinaci*] MS. *pertinacium*.
- 29 *potefi*] MS. *potis eſt*.
- 86 13 *potis eſt*] Ita MS. Alii: *potē eſt*.
- 87 2 *potis eſt*] Sic MS.
- 89 7 *abdita*] MS. *abditae*. Male.
- 9 *natum*] MS. *ſiccatum*. Male.
- 21 *vera fit*] MS. *verſa ſunt*.
- 90 22 *quae cauſa*] Alii: *qua cauſa*.
- ult. *inſinitus*, [*initus*] Fulv. *inſinitus an finitus*.
- 91 3 *ſcientiſſimeque*] MS. *inſcientiſſimeque*. Male.
- 16 *ediffertate et dicite*] MS. *et nobis edicite*. Bene. [*Meurf.*]
- 27 *ſuiſa*] MS. *ſola*.
- 29 *concreta*] MS. *concreata*. Male.
- 92 6 *adolentia*] Ita Sab. Alii: *redolentia*.
- 10 *melonula cuminum*] Corrige: *melo, inula, cuminum*. MS.
vitioſe: *melo, cumuinum*.
- 18 *et qualitatum*] Ita Fulv.
- 93 4 *et prorſus*] MS. *nec prorſus*.
- 20 *in Deo*] MS. *in Dei*. Male.
- 34 *remotas inutiliter*] MS. *remota inutilitate*. Lego: *remotas
inutilitate curare res veſtrā. In ancipiti etc.* [*Meurf.*]
- 94 5 *a ſciolis*] MS. *ab ſciolis*.
- 26 *id habeant*] Sic MS. Alii: *vel habeant*.
- 32 *irriſui*] MS. *me riſui*. Lego: *deriſui*. [*Meurf.*]
- — *ad ſenſum*] Ita Gelen. MS. *abſens cum*.
- 95 26 *reſpuit*] MS. *deſpuit*.
- 34 *peccat*] MS. *exſpectat*. Mendose.
- ult. *eligendi*] MS. *eligenſi*.
- 96 31 *in alia*] Fulv. *inania*.
- ult. *a*] MS. *ab*.
- 97 35 *arbuta*] MS. *arbuſta*. Male.
- 99 12 *Tullio*] MS. *Tullo*.
- 29 *corporis*] Delet Fulv.
- 100 1 *oras*] MS. *ore*. Male.
- 29 *foſtae*] MS. *ſetiae*. Inepte.
- 30 *fuere*] MS. *ſuiſſe*. Male.
- 101 1 *corporeae*] Ita MS. et Fulv. Sab. *corporea*.
- 33 *genitulis Opis adjuſtus*] MS. *genialibus Opis ad-
juſtis*.

pag.	lin.	
102	23	<i>suggeritis</i>] Fulv. <i>oggeritis</i> .
103	20	<i>Italicas</i>] Ita Sab. Alii: <i>Italas</i> .
104	5	<i>cultum</i>] Fulv. <i>verum cultum</i> .
—	9	<i>ros</i>] Sab. <i>nos</i> .
—	11	<i>hyemis</i>] MS. <i>hyemes</i> . Male.
105	19	<i>potuisset</i>] Ita Sab. Alii: <i>oportuisset</i> .
106	29	<i>lancinatis</i>] Fulv. <i>laniatis</i> .
—	31	<i>quantum</i>] MS. <i>quanto</i> .
—	32	<i>tantum</i>] MS. <i>tanto</i> .
107	5	<i>agatur</i>] Alii: <i>agitur</i> .

L I B. I I I.

109	17	<i>tacita et se sentit</i>] Sab. <i>tacita vi se sentit</i> .
110	24	<i>in ulla</i>] Sab. <i>in nulla</i> .
—	26	<i>sunt</i>] Sab. <i>sunt</i> . MS. <i>desint</i> .
—	27	<i>populares</i>] Hanc v. Fulv. inducit. MS. <i>popularem</i> .
112	22	<i>significantiam</i>] MS. <i>significationem</i> .
—	29	<i>Nam</i>] Fulv. <i>At</i> .
113	5	<i>recidiva</i>] Fulv. <i>rediriva</i> . Male.
—	18	<i>ludere</i>] Alii: <i>lucere</i> .
—	19	<i>Sed ut enim</i>] Lege: <i>Sicut enim</i> .
114	2	<i>aboriri</i>] Fulv. <i>abortiri</i> . Male.
—	8	<i>Lucretii</i>] Alii: <i>Lucretina</i> . MS. <i>Lucretia</i> .
—	18	<i>quam obtentu</i>] MS. <i>quam ut obtentu</i> . Male.
—	35	<i>indecoris</i>] MS. <i>indecoriis</i> .
115	32	<i>atterminatis</i>] Ita Sab. Alii: <i>determinatis</i> .
116	21	<i>abstinent</i>] MS. <i>abstinentur</i> .
—	ult.	<i>naevios</i>] MS. <i>naevinos</i> . Sab. <i>naevimos</i> .
117	7	<i>laeves senes</i>] MS. <i>Leves, lenes, senes</i> .
—	8	<i>aquilos</i>] Sab. <i>aquillos</i> .
118	1	<i>in esse</i>] Alii: <i>esse</i> . MS. <i>faisse</i> .
119	10	<i>perhibetis</i>] Sab. <i>perhibitis</i> . Male.
—	17	<i>nos</i>] Fulv. <i>vos</i> .
120	27	<i>obstetriciis</i>] Sic MS. Alii: <i>obstetricis</i> .
121	24	<i>Erras</i>] MS. <i>Sed erras</i> . Bene. [<i>Meurf.</i>] Sab. <i>et erras</i> .
123	9	<i>ceroma</i>] Fulv. <i>ceromasi</i> .
—	20	<i>inexpectata</i>] MS. <i>inextorta</i> . Non male.
125	6	<i>disuniuntur tenacium</i>] MS. corruptissime: <i>disuriuntur tenacium</i> .
127	8	<i>ac dicitare</i>] MS. <i>vos addicere</i> .

- pag. liu.
 127 12 *Populonia*] MS. *Populona*.
 128 2 *hoc pacto*] Sab. *hoc acto*. Male.
 — 17 *sola*] Fulv. *illa*.
 — 22 *proserpant*] Fulv. *prorepant*.
 — 31 *praedicata*] Fulv. *praejudicata*.
 129 4 *induxerit*] Alii: *indixerit*.
 — 11 *iterum*] Gelen. *item*.
 — 22 *rationabile*] Ita Sab. Male. Corrige: *rationale*.
 130 10 *quinimmo*] Fulv. *omnino*.
 — 27 *quidam*] Alii: *quidem*.
 — 30 *Ephorus*] Sab. *Iforus*. Mendose.
 — 32 *Myrtilus*] Fulv. *Myrsilus*. MS. *Murcy-lus*. Sab. *Myrtilis*.
 131 19 *in morendis*] Fulv. *innovandis*.
 132 27 *urbem Ilium*] MS. *vitiosissime: immortalium*.
 133 25 *quos quinque*] Fulv. *quosque*. Male.
 134 3 *coacervare*] MS. *coadunare*.
 — 5 *certi*] MS. *certe*. Male.
 — 6 *dicere*] Sic MS. et Sab. Alii: *scire*.
 — 14 *consultationem*] MS. *consolationem*. Male.
 135 3 *cognomina*] Fulv. *nomina*.

L I B. I V.

- 136 3 *utrumne*] MS. *verunne*. Male.
 137 6 *est oppositionibus*] Fulv. *est et oppositionibus*.
 — 7 *iniquitate*] Sab. *inquietate*. Vixiose.
 — 28 *capiat*] Fulv. *caperet*.
 — 32 *potuisset*] Fulv. *potivisset* vel *coepisset*.
 138 2 *Quorumnam*] Sab. *Quorumns*.
 — 17 *poterunt*] Sab. *potuerunt*.
 — 26 *defugerat*] Alii: *perfugerat*.
 139 4 *dicimus*] Sab. *dicemus*.
 140 33 *Vibilia*] Sab. *Vpibilia*.
 — 35 *sunt*] Addit MS. Omittit Sab.
 — ult. *ossa*] MS. *esse*. Sab. *ipsa*.
 141 26 *Quid*] Alii: *Quod*.
 142 2 *liminum*] Sab. *luminum*. Inepte.
 — 6 *Limos*] MS. *Limones*.
 — 16 *attigimus*] Sab. *atinginus*.
 — 27 *tutelaribus*] Sab. *tutelatoribus*. Male.
 — 33 *quiritamini*] Sab. *queritamini*.
 143 9 *contendis*] Delet Fulv.

- pag. lin.
 143 26 *accitis*] Fulv. *certis*. Cet. vide Not.
 — ult. *quos*] MS. *in quos*. Meurf. conj. *iis quos*.
 144 6 *interroget*] Ita Sab. Alii: *interrogatis*.
 — 16 *essent*] Fulv. *sint*.
 — 31 *commemoratum*] Ita Sab. Alii: *commodatum*.
 — ult. *procreatus*] Fulv. *prolatus*. Male. Infia: *Maja tertius
 natus et Jove procreatus*.
 145 3 *filius*] Omittit MS. Cet. vide Not.
 — 5 *Nili*] MS. *Nifi*. Mendose.
 146 11 *aggredimurque*] Sab. *aggrediamurque*.
 — 30 *fers*] Sab. *feres*.
 — 31 *Ex amoris*] MS. *ex delet*.
 — 33 *plenam*] Fulv. *plane*.
 — 34 *quaere*] Alii: *quaerere*.
 147 11 *ex caeno*] Fulv. *cum ex caeno*. Vide Not.
 — 29 *potis est*] Ita MS. Alii: *pote est*.
 149 34 *missos*] Fulv. *emissos*.
 150 21 *dissolverentur*] Sab. *dissolventur*.
 152 28 *afflictatur*] MS. *flictatur*.
 153 23 *Myrtilus*] Fulv. *Myrtilus*.
 — 24 *Megalconis*] Sab. *Meglaconis*. Mendose.
 — 27 *ditatam*] Sab. *dictatum*. Male.
 — 34 *Melae*] Lego ex Plutarcho *Meletis*. [Elmenh.]
 156 30 *genitales*] MS. *genitabiles*.
 — 35 *regali*] Sab. *reguli*.
 158 2 *vos contra pios*] Ita Fulv. Sab. *nos*. Male.
 — 12 *consentiendus*] Ita Sab. Male. Scribend. *consensus*.
 — 32 *posulionibus*] MS. *postilionibus*. Fulv. *pollutionibus*. Sab.
posulationibus. Cet. vide Not.
 — ult. *sympuvio*] Ita MS. Sab. *sympivio*.
 160 17 *fata*] Sab. *facta*. Male.
 161 3 *certae*] MS. *certissimae*.
 — 7 *meruerunt*] Alii: *mererent*.
 162 17 *introducitur*] Fulv. *inducitur*.
 — 27 *plausibus*] MS. *plausu*. Sab. *plausis*.

L I B. V.

- 165 6 *neque*] Alii: *quaequo*.
 166 27 *sint*] Sab. *sunt*.
 168 16 *coepitium*] Sab. *coepitii*.
 169 19 *Hinc*] Sab. *Hanc*.

- pag. lin.
- 169 34 *validissima*] Ita Sab. Alii: *validissimi*. Bene.
- 172 28 *multiformibus*] MS. *multiformis*.
- 35 *cum quo si*] Meurs. *cui quod si*. Vide Not.
- 173 20 *ut res est*] Fulv. *utut res est*.
- 25 *et matris*] Fulv. *matris et*.
- 174 3 *repugnabat*] MS. *pugnabat*.
- 30 *Et*] Alii *At*.
- 32 *a*] MS. *ab*.
- 175 4 *effet*] Sab. *posset*. Recte.
- 176 11 *impletis*] MS. *implestis*. Melius. [Meurs.]
- 27 *secus viriles*] Leg. *secus virile*. Vide Not.
- 34 *a*] MS. *ab*.
- 177 1 *existimare*] Fulv. *aestimare*.
- 2 *Admiramur*] MS. *Admirabamur*.
- 3 *regis*] MS. *rursus*.
- 178 29 *neque prodiderimus*] MS. *neque nos prodiderimus*.
- 179 5 *inromittitis*] MS. *intermittitis*.
- 180 1 *cerimonias*] MS. *querimonias*.
- 15 *corporaliter*] Fulv. *specialiter*.
- 16 *verum*] MS. *verius*. Non male. [Meurs.]
- — *a quibusdam*] Ita Fulv. Alii: *a quibus*.
- 181 27 *sumpta*] Sab. *assumpta*.
- 182 24 *ipse*] Sab. *ipsi*.
- 183 4 *fortissimi*] Fulv. *summi*. Male.
- 7 *species*] Fulv. *species est*.
- 184 16 *ruminantem*] Ita Sab. MS. *rumigantem*.
- ult. *praedita*] MS. *praedicata*.
- 185 12 *sunt*] Sab. *sint*.
- 14 *aut simili*] MS. *aut in simili*.
- 187 6 *callide*] Sab. *calide*.
- — *siugere*] Fulv. *effingere*.
- 9 *juri*] Ita Sab. Pessime. Scribe *generi*.
- 13 *Quas cava succutiens Baubo manu*] Fulv. *Succutiens quas Baubo cava manu*.
- 25 *producunt turpes*] Ita Sab. Fulv. *produunt urbes*.
- 188 18 *uos gentis*] MS. *noscentis*. Inepte.
- 189 8 *omnes*] MS. *omni*.
- 9 *decedit*] Alii: *decidit*.
- 29 *cum criminatio*] *cum* Fulv. *addidit*.
- 32 *reliquo*] Sab. *aliquo*.
- 190 12 *aspernatum*] MS. *inepte: aspernaturos*.

- pag. lin.
 190 21 *intra*] Sab. *inter*.
 — 33 *nullos*] Sab. *nullius*.
 191 11 *unum*] Scribe *num.* Vide *Not.*
 192 6 *dicit*] Sab. *dicet*.
 193 5 *aut tum*] MS. *bene utrum.* [*Meurf.*]
 — 12 *quod*] Sab. *quid*.
 — 17 *sentire*] Fulv. *sentiri*.
 196 25 *constitutum*] Sab. *constitutum est*.
 197 7 *gentes*] Sab. *genitis*. Male.
 — 9 *inania*] Ita Sab. Alii: *inaniter*.
 198 28 *foedae rei*] Scribe: *foedorum.* Vide *Notas.* MS. *foederum.*
 Mendose.
 199 7 *foedae rei*] MS. iterum: *foederum.*
 — 8 *subjiciat*] Ita Sab. Alii: *subeat*.
 201 15 *libidinibus*] Sic MS. Bene. Sab. *libidinis.*
 — 20 *Sed*] Alii: *Et*.

L I B. V I.

- 203 16 *est*] Alii *effet*.
 — 29 *Et quid*] Alii: *Equid*.
 — 31 *ponamus*] Alii: *ponimus*.
 204 16 *quidam*] Sab. *quidem*.
 — 19 *fuert fabricator*] Bene MS. addit: *fuert constitutor, quis fabricator.*
 — 35 *districtos*] MS. *distructos*. Male.
 206 27 *Laodiceque*] Sab. *Elaudiceque*.
 — 34 *primo*] Alii: *Brimo.* Inepte.
 207 4 *quam is*] MS. *quamvis*.
 — 21 *patriae*] MS. *patientiae*. Male.
 208 35 *vulgaribus*] MS. *vulgariis*. Mendose.
 209 3 *notissime*] Sab. *notissime*.
 — 22 *ratiouibus*] Fulv. *lacionibus*. Male.
 — 27 *superorum*] Sab. *superiorum*.
 210 13 *ipsa*] MS. *illa*.
 — 17 *suffragines*] Sab. *suffraginem*.
 211 19 *petafunculum*] MS. *petajoculum*. Ridicule.
 213 2 *vinciorem*] MS. *junctorem*.
 — 15 *his*] Ita Sab. Alii: *vobis, quod praefero*.
 — 23 *ex*] Sab. *et*.
 — 33 *artem*] Sab. *patrem*.
 214 25 *fuert*] Fulv. *fuertant*.

- pag. lin.
 214 27 *retineant*] Fulv. *retinent*.
 — 28 *corporibus*] MS. *corporalibus*.
 215 2 *acquisitiones*] Sab. *acquisitionis*.
 — 32 *incuria*] Fulv. *injuria*.
 — 34 *cavis*] Fulv. *cafis*.
 216 3 *mollitiem scilicet*] Sab. *mollitie sollicite*. Male.
 217 23 *cogantur, si voluntariae*] *si* Sab. omittit. Fulv. distinguit:
 cogantur. Voluntariae.
 — 30 *in stantibus*] Sab. *instantibus*. Male.
 218 18 *ab ipso sese*] Sic MS. Melius Sab. *ab ipso se ipse*.
 219 2 *nomine*] Fulv. *crimine*.
 220 15 *vacuae*] Ita Sab. Alii: *vacua*. Melius.
 223 7 *Argiphontes*] MS. *Argiforonites*. Inepte.
 — 16 *hominum*] Ita Sab. Alii: *humanum*.

L I B. V I I.

- 228 3 *rupeimus*] Sab. *reperimus*. Male.
 — 4 *diffundique*] Sab. *diffindique*.
 — 8 *ulla*] Sab. *una*.
 — 15 *At*] Sab. *Et*, quod recepit Ed. Lugd. B.
 — ult. *conveniat*] Ita Sab. Alii: *conveniet*.
 230 8 *pupulos*] Scribe: *pupulas*. Vid. Not.
 — 25 *mitigandasque ad*] Sic MS. Alii *ad* omittunt.
 — 30 *numen*] Sab. *nomen*.
 — 31 *ut scis*] MS. *ut scitis*.
 233 14 *praescriptus*] Sab. *perscriptus*.
 234 32 *favorem*] MS. *favores*.
 235 31 *At quaero*] Ita MS. et Sab. Alii: *At vero*.
 — 32 *honoris*] Ita Sab. Alii: *honori*.
 — — *accedere*] Fulv. *addere*.
 — ult. *incipiunt*] MS. *concupiunt*. Male.
 236 24 *tum*] Sab. *tunc*.
 — 31 *aestimare*] MS. *aestimari*.
 239 18 *legibus*] MS. *e legibus*.
 240 19 *praescribunt*] Ita Fulv. Sab. *perscribunt*.
 241 10 *coeli*] Meurf. *coelo*.
 — 12 *nigra furvique existimatis*] Fulv. *nigri furvique aestimatis*.
 — 24 *addiscere*] MS. *discere*.
 243 11 *non posse*] MS. *nos non posse*. Bene. [Meurf.]
 244 31 *porrectio*] Petr. Daniel: *profectio*.
 245 19 *augmina*] Fulv. *augmenta*.

- pag. lin.
- 245 32 *jure multiplici*] MS. *jure et multiplici*. Inepte.
- 246 12 *haec*] Fulv. *ac*.
- 248 1 *odore*] Fulv. *ardore*.
- 249 13 *contagiique*] Fulv. *compagiique*.
- 16 *neque*] Sab. *nec*.
- 250 ult. *plus*] Abest in MS.
- 254 4 *symplegmatis*] MS. *implegmatis*. Mendose.
- 255 23 *herniarum*] MS. *gruenarum*. Pessime.
- 258 18 *perstringere*] Fulv. *praestringere*.
- 21 *voluntates*] MS. *voluptates*. Male.
- 260 11 *adulterae*] Sab. *adulterae*.
- 16 *sibi*] Sab. *se*.
- 27 *deligeret*] Sab. *diligeret*.
- 263 9 *dicatur*] Sab. *edicantur*.
- 264 5 *dicimus*] Fulv. *dicamus*.
- 31 *quid si sylvarum densitatibus se dedit*] Ita Fulv. Urfinus
supplet.
- 265 3.4 *salus reddita*] MS. *salus est reddita*.
- 9 *Romana*] Sab. *Roma*.
- 23 *meritas civitates*] MS. *meritae civitatis*.
- 266 3.4 *angellis*] Ita Sab. MS. *angallis*. Male.
- 267 15 *credat*] Sab. *credit*.
- 17 *corporis*] Delet h. v. Fulvius.
- 18 *quis*] Sab. *qui*.
- 20 *more*] Fulv. *molem*.
- 25 *recuperata*] MS. *reciperata*.
- 33 *favorem*] Sab. *parvorem*.
- 269 20 *et eas constat*] MS. *esse et eas constat*.
-

I N D I C E S

I N

A R N O B I U M.

I N D E X I.

SCRIPTORUM,

QUI AB ARNOBIO CITANTUR.

Numerus major librum, minor caput indicat.

Aelius III, 29.	Epicadius I, 59.
Aethlius VI, 11.	Epictetus II, 78.
Antias (Valer.) V, 1.	Evhemerus Acragantinus IV, 29.
Antiochus VI, 6.	Euripides VII, 35.
Apollodorus IV, 25.	Fabius (Pictor) VI, 7.
Aristoteles III, 31.	Flaccus V, 18.
Arrianus II, 78.	Gramius III, 31. 39. VI, 7.
Butas V, 18.	Heraclitus V, 29.
Caesellius I, 59.	Hernippus I, 52.
Caesius III, 40.	Hesiodus III, 37.
M. T. Cicero III, 6. 17. IV, 38.	Hippo Melius IV, 29.
Cincius III, 38.	Indigitamenta Pompilii II, 73.
Clearchus VI, 6.	Leander vel Leandrius VI, 6.
Sex. Clodius V, 18.	Libri Acherontici II, 62.
Cornificius III, 39.	Libri fatales VII, 47.
Crates III, 37.	Leo Pellaeus IV, 29.
Crotonius II, 11.	Lucilius V, 18.
Cresias I, 52.	Lucretius III, 10.
Diagoras Melius IV, 29.	Manilius III, 38. 59.
Ennius IV, 29.	Memorialia scripta VI, 11.
Ephorus III, 37.	Mnaseas III, 37.
	Myrtilus III, 37. IV, 24.

- Nicagoras vel Nicanor Cyprius Ptolemaeus Agefarchi VI, 6.
 IV, 29. Sammonicus VI, 7.
 Nigidius III, 32. 40. 41. Scaurus I, 59.
 Nifus I, 59. Sophocles Atticus IV, 25. VII,
 Numenius II, 11. 33.
 Orpheus V, 19. 26. Sofibius IV, 25.
 Panyalis IV, 25. Theodorus Cyrenaens IV, 29.
 Patrocles Thurius IV, 25. Timotheus Theologus V, 5.
 Philostephanus VI, 22. Trebatius VII, 31.
 Pindarus Boeotius IV, 24. Valerianus VI, 7.
 Plato I, 5. 8. II, 11. 13. 14. Valerius Pontifex V, 7.
 24. 34. 36. 52. 64. IV, M. Terentius Varro III, 33. 40.
 16. IV, 3. V, 8. VI, 3. 6. 11.
 Plautus VII, 33. 23.
 Plutarchus Chaeroneus IV, 25. Verrius I, 59.
 Polemo IV, 25. Zeno Myndius VI, 6.
-

I N D E X II.
R E R U M.

A.

- A**cademicorum dissensio II, 11. Aegyptii IV, 13. superstitiosi III, 15. lege prohibuerunt, ne quis publicaret, quo loco Apis jaceret absconditus VI, 6.
- A**canto IV, 14.
- A**cceffis ortus fabulosus V, 5.
- A**cceffis contemtor Deorum hominumque ibid. et V, 11.
- A**tydem diis incutit V, 5.
- A**tydem amat V, 6. viro se spoliat V, 7. ejus interitus ibid.
- A**cheron fluvius II, 14.
- A**cherusii aditus V, 28.
- A**ciacem Scythae pro deo colunt VI, 11.
- A**crius in aëre Iariffae terrae mandatus est VI, 6.
- A**ctaeon corniger venator III, 34.
- A**donis VII, 33.
- A**doratio principum III, 3.
- A**dventus Christi cur in fine seculorum? II, 75.
- A**dulteria capitalia IV, 23.
- A**ecacus VI, 3.
- Tom. II.
- A**er corruptus causa morborum I, 3.
- A**eneas II, 61.
- A**esculapii nativitas I, 36. Deus sanctus VII, 41. per terram repfit ut serpens ibid. Herbarum repertor I, 36. Coronidis filius VII, 41. Medicus I, 41. VII, 22. Custos et praefes sanitatis I, 41. 49. VII, 41. fulminatus ibid. et IV, 24.
- A**esculapii vindemia VII, 32.
- A**esculapii cum baculo VI, 25. Epidaurō Romam advectus VII, 41.
- A**esculapii tres IV, 15.
- A**ethusa IV, 26.
- A**gus mons V, 5. 9.

- Aius Locutius I, 28.
 Albana res VII, 26.
 Albanus mons II, 68.
 Alcides VII, 33.
 Alcmena II, 70. IV, 22. V, 22.
 Alemanni I, 16.
 Alimuntis mysteria V, 28.
 Allegoriae de Diis IV, 33. V, 32 et seq.
 Alexander Magnus Orientis regna et populos subjugavit I, 5.
 Alope IV, 26.
 Altaria quid sint VII, 15.
 Alvei Numici I, 36.
 Amatores impudici simulacrorum VI, 22.
 Amphitheatra loca sanguinis et turpitudinis II, 41.
 Amphitrite IV, 26.
 Amphitryo VII, 33.
 Amymone IV, 26.
 Angelorum nomina in incantationibus magicis usurpata I, 43.
 Anima quid sit I, 38. res pretiosa I, 53. qualitatis mediae II, 14. 35. incorporalis II, 25. immortalis II, 28. 30.
 Animarum origo incerta et obscura II, 35. 36. omnes ex uno fonte fluunt II, 15. ex crateribus vivis II, 25. a diis minoribus creatae secundum Platonem II, 52. non sunt regis maximi filiae II, 36. terrenis corporibus inclusae II, 28. in iis misera earum conditio II, 45 et seqq. in vitia labiles sunt ibid. malae puniuntur et supplicia sustinent apud inferos II, 14. in pecudes eunt II, 16.
 Animarum medietas II, 30 seqq.
 Anima ventorum I, 2.
 Anima ex placitis Platonis corporea et mortalis II, 26.
 Animus Deus Ethnicis II, 7. in aegris aeger, in infantibus stolidus, in senectute defessus ibid.
 Animantia cum hominibus plurima habent communia II, 16. VII, 9 et seq. eorum solertia II, 17 et seq.
 Annariae leges II, 67.
 Annus temporis circumscriptio statuta III, 29.
 Anseres Capitolini VI, 20. fures a Capitolio gingritibus suis abigunt ibid.
 Antiochi Cyziceni astutum sacrilegium VI, 21.
 Antiquitas errorum plenissima mater I, 57.
 Antiqui ritus saepe mutati II, 67 seqq.
 Antiqui pelle ferina pro veste usi II, 66.
 Antithei IV, 12.
 Anubis Deus capite canino VI, 25.
 Apis I, 36.
 Apollo I, 26. locupletatus fefellit homines ambiguitate responsi IV, 24. spoliatur a praedonibus VI, 23.
 Apollo Clarius I, 26. Delius ibid. et III, 6. Admeto servit IV, 25. Didymaeus I, 26. Latonius IV, 25. Philelius I, 26. Pythius I, 26. III, 23. 33. IV, 17. Sminthius III, 33. divinus VI, 25. mulicus VII, 22. non semper Romae cultus II, 73.

- Apollo, Liber, Sol unum numen III, 33.
 Apollinarium nominum quadrigae IV, 15.
 Apollonius magus I, 52.
 Aqua omnium rerum origo Thaleti II, 10.
 Aquilius I, 40.
 Arae quid sint VII, 15.
 Arabes lapidem pro Deo colunt VI, 11.
 Arbitrii libertas II, 64.
 Arcanum Dei quid sit, non inquirendum II, 61.
 Arcefilaus et Carneades Academici nihil scire hominem dicunt II, 9.
 Archytas II, 9.
 Argiphontes VI, 25.
 Arnobii aetas I, 13. ejus concio ad gentes I, 29 seqq. VI, 14 et seq. apostrophe ad Deum I, 34. ignorantia II, 46. lapides adoravit in gentilismo adhuc constitutus I, 39.
 Arquitegens Delius IV, 22.
 Arquitegentes Diana et Apollo I, 36.
 Arsinoe IV, 26.
 Aites pauperrimae necessitatis inventa II, 18. non natae nobiscum ibid. et seqq.
 Artes symphoniacae et fistularum II, 42.
 Artifices ludunt et lasciviant in fingendis diis VI, 13.
 Assyrii I, 5.
 Astra et elementa non sunt Dii III, 35.
 Atagos Phryges hircos vocant V, 6.
 Atheismi crimen in Ethnicos re-tortum I, 2.
 Athenae VI, 6. humanitatis artibus studiisque pollentes V, 24.
 Athenienses Erichtheo fati V, 26.
 Athenienses cives Minervii appellati V, 26.
 Atlas destina et tiberen coeli II, 69.
 Atlantea progenies (Mercurius) III, 21.
 Atlantica Neptuni I, 6.
 Attalus rex lapidem ex Phrygia Romam misit, qui pro Magna Matre susceptus fuit VII, 46.
 Attica gens V, 24 seqq.
 Atys qui sol V, 42. de eo fabula V, 7. ejus nativitas ibid. et seqq.
 Atys speciosus IV, 29. V, 6. 15. sol ibid. et seq. abscissus I, 41. amatus a matre Deum V, 6. sibi demetit virilia V, 7 seqq. 39.
 Atydi minimissimus digitorum post obitum movetur V, 7. 14. comae crescunt V, 6. 14.
 Auctor quis bonus II, 33.
 Auditus quemadmodum fiat III, 18.
 Aventinus mons V, 1.
 Aves conspurcant Deorum simulacra VI, 16.
 Auro non placantur Dii VI, 3.
 Aurea mala ab Hesperidibus sumta V, 20.
 Auspicari ex acuminibus II, 67.
 Auxiliator bonus nunquam ro-gari se poscit VII, 47.

B.

- Bacchanalia sacra immania V, 19.
 Bacchus et Apollo idem cum sole III, 33.

- Bacis vates I, 62.
 Bactriani I, 5.
 Baebulus Magus I, 52.
 Barbarae nationes Christum quo-
 que receperunt II, 12.
 Baubo V, 25. Cererem hospiti-
 o recipit eamque pudendis
 nudatis exhilarat ibid.
 Bella prisca I, 5.
 Bellona I, 23. Dea bellorum
 III, 26.
 Beneficium invito non obtruden-
 dum II, 64.
 Beneficia divina gratuita III, 23.
 Bercynthia V, 10.
 Bibliothecarum in arcanis repo-
 ni I, 64.
 Bona Dea, quae et Fauna Fatua
 I, 36.
 Brimo V, 20.
 Bromius idem et Liber IV, 22.
 Brunda II, 12.
 Bruta animalia inter Deos con-
 secrata I, 28. rationis non ex-
 pertia II, 17. 18. proprium
 habent sermonem VII, 9. eo-
 rum docilitas II, 25.
 Bucores Maurus I, 36.

C.

- Calamitates nullis seculis defuere
 I, 5 seqq.
 Camelus cum sumit onera, sub-
 mittit se II, 25.
 Canariae insulae VI, 5.
 Canes fessi linguam ore de pa-
 tulo projiciunt VI, 9.
 Canes Capitolini VI, 20.
 Cannensis pugna V, 38.
 Caper immolatur Libero VII, 21.
 Capitolium ex Oli capite nomi-
 natum VI, 7.
 Capite censi II, 29.
 Capitolii conflagratio VI, 23. VII,
 37.
 Cares Marti canes immolant IV,
 25.
 Carmen malum in infamiam ali-
 cujus conscribere legibus Ro-
 manis vetitum IV, 34.
 Castores Dii I, 36. II, 70. eo-
 rum tria genera IV, 15.
 Castibus fortuitis omnia Epicurei
 adscribere solebant I, 31.
 Castus panis Cereris V, 16.
 Catamitus IV, 26. rapitur ibid.
 Cato III, 17.
 Cecropii V, 25.
 Cecrops Athenis in Minervio
 sepultus VI, 6.
 Cerberus V, 28.
 Ceres in Trinacriae finibus nata
 I, 36. frugum inventrix I,
 38. II, 65. mammosa III, 10.
 VI, 25. Iasionem deperit IV,
 27. ejus sacra II, 73. lecti-
 sternium VII, 32.
 Chaldaei IV, 15. eorum reco-
 gnitae disciplinae I, 5.
 Christiani summi Dei sunt ve-
 neratores I, 27. malum malo
 non rependunt I, 6. Christum
 colunt I, 39. II, 34. religio-
 nis novae rei I, 25. II, 66.
 67. 71. exterminati patriis
 sedibus, exusti, feris et belua-
 rum laniatibus objecti I, 26.
 III, 36. hebetes, stolidi et fa-
 tui a Paganis sunt appellati
 I, 28. II, 5. 13. 34. III,
 15. infausti et athei I, 29.
 37. III, 28. miseris obnoxii
 plurimis II, 77. omnibus re-
 bus praeponunt Christi ami-
 citiam II, 5. irrisi ob credu-

- litteram II, 8. irrisi, quod resurrectionem crederent et inextinguibiles quosdam ignes II, 13. cur potissimum elegerint Christum, quem sequerentur II, 11. quae persecerint mira in orbe terrarum I, 50. sermonis cultum neglexerunt I, 59.
- Christianis omnia mala, quae miseram mortalitatem lancinabant, imputabantur I, 2. 3. 4. 5. cultus crucifixi hominis objectus I, 36. 40. probro iis datum, quod templa non haberent, neque simulacra VI, 1. nihil promissum est ad hanc vitam II, 76. carcer et persecutio ludus est II, 77.
- Christianorum ob religionem nihil in mundo novatum I, 2. 3 et seq. credulitas nemini noxia est II, 36. conventicula IV, 36. scripta barbarismis et solecismis obfusa I, 59. a paganis exusta IV, 36.
- Christianus nisi quis fuerit, spem salutis habere non potest II, 65.
- Christus Deus verus est I, 42. 53. cur carnem induerit I, 60. cur tam sero emissus sit II, 74. lenis et placidus I, 65 seq. nullius criminis reus I, 64. injurias in se hominum puerilibus pro ineptiis habuit *ibid.* mortis exfunctor I, 45. non est auctor impietatis II, 3. 4. solus pontifex animarum II, 65. omnes vocat II, 64. ab erroribus et deviis in rectam viam deduxit mortales I, 38. Deus quid esset monstravit I, 48. quae beneficia hominibus praefecerit *ibid.* omnia quae fecit miracula nominis sui possibilitate fecit *ibid.* nihil nocens operatur *ibid.* sospitator in terram missus I, 53. verbo sanavit aegrotos I, 46. cogitationes hominum novit *ibid.* videndum se hominibus praebuit *ibid.* superavit fatorum constituta *ibid.* omnibus subvenit I, 49. piscatores et imperitos elegit ad praedicandum, quibus eadem miracula, quae ipse fecit, facere concessit I, 50. magus vocatus *ibid.* nihil magicum in eo delituit I, 53. aeternae vitae dator II, 64. volens passus est I, 62. juxta divinitatem impassibilis *ibid.* cur mortem subierit *ibid.*
- Christi cognitio fermentum est vitae II, 32. potentia I, 42. II, 11. ejus nomen daemonas fugat et vatibus silentium imponit I, 46.
- Christo nato bella et discordiarum causae sublatae I, 6. Christo passo mundi elementa turbata I, 53.
- Chrylippus IV, 26.
- Chrylis Junonis sacerdos VI, 23.
- Cicero Romanorum disertissimus III, 6. turpiter de diis sensit et locutus est *ibid.*
- Cincia lex muneralis II, 67.
- Cinxia Dea III, 25. 30. VI, 11.
- Cinyras rex Cyprius IV, 25.
- Veneris initia instituit V, 19.
- Circe Solis filia IV, 14.

- Circenses ludi in honorem Jo-
 vis constituti VII, 56.
 Circensium ludorum religio *ibid.*
et seq. Circensium ludorum
 praeful *ibid.*
 Circi gyri septem VII, 58.
 Cocytus fluvius II, 14.
 Coepitio expiantur fulgurita V, 1.
 Columba manumissa revolat ad
 dominicas sedes II, 25.
 Confectes et complices Dii III,
 40.
 Conferentes Dii eorumque tur-
 pitudo V, 18.
 Consuetudo in naturam verti-
 tur II, 21.
 Confus Deus consilia suggerit
 III, 23.
 Contentionis studio obscuratur
 rei contemplatio I, 1.
 Conventicula Christianorum ca-
 sta IV, 36. diruta *ibid.*
 Corniculana V, 18.
 Coronae in sacris VII, 32.
 Coronae mimis datae IV, 36.
 Corpora mortuorum uncta V,
 14.
 Corvus voces exprimit humanas
 II, 25.
 Corybantia sacra V, 19.
 Coryphasia Minerva IV, 16.
 Crater Platonicus II, 52.
 Credendum potius quod spem
 aliquam afferat, quam quod
 nullam II, 4.
 Credulitas vacua VI, 16.
 Crucis supplicium infame I, 36.
 Crux poena servilis VII, 36.
 Cultus Dei veri in pectore est
 IV, 30.
 Cum de rebus agitur seriis, quid
 dicatur spectandum, non quali
 cum amoenitate dicatur I, 59.
 Cupidinum trigae IV, 15.
 Curetes III, 45. Jovem ab inter-
 itu servavit IV, 24.
 Curiones Maximi IV, 35.
 Cyceon V, 26.
 Cyllenius III, 31.
 Cymbala in sacris VII, 33.
 Cytherea Venus IV, 24. ejus si-
 mulacra VI, 13.

D.

- Daemones I, 23. mediae qualita-
 tis II, 35. Christi nomine su-
 gantur I, 46. interpolatores
 sunt veritatis I, 56.
 Dairas VI, 6.
 Damigero magus I, 52.
 Danae V, 32. VII, 33.
 Daphne IV, 26.
 Dardanus magus I, 52.
 Dardanus conditor Phrygiae ma-
 tris II, 73.
 Deae mites VI, 22. gravidae et
 foetae III, 10. parturiunt et
 pariunt III, 20.
 Dentes trini generis III, 13.
 Deucalion et Pyrrha V, 5.
 Deus princeps rerum cunctarum
 atque dominus I, 25. 33. II,
 2. 36. III, 2. lineamentis cor-
 poris caret III, 12. mas non est,
 sed ejus nomen masculinum
 III, 8. ante omnia secula I,
 28. 31. II, 72. illi debemus
 quod spiramus et vivimus I,
 29. ejus epitheta I, 31. II,
 72. incorporeus est I, 34. ex-
 pers quantitatis et qualitatis
 I, 31. sine situ, motu et ha-
 bitu *ibid.* superior II, 47. 72.
 ineffabilis, invisus, ingenuus I,
 31. unus II, 35. justus *ibid.*

- cuncta potest *ibid.* salus rerum II, 46. creator omnium rerum I, 31. II, 43. III, 2. perfecte omnia fecit II, 45. causarum omnium constitutor *ibid.* an animas creavit *ibid.* non creavit minutas bestias II, 47. non nisi unus adorandus III, 2. ejus bonitate servatur quod recte vinctum est II, 36. indifferenter benignus est omnibus III, 2. nulli causa est miseriarum II, 74. non est auctor mali II, 54. 55. nulli benignitatem suam negat I, 49. cur mala non auferat II, 54. ejus voluntate omnia in mundo fiunt quae fiunt II, 54. an sine ejus voluntate possit aliquid fieri *ibid.* mortali oratione non exprimitur III, 19. ei salus nostra non est necessaria II, 54.
- Dei veri ignorantia causa est omnium malorum VII, 35. Dei res rationibus fixis peraguntur II, 74.
- Deum omnes naturaliter sciunt II, 2. VII, 34. multi negant II, 56. Deum esse nemo ambigit I, 33. Deum scire beatitudo summa II, 61.
- Deorum formae ridiculae VI, 25.
- Dextera et laeva mundi IV, 5. Digi Samothracii III, 41. 43. Dii ex corruptibili materia secundum Platonem II, 36. mortales et solubiles VI, 2. certi certas habent potestates II, 65. veri non desiderant sacrificia VII, 1. tutelares III, 24. praesides artium III, 23. nativi I, 30. II, 69 seq. innumeri III, 5. ex hominibus qui facti III, 39. ex utroque sexu III, 6. VII, 49. natalicios habent dies VII, 35. eorum misera conditio V, 16. corripuntur morbis III, 21. ex vilissima materia facti sunt VI, 15. ex lapidibus VI, 13. in simulacris habitant VI, 18. templis inclusi *ibid.* veri ab affectibus liberi VI, 2. VII, 4. fata incusant crudelia IV, 33. nesciunt imminetia III, 21. non benefaciunt, nisi tus accipiant et falsas fruges III, 24. VII, 50. Dii veri non irascuntur I, 23. IV, 37. VII, 8. Christianis sunt irati et inimici I, 25. 26. 28. coenant et potant in caeli palatiis IV, 33. coenatum ad Aethiopas eunt VI, 4. opiparis coenis afficiuntur VII, 25. sitim sentiunt VII, 29. aversionibus stomachorum laborant VII, 25. coronae et festa illis data VII, 32. mimis gaudent VII, 33. obdormiscunt VII, 32. belligerant inter se IV, 33. gratiam suam habent venalem VII, 12. vendunt suas injurias VII, 8. acculant et diluunt crimina III, 21. defendere se non possunt I, 20. sponfas et uxores habent IV, 20. turpibus rebus indulgent VII, 33. eorum propudiosi cum viris et foeminis concubitus IV, 33. amatores puerorum sunt IV, 27. eorum officia diversa III, 21.

- rem rusticam tractant *ibid.* Eleusinae Cereris consecutum VI, 6.
 fervitutem serviunt hominibus Eleusini fines V, 25.
 IV, 25. sordes abluunt aquis Endymion amatus a Luna IV, 27.
 VII, 32. Epicurus nihil Deos curare asserit
 II, 9.
 Dii ignoti II, 75. laevi IV, 5.
 VII, 25. Magni I, 17. Mi-
 niores II, 3. Conscientes et com-
 plices Jovis consiliarii III, 40.
 lucrii IV, 9. conferentes V,
 18. Syri I, 36.
 Diana, Ceres, Luna, capita unius
 Dei III, 34. Diana semitectis
 femoribus VI, 25. sylvarum
 habitatrix IV, 22. venatrix
 V, 34. ejus delubrum VI, 6.
 Dianae tres IV, 15.
 Diespiter II, 70. V, 3. Cere-
 rem matrem stuprat V, 20.
 Diluvium I, 4. purgatio terrae
 I, 8. a consulatu Hirtii et
 Paulae duobus millibus anno-
 rum distat V, 9.
 Diomedis campi IV, 4.
 Dione III, 19.
 Dionysii quinque IV, 15.
 Dionysus junior illusor simula-
 crorum VI, 21. Aesculapium
 barba aurea amplissima spoliat
ibid.
 Dioscuri IV, 22.
 Disciplina Christiana I, 6.
 Discordiae Deae III, 26.
 Diti patri humanis olim capiti-
 bus sacrificatum II, 63.
 Dodonaeus Jupiter VI, 27.
 Dysmales capellarum custos V,
 25.
- E.**
- Egeria Nympha V, 1.
 Elementa rerum quatuor I, 3.
 Elementum quintum Aristotelis
 II, 10.
- Epidaurus VII, 41.
 Epidaurius auxiliator III, 21.
 Epulae decorum VII, 32.
 Erichthidae V, 26.
 Error eorum, qui in se ipsis salu-
 tem suam reponunt II, 33.
 Esus animalium ex infelici neces-
 sitate VII, 4.
 Etruria II, 62. mater superstitio-
 num VII, 26.
 Eubuleus V, 25.
 Eulius idem qui Liber V, 28.
 Eunolpus opilio V, 25.
 Eunolpidarum genus V, 25.
 Eunuchi petulantis libidinis V,
 11.
 Europa VII, 33. stuprata a Jove
 V, 22.
 Ex acuminibus auspicari II, 67.
 Excitationes matutinae in hono-
 rem Deorum VII, 32.
- F.**
- Fabulae non semper allegoriam
 admittunt V, 42.
 Fabulae Jovis et Numae V, 1. 2.
 Fabius pullus Jovis IV, 26.
 Facile itur ad culpas, ubi gratia
 est venalis VII, 8.
 Fauna Deorum saepius convulsa
 terrae motibus VI, 25.
 Fauatici vani I, 24.
 Fata immutabilia VII, 11.
 Fato omnia fiunt VII, 11.
 Fatum diis potentius VII, 11.
 Fatua Dea I, 28. Fauni uxor
 bona Dea appellata I, 36. V.

18. virgis caesa ob meri potum
ibid.
- Faunus Deus I, 28. V, 1.
- Februtis Dea III, 30.
- Fides res omnes praecedat II, 8.
- Flamen Dialis I, 51. IV, 35.
VII, 40.
- Flora meretrix curat, ut arva flo-
rescant III, 23.
- Florales ludi flagitiosi VII, 35.
- Fluonia III, 30.
- Foeminas fragilitatis conditio a
negotiis publicis excipit VII,
39.
- Foenus vetitum II, 40.
- Fontus Deus III, 29.
- Fons vitae patet omnibus II,
64.
- Fortuna virginalis II, 67. cum
cornu, pomis, ficis et frugibus
autumnalibus VI, 25.
- Fortunae reciprocae varietas III,
23.
- Frugibus inventis glandes spre-
tae II, 66.
- Furculae Caudinae IV, 4.
- Furiae Deae III, 26.
- Futurorum nulla certa existere
potest probatio II, 4.
- G.**
- Gabinus consul Romanus II,
73.
- Gallus V, 24.
- Galli sacerdotes matris Deum I,
41. V, 16 seq. evirati et
molles *ibid.* pectus caedunt
more lugentium *ibid.*
- Ganymedes VII, 33. raptus V,
44.
- Garamantae furvi VI, 5.
- Genethliaca ratio II, 69.
- Genius Jovialis III, 43.
- Genii civitatum I, 28. Genius
loci *ibid.* Genii maritorum
invocati in nuptiis II, 67.
- Gentes inveteratam ac patriam
religionem acriter defendunt
I, 1.
- Gentilium calumniae in Christia-
nos I, 1. 25. 34.
- Germanus V, 24.
- Germanorum irruptiones I, 4.
- Getuli I, 16.
- Glandes edebant antiqui I, 21.
- Glandium usus inventis frugibus
spretus II, 66.
- Gnidia Venus VI, 13. 22.
- Gratina meretrix a Praxitele pro
Venere expressa VI, 13.
- Grundules Lares I, 28.
- H.**
- Hammon Deus cum cornibus
forinatur arietinis VI, 12.
- Hannibal Romanos affligit II,
73.
- Haruspices magorum fratres IV,
12.
- Hecate II, 71.
- Helena diis impulsoribus rapta
I, 5.
- Helenus vates I, 62.
- Heraclitus ignem rerum omnium
initium statuit II, 10.
- Hercules I, 36. IV, 22. novem
noctium concubitu progene-
ratus IV, 26. Octaeus IV, 25.
ter bini IV, 15. Thebanus I,
36. IV, 22. Tyrius in Hispania
sepultus *ibid.* sanctus IV,
26. magnus I, 41. domitor
naticum et furum I, 38. for-
didi amoris causa servit IV,

25. una nocte quinquaginta filias Thestii depudicavit IV, 26. vivus arsit I, 41. in Oetaeis verticibus concrematus IV, 25.
- Heroes** I, 23.
- Hermac Atheniensium ad similitudinem corporis Alcibiadis fabricati** VI, 13.
- Hesperidum aurea mala** V, 21.
- Hippocoontis liberi Herculem fauciant** IV, 25.
- Hippochoe** IV, 26.
- Hirtius consul** V, 8.
- Historia est rerum gestarum descriptio** V, 38.
- Historia de diis placatis** VII, 37.
- Homo quid sit** II, 7. 14. animal rationale II, 16. 17. VI, 16. consimile ceteris animalibus II, 16. brutum genus I, 24. II, 19. VII, 9. animal miserum II, 39. res infelix VII, 11. mundus minor II, 25. ejus causa mundus non est creatus II, 37. ei multa cum brutis communia II, 16. ejus aetas longissima II, 71.
- Homines proni ad culpas et peccata** I, 26. male vivunt II, 17. contradicendi nimio studio omnia labefactant II, 56. ex lapidibus, quos Deucalion et Pyrrha jecerunt, orti V, 5. 10. prisca mirae magnitudinis fuerunt II, 75. femiferi VII, 4. ob beneficia inter deos relati I, 56.
- Hominum labor** II, 39. 40. 41. malitia et improbitas II, 42. eorum improbitas ferrum formavit in gladium *ibid.* eorum genera multa supervacua VII, 33.
- Honor et Virtus pro diis** IV, 1.
- Hostiae diversae diversorum deorum** VII, 18. superiorum albae, inferiorum fulvae VII, 18. 19.
- Hyacinthus** IV, 26.
- Hylas** IV, 26.
- Hyperion** IV, 14. 22.
- Hyperocha** VI, 6.
- Hypsipyle** IV, 26.

I.

Iacchus III, 10.

Ialyfus IV, 14.

Janus pater appellatus sol, mundus, annus III, 29. Coelo atque Hecate procreatus *ibid.* fronte ancipiti VI, 25. Janiculi oppidi conditor I, 36. III, 29. in Italia primus renavit *ibid.* ejus dentata clavis VI, 25.

Icarii lignum indolatum venerantur pro Diana VI, 12.

Idaei Dactyli III, 41.

Ignis omnium rerum principium teste Heraclito II, 9.

Ignis Vestae perpetuus II, 67.

Ignorari multa possunt sine reprehensione II, 51.

Iliacum bellum V, 38.

In coelo cantatur et psallitur III, 21.

Immortalitas non nisi a Deo I, 28.

Immari sepulchrum VI, 6.

Indi IV, 13.

Indigetes Dii I, 36. 64.

Indignatio divina VI, 1.

- Infamia aliquem afficere lege prohibitum IV, 34.
- Infantes creduli V, 14.
- Infecrum esse nulla ratione potest quod factum est V, 39.
- Inferio vino mactus IV, 16. VII, 31.
- Initia i. q. mysticria V, 39. Veneris V, 19.
- Injuriarum constitutae formulae V, 15.
- Injustum est reprehendere in alio, quod ipse facias I, 58.
- Innocens nemo interemtus infamis I, 40.
- Innocentiae nomen in terris pacae interit VI, 24.
- Insensibilia simulacra VI, 15.
- Insulae Canariae VI, 5.
- Invito salus non datur II, 64. 65.
- Inuus armentorum custos III, 23.
- Io seu Ia in violam versa V, 7. 16.
- Iphigenia V, 34.
- Iraisci nihil aliud est quam infamire I, 17.
- Irrisoribus numinum munera instituantur IV, 36.
- Isis furva filium perditum luget I, 36. ejus cultus II, 73. VI, 29.
- Ithyphalli V, 39. eorum foeda subrectio in honorem Liberi V, 28 seq.
- Judaicae formulae III, 12.
- Julianus magus I, 52.
- Juno II, 70. aër III, 30. formosissima IV, 22. regina numinum *ibid.* ab Hercule vulnerata IV, 25. Juno Lucina a parturientibus invocatur III, 3. 21. 23.
- Jupiter optimus maximus I, 34. patrem habuit et matrem *ibid.* apud insulam Cretam natus et sepultus IV, 14. primus Deorum VII, 58. Circensibus ludis delectatur *ibid.* pater Deorum et hominum IV, 21. V, 20. Sol et aether III, 30. supercilio totum tremefacit et motat caelum IV, 21. regno expolit patrem IV, 24. Olympiacus VI, 16. Dodonaeus I, 26. Capitolinus I, 51. VI, 16. supremus II, 70. Stygius II, 70. III, 31. vervecus V, 22. riciniatus atque barbatus VI, 25. dextra fouitem perdatum in morem fulminis tenet *ibid.* jaculator fulminis IV, 22. perterret fragore pallidas nationes V, 35. fulmine obruit Titanes III, 71. Lycaoniam prolem pro suillis visceribus pransitat IV, 24. civitatem ob ludos non rite curatos pestilentiae ultus est incendio VII, 39. 40. coluvies omnis spurcitiei V, 22. fit cygnus, taurus, draco, formicula IV, 23. 26. V, 20. adulterorum partes agit IV, 35. matri propriae stuprum infert V, 9. sororem vitiat IV, 22. cum propria filia concumbit V, 51. Clitoris filiam stuprat IV, 26. novem noctibus pervigilat, dum cum Alcmena est IV, 26. arietem exsecat V, 21. captus fatetur culpas suas IV, 34. a Numa decipitur V, 1. 2. rogatus, ut Atys revivisceret, per fatum id facere non potest V, 7.

- non est Deus nec Deorum princeps I, 34. Jovis epulum VII, 29. 32. metamorphosis IV, 26. V, 44. Joves tres IV, 14.
- Juturna Jani uxor III, 29.
- L.**
- Laodamia V, 22.
 Laodice VI, 6.
 Lapis Hannibalem Italia depulit VII, 47.
 Lapis ater ex Phrygia Romanus allatus et pro Magna Matre cultus VII, 46.
 Lapis lubricatus pro Deo habitus I, 39.
 Lares vicorum et itinerum dii III, 41.
 Larissa arx VI, 6.
 Larvae III, 41.
 Lateranus Deus focorum IV, 6.
 Latinus II, 71.
 Latona II, 70. IV, 22. V, 22.
 Latonius vates (Apollo) III, 21.
 Lavatio Deum matris VII, 32.
 Laverna Dea furum III, 26.
 Laurae Graecis vicus III, 41.
 Lectisternium Cereris VII, 32.
 Leda II, 70. IV, 22. V, 22. VII, 33.
 Leones inter Deos VI, 10.
 Leucephryne VI, 6.
 Lex Annaria, Cincia, Censoria II, 67.
 Libentina Dea IV, 9.
 Liber, Apollo, Sol unum numen III, 33. Liber pater I, 36. membris cum mollibus formatus VI, 12. usum vini reperit I, 24. II, 65. potorium cantharum dextra gessit VI, 25. ex ficu arbore penem fecit V, 28. debellator ferocitatis Aedestiae V, 6. 11. inferos nosse expetit V, 28. a Titanibus membratim discerptus est I, 41.
 Liber Eleutherius VI, 23. ejus et Profummi historia V, 28 seq.
 Liburnus Deus IV, 9.
 Lima Dea IV, 9.
 Limi Dii curatores obliquitatum IV, 9.
 Limentianus Deus liminum I, 28. IV, 9. 11.
 Locustae fruges arrodunt I, 4. 16.
 Locutius Deus I, 28.
 Luci sacratissimi VII, 9.
 Lucrui Dii IV, 9.
 Ludibria Deorum IV, 16.
 Ludi Megalenses VII, 35.
 Luna Dea I, 29. adamavit Endymionem IV, 27. foemina est paganus VI, 9. redintegrat se ipsam I, 2. VI, 9.
 Luperca Dea IV, 3.
 Lupus infidiatur ovilibus I, 11.
 Lycæonia proles IV, 24.
 Lydia V, 6.
 Lynceus IV, 23.
- M.**
- Macarus pater Musarum IV, 24.
 Macedonia I, 5.
 Mactus vino inferio quid sit VII, 31.
 Magistratus olim per populum creari solitus II, 67.
 Magna Mater accita ex Phrygia VII, 46. diluvio et Deucalione posterior V, 8. ex lapidi-

- bus, quos Deucalion et Pyrrha jactarunt, nata est *ibid.* quando Romae coli coepit II, 73. turrato cum capite fingitur V, 7. 16. cum infulis saltatur IV, 35.
- Magnesia VI, 6.
- Magi haruspicum fratres IV, 12. multis utuntur ceremoniis in incantationibus I, 43. libidinum ministri *ibid.* illorum potentia in edendis oraculis *ibid.* nihil propria potestate possunt *ibid.* fremunt in incantationibus I, 52. eorum commendatiuae preces II, 62.
- Magi celebres I, 52.
- Magica carmina I, 43.
- Magiarum artium ludi I, 43.
- Magiae crimen Christo objectum I, 45.
- Maja II, 70. mater Mercurii I, 36.
- Majestatis rei judicantur qui de regibus male loquuntur IV, 34.
- Mala unde I, 8. II, 55.
- Mala ex quatuor elementis II, 55.
- Mala in mundo post Christi adventum imminuta I, 6.
- Male sanorum mens turbida V, 20.
- Mali et boni fuerunt quovis tempore II, 12.
- Mania Dea mater Larum III, 41.
- Manium rex V, 24.
- Manus ministrae operum III, 13.
- Marpesia rupes I, 24.
- Marpissa IV, 26.
- Mars Thraciae finibus procreatus IV, 25. potestatem belli habet III, 26. haeret in laqueis involutus IV, 24. Spartanus *ibid.* illi canes et afini immolantur *ibid.*
- Marsi II, 32.
- Marsias Pomponii II, 6.
- Martius vates I, 42.
- Martius Picus V, 1.
- Mater magna VII, 33. ejus ortus V, 5. cum tympano pingitur VI, 25. turrata V, 16.
- Matrimonii conditiones quaesitae IV, 20. ritus apud Romanos II, 67. usu, farre, coemtionem constat V, 20. Matrimonia communia I, 64.
- Matutini veterum cantus in honorem deorum VII, 32.
- Mavors VI, 12.
- Maximi caelites I, 26.
- Medi II, 12.
- Medicaminibus noxia avertere I, 48.
- Megalconis ancillulae Musae III, 24.
- Megalenses ludi VII, 33.
- Mela flumen IV, 25.
- Mellona sive Mellonia Dea IV, 7. 8. 11.
- Memorialia scripta VI, 11.
- Memoria Jovis uxor III, 37.
- Menalippe IV, 26.
- Mensa profana absque salino II, 67.
- Mentis filia Minerva III, 31. 37.
- Mercurius Cyllenius dictus III, 32. gnatus Majae VI, 12. ore facundus IV, 22. glaber VI, 12. petasatus *ibid.* gestator colubrarum IV, 22. quasi quidam medicurrius III, 32. non est dens *ibid.* fur est IV, 24. nundinarum mercium commerciorumque mutator III, 32. pu-

- gillatibus et luctationibus praestitit III, 23.
- Mercurii quinque IV, 14.
- Merops templorum inventor VI, 3.
- Merum thuris socium VII, 29.
- Minorum scurrilitas IV, 35.
- Minerva e Jovis cerebro nata II, 70. III, 31. IV, 16. oleae inventrix I, 38. quasi quaedam Meminerva III, 51. memoria *ibid.* Luna *ibid.* Ceryphasia occidit patrem IV, 14. textrina exercuit III, 21. Pallas appellata IV, 16. armata *ibid.* eadem quae et Luna III, 31. luminis ministra IV, 25. ei caeditur virgo vitula VII, 22.
- Minervae quinque IV, 16. earum inter se certamen de dignitate nominis *ibid.*
- Minervium VI, 6.
- Minervii cives Erichtheo sati V, 26.
- Midas rex Pessinuntius V, 7. 13.
- Midas Attidi filiam suam matrimonio destinat V, 7. conditor matris Deum II, 73.
- Minio decorum simulacra oblita VI, 10.
- Mola falsa VII, 12.
- Montinus montium Deus IV, 9.
- Mors vera II, 14. quid sit *ibid.* alia dissolutionis, alia damnationis est *ibid.* omnia finit I, 18. innocentis non est infamis I, 40. pro mortuis supplicare IV, 36.
- Mortalium natura caeca II, 60.
- Mortis animae remedium a solo Deo II, 33.
- Mundi axis V, 23. moles I, 2. vertigo I, 2.
- Mundus animal unum et sapiens III, 35. domicilium, in quo omne quotidie perpetratur nefas II, 43. ex atomis secundum Epicurum I, 31. corruptibilis II, 36. an natus sit II, 56. an immortalis *ibid.* igne peribit II, 9. neque dextras neque laevas habet partes IV, 5. non est deus III, 35. de mundo diversae philosophorum sententiae II, 9. 36. 56.
- Murium et locustarum damna I, 3.
- Murtia Dea segnium IV, 9.
- Musae novem scitulae sorores III, 21. filiae Telluris et Caeli III, 37. virgines aliis, aliis matres *ibid.* ancillulae Megalconis IV, 24. cum psaltriis et tibiis finguntur VI, 25.
- Musarum tria genera IV, 15. numerus varie asseritur III, 37.
- Musica in sacris adhibebatur VII, 52.
- Mutunus Deus IV, 11.
- Myrmidon unde natus IV, 26.
- Mysteria foeda paganorum V, 20.

N.

- Naenia Dea IV, 7.
- Nana Sangarii regis filia V, 6. ex malo Punico sit gravida V, 12.
- Narium officia III, 13.
- Natura nostra nullarum virium est II, 30.
- Navigationis cupidus conqueritur ventos non esse I, 9.
- Nebridae V, 39.
- Nefas magnum apud mortales alterum pro altero plecti VII, 40.

NEITH IV, 16.
Nemestrius nemorum **Deus**
 IV, 7.
Neptunus Stygii Jovis frater III,
 31. piscicum dominus et mae-
 narum *ibid.* tridenti armatus
ibid. ejus amicae IV, 26.
Nereides Aeacum amant IV, 27.
Nihil nobis promissum ad hanc
 vitam II, 76.
Ninus I, 5.
Nix II, 59.
Nodutis **Deus** IV, 7. 11.
Nomina rebus posteriora I, 3.
Nomina dubii generis I, 59. deo-
 rum singularis tantum numeri
 IV, 3.
Novenses Dii III, 59.
Numa Pompilius II, 12. artifex
 in religionibus comminiscen-
 dis II, 67. Jovem decepit V,
 1. 2.
Numeri rerum causa Pythagorae
 II, 10.
Numina sancta et feryentia vim
 vomunt Lucilii V, 18. genti-
 lium ridicula VI, 11.
Numicus fluvius I, 36.
Nyctus Liber V, 28.

O.

Ocrisia V, 18.
Oleum respuit immersionem IV,
 7.
Oli Vulcentani historia VI, 7.
 ejus sepulcrum *ibid.*
Opes studiose quaerunt mortales
 II, 1.
Opinio religionem facit VII,
 51.
Ops Jovis mater
Orans scire debet cui supplicet
 III, 43.

Orationis elegantia facile in er-
 rorem deducuntur imperiti I,
 58. 59. in divinis illam non
 debemus requirere *ibid.* foro
 convenit *ibid.*

Orare pro defunctis IV, 36.

Orbona Dea IV, 7.

Oris stuprum II, 42.

Ornythus IV, 25.

Orpheus vates Thracius V, 19.

Orphei versus V, 26.

Ossilago Dea IV, 7.

Ossipagina III, 30.

P.

Pactiones et formulae adoratio-
 num IV, 28.

Pagani vindices, custodes, vene-
 ratores turpium deorum V, 20.
 deturpant foedis opinionibus
 deos suos III, 6. 10. V, 29. 30.
 31. per simulacra deos veneran-
 tur VI, 8. 9. in precibus suis
 Deos et Deas invocant III, 8.
 divinorum operum derogato-
 res sunt I, 25. 26. illorum in
 Christum odia I, 44. 45. me-
 lius fuisset mutos illos fuisse,
 quam quod turpia de diis con-
 finxere V, 40. Christianis in-
 sultabant II, 77. improbitatem
 docent V, 30. liberos suos morti
 exponunt II, 75. melius putant
 non vinci quam confessae cre-
 dere veritati VI, 11. sermone
 utuntur eleganti et composito
 II, 6.

Pales **Deus** III, 40. pecorum gre-
 gibus praest III, 25.

Palladium ex reliquiis Pelopis
 compactum IV, 25.

Pallas appellata **Minerva** IV, 16.

- Pamphilus magus I, 52.
 Panda vel Pantica Dea IV, 3.
 Pansa Consul V, 8.
 Pantarces pulcher Phidiae pullus VI, 13.
 Passionem sequitur corruptio I, 18. II, 14. 27.
 Patella Dea IV, 7.
 Patellana Dea IV, 7.
 Pausii Dii I, 28.
 Peccantes qui patitur peccare, vires subministrat audaciae IV, 52.
 Pecudes in multis rebus ipsis hominibus innocentiores sunt VII, 9.
 Pecunia Dea IV, 9.
 Pellacia Jovialis V, 29.
 Pellonia Dea IV, 4.
 Penates Dii III, 40.
 Pie defunctorum animae, antequam Christus in mundum venit, per Christum liberatae II, 43.
 Perfica Dea IV, 7. 11.
 Perseae I, 16. II, 12. IV, 13.
 Perseae fluvios colunt VI, 11.
 Persecutio Christianis poenam non infert II, 77.
 Pertunda Dea IV, 7. 11.
 Pessinuntia Dindymene IV, 55.
 Pessinuntii filicem colunt pro Deum matre VI, 11.
 Pestilentia unde I, 10. Romae ob servum necatum crudeliter faevit VII, 39.
 Peta Dea IV, 7.
 Petra peperit Agdestim V, 5.
 Phaëthon V, 42.
 Phidias signifex primus VI, 13.
 Olympii Jovis effigiem sculpsit et super Dei digito amati ab se pueri nomen inscripsit *ibid.*
 Philopator VI, 6.
 Philosophi non sunt boni nisi malorum collatione II, 50. eorum dogmata nihil certi habent II, 10. 11. superbi II, 50. opes abjiciunt *ibid.* de animarum qualitate contendunt II, 57. causas rerum ignorant II, 52.
 Philosophia purgantur animi ab erroribus I, 38.
 Phoroneus Aegyptius VI, 3.
 Phrygia sacra foeda V, 42.
 Phryne meretrix Thespiaca VI, 13.
 Piacula in caerimoniis gentilium quando IV, 51.
 Picus astu Numae inebriatus confringitur V, 1.
 Pinus Matri Deum sacra V, 16. 39. inertissimum lignum colitur ut Deus V, 17. Pinos coronari unde *ibid.*
 Piscatores et imperitos homines cur elegerit Christus I, 50.
 Piso Consul II, 73.
 Plato II, 7. apex philosophorum I, 3. animam dividit II, 10. 31. de Deo multa digne sensit II, 36. causam in numeris ponit II, 18. reminiscentiam statuit II, 19. 20. 21. 22. Platonica progenies II, 21.
 Pluto ab Hercule fauciatur IV, 25.
 Pluvia quomodo fiat II, 59.
 Poetarum fragmenta probrosa de diis IV, 30. Poetae in fabulis de diis gentilibus non omnino mendaces IV, 43.
 Poliadis fanum VI, 6.
 Polyandria Varronis VI, 6.
 Pomona III, 30.

Pompilius Sanctus III, 16. Pyriphlegethon II, 14.
 Pontifices maximi I, 51. IV, 35. Pythagorae Samii obitus I, 40.
 VII, 40. Pythagoricorum Metempsychosis.

Populonia III, 30.

Populus Romanus distributus in
 quinque classes II, 67.

Portunus navigantibus praefectus
 III, 25. Quindecimviri laureati IV, 35.
 Quirinus IV, 3.

Posterganeus IV, 5.

Potua Dea III, 25.

Praefana Dea IV, 3.

Praxiteles statuarius Gnidiacam
 Venerem ad formam Gratinae
 meretricis effinxit VI, 13.

Preces pro mortuis IV, 36. Regulus I, 40. VII, 43.

Priapus Hellepontiacus III, 10. Religio Christiana quid sit I, 44.
 genitalibus propriis inferior 45. novella dicta II, 71. brevi
 VI, 25. totum mundum implevit I, 55.
 vetustissima est II, 72. eam, spre-

Prodigium Capitolii fulmine tacti
 et ejus procuratio VII, 57.

Proserpina eadem et Libera I, 36. amplexantur oratores, grammat-
 III, 35. IV, 14. V, 37. Iovis fi- tici, rhetores II, 5. aucta, dum
 lia V, 21. ejus nativitas fabulo- caeditur *ibid.* non desiderat as-
 sa *ibid.* valida, florida et succi fectores plurimos III, 1. non
 plenioris *ibid.* Adonis deside- sumit auctoritatem ab homini-
 rio flagrat IV, 27. dum flores bus *ibid.* diris probris vexata
 legit, a rege Manium rapitur I, 1. non est temporis antiqui-
 V, 24. tate aestimanda II, 72. 73.

Propopoeia elegans VII, 9. Religio paganorum impura V, 29.
 Profumus ignominiosus amator conturbata IV, 14 seq.

Liberi V, 28. 29. Religionem facit opinio VII, 51.

Prothoe IV, 26. Reminiscentia Platonis II, 19. 20.
 Psittacus verba integrat II, 25. 21. 22 seq.

Psylli II, 52. Roma urbs cujus aetatis tempore
 Pueri qui in solitudine vel abs- Arnobii II, 71. civitas maxima
 que hominum conversatione et VI, 7. domina orbis terrarum
 alloquio nutriuntur, an muti II, 12. cunctorum numinum
 fiant II, 20 seq. cultrix VI, 7.

Panicum malum V, 12. Romani rerum domini IV, 1.
 Puta Dea IV, 7. eorum potentia I, 5. saepius

Pygmalion rex Cypri simulacrum mutarunt ritus priscos II, 67.
 Veneris tanquam mulierem ada- 68. toga lectulos sternebant in
 mavit VI, 22. nuptiis II, 67. tempore belli

Tom. II.

signum ex arce monstrabant
ibid. hastam colebant pro Marte VI, 11. eorum clades infignes II, 73. IV, 4.
 Romanae mulieres vinum non bibebant II, 67. in atriis domorum operabantur *ibid.* propinquis osculum dabant *ibid.*
 Romulus IV, 3. Senatorum manibus dilaceratus I, 41. Quirinus Martius et Deus vocatur *ibid.*

S.

Sacerdotia gentilium IV, 35.
 Sacra matris Deum V, 16. Bonae Deae V, 18. Veneris Cypriae V, 19. Phrygum V, 20. Cereris V, 25. Corybantia V, 19.
 Sacrificia Varro ostendit inutilia esse VII, 1. diis voluptatem non afferunt *ibid.* eorum nulla ratio VII, 22. iis dii non aluntur VII, 1.
 Sacrificatur ideo superis, ut iras ponant et placentur VII, 5.
 Sacrilegia Antiochi et Dionysii VI, 21.
 Sadducaei formam tribuunt Deo III, 12.
 Sais Aegyptia, quae et Minerva IV, 14.
 Samii pluteum colunt pro Junone VI, 11.
 Samothracii Digiti III, 41. 43.
 Sangarius rex V, 6.
 Sapientia hominis stultitia est apud Deum II, 6.
 Saporum varietates inventae ad expellenda fastidia VII, 25.
 Saturnus Cronos appellatus III, 29. cum adunca falce pingitur VI, 12. 25. falcifer III, 29. vitiator *ibid.* custos ruris VI, 12. falax deus IV, 26. praefes factionis IV, 9. tonsor luxuriantium ramorum VI, 12. formam feri induit IV, 26. non esse deus probatur III, 29. Italorum delitescit in finibus IV, 24. conditor civitatis Saturniae I, 36. vincitus IV, 24. ejus cruenta sacrificia II, 68.
 Scientia e disciplina, non ex recordatione Platonica II, 19.
 Scita decemvralia IV, 34.
 Scortis meritoriis templa a Romanis erecta I, 28.
 Scythae I, 4. acinacem pro deo colunt VI, 11.
 Sebadia sacra V, 21.
 Semele II, 70. IV, 22.
 Semeleius Liber V, 28. faeculentae hilaritatis dator III, 33.
 Semidei II, 75.
 Serapis Deus Aegyptiorum I, 36. II, 73. IV, 29. cum Iside jacet solutus in cinerem VI, 23.
 Seres II, 12. VI, 5.
 Sermonis pompa in judiciis adhibetur I, 59. sermonis sribilinginem gentes objiciebant Christianis I, 58. 59. 60. sermo nullus integer natura *ibid.*
 Serpentes noxii I, 4. 11.
 Servius rex Romanus V, 18.
 Sibylla praefaga plena vi Apollinis oracula promit I, 62.
 Sicula tellus Saturnias reliquias continet IV, 25.
 Siculus V, 24.
 Signum bellicum ex arce monstratum II, 67.
 Silex ebibit Iovialis incontinentiae foeditatem V, 10.

- Simonis magi interitus II, 12.
 Simulacra inertia I, 38. infamia VI, 14. ex vilissimo luto III, 5. ex fornacibus promta pro diis culta I, 59. ad cohibenda peccata ab antiquis instituta VI, 25. infamium lineamenta metreticum VI, 13.
Sive tu Deus es sive Dea solemnis vox in precibus III, 8.
 Socrates civitatis suae iudicio damnatus I, 40.
 Sol siderum princeps I, 2. amplior orbe, quamvis pedalis appareat II, 61. an teres sit VI, 10. formam ei hominis pagani attribuerunt *ibid.* ejus luce omnia vestiuntur I, 2. 29. pro Deo ab Ethnicis cultus I, 29. diversas res efficit suo contactu II, 58. aureus ex Hyperiona uatus IV, 22.
 Solifugae sive solipugae bestiae II, 23. VII, 16.
 Soloecismis non obscuratur veritas I, 59.
 Somnus quid sit, incertum II, 7.
 Sponsae Romanae postes virorum adipali unguine oblinere solebant III, 25.
 Statuae honor. I, 64.
 Sterope IV, 26.
 Stultis contradicere majoris est infaniae I, 31.
 Stupidi (in scena) VII, 33. eorum capita rasa *ibid.*
 Styx V, 29. infernalis II, 14.
 Summanus III, 44. V, 37. VI, 3.
 Suspicio et opinatio res incerta II, 51.
 Syllana proscriptio V, 38.
 Symbola sacrorum V, 26.
 Tages Tuscus II, 69.
 Tali symbola mysteriorum V, 20.
 Tanaquil V, 18.
 Tarpeja rupes IV, 5.
 Taurus draconem genuit et taurum draco V, 21.
 Telluris natalis VII, 32.
 Telluri seropha, immolatur foeta VII, 22.
 Telmessum oppidum VI, 6.
 Telmessus vates *ibid.*
 Tempa cur Diis data VI, 3. 24. ideo Diis exstructa a gentibus, ut suos Deos de proximo affari possent VI, 4. inutiliter Diis fiunt VI, 5. felibus, scarabaeis, buculis olim exstructa I, 28.
 Templum Martis, Junonis, Veneris VI, 3. Iunonis exustum VI, 23.
 Tempus quid sit III, 29.
 Taenise in veterosis arboribus I, 59.
 Terensis Deus IV, 7. 11.
 Terra Mater magna III, 31. Ceres *ibid.*
 Terrigenae V, 25.
 Thales cunctarum rerum originem statuit aquam II, 10.
 Theatra loca turpitudinis IV, 36.
 Themis V, 5.
 Thesmophoria V, 24.
 Thespii ramum colunt pro Cinxia VI, 11.
 Thetis Achillem amat IV, 27.
 Thiculis Aegyptius II, 69.
 Thitonus ab Aurora adamatus IV, 27.
 Thrasimenus lacus IV, 4.

- Threicius vates (*Orpheus*) V, 26.
 Thule ultima VI, 5.
 Thus uude et quid sit VII, 27. ejus oblatio in sacris res novella VII, 26. thus ac vinum Diis libant Ethnici VI, 3. sine thure officium religionis claudicat VII, 26.
 Tiberina insula VII, 41.
 Tinguitani I, 16.
 Titanes Mauri I, 35.
 Titus Tadius IV, 3.
 Trebiani Dii III, 44.
 Trebonii interitus I, 40.
 Triclinia caelestia VI, 9.
 Triptolemus V, 26. aratri inventor I, 38.
 Tritonia virgo III, 21. VII, 22.
 Trophonius IV, 14.
 Tullius (M. Cicero) Romanorum disertissimus III, 6.
 Tutunus IV, 7. 11.
 Tyndaridae Castores I, 56. II, 70.
 Tyranni templa spoliant Deorum I, 44. nudant proscriptionibus civitates *ibid.* appellantur divi *ibid.*
- V.
- Varronis elogium *multiformibus eminens disciplinis* V, 8.
 Vates Threicius *Orpheus* V, 19.
 Velle an in potestate nostra sit II, 64. 65.
 Velus magus I, 52.
 Veneres quatuor IV, 15.
 Venus VII, 33. Cypria V, 19. Cytherea ex pelzgi spuma orta IV, 24. meretricula IV, 25. proles Dionea I, 36. foeda Dea III, 27. dicta, quod ad cunctos veniat III, 33. amoris flammam hominibus subministrare putatur III, 27. ei stipes inferuntur V, 19. ad Phrynes meretricis formam effigiatur VI, 13. nuda pingitur VI, 12. Venus militaris IV, 7. Martiae gentis procreatrix IV, 35. sauciata IV, 25. amans saltatur IV, 35. ejus concubitus cum Anchise V, 27.
 Veratrum venenum hominibus I, 11.
 Veritas non sectatur fucum I, 53. interior V, 35. ejus vis magna III, 1.
 Vesta quae et terra III, 32. ejus ignis perpetuus II, 67. IV, 35.
 Vestes antiquorum ex pelle II, 66.
 Via decedere augustioribus VII, 13.
 Vibilia Dea IV, 7.
 Victa Dea III, 25.
 Victimarum delectus VII, 16 *et seqq.*
 Vineas Dii colunt VII, 22.
 Vini incommoda VII, 30.
 Vium in sacris male usurpatum VII, 30. 31. diis datur cum conditione *ibid.* eo se abstinebant Romanae mulieres II, 67.
 Vifus quomodo fiat III, 13.
 Vita nobis usu, non mancipio data est II, 27.
 Unxia Dea III, 25.
 Voluptas quid sit II, 30. aurium non quaerenda in feriis I, 59.
 Vox Christi a diversis intellecta populis I, 46. voce sola sanat aegrotos Christus *ibid.*

Vulcani quatuor IV, 15.

X.

Vulcanus ignis III, 35. claudus

Deus IV, 24. faber VII, 22. faber Xerxes mare terris immisit
briliaopera exercuit apud insulam I, 5.

Lemnum IV, 24. cum malleo et pileo pingitur VI, 12.

Z.

flammipotens ensis fabricator

III, 21.

Zeuxippe IV, 26.

Vulturnus III, 29.

Zoroaster I, 5. 52.

I N D E X I I I .
V O C U M A C L O C U T I O N U M
P R A E C I P U A R U M .

A.

- Abjicere clavum III, 11.
 Abligurrire VII, 3.
 Abolitio II, 36.
 Aboriri III, 10.
 Abrogatores I, 50.
 Ab sese II, 24.
 Abscissus V, 31. 42.
 Abstinere se carne VII, 18.
 Abuti I, 30.
 Acerra II, 76.
 Accipere voluptatem VI, 2.
 Accingere se ad vires ultionis VII, 38.
 Accire, accitio IV, 12.
 Acclinis VII, 15.
 Accommodum V, 35.
 Accommodare aures II, 8. fidem V, 50.
 Accumulare laudibus VI, 2.
 Acor I, 21.
 Acrimonia VII, 16.
 Acumen divinum II, 21. obtusum et tardum II, 19.
 Adeste, Adestote Dii III, 43.
 Adhinnire IV, 14. V, 22.
 Ad horam V, 7.
 Adire I, 11.
 Admonere otium palati VII, 25.
 Adorare (*pro alloqui*) I, 36.
 Adulatoria humilitas I, 23. II, 39.
 Adurere (de frigore) III, 23.
 Aegrescere V, 27.
 Aetnae flammæ V, 24.
 Aetherium tegmen VI, 4.
 Aevitas II, 22. V, 5.
 Africia VII, 24.
 Affectus malis I, 1. 3. 63.
 Affingere crimen VI, 1.
 Agere suam naturam VII, 23.
 Agitatrix silvarum IV, 22.
 Alii ceteri III, 5.

- Alimonia II, 21. IV, 21. V, 10. VII, 16. 39.
 Alludere VII, 17.
 Amatoriae lasciviae VI, 22.
 Ambiformiter V, 36.
 Amiculae IV, 22.
 Ampliare I, 58.
 Amplificare VII, 16.
 Ancillatus VII, 13.
 Angusto lare VII, 12.
 Angustum pectus I, 59.
 Anhelare V, 20.
 Animari (i. q. calefieri) VII, 24.
 Animus avertit atque ardet III, 10.
 Annonaria caritas I, 16.
 Annonae proventus I, 14.
 Anserum gingritus VI, 20.
 Anticipata cognitio VI, 4.
 Antifites religionum III, 10. et cultores numinum I, 17. supernarum potestatum V, 8.
 Antitheus IV, 12.
 Apexanes VII, 24.
 Apex perfectionis II, 49. quaestionis III, 1.
 Apium V, 19. VII, 16.
 Apotheca VII, 31.
 Appetitio II, 21. IV, 37.
 Appetitionum flamma II, 12.
 Arbitrarius IV, 16.
 Arbor paufata V, 7.
 Ardebant scita artificum VI, 13.
 Ardescere furiis V, 20.
 Ardor avaritiae II, 1.
 Argentum indomitum VI, 15.
 Arioli I, 24.
 Arquata fellula II, 23.
 Artes interiores IV, 13.
 Articulus cauffae VII, 36.
 Articulata vox VII, 9.
 Artificia verborum I, 58.
 Arvina VII, 24.
 Arula III, 24.
 Aruspices I, 24.
 Arx inexpugnabilis II, 65.
 Afelluli III, 16.
 Attellani VII, 33.
 Auctifico VII, 17.
 Audientia I, 29. III, 29. VI, 4.
 Audientiam claudere V, 29.
 Audire avemus II, 28.
 Auditio I, 58.
 Avena II, 59.
 Averruncare I, 32. III, 43.
 Augescere VII, 30.
 Augmen VII, 24.
 Augmentum VII, 25.
 Augures interpretes divinae mentis IV, 35.
 Augurare VI, 16.
 Augustissima lux VI, 24.
 Augustissimi Dii I, 17. reges IV, 35.
 Aula dominica II, 33.
 Averfabilis foeditas IV, 33.
 Avocamenta V, 14.
 Avocare se VII, 8.
 Aura, ae II, 60.
 Aures obfructae V, 21.
 Aures pertundere II, 41.
 Aurium lamina *ibid.*
 Autumare III, 32. 39. V, 30.
 Autumnitas I, 21. II, 74.
- B.**
- Babecali adolefcentes IV, 22.
 Bacchari I, 1. 17.
 Bacculae II, 21. V, 7. olearum I, 2.
 Balauftiae V, 12.
 Bardus II, 19. III, 20.
 Batiaca II, 23.
 Belua II, 67.
 Belba VII, 16.
 Betacei IV, 10.
 Bilinguis V, 35.

- Blattae VI, 16.
 Bolonae II, 38.
 Botulus II, 42.
 Bria VII, 29.
 Brutum II, 13. VI, 16. VII, 22.
 Bubones II, 59.
 Bubula caro VII, 18.
 Buccarum tabulatio III, 14.
 Buccas vento distendere VII, 54.
 Bucula I, 28. VII, 18.
 Bulbi VII, 16.
 Buris II, 23.
 Bufticetum I, 41. VII, 15.
 Buteones II, 59. VII, 16.
- C.
- Cacabulus VI, 14.
 Caelibaris hafta II, 67.
 Caerimonialia officia VII, 31.
 Caefii oculi VI, 10.
 Caefius crudus VII, 33.
 Caduceatores V, 25.
 Calamiftrum II, 41.
 Calantica II, 23.
 Caldor ignis II, 21.
 Caldores lavaeorum VII, 54.
 Caliendra VI, 26.
 Caluminofae criminationes I, 1.
 Calumniari improbe I, 13.
 Canacheni VI, 23.
 Canariae infulae VI, 5.
 Cancer faevus I, 50.
 Candelaber et Candelabrum II, 23.
 Candidule II, 11.
 Candor niveus II, 68.
 Capitones III, 14.
 Caprinus foetor V, 14.
 Captiones ingeniofae V, 20.
 Caprotina III, 30.
 Caput nocens VII, 38. fanctiffimum IV, 34. rerum et columnen I, 29.
 Cardo rei VII, 36. orientalis VII, 37.
 Carduus II, 23. VII, 16.
 Carmen malum IV, 34.
 Caro ftrebula VII, 24. 25.
 Caffa nomina III, 29. blandimenta II, 62.
 Caffae fpec I, 55. II, 15. res VI, 16.
 Caffum nomen III, 34.
 Caffus rumor I, 31.
 Caffes infidiosi VI, 16.
 Caffus panis Cereris V, 16.
 Cafulae antiquorum II, 66.
 Catillamenta (al. Castellamenta)
 Lucanica II, 42.
 Catillamina VII, 24.
 Catus I, 28.
 Catumeum VII, 24.
 Cauffae femotae II, 65. malae fultae argutiis V, 33.
 Cernuus VII, 38.
 Ceroma III, 23.
 Cerotum VI, 10.
 Cervices elatae I, 38.
 Chalcidica III, 10. IV, 33.
 Cibi folidi II, 21.
 Ciunus potio V, 25.
 Circumcaefura III, 13.
 Circumdare III, 29.
 Circumhifcere V, 28.
 Circumligare II, 26.
 Circumretire IV, 35. 41.
 Clandeftinae artes I, 43.
 Clarigatio II, 67.
 Clafficus I, 6.
 Clavum abjicere III, 11.
 Cludi VII, 28.
 Clurinum pecus III, 77.
 Cniffae VII, 3.
 Coactare I, 2.
 Coalitus humani generis IV, 33.
 Coarticulare I, 52.

- Coelo lapsus** I, 57.
Coelestis aula II, 62.
Coelus et Coelum I, 59.
Coemendare II, 18.
Coenofus II, 30.
Coenofae voragines II, 14.
Cohonestare V, 39. 43. VII, 17.
Coinquinare mendaciis I, 53.
Coinquinari V, 23. 41.
Coinquinatus V, 23.
Coinquinatus VII, 16.
Coligo II, 76.
Collocatum in auribus IV, 22.
Color disputationis V, 33.
Colorata VII, 20.
Columna rerum I, 29. imperii VII, 47. dominationis VII, 51.
Collustrare V, 28.
Combibere, coimbibere V, 30.
Comitia militaria urbana communia II, 67.
Commentaria I, 56. IV, 18.
Commentari I, 57. IV, 19.
Comminuere I, 3.
Committere se Deo II, 78. medico I, 65. II, 8.
Commodare aures I, 6. IV, 33. VII, 33.
Commodare animum alimoniis V, 27.
Commodare assensum I, 54. VII, 23.
Commodare favorem et suffragium IV, 4.
Commodule II, 18.
Commodulum I, 9.
Communire II, 17.
Communis sensus II, 23. IV, 2.
Comoediae VII, 23.
Compago corporea VII, 34.
Compingere I, 57. II, 18.
Compingere fabulas IV, 30.
Compos voti V, 28.
Compositiones levigatae II, 11.
Concilia corporalia II, 16.
Conciunare II, 19.
Conciunatores IV, 22.
Condicere IV, 20.
Condignus I, 1. II, 18.
Condiscere VI, 7.
Confieri II, 43. VI, 17.
Confinia spei V, 9.
Confossae personae V, 26.
Conglobatus III, 17.
Conjectores I, 24.
Conjugalia secreta IV, 25.
Connectere (*αὐ ἐρῶσειν*) VII, 15.
Confectionis jus VII, 25.
Conferere sermonem V, 3. similitatis II, 70. tumultuosa certamina III, 4.
Confertiones verticularum III, 13.
Conspolium VII, 24.
Constitutiones in litibus II, 6.
Contages VII, 37.
Contagium I, 3. VII, 28. 43.
Contiguus II, 15. 30.
Continentiae terrarum II, 19.
Continere (scil. memoria) II, 1.
Contrahere culpam V, 44.
Contraire invidiae I, 1.
Contrarietas rerum II, 57.
Contrectare V, 14.
Contumelia plena VII, 14.
Contumeliam facere I, 39.
Contumelia afficere I, 39.
Convertere in admirationem V, 27.
Convestiri V, 41.
Convexio coeli I, 12.
Coquina IV, 6.
Corde vacui VI, 27.
Cordi est V, 20.
Corporaliter V, 18.
Coxendices II, 42.

- Craticula II, 19.
 Crepitacula IV, 21. VII, 32.
 Crepitus scabillorum VII, 32.
 Criminum sedes V, 22.
 Crispatis clunibus fluctuare VII, 33.
 Crispitudo II, 42.
 Crispuli III, 14.
 Crocus et Crocum I, 59.
 Cruciamenta corporum I, 45.
 Cruciamenta orbitatis VII, 40.
 Crustulae plumeae nivis II, 58.
 Crux extrema I, 28.
 Cubula VII, 44.
 Cubus II, 24.
 Cucurbita VII, 16.
 Cultiones III, 27.
 Cuminum VII, 16.
 Cunila bubula IV, 10. VII, 16.
 Cum pacc et venia dicere II, 12.
 Cupa II, 23.
 Curiones I, 51. IV, 35.
 Curiosa inquisitio V, 28.
 Currus quadrijugus V, 37.
 Cybiarii II, 38.
 Cyceo V, 25.
- D.**
- Dare conditionem I, 12. lacrimas V, 7. se voluptatibus II, 30.
 Debitum honorarium VII, 21.
 Decedere ex numero viventium V, 28.
 Decolorare VI, 16.
 Decus nominis IV, 32. virginitatis V, 27.
 Defanata spatiosa IV, 37.
 Delonestamenta vitiorum II, 16.
 Delicium IV, 26.
 Deligere IV, 27.
 Dementia plena VI, 3.
 Densitas philosophica VI, 21.
 Dentata clavis VI, 25.
- Dentes trini generis III, 13.
 Denuntiatio V, 3.
 Deorum genua contrectare VI, 16.
 Deponere typhum II, 16.
 Derupta loca I, 38.
 Descobinare VI, 14.
 Desperatio temeraria I, 55.
 Destina coeli II, 69.
 Defultor II, 38.
 Devia loca I, 38.
 Dialectici II, 19.
 Dicis causa III, 16.
 Dies (pro commentariis) IV, 36. VII, 9.
 Dies ludicri III, 4.
 Differitas II, 16. V, 37. VII, 27.
 Diffiteri VII, 38.
 Digerere VII, 18.
 Dijugare V, 9.
 Dijunctionis dissidentia III, 35.
 Discidium V, 6.
 Disceptatio I, 25.
 Discriminare II, 23.
 Disjugatus VII, 1.
 Dispectare I, 25.
 Dispendium VII, 44.
 Disquiri V, 28.
 Dissignare I, 63.
 Determinare VI, 5.
 Divinus I, 26. III, 21.
 Dolare V, 28.
 Doloris cruces V, 23.
 Dominicae sedes II, 25.
 Domicilia Plutonia VII, 19.
 Dormitiones VII, 32.
 Duellis I, 16.
 Durissimi latrones I, 63.
 Dynamis II, 24.
- E.**
- Edentulus III, 14.
 Ediscere VII, 39.

- Edifferere causam** VII, 21.
Ediffertare I, 36. II, 1.
Edominare V, 11.
Effervescere ira I, 18.
Effrenatus ardor cupiditatis II, 30.
Effundere preces VI, 8. se in promiscuos appetitus V, 29.
Effusus ex alvo IV, 21.
Elementarius II, 26.
Elicere V, 1.
Elinguis V, 40. II, 21.
Elogia maledictionis IV, 36.
Emendicare stipes supremas VII, 11.
Eminentia vocaminis VII, 43.
Eniti pro parere V, 6.
Enterocelicus VII, 34.
Enthymemata I, 58. II, 11.
Equulei VII, 38.
Error insidiosus II, 3. ludicrus VII, 29.
Efus II, 23.
Et (pro at) I, 15.
Evaginatio I, 50.
Eviratum corpus V, 42.
Evirare VI, 21.
Evomere fulgures VI, 3.
Exaestuare V, 20.
Ex acuminibus auspicare II, 67.
Exambiri III, 24.
Examina malorum II, 7. moerorum I, 1.
Exactorare VII, 30.
Exhibitor ludorum VII, 39.
Exolete II, 42. V, 17.
Exordium nativitatis II, 35.
Expandere V, 34.
Expeditio fabrilis VI, 12.
Expensa ratio VI, 5.
Expergitus II, 66.
Explanare V, 34.
Exponere sletum IV, 21.
Expromere nomina II, 25.
Expugnator pudicitiae V, 21.
Extapercocta et madida II, 68. leviter animata *ibid.*
Exterminare I, 1. 20. V, 15.
Extundere prolem IV, 26.
Exutus corpore I, 53. II, 16.
- F.**
- Fabricare** III, 21.
Facere orationem III, 20.
Facetiae jocularis II, 8. VI, 21.
Facilitas stolidi II, 12.
Facinorosus II, 48.
Fex materiae I, 8.
Falculae VI, 26.
Fames horrida I, 3.
Famulatus I, 46.
Far pium VII, 26.
Farciminum genera VII, 24.
Fartes VII, 25.
Fascina V, 34. virilia V, 28.
Fascinorum rubor VII, 35.
Fecialia jura II, 67.
Fecit claudi V, 7. sciri I, 58.
Fellitare II, 39.
Femen, inis IV, 22.
Fendicae VII, 24.
Fermentum vitae II, 32.
Fescennini IV, 20.
Festae frequentiae IV, 20.
Fibrae IV, 12.
Fictiones longaevae V, 14.
Fidei commissa VI, 9.
Fideliter I, 11.
Figuratio VI, 11.
Filus et filum I, 59.
Filum corporis III, 15.
Fitilla II, 21. VII, 24.
Flaccescere IV, 22. VII, 32.
Flaccida VII, 43.
Flagrantia luis VII, 37.
Flatare II, 38.

Flatiles laminae VI, 16.
 Flaura I, 9.
 Flores purpurei V, 24.
 Fluenta fontium V, 2. mammarum IV, 21. dearum I, 21.
 Fluores I, 45. V, 12. 15.
 Fluor sanguinis V, 8. 12.
 Foetor caprinus V, 13.
 Foetulentus VII, 18.
 Folliculus II, 76. V, 21.
 Foeminea mollitudo VII, 33.
 Formamenta III, 16.
 Formatura II, 23.
 Fornix Lucilianus II, 6.
 Fortuna adversa et secunda I, 37.
 Fragrantia pocula V, 1.
 Fremebundus VI, 10.
 Fremor verborum I, 52.
 Fretus et fretum I, 59.
 Frontones III, 14.
 Fruges falsae VI, 1. VII, 20.
 Frumen VII, 24.
 Fucatus VI, 21.
 Fucus II, 41. IV, 16.
 Fugax ac rimidus VII, 47.
 Fuligine oculos obumbrare II, 41.
 Fulgurita V, 1.
 Fulgura dilatare II, 59.
 Fullo II, 38.
 Fumigatus VI, 17.
 Funiambulans II, 38.
 Fundamen III, 1. VI, 7.
 Funesta busticeta I, 41.
 Fundi ex alvis matrum II, 16.
 Furfuraculum VI, 14.
 Furiae infernales V, 29.
 Furiales offensiones II, 34.
 Furlialia gaudia VI, 22.
 Furunculus II, 11.

G.

Gaudia vitae VII, 40.

Gehenna II, 14.
 Genetrices foetae III, 25.
 Genitura I, 11.
 Genethliaca ratio II, 69.
 Geno, ere IV, 21.
 Geometres II, 19.
 Gestamen I, 62.
 Gingritus anserum VI, 20.
 Glacialis conditio II, 42.
 Gaaruris III, 22.
 Grallatores II, 38.
 Grassatores V, 19.
 Gratilla VII, 24.
 Grosfus VI, 14.
 Gurgulio III, 13.
 Guttatim II, 59.
 Gypsum VI, 17.

H.

Hasta caelibaris II, 67.
 Hernia VII, 34.
 Hiaticibus torvidis dirus VI, 10.
 Hierophantae V, 24.
 Hirundines garrulae VII, 17.
 Hirae VII, 24.
 Hirciae VII, 24.
 Hirquinus V, 13.
 Hiscere IV, 16.
 Histriones II, 33.
 Homunculi V, 1.
 Honestas mammarum V, 13.
 Honorarium debitum VII, 21.
 Honorem dare VII, 15.
 Honoribus mactare VII, 14.
 Honoris ergo facere VII, 13.
 Honoris et dicis causa III, 16.
 Honorationis officium VII, 14.
 Horror formidinis II, 29.
 Hyperborci fines VI, 6.

I.

Ianua Ditis V, 28. lethi II, 30.
 Iecuscula IV, 12.
 Ignis ferus II, 14.

- Imbres saxei I, 3.
 Imbrex narium III, 13.
 Imitas intusque V, 10.
 Immanis I, 5.
 Immane pro magno I, 34.
 Imminuere IV, 16.
 Immoderatio VII, 41.
 Immoderatum pro immenso II, 75.
 Immutilus II, 59. VII, 16.
 Impatentia IV, 22.
 Imperitum atque indomitum vulgus VI, 24.
 Importare I, 1.
 Impubis V, 29.
 Inarticulatum I, 60.
 Incallescere animum indignationibus III, 11.
 Incendium pestilentiae VII, 36.
 Incentivum laudis IV, 33.
 Incessere crimine I, 34.
 Inciens scrofa VII, 18.
 Incommodare I, 7. II, 32. III, 14.
 Incompositi motus II, 42.
 Increduli et duri I, 46. 51.
 Incurrere I, 3.
 Indago IV, 35.
 Indicere I, 3. VII, 39. lethum I, 63.
 Indignatio divina V, 31.
 Indignationum turbines III, 16.
 Indiligentia VII, 35.
 Individua (pro atomis) II, 10.
 Indubitabile V, 36.
 Indubitabiliter V, 37.
 Induere formam I, 65. caecitatem II, 27.
 Ineluctabilis firmitas IV, 31.
 Ineluctabile propositum V, 25.
 Inemendabilis nequitia II, 29.
 Inequitare pro insultare V, 20. VII, 30.
 Inexpeditissima V, 36.
 Inexpeditus VII, 40.
 Inexpiabilis simultas II, 40.
 Inextinguibilis testificatio VI, 7.
 Inferre vinum VI, 1.
 Inferre tibras II, 42.
 Inflexus flexuosi II, 20.
 Infulae miserationis V, 25.
 Ingeniola V, 4.
 Ingurgitare se poculis V, 2.
 Inhabitabiles orae terrae I, 2.
 Inhoneste appetere V, 31.
 Initia V, 18.
 Injuriarum formulae II, 61.
 Injuriae atroces IV, 11.
 In manibus positum I, 7.
 In medio ponere I, 49. IV, 30.
 Inobedus VII, 40.
 Inoffensa beatitudo VI, 2.
 In ordinem redigere IV, 34.
 Inquietare IV, 3.
 Inquilini I, 12.
 Insanire pro vaticinari I, 1.
 Inscientia II, 7.
 Insensilia VI, 15.
 Insignia miserorum V, 27.
 Insignire falsis criminibus IV, 32.
 Insignitus III, 9. 15. V, 15. VI, 25.
 Insigniter VII, 31.
 Inspicere opinionem I, 2.
 Insitiores II, 32.
 Institutum (i. q. obstinatio) II, 16.
 Instrumenta flagitiosi operis II, 37.
 Intendere animum V, 8. 24. sacra VII, 17.
 Intentare gladios VI, 11.
 Integrare I, 35. II, 15. III, 38.
 Intercus scilicet aqua I, 45.
 Interibilis II, 31.
 Interjectio anniverfaria VII, 32.
 Interim III, 2.
 Interior ratio VII, 19.

- Interitio I, 29.
 Internoscere VI, 12.
 Interpelare V, 15.
 Interstinctio VI, 3.
 Interstitio VI, 12.
 Intesties V, 7.
 Intestinalis conatus II, 33.
 Intestinum decus I, 36. pondus II, 28.
 Intestina vulnera I, 20. pericula VIII, 40.
 Intestinalis virtutes I, 20.
 Intimare V, 33.
 Invaletudo VII, 17.
 Invisere I, 1.
 Invisitatum I, 2.
 Invitare thure I, 41. votis I, 49.
 Invocatus (pro *non vocatus*) V, 19.
 Ioculares cavillationes IV, 36. facetiae VI, 21.
 Ira effervescere I, 18.
 Irarum flammae III, 16. VII, 15.
 Iratus et percitus I, 42. V, 23.
 Irati hominis status I, 17.
 Irae tempestas ac fremitus V, 20.
 Irrogare injuriam II, 53.
 Irruere se I, 34.
 Ifficia II, 42.
 Itio III, 13.
 Itus liberi III, 35.
 Iudex invidus IV, 31.
 Iudicium interius VII, 30.
 Iudicii perpensi homo II, 14.
 Iuges calamitates I, 13.
 Iugulus et jugulum I, 59.
 Iunonius cestus VI, 25.
 Ius (i. e. potestas) I, 51. familiaritatis V, 24.
 Iussio II, 11.
 Iusta nuptiarum I, 2.
- L.
- Labare III, 39. 40.
 Labeones III, 14.
 Labilis dulcedo VII, 4.
 Laccernulae II, 19.
 Lac hircinum V, 13. stillatum II, 71.
 Lacrimabilis destillatio VII, 27.
 Laena II, 19.
 Laevum augurium I, 16.
 Lamina aurium II, 41.
 Lanarii II, 20.
 Lanitium I, 11. VII, 16.
 Lancicula II, 23.
 Lancinare I, 36. II, 8.
 Lapis lubricatus et unguine perfusus I, 39.
 Laquearia aurea VI, 5.
 Larvae III, 41.
 Latratores canes VII, 17.
 Laura III, 41.
 Lautiora ingenia IV, 20.
 Lautus homo VII, 53.
 Lectiones adulterae V, 36.
 Lectus genialis V, 20.
 Lenocinium fulgoris VI, 16.
 Lenticula II, 59.
 Levare vinculis II, 77.
 Levigare V, 29. cutem corporis II, 41.
 Levigari V, 25.
 Levigata VI, 14.
 Levis (pro imberbi) VI, 10.
 Levitates gaudiorum VII, 4.
 Libidinose V, 4.
 Libido furialis V, 5.
 Licentiosus IV, 32.
 Lienosus VII, 34.
 Lirabus II, 41.
 Liniamenta veritatis I, 53.
 Literata auctoritas III, 51.
 Literarum nubes III, 12.
 Loca pudoris V, 25.
 Longavi VII, 24.
 Lucanica II, 42.

Lucifuga blatta VI, 16.
 Lucilli vim vomere V, 18.
 Lucilianus fornix II, 6.
 Luculentum corpus V, 21.
 Ludius IV, 31.
 Ludus (pro *re facili*) I, 47.
 Luminis ora II, 69.
 Lustrici dies III, 4.
 Lutea persona V, 22.
 Luteae formae IV, 6. voluptates
 IV, 7.
 Lutofus VII, 17.

M.

Mactare I, 41. II, 28. VII, 14.
 honore V, 8. VII, 14.
 Mactus hoc vino inferio esto VII,
 31.
 Madidatus V, 1.
 Mador telluris V, 40.
 Maena III, 31.
 Magis rectius I, 29. fortior I, 58.
 Magisterium I, 6. V, 29. 44.
 Magmenta VII, 24.
 Magnum aliquid dicere I, 1.
 Maletractatio IV, 23. 31.
 Maledicere se I, 42.
 Maledictio I, 45. V, 25.
 Maledictum V, 22.
 Mancipio tradere II, 27.
 Mammae fallitantes II, 39.
 Mandere I, 64.
 Maniae VI, 26.
 Mantele II, 23.
 Manus censoria V, 23.
 Manum dare I, 38.
 Manus protendere supplices III, 6.
 Maris insaniae II, 11.
 Mare insanum III, 23. furibun-
 dum et insanum I, 46.
 Mars (pro *pugna*) V, 45.
 Martium discrimen II, 67.
 Mastruca II, 23.
 Mateolae VII, 25.
 Maximitas VI, 18.
 Medicinam adhibere VII, 3.
 Membratim I, 36. V, 19.
 Menta VII, 16.
 Mentis recessus VI, 11.
 Mentones III, 14.
 Meracum sapientiae II, 8.
 Mereri I, 3. 27.
 Meretricula IV, 25.
 Meritorium corpus VI, 12.
 Meritum (pro culpa) I, 49.
 Messes opimae VI, 16.
 Metaria circumscriptio II, 39.
 Meticulosa observatio V, 28.
 Micula II, 49. VII, 24.
 Militaris infania III, 26.
 Mimi infames VII, 33.
 Mimuli II, 58.
 Minerva pro itamine V, 45.
 Minimissimus V, 7. 14.
 Ministra II, 11.
 Miracula (pro rebus turpibus) V,
 25.
 Miscere verba II, 1.
 Miserorum insignia V, 27.
 Mitra II, 23.
 Mola falsa II, 68.
 Mollitudo foeminea VII, 33.
 Momen II, 29. 49.
 Monstruosissimus VI, 26.
 Morbus intercus I, 48.
 Mores pudici V, 29.
 Mortalitas I, 7. II, 45.
 Motacilla VII, 17.
 Motari I, 29.
 Motus incompotiti II, 42.
 Movere quaestionem V, 12.
 Muccinium II, 23.
 Muli II, 52.
 Muliones II, 38.
 Munctiones mucculentae III, 13.

- Munia divina VI, 15.
 Muscae impudentes II, 59. stri-
 dulae VI, 16.
 Mutci venerabiles VII, 30.
 Muscularum venenum II, 45.
 Musica II, 19.
 Musiacum II, 23.
 Mutire IV, 18.
 Myrtaea virgae V, 18.
 Mysteria intima V, 25. sancta V,
 18.

N.

- Naeniae VII, 23. 24. 25. lenes
 VII, 32.
 Naevis III, 14.
 Nani III, 14.
 Nares displexae VI, 10.
 Natica III, 14. VI, 10.
 Natici III, 14.
 Nasturtium VII, 16.
 Natalium honestamenta II, 48.
 Natrices VII, 16.
 Naturalis infirmitas I, 31.
 Navitas I, 2.
 Nebulositas VII, 28.
 Nefariae libidines V, 28.
 Negotia ridiculosa V, 26. huma-
 na I, 8. III, 19.
 Neptunus pro aqua V, 45.
 Nictare III, 18.
 Nidamenta VI, 16.
 Nidor V, 19. VI, 16. VII, 3. 28.
 Nigror II, 7.
 Nimietas IV, 10. VII, 26.
 Nitedula II, 47.
 Nixus parricidales III, 23.
 Nominaliter II, 55.
 Nominitare VII, 43.
 Nota (pro dedecore) IV, 23. I,
 57.
 Nothae et adulterae lectiones V,
 36.

- Nothum lumen II, 20.
 Novatio V, 35.
 Novi (i. q. *experior*, *accidit mihi*)
 I, 17.
 Nubes undosae I, 30.
 Nubere (pro operire) III, 31.
 Nunc nuper I, 54.
 Nuptialia vota V, 15. gaudia V,
 18.
 Nutricia cura II, 21.

O.

- Obire res II, 29.
 Obliquatus III, 23.
 Obmurmurare IV, 35.
 Obnoxius VI, 4.
 Obnuntiationes II, 67.
 Obrepere II, 62. V, 9.
 Obscaenitas omnis I, 16.
 Obscaenitas propudiosa V, 27.
 Obscurissimae cogitationes VI, 11.
 Obspire II, 66.
 Obssequia mitia V, 25.
 Obsolefacere V, 8.
 Obsolescere V, 9.
 Obstaculum II, 28.
 Obtentiones allegoricae V, 35.
 Obtrectatio sordens I, 36.
 Obtulior ligno, saxo II, 21.
 Obtusum pectus III, 19.
 Occipere I, 2.
 Oculata inspectio II, 9.
 Oculorum articuli mobiles III,
 13.
 Ocymum VII, 16.
 O isti I, 41. V, 2.
 Offae (penitae) VII, 24. 25.
 Offensa VII, 40.
 Officium annunciationis VII, 40.
 defensionis V, 17. honorationis
 VII, 13.

- Officia humanitatis V, 25. humanitatis VI, 6. 7. religionis IV, 34.
 Officiosa sedulitas II, 66. munia VI, 8.
 Officiosum foedus II, 8.
 Officere I, 16. 59.
 Offuscare VII, 15.
 Oggerere VII, 6.
 Olor II, 59.
 Omentum VII, 24.
 Omentorum membranulae III, 15.
 Ominum dexteritas VII, 19.
 Omophagia V, 19.
 O nescii I, 55.
 Operula IV, 30.
 Opinatio I, 31. 38. III, 17. IV, 30.
 Opus taediosum V, 14.
 Ora et labra in sermonem diducere II, 21.
 Orae luminis II, 69.
 Orbes saltatorii II, 42.
 Orbicus motus II, 58.
 Ordines primi II, 62.
 Ordire retia VI, 16.
 Oris stuprum II, 42.
 Os patulum VI, 10. principale *ibid.*
 Ossea substructio III, 13.
 O iterum I, 45.
 O viri IV, 21.
P.
 Pactae IV, 20.
 Palasea sive Plasea VII, 24.
 Panchaicae resinulae VII, 28.
 Panchristarii II, 38.
 Pane et panis I, 59.
 Panis castus V, 16.
 Pannychismi V, 24.
 Pantomimi II, 38.
 Papula I, 51.
Tom. II.
 Parentalia VII, 51.
 Parilis gratia VII, 48.
 Pariles lineae VI, 10.
 Partilitas I, 8.
 Partiliter I, 12. VI, 4. 19.
 Parvuli pusiones VI, 26. VII, 8. 32. 39.
 Passerculi VII, 8.
 Passibilitas II, 26.
 Passio I, 18.
 Passivum II, 26. 27. 34.
 Patres sectarum II, 10.
 Patricium genus II, 48.
 Patrimus puer IV, 31.
 Paterna VII, 29.
 Patulae fauces VII, 42.
 Patulum os VI, 10.
 Paupertatis miseriae I, 5.
 Pauperculus VII, 12.
 Pauper lare II, 29.
 Pauper tugurium II, 29.
 Paupertinus VI, 5.
 Pausata arbor V, 7.
 Pausam facere V, 9.
 Pavibundae trepidationes VII, 13.
 Pavus VII, 8.
 Pectus obtusum III, 19.
 Pellacia IV, 28. V, 21.
 Pellax IV, 35. V, 44.
 Pendigines VI, 16.
 Penis V, 28.
 Peniculamenta V, 11.
 Perbacchari V, 7.
 Percelebrare II, 43.
 Perducere (i. e. exhaurire) V, 26.
 Perexiccata VII, 24.
 Perfidia acoris I, 21.
 Perlitus fimo V, 23.
 Pernoscere V, 33.
 Periculum caecitatis II, 59.
 Periculum (pro interitu) I, 3.
 Perquirere I, 2.
 Pervicacia studia VI, 11.
 L. I

- Pervigilia sancta V, 23.
 Petasus VI, 12.
 Phalli V, 28. 29.
 Phrygiones II, 38.
 Piaculares hostiae VI, 2.
 Piaculi commissio IV, 31.
 Pignora (de liberis) II, 77.
 Pinguities VII, 20.
 Pistrix III, 31.
 Pium far VII, 36.
 Placamentum VII, 8.
 Plana, ae VI, 14.
 Plani II, 52.
 Planum facere II, 58.
 Planum fieri VI, 7.
 Plasca VII, 24.
 Plebis oratio VII, 24.
 Pluvia labens V, 37.
 Pluviarum rores I, 21.
 Polimina VII, 24.
 Pollinctores I, 46.
 Polluctus opinione V, 12.
 Polubrum II, 23.
 Polyandriou VI, 6.
 Poma mitia I, 30.
 Pompa sermonis I, 59.
 Pompiliana indigitamenta II, 73.
 Pondera genetricum IV, 25.
 Ponderosus VII, 34.
 Ponere imperitiam II, 25. faevitias VII, 17.
 Ponti terga I, 46.
 Pontificalia mysteria VII, 24.
 Pontificium salutis II, 65.
 Poplitibus nudis incedere II, 41.
 Porricere II, 68.
 Porrum sectivum VII, 16.
 Portitor I, 65.
 Posterganeus IV, 5.
 Postica pars V, 25. 28.
 Possibilitas I, 44.
 Postulio IV, 31.
 Potentiae interiores I, 42.
 Potentatus I, 51.
 Potis est I, 52. II, 61. III, 22. IV, 18. V, 20. V, 40. VI, 17. 19. VII, 5. 22. 28.
 Potesias I, 43.
 Praecones V, 25.
 Praeagustator IV, 6.
 Praefecare V, 28.
 Praefidatus III, 23. IV, 6.
 Praefigiatores II, 38.
 Praefringere V, 44.
 Praeful VII, 9. 56.
 Praefuere II, 35.
 Praetextati V, 29.
 Pratula V, 24.
 Primigenia natura I, 60.
 Primigenii motus I, 2. ortus II, 70.
 Primigenium corpus VI, 18.
 Priva VI, 19.
 Prodigiifae conceptiones V, 10. formidines VI, 2.
 Prodigaliter I, 16.
 Progenies Platonica II, 21.
 Proles (pro pudendis) V, 23.
 Proletarius II, 29.
 Proloquium III, 44. V, 3. 37.
 Proluere sitim III, 43.
 Proluvies II, 39. V, 23. VI, 16. VII, 16. etc.
 Promptum est II, 19. V, 22.
 Pronus in libidines V, 27.
 Propudiosum facinus V, 25.
 Propagatores religionum V, 51.
 Proritari VII, 15.
 Profus pergere VII, 41.
 Proficia VII, 25.
 Proflibulum VI, 13.
 Protendere supplices manus III, 6.
 Provecior senectute VI, 10.
 Proventus annonae I, 14. rerum IV, 3.

PROVERBIA:

Sine ullis feriis I, 13.
 Quot homines, tot sententiae
 II, 15.
 Contrectare manibus II, 71.
 O Abdera, Abdera V, 12.
 Tricas conduplicare Tellenas
 V, 23.
 Addere garo gerram V, 44.
 Fabrum caedere, cum ferias
 fullonem VI, 9.
 Pari pendere lance VI, 2.
 In prima positum fronte VII,
 38.

Proximum contumeliae VII, 14.
 Psttacus verba integrat II, 25.
 Publicare IV, 24.
 Pudibundi mores V, 8.
 Puditum est V, 29.
 Puer iners II, 24.
 ex Puerculo rationes sciscitari II,
 23.
 Puerilis halucinatio VI, 8.
 Puerile ludicrum VII, 39.
 Pulejum VII, 16.
 Pullus Jovis IV, 26.
 Pulsare convitio IV, 34.
 Pulticula VII, 51.
 Pulpamentum VII, 24.
 Puncti spatium V, 12.
 Punicum malum V, 6.
 Pupulae oculorum II, 7.
 Papuli VII, 8.
 Purgamenta I, 59.
 Pusio scitulus V, 31.
 Pustula I, 51.
 Putor V, 14. VII, 16.
 Putesco VII, 17.

Q.

Quadrigarii II, 38.

Quadrini cardines VI, 5.
 Quaeritare V, 15.
 Quaestitor IV, 16.
 Querimonia I, 12.
 Querquera I, 43.
 Quire V, 8. et *saepius*.
 Quirites IV, 4.
 Quiritari II, 51.
 Quotidiana verba I, 45.

R.

Radices VII, 16.
 Rancescere I, 21.
 Reptari I, 2.
 Rastrum II, 19.
 Rationes artium I, 2.
 Rationis potestas I, 6.
 Rationis sapore contactus II, 5.
 primordiis imbutus III, 28.
 Rationum proprietates I, 30.
 Ravi III, 14.
 Receptaculum ventris VII, 42.
 Recidiva substitutio III, 9.
 Reciprocus halitus VII, 28.
 Reciprocare I, 30. II, 16.
 Redintegratio VII, 42.
 Redintegrare VII, 33.
 Refricari VII, 33.
 Relanguescere VII, 33.
 Reduvia I, 51.
 Renidere VI, 3.
 Repetentia II, 28.
 Replicare I, 3.
 Res angustae I, 56. abditae IV,
 51. asperae II, 73. fessae I, 25.
 28. III, 24. illae (sensu obliquo-
 no) III, 10. involutae VI, 11.
 flagitiosum operis V, 10. operis
 I, 45.
 Referare secreta II, 7.
 Retegere V, 25.
 Retardatus V, 31.
 Retentari VI, 16.

- Rimator V, 8.
 Rotula V, 19. VI, 16.
 Rubigo II, 40.
 Ruere se VI, 29.
 Ruma VII, 24. 25.
 Ruminare V, 25.
 Ruminatores seculi VII, 24.
 Runcinae VI, 14.
 Runcinare V, 23.
 Rusticanus I, 60. IV, 27.
 Rutilare I, 9.
- S.
- Saburratus sanguis V, 12.
 Saccati obsoeniffimae seriae II, 37.
 Saccibucces III, 14.
 Sacramenta militiae salutaris II, 5.
 Saevitas vitiorum II, 43.
 Sagina VII, 25.
 Salamandra VII, 16.
 Salinatores II, 38.
 Salapittarum fonitus VII, 33.
 Salfamina VII, 24.
 Sambuciftria II, 42.
 Sancire II, 70.
 Sanctuarium V, 16.
 Sanctum (pro *sanctuario*) V, 6. 53.
 Sanguis et Sanguen I, 59.
 Sanguinis fluor V, 12.
 Sannis et maniis confringere VI, 26.
 Sarculum II, 23.
 Sata I, 59.
 Satagere V, 21.
 Satiare VI, 2.
 Satisfactionis viae V, 21.
 Satietais fuga III, 35.
 Satus V, 22.
 Sauciare mero V, 11.
 Saxeus imber I, 5.
 Scabillorum concrepationes II, 42. VII, 32.
 Scaevus V, 7.
 Scatebrae turpitudinum V, 22.
 Scaturigo vocis V, 40.
 Scelerosa opera IV, 11.
 Scelerosus actus VI, 26.
 Scientiola II, 13.
 Scientiffimi VI, 11.
 Scita artificum VI, 13.
 Scitulus II, 11.
 Scituli pusiones V, 31.
 Scripulum VI, 23.
 Scrofa inciens VII, 18. 22.
 Scorpio venenatus VII, 23.
 Scrupulosa diligentia IV, 29.
 Scrupulosus VII, 41.
 Scurrula urbanus VI, 21.
 Secare I, 64.
 Seculum (pro *sobole*) I, 25. II, 26. VII, 24.
 Seculum impium et ingratum I, 65.
 Seculum paratum II, 18.
 Secundae actiones III, 6.
 Securicula II, 19.
 Secus virile V, 13. foemineum V, 25.
 Sedet (i. q. placet, fixum, ratum est) IV, 18.
 Sedes superae II, 33. fidereae VI, 17. tartareae V, 28.
 Seges criminum V, 22.
 Sella arquata II, 23.
 Sellularii viles III, 21. Sellularia III, 22.
 Semivir V, 15.
 Semperrestitutio I, 2.
 Sensus communis II, 35. IV, 2.
 Septimana foetura III, 10.
 Sequestrare V, 19.
 Seria V, 18.
 Sermocinari II, 24.

- Sermocinatio I, 59.
 Sermonem dare I, 52.
 Servare de coelo II, 67.
 Servulus VII, 13.
 Sigillaria VI, 11.
 Sigilliola VI, 11.
 Signa inertia I, 38.
 Signifex VI, 15.
 Significantia IV, 3.
 Significare V, 3.
 Silicernium VII, 24.
 Siligo VII, 24.
 Siliquastrum II, 23.
 Silunculus III, 14.
 Simplices et bonitatis innoxiae II, 39.
 Simpuvium IV, 31. VII, 29.
 Sirpiarum vitores II, 38.
 Sistere V, 3.
 Sistere sanguinem I, 25.
 Sol siderum princeps I, 2. amplior orbe II, 61.
 Sole torrere se I, 9.
 Sole clarius I, 47.
 Solifugae II, 23. VII, 16.
 Sollicitare II, 42.
 Soloecismus I, 59.
 Somno vinctus V, 2.
 Sophistica ostentatio I, 59.
 Sopire II, 27. VII, 27.
 Sorex II, 59.
 Sordidatus lapis I, 39.
 Sospitator II, 74.
 Speciosus IV, 29.
 Spectus, us, V, 27.
 Spem praefumere II, 67.
 Speratae IV, 20.
 Spiramina VII, 23.
 Spiritualis tractus III, 13. agitatio VI, 15.
 Spiritum effundere I, 40.
 Spiritus vitalis VII, 16.
 Spirula II, 42.
 Spoliatus vita et lumine VI, 7.
 Spondere, Sponsio II, 11.
 Sponsae IV, 20.
 Spumare V, 21.
 Stare (pro *permanere*) III, 1.
 Stare in altioribus VII, 14.
 Status capitis IV, 28.
 Stercoribus accipi VII, 17.
 Stentorci vagitus II, 75.
 Stimuli irarum VII, 23.
 Stipes supremae VII, 11.
 Stolide caecus VI, 15.
 Stragula vestis II, 23.
 Strebula caro VII, 24.
 Stribligo I, 59.
 Strictim transire V, 20.
 Striculus pufio V, 25.
 Strophium II, 23.
 Studo (i. q. *consulto*) I, 59.
 Stupidi VII, 33.
 Stupiditas VI, 15.
 Stupor admirationis I, 48.
 Stuprum oris II, 42.
 Suadenter loqui II, 19.
 Subcivicae laudes V, 30.
 Subditiva secreta V, 32.
 Subexhiberi VI, 8.
 Subigere terram II, 40.
 Subinflo II, 7.
 Subintroire VI, 12.
 Subluteus V, 12.
 Submissus V, 21.
 Subrigere V, 28.
 Subreptio V, 9.
 Subscriptio V, 26.
 Subscudes VI, 16.
 Subseffor IV, 23. V, 20.
 Substernere I, 27. V, 33.
 Subucula II, 19.
 Subjugare I, 5.
 Succedere (pro *crefcere*) I, 2.
 Successus terrarum V, 24.
 Succingi I, 2.

- Suffectio V, 15. luminis V, 12.
 Suffitio VII, 27.
 Sufficere prolem III, 9.
 Suffragines V, 23. VI, 11.
 Supercilium tollere II, 50. depo-
 nere II, 16. fastidiosum I, 65.
 luminis I, 6.
 Superciliorum margines III, 13.
 Supercilio tumidus II, 1.
 Superciliofa res I, 12. civitas V,
 12.
 Superesse (pro praefesse) III, 25.
 Superlatum pondus VI, 6.
 Suprema potestas II, 29. IV, 21.
 Superstitio inauillima I, 42.
 Suppara II, 19.
 Supplicamenta VII, 21.
 Suprema funeris VI, 6.
 Suprema necessitas VII, 10.
 Surgere se V, 18.
 Surire I, 2. V, 13. 23.
 Suspectio VII, 15.
 Suspicionum argutiae II, 12. au-
 dacia II, 58.
 Suspiciosa credulitas II, 55.
 Symplegmata VII, 33.
- T.**
- Taciturnitatis silentium III, 26.
 Taeniae picturatae I, 39.
 Taedae VII, 24.
 Tardus (pro stulto) VI, 17.
 Tartari sedes ima V, 19.
 Tempestatis furor II, 11.
 Tenebrae tartareae II, 30.
 Tenebrae ambiguitates V, 37.
 Tenor officiorum II, 17. virtutis
 II, 15. reticentiae II, 21.
 Teretes pilae V, 20.
 Terga ponti I, 46.
 Tergiversator VII, 40.
 Terra hominum mater II, 52.
 Terrae mandare V, 14. VI, 6.
- Terra Vestra III, 31.
 Terram tenere IV, 31.
 Terrere portentis I, 17.
 Testulae VI, 17.
 Textricula puella V, 14.
 Thesaurus interior I, 63.
 Tholi VI, 6.
 Thuris aceruae II, 76. acervi IV,
 50. suffimentum IV, 16.
 Thus masculum VII, 28.
 Thyle ultima VI, 5.
 Tinnire IV, 16.
 Tinnitus aeris VII, 50.
 Tippusa II, 59.
 Tortuosa volumina VII, 41.
 Trabales clavi II, 13.
 Trabeae II, 19.
 Trahere fletum IV, 21.
 Translatitium decus VI, 13.
 Tranquillitas mollissima I, 6.
 Trapetum II, 23.
 Trepidare lactitia VII, 4.
 Tribula II, 25.
 Trilices tunicae III, 21.
 Trivialis germanitas III, 34. fer-
 me I, 53.
 Trivialiter institutus VII, 50.
 Trullei II, 19.
 Tuceta II, 42.
 Tumor indignationis I, 28.
 Turritus V, 7.
 Tutamina I, 28.
 Typhus et mentis elatio II, 3 12.
 19. 29 63.
- V.**
- Valetudo (de morbo) I, 45. 48.
 Vani I, 24. 54.
 Vannus II, 23.
 Vaporus VI, 21.
 Uda III, 19.
 Vectitatus V, 37.

- Vectores I, 9.
 Velamentum II, 40.
 Velle (abundanter, positum) I, 25.
 Venialis concessio V, 12.
 Ventosa imitatio VI, 8.
 Ventus fluor aëris VI, 10.
 Venus pro coitu V, 45.
 Veratrum I, 11.
 Verbenarum suffitio V, 3.
 Verbi causa V, 56.
 Verenda V, 27.
 Verminantium membrorum crucis I, 50.
 Versipellis V, 51. 55.
 Verrucula collis II, 49. V, 5.
 Versura V, 44.
 Vertex aetherius III, 31.
 Vertigo I, 2.
 Vestire luce I, 2.
 Vestis stragula II, 23.
 Veterosae arbores I, 59. undae I, 45.
 Via rationis VI, 16.
 Vicaria substitutio VI, 10.
 Vices temporariae II, 8.
 Vicissitudines rerum I, 8.
 Viduare I, 3. 45. II, 3. VII, 29.
 Vim facere II, 40.
 Vindemiare VII, 34.
 Vindicias dare IV, 16.
 Vinciores plumbcae VI, 17.
 Vini odor I, 21.
 Vinum inferium IV, 16. VII, 30.
 Violae odora V, 14.
 Vipera VII, 23.
 Virginitas intacta VII, 22. castimoniae IV, 26.
 Virago IV, 25. V, 37.
 Virginalis species IV, 16.
 Virgo bucula VII, 18.
 Virilia fascina V, 28. veretra V, 14.
 Virilitas V, 21.
 Virus feminis V, 10.
 Viscus transvoratum VII, 29.
 Vitiligo I, 45. 48. 50.
 Vitifator III, 29.
 Vitores sirpiarum II, 30.
 Vivacitas cordis V, 4. ingenii V, 32.
 Vivida pruna VII, 30.
 Uligo I, 10. II, 7.
 Uliginosa viscera I, 50.
 Ulpicum II, 59.
 Ultum se ire III, 17.
 Unci carnifices II, 5.
 Vocamen II, 35. III, 34. IV, 5. VII, 43.
 Vocem emittere I, 46. II, 23.
 Vocem mittere I, 45. VI, 5.
 Voces infractae IV, 21.
 Vocis scaturigo V, 40.
 Volubiles rotulae V, 20.
 Volucris titillatio VII, 4.
 Volumina pollinctorum I, 46.
 Voluptatis enervatione languescere III, 10.
 Volutari II, 58.
 Volubra horrentia VII, 17.
 Voragines VII, 17.
 Votorum debita VI, 2.
 Voti compos V, 28.
 Urbanus scurrula VI, 21.
 Urbana subtilitas V, 36.
 Urigo V, 44.
 Urio VII, 32.
 Ustrina VII, 15.
 Utres stercoreis II, 37.
 Utria et Utres I, 59.
 Uxoriam conjugatio V, 21.
 Uxoriam voluptates V, 28.
 Vulcanus pro igne III, 35.
 Vulneratis auribus accipere I, 36.

Z.

Zelotypi pusiones VII, 21.

Cum autographum Arnobii mei jam dudum Lipsiae in manibus honestissimi redemptoris esset, aetate scilicet praecedentis anni 1815, voti tandem compos factus doctissimi Nourrii Apparatum benevolentia Duumvirorum Venerandorum, quos in Praefatione laudavi, commodatum accepi ex eoque quaecunque Arnobio meo proficua viderentur sedulo excerpta notisque inferenda misi ad honestissimum Vogelium. Factum inde, ut cum memoria eorum excidisset, quae antea in ipsis annotationibus meis conscribendis e Gallandi notis maximam partem ex ipso hoc Nourrii Apparatu petitis excerpteram, in prioribus libris notae aliquot Nourrianae iisdem fere vel similibus verbis eadem continentes bis imprimerentur. Hoc itaque commissum, quod ne saepius fieret, cavet Clarissimi Schaeferi diligentia, ignosce quaeso, benevole lector, et in ipso textu Arnobii corrige etiam sequentia sphaemata omissa in Errorum Indiculo Tomo I. ad calcem adjecto.

Tom. I. pag. 158	lin. 12	consentiendus lege censendus.
— — — 178	lin. 9	immortale l. mortale.
— — — 187	lin. 9	juri l. generi.
— — — 191	lin. 11	unum l. num.
— — — 221	lin. 24	tenebrarum l. remedorum.
— — — 246	lin. 13	sedent l. fedent.
— — — 249	lin. 16	corporales l. incorporales.

IOH. CONR. ORELLIUS.

L I P S I A E

IMPRESSIT FRIDER. CHRIST. GUILH. VOGEL.

A P P E N D I X

EDITIONIS LIPSIENSIS

A R N O B I I A F R I

C O N T I N E N S

V A R I A S

CUM PRIORUM INTERPRETUM TUM ALIORUM
VIRORUM DOCTORUM

EMENDATIONES ET EXPLICATIONES IN HAC EDITIONE
OMISSAS

INSERSIS INEDITIS HICUSQUE CH. A. REUMANNI CONIECTURIS

QUIBUS SUARUM ADNOTATIONUM SUPPLEMENTA

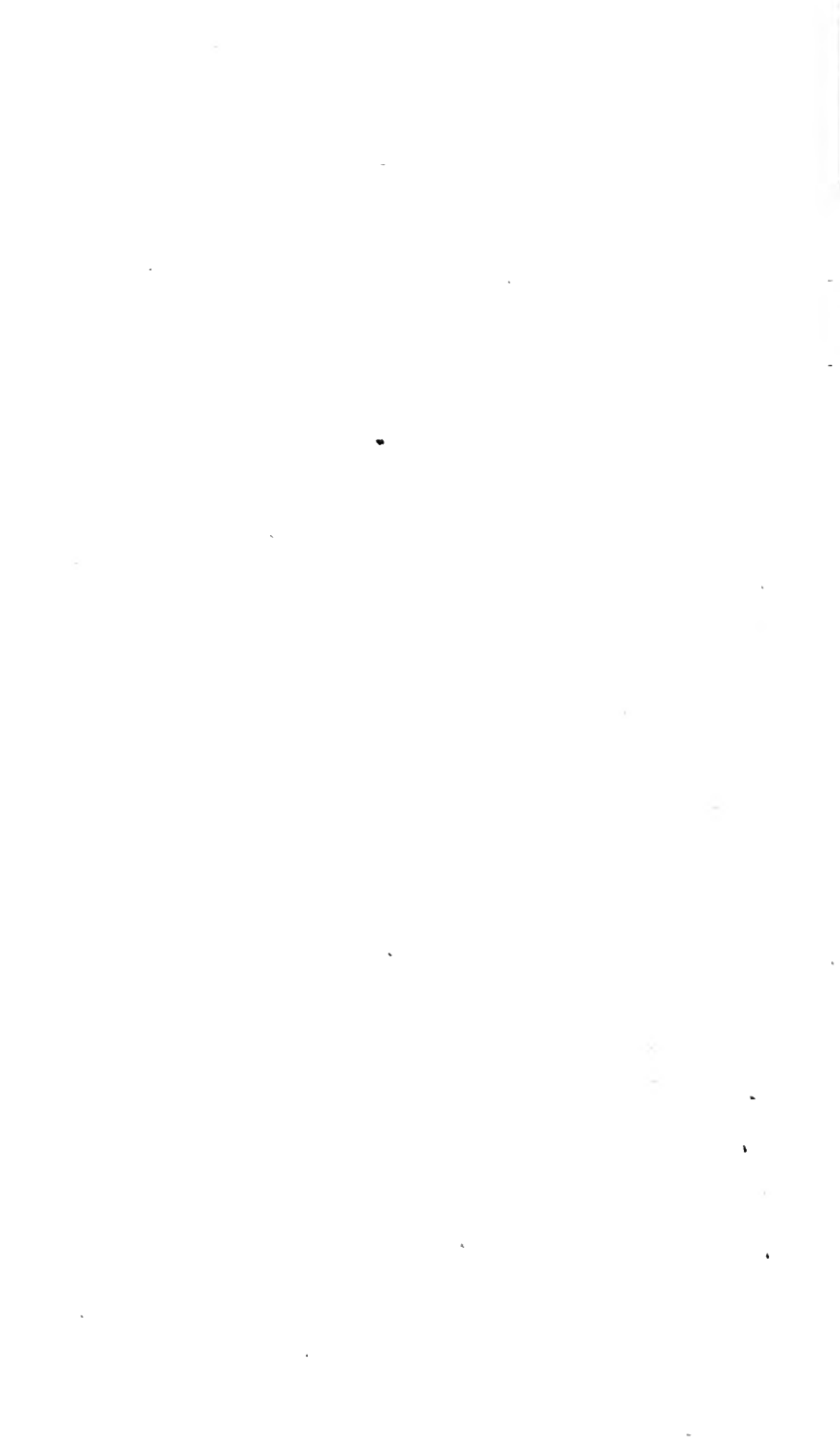
A D I E C I T

IO. CONRADUS ORELLIUS

PAROCHUS AD AEDEM SPIRITUS SANCTI ET COLLEGII CAROLINI
TURICENSIS CANONICUS.

LIPSIAE, 1817.

SUMTIBUS FRID. CHRIST. GUIL. VOGELII.

P R A E F A T I O.

Quae causa fuerit hujus Arnobii mei appendicis, quidque in ea praestitum sit, paucis accipe, benevole lector. Quum scilicet nundinis anni praeteriti vernalibus editionem meam Arnobii e prelis Vogelii viri honestissimi emissam accepissem, nihil ex eo tempore neque potius neque antiquius habui, quam ut cum textum hujus editionis, tum annotationes ipsi adjectas denuo attentius perlustrans singula, quae in iis vel commissa vel omissa essent, mihi notarem, simulque vel ipse vel per amicos sedulo conquirerem, quaecunque ad emendationem aut illustrationem scriptoris ob reconditam doctrinam difficillimi facientia in aliis libris philologicis dispersa, eo tempore, quo in Arnobio edendo occupatus fueram, meam effugissent notitiam. Hoc per aliquot menses facienti mihi errorum quidem graviorum haud ita larga seges comparuit, nisi illis adnumerare velis 12 — 15 emendationes priorum interpretum verissimas, quas in annotationibus meis probatas in textum recipere oblitus fueram, jam vero in errorum indiculo huic appendici ad calcem adjecto notatas. Sed eo amplior novorum subsidiorum, quibus uti antea

non licuerat, copia quaerenti sese obtulit, imprimis cum (quod, qui hactenus mihi unus innotuit idemque aequifimus Arnobii mei Cenfor in Ephemeridibus literariis Lipsiensibus desiderabat) eum in finem perlustrassem opera quaedam splendidissima et ex parte raro obvia, quae antiquae artis monumenta continent, v. c. Viscontii Museum Pio-Clementinum et Museum Clermontanum, Gorii Museum Etruscum, Antiquitates et Picturas ex Herculano erutas (quarum in edendo Arnobio usus fueram nonnisi editione Augustae Vindelicorum excusa instructaque nonnullis Murrii notulis fatis exilibus), Zoegae porro Opus doctissimum de anaglyphis antiquis Romae repertis (*Li Bassirilievi antichi di Roma*), novam etiam editionem Operum Winkelmanni a Triumviris doctissimis, Fernovio, jam ante aliquot annos acerbo fato literis humanioribus, quarum insigne decus et ornamentum fuerat, erepto, a Meiero et Schulzio curatam. Quorum virorum doctissimorum et antiquitatis peritissimorum laboribus plus quam triginta iisque difficilius Arnobii mei locis lucem jam redditam fuisse, est quod gratissimi animi sensu profiteor. At vero his copiis haud contentus denuo perlegi priorum Arnobii interpretum, Heraldii imprimis, Stewechii et Elmenhorstii commentarios, et Nourrii Apparatum (ex quo antea, cum autographum Arnobii mei jam Lipsiam missum fuisset, paucas tantummodo quasi spicas legere licuerat) benevolentia eorundem virorum humanissi-

morum, quos in Praefatione ad Arnobium laudavi, iterum mihi concessum, ut, si quae bonae frugis in illis invenirem, quae in edendo Arnobio, vel diligentiam meam fugissent, vel quae ipse, propterea quod aliqua mihi jam pridem notissima continere viderentur, aliis fortassis ignota futura non suspicans, silentio praetereunda censuissem, ea jam in curas hasce fecundas recipere. Adii praeterea aliquas veterum scriptorum editiones ad edendum Arnobium nondum adhibitae, nec non varios libros philologicos diversissimi generis, v. c. Casauboni Exercitationes Ecclesiasticas, Salmasii Epistolas, Phil. Caroli Animadversiones in Agellium et Q. Curtium haud contemnendas, Ch. Cellarii libellum de Barbarismis linguae Latinae bonae frugis plenissimum, Schellingii brevem quidem sed doctrina multifaria reconditaque refertam Dissertationem de Diis Samothraciis (cui, ut mihi quidem videtur, unice veram explicationem debeo loci omnium difficillimi Lib. III. Cap. XL. de Diis Consentibus, de quo judicia virorum doctorum expetiveram in Praefatione ad Arnobium), porro Creutzeri viri, quem nominasse laudasse est, opus praestantissimum inscriptum: *Symbolik und Mythologie der alten Völker*: aliosque libros complures. Denique haud ingrata accessio facta est conjecturis nonnullis beati Heumannii, quas adscriptas margini exemplaris editionis Elmenhorstii Hamburgi anno 1610. excusae, quod asservatur in amplissima Bibliotheca Georgiae Augustae, mecum com-

municavit Benekius, Professor Goettingensis, vir doctissimus aequae ac humanissimus, et jam de editionibus meis cum Epistolarum Socraticarum, tum Memnonis Heraclaeotae et Chionis optime meritis. His itaque omnibus excerptis, collectis, dispositis atque ad singulas editionis meae paginas adaptatis, meisque qualibuscunque adjectis, correctis denique, quotquot iterata ejus lectione investigare licuerat, cum calami errantis, tum typorum vitiis, extitit tandem ultimum hocce ad Arnobium meum spicilegium, quod tibi jam offero, benevole lector, sperans, in illo, quamvis breve sit, et paucis tantum plagulis constet, plura tamen non plane contemnenda, neque, ut ajunt, e trivio petita te inventurum, neque, si illud cum editione mea comparaveris, adeo multa, quae five crisin, five explicationem Arnobii juvare possint, amplius esse desideraturum. Cui jam extremum vale dico tanquam amico gratissimo, cum quo per annos haud paucos arctissima mihi fuerat familiaritas, optans maximopere, ut inter sacrarum humanarumque disciplinarum cultores, quamplurimos lectores nanciscatur auctor lectu dignissimus, doctrina et acumine pollens Patrumque Ecclesiae Latinae nemini secundus.

Scripti Turici Helvetiorum 11. Februarii 1817.

Lectores Arnobii, qui hanc appendicem sibi comparare et cum editione mea conjungere voluerint, rogatos velim, ut in Tomo I. Arnobii mei duo extrema folia nullis paginarum literis insignita, quibus continentur Corrigenda et Addenda in Tomo I., nec non in Tomo secundo folium extremum incipiens a verbis *Cum autographum Arnobii mei* etc. per bibliopegum excindenda curent.

Diejenigen Leser meines Arnobius, welche diesen Anhang zu demselben meiner Ausgabe anzubinden oder neben derselben zu gebrauchen wünschen, werden gebeten, im 1sten Theile meines Arnobius die beyden letzten, mit keiner Seitenzahl bezeichneten, und die Corrigenda und Addenda zu demselben enthaltenden Blätter, und im 2ten Theile das letzte Blättchen, das mit den Worten anfängt: *Cum autographum Arnobii mei* etc., durch den Buchbinder ausschneiden zu lassen.

APPENDIX

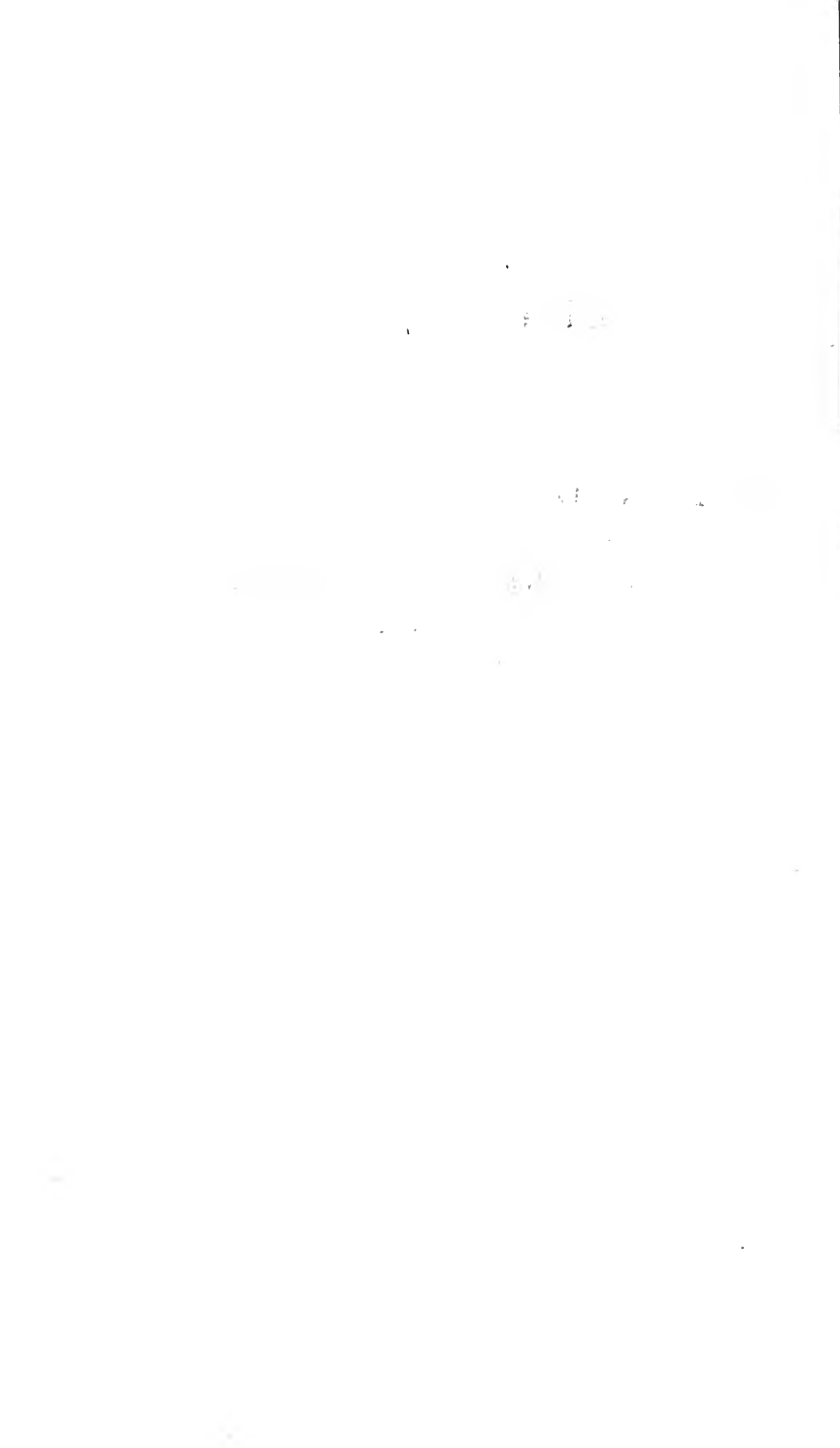
A D

A R N O B I I A F R I

EDITIONEM LIPSIENSEM.

Appendix.

A

SUPPLEMENTUM ADNOTATIONUM

I N

ARNOBII AFRICI

LIBROS VII. ADVERSUS GENTES.

L I B. I.

Ed. Lipsiens. I. C. Orellii Tom. I.

pag. 277 post lin. ult. adde:

Etiam Maximinus Imperator Christianis infensissimus in illa quam ad civitates persecutionem illorum postulantes rescripsit epistola quamque servavit nobis Eusebius Hist. Eccles. Lib. IX. Cap. VII. asserit, acerbiores calamitates contigisse διὰ τὴν ἐλέθριον πλάνην τῆς ὑποκένου ματαιότητος τῶν ἀθεμίτων ἀνθρώπων ἐκείνων, ἥνικα κατὰ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπεπόλαζε, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τὰ πανταχοῦ τῆς οἰνουμένης αἰσχύναις ἐπίεζε. Postea adhuc Symmachus (ap. Ambros. Tom. II. pag. 651. et seq.) sterilitatem terrae famemque publicam abrogatis Vestalium sacerdotumque ethnicorum privilegiis adscribere non dubitavit: *Nemo me putet solum causam religionum tueri: ex huiusmodi facinoribus orta sunt cuncta Romani generis incommoda.... Sequuta est hoc factum fames publica, et spem provinciarum omnium messis aegra decepit. Non sunt haec vitia terrarum,.... sacrilegio annus aruit: necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur.* [Nourr. pag. 324.]

pag. 278 lin. 11. post v. et appellabatur [*Idem.*] — adde — Ceterum *condignus* antiquum vocabulum Plauto aliquoties usurpatum. Vide I. Fr. Gronov. ad Casin. Act. I. v. 43. [*O.*]

pag. 280 lin. 9 — Cap. III. [*O.*] I. Cap. III. Heumannus conj. aut *intepuit*. Sed tales particulae copulativae saepissime omittuntur ab Arnobio. [*O.*]

pag. 281 lin. 24. post v. περιττωῦς usurpant. [O.] — add. — Doctissimus Arnobii mei Censor Ienensis (*Jenaische Literaturzeitung* Januar 1817. Nr. 11. 12.) cujus iudicium, cum Autographum huius Appendicis jam Lipsiam missum fuisset, mecum communicavit amicus quidam, legendum conjicit *arra succrescunt*. [O.]

pag. 282 lin. 6 post v. *habitare*. [*Herald.*] inferre haec: — Sic infra Lib. VII. Cap. XLVII. fin. (pag. nostrae edit. 263. lin. 1.) *terrisque inhabitabilibus discreta*. Ita enim e Codice Msto et edit. Rom. reponendum pro *habitabilibus*. Nec igitur audiendus Heumannus legendum conjiciens: *per habitabiles oras*.

pag. 282 lin. 31. post v. poterat in *nativitatis*. [O.] — add. — At iam meliora edoctus a doctissimo Censore Ienensi muto sententiam et unice veram puto lectionem vulgatam: *studiosae nativitatis*. Respicit scil. Arnobius ad opinionem Platonis aliorumque veterum philosophorum, qui statuebant, artium ac disciplinarum semina non extrinsecus accipi, sed a prima nativitate a summo Creatore menti humanae insita cum ipsa crescere et augeri, vel etiam degenerare. Insignis hanc in sententiam locus est Tertulliani in Libro de anima Cap. XX. init.: *Et hinc itaque concludimus, omnia naturalia animae, ut substantiva ejus ipsi inesse, et cum ipsa aequae proficere, ex qua ipsa censetur. Sicut et Seneca saepe noster. Insita sunt nobis omnium artium et aetatum semina, magisterque ex occulto Deus producit ingenia, ex seminibus scilicet insitis et occultis per infantiam, quae sunt et intellectus. Ex his enim producantur ingenia. Porro ut frugum seminibus una generis cujusque forma est, processus tamen varii. Alia integro statu evadunt, alia etiam meliora respondent, alia degenerant pro conditione caeli et soli, pro ratione operis et curae, pro temporum eventu, pro licentia casuum; ita et animam licebit, senine uniformem, foetu multiformem et quae sequuntur lectu dignissima. Eodem libro Cap. XXIV. legimus: Et si immortalem (animam agnoscimus), ut hoc sit divinitatis, tamen passibilem, ut hoc sit nativitatis (i. e. nativae indolis). Dicit itaque Arnobius studiosae nativitatis usuras usuras studiorum a prima nativitate hominibus in-
fitorum. [O.]*

pag. 283 post lin. 2. inferre Notam sequentem:

veritatis absconditae sacramenta patefecit] *Sacramenta* i. e. μυστήρια. Nil amplius. Sic enim non modo de sacris Christianorum ritibus, sed de omnibus religionis arcanis usurpant hanc vocem scriptores ecclesiastici. Ita Zeno Veron. Serm. de

Juda sacramentum numeri ternarii (Trinitatis) et Fulgentius de Incarnat. C. redemtionis sacramentum. Vide, qui de h. v. multus est, If. Casaubon. Exercitt. ad Baronii Annal. XVI. Sect. XLIII. pag. 478. et seqq. [O.]

ibid. lin. 7 — εἰσβάλλειν Graeci dicunt. [Herald.] I. εἰσβάλλειν Graeci dicunt. Nam quod est apud Plautum (Afinar. Act. I. Scen. I. v. 21.) βωμολόχευμα decantatissimum, indidem sumtum est:

Apud fustitudinas, ferricrepidinas insulas,

Ubi vivos homines mortui incurfant boves. [Herald.]

ibid. lin. 21 — ed. Kapp. Conf. Gierig. l. ed. Kapp. et Mun-ker. ad Fulgent. Mythol. Lib. II. Cap. V. pag. 672. ed. van Staveren. Conf. Gierig.

ibid. post lin. 28. infere Notam sequentem:

Si enim nos sumus in causa] Ita Cicero Lib. I. Epist. I. ad Lentulum: *in causa haec sunt.* [Elmenh.]

ibid. post lin. 36. adde Notulam:

majorum in temporibus factitatas] Heumannus in de-legendum censet. Sed Arnobius tales praepositiones περιττώς ponere amat. Vide infra ad Cap. V. verba *Chaldaeorum ex reconditis disciplinis* notam Herald. [O.]

pag. 283 post lin. ult. adde Notam:

quantae quoties et quae gentes famam senserint horridam] Hujus rei plurima exempla occurrunt apud antiquos Historicos. Ita Livius Lib. IV. Cap. XII. Proculo Geganio et L. Menenio Lanato Coss. tantam narrat Romae fuisse frugum inopiam, ut *multi ex plebe, spe amissa, potius quam ut cruciarentur trahendo animam, capitibus obvolutis, se in Tiberim praecipitaverint.* Sic etiam ab Eusebio in Chronico ad annum 2022. et post natum Christum octavum notatur *fames Romae ita ingens facta, ut quinque modii venderentur denariis XXVII semis.* Tunc autem Christianum nomen neque ibi neque alibi auditum adhuc fuerat. Conf. Dionys. Halicarn. Lib. I. Antiquitt. pag. 21. Sylb. et Augustin. Lib. III. de Civ. Dei Cap. XVII. [Nourr. pag. 327.] *quantae gentes pro quot gentes.* Vide Annot. ad Lib. V. Cap. XII. Tom. II. pag. 290. [O.]

pag. 284 lin. 4 post v. in *adierunt* — infere haec — Multo minus audiendus Heumannus corrigere volens *adurunt*, quod quamvis sensu nocendi (vide infra ead. pagin.) adeo de pluvia audacissimo zeugmate, dixerit Virgilius Georg. I. vs. 93. seq.

*Ne tenues pluviae, rapide potentia solis
Acrior, aut Boreas penetrabile frigus adurat.*

maximopere tamen dubito, an dici possit etiam de grandine
vi et impetu plantas collidente.

ibid. lin. 29 — Fulv. Urfinus leg. *inducunt* l. Fulv. Urfinus et
Heumannus leg. *inducunt*.

pag. 285 lin. 1. 2 — DeleNotam bis positam.

ibid. post lin. 12 infere Notulam sequentem:

quoties prior aetas affecta sit] Conf. Tertullian. Apologet. Cap. 40. Augustin. de Civ. Dei Lib. III. Cap. I. et Lib. IV. Cap. II. S. Aurelius Victor in Trajano. [*Elmenh.*]

ibid. post lin. 35 infere Notam:

cum feris bella] Vid. Gell. Noct. Att. Lib. VI. Cap. III. de Reguli proelio apud Bagradam fluvium in Africa cum serpente immensae magnitudinis. [*O.*]

pag. 286 lin. 6 post v. ed. Bipont. [*O.*] add. Conf. Plin. Hist. Nat. Lib. II. Cap. XC. Strabo Geogr. Lib. II. pag. 101. Casaub. Seneca Lib. VI. Nat. Quaest. Cap. XXIV. Tertullian. Apologet. Cap. XL. adv. Nationes Cap. IX. et de Pallio Cap. II. Ammian. Marcellin. Lib. XVII. Cap. VII. [*Nourr. pag. 330.*]

pag. 287 lin. 2 — Ita edidi ex emendatione l. Ita edidi pro *captivitate* ex emendatione.

pag. 287 lin. 17 — *subjugare*. [*O.*] l. *subjugare*. Ceterum ipsum verbum *subjugare* tanquam cadentis latinitatis vocabulum notat Cellarius in Cüris posterioribus de Barbarismis Ling. Lat. Ienae anno 1687. editis pag. 126. et seq. [*O.*]

ibid. post lin. 18 infere Notulam sequentem:

sed sunt omnia vetera] Heumannus: *sed sint etc.* quod magis placet ob praecedentia verba *cum novi fiat nihil*. [*O.*]

ibid. post lin. 28 adde Notas sequentes:

malum malo rependi non oportere] Hoc Salvator noster ipse praecipit Matth. V. vs. 38. 39. [*Elmenh.*]

injuriam perpeti quam irrogare esse praestantius] Matth. V. vs. 39. et seqq. Conf. Lactant. Inst. Lib. VI. Cap. 22. [*Idem.*]

hostiles manus] Heumannus absque ulla necessitate corrigere vult *hostilis manus*, ut sequens *cohibere* sit pro *cohibere se*. [*O.*]

pag. 288. lin. 30 — Heraldi in *rationibus* l. Heraldi vel potius Canteri in *rationibus*.

pag. 290 post lin. 9 adde Notulam:

Cap. IX. quia vectoribus impediatur vota] Heumannus mavult: *quia vectoris etc.* [*O.*]

pag. 290 post lin. 17 infere Notam:

dicenda sunt nubila inimica obductione pendere] Imitatus est illa Virgilio Georg. I. vs. 214.

Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent. [Elmenh.]

ibid. post lin. 30 infere Notam:

Cap. X. fovit] Heumann. *fovet.* [O.]

pag. 291 lin. 31 — ejusmodi conjunctionum transpositionem l. ejusmodi conjunctionum in directis interrogationibus transpositionem.

ibid. post lin. ult. adde Notam:

cur tam saeva prodigia genituris spirantibus addiderunt] Cur perniciosa animalia creavit Deus, docet Augustinus de Genesi, contra Manichaeos Tom. I. Lib. I. Cap. XVI. Lactantius Inst. Liv. VII. Cap. IV. et Basilii Homil. IX. in Hexaëmeron. [Elmenh.]

pag. 292 post lin. 40 infere Notam sequentem:

nunquam omnino respirasse mortalia] Dionysius Alexandrinus: βραχυράτης δὲ ἡμῶν καὶ αὐτῶν τυχεύων ἀναπνοῆς, ἀπικατέσκηψεν ἡ νόσος αὐτῆ. [Herald.]

pag. 293 lin. 22 — potest, possibile est. [O.] Bona est l. potest, possibile est. Meursius conjicit: *Quemadmodum enim res aliae, et usque ad hoc tempus genus qui duraret mortaliū.* [O.] Bona est.

pag. 295 post lin. 5 adde Notam:

ariditatemque miserunt] Suadeo scribamus *ariditatemque immiserunt*, quod probat Arnobius ipse hoc eodem libro Cap. XLIII. *aut mortiferam immittere quibus liberit tabem*, et eodem Capite: *inconcessi amoris flammās et furiales immittere cupiditates.* Neglecta est geminatio syllabae. [Stewech.] Ceterum *mittere* pro *immittere* apud scriptores cum argenteae tum aeneae aetatis frequentatissimum esse docet Munker. ad Hygin. Fab. 29. [O.]

ibid. lin. 33 post v. *qui irasci*, non male. [O.] add. *Cauterius ut irasci* etc. omisso *cur*, comparans simillimum Arnobii locum infra Lib. V. Cap. XL. init. *Et tamen, ut vobis ita se habere assentiamur res istas, id est, ut historiae aliud verbis sonent, nescio quid aliud more hariolantium dicant, ita non animadvertitis, non videtis, quanta etc.* Sed heic alia est constructio, *ut* scil. conjunctivo junctum, non indicativo, ut in nostro loco. [O.]

ibid. lin. 39 — *irasci* negabant. [Herald.] l. *irasci* negabant. [Herald.] Ceterum verba haec *Quid est enim aliud*

irasci — — — *bacchari?* tanquam glossema delevit Heumannus. [O.]

pag. 299 lin. 30 — Quae conjecturae fere omnes fluxerunt.
1. Quae conjecturae ex parte fluxerunt.

pag. 300 post lin. 12 infere Notam sequentem:

Cap. XXII. — neque ad vos plurimum] *Plurimum pro plus.* Sic infra Lib. II. Cap. XI. init. *Et quid est, quod in hac parte aut vos plurimum habeatis, aut nos minus.* Vide annotationem Heraldii ad sequentia verba. [O.]

pag. 301 post lin. 8 infere Notam sequentem:

et in hac rerum materia crassiore conditionis suae exsortes versari] De his daemonibus ita Apulejus libro de dogmate Platonis: *In aëris (ait) plagis terrae conterminis, nec minus confinibus caelo, perinde versantur ut in quacunq[ue] parte naturae propria sunt animalia, et in aethere volantia, et in terra gradientia.* et Minucius Felix Cap. 25. *spiritus sunt insinceri, vagi, a caelesti vigore terrenis labibus et cupiditatibus degravati.* Adeundus quoque Lactantius Lib. II. Cap. XXV. [Stewech.] In eandem sententiam Augustinus de Civ. Dei Lib. VII. Cap. VI. *inter lunae gyrum, et nimborum et ventorum cacumina aërias esse animas, sed eas animo, non oculis, videri et vocari heroas et lares et genios.* τὰ πνευματικά τῆς πονηρίας ἐν ἐπουρανίοις vocat D. Paulus ad Ephes. VI, 12. ubi vid. Wetsten. [O.]

pag. 302 lin. 34 — 40 — Dele Notam bis positam.

pag. 305 lin. 7 — ad Vib. Sequest. pag. 265. qui hac de re multus est. [O.] 1. ad Vib. Sequest. pag. 265. et Schneider. ad Nicandr. Alexipharm. v. 11. pag. 80. et seq. qui hac de re multus est. [O.]

ibid. lin. 21. post v. alibi ejus mentio non exstat [O.] adde — Immo exstat apud Plinium Hist. Nat. Lib. XXXIV. Cap. XIX. *Canachus Apollinem nudum fecit, qui Philesius cognominatur, in Didymaeo Aeginetica aeris temperatura.* ubi Harduinus eundem esse putat hunc Apollinem cum Apolline in Brauchidis, ubi oraculum ejus erat, aere facto a Canacho, cujus meminit Pausanias in Bocot. IX. pag. 557. Sylb. Conf. Nourr. pag. 537. [O.]

ibid. post lin. 40 infere Notam sequentem:

una pariter definitione figamus] *figamus* i. e. confitumamus tanquam firmum ratumque, ponamus extra omnem dubitationis aleam. Metaphora ducta ab iis quae clavis figuntur. [O.]

pag. 306 lin. 5 — *tot millia in venerationem.* [O.] I. *tot millia in venerationem.* Heumannus: *aut amet substerni, et tot millium venerationem videre.* [O.]

pag. 307 post lin. ult. add. Notam sequentem:

Bellonas] Romae versus portam Carmentalem templum huic bellicae Deae, sicut Augustinus Lib. III. de Civ. Dei Cap. XXV. et Lib. IV. Cap. XI. ab Appio aedificatum fuit, ac pridie nonas Julii consecratum, de quo Ovidius Fast. VI. 198. et seqq. ita cecinit:

Hac sacrata die Tusco Bellona duello

Dicitur, et Latio prospera semper adest.

Appius est auctor: Pyrrho qui pace negata

Multa animo vidit, lumine captus erat.

Prospicit a templo summum brevis arca Circum.

Est ibi non parvae parva columna notae.

Hinc solet hasta manu, belli praenuntia, mitti,

In regem et gentes cum placet arma capi.

Hujus autem templi et senatus in eo habitii frequens apud Livium X. 19. XXVI. 21. XXVIII. 9. aliosque ac praesertim poetas, Horatium, Lucanum Tibullumque mentio. [Nour. pag. 413.]

ibid. post lin. ult. adde: „*Pausus* apud Etruscos *Pase*. Παῦσος „Graecis cessationem significat, quod et Latinis *Pausa*. Intellexerunt tamen sub hoc nomine Romani praecipuum Deum „Pacis comitem seu ipsam Pacem. Attamen religio Etrusca „*Pausum* a Pace videtur distinxisse.“ Haec doctissimus Gorius in Dissertatione de Hellenismo Etruscorum Symbol. Litterar. Tom. II. pag. 65. Videntur itaque Pauso armistitiorum, Paci autem pacis solidae et solemnibus foederibus stabilitate praesidatum tribuisse veteres Etrusci. [O.]

pag. 309 lin. 10 [Idem.] I. [Herald.]

ibid. post lin. 15 adde Notam:

et in rerum numero recognoscunt] Editio Elemenhorstii habet *et in rerum numero cognoscunt.* Heumannus mavult *et in deorum numero* etc. Sed haec esset mera repetitio verborum praecedentium: *a quo ipsam deitatem — sortiti esse sentiunt, et omnino bene habet vulgata lectio in rerum numero* i. e. *in rerum existentium* vel, ut barbaramente dicitur, *in entium numero, in der Zahl, Reihe der existirenden Wesen.* Sensus itaque est: *cui Deo summo Dii vestri, si sunt tales, ipsam suam et deitatem debent et existentiam.* [O.]

pag. 309. post lin. 19 adde Notulam:
unum esse principem solum] MS. *Solem* aperto vi-
 tio. [Stewech.]

ibid. post lin. 26 infere Notam sequentem:
interitionibus] Probatum et aureae latinitatis vocabulum.
 Ita Cicero in Verr. III. Cap. 54. *aratorum interitio*. Sic enim
 legendum esse pro *internecio* discimus ex Nonio Marcello
 (Conf. Victor. Lib. III. Var. Lect. Cap. 2.). Utitur eadem
 voce etiam incertus scriptor de Bello Hispan. Caesari additus
 Cap. 24. *Ita pridie duorum Centurionum interitio hac adversa-*
rriorum poena est litata. ubi vid. Mor. pag. 760. ed. Oberlin.
 et noster infra Lib. II. Cap. LXIII. *cum ad sensum coeperit in-*
teritionis accedi. [O.]

pag. 310 lin. 28 post v. retrahitur. " [O.] add. *hujus*
in corporis pro hoc in corpore, quod antea legebatur, restitui ex
 Romano exemplari. [Canter.]

pag. 311 post lin. 3 infere Notam:

Luna cum apud vos Dea sit] Orpheus ad Lunam:

Κλύθι θεὰ βασίλεια, φαέσφορε, δία σελήνη.

Cicero de Nat. Deorum Lib. III. Cap. 20. *Si Luna Dea est,*
ergo etiam Lucifer ceteraeque errantes numerum Deorum obtine-
bunt. Inscriptio vetus:

SOLI INVICTO. ET. LUNAE. AETERNAE.

Conf. Lactant. Lib. II. Cap. 5. [Elmenh.]

ibid. lin. 28 — Annon legendum l. In sequentibus pro *finis-*
runt annon legendum.

pag. 312 lin. 24 post v. C. 3. [O.] adde: In eandem sen-
 tentiam Tertullianus etiam advers. Praxeam Cap. XVI. *Est*
Deus omnipotens, qui totum orbem manu apprehendit velut ni-
dim, cui coelum thronus et terra scabellum, in quo omnis locus,
non ipse in loco, qui universitatis extrema linea est. [Nourr.
 pag. 341.]

ibid. post lin. 24 infere Notas sequentes:

nulla determinat circumscriptio, qualitatis expers;
quantitatis] Th. Canterus v. *qualitatis* conjungens cum *circ-*
umscriptio legendum conjicit: *quem nulla determinat circum-*
scriptio quantitatis, expers qualitatis. Male. *Expertem qualitatis*
et quantitatis Deum vocat Arnobius, cujus neque qualitatem,
 h. e. virtutes, ut ita dicam, internas, v. c. bonitatem, san-
 ctitatem, neque quantitatem, i. e. summam potentiam et omni-
 praesentiam, homines queunt vel ingenio capere, vel verbis
 exprimere. [O.]

de quo nihil dici et exprimi mortalium potis est significatione verborum] Gregor. Nazianz. de Fide Orat. 49. Rufino interprete: *Hoc est Deus, quod cum dicitur, non potest dici, cum aestimatur, non potest aestimari, cum definitur, ipsa definitione crescit.* [Elmenh.]

pag. 313 post lin. 4 adde Notulam:

plebeja atque humiliora] Subaudi numina. [Heumaun.]
 ibid. lin. 31 post v. *liscere si potis essent.* [O.] add. Steuchius scribendum conjicit: *sensu animali vocis sonitum quirent* etc. cum infra Cap. XXXVIII. dixerit Arnobius: *animalibus causis lucem semper obscuritatemque resumens.* Sed nulla prorsus mutandi necessitas. [O.]

pag. 315 post lin. 29 infere Notam:

Coronide ille natus] Hyginus Fab. CCII. *Apollo Coronidem gravidam percussit et interfecit* (ob adulterium scil. commissum cum Ilichye Elati filio. O.), *cujus ex utero exsectum Aesculapium educavit.* [Elmenh.] Conf. Apollodor. Bibl. III. Cap. X. §. 7—10. ibique Heyne V. S. Obs. pag. 277. ed. nov. [O.]

ibid. lin. 38. 39. Sed hoc verbo uti si voluisset Arnobius, scripsisset sine dubio *circulantes*, non *circulati* etc. — Delenda haec verba. Nam verbo *circulor*, *ari*, pro *ragari* utitur etiam Seneca Epist. 88. — *Appion Grammaticus, qui sub C. Caesare tota circulatus est Graecia*, ubi vide Lips. Alias *circulari* est consistere in circulis colloquendi causa, ut ap. Caesar. Bell. Civ. I, 64. *Totis vero castris milites circulari et dolere, hostem ex manibus dimitti, bellum non necessario longius duci.* ubi vid. Oberlin. in Ind. Conf. P. Victor. Var. Lect. VIII, 13. [O.]

pag. 316 post lin. 33 adde Notam:

et crudo inexsuperabilis cestu] Infra Lib. VII. Cap. XXXIII. *amicitiarum fide salva contundere se alios et crudis mutilare se cestibus.* Virgilius Georg. III, 20.

— — *et crudo decernet Graecia cestu.* [Herald.]

Servius duro — *quod ex corio duro sunt cestus.* [O.]

pag. 319 post lin. 23 infere Notam:

qua in nati regione] Cave legas *innati*, una voce. Haec enim praepositionum trajectio familiaris Arnobio. [O.]

pag. 320 post lin. 4 infere Notas sequentes:

quod panis, Cererem] Lucretius Lib. V. v. 14.

*Namque Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
 Vitigeni laticem mortalibus instituisse.*

Inscript. vetus: CERERI. FRUGI. SACRUM. [Elmenh.]

si Triptoleum, quod aratri] Virgilius Georg. I. vs. 19.

— — — *uncique puer monstrator aratri.*

ubi Servius: *Alii Triptoleum, alii Osirim volunt, quod magis verum est.* [Idem.] Conf. inprimis, qui doctissime illustrat tabulam de Triptolemo, Böttiger in *Vasengemähl.* Tom. I. P. II. pag. 193. seq. [O.]

ibid. lin. 20 — *semper in motu ne quis creditur* l. *semper in motu idem ne quis creditur.*

ibid. lin. 28 — *idem ne is* l. *idem ne quis.*

ibid. lin. 31 — *idem ne is* l. *idem ne quis.*

ibid. lin. 32 post v. male audiente — inferre haec: — (At jam iterata hujus loci lectione meliora edoctus retracto hanc conjecturam et proxime accedens ad emendationem Gelenii scribendum cenfeo: *cur luna semper in motu indemnisque redditur* etc.?)

pag. 322 lin. 31 — Itaque nil mutandum. [O.] l. Et omnino in nostro loco nil mutandum esse liquet ex loco simillimo Zenonis Veronensis Serm. de Praecepto Attende tibi (quem Heraldus citat): *Intuere namque mihi ambitiosum quempiam, et ingenti supercilio honestatis elatum imaginem quandam sobrietatis habitu exteriore gestantem.* [O.]

pag. 324 post lin. 8 inferre Notulas sequentes:

et eos ipsos divos, quos esse mihi persuaseram] Interpungendum cum Meursio, *et eos ipsos, divos quos esse mihi persuaseram.* [O.]

digna de dignis sentio] Meursius mavult: *digna de divis sentio.* Sed vulgata lectio multo est significantior. [O.]

pag. 326 lin. 19 — *Mihi videntur haec verba profecta* l. *Mihi verba post poenas profecta videntur.*

pag. 327 lin. 27 post v. Dissert. ad Avian. Cap. XIX. pag. 299. seqq. [Ochsner.] adde: *Ejusmodi formulas loquendi, v. c. in memoriam habere, in potestatem habere, in possessionem esse, in fugam esse, in servitutem remanere* etc., ex antiquis scriptoribus plures collegit Ph. Carolus in Animadversionibus suis ad Agellii Noctes Atticas Norimbergae 1663. editis Lib. VI. Cap. XIV. pag. 350. [O.]

pag. 328 post lin. 22 adde Notam sequentem:

Postulabit forsitan insanior et furiosior factus, an se ita res habeat, comprobari] Annon legendum: *Postulabit forsitan insanior et furiosior, factis* (i. e. rebus in facto positis, durch *Thatfachen*, vide supra ad Cap. VII.) *an se ita res habeat, comprobari.* [O.]

pag. 329 lin. 6 — *Aegyptiorum ex adytis etc.*] — Dela Notam bis positam.

pag. 330 lin. 38 — in Thesauro. [O.] l. in Thesauro et imprimis Munker. ad Fulgentii Mythol. Lib. II. Fab. VI. p. 675. ed. van Staveren. [O.]

pag. 331 lin. 15 post v. obsoletas adde: Reliqui habent.

pag. 333 post lin. 12 adde Notulam:

pedem ferebat inlutum] Heumannus conj. *in tutum*. Male. Dicitur utroque, *illotus* et (rarius id quidem) *illutus*. *inlutus* propr. sordidus, h. l. primario sensu intactus aquis, *unbenetzt, nicht nass*. Sic invenimus *illutibilis* ap. Plautum, *illutibarb* ap. Apulej. Florid. I. 3. [O.]

ibid. lin. 18 post v. *ἄτα θαλάσσης*. [Elmenh.] adde: Conf. Schoettgen. ad Iuven. Hist. Evangel. I. vs. 637. p. 114. ed. Rensch. [O.]

pag. 335 post lin. 6 insere Notam sequentem:

quod esset Deus verus] Malim equidem *quis esset* vel potius ex more Arnobii *qui esset*. Vide infra ad Lib. IV. Cap. IX. notam Heraldii. Heumannus conj. *quod esset Deus verus*, scil. Christus. [O.]

ibid. lin. 10 post v. *vincitur necessitas*. [O.] adde: Ceterum respicit Arnobius h. l. Stoicorum dogma, qui nullo modo fata posse mutari dicunt. Ammianus Marcellinus Hist. Lib. XXIII. Cap. V. *Nulla vis humana vel virtus meruisse unquam potuit, ut quod praescripsit fatalis ordo non fiat*. Conf. Augustin. de Civ. Dei Lib. V. Cap. VIII. et Firmicus Astron. Lib. I. Cap. III. [Elmenh.]

pag. 337 post lin. 9 insere Notam sequentem:

Cum naturalis infirmitas peccatorem hominem faciat, non voluntatis seu judicationis electio] Sic ed. Lugd. Bat. Antea legebatur *sed judicationis*; pro quo Heumannus rescripsit *et judicationis*. Vulgatam lectionem *sed judicationis* defendere conatur Heraldus haec annotans. „Hoc ait Arnobius, nos iu-
„firmitate humana peccare, non voluntatis, sed judicationis
„electione; quia re vera nolumus malum nec eligimus; sed
„id bonum judicamus naturali caecitate, quod tamen reapse
„malum est; quae fuit nonnullorum sententia, quam confu-
„tat Aristoteles Libro Nicomacheorum tertio. Et falsissimum
„fane est, nos peccare non voluntatis electione, sed sola ju-
„dicii caecitate: quam sententiam e Platoniorum schola hau-
„serat Arnobius in Christiana doctrina nondum satis tritus.
„Lactantius Lib. V. Cap. XIV. *Itaque dicunt eos, qui mali*
„videantur, non sua sponte peccare, nec mala potius eligere;

„*sed bonorum specie lapsos incidere in mala, dum bonorum ac
 „malorum discrimen ignorant. Hanc autem sententiam defen-
 „dit acerrime Arrianus Differt. Epictet. locis compluribus,
 „et praecipue Lib. I. Cap. XXVII. Totum enim caput in
 „hoc argumento occupatur.*“ Haec Heraldus. Sed videtur
 Arnobius h. l. naturalem infirmitatem, qua affectibus occaecati
 et quasi abrepti in vitia labimur, opponere electioni volunta-
 tis seu iudicationis, *der Wahl des freyen selbstständigen Wil-
 lens und der prüfenden und urtheilenden Vernunft.* [O.]

ibid. post lin. 35 adde Notulam:

sed infirmitate] Verissima haec emendatio debetur Th.
 Cantero. Antea *sed firmitate*, pessime. [O.]

pag. 338 post lin. 13 adde Notam:

*verminantium membrorum cruces — — — vermina pas-
 sionum*] *Verminare* et *vermina* antiquae et probatae Latinita-
 tis vocabula. Festus: *Vermina dicuntur dolores corporis cum
 quodam minuto motu, quasi a vermibus scindatur.* ubi vid. Sca-
 liger p. 588. ed. Dacer. Lucretius V, 995.:

Donicum eos vita privarunt vermina saeva.

Hinc *verminari*, tormina pati. Vide Nonium de propr. serm.
 pag. 40. ed. Mercer. [O.]

pag. 339 lin. 20 post v. [*Meurs. pag. 52.*] adde: Sic et-
 iam antiquioris Latinitatis scriptores, v. c. Plautus Bacchid.
 Act. II. Scen. III. vs. 57.:

— — — *navem extemplo statuimus.*

Vid. I. Fr. Gronov. qui de hoc verbi usu multus est in Lectt.
 Plaut. pag. 175. seq. [O.]

pag. 340 lin. 12 — *vager* l. *vagor*.

pag. 341 post lin. 36 infere Notam sequentem:

si aliquam superlationem res capit] *Superlatio* i. e. hy-
 perbole. Vox Ciceroniana de Oratore III, 53. *veritatis super-
 latio atque trajectio.* ubi vide Harles. pag. 624. ed. nov. *Ex-
 superantiam* vocat auctor ad Herenn. Lib. I. Cap. VI. Vide ibi
 Graev. pag. 17. ed. Burmanni et Ch. Th. Ernesti in Lex.
 Technol. Lat. Rhetor. v. *Superlatio.* [O.]

pag. 344 lin. 18 — *cuja* — l. — *cujus*.

pag. 347 lin. 6. 7 — et quidem, ut mihi videtur, ad posterius.
 Nam *fremorem verborum colligere* dici vix posset. [O.] De-
 lenda haec verba, quae incuria fudit. Nam constructio est:
*adjuvant — — — colligant (omne) quidquid malifaci grami-
 nis nutricant terrarum frus, quidquid virium continet fremor
 ille verborum etc.*

pag. 348 in. 23 — C. 4. [O.] leg. C. 4. *Credulitatis* i. e. fidei. Nil amplius. Vide Corrigenda et Addenda ad Tom. II. pag. 462. [O.]

ibid. post lin. 40 infere Notam sequentem:

unanimitè vivere] *unanimitè* mediae aetatis adverbium, quo cum primis usi sunt Christiani scriptores; etiam Vopiscus in Tacito Cap. IV. *quod me unanimiter delegistis*, i. e. uno animo et voce una. Conf. qui plura exempla collegit, Cellarius de Latinitate mediae et infimae aetatis pag. 103. et in Addend. pag. 232. [O.]

pag. 349 lin. ult. — *Conscriptor* familiare Arnobio. Vide Caput sequens. I. *Conscriptor* familiare Arnobio (*Conscriptores* οἱ συγγραφεῖς, ut bene Heumannus in margine). Vide Caput sequens.

pag. 350 lin. 17 post v. *quin* in textum reciperem — adde: v. *locum* tanquam glossema delere vult Heumannus. [O.]

pag. 351 post lin. 16 adde Notas:

Vide ne magis haec fortior causa sit] Heumannus: *Videte* etc. Idem (quod semel monuisse sufficiat) pro *inquit* (scil. adversarius) constanter reponere vult *inquiunt*. Male, ut saepius jam observatum in Annotationibus nostris. [O.]

ampliare] Heumann. *ignara* (scil. *scripta*) *ampliani*. Bene. [O.]

ibid. post lin. ult. adde Notam:

Pompa ista sermonis] Ita Cassiodorus Lib. XI. Epist. I. *Romani eloquii pompa resplendet*, et, qui nostrum fortassis ante oculos habuit, Minutius Felix Octav. Cap. XVI. *fin. atque etiam quo imperitior sermo, hoc illustrior ratio est, quoniam non fucatur pompa facundiae et gratiae, sed, ut est, recti regula sustinetur*. ubi vid. Cellar. pag. 49. [O.]

pag. 352 post lin. 14 infere Notam sequentem:

ne corrumperent scilicet gravitatis rigorem] Clemens Alexandr. Stromat. I. — εὐτελῆ γὰρ οὐ μόνον διαίταν, ἀλλὰ καὶ λόγον ἀσκητέον ἀπέριττον καὶ ἀπερίεργον τῶ τὸν ἀληθῆ βίον ἐπανηρημένον, εἶγε τὴν τρυφὴν ὡς δολεράν τε καὶ ἄσωτον παραιοίμεθα etc. Plura vide sis ibidem in eandem sententiam. Tractat autem hoc argumentum ex professo Seneca in quibusdam epistolis. [Herald.]

ibid. lin. 31 post v. I. Fr. Gronov. ad Liv. Lib. XXVI. Cap. 47. add.: et Lindenbrog. ad Ammian. Marcellin. Lib. XVI. Cap. XI. §. 9.

pag. 353 lin. 27 post v. neglectum a Cortio. [O.] adde: Sic etiam Cornelius Fronto Libro I. de Oratore in Operibus

novissime repertis et editis ab Angelo Majo pag. 226. *Tibi saepenumero curendum crocum in theatro longe atque alte exprimitur.* [O.]

ibid. lin. 39 — Lucretius Lib. I. vs. 837. [*Idem.*] leg. Lucretius Lib. I. vs. 837. [*Idem.*] Sic Ennius etiam apud Ciceronem de Finibb. V. Cap. XI.

refugiat timido sanguen, atque exalbescat metu.

Conf. qui plura exempla collegit, Phil. Carolus in Animadvv. ad Agell. Noct. Att. Lib. III. Cap. VII. pag. 200. [O.]

pag. 354 lin. 30 — *intentissimae.* [O.] l. *intentissimae.* [O.] Mecum consentit Heumaunus. [O.]

ibid. lin. 36 — *cernere, vel: quis est.* leg. *cernere* (ut conj. Heumaunus) vel: *quis est.*

ibid. post lin. ult. adde Notam sequentem:

Assumpsit igitur hominis formam] *Καυλας ἐνσαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ* enumerat Arnobius, at veram et principem causam omittit, quae quidem ignoratio Arnobio adscribenda est, non seculi doctrinae. Optime igitur Origenes contra Celsum, corpus humanum, ait, a Christo assumptum, ut in terris versaretur, et mortem pro nostra redemptione pateretur, ac verus homo pro humano genere iustitiae divinae satisfaceret: ἀλλ' ἡμεῖς σῶμα αὐτὸν λέγομεν ἀνειληφέναι, ὡς ἀπὸ Θελείας, τῷ βίῳ ἐπιδημήσαντα, ἀνθρώπινον, καὶ θανάτου ἀνθρώπου δεκτικόν etc. Lib. I. [*Herald.*] Atqui minime omittit Arnobius veram causam τῆς ἐνσαρκώσεως; divini Soteris verbis sequentibus: *atque omnes res exsequeretur eas* etc. cum facta ejus divina, tum mortem innuens, quam passus est pro salute hominum. [O.]

pag. 355 lin. 7 — *latentes, involutae.* Stevechius. l. *latentes, involutae.* Bertius apud Meursium: *et illo genere noluit? Latenter involutae.* Stevechius.

ibid. post lin. 28 adde Notas sequentes:

non caecum est] h. e. non occultum, cujus causa nesciatur. Ita *caecus* saepissime apud optimos scriptores, v. c. Cicerone II. de Oratore Cap. 37. *Res caecae et ab adspertus judicio remotae.* Ovid. Metam. IX, 174. — — *caecaque medullis*

Tabae liquefactis. [O.]

et similitudini proxime constitutum] h. e. proxime accedit ad similitudinem (scil. sequentem Sibyllae, Bacidis et Heleni), *es hat grosse Aehnlichkeit mit folgenden Beyspielen.* [O.]

ibid. lin. 32 — quod defendit Heraldus. l. quod tanquam glossena expungit Canterus, defendit Heraldus.

pag. 356 post lin. 19 insere Notam sequentem:

quam nec ipsam perpeti succubisset, tanta si non agenda res esset] Editio Romana: *quam nec ipsam perpeti succubisset vis tanta si non agenda res esset.* Forſitan legendum: *succubisset, suis tanta si non agenda res esset.* [Canter.]

ibid. lin. 29 post v. et conſignati — adde — Sic in Pythagorae familia quidam erant ἀκούοντες: aliis philoſophiae myſteria in interiori theſauro aperiebantur. Origenes libro contra Celſum I. τὸν δ' εἶναι τινα οἶον μετὰ τὰ ἐξωτερικά, μὴ εἰς τοὺς πολλοὺς φθάνοντα, οὐ μόνον ἰδίου τοῦ Χριſτιανῶν λόγου, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλοſόφων, παρ' οἷς μὲν ἦσαν ἐξωτερικοὶ λόγοι, ἕτεροι δὲ ἐσωτερικοί· καὶ τινες μὲν ἀκούοντες Πυθαγόρα, ὡς, αὐτὸς εἶφα, ἄλλοι δ' ἐν ἀπορρήτῳ διδασκόμενοι τὰ μὴ ἄξια φθάνειν εἰς ἀκοὰς βεβήλους, καὶ μηδέπω κενναφαρμένας. [Herald.]

pag. 357 post lin. 1 infere Notulam:

nec imputandum putavit] In Romano Codice legitur: *haec reputandum.* Ego lego: *nec reputandum putavit.* [Canter.]

pag. 360 lin. 24 *impellere* vitioſe et nullo ſenſu. Sequentia — leg. *compellere*, vitioſe et nullo ſenſu. Th. Canterus conj. *compilare* vel, antiquo verbo, *concupilare*. Sequentia.

ibid. post lin. 37 adde Notas:

nec sic video causam] Stewechius ad Lib. VII. pag. 142. ed. Lugd. Bat. leg. conjicit *nec hic* etc. [O.]

ſecurioris quinimo expectationis impleret] Annon legendum *implerent*? Ceterum *implere* cum Genitivo uſitatiffimum optimis ſcriptoribus, conſtructione ſcil. Graeca. Sic Virgilius Aen. I, 219.

Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae.

et Cicero ad Div. Lib. IX. Epist. XIX. *ollam denariorum implere.* ubi vid. Cort. pag. 467. Conf. qui nubem exemplorum congeſſit, Vechner. in Hellenolex. Lib. I. Part. II. Cap. XXIV. pag. 324. ſeq. ed. Heuſinger. [O.]

LIB. II.

[Arnob. Tom. II.]

pag. 6 lin. 23 post v. *interitionis adducit.* [O.] — add. — Antea legebatur: *ut non omnium virtutum amore in cunctos lumen et praetenderit vitae.* Sed verba *omnium virtutum amore* conſulto tanquam Gloſſema expunxiſſe videntur editor Lugd. Bat. et post eum Oberthurius, idque, ut mihi quidem videtur, rectiffime. Non enim bene Chriſtus omnium virtutum amore, quem animis hominum inſtillabat, ſed potius ſalutaribus ſuis praecipis, quae tradebat de Deo rebusque divinis, dici poſſet

Appendix.

B

ignorationis periculum ab hominibus amovisse. At si legamus *periculum interitionis*, tum verba illa bene habent, nec sunt sollicitanda. [O.]

pag. 7 post lin. 7 infere Notam sequentem:

Cap. III. — *Honoris impartitione viduatos*] Sic editiones omnes, excepta Lugd. Batava, ubi legimus *impertitione*. Sed dicitur utrumque, *impartior* (vel antique *impartio*) et *impertior*: hinc etiam *impartitio* et *impertitio*. Quod vocabulum tanquam ἀπαξ λεγόμενον citatur in Thesaurο Gesneri. [O.]

ibid. lin. 36 post v. male intellecta. [O.] — add. — Censor Jenensis defendit lectionem vulgatam *res perpetuas*, explicans res continuo nec interrupto ordine se sequentes, credens Arnobium h. l. loqui de creatione illa, quam Theologi appellant *secundam*. [O.]

ibid. post lin. 38 infere Notam:

ut teneri et comprehendi nullius possint anticipationis tactu] *Possint* pro *possit*, quod habent editiones veteres, bene restituit Salmasius, sequente Heumanno. *Anticipatio*, πρόληψις, das Vorerkennungsvermögen. Vide Ernesti Clav. Cic. v. Πρόληψις. [O.]

pag. 8 post lin. 24 adde Notam:

quod nulla natio est tam barbari moris] Origenes Lib. I. contra Cellsum: καὶ γενόμενος τοσοῦτων ἀνταγωνιστῶν ἰσχυρότερος, ἐπὶ πλείον δὲ τῆς βαρβάρου ἐκράτησε, καὶ μετεποίησε μυρίας ὄσας ψυχὰς ἐπὶ τὴν κατ' αὐτὸν θεοσέβειαν. [Herald.]

ibid. post lin. 31 infere Notulam:

cum genera poenarum tanta etc.] Heumannus in margine *tanta* accipit pro *tot*. Vide Annotatt. ad Lib. V. Cap. XII. pag. 290. Sed h. l. *tanta* videntur esse *tam atrocia* poenarum genera. [O.]

pag. 9 post lin. 37 infere Notulam:

ea quae nobis promittimus] Annon legendum: *quae vobis promittimus*. [O.]

pag. 11 lin. 3 post v. 173. 1. [O.] adde:

Marfyas ab antiquis cultus tanquam libertatis vindex, teste Servio ad Virgil. Aen. III, 20.: *In liberis civitatibus simulacrum Marfyaee erat, qui in tutela patris Liberi est. et Aen. IV, 58.: Liber apte liberis urbibus libertatis est Deus, unde etiam Marfyas, minister ejus, civitatibus in foro positus, libertatis indicium est, qui erecta manu testatur, urbi nihil deesse. adeoque statuae Marfyaee in foro Romano positae antiqui Romani affixisse videntur schedas diceriis, σκώμμασι, plenas vel adeo carmina mala (Pasquills), ut hodierni Romani statuae*

Pasquini. Hinc Pomponii Marfyas ab Arnobio memoratus videtur fuisse poema aliquod refertum jocis obſcaenis. Ceterum notiſſimam Marfyae ab Apolline excoriati fabulam pluribus illuſtrant Commentatores picturarum Herculanenſium Tom. II. Tab. XIX. pag. 122. et ſeqq. [O.]

ibid. poſt lin. 20 infere Notam ſequentem:

Primum et ipſi] In Romana editione legitur: *Primum et quae ipſi* etc. Forte legendum, ut ſequamur antiqua veſtigia: *Primum itaque ipſi*. [Canter.] Ed. Lugd. Bat. habet: *Primum eequid ipſi* etc. [O.]

ibid. poſt lin. 22 adde:

Sic Ovid. Metam. XV, 145. *auguſtae referabo oracula mentis*. et Valerius Flacc. Lib. II. Argonaut. vs. 437.:

Obvius et Minyas terris adytisque ſacerdos

Excipit, hoſpitiſque referans ſecreta Thyotes. [Elmenh.]

pag. 13 lin. ult. poſt v. Lipſ. [O.] adde:

Praeter hos *animum* Deum ſtatuunt Pythagoras apud Minucium (Octav. Cap. XIX.), Plato de Legib. Cap. V. et Auguſtinus Lib. VII. de Civ. Dei Cap. V. [Elmenh.]

pag. 14 poſt lin. 2 adde:

Similiter Servius ad Virgil. Aen. VI. vs. 724. *Corpora, prout fuerint vel vivacia, vel torpentia, ita et animos faciunt: quod poteſt etiam in uno eodemque corpore probari. In ſano enim corpore alia eſt vivacitas mentis, in aegro pigrior, in ſanis invalida et ratione carens, ut in phreneticis cernimus: adeo cum ad corpus venerit anima, non ſua natura utitur, ſed ex ejus qualitate mutatur. Vide Galenum in tractatu pereleganti, ὅτι τὰ τῆς ψυχῆς ἤθη ταῖς τοῦ σώματος κράσεσι ἑπεται*. [Elmenh.]

pag. 16 poſt lin. 31 adde Notam:

plurimum quo minus habeatis] *plurimum*, etſi tolerari poteſt, ſuſpicionem tamen non caret. Et certe videtur eſſe gloſſema imperfectum. Notaverat fortalle ad oram libri ſui aliquis inſignem locutionem, quae proxime ſequitur, *plurimum habere*; unde remanſit *plurimum* et textui tandem adjectum eſt. Et eſt ſane notabilis loquutio *plurimum* (i. e. *plus* more Arnobii. vide in hac Notarum Appendice ſupra ad Tom. I. pag. 300. lin. 12. O.) et *minus habere* et e Graecorum elegantia translata. Dicunt autem hi *πλείον ἔχειν* et *μείον ἔχειν*, ſive *ἐλαττον ἔχειν*. Arrian. Lib. II. Diſſert. Epictet. Cap. VI. *μηδ' ἀγανακτῆς, εἰ τινες ἄλλοι πλείον σου ἔχουσιν ἐν ἐκείνοις*. [Herald.]

pag. 17 poſt lin. 17 infere Notam ſequentem:

et quod leviffimum multo eſt] pro *et quod levius multo eſt*. Superlativus pro Comparativo, ut haud raro apud hoc

scriptores. Sic Trebellius Pollio in XXX Tyrann. Cap. XI. *Iam ego faxim, ut Gallienus sordidissimus foeminarum omnium duces sui patris intelligat.* ubi vide Casaubon. Conf. G. I. Voss. de Constructione pag. 382. [O.]

pag. 18 lin. ult. post v. amplectentes. [O.] — adde — Numae leges de sacrificiis, auspiciis, sepulturis etc. etiam in hodiernum conservatae in Fragmentis XII Tabularum. Libros ejusdem de jure pontificio repertos et combustos ex Senatus decreto, Cornelio Balbo et Bebio Consulibus, id memoriae prodidit Lactantius Lib. I. Cap. XXII. *Lego autem ritibus pro artibus.* Nomen enim ritus rebus sacris peculiare esse, qui nescit, et inde denominatos Hetruscorum libros rituales, is legat Pompejum Festum. [Sewech.]

pag. 19 post lin. 21 adde Notam:

eripiendae vobis fidei] Heumannus legendum conjicit: *eripiendae nobis fidei.* Sed bene habet vulgata lectio. Sensus est: *Dedistis illis (circumscriptoribus) locum impediendi vos, quominus credatis, fidem habeatis religioni Christianae.* Quid quod sic legendum esse verba etiam sequentia, *subjiciendi contemptus,* docent, quae aperte respiciunt gentiles, non Christianos. [O.]

ibid. lin. 24 infere Notulam:

quae nobis dici pronuntiarique ridetis] Heumannus conj. *quae a nobis dici* etc. Sed tolerari potest vulgata lectio, constructione scil. graeca, quales amat Arnobius noster. [O.]

pag. 20 lin. 28 post v. saepius. [O.] — adde — Pro dicere Heumannus mavult docere. Sed dicere est affirmare quod sit, graece *ῥάβαι.* [O.]

ibid. post lin. 39 infere Notulam sequentem:

id est ipsi nobis] Heumannus: — *ipsis nobis.* [O.]

pag. 21 lin. 12 post v. ubi vid. intpp. [O.] — adde — Elmenhorstius cum Cruquius ad Horat. Lib. I. Od. XXXV. *clavos trabales* interpretatur palos acutos ab ima corporis parte usque ad summam in noxiorum corporibus adactos, sed absque exemplo. [O.]

pag. 21 post lin. 12 infere Notam:

Quid illi sibi volunt secretarum artium ritus] Infra (Cap. LXII.) *Neque quod Magi spondent, commendatitias habere se preces, quibus emollitae nescio quae potestates vias faciles praebeant ad caelum contententibus subvolare.* [Herald.]

ibid. post lin. 32 adde Notam:

et homo prudentiae non pravae] Canterus: *parvae*. Male. Opponit scil. Arnobius veram Platonis prudentiam falsae seu pravae prudentiae Sophistarum. [O.]

pag. 22 post lin. 29 adde Notas:

et immoderata sui opinione sublatis] Verissima haec emendatio debetur Gelenio. Antea legebatur: *et immoderata sibi opinione sublatis*. Heraldus conj. *et immoderata sub opinione sublatis*, citans verba Arnobii supra Cap. VII. allata: *et in opinionem scientiae sub inflati pectoris opinione tollamur*. Sed exemplum hoc nil probat. Nec enim ibi *sub παρέλκει*, sed, ut edidimus, legendum *subinflati* una voce. *Immoderatam* autem eorum *opinionem* (ut bene explicat idem Heraldus) appellat Arnobius, quia eos existimat animae dignitatem extendere, quam par erat, longius. [O.]

Deo verum ac principi gradu proximas dignitatis etc.] Animam hominis divinae naturae partem esse, et ejusdem cum Deo essentiae, docuerunt Manichaei, quos confutat Augustinus contra Adamant. Manichaeum Cap. XXII. et contra Faust. Manich. Lib. III. Cap. VI. [Elmenh.]

pag. 23 lin. 14 post v. *laetabatur*. [Elmenh.] — adde — *dehonestamentum* bona vox et optimis scriptoribus probata. Salustius Hist. Lib. I. in Oratione Lepidi §. 21. *Fufidius, ancilla turpis, honorum omnium dehonestamentum*. Apulejus *inhonestamentum* posuit in Apologia: *Sedulo laboro, ne quid maculae aut inhonestamenti in me admittam*, Conf. qui nubem exemplorum citat, Ph. Carolus in Animadv. ad A. Gell. Lib. II. Cap. XXVII. pag. 168. [O.]

pag. 24 lin. 2 post v. *Lampadi Crit. Gruteri*. [O.] — adde — *aut non pro ut non est e correctione Heraldii*. [O.]

ibid. post lin. 6 infere Notam:

comparili ratione] Formam rarissimam *comparilis* pro *compar* legimus etiam apud Aufonium Eclog. II. 38.:

Nescit compariles laterum formare figuras. [O.]

ibid. post lin. 21 infere Notam:

morborem incommoditatibus] *incommoditas* saepissime pro morbo apud Scriptores Ecclesiasticos, v. c. Hegesipp. de Excid. Hierosol. Lib. I. Cap. XLV. *cedebat prope jam tantae incommoditatis suppliciiis*. Vid. Gronov. Monobibl. ad Script. Eccl. Cap. I. pag. 15. Nofir. *Unpäßlichkeit*. [O.]

pag. 25 lin. 4 *navitate*. Sed non opus — l. — *navitate*, probante Heumanno, sed non opus.

ibid. post lin. 25 infere Notam:

ex assidua reprehensione] *reprehensio* h. l. sensu insolito videtur accipiendum de ipso errore vel facto reprehensione digno, *Fehlgriff*, *Misgriff*, non de vituperatione. Consequens pro antecedenti. [O.]

pag. 27 lin. 9 post v. et Voss. Etymol. Rom. [O.] — adde — De *supparis* ita Lucanus Pharf. II. 362.:

— — — *humerisque haerentia primis*

Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.

Foeminarum vestimentum fuisse supparum, docent nos picturae Herculanae, ubi Tom. I. Tab. XXII. foeminam supparo indutam elegantissime depictam videmus. Vide ibi Commentatores pag. 118. et Tom. IV. pag. 260. [O.]

ibid. lin. 25 post v. equitem a plebe. [O.] — adde — Trabeam describit Ioannes Lydus de Magistratibus Rom. Lib. I. C. 7. ed. Haaf. Ἡ μέντοι τραβαία μόνου τοῦ ῥηγῶς ἐτύγγανε παρατοῦρα (*la pariture*), οἰόνει στολή ἐπίσημος. Χιτῶν δὲ ἦν καὶ περιβόλαιον ἡμικύλιον, ὃ πρῶτον Ἀγαθουλέα τὸν Σικελίας τύραννον ἐξευρεῖν λόγος. [O.]

ibid. post lin. 29 infere Notam sequentem:

summitati] Ita Lib. I. Cap. XXV. *Deum summitatem omnium summorum obtinentem adorare*. Vide de hoc cadentis Latinitatis vocabulo Ch. Cellar. in Cur. post. de Barbarismis et Idiotismis Sermonis Latini pag. 155. [O.]

ibid. lin. 33 *eredatur* — l. — *credatur*.

pag. 28 post lin. 10 infere Notam sequentem:

uniformiter] Sic infra Cap. LXIV. hujus libri: *qui sublimibus, infimis, servis, foeminis, pueris uniformiter potestatem veniendi ad se facit*. Conf. Cellar. Cur. post. de Barbarism. Lat. pag. 233. [O.]

ibid. lin. 16 *divine eruditas*. [O.] — l. — *divine eruditas* vel etiam *divinas, eruditas*, i. c. neque divinas, neque eruditas. [O.]

ibid. post lin. 40 adde Notam:

manifestum et promptum est] Hoc etiam e Lucretii penu. Lib. II. 246.:

Namque hoc in promptu, manifestumque videmus. [Herald.]

pag. 30 lin. 27 post v. ἐξ ἰδατος. [Herald.] — adde — Conf. Plin. Hist. Nat. V. 16. et Broukhuf. ad Tibull. II. vs. 138. pag. 215. [O.]

pag. 31 lin. 11 post v. *conclusum*. [O.] — adde — *Aevitas, ἡλικία, χρόνος*. Hinc per syncop. *aetas*. Vide Herald. Adversar. Lib. I. Cap. I. pag. 2. [O.]

pag. 32 lin. ult. post v. Part. I. pag. 163 — 182. [O.] — add. — Vulgatam lectionem *solifugas* defendit Cenfor Ienenfis, tanquam epitheton viperarum, ut infra Lib. VII. Cap. XVI. *cumque illis salamandras, natrices, vyperas, solifugas.* [O.]

pag. 33 post lin. 26 infere Notam:

mitra] Mitra, ut docet Servius (ad Aen. IV. vs. 215, et IX. 216.), pileus incurvus erat, ex quo pendeat baccharum tegimen, quo Phryges et Lydii utebantur, et quos Trojani imitati sunt. Addit autem quibusdam visum, mitram meretricum esse, et iis adscriptam, quibus effoeminatio crimini datur. Mulierum autem erat integumentum, uti liquet ex his Plinii verbis Hist. Nat. Lib. XXXV. Cap. IX. *Polygnotus Thasius primus mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit.* Isidorus vero Orig. Lib. XIX. Cap. 31. *Mitra est pileum Phrygium caput protegens, quale est ornamentum capitis devotarum. Sed pileum virorum est, mitra autem foeminarum.* [Nourr. pag. 559.] Conf. Comment. ad Pict. Herculan. Tom. II. Tab. XVIII. pag. 116. et Visconti in Museo Pio-Clementino Tom. III. pag. 29. [O.]

pag. 34 lin. 23 post v. Boettiger in Sabina p. 364. [O.] — adde — Tale mantele elegantissime depictum vide sis in Pictur. Herculan. Tom. V. Tab. LXXXV. Conf. ibi Commentar. pag. 372. [O.]

ibid. lin. 34 post v. ibique Schneider V. Cl. [O.] — add. — Conf. Dempster. de Etruria regali Tom. I. Lib. III. Cap. 54. etiam H. Meyer et I. Schulze in Obs. ad Opera Winkelmanni Tom. III. pag. 463. [O.]

pag. 35 post lin. 23 adde Notam:

vannus] Servius ad Virgil. Georg. I. vs. 166. verba: *et mystica! vannus Iacchi*, haec observat: *Mysticam vannum sic accipiunt, ut vannum vas vimineum latum dicant, in quod ipsi propter capacitatem congerere rustici primitias frugum solent et Libero et Liberae sacrum facere.* Figuram vanni apud veteres diversae nonnihil ab ea, qua hodie utuntur rustici, vide in Pictur. Herculan. Tom. II. Tab. XXVIII. (Comment. p. 170.) et Tom. V. Tab. LXXV. (pag. 335.). [O.]

pag. 36 lin. 21 post v. Cf. Gesner. in Thesauro. [O.] — add. — Cupidinis trulla aquam infundentis in pollubrum figuram nitidissimam habet Tabula Herculanensis Tom. III. Nr. XXXV, ubi vide Commentar. pag. 168. Conf. Nourr. pag. 561. [O.]

pag. 37 lin. 18 post v. sed nullo exemplo. [O.] — adde — Foeminam (fortassis Musam Uraniam) radium dextra, sinistra

vero sphaeram solidam gestantem, qualem describit Martianus Capella de Nupt. Philol. Lib. II., nitidissime depictam vide fis in Pict. Herculan. Tom. II. Tab. VIII. ubi vide Commentar. pag. 50. et 51. [O.]

pag. 39 lin. 5 post v. Itaque legendum *cubus*. [O.] — adde — Ios. Scaliger in libro de re nummaria pag. 8. putat, Arnobium v. *dibus* significare voluisse deuncem vel dibuffem h. e. duas assis tripartiti partes. [O.]

ibid. lin. 5 post v. Itaque legendum *cubus*. [O.] — add. — Cenfor Ienensis defendit *dibus* ob sequentia verba: *bis bina, bis terna*. Equidem praeferrem *cubus* ob proximo sequens *aut dynamis*, cui minus bene responderet *dibus*. [O.]

ibid. lin. 19 post v. quae modo praecesserant. [O.] — add. — Auctor de differentiis vocum: *Sermocinamur, quando cum aliquo sermonem conferimus*. [Elmenh.]

ibid. lin. 40 *ex crateribus vivis*. Dele Notam ad haec verba et loco illius sequentia insere: Respicit Arnobius ad verba illa Platonis in Timaeo: *πάλιν ἐπὶ τὸν πρότερον κρατῆρα, ἐν ᾧ τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν μεραυδὺς ἔμισγε*, quae Cicero ita vertit: *ad temperationem superiorem, in qua (Deus) omnem animum universae naturae temperans permiscebat*. Conf. Tennemann's *Geschichte der Philosophie* Tom. II. pag. 416. et seq. et Annot. ad Cap. LI. pag. 78. [O.]

pag. 40 lin. 12 *aëre*, nullo sensu — l. — *aërio*, nullo sensu.

ibid. lin. 21 in *Curis secundis*: *velut in aëre*, — l. — in *Curis secundis*: *valeat velut in aëre*.

pag. 43 post lin. 19 adde Notam:

quem teneant in rebus gradum] Ed. Rom. *quem tenent* etc. quod frustra defendit Canterus. Nam constructio est: *Quemadmodum sciunt* — — — *quem teneant* etc. Delenda itaque in textu sequentia interrogationis puncta, excepto illo post *attraxerint*. [O.]

pag. 44 lin. 4 post v. *Funccium* ad XII Tab. p. 77. sq. [O.] — add. — Canterus locum sic distinguit: *Definite hominem* — — — *adscribere ordinibus, primis cum sit inops*, (*primis*, scil. bonis,) *da es ihm an dem ersten und hauptsächlichsten mangelt*. ut ap. Ciceronem in de Clar. Orat. Cap. 70.: *non tardus sententiis, non inops verbis*. vel, si, quia *inops* cum geuitivo construi solet, *primis* accipere malis in dandi casu: *primis* (scil. ordinibus) *cum sit inops*, *da er für die ersten Classen zu arm ist*. Sed praefero lectionem vulgatam. [O.]

pag. 44 lin. 40 post v. ut loquitur Arnobius — adde — Proprie et philosophice quoque loquitur Arnobius, cum ait

indolis. Quia verecundia, qua a flagitiis prohibemur, non est proprie laus constantis hominis et firmis radicibus in virtutis propolito fundati, sed potius juvenis εὐφροδῆς et ingenii ad virtutem propensi, estque magis πάθος quam ἔξις. Docet hoc Aristoteles Lib. IV. Eth. Nicom. Cap. ult. Lege sis et Plutarchum περὶ δυσωπίας. [Herald.]

pag. 45 lin. 4 post v. *Alii superae.* [O.] — add. — Ita Arnobius infra Lib. IV. *Siccine apud vos quaeso supernarum nascitur eminentia potestatum.* [Eimenh.]

pag. 45 post lin. 4 infere Notulam:

nec in alterius altera etc.] Meursius conjicit: *nec vi alterius altera etc.* Male. Constructio: est *nec in conditionis aequalitate alterius* (animae scil., quod intelligendum ἀπὸ τοῦ κεινοῦ) *altera* (anima) *possit vexari.* [O.]

pag. 46 post lin. 27 infere Notulam sequentem:

eas passivas atque interibiles invenitur] Annon legendum: *atque interibiles esse invenitur. esse* absorptum videtur ab ultima syllaba v. *interibiles.* Ceterum *interibilis* vocabulum est Latinitatis Ecclesiasticae, Tertulliano aliquoties usurpatum. Vid. Gesner. in Thesaur. [O.]

pag. 48 lin. 25 post v. *infitoribus.* [O.] — add. — „Supplicantur quidam, Graecos *Africae Pfyllis* ἀπὸ τῶν ψύλλων, „a pulcibus nomen indidisse, quia pulicum more sanguinem „exfugebant, nempe ut a serpentibus percussos ita sanarent. „De his ita Celsus Lib. III. Cap. XXVII., ubi de serpentium „morsu: *Homo adhibendus est, qui vulnus exfugat, neque Hercules scientiam propriam habent qui Pfylli nominantur, sed audaciam usu ipso confirmatam.*“ Haec Bochartus in Hierozoic. Lib. IV. Cap. XIX. Tom. II. pag. 477. ed. Rosenmüller. [O.]

ibid. post lin. 33 infere Notam:

atque planis] *Plani* sunt iidem ac lycophantae, fallaces seductores et impostores (*Gaunerstreichenpack*). Cicero pro Cluentio Cap. 26. *Hic ille planus improbiissimus, quaestu iudiciario pastus.* et Horatius Lib. I. Epist. XVII. vs. 52.:

Nec semel irrisus triviis attollere curat

Fracto crure planum.

Conf. A. Gell. Lib. XVI. Cap. VII. [Nourr. pag. 561.] *Glossae: planum, fallacem.* ἀπὸ τοῦ πλανᾶν πλάνον quoque Graeci dicunt. Vid. Salmast. ad I. Capitolin. Antonin. Philos. C. 13. et Ernesti Clav. Cicer. h. v. [O.]

pag. 49 post lin. 2 infere Notam sequentem:

quod eum, qui nobis spondet] Editio I. vitiosissime: *quam cum qui nobis spondet.* Meursius: *quum eum etc.* Fulv. Urfin.: *quin eum.* Heraldus: *quod eum etc.* [O.]

ibid. lin. 10 — *abieritis fenodes*, nullo sensu. Ad hanc autem — *l. abieritis fenodes*, nullo sensu. Stewech. *abieritis enodes* h. e. nodis soluti. Ad hanc autem.

ibid. lin. 24 — Meursius et Stewech. 1. Meursius et Stewech. cum Heumanno.

pag. 52 lin. 10 post v. argueretur. [O.] — adde — Sed Carpocratis haeresin, quae partim e prioribus illis conflata fuit, partim peculiaris sua monstra habuit, Arnobius praecipue sequutus videtur. Manifestum hoc et promptum ex Tertulliano de Praescript. Cap. XLVIII. *Carpocrates praeterea hanc tulit sectam. Unam esse dicit virtutem in superioribus principalem; ex hac prolatos angelos atque virtutes: quas distantes longe a superioribus virtutibus, mundum istum in inferioribus partibus condidisse. Christum non ex virgine Maria natum, sed ex semine Ioseph, hominem tantummodo genitum, sane prae ceteris iustitiae cultu, vitae integritate meliorem: hunc apud Iudaeos passum, solam animam ipsius in coelo receptam, eo quod firmior et robustior ceteris fuerit: ex quo colligeret tentata (l. retenta) animarum sola salute, nullas corporis resurrectiones.* Hoc igitur a Carpocratianis, Marcionitis et aliis istiusmodi haereticis acceperat Arnobius. Animarum autem creationem Seleucus quoque et Hermias ac postea Messaliani angelis tribuerunt. Vide Philastrium. [Herald.]

pag. 53 lin. 32 post v. Hygin. Fab. LXXX. pag. 133. [O.] — adde — *Defultores* graece κέλητες, quorum artes elegantissimis versibus jam Homerus descripsit Il. XV. 679. Conf. et Liv. XXIII. Cap. 29. et Sueton. Caesar. Cap. 39. Ejusmodi defultoris imaginem ostendunt etiam Picturae Herculanenses Tom. III. Tab. XLIV. Vide ibi Commentar. pag. 229. seq. et Nourr. pag. 554. [O.]

pag. 54 lin. 5 post v. Barth. Adversar. Lib. V. Cap. 19. pag. 248. — adde — De funambulibus elegantissime Manilius Astron. Lib. V.:

*Et si forte aliquas animo consurgit in artes,
In praerupta dabit studium, vincetque periclo
Ingenium: aut tenues ausus sine limite gressus
Certa per extentos ponit vestigia funes
Et coeli meditatus iter vestigia perdet.*

ubi vid. Scaliger. pag. 421. ed. Boecler. Ceterum de funambulorum, petauristarum aliorumque id genus hominum artibus adi

fis Commentarium ad Pict. Herculan. Tom. III. Tab. XXXII. duo funambulos petafatos funique infistentes exhibentem pag. 158. et seq. [O.]

pag. 55 lin. 29 post v. [Elmenh. et O.] — adde — Iuvenalis Sat. VII. vs. 224. seqq.:

— — — — *media quod noctis ab hora
Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sederet,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro.*

id est lanarius, ut interpretatur vetus Scholiastes. [Herald.]

ibid. lin. 36 post v. Rom. h. v. [O.] — adde — Vide infr. in Corrigen. et Addend. p. 463. Conf. Commentar. ad Pictur. Herculan. Tom. V. Tab. LXVIII. pag. 303. et imprimis Salmasius ad Fl. Vopisc. Carin. Cap. 20. Hist. Aug. Tom. II. pag. 350. et seq. [O.]

pag. 57 post lin. 4 inferere Notam sequentem:

proluvie linerent et madidarent se sua] Glossae: Pro-
luyies — κοιλίας υπερέκτρωσις. Infra Lib. VI. Cap. XVI. in
quascunque se detulerit deonerati proluviae podicis. Virgilius
Aen. III. 217.:

*Virgineae volucrum facies, foedissima ventris
Proluyies.* [Herald.]

ibid. lin. 6. 7 — Legi volunt nonnulli (Meursius) *vocibus*. Sed vulgata lectio — l. Legi volunt nonnulli (Meursius) *voci-
bus* (Heumannus *nutibus*). Sed vulgata lectio.

pag. 59 post lin. 32 adde Notam:

vi famis humanis cadaveribus incubarent] Petronius
Sat. Cap. 141. *Saguntini oppressi ab Hannibale, humanas edere
carnes, nec haereditatem expectabant. Petavii idem fecerunt in
ultima fame. — — — Quum esset Numantia a Scipione capta,
inventae sunt matres, quae liberorum suorum tenerent semesa in
finu corpora.* Conf. Senec. Lib. IV. Controvers. XXVII. et
Juvenal. Sat. XV. ibique intpp. [O.]

pag. 61 post lin. penult. adde haec:

Liceat in eandem sententiam adscribere elegantissimum
Prudentii locum contra Symmach. Lib. II. vs. 189. et seqq.
(de virgine Vestali ludos gladiatorios spectante):

*Inde ad confessum caveae pudor almus et expers
Sanguinis it pietas hominum visura cruentos
Congressus, mortesque et vulnera vendita passu
Spectatum sacris oculis. Sedet illa verendis
Vittarum insignis phaleris fruiturque lanistis.
O tenerum mitemque animum! Confurgit ad ictus:
Et quotiens victor ferrum jugulo inserit, illa*

*Delicias ait esse suas, pectusque jacentis
Virgo modesta jubet converso pollice rumpi:
Ne lateat pars ulla animae vitalibus imis,
Altius impresso dum palpitat ense secutor.*

Conf. Cyprian. Epist. II. ad Donat. [Elmenh.]

pag. 64 lin. 23 post v. Sed nihil mutandum. [O.] — adde — exponere pro deponere frequentatissimum Scriptoribus Ecclesiasticis et Arnobio nostro. Vide Annot. ad Lib. IV. Cap. XXI. pag. 221. [O.]

pag. 65 post lin. 33 adde haec:

In emblemate Pict. Herculan. Tom. V. Tab. XIV. agnoscere sibi visi sunt commentatores talem botulum et pag. 383. derivant v. *botulus* a *botones*, i. e. tumores *aggesta terra excitati* (Gloss. Agrimens. ap. Rigaltium), quasi *botonuli*. Modum conficiendi *botulos* vel *botellos* docet nos Apicius de Art. Coquin. Lib. II. Cap. III. *Botellum sic facies: ex ovi vitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepam addes, porrum concisum, jus crudum misces* (scil. *pulpa bene tunfae et fricatae*, quod repetendum ex praecedenti §. de vulvula), *piper minutum, et sic intestinum farcies, adjicies liquamen et vinum, et sic coques.* ubi vid. Hummelberg. pag. 65. ed. Iansson. [O.]

pag. 66 lin. 25 post v. a lingendis catillis (*Tellerlecker*) — adde — Mazocchius ad Pict. Herculan. Tom. V. pag. 382. praefert *castellamenta* et comparat cum castellulis illis, quae pueri ludentes aedificant tribus nucibus infra, una supra positis (nos Helveti dicimus *ein Hock Nüsse*, ital. *casteletto*).

ibid. lin. 30 post v. multus est p. 70. 71. [O.] — adde — Apicius l. l. *Lucanicarum confectio — teritur piper, cuminum, satureja, ruta, petroselinum, condimentum, baccae lauri, liquamen, et admiscetur pulpa bene tunfa, ita ut denuo bene cum ipso subtrito fricetur cum liquamine admixto, pipere integro et abundantanti pinguedine et nucleis; farcies intestinum perquam tenuatim productum et sic ad fumum suspenditur.* Conf. Nourr. pag. 558. et Rader. ad Martial. Lib. XIII. Epigr. 35. pag. 859. [O.]

pag. 68 lin. 3 ἀνθρώπων l. ἀνθρώπων.

ibid. lin. 25 post v. scabilla spectantur. [O.] — adde — Conf. Le Pitture antiche di Ercolano Tom. IV. Tab. XIII. p. 62. et I Bronzi di Ercolano Tom. II. Tab. XLI. pag. 155. [O.]

pag. 69 lin. 28 post v. sint notissima — adde — Has conjungit etiam Livius, qui post devictum Syriae regem Antiochum, vulgo Magnum, ait Lib. XXXIX. Cap. VII. *luxuriae enim peregrinae origo ab exercitu Asiatico in urbem invecta est* — —

tum psaltriae sambuciftriaeque et convivalia ludorum oblectamenta. ubi Doeringius sambucam instrumentum tam forma quam usu similem fere ei dicit, quod apud nos dicitur *Harfe*. Conf. Spanhem. ad Callimach. Hymn. in Del. vs. 253. (p. 541. ed. Ernesti) et qui de his et aliis similibus instrumentis musicis doctissime disputant Commentatores ad Pictur. Herculan. Tom. II. Tab. VI. pag. 35—38. [O.]

pag. 73 lin. 8 post v. Idololatr. Lib. IV. Cap. XCVI. p. 599. [O.] l. Idololatr. Lib. IV. Cap. XCVI. p. 599. et qui testimonia Medicorum veterum ac recentiorum de cantharidibus earumque veneno diligentissime collegit Schneider. V. Cl. ad Nicandri Alexipharm. vs. 115. pag. 114. et seqq. [O.]

pag. 74 lin. 14 post v. Lib. XII. Cap. 25. [Elmenh.] — add. — Hieronymi verba sunt l. l. *Quod si non putant eorum esse parva, quorum et magna sunt, alterum mihi conditorem juxta Valentinum, Marcionem et Apellem fornicae, vermium, culicum, locustarum: alterum coeli, terrae, maris et angelorum debent introducere.* [Bochartus Hierozoic. Lib. IV. Cap. VI. Tom. II. pag. 325. ed. Rosenmüller.]

ibid. post lin. 24 infere Notam sequentem:

tam vana] i. e. nullius usus. [O.]

pag. 75 lin. 16 — Vid. supra ad Lib. I. [O.] l. Vid. supr. ad Lib. I. Cap. XXII. Stewechius mavult: *servitute innumerabili viticrum.* [O.]

ibid. post lin. 16 adde Notam:

audaces, temerarios, praecipites, caecos] Coacervat hic more suo Arnobius plures dictiones, quae etsi rem unam et eandem significare videntur, differunt tamen aliquomodo, et proprietates quasdam singulae adjunctas habent, quae non in-sunt ceteris. *Audacia* est fons et caput temeritatis; ex eo enim, quod ad pericula imperterritus et paullo audacior aliquis est, nascitur *temeritas*, i. e. *προπέταια*, ut recte interpretantur Glossae veterum, quae *caecitatem* etiam adjunctam habet, unde *temerarios, praecipites, caecos* bene conjungit Arnobius. Nam quando praecipites aliquo ferimur, oculorum aciem infigere non possumus, et idcirco alia videmus imperfecte, alia ne videmus quidem. Quare et Seneca Tragicus *temeritatem caecam* pronuntiavit in Agamemnone vs. 145. [Herald.] Sic et nos: *kühn, verwegen, blind und tolldreist.* [O.]

ibid. post lin. 18 infere Notulam:

generositas principalis] i. e. originalis. [Heumann.] Imo a Deo, omnium rerum principe, profecta, ut bene explicat Herald-

us. Vide Notam sequentem. Sic infra Cap. LXIV. *aut ab indulgentia principali quemquam repellit.* [O.]

pag. 80 post lin. 7 adde Notas sequentes:

cujus animam fecerat universitatis istius] Meursius pag. 75. haec verba mutila putat. Sed omnia optime cohaerent. Sensus est: *noluit* (Plato) *ejusdem sinceritatis mixturae* (vel sinceræ mixturae) *esse animas generis humani, cujus sinceritatis fecerat* (vel docuerat esse in Timaeo suo) *animam universitatis istius* (sive animam mundi). [O.]

Cap. LIII. — *utpote a rebus non principalibus editas*] Varias diverforum Gnosticorum opiniones de origine animarum, quas in tota hac disputatione sequitur Arnobius, in breve compendium redegit Tertullianus in Libro de anima Cap. XXIII. quem locum, cum scriptori nostro lucem affundat, integrum hic exscribere liceat. *Quidam* (inquit ille) *de coelis devenisse credunt homines, tanta persuasione, quanta illuc indubitate regressuros repromittunt, ut Saturninus, Menandri Simoniani discipulus, induxit, hominem affirmans ab angelis factum, primo opus futile et invalidum et instabile, in terra vermis instar palpasse, quod consistendi vires deessent, dehinc ex misericordia summae potestatis, ad cujus effigiem, nec tamen plene perspectam, temere structus fuisset, scintillulam vitae consecutum, quae illum exsuscitavit et erexit et constantia animavit, et post decessum vitae ad matricem relatura sit. Sed et Carpocrates tantum sibi de superioribus vindicat, ut discipuli ejus animas suas jam et Christo, nedum Apostolis et peraequent, et cum volunt praesferant, quas subinde de sublimi virtute conceperint despectrice mundi potentium principatum. Apelles sollicitatus refert animas terrenis escis de supercoelestibus sedibus ab igneo angelo Deo Israelis et nostro, qui exinde illis peccatricem circumfinxerit carnem. Examen Valentiniiani semen Sophiae infulcit animae, per quod historicus atque milesias aeonum suorum ex imaginibus visibilium recognoscunt. Doleo bona fide Platorem omnium haereticorum condimentarium factum etc. Vido ibi Pamelium.* [O.]

pag. 81 post lin. 22 insere Notam:

nesciente, ignaro, ac nescio] Malim *insciente*, cum sequatur *nescio*. [O.]

ibid. post lin. 25 adde Notam:

uritur et laceratur] Vide Not. ad Lib. I. Cap. III. Tom. I. pag. 284. Pro *laceratur* Stevwechius mavult *lancinatur*. [O.]

pag. 32 lin. 2 post v. quare uncis inclusi. [O.] — adde —
Legō: *quinimmo potius magis in inscientiae finibus atque igno-*

pag. 93 lin. 37 et seqq. — Dele Notam bis positam.

pag. 94 post lin. ult. adde Notulam:

laetius] Heumanus *lectius*. Non male. [O.]

pag. 102 lin. 2 post v. 316. [O.] — adde — Plura vide ap. Nourrium pag. 316. [O.]

ibid. post lin. 2 adde Notam sequentem:

et simulacris deorum] eorum scil. in quorum procu-
dubio tutela erant vel sacrae mensae vel aliae, quibus Ethnici,
invocatis antea diis, accumbebant. Nonne vero ex hisce diis
ille unus est, de quo canit Statius IV. Sylv. VI. vs. 32.

— — — *castae genius tutelaque mensae.*

et paullo post vs. 50.

— — — — — *Pellaeus habebit*

Regnator, lactis numen venerabile mensis.

Verum Ethnici haec tanquam aniles superstitiones postea rejece-
runt. [Nourr. pag. 317.]

pag. 103 lin. 15 post v. ed. Vefal. [Elmenh. et O.] — adde —
Mulieres autem non infimi vel medii, sed primi etiam ordi-
nis, nec tantum in reipublicae nascentis, verum etiam in rei-
publicae ad unius dominationem cedentis temporibus sic insti-
tutas fuisse discimus ex Suetonio, qui Cap. LXIV. de Augusto
haec narrat: *filiam et neptes ita instituit, ut etiam lanificio ad-
suesceret, vetaretque loqui, aut agere quidpiam, nisi propa-
lam, et quod in diurnos commentarios referretur.* item Cap. LXXIII.
*Veste non temere alia, nisi domestica usus est, ab uxore et filia
neptibusque confecta.* [Nourr. pag. 318.] Conf. Phil. Carol.
Animadv. in Q. Curt. pag. 613. [O.]

ibid. lin. 19 post v. ed. Bipont. [O.] — adde — Cau-
sam interdicti vini Valerius Maximus reddit l. l. *ne scilicet in
aliquod dedecus prolaberentur, quia proximus a Libero patre
intemperantiae gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit.*
Cet. vid. qui hac de re multus est, Phil. Carolus in Animadv.
ad A. Gell. Lib. X. Cap. XXIII. pag. 435. et seq. Athenaeus
Dipnos. Lib. X. Cap. XIII. narrat, vinum prohibitum fuisse
mulieribus, quia Herculi potum petenti aquam pro vino mulier
porrexerit. [O.]

ibid. post lin. 25 infere Notam sequentem:

Cap. LXXVIII. — *In Albano antiquitus monte etc.]*

Narrat scil. Livius Lib. I. Cap. XXXI. sub Servio Tullio Ro-
manorum rege in Albano lapidibus pluisse, ac tunc. inquit, *visti
audire vocem ingentem ex summi cacuminis loco, ut patrio ritu
sacra Albani facerent, quae, velut diis quoque simul cum patria
relictis, oblivioni dederunt.* Idem Lib. V. Cap. LII. Camillum

haec ad Romanos verba facientem inducit: *Videte, quid inter nos ac majores interfuit. Illi sacra quaedam in monte Albano Lavinioque nobis facienda reliquerunt.* Litteris quoque a Dionysio Halicarnass. Lib. IV. p. 250. proditum legimus, ut ictum a Tarquinio cum Volscis et Hernicis foedus perpetuum esset, uno omnium consensu decretum, ferias quotannis in monte alto, Albae imminente, celebrandas, ubi sacra Iovi Latiari fierent, et communis omnium victima taurus caederetur. Nonne autem Arnobius taurum hunc fuisse album innuit ac de hujus ritus immutatione conqueritur? [*Nourr. pag. 318. seq.*] Vim boves ex rufis reddendi niveos Clitumno Faliscorum fluvio tribuunt Propertius Lib. II. Eleg. 19. et Plin. Hist. Nat. Lib. II. Cap. III. qua virtute vanescente rufulos tauros coeptos fuisse immolari putat Dausquejus ad Sil. Ital. Lib. VIII. pag. 359. [*O.*]

pag. 104 lin. 12 post v. Conf. Lib. V. init. [*O.*] — add. — Totam hanc fraudem his verbis reteggit explicatque Macrobius l. l. *Cum diu humanis capitibus Ditem et virorum victimis Saturnum placare se crederent, propter oraculum, in quo erat:*

Καὶ κεφαλὰς Ἀιδῆ καὶ τῶ πατρὶ πέμπετε Φῶτα.

Herculem ferunt postea cum Geryonis pecore per Italiam revertentem, suavisse illorum posteris, ut faustis sacrificiis infausa mutarent, inferentes Diti non hominum capita, sed oscilla ad humanam effigiem arte simulata, et aras Saturnius non mactando viros, sed accensis luminibus excolentes, quia non solum virum, sed et lumina Φῶτα significat: inde mos per Saturnalia missitan- dis cereis coepit. [*Nourr. pag. 319.*]

pag. 105 post lin. 25 insere Notam:

tibicinem] Tibicen, teste Paulo (ap. Fest. v. tibicines), sumitur aliquando pro columine aut sustentaculo, quo aedificium aliquod aut domus, aut aliud aliquid fulcitur. Et certe eo sensu Iuvenalis dixit Sat. III. vs. 203.:

Nos urbem colimus, tenui tibicine fultam.

Ovidius quoque IV. Fast. vs. 695.:

Haec modo verrebant stantem tibicine villam. [*Nourr. p. 321.*]

Glossae: — *tibicines* — ἀντηρίδες, δοκοί. Causam nominis exponit Festus: *a similitudine tibiis canentium, qui ut canentes sustinent, ita illi aedificia.* Conf. Commentar. ad Pictur. Herculan. Tom. V. Tab. LXX. pag. 314. et Herald. in Adversar. Lib. I. Cap. VIII. pag. 43. [*O.*]

pag. 108 lin. 36 post v. ibique interpretes. [*O.*] — adde — De his elegantissimis versibus Virgilius cecinit Aen. VII. vs. 45. et seqq.:

Appendix.

©

— — — *rex arva Latinus et urbes*
Iam senior longa placidus in pace regebat.
Hunc Fauno et Nympha genitum Laurente Marica
Accipimus, Fauno Picus pater, isque parentem
Te, Saturne, refert: tu sanguinis ultimus auctor.

[Nourr. pag. 312.]

pag. 109 post lin. 6 infere Notam sequentem:

Trecenti ergo sunt pleni et sexaginta post hos anni
 Hoc temporis intervallum in Eusebii Chronico multo magis
 his verbis contrahitur (ad ann. 838.): *Primus Rex Romano-*
rum post captam Trojam Aeneas. Ante eum Ianus, Saturnus,
Picus, Faunus regnaverunt annis circiter 150, nimirum annis
ut minus totidem, quam Arnobius gentilibus gratis concessit.
 De his primis Latinorum regibus vide sis Dionysium Halicarnass.
 Lib. I. Antiquitt. p. 24. et 34. Lactant. Lib. I. Cap. 22.
 Augustin. Lib. XVIII. Cap. XV. et alios. [Nourr. p. 312.]

ibid. post lin. 20 adde Notam:

Albani oppidi conditoris] Regum Latii veteris ab Aenea
 usque ad Amulium incognita hactenus historia nuperrime lucem
 accepit ex insigni Fragmento Chronici Eusebiani, quod
 integrum exstat in Codice Armenico Mediolani in Bibliotheca
 Ambrosiana servato, quodque tanquam promissidem operis desideratissimi
 latine versum cum aliis nonnullis edidit Angelus Majus Vir
 doctissimus in l. tit.: *Philonis Iudaei, Porphyrii Philosophi et Eusebii Pamphili Opera inedita Mediolani* 1816.
 octonis. Quod fragmentum, cum paucis tantum plagulis confectum,
 integrum hic exscribere liceat, pag. LXV — LXIX.

De Roma condita.

„Maxima controversia est de Urbe condita, nempe de
 „tempore ejusque auctoribus, atque, ut mihi videtur, nullus
 „historicus rem satis bene tradidit. Quae quum sint explorata,
 „innuisse sufficiat. Sed enim Cephalion Gergesenus (l. Gergethius)
 „scriptor et vir egregius altera aetate post Iliam, cum bellum
 „aedificatam ait Urbem ab iis, qui Ilio incolu-
 „mes superfuerunt seque comites Aeneae adjunxerunt etc.“
Paginae quatuor, quarum editionem in integro opere expectamus.

Ex Libro VII. Diodori de veterum Romanorum origine.

„Nonnulli historici arbitrati sunt, Romulos (i. e. *Romulum et Remum*),
 „qui Romam condidere, natos esse ex Aeneae filia. Id autem a
 „veritate longe abhorret: ingens enim annorum series intercedit
 „inter regna Aeneae et Romuli, a quo Roma anno altero tertiae
 „Olympiadis fundata est. Quare

„urbis aedificatio posterior est Troico bello annis plus quam
 „CCCCXXXIII. Namque Aeneas tertio post captam Trojam
 „anno Latinorum regnum occupavit, quod et tribus annis te-
 „nuit, donec e conspectu hominum sublatus est et divinos ho-
 „nores fortitus. Qui hujus imperium excepit Ascanius filius,
 „Albam condidit, quae nunc Longa appellatur: eique urbi
 „nomen fecit a fluvio, qui tunc Alba appellabatur: nunc est
 „Tiberis.“

„Sed ad nomen ejus urbis quod attinet, Fabius Roma-
 „narum rerum scriptor alias fabulas fingit. Oraculum, ait, Ae-
 „neae fuit editum, fore ut aliquis quadrupes locum condendae
 „urbis illi praemonstraret. Iam vero cum forte Aeneas albam
 „suam praegnantem sacrificio admooveret, illa manibus sacrifi-
 „cantis elapsa in collem quendam fuga evasit, ibique triginta
 „foetus enixa est. Tunc Aeneas admiratione percussus oraculi-
 „que exsequendi studiosus, urbem eo loco condere decrevit:
 „verum in somnis ab eo incepto deterritus est, monitusque,
 „ut triginta post annos, pro numero nempe foetuum, urbem
 „strueret. Itaque Aeneas a frequentanda civibus urbe abs-
 „tinuit.“

„Aenea vita erepto, Ascanius ejus filius regnique heres
 „triginta post annis collem aedificiis occupavit, nomenque fe-
 „cit urbi Albae de suis colore. Latini enim sua lingua *album*
 „appellant, quod nos λευκόν. Addidit et nomen Longam,
 „propterea quod latitudine esset minima, in longitudinem au-
 „tem nimiam porrigeretur. Ait insuper (*Fabius*), Albam ab
 „Ascanio regno sedem optatam, multosque finitimos populos
 „ab eo deletos. Quibus rebus Ascanius bene gestis inclaruit,
 „extinctusque est anno regni sui XXXVIII.“

„Ascanio fati functo, populi tumultus exortus est pro-
 „pter duos de regno invadendo certantes. Nam et Julius
 „Ascanii filius paternum imperium sibi vindicabat, et Silvius
 „Ascanii frater, ex Aenea Silviaque prima conjuge Latinum ge-
 „nitus, idem regnum adfectabat. (Scilicet Aenea mortuo Asca-
 „nius puerum, quem perdere cupiebat, abjecerat in montes,
 „qui tamen ibi a pastoribus nutritus est, ideoque Silvii nomen
 „obtinuit a loci nomine.) Tandem post plurimam partium
 „altercationem, vulgi suffragio regnum Silvius adeptus est.
 „Julius ab imperii spe dejectus, summi tamen pontificatus ho-
 „nore auctus est, fuitque secundus a rege. Ab hoc ajunt gen-
 „tem Juliam propagatam, quae jam hanc usque diem Romae
 „supereft.“

„Rex Silvius nihil memorabile gessit, mortuusque est
 „XLIX. regni anno. Successit ei filius Aeneas, cui factum est
 „agnomen Silvius: isque imperavit annis plus XXX. Postea
 „regnavit Latinus, qui item appellatus est Silvius, annis L.
 „Is plurimis rebus gestis proeliisque bellatis nobilis evasit.
 „Hic et oppida adjacentia sustulit, et antiquas Latinorum ur-
 „bes XVIII fundavit, nempe Tibur, Praeneste, Gabios, Tu-
 „sculum, Coram, Pometiam (*Cod. Arm. Comediam*), Lanu-
 „vium, Labicum, Scaptiam, Satricum, Ariciam, Tellenas,
 „Cruftumerium, Caeninam, Fregellas, Cameriam, Medul-
 „liam, Boilum, quam alii dicunt Bolam. (*Conf. Virgil. Aen. VI.*
 „768. *et seqq.*) Latino extincto creatus est rex ex eo genitus
 „Alba Silvius, qui regnum tenuit annis XXXVIII. Hinc Ca-
 „petus Silvius annis XXVI, cui successit Capys annis XXVIII.
 „Mox Calpetus filius eius annis XIII. Tum Tiberinus filius
 „annis VIII. Hic Tyrrenos armis adgressus est, quumque
 „exercitum Albam annem trajiceret, mersus est, eoque casu
 „factum flumini nomen Tiberino. Hinc imperavit Latinis
 „Agrippa annis XLI. Tum Aulus Silvius annis XIX. Hic
 „adeo elatus superbia dicitur, ut et ipsi Iovi adversaretur at-
 „que minaretur. Et quidem aliquando tempore fructuum,
 „quum ingentia tonitrua saepe ederentur, ipse suos milites ius-
 „sit simul omnes ad unius nutum clypeos gladiis verberare,
 „quo scilicet tonitruum fragor ea re superaretur. Itaque ejus
 „superbiam haud impunitam Dii passi sunt: periitque fulmini-
 „bus, mersus cum universa domo in lacum Albanum. Rei
 „documentum Romani accolae lacus adhuc demonstrant co-
 „lumnam ex aquarum superficie eminentem ad eum locum,
 „ubi mersa est regia familia. (*Vid. Dionys. Halicarn. Antiq. I.*
 „71. *qui regem illum dicit Ἀγρίππαν Ἀλλάδην vel Ἀλλώδιον pro*
 „*varietate lectionum. Conf. etiam Syncellum p. 185. ed. Goar.*)
 „Hunc consecutus est Aventinus, qui annis XXXVII regnavit.
 „Is bello suburbanarum gentium victus, coactus est fugere ad
 „Aventinum collem, qui ab eo scilicet tunc primum id no-
 „men traxit. Deinde in imperium suffectus est Proca Silvius
 „annis XIII: eo mortuo Amulius ejusdem filius junior tyran-
 „nidem occupavit, dum Numitor major natu frater procul per-
 „egrinaretur. Is Amulius regnavit annis plusquam XLIII,
 „donec a Romulo et Remo, qui Romam condiderunt, inter-
 „fectus est.“ Haec Eusebius. Regnaverunt ergo Albae:

Afcanius annis 37.
 Silvius . . . 49.
 Aeneas Silvius 30.

Latinus . . .	50.
Alba Silvius .	38.
Capetus Silvius	26.
Capys . . .	28.
Calpetus . .	13.
Tiberinus . .	8.
Agrippa . .	41.
Aulus Silvius	19.
Aventinus .	37.
Proca Silvius	13.
Amulius . .	43.

432.

quod nonnihil excedit computum Arnobii. [O.]

pag. 111 lin. 9 post v. pag. 149. et seqq. [O.] — add. — Conf. H. Meyer und I. Schulz Anmerk. zu Winkelmanns Geschichte der Kunst. II. Buch. Nr. 399. Werke Winkelmanns Tom. III. pag. 349. [O.]

pag. 112 lin. 17 post v. intpp. ad Varron. pag. 136. ed. Bip. [O.] — adde — Conf. A. Gell. XIII. 22. Voss. de Idol. I. 12. Guther. de Vet. Iur. Pontif. I. 20. Brisson. de Form. I. 103. et Commentar. ad Pictur. Herculan. Tom. IV. Tab. XVII. pag. 84. *Indigitamenta* erant itaque Libri Rituales, quos Numa Pompilius ab Etruscis sumferat, in quibus, ut ait Festus, *perscriptum erat, quo ritu condantur urbes, arae, aedes sacrentur, qua sanctitate muri, quo jure portae, quo modo tribus, centuriae distribuantur etc.* [O.]

pag. 113 post lin. 40 inferere Notam sequentem :

Perquiramus et nos contra etc.] Augustinus de Civ. Dei Lib. I. Cap. XXIX. *Pagani, qui probitati Christianorum insultant, illisque dicunt, cum forte in aliqua temporalia mala devenerint, ubi est Deus tuus? ipsi dicant, ubi sint Dii eorum, cum talia patiuntur, pro quibus evitandis eos vel colunt, vel colendos esse contendunt.* [Elmenh.]

pag. 114 lin. ult. post v. *conjiatiis.* [O.] — adde — Et jam in posteriorem explicationem inclino de arca thuraria. Nec quidquam mutandum. *Conficiatis* i. e. *consumatis, warum ihr alle eure Weyhrauchkästchen auf die vollen Altäre ausschüttet, ausleert.* In Pictura Herculanenſi Tom. II. Tab. XXXIII. conspicitur mulier *acerram* i. e. arcam thuriferam cum lauro gestans. Vide ibi Commentatores doctissimos pag. 197. et Visconti in Museo Pio-Clement. Tom. IV. pag. 5. [O.]

pag. 115 post l. 13 infere Notam sequentem:

sublatis ingenuitatibus] *ingenuitas* apud Romanos eorum erat, qui liberis erant parentibus nati: hinc *jus ingenuitatis*, cujus signa erant in viris toga pura, in pueris bulla et toga praetexta: ingenuus enim civis optimo jure. Cicero in Verrem I. Cap. LVIII. *Vestitus enim neminem commovebat is, quem illi mos et jus ingenuitatis dabat*, scil. toga praetexta. Conf. Sigon. de antiquo Jure Pop. Rom. I. Cap. VI. Tom. I. pag. 75. ed. Lips. [O.]

LIB. III.

pag. 118 ante lin. 1. adde Notam sequentem:

Cap. I. — Iam dudum quidem criminibus his omnibus, maledictionibus potius] Crimina appellat accusationes, quae sine maledictionibus et conviciis stare possunt. Quoniam igitur Gentium criminationes non erant simplices et nudaee accusationes, sed omni acerbitatis felle tinctae, idcirco addit *maledictionibus potius*. Similia sunt Origenis ista contra Celsum Lib. III. Ἡρκεῖ μὲν οὖν καὶ ταῦτα πρὸς τὰς Κέλσου λοιδορίας μάλλον ἢ κατηγορίας. [Herald.]

ibid. post lin. 25 infere Notulam:

aut eo esse comprobabitur vera] *auti. e. neque ἀπὸ τοῦ κοινοῦ*. [Heumann. in marg.] Sic Cicero ad Div. II. Epist. ult. *Neque unde, neque quo die datae essent litterae, aut quo tempore te expectarem, significabant*. [O.]

ibid. post lin. 24 adde Notam:

conferentionis unitae] *Unire, unitus* vocabula Latinitatis Ecclesiasticae. Neronis aetate nondum erant in usu, nisi in philosophorum circulis. Seneca Quaest. Nat. Lib. II. Cap. II. *Expedire me non poteram, si philosophorum lingua uti voluissem, ut dicerem unita corpora*. Vid. Cellar. de Barbarism. L. Lat. p. 148. et in Addend. p. 156. Apud nostrum nil frequentius. [O.]

pag. 119 post lin. 6 adde Notam:

divinorum omnium quaecunque sunt] Heumannus conj. *quicunque*, v. *divinorum* accipiens genere masculino. Sed eodem sensu pro *diis* utitur Arnobius Lib. VI. Cap. III. *cui delent divina nobiscum, quod nollem jam a me mutatum fuisse in Diis una nobiscum*. [O.]

pag. 120 lin. 24 post v. Sed unice vera Meursii emendatio — add. — Heumannus conj. *an ipsi haec sibi* (i. e. ipsis Diis scil.) *diebus imposueritis lustricis*. Male. [O.]

pag. 123 post lin. 24 infere Notulam:

quinam isti sunt Divi] Heumiannus *sint. bene.* [O.]

pag. 124 post lin. 32 adde Notam:

luculentias] Heumannus *luculentia.* Sed nil mutandum.

Vide Corrigenda et Addend. pag. 466. [O.]

pag. 125 lin. 6 *dictave* — l. — *dictare.*

ibid. lin. 38 Cap. VII. — *de hoc*] i. e. propter hoc, ut saepe

Vide — l. — *Cap. VII. — ab hoc*] i. e. propter hoc, ut saepe. (Heumannus conj. *ob hoc.*) Vide.

pag. 125 post lin. 13 infere Notam sequentem:

Cap. VIII. pronuntianus genere masculino] Hieronymus ad Damasum Papam Epist. 143.: *Nec putandum sexum esse in virtutibus Dei, cum etiam ipse Spiritus Sanctus secundum proprietates linguae Hebraeae foeminino genere proferatur RUA; Graecae neutro τὸ πνεῦμα; Latinae masculino genere Spiritus. Ex quo intelligendum est, quando de superioribus disputatur, et masculinum aliquid seu foemininum ponitur, non tamen sexum significari, quam idioma sonare linguae: siquidem ipse Deus invisibilis et incorruptibilis omnibus pene linguis effertur genere masculino, cum in eum non cadat sexus.* [Elmenh.]

ibid. lin. 25 et solenn. Pop. Rom. verbis. Ceterum — l. — et solenn. Pop. Rom. verbis, nec non Phil. Carolus Animadvv. in A. Gell. l. l. pag. 171. et seqq. qui hac de re multus est. Ceterum.

pag. 127 lin. 41 post v. active. [O.] — add. — Papias: *aboriri — male nasci.* Nonius: *aboriatur, abortiat* — Varro — *Vinum, quod ibi natum sit in quodam loco, si praegrans biberit, fieri, ut aboriatur.* [Elmenh.]

pag. 129 lin. 30 post v. *visere ramo.* [Elmenh.] — add. — Etymol. Magn. v. Ἄβαρνις — Ἄβαρνις πόλις Λαμψάκου ὀνομάσθη δὲ ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας. Διονύσου ἐρασθεῖσα Ἄφροδίτη, ἐμίγη αὐτῷ ἀναχωρήσαντος δὲ τούτου εἰς τὴν Μηδικὴν (l. Ἰνδικὴν, ut habet Scholiastes Apollonii), ἐγαμήθη Ἀδώνιδι. Ὅστερον δὲ ἐπανελθόντος Διονύσου, στέφανον πλέξασα ἢ Ἄφροδίτη ἀπήνησεν αὐτῷ ἠδέετο δὲ ἀκολουθεῖσαι αὐτῷ διὰ τὸ ἤδη γεγαμηθεῖσαι· εἰς δὲ Λάμψακον ἀναχωρήσασα, τὸν ἐξ αὐτοῦ κρυφορημένον ἐβούλετο ἀνελεῖν. Ἡ δὲ Ἥρα ζηλοτυπήσασα μεμαγευμένη τῇ χειρὶ ἐΦήψατο τῆς γαστρὸς αὐτῆς, καὶ ἐποίησεν αὐτὴν τεκεῖν παῖδα· ὃν Πρίηκου ὀνομασθῆναι, ἀσχημον καὶ βαρβαροῖον· καὶ τοῦτον ἀπαρνηθῆναι αὐτὴν τὴν Ἄφροδίτην· καὶ ἀπὸ τούτου Ἀπαρνίδην κληθῆναι, κατὰ δὲ ἐναλλαγὴν τοῦ στοιχείου Ἀβαρνίδην. Eadem iisdem fere verbis habet Scholiastes ad Apollon. Rhod. I. 932. Conf. turpem

hanc fabulam doctissime illustrantem Zoegam in l. t. *Li Bassirili-
lievi antichi di Roma*. Tom. II. Tab. LXXX. p. 165. et seqq. [O.]

pag. 130 lin. 18 post v. *ibi tolutim tortor*. [O.] — add. —
Heumann. conj. *plorare*. Male. [O.]

pag. 132 post lin. 34 infere Notam sequentem:
coagmenta] Emendandus in hac voce Nonius: *Coagmenta
dicta sunt conjunctiones arctae et compares* (leg. *compages*)
a cogendo, id est, stringendo. [Meurf. pag. 93.]

pag. 134 post lin. 2 adde Notam:
arteriis spiritalibus] Heumann. *spiralibus*. Male. Vide
Corrigenda et Addenda pag. 466., ubi locum hunc exposui-
mus. [O.]

pag. 135 lin. 4 post v. *Linguae Latinae* p. 1439. seqq. [O.]
— adde — Conf. Dausquej. ad Sil. Ital. pag. 2. qui praefert
filunculos et comparat cum v. *Σιμυχίδαας* ap. Theocritum: quod
vero potius convenit iis, quos paullo post Arnobius appellat
illos refimis naribus. [O.]

pag. 140 lin. ult. Heumannus construit *Ceteri enim Dii non
sunt (divini)*, quod ex antecedentibus repetendum. [O.]

pag. 141 lin. 33 post v. *Weltgebäude* p. 59. seqq. [O.] — add.
— Andreas Cirino in Commentatione de Urbe Roma Cap. XXIV.
inserta Sallengrii Thesauro Antiquitt. Rom. Tom. II. pag. 266.
putat, aut recipiendam C. Barthii conjecturam *in fidereis sedibus*,
aut legendum: *in fidereis sedibus, montibus silvae* (more Ar-
nobii copulam omittere solentis), haec observans: „Enimvero
„opinionem Anaxagorae et Democriti sequitur, qui, teste Plu-
„tarcho *de facie in orbe lunae* et *in Philosophorum Placitis*, do-
„cuerunt, lunam esse firmamentum ignitum, quod in se con-
„tineat planities, montes et convalles. Heraclitus terram cali-
„ginosam nube contactam existimavit: Philolaus cum Pytha-
„goricis similia effutiunt. Fortasse symbolica virtutum mo-
„menta coelorum in vertice collocata demonstrant, et cum
„Orion inter sidera praeflet, venator et lepus hanc sedem ve-
„natoribus ostentant, illustrium laborum finem et immortale
„decus.“ [O.]

pag. 142 lin. 3 post v. *Ilithyiam*. [O.] — add. — Heu-
mannus conj. *corrigatque*. Male. [O.]

ibid. post lin. 33 infere Notulam:

Cap. XXII. — atque ut vita sit instructor] Lego:
atque ut vita sit his instructor. [Meurs. p. 93.]

pag. 148 post lin. 27 adde Notam sequentem:

Cap. XXIV. Tutelaribus Diis] Arnobius infra Lib. IV.
Si et has dicitis partes suis agere sub tutelaribus divis. Diony-

sius Halicarn. Lib. IV. Antiquitt. Rom. pag. 220. Βωμοὺς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἰδρύσασθαι, θεῶν ἐπισκόπων τε καὶ Φυλάκων τοῦ πάγου. Lib. VI. pag. 395. Καπιτώλιε Ζεῦ, καὶ θεοὶ πόλεως ἐπίσκοποι. Hieron. Tom. IV. in Esaj. Cap. LVIII. Roma orbis domina in singulis insulis domibusque Tutelae simulacrum coreis venerans et lucernis, quam ad (l. ob) tuitionem aedium isto appellant nomine. Inscriptio vetus:

DEO. TUTELARI. AEMILIUS. SEVERIA.

MIMOGRAPHUS. POSUIT.

* * *

MERCURIO. ET. MINERVAE. DIIS. TUTELARIBUS.

[Elmenh.]

pag. 149 lin. 56 Herculeo (id est arctissimo) vinctum erat cingulum, — l. — Herculeo (id est arctissimo, de quo multus est Boettiger. V. Cl. in Griechischen Vasengemälden Tom. I. Part. II. pag. 105.) vinctum erat cingulum,

pag. 154 post lin. 7 infere Notas sequentes:

dissolventiaque se ipsa] *se* deest in Cod. MS. Herald. *dissolventiaque ipsa se.* [O.]

quos esse singulos semper etc.] *singulos* h. l. sensu infolentiori dixisse videtur Arnobius pro numero definitis, von einer bestimmten eingeschränkten Anzahl. Opp. innumeri. [O.]

ab Iano — patre etc.] Servius ad Aen. VIII. vs. 605. Alii Ianum dici dominum volunt, in quo ortus est et occasus. — Alii anni totius, quem in quatuor tempora constat esse divisum. Anni autem esse deum illa res probat, quod ab eo prima pars anni nominatur. Nam a Iano Ianuarius dicitur. Alii Ianum mundum accipiunt, cujus caulae ideo in pace clausae sunt, quod mundus undique clausus est, belli tempore aperiuntur ad auxilium petendum, ut pateant. Addit illum ab aliis, quemadmodum a Cicerone, Ianum seu Eanum ab eundo vocitari enimque esse Martem, ab aliis vero Clusivium aut Patulcum aut Ianonium, atque etiam Quirinum appellari. Macrobius vero Lib. I. Sat. Cap. IX. hunc ipsam a quibusdam, uti a Nigidio, eundem dici atque Solem et Apollinem, a nonnullis vero mundum et coelum, atque iisdem, quae Servius receuset, nominibus ab aliis vocatum, imprimisque Ianonium, quasi, inquit, non solum mensis Ianuarii, sed mensium omnium ingressus tenentem. Conf. Augustin. VII. de Civ. Dei Cap. VII. [Nourr. p. 140.] Conf. Ioann. Lyd. de Mensibus pag. 55. et seqq. et imprimis doctiss. Creutzer. in l. t. Symbolik und Mythologie der alten Völker. T. II. pag. 450. seqq. [O.]

ibid. lin. 40 post v. Iani filium? [O.] — add. — Deum *Fontum* seu *Fontinalem* Latinorum Tusci dixere *Fontir* a Φυτεύω, *producere et emittere*, unde Latinis *fons*, quemadmodum apud eosdem a *scateo* formatur *scaturigo*. [*Gorius Dissert. de Hellenismo Etrusc. in Symbol. Litter. Tom. II. pag. 66.*]

pag. 155 lin. 17 post v. Arnobius. [O.] — add. — Iacnum Dea apud veteres Latinos, teste Virgilio Aen. XII. 138.

*Extemplo Turni sic est affata sororem
Diva deam, stagnis quae fluminibusque sonoris
Praesidet: hunc illi rex aetheris altus honorem
Iupiter erepta pro virginitate faciavit.*

Conf. Commentatt. Pict. Herculan. in Obsf. ad calcem additis Tom. I. pag. 171. [O.]

pag. 159 lin. 26 post v. G. I. Voss. de Idolol. Lib. II. Cap. XLII. [O.] — add. — Aegyptiorum dogma teste Diodoro Siculo Lib. I. Cap. XII. cuius verba servata etiam ab Eusebio Praep. Evang. Lib. III. Cap. III. cum sint in hanc rem classica, juvat integra exscribere: Τὸν δ' αἴρα προσαγορευσαι Φύσιν Ἀσηνᾶν, μεθερμηγενομένης τῆς λέξεως, καὶ Διὸς θυγατέρα νομισται ταύτην, καὶ παρθένον ὑποστήσασθαι διὰ τε τὸ ἀφθόρον εἶναι τι φύσει τὸν αἴρα, καὶ τὸν ἀνόρατον ἔχειν τόπον τοῦ σύμπαντος κόσμου· οἷοπερ ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Διὸς μυθολογηθῆναι ταύτην γενέσθαι· ὠνομάσθαι δὲ αὐτὴν Τριτογένειαν ἀπὸ τοῦ τρις μεταβάλλειν αὐτῆς τὴν φύσιν κατ' ἐνιαυτὸν, ἔαρος καὶ θέρους καὶ χειμῶνος, λέγεσθαι δ' αὐτὴν καὶ Γλαυκῶπιν, οὐχ ὡπερ ἐνίοι τῶν Ἑλλήνων ἐπέλαβον, ἀπὸ τοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχειν γλαυκοὺς, (τοῦτο μὲν γὰρ εἰρηδες ὑπάρχειν,) ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τὸν αἴρα τὴν πρόσοψιν ἔχειν ἐγγλαυκόν. [*Nourr. pag. 443. seq.*]

pag. 160 lin. 3 post v. *ex Memoria uxore vel mente*. [O.] — add. — Equidem Mentem et Victoriam Deas habitas scio, quarum hanc consecravit primo Attilius Regulus, postea Aemilius Scaurus, illam vero bello Samnitico Attilii collega in consulatu, M. Posthumius Megellus. Sed hoc Romae, non in Graecia, ubi nata haec Dea. Attamen Victoria etiam Athenis culta, ubi et simulacrum alis privatum habuit. [*Meurs. p. 99.*]

pag. 160 lin. 40 post v. [O.] — adde — Heumann. conj, nullius Dei est nomen Neptunus. [O.]

pag. 162 lin. 14 post v. *merces*. [*Elmenh. et O.*] — add. — *merces et commercia, Handel und Wandel* [O.]

pag. 163 lin. 14 post v. *Inscriptions*. [*Ochsner.*] — add. — Celebris scriptor fuit, vir praetorius, humanarum artium, philosophiae, astrologiae et medicinae consultissimus. Exstat autem Ciceronis Fragmentum (p. 25.), ubi hujus P. Nigidii

doctrina, sicut a Macrobio VI. Sat. C. 5. A. Gellio Lib. XIX. Cap. XIV. et Servio in Aen. X. 583. commendatur. Conf. Cic. IV. ad Div. Ep. XIII. Ab A. Gellio Lib. VI. Cap. VI. Figulus cognominatur (de quo cognomine vid. Augustin. Lib. V. de Civ. Dei Cap. III.), quo nomine etiam a Lucano Lib. I. vs. 639.

*At Figulus, cui cura Deos secretaque coeli
Nosse fuit, quem non stellarum Aegyptia Memphis
Asquaret visu, numerisque moventibus astra.*

Eusebius in Chron. ad ann. 1973. Nigidius Figulus, Pythagoricus et magus, exilio moritur. [Nourr. p. 545.]

ibid. lin. 33 post v. Augustin. de Civ. Dei Lib. VII. Cap. XVI. [Elmenh.] — add. — Varro etiam Lib. IV. de Ling. Lat. pag. 18. *Ab ignis jam majore vi ac violentia Vulcanus dictus.* et adhuc expressius Servius ad Aen. VIII. vs. 414. *Vulcanus, ut diximus, ignis est: et dictus Vulcanus, quasi Volicanus, quod per aërem volet: ignis enim e nubibus nascitur: unde etiam Homerus dicit eum de aëre praecipitatum in terras, quod omne fulmen de aëre cadit.* [Nourr. pag. 449.]

pag. 164 lin. 6 post v. *prorepant.* Male. [O.] — add. — Hinc Proserpina numinibus agricolarum accensita. Idem Varro ap. Augustin. de Civ. Dei Lib. VII. Cap. XXIV. *Tellurem putant esse Opem, quod opera melior fiat: matrem, quod plurima pariat: Proserpinam; quod ex ea proserpant fruges: Vestiam, quod vestiatur herbis.* Conf. Graev. Lectt. Hesiod. Cap. XI. et, qui hac de Dea multus est, Munker. ad Fulgent. Mythol. Lib. I. Cap. IX. pag. 635. ed. van Staveren. [O.]

pag. 166 post lin. 33 adde Notam:

nullis propriis adficiatur e motibus] *e παρέλκει*, ut supra Lib. I. Cap. XXXIX. *in incudibus Deos et e malleis fabricatos*, ubi vid. notam Heraldii Tom. I. pag. 323. [O.]

ibid. post lin. 36 adde Notam:

unus Deus constituatur mundus] V. *mundus* delere vult Heumannus. Male. Loquitur enim Arnobius de iis, qui mundum sive animam mundi Deum statuebant. [O.]

pag. 169 lin. 24 excussit. Cum Pisone — l. — excussit. Conf. Creutzer. V. Cl. in l. t. *Symbolik und Mythologie.* Tom. II. pag. 479. Cum Pisone.

ibid. post lin. 28 infere Notam:

apud Trebiam constitutos] Trebia fluvius est, non procul a Placentia, qui ex Apennino, ut scripsit Strabo Lib. V. pag. 217. (Casaub.), in Padum incidit. Ad hunc porro fluvium Hannibal Scipionem Consulem, ut narrat Polybius Lib. III.

pag. 220. et seq. (Casaub.), clade maxima profligavit, unde hic Lucani cantus lib. II. vs. 48.

*O miserae fortis, quod non in Punica nati
Tempora Caunarum fuimus, Trebiaequae juventus.*

[Nourr. pag. 452.]

ibid. lin. 32 post v. *Aelius Gallus*. [Herald.] — add. — Plura vide ap. Nourr. p. 537. et seq. [O.]

pag. 170 lin. 7 post v. exstant. [O.] — add. — Fortassis idem est, de quo Eusebius in Chronico ad annum 1576. sic loquitur: *Cornificius poeta a militibus destitutus interit, quos saepe fugientes galeatos lepores appellabat. Hujus soror Cornificia, cujus exstant insignia Epigrammata*. [Nourr. pag. 540.]

pag. 172 lin. 24 post v. ad Aen. III. vs. 12. [Elmenh.] — adde — Conf. Comment. ad Pict. Herculan. Tom. IV. Tab. XXXI. pag. 147. et imprimis Creutzer. V. Cl. in l. t. *Symbolik und Mythologie*. Tom. II. p. 306. et seq. 439. [O.]

pag. 173 lin. 28 post v. at judicent doctiores. [O.] — add. — At vero optime locum hunc difficillimum illustravit doctissimus Creutzerus in l. l. Tom. II. pag. 441. ubi de religione veterum Hetruscorum agit. (nam ad eorum doctrinam de geniis respicit l. l. Arnobius.) Cujus verba integra hic exscribere liceat: „*Jeder Gott, jeder Mensch, jedes Haus, jede Stadt hatte nach dieser Lehre ihren Genius; die der Götter hießen Penates, und es gab überhaupt 4 Classen von Genien, die des Tina (Jupiter), des Neptunus, der unterirdischen Götter, und der Menschen. Es war ein System von Wesen, die in herabsteigender Ordnung die höhern Götter mit den niedrigeren, und die Gottheit mit den Menschen verbanden, eine große Pyramide gleichsam, deren Spitze sich in dem Weltregierenden Mittelpunkt Tina (Jupiter) verlor, und deren breite Basis nach allen 4 Weltgegenden auf Erden ruhte.*“ Haec Creutzerus. Et omnino hoc observandum. Deorum omnipraesentium vel in duobus locis simul agentium apud Graecos nulla vestigia: nisi fortassis huc referre velis Homeri verba in Necyomantia Odyss. XI. vs. 600. et seq. de Hercule:

Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην Ἑρακλεΐην,

Εἰδῶλον· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι

τέρεται ἐν Ἰλίου, καὶ ἔχει κελύφουρον Ἥβην.

Ipsi quando vel bonos afficere praemiis vel malos punire statuissent, relicto Olympo invisunt terras. (Vide fabulas de Deucalione, de Lycaone, de Philemone et Baucide.) Aliud Hetrusci statuerunt. Secundum eorum doctrinam (quae fontem suum in Aegypto habuit, quamque ab illis acceperunt et

Romani alique Italiae populi) Iupiter ceterique Deorum nunquam sedem suam, coelum, relinquunt, sed habent singuli suos Genios, comites simul et ministros, per quos cum hominibus communicabant: quorum summus erat Genius Iovis Arnobio nostro memoratus et in Inscriptione apud Muratorium p. DLXXXVII., IOVI. LIBERO. AUT. IOVIS. GENIO. Quid quod Iovi tres genios assignatos fuisse ab Etruscis docet Gorius in Museo Etrusco Tom. II. pag. 319. Sic conspiciamus Genium Minervae forma pueri alati cum Aegide elegantissime depictum in Pict. Herculan. Tom. I. Tab. XI. Genium Dianae (puerum alatum cervae cibum ministrantem in patella) ibid. Tab. LX. ubi vide Commentatores de hac re doctissime disputantes pag. 263. et seqq. De populorum, urbium, singulorumque hominum geniis sive Penatibus Prudentius adv. Symmachum II. 379. et seqq. ita cecinit:

*At solers orator ait, fataliter urbem
Sortitam quonam Genio proprium exigit aevum:
Cunctis nam populis, seu moenibus inditur, inquit,
Aut Fatum aut Genius, nostrarum more animarum,
Quae sub disparili subeunt nova corpora sorte. [O.]*

pag. 173 lin. 39 post v. Vol. III. pag. 386. [O.] — add. — Servius ad Aen. III. 325. *Tusci Penates Cererem, Palam et Fortunam dicunt.* Palis effigiem caput spicis redimitam vide sis in Pictur. Herculan. Tom. V. Tab. V. Conf. ibi doctissimum Mazocchium. [O.]

pag. 175 lin. 25 post v. ignorasse videtur. [O.] — add. — De diis Consentibus doctissime disputat Salmasius in Epistola ad Menagium ad calcem addita Epistolarum Libro I. post mortem ejus Lugd. Bat. 1656. edito pag. 15. [O.]

ibid. lin. 34 post v. quod paucis tantum convenit. [O.] — add. — potius ortus et occasus XII signorum Zodiaci. Sed nec hoc ibi locum habet. *oriri et occidere i. q. nasci et mori:* nihil amplius. Vide, quae mox citabimus, verba doctissimi Schellingii. [O.]

pag. 176 lin. 39 post v. At judicent doctiores. [O.] — adde — At lux jam reddita est loco vexatissimo a Schellingio V. Cl. in l. t. *über die Gottheiten von Samothrace.* Stuttg. 1815. 8. Legit itaque Vir doctissimus cum F. Ursino *memorationis parcissimae*, hoc sensu: quorum nulla vel parca mentio (ap. Etruscos scil.) erat in precibus et sacrificiis, quippe qui nullum profus vel minimum imperium habebant in res humanas summo Iovi tanquam consilarii additi. „*Ein Götterath also*“ (haec sunt ejus verba pag. 39. coll. pag. 115.), „*ein zusammengehören-*

„des Ganzes von Göttern findet sich bey den alten Etruscern;
 „unbekannt waren die einzelnen Nahmen; aber sie alle zusam-
 „men hießsen *Consentes* und *Complices*, welches nur Erklärung,
 „ja wörtliche Übersetzung des Cabiren-Nahmens ist. Es waren
 „ihrer 6 männliche und 6 weibliche Wesen, ausser diesen aber,
 „dem sie gemeinschaftlich untergeordnet waren, Jupiter (in der
 „Etrusker Sprache *Tina*). (Hiernach waren sie also nur Mittel-
 „wesen, die Jupiter bey der Weltregierung als seine Diener und
 „Dienerinnen gebrauchte.) Verschiedne Götter sind sie doch zu-
 „sammen, wie einer. Dorthin nach dem Tuscerlande hatten,
 „wie geschichtlich bekannt ist, Pelasgische Pflanzler ihre Götter
 „gebracht; an *Laviniums* Küste schiffte *Aeneas* die Trojanischen
 „Penaten aus. Und von eben diesen Tuscischen Göttern verfi-
 „chert *Varro*, *Complices* seyen sie genennt worden, weil sie nur
 „mit einander leben und mit einander sterben können. Unmög-
 „lich wäre zu diesem Ausdruck etwas hinzuzusetzen, oder den
 „wahren Gedanken jener vereinigten Götter trefflicher zu be-
 „zeichnen.“ *Ceterum Deos Consentes Etruscorum eodem pu-
 tat doctissimus Schellingius cum Samothracum Diis Cabiris,
 quod vel nomen Consentes significet, quod exactissime respondet
 nomini Cabirorum חֲבֵרִים confociavit, חֲבֵרִים socius, חֲבֵרִים socii, v. c.
 Iudic. XX. 11. כֻּלָּם שָׂאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים omnes in unum confociati,
 verbunden, alle für einen Mann. Hinc Graecum Κάβειροι et
 Κάβιροι, Consentes, Complices. Vid. Schelling. ibid. pag. 107.
 et seqq. Cum quo in explicandis Arnobii verbis consentit et-
 iam Creutzerus V. Cl. in l. t. Symbolik und Mythologie
 Tom. II. pag. 439. et seq. [O.]*

pag. 179 lin. 23 post v. [*Ochsner.*] — add. — Schellingius in l. l. p. 93. et seqq. putat, *Digitos*, *Δακτύλους* antiquitus appellatos fuisse hos Deos ob staturam parvissimam ac digitalem, qua effingebantur a Samothraciis. *Digitos*, quasi *Nani*, *Pygmaei*, *Daumenschen*, *Liliputer*, *Bergmännlein*. Idem citat *Glossam veterem* in Scherzii *Glossar. Germ. med. aevi* II. p. 2011. *Wichtelein*, *Wichte*, *Schretlein*, *Penates*. [O.]

ibid. lin. ult. — *Larvam nuncupant*. Hos — l. — *Larvam nuncupant*. (Si incertum esset, quid mererentur, dicebantur *Manes*. Vide *Augustin. de Civ. Dei* Lib. IX. Cap. X. et *Nourr.* pag. 458.) Hos —

L I B. I V.

pag. 184 post lin. ult. add.

Livius Lib. X. Cap. I. — *C. Iunius Bubulcus* — aedem *Salutis*, quam *Consul* (bello *Samnitium*) roverat, *Censor* loca-

verat, Dictator dedicavit (Coss. L. Genucio et Ser. Cornelio anno U. C. 451.). [O.]

pag. 185 post lin. 8 adde Notam:

[Honorem, Virtutem] Livius Lib. XXVII. Cap. XXV. (cui Plutarchus suffragatur) auctor est, Marcellum bello Gallico ad Clastidium Honori et Virtuti vovisse aedem, cujus dedicatio impedita est a Pontificibus, qui negabant, unam cellam amplius quam uni deo rite dedicari. At Valerius Maximus Lib. I. C. 8. testificatur, memorata illa Pontificum admonitione effectum, ut *Marcellus separatim aedibus Honoris ac Virtutis simulacra statueret*. Utriusque autem templi mentionem fecit Vitruvius Lib. III. Cap. I. et Lib. VII. in prooem. nec non Symmachus, qui Lib. I. Epist. 14. ad Ausonium haec scripsit in verba: *Bene ac sapienter majores nostri, ut sunt aliae aetatis illius, aedes Honori ac Virtuti gemellas junctim locarant, commenti, quod in te vidimus, ibi esse praemia honoris, ubi sunt merita virtutis*. Plinius vero Hist. Nat. Lib. XXXV. Cap. X. hanc Honoris et Virtutis aedem a Vespasiano Augusto restitutam fuisse tradidit. Denique ex Livio Lib. XXIX. Cap. XI. rursus discimus aliud templum Virtutis a M. Marcello, memorati a nobis Marcelli filio, ad Portam Capenam consecratum. [Nourr. p. 483. seq.]

pag. 187 post lin. 17 adde:

Discimus praeterea ex Suetonio (Vesp. Cap. IX.) conditum a Vespasiano Imperatore templum Pacis foro proximum, cujus Plinius H. N. Lib. XII. Cap. XIX. Xiphilinus, Iosephus de Bell. Jud. VII. 24. et alii meminere. Chimenis autem statua, attestante Paulania Lib. VI. pag. 179., Romam in Pacis templum deportata est. [Nourr. pag. 484.]

pag. 188 post lin. antepenult. infere Notulam:

[quod illis adversum est] est ex editione Romana supplevit Canterus. Reliquae et ed. Lugd. Bat. non habent. [O.]

pag. 189 post lin. 10 infere Notam sequentem:

[inquit] Heumannus inquit. Quod h. l. omnino repouendum videtur. Nec enim heic, ut antea, Arnobius alloquitur adversarios Christianae fidei in genere, sed speciatim Romanos rerum dominos, quorum Dea erat Luperca. [O.]

pag. 193 post lin. 3 infere Notulam:

[quod ex laterculis crudis etc.] Vide Plin. Hist. Nat. Lib. XXXV. Cap. XIV. [O.]

ibid. lin. 9 Graeci appellabant. [Herald.] — l. — Graeci appellabant. *ἔστι δὲ αὐτῆ, ἢ τῆν κάπυην, Φασίν, ἔχουσα*, inquit Eustathius. *κεραμῖς* igitur, sive e testa, sive e laterculis. Nam reapse parum est discriminis. [Herald.]

ibid. lin. 17 post v. [*Elmenh.*] — adde — Nonius: *Culinam veteres coquinam dixerunt. Esi quae profert ibi exempla, arguere videntur scriptum ab eo colinam, non coquinam.* [*Herald.*]

[*foculis*] Plantus in *Persa*: *Nam jam intus ventris fumant focula. Idem Capt. Act. IV. Scen. II. vs. 65.*

Iuben' an non jubes astitui aulas? patinas elui?

Laridum atque epulas foreri focalis ferventibus?

Sed *foculus arula*, qua de re dicebamus antea (ad Lib. III. Cap. XXIV.). [*Herald. et O.*]

ibid. lin. 36 post v. *fungitur officio.* [*O.*] — adde — *Praegustator*, qui primitias ciborum delibat. Suetonius Claudio Cap. XLIV. *Et veneno quidem occisum convenit: quidam tradunt, epulanti in arce cum sacerdotibus per Halotum spadonem praegustatorem.* (ubi vid. Burmann. pag. 805. *O.*) Inscriptio vetus:

VOTUM. SILVANO. SOLVIT.

LIBENS. MERITO. T. F.

DIADUMENUS. LURNESIANUS.

PRÆGUSTATOR.

AUGUSTI. [*Elmenh.*]

pag. 195 post lin. 28 infere Notulam:

[*quia ad nodos*] Scribendum cum Meursio *qui ad nodos.* [*O.*]

pag. 197 lin. 38 post v. *Venere, funerum praefide.* [*O.*] — add. — Nourrius pro *Libentinam* legendum putat *Liberam*, quae teste Augustino de Civ. Dei Lib. VII. Cap. II. libidini quoque praeposita censebatur. [*O.*]

pag. 202 lin. 8 post v. ad Marin. Vit. Procl. p. 75. seq. [*O.*] — add. — Conf. et Hottinger. V. Cl. ad Epistolae D. Jacobi Cap. I. vs. 17. verba ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν Φώτων p. 31. [*O.*]

pag. 203 lin. 14 post v. in Antholog. Lat. Vol. II. p. 544. [*O.*] — add. — Conf. Commentatores doctissimos ad *Pictur. Herculan.* Tom. III. Tab. XXXVI. pag. 178. et seqq. et ad *Antiquit. Herculan.* (*Bronzi*) Tom. II. Tab. XCIV. pag. 382. [*O.*]

ibid. post lin. 31 infere Notam sequentem:

[*Et invocati ab haruspibus parent*] Iul. Firmicus Lib. II. Mathes. Cap. ult. *Haec ratio et haruspices turbat. Quodcumque enim ab iis invocatum fuerit, quia minoris est potestatis, quae est in Imperatore, non poterit explicare substantiam.* [*Herald.*]

pag. 211 lin. 31 post v. *junxit.* [*O.*] — add. — Et haec Ἰαπεία a Graecis appellatur. Coryphae autem nomen apud

Suidam quoque corruptum: Ἰπτεία Ἀθηνᾶ. ταύτην Ποσειδῶνος εἶναι Θάσι θυγατέρα καὶ Κορύφης (sic enim legendum pro Πολύφης) τῆς Ὀλκεαυτοῦ· ἄρμα δὲ πρώτην κατασκευάσαντα διὰ τοῦτο Ἰπτείαν κληθῆναι. [Meurs. pag. 100.] Vide ibi Kuster. Tom. II. pag. 141. [O.]

pag. 213 post lin. 17 infere Notam:

ut haesitet religio conturbata] Lectio haec unice vera debetur Salmasio. Ed. princeps Rom. *ut haec fit et religio conturbata*. Gelen. *ut haec fit religio* etc. [O.]

pag. 215 lin. 13 post v. *legem* interpretatur. [O.] — add. — Ceterum de hoc aliisque Minervae nominibus apud veteres Aegyptios, Graecos, Etruscos (quibus dicebatur *Tana* et *Minerva*), Romanos etc., eorumque etymo multus est doctissimus Commentator ad Antiquitt. Herculan. Tom. VI. (Bronzi II.) Tab. V. pag. 17. et seq. [O.]

pag. 219 lin. 51 post v. [Nourrius.] — add. — MS. *usu farreo*. Stewech. conj. *usu, farreatione*, citans Ulpian. in Fragment. Institut. Tit. 8. et Boethium in Topicis. Opp. *diffareatio*. [O.]

pag. 220 lin. 41 post v. *feſta maritus*. [Herald.] — add. — Fr. Modius e libro veteri hanc mihi suppeditavit lectionem: *et quod participes, et quid feſcenninorum non eſſent*. Restituo: *et quod participes aequae feſcenninorum non eſſent*. [Stewech.]

pag. 226 post lin. 16 infere Notam sequentem:

Lynceus ille] Lynceus notissimus ex Argonautarum historia. De quo Valerius Flaccus Lib. I. vs. 462. seqq.:

At frater (Idae) Lynceus magnos jervatur in usus;

Quem tulit Arene: possit qui rumpere terras,

Et Styga transmissio tacitam dependere visu etc.

Conf. Orph. Argonaut. vs. 175. Hygin. Fab. XIV. et qui omnia de illo veterum testimonia diligentissime collegit P. Burmann. in Catalogo Argonaut. praemiss. Valerio Flacco. [O.]

pag. 229 lin. 14 — Et Tertullianus usque ad lin. 17. v. *fulmine judicatum*. — Dele haec verba bis posita.

pag. 233 lin. 3 Fragment. pag. 394. sq. ed. nov. [O.] — I. — Fragment. pag. 394 seq. ed. nov. et Bochart. in Hieroz. Lib. II. Cap. XIX. et Cap. LVI. ubi ex Plutarcho Quaest. Rom. CXI. docet, Spartanos etiam Carum exemplum imitatos, quin immo omnes Graecos canem immolasse in sacris expiatoriis, et teste Plinio Hist. Nat. Lib. XXIX. Cap. IV. Romae etiam Lupercos mactasse canem mense Februario, qui a *februando* seu purgando dictus est. pag. 798. ed. Rotenmüller. [O.]

appendix.

D

pag. 237 post lin. ult. add. Notam:

inconsulti pectoris appetisse fervoribus] Hoc ait, quia *consultus* dicitur Apollo, σύμβουλος, ut eum appe at Clemens Alexandrinus hoc ipso loco, quem Arnobius expressit.

[Herald.]

pag. 238 lin. 19 post v. sed participium flagitat. — add. — Ceterum de Iovis amoribus vide elegantissimum locum Ovidii Met. VI. 102 — 114. ibique Gierig. [O.] De iisdem cecinit etiam Gregorius Nazianzenus Tom. II. Carm. 61. p. 142. (Bill.)

Ἄφρει δὲ πρότιστον, ὅσ' ἔπλετο μαργουσύνησι,
Ταῦρες, κύκνος, χρυσὸς, ὄφεις, πόσις, ἄριτος, ἄπαντα
Ὅσσα μιν ὠκὺς ἀνωγεν ἔρωσ, καῖρός τ' ἀλαπαδνός,
Ὡς αὐτοί γ' ἐπέκουσι θεῶν πλαστῆρες ἀκιδνῶν.

[Nourr. pag. 395.]

pag. 239 post lin. 2 infere Notam:

in satyrum ludicrum] cum Antiopa scil. Nyctei filia rem habens, ex qua nati sunt gemini Amphion et Zethus. Ovidius Met. VI. vs. 110. seq.:

*Addidit, ut Satyri celatus imagine pulchram
Jupiter implevit gemino Nycteiða fostu.*

Conf. Hygin. Fab. VIII. Apollodor. III. Cap. V. 5. Schol. Apollon. Rhod. IV. 1090. Lutat. ad Stat. Theb. IX. 423. [O.]

ibid. lin. 38 post v. plane alienum a nostro loco. [O.] — add. — Varronis verba sunt l. l. *Aelius Gallus Dium fidium dicebat Diouis filium, Διόσκουρον Castiorem, et putabat hunc esse Sanctum ab Sabina lingua et Herculem a Graeca.*

[Meurs. pag. 136.]

pag. 241 lin. 3 post v. vindicatur. [O.] — add. — De Hyla vid. Valer. Flacc. III. 530 et seqq. Hyginus Fab. 270. Prudentius Lib. I. contra Symmachum. [Elmenh.]

pag. 243 lin. 31 post v. 66. seq. [O.] — add. — Conf. imprimis doctiff. Creutzer. in l. t. *Symbolik und Mythologie* Tom. II. p. 319. seqq. et Tom. III. p. 566. et seqq. [O.]

pag. 246 post lin. 17 infere Notas sequentes:

Cap. XXX. — vel operulam] *Operula* rarior forma diminutivi pro *opella*. Habet tamen et Apulejus Metam. Lib. I. pag. 105. ed. Elmenh. *operulas etiam (in eam contuli), quas adhuc vegetus sagariani faciens morebam.* ubi vid. Elmenhorff. in Ind. et Gesner. in Thesaur. h. v. [O.]

magis ignominiosus] Duplex Comparativus more Arnobii: et *ignominiose*, pro quo probatae Latinitatis scriptores dixerunt *cum ignominia*, adverbium est cadentis Latinitatis. Eutropius Lib. IV. Cap. 24. et 26. *ignominiose pugnavit, et*

Orosius Lib. VII. Cap. VII. (de Nerone) *ignominiosissime fugiens*. Vid. Cellar. Cur. posterior. de Barbarism. L. Lat. pag. 146. et in Ind. ad Eutropium. [O.]

pag. 252 lin. 30 revocavit. Antea legebatur — l. — revocavit. idem *obministraverit* ex MS. male. Antea legebatur —.

pag. 253 lin. 11 post v. [— et *Elmenh.*] — add. — Hanc legem postea Theodosius Magnus mitigavit. Vide sis in Iustiniano (Cod. Lib. I. Tit. 7. et 8.) et Theodosiano (Tom. III. pag. 41.) Codice leges de maledictis in principem, et quae in eas Gothofredus animadvertit. [Nourr. pag. 433.]

ibid. post lin. 11 adde Notam sequentem:

magistratum in ordinem redigere] Alii dicunt eodem sensu *in ordinem cogere* (i. e. auctoritatem vel dignitatem ejus minuere, *demüthigen*, *herabsetzen*. O.). Livius Lib. XXV. Cap. IV. *Posthumium concilium plebis sustulisse, tribunos in ordinem coegisse*, et Lib. XLIII. *eo facto avocatum a se concionem Tribunus quesius et in ordinem se coactum, abiit*. Conf. Plin. Lib. I. Epist. XXVIII. [Guil. Ronchinus Var. Lectt. Lib. I. Cap. XII. in I. Herrm. Schminkii Syntagmate Critico Var. Auctorum Marburg. 1717. edito pag. 23.] Conf. Doering. ad Liv. Lib. VI. Cap. XXXVIII. pag. 93. [O.]

pag. 254 post lin. 35 inferere Notam:

nec non et castae virgines etc.] Prudentius Libro contra Symmachum posteriore:

Inde ad confessum caveae pudor almus etc. [Herald.]

quem locum supra citavimus in hac Appendice ad p. 61. [O.]

pag. 257 lin. 38 post v. et Vales. ad Ammian. Lib. XIV. pag. 15. [O.] — add. — Sensu malo pro nota criminis *elogium* frequentissime occurrit apud Scriptores Ecclesiasticos. Tertullianus de Coron. Milit. Cap. V. *elogium sacrilegii*. Apolog. Cap. 24. *irreligiositatis elogium*. de Monogam. Cap. IX. *adulterii elogium*. Hieronymus Epist. Select. (a Canisio ed.) I 8. *Maledicti hominis distulerat elogium*. Glossator apud Barth. Adversar. Lib. XXXVII. Cap. 12. *Elogium — textus gestorum malorum cum ignominia*. Conf. Casaubon. ad Vulcat. Gallic. Hist. August. Tom. I. p. 470. et inprimis Munker. et van Staveren ad Fulgent. Mythol. Lib. I. Cap. I. pag. 623. nec non Perizon. ad Aelian. Lib. XIV. Var. Hist. Cap. 43. [O.]

pag. 258 lin. 31 post v. *concremavit*. [Herald.] — add. — De conventionibus hisce Christianorum antelucanis lectu dignissima est Plinii junioris Epistola ad Trajanum Lib. X. Ep. 97. cujus meminere Orosius Lib. VII. Tertullianus in Apologetico et Eusebius in Chronicis. Quinimo et haereticis quoque

omnibus ab Arcadio et Honorio Augustis memini interdictum *ad litaniam faciendam noctu vel die profanis coire conventionibus.* ex qua Constitutione liquet, Plinium praedicta sua Epistola his verbis *carmenque Christo quasi Deo dicere* non aliud quam *λατρείας* et supplicationes Christianorum publicas designasse. Pertinet ad Plinii Epistolam, quemadmodum ad constitutionem Imperialem, lex antiqua in XII tabulis: *NE QUIS IN URBE COETUS NOCTURNOS AGITET.* Meminit Porcius Latro Oratione in Catilinam, neque abs re fuit, quod veteres *noctem intempestivam* appellarint, ut notat Varro ex Bruto et Aelio Lib. V. de Ling. Lat. eo quod tunc tempus agendi nullum; idemque notavit Cenforinus libro de Die Natali Cap. X.

[Stewech.]

pag. 260 post lin. 37 post v. frustra quaesivi in Lexicis. [O.]
— add. — Solens id Christianis, ut libenter audirent seu dice-
rentur *fratres.* Testes B. Pauli et aliorum Epistolae, item Mi-
nucius Felix in Octavio, ubi inter alia: *ac se promiscue appel-
lant fratres et sorores.* [Stewech.] Arnobius junior in
Psalm. CXXXIII. *Modo dicite mihi, quid convenistis in unum
vos, qui fratres nominamini? aut unde estis omnes fratres?
ostendite. De uno, inquit, patre Christo, et de una matre Ec-
clesia.* [Elmenh.] Conf. et Tertullian. Apologet. Cap. XXXIX.
pag. 324. ed. Havercaup. [O.]

ibid. lin. 40 ad fin. et pag. 261. lin. 1 — 3. Dele Notam
bis positam.

pag. 261 post lin. 3 infere Notam:

propter praefules non probatos] *praeful* proprie diceba-
tur apud Romanos princeps Salariorum, ὁ ἐξάρχων τοῦ ὀρχεῖσθαι,
ad quem pertinebat cura carminum Salarium et axamentorum.
Vide Turneb. Adversar. Lib. XIX. Cap. X. et imprimis Calau-
bou. et Salmaf. ad I. Capitolin. Antonin. Philos. Cap. IV. Hist.
August. Tom. I. pag. 302. Hoc loco autem in genere acci-
piendum pro *praesultor* sive, ut Glossae veteres vocant, *profaltor.*
Respicit enim Arnobius procul dubio ad historiam illam, quam
narrat infra Lib. VII. Cap. (nostrae editionis) XXXVI. de
ferro a domino suo virgis per Circum agitato. [O.]

ibid. post lin. 12 infere Notulam:

auras temporum] Monstrum! Ilego: *auras ventorum.*
[Meurs. pag. 145.] Mihi praeferenda videtur vulgata lectio.
auras temporum dicit Arnobius ventos per vices temporarias
i. e. quatuor anni tempestates terram perflantes. [O.]

L I B. V.

pag. 264 post lin. 19 adde Notam sequentem:

Egeriae monitu] Augustinus Lib. VII. de Civ. Dei Cap. XXXV. narrat Numam hydromantia usum, testemque citat Varronem, a quo ille dicitur Nympham Egeriam duxisse uxorem, quia aquam, unde hydromantiam faceret, egresserat, seu exportaverat. Valerius autem Maximus Lib. I. Cap. II. Florus Lib. I. Cap. II. Aurelius Victor de Vir. illustr. Cap. II. Dionysius Halicarnassaeus Antiquit. Lib. II. pag. 122. aliique tradunt, eum simulasse se omnia facere uxoris suae Egeriae monitu et consiliis. [*Nourr. pag. 463.*]

pag. 265 post lin. 24 infere Notam sequentem:

aviditer] ἀρχαϊκῶς. Ita *duriter* ap. Terent. Andr. Act. II. Scen. I. vs. 47. *blanditer* Plaut. Afin. Act. I. Scen. III. vs. 69. *praeclariter* Quadrigar. Fragm. Annal. *Et ita rebus praeclariter gestis domum revertemur. duriter* Catull. Carm. LXXV. 19. ubi vid. Vulp. pag. 441. [*O.*]

ibid. lin. 39 post v. [*O.*] — add. — Conf. et Broukhuf. ad Tibull. I. Eleg. II. vs. 45. pag. 45. [*O.*]

pag. 266 lin. 3 editor Lugd. Bat. *Fulgurita*, — l. — editor Lugd. Bat. (Ita *creffe, cefse*, pro *creviffe, ceffiffe*, ap. Lucret. III. 683. et I. 1104. Ita *diviffe, produxe, promiffe, sumse, consumse*. Vid. Aufon. Popm. de usu antiquae locut. Lib. I. Cap. XII. pag. 770. ed. Meffer Schmid. Et fortassis sic scripsit Valerius Antias, e quo Arnobius sua hausit.) *Fulgurita*.

pag. 268 lin. 31 pag. 449. [*O.*] — l. — pag. 449. In primis familiaris hic usus scriptoribus ecclesiasticis. Vide Munker. ad Fulgent. Mythol. Lib. II. Cap. VI. pag. 674. ed. van Staveren. [*O.*]

pag. 270 lin. 10 post v. Gierig. p. 147. — add. — pro *in promptu est*. Stewechius mavult *in promptum est*, more antiquorum. [*O.*]

pag. 272 post lin. 41 infere Notam:

materno ab nomine cognominatus Acedestis] Nempe ab Agdo petra, in quam libidinem suam Jupiter fudit. At vero ipsam Deorum Matrem apud Phrygas *Agdistin* fuisse appellatam testis est Strabo Lib. XII. pag. 567. (Calaub.) Πισσινοῦς δ' ἐστὶν ἐμπορεῖον τῶν ταύτη μεγίστων, ἱερὸν ἔχον τῆς μητρὸς τῶν θεῶν σεβασμοῦ μεγάλου τυγχάνον· καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἀγγιδίστην (sic. leg. Ἀγδίστιν.) Οἱ δ' ἱερεῖς τὸ παλαιὸν δυνάσται τινὲς ἦσαν, ἱερωσύνην καρπούμενοι μεγάλην· νυνὶ δὲ τούτων μὲν αἱ τιμαὶ πολὺ μεινύονται· τὸ δ' ἐμπορεῖον συμμάνει etc. cum quo con-

sentit etiam Hesychius: Ἀγδίστης — ἡ αὐτὴ τῆ μητρὶ τῶν θεῶν. ubi vide interpp. pag. 39. ed. Alberti et Nonnus ad Gregor. Nazian. Στηλιτ. I, 59. Ἡ παρὰ Φρυγίᾳ μητρὸς τῶν θεῶν ἀπετραμένη παρὰ τῶν Κορυβάντων τὴν κύστην διὰ τὰς πολλὰς αὐτῆς πορνείας. Nec abludit Pausanias Achaic. vel Lib. VII. Cap. XVII. cujus verba integra quidem, sed tribus locis dispersa, dedimus p. 273. 275. et 279., licet non expressis verbis dicat, Agdestin eandem fuisse cum Deorum Matre. Alium itaque fabulae fundum sequitur Arnobius noster. Cet. vid. *Creutzer. V. Cl. Symbolik und Mythologie* Tom. II. pag. 37. et seqq. et imprimis qui omnia veterum testimonia et antiquitatis monumenta de Matre Deorum ejusque cultu doctissime illustravit Zoega in l. t. *Lib. Bassirilievi antichi di Roma Tom. I. Not. ad Tab. XIII. p. 100.* et seqq. [O.]

pag. 274 lin. 2 post v. *artatus*. [O.] — add. — Corripo: *exultans ille vehementi corripit etc.*, vel etiam: *excitatus ille etc.* Nam *ci* facile potuit in *a* migrare et *l ex t* duplicato nasci. [*Meurs. pag. 153.*] At unice vera Scaligeri emendatio.

pag. 275 lin. 33 post v. *malui sequi Salmasium*. [O.] — add. — Bochartus in *Hierozoico* Lib. II. Cap. LIII. legendum censet: *Reperitum nescio quis formis lactis alit hircini*, i. e. caseis. ubi Rosenmüllerus Tom. I. pag. 741. in Nota citat Menagii Gall. Orig. in voce *Fromage*. Idem Bochartus nomen *Attidis* derivat ab Hebraico אֲתִידִּי *athud*. [O.]

pag. 276 lin. 29 post v. [*Intpp. ad Hesych. v. Ἀδαγοός.*] — add. — Conf. Iablonski de lingua Lycaonica p. 64. ed. Te Water. [O.]

pag. 277 post lin. 27 infere Notam sequentem:
et ab eo donis sylvestribus honorari] Proprie et accurate. Dona enim honoris signum. Eleganter Philosophus Lib. I. Rhetor. Cap. V. δῶρα παρ' ἐκάστοις τίμια· καὶ γὰρ τὸ δῶρόν ἐστι κτήματος δόσις, καὶ τιμῆς σημεῖον· διὸ καὶ οἱ φιλοχρήματοι, καὶ οἱ φιλότιμοι ἐφίενται αὐτῶν· ἀμφοτέροις γὰρ ἔχει ὧν δέονται· καὶ γὰρ κτήμά ἐστιν, οὗ ἐφίενται οἱ φιλοχρήματοι· καὶ τιμὴν ἔχει, οὗ οἱ φιλότιμοι. [*Herald.*]

pag. 278 lin. 17 — XXV. p. 35. seq. ed. Lectii. [O.] — l. — XXV. pag. 35. seq. ed. Lectii. Sic Orofius Hist. Lib. IV. Cap. VI. *sicut etiam inter nos saepe inimicorum oculis videri solet, eos quos execrantur, nihil non pravam, nihil non turpe, nihil non subscaevum* (ita enim cum Havercampo legendum pro *subscivum*), *nihil non in vulnus suum dicto factove agere.* ubi vid. Havercamp. p. 231. [O.]

ibid. post lin. 20 infere Notam sequentem:

quod esse turritum ratione ab hac coepit] De Matre Deorum turrita locus classicus est apud Lucretium Lib. II. vs. 599. et seqq.:-

*Quare magna Deum mater, materque ferarum
Et nostri genetrix haec dicta est corporis una.
Hanc veteres Grajum docti cecinere poetae
Sublimem in curru bijugos agitare leones*

— — — — —
— — — — —

*Muralique caput summum cinxere corona,
Eximiis munita locis quod sustinet urbeis.*

Conf. Phurnut. de Natur. Deor. Cap. VI. et qui rem doctissimo illustrat Zoega in *Bassirilievi antichi* Tom. I. p. 93. et seq. [O.]

pag. 279 lin. 20 post v. cum Salmasio. [O.] — add. —
Fistulas, tibias aliaque id genus instrumenta cum cymbalis et tympanis usitatissima fuisse in sacris Cybeles, pluribus docet Zoega l. l. Tom. I. pag. 104. [O.]

pag. 281 lin. 16 post v. [O.] — add. — Heumannus in margine explicat: *terrae ita infixae, ut staret firmiter.* [O.]

ibid. lin. 30 post v. Cap. XXVI. [O.] — add. — Talium Superlativorum insolentiorum, v. c. *assiduissimus* (Sueton. Octav. Cap. 71.), *parissimus* (Plaut. Curcul. Act. IV. Scen. II.), *noxiosissimus* (Senec. de Clement. I, 26.), *celerissimus* (Ennii ap. Priscianum), *egregiissimus* (ap. Pacuvium), *postremissimus*, *piissimus*, *crebriissimus*, nec non et Comparativorum, *idoneior*, *Poenior*, *Neronior*, *necessarior*, *tenuior*, *extremior*, *noxior* etc. plura exempla collegit Phil. Carolus in *Animadvv. ad Agell.* Lib. II. Cap. XXX. pag. 178. et seq. [O.]

pag. 283 lin. 25 post v. Nonius in *Pausa.* [Elmenh.] — add. — Conf. Cellar. de Barbarism. Ling. Lat. pag. 252. [O.]

pag. 290 lin. 26 post v. quo diximus. [O.] — add. — Bochartus in *Hierozoic.* P. II. Lib. IV. Cap. XII. legit *ex sanguine saporato*, docens hac occasione, *saporatum* pro *condito* praeter nostrum dixisse etiam Tertullianum et Ammianum Marcellinum, nullum vero Augustei aevi scriptorem. [O.]

pag. 293 post lin. 25 infere Notam sequentem:

lavit utique balsamis atque unxit] Meursius pag. 161. mavult: *lavit utique atque balsamis unxit.* Sed talis particularum trajectio familiaris Arnobio. [O.]

pag. 294 lin. 4 post v. *nascitur.* [O.] — add. — „*Sufficere, officere, inficere, conficere* (inquit Salmasius in *Epistola CVIII.* ad I. Fr. Gronov. *Epist. posthum.* pag. 24.) tinctorum sunt

verba, in diverso tamen tincturae genere et gradu, quae omnia minutissima ad Arnobium dispuuimus." Cum vero commentarii vivi doctissimi lucem hactenus non viderint, nos pro virili ea explicare tentabimus. *Inficere* itaque est generale verbum, cum pannum tingimus in colorem quemcunque. *Sufficere*, ut supra explicuimus, est substernere colorem, cui alius deinde inducitur, quemadmodum v. c. albi panni rubro colore inducendi prius tinguntur caeruleo, ut rubeus color eo firmiter inhaereat. *Conficere* videtur esse pannum duobus vel pluribus coloribus inducere, ita ut omnes simul in superficie compareant (*melieret, melange*). *Officere* contra pannum duobus simul coloribus ita inducere, ut, prout vel ad solem vel ad umbram spectes, unus alterum obscuret (*Schillerfarbe*). [O.];
 ibid. post lin. 21 adde Notulam:

Cap. XV. — *comparationem*] Canterus mavult *comprobationem*. Male. [O.]

pag. 295 lin. 33 post v. pag. 72. seq. [O.] — add. — Conf. quos citat doctissimus Zoega in *Li Bassirilievi antichi* Tom. I. pag. 102. Not. No. 117. [O.]

ibid. lin. ult. Ovidius IV. Fast. — l. — Ovidius IV. Fast. vs. 245.

pag. 297 post lin. 27 adde Notulam:

quo se numen ab Cereris fruge] Scribo: *quo se numen Cereris ab fruge*. [Meurs. p. 162.]

pag. 299 lin. 13 post v. Cap. XXII. [O.] — add. — Macrobius Lib. I. Saturnal. Cap. XII. haec paullo enodatus Arnobio, non aliquo tamen sine discrimine, huncque in modum retulit. Fauna, inquit, et Fatua a quibusdam, ac potissimum Cornelio Labeone, et in Pontificum libris eadem dicitur atque Maja, Bona Dea, Ops, Terra et Magna Mater, cui mense Majo ipsis hujusce mensis Calendis res divina agitur, ab aliis tamen eadem ac Fauni filia censetur, quae cum patris sui, a quo perditae amabatur, voluntati obstitisset, virga myrtea ab illo verberata est. Tum ille addit: *Horum omnium hoc proferunt indicia, quod virgam myrteam in templo haberi nefas sit; quod super caput ejus extendatur vitis, qua maxime eam pater ejus decipere tentavit; quod vinum in templum ejus non suo nomine soleat inferri, sed vas, in quo vinum inditum sit, mellarium nominetur, et vinum lac nuncupetur, serpentesque in templo ejus nec timentes appareant*. [Nourr. pag. 466.] Conf. Gierig. ad Ovid. Fast. V. vs. 148. et in Ind. v. *Bona Dea*, et doctiss. Creutzer. in *Symbolik und Mythologie* Tom. II. pag. 488. [O.]

pag. 301 lin. 8 post v. [*Elmenh.*] — add. — Eandem fabulam turpem elegantissimis versibus enarrat Ovidius *Fast.* VI. 627 — 636. ubi vid. Gierig. p. 358. [*O.*]

ibid. post v. [*Elmenh.*] — add. — Conf. Plinius *Lib.* XXXVI. Cap. XXVII. [*Meurs. pag.* 164.]

pag. 303 post v. Gisb. Cuper. in Harpocrate pag. 60. [*O.*] — add. — De his Oniophagiis et Ophiophagiis multus est doctissimus Visconti in l. t. *Museo Chiaramonte* Tom. I. p. 96. docens, cum antiquitus in memoriam Penthei dilacerati a Maenadibus Baccho humanis capitibus litatum fuisset, postea, cum abolitum esset immane hoc sacrificium, institutum fuisse, ut Bacchi Mystae statis diebus in ejus memoriam carnibus juvencorum crudis vescerentur, citansque elegantissimos Catulli versus *Carm.* LXIV. de Nupt. Pelei et Thetid. vs. 255. et seqq.

*Qui tum alacres passim lymphata mente surebant,
Evoe bacchantes, Evoe capita infloccentes.*

Horum pars tecta quatiebant cuspide thyrsos;

Pars e divulso raptabant membra juvenco;

Pars sese tortis serpentibus incingebant;

Pars obscura cavis celebrabant orgia cistis,

Orgia quae frustra cupiunt audire profani.

Conf. Senec. *Phoeniss.* vs. 365. *Troad.* vs. 674. Nec minus docte rem illustrat Creutzerus V. Cl. in *Symbolik und Mythologie* Tom. III. pag. 341. [*O.*]

pag. 305 post lin. 31 infere Notam sequentem:

grassatores] Gloss.: — *grassator* — qui caedem molitur vel ex lubricine vel propter praemia. Sic scil. dicebatur apud Romanos genus latronum, quod in urbe vicos obsidebat et obvios injuriae opportunos verberabat, spoliabat et morte terribat, *Banditen, Strafsenräuber*. Cicero de Fato Cap. XV. hoc enim modo viator quoque bene vestitus caussa *grassatori* fuisse diceretur, cur ab eo spoliaretur. et Petron. *Satyr.* C. 82. *Notavit me miles, sive ille planus fuit, sive nocturnus grassator.* ubi vide. intpp. pag. 406. ed. Burm. I. Conf. Torrent. et Casaubon. ad Sueton. August. Cap. 32. et Ernesti Clav. Cic. l. v. Hoc loco autem Arnobius *grassatores* in genere dixisse videtur pro maleficis, *Frevler, Bösewichte*. [*O.*]

pag. 306 lin. 6 Bacchae gerebant. Nam sacra — I. — Bacchae gerebant. (Vid. Comment. ad Pict. Herculan. Tom. III. Tab. XXXVIII. pag. 190.) Nam sacra.

ibid. lin. 26 in Sabina pag. 219. Ceterum — I. — in Sabina pag. 219. et Commentat. ad Pict. Herculan. Tom. I. Tab. XXIIV. pag. 126. Ceterum.

pag. 308 post lin. 16 infere Notulam:

in gremium proficit et jactit hos ejus] Verba et jactit mihi delenda videntur tanquam glossema. At tale quid fortassis ferendum in Arnobio. [O.]

pag. 309 lin. penult. post v. vet. l. l. [O.] — adde —
Inscriptio vetus:

SI. NETIUS. ZETUS.

IOVI. SEBAZIO.

D. L. D.

IOVI. SEBAZ.

Q. NUNNIUS.

ALEXANDER.

V. S. L. M.

[*Elmenh.*] A pluribus adnotatum fuit, Bacchum vocari *Sabasium* ac mysteria ejus *Sabasia*. Apud Ciceronem quippe (de Nat. Deor. III. 25.) scriptum legimus: *tertium Dionysium* (seu Bacchum) *Caprio patre natum eumque regem Asiae praefuisse dicunt, cujus Sabasia sunt instituta*. Scribit etiam Diodorus Siculus (Lib. IV. Cap. IV.), alterum proferri Dionysium sive Bacchum Iove et Proserpina ortum, τὸν ὑπὸ τινῶν Σαβάσιον ὄνομαζόμενον, οὗ τὴν τε γένεσιν καὶ τὰς θεσίας καὶ τιμὰς νυκτεριὰς καὶ κρυφίους παρεισάγουσι, διὰ τὴν αἰσχύνην ἐν τῆς συνουσίας ἐπακολουθεῖσαν· λέγουσι δὲ αὐτὸν ἀγχινόια διενεγκεῖν καὶ πρῶτον ἐπιχειρῆσαι βοῦς ζευγνύειν, καὶ διὰ τούτων τὸν σπόρον τῶν καρπῶν ἐπιτελεῖν, ἀφ' οὗ δὴ καὶ κερᾶτιαν αὐτὸν παρεισάγουσι. (Vid. Pict. Herculan. V. Tab. V. O.) Unde rursus Cicero (de Legib. II. 18.): *Novos vero Deos, et in his colendis nocturnas pervigilationes sic Aristophanes, facetissimus poeta veteris comoediae, vexat, ut apud eum Sabazius et quidam alii dii peregrini judicati, e civitate ejiciantur*. Denique, ut Strabonem aliosque missos faciamus, Suidas v. Σεβάσιος aperte declarat, *Sabasium eundem esse ac Dionysium seu Bacchum*. Cur ergo, inquires, ipsa quoque mysteria, quibus Iupiter inprimis colabatur, *Sabasia* vel *Sebasia* appellantur? Nunquid idcirco, quia Iovi etiam Sabasio cognomen fuit. Nam Gruterus varias exhibet inscriptiones: IOVI SABASIO. At nonnulli, quemadmodum Vossius Lib. II. de Orig. Idolol. Cap. XIV., existimant, Iovem eundem esse, ac Bacchum seu Liberum. Quid ergo mirum, si turpissima illa mysteria, quibus duplex Iovis adulterium celebrabatur, Sabasia vocarentur? Huc illud accedit, quod in his mysteriis, uti Clemens Alexandrinus adnotavit, Corybantum et Bacchi mentio fieret. [*Nourr. pag. 469.*] In hac in rem asserre verba doctissimi Goerenzii ad Cic. de Legg. l. l. pag. 159. „De hoc Deo (scribit ille) nondum „satis quaesitum est. Quae enim de eo ejusque cultu in ve-

„teribus passim leguntur, velut disjecta membra in unum corpus componentis manum non sine maturo iudicio desiderant. „Hujus Dei cultus et a Phrygibus et a Thracibus (vid. Schol. „ad Aristophan. Vesp. vs. 9. O.) origo et a Caprio rege, et a „Iove repetitur. Nomine autem vel Iupiter dicitur, vel Iacchus: nam hos diversos statuere, rem accuratius ponderanti, „non licet. Sabazii denique cognomen item modo a Thracibus, modo a Phrygibus manasse traditur, apud quos σαβαζεύς idem cum εὐδάσειν esse haud parvo numero Grammatici et „Scholiastae perhibent. Vix tamen dubium est, a Phrygibus „ad Thracas hujus Dei sacra transisse. Diversa autem ejus „origo et nomen inde esse videtur, quod Graeci Romanique, „qui peregrinis Diis suorum nomina aptare solent, in hoc „Deo et Iovis et Bacchi attributa cum deprehendissent, tum „hoc, tum illo nomine eum appellarunt.“ Haec Goerenzium. Conf. Comment. ad Pict. Herculan. Tom. III. Tab. XXXVIII. pag. 190. et qui doctissime rem illustrat Creutzer. V. Cl. in l. t. *Symbolik und Mythologie* Tom. III. pag. 360. et seqq. [O.]

pag. 310 post lin. 25 adde Notam:

luteamque personam] Id est vilissimam et nullius pretii. Plautus Truculent. Act. IV. Scen. IV, 1. *Blitea et lutea est meretrix, nisi quae sapit in vino ad rem suam.* Idem in Poenulo Act. IV. Scen. II, 3.:

*Neque perjurius neque pejor alter est usquam gentium,
Quam herus meus est, neque tam luteus, neque tam
coeno collitus.*

Cicero in Verrem III. Cap. XIV. *deinde in hoc homo luteus etiam callidus ac veterator esse vult.* ubi vid. Hotomaun. p. 28. ed. Graev. [Elmenh. et O.]

pag. 314 lin. 12 Nam privilegium — l. — Nam pervigilium.

ibid. lin. 24 Novimum — l. — Novimus.

pag. 318 lin. 26 post v. et Meursium Lib. V. Cap. IX. [O.] — add. — Inde etiam *Miraculae* meretrices apud Plautum Nervolaria:

Diabolaes, schoeniculae, miraculae. [Meurs. p. 168.]

pag. 323 post lin. 33 infere Notas sequentes:

jejunavi] *Jejunare* qui extra ecclesiam dixerint, non appetet. Tertullianus de Jejun. Cap. 2. *indifferenter jejunandum ex arbitrio, non ex imperio novae disciplinae.* Hieronymus

Epist. XXII. C. 13. *lecturus Tullium jejunabam.* Prudentius
Hymn. jejunantium vs. 177.

Pridem caducis cum gravatus artubus

Iesus dicato corde jejunaverit.

Licet enim Arnobius h. l. hoc verbum ad Eleusinia sacra transferat, per id tamen e censu ecclesiasticorum vocabulorum non eximendum, quia ille utpote homo Christianus Graeca verba Graecanici ritus ex suo ingenio latine vertit. Pro hoc verbo Cornelius Nepos Attic. Cap. XXII. eleganter dixit *cibo se abstinere.* [*Cellar. Antibarbar. pag. 47. et Cur. postier. pag. 266.*]

ex cista sumpsit] De cista mystica sive arcula, quae in sacris Eleusiniis circumferebatur a Cistophoris et in qua praeter alias res frivolas nemini nisi initiatis usurpandas praecipue reconditus erat phallus, cui accinebant religiosi τὸ Φαλλικόν, vide Spanhem. ad Callim. Hymn. in Cerer. vs. 3. Wesseling. ad Diodor. Sic. I, 22. Ernest. Clav. Cic. v. Cistophorus, Doering. ad Catull. Carm. LXIV. vs. 260. Comment. ad Pict. Herculan. Tom. II. Tab. XXVIII. pag. 270. et Visconti in l. t. *Museo Chiaramonte* Tom. I. Tab. XXXIV. p. 83. [O.]

in calathum misi] De calatho in Cereris Eleusinae festo a nobilissimis virginibus in capite gestato vide sis Spanhem. ad Callimach. Hymn. in Cerer. vs. 1. pag. 735. seq. ed. Ernesti, ubi ejus iconem nitidissime aere excusam conspicimus, et Comment. ad Pict. Herculan. l. l. Ceterum, ut vel ex hoc Arnobii loco liquet, *calathus* ille minime confundendus cum cista mystica. *Calathus* enim non ἐν ἀπορέητοις. [O.]

pag. 327 lin. 22 *Polymnus.* [O.] — l. — *Polymnus.* Conf. Verheyk. ad Anton. Liberal. Cap. XLI. pag. 282. et *Creutzer Symbolik* Tom. IV. pag. 43. [O.]

pag. 329 lin. 11 post v. [O.] — add. — Heraclitos quinque Laertius recenset Lib. IX. quibus tres alios addidit Menagius. Quae autem ex Heraclito auctor noster retulit de Liberi et Profumni fabula, magis convenire videntur aut Heraclito Allegoriarum Homericarum auctori, aut Heraclito poetae lyrico, qui duodecim deorum laudes decantaverat. [*Nourr. p. 543.*]

pag. 331 post lin. 18 insere Notam:

cum suis virginibus — patres] *Virginibus pro filiabus,* ut ap. Cornel. Nep. Epaminond. Cap. III. *Nam quum aut civium suorum aliquis ab hostibus esset captus, aut virgo amici nubilus propter paupertatem collocari non posset, amicorum concilium habebat etc.* [O.]

pag. 335 lin. 28 *quid quadriga* — l. — *nam quadriga.*

pag. 336 lin. 27. 28 *vilia* — l. — *virilia.*

pag. 337 post v. [O.] — add. — *νεβρις* Baccharum in-
figne. Seneca Oedip. 435.

— — *nunc Cadmeas*

Inter matres impia Maenas

Comes Ogygio venit Iaccho

Nebride sacra praecincta latus.

(ubi vid. Delrio p. 109.) Sidonius Epithal. Ruric. Praefat. vs. 15.

Alcides clava, Mavors tum lufit in hafta,

Areas tum virga, Nebride tum Bromius.

Vid. Pict. Herculan. Tom. III. Tab. XXXVII. ubi Maenas ne-
bride induta, ibique Commentatores doctissimos pag. 185.
seq. [O.]

ibid. lin. 35 post v. Non male. [O.] — add. — Sic Pru-
dentius *περὶ στεφάν.*

— — *Ipse rumpatur locus,*

Scaturientis perdat ut loquacitas

Sermonis auras. [Elmenh.]

pag. 341 post lin. ult. — add. — Pro *sed oratio sordida est*
vet. edd. habent: *Et oratio sordida fit. quod Heumannus cor-*
rexit: Et oratio sordida fit. Optime. [O.]

L I B. VI.

pag. 342 lin. 10 post v. Nihil igitur mutandum. [O.] — add.
— Valesius tamen et Gronovius ad Ammian. Marc. Lib. XIV.
Cap. 1. praeferunt *affigere*, quod scriptoribus ecclesiasticis,
Hieronimo, Facundo, Boethio etc. frequentatissimum. Sic
etiam Macrobius Lib. VII. Saturn. Cap. 2. dicit a cenforibus
notas alicui affigi vel affixas esse. [O.]

pag. 343 post lin. 4 insere Notam sequentem:

non prodigiosus ostentare formidines] Nihil poterat ex-
pressius dici. Sic enim prodigia et ostenta simul complectitur.
Et ait *prodigiosas formidines*, quia ostenta et monstra nuntian-
tur nunquam aut offeruntur, quin inde hominum animis for-
mido illabatur. Atque ita res est, ut quamvis portenta non
sint perpetuo male signata, pestem tamen et calamitatem sae-
pius portendere videantur. Cedrenus: *λέγεται δὲ σημαίνειν*
μὴ ἀγαθὰ ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς γίνεται ταῦτα. [Herald.]

pag. 350 post lin. 38 insere Notam sequentem:

non partiliter uspiam] Glossae Isidori: *Partiliter* — *di-*
vide, per partes, distribute. Sic Firmicus Astrou. Lib. II.

Cap. XVIII. *partiliter exposita*, et Fulgentius Mythol. Lib. III. Cap. II. *Melius est enim labore partiliter securiore doceri, quam ex necessitate veniente repentaliter perterreri*, ubi vid. Munker. pag. 707. ed. van Staveren. Sic et *partile* pro divisibili posterior aetas posuit. Claudian. Mamert. de statu anim. Lib. I. Cap. XVIII. *tunc localem mihi eandem vel partilem persuadebis*, ubi vid. C. Barth. in Ind. [O.]

pag. 351 lin. 8 Scholiaſtes *Θηριακοῖς* addit — I. — Scholiaſtes *Θηριακοῖς* vs. 612. addit.

pag. 352 lin. 28 post v. Od. XLV. vs. 25. [O.] — add. — Helychius: — *Θόλος* — *κυρίως μὲν καμάρα, καταχρηστικῶς δὲ οἶκος εἰς δὲ ἀπολήγουσαν ἔχων τὴν στέγην κατεσκευασμένος*. Videtur itaque *tholi* usus et significatio antiquissima fuisse de tecto rotundo imposito et sustentato a columnis (*la cuppola*, ut bene interpretantur Commentatores doctissimi ad Pict. Herculan. Tom. III. Tab. LX. pag. 315. et Tom. I. Tab. XLIV. pag. 231.). Servius ad Aen. IX. vs. 408. *Tholus, inquit, proprie est veluti scutum breve, quod in medio tecto est, in quo trabes coeunt: ad quod dona suspendi consueverunt. Alii tholum aedium sacrarum dicunt genus fabricae Vestae et Panthei simile. Aedes autem rotundas tribus Diis dicunt fieri debere, Vestae, Dianae, Herculi vel Mercurio*. Postea vero *tholi* videntur appellati fuisse tecta templorum fastigiata, sive illa rotunda sive quadrata essent. Nec vero templorum solummodo, sed aliorum etiam aedificiorum, v. c. balnearum, erant *tholi*. Vid. Valef. ad Ammian. Marcellin. XXVIII. Cap. IV. Tom. III. pag. 241. ed. Wagner. et imprimis qui de h. v. doctissime disputat, Schneider. V. S. ad Vitruv. Lib. IV. Cap. VIII. pag. 294. et seqq. [O.]

pag. 366 lin. 2 post v. doctioribus explanandum relinquo. [O.] — add. — Aliam loci hujus obscurissimi explicationem attulit Ian. Broukhufius ad Tibull. Lib. II. Eleg. I. vs. 55. pag. 219. et seq. „Alludit (inquit ille) Arnobius „ad fabulam, qua Bacchus cum gigantibus decertasse perhibetur leonis specie induta, eosque unguibus ac dentibus discerpfit. Vid. Horat. Lib. II. Od. XIX. vs. 21. ubi Scholiaſtes „ineditus in marg. Cod. Graeviani: *Fabulam tangit. Dum „gigantes per montes montibus impositos petcerent regna Iovis, „Liber Pater filius Iovis inducta pelle leonis cum unguibus et „mala retorfit unum gigantum Rhoetum nomine, ac retro praecipitavit illum. Quae pellis fertur fuisse Nemeae leonis, quam „Hercules dedit illi. Bacchum autem cur Frugiferum nominaverit, non est obscurum ex Diodoro Siculo Lib. I. Cap. XI. quem*

„sequitur in Georgicis Maro et Tibullus I. Eleg. VIII. 29.
 „Tamen si quis Arnobii verba ad Solem referri malit, non
 „ego pertinaciter repugnabo: nam Solem eundem esse quem
 „Bacchum, et leonis nonnunquam effigie designari, docent
 „nos veteris sapientiae magistri. (Vid. Diodor. l. l. O.) Bac-
 „chi statua apud Phelloenses lignea conspiciebatur minio illita:
 „aliam habebant Phigalenses itidem minio inluminatam, au-
 „ctore in Achaicis et Arcadicis Pausania.“ Haec Broukhuf.
 De more antiquorum minio tingendi Deorum, inprimis agrico-
 larum, Bacchi, Panis, Priapi, statuas vid. Dalecamp. et Harduin.
 ad Plin. Hist. Nat. Lib. XXXIII. Cap. VII. (36. Hard.) et
 Comment. ad Pict. Herculan. Tom. IV. Tab. LII. pag. 253. et
 de Sole sub leonis specie culto a Persis Munker. ad
 Albric. de Deor. imag. Cap. IV. pag. 901. ed. van Staveren. [O.]

pag. 370 post lin. 4 infere Notam sequentem:

Hammon] De forma et habitu Iovis Hammonis locus
 classicus est ap. Curtium Lib. IV. Cap. VII. §. 23. *Id quod
 pro Deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgo diis
 artifices accommodaverunt, umbilico tenus arieti similis est, habi-
 tus smaragdo et gemmis coagmentatus.* ubi vide intpp. et icones
 Iovis Hammonis in nummis expressas in ed. Snakenburgii
 pag. 215. seq. Conf. Sil. Ital. Lib. III. vs. 8. seqq.

*Prisca fides adytis longo servatur ab aevo,
 Qua sublime sedens Cyrrheis aemulus antris
 Inter anhelanteis Garamantas corniger Hammon
 Fatidico pandit venientia secula luco.*

ubi vid. Dausquej. p. 101. Macrobr. I. Sat. 21. putavit Hammo-
 nem solem esse occidentem. Conf. Corrig. et Addend. p. 476. [O.]

pag. 370 lin. 20 post v. 10. ed. Schatzii. [O.] — add. —
 Conf. Pict. Herculan. Tom. IV. Tab. XXI. ibique comment.
 pag. 100. [O.]

pag. 371 post lin. 9 infere Notam sequentem:

Venus nuda et aperta] Clemens Alexandr. Adhort.
 p. 38. *Κἄν ἴδῃ τις ἀνάγραφτον γυναῖκα, τὴν χρυσῆν Ἀφροδί-
 την νοεῖ.* De illa autem et Baccho Theodoretus Serm. III.
 de angel. et daemon. Tom. IV. p. 520. *Ἀφροδίτην τὴν τούτων
 διδάσκαλον γυμνὴν καὶ οἱ ἀνδριαντοποιοὶ, καὶ οἱ ἀγαλματογλύφου
 κατασκευάζουσι, καὶ οὐδὲς χιτωνίσκῳ καλύπτουσι — καὶ μέντοι
 καὶ ὁ Διόνυσος λυσιμελής τε καὶ γυμνός ὑπὸ τούτων κατα-
 σκευάζεται.* [Nowgr. p. 489.]

pag. 378 post lin. 37 infere Notam:

angustat] i. e. angustos reddit. Verbum ἀπαξ λεγόμενον. Vid Gesner. in Thesaur. [O.]

pag. 380 post lin. 21 adde Notam:

stelliones] *stellio* animal e lacertarum genere in aedificiis nidificans. Graece ἀσκαλαβώτης. Phavorinus: Σκαλαβώτης — ζωῶφιον εἰκὸς σαύρα ἐν τοῖς τοίχοις τῶν οἰκημάτων ἀνέρον. de quo multus est Bochartus in Hierozoic. Lib. IV. toto Capite VII. ubi Rosenmüllerus in nota Tom. II. pag. 515. descriptionem hujus animalculi ex Hasselquistii Itinerario subjungit. Italis vocatur *Gekko*. Conf. Schneider. ad Nicandr. Alexipharm. pag. 260. seq. [O.]

pag. 383 lin. 4 post v. [*Herald.*] — add. — Etiam *itus*, *us*, antiquum vocabulum et Lucretianum, v. c. III. vs. 389. seq.:

Nec repentis itum cujusviscunque animantis

Sentimus, nec priva pedum vestigia quaeque.

Utitur tamen eo et Suetonius Tiber. Cap. 58. Conf. Lauremberg. Antiquar. h. v. [O.]

pag. 384 lin. 17 Alii nomine. Vide supra — l. — Alii nomine, Heumannus *molinine*. Vide supra.

pag. 387 post lin. 15 infere Notam:

cur oris contumeliam levigati — non justa persecutus est ultione?] In eandem sententiam Ambrosius Lib. II. de virginib. Cap. V. Dii, inquit, ita ludibrio habiti sunt, ut neque Jupiter vestem suam defendere potuerit, nec barbam Aesculapius, nec Apollo adhuc pubescere coeperit, neque omnes qui dicuntur dii retrahere potuerint pateras, quas tenebant, non tam furti reatum timentes, quam sensum non habentes. Quis igitur eos colat, qui nec defendere se quasi Dii, nec abscondere quasi homines possunt? [Nourr. p. 498.]

pag. 388 lin. 32 deleo puncto — l. — deleto puncto.

pag. 389 post lin. 27 infere Notam sequentem:

Iovenque ipsum Capitolinum cum uxore corripuisset et filia] Praeter aedem Iunoni a Camillo dicatam in Aventino, praeter eam, quae Iunoni Monetae posita, fuit alia in Capitolio communiter cum Iove et Minerva, ubi tria numina diversis cellis colebantur junctim et invocabantur, ut ap. Silium Ital. Lib. X. vs. 433. et seqq. Cic. Or. pro Domo Cap. 57. et in Verr. V. 72. Valer. Max. V. 10. ex. 2. Conf. Lactant. Lib. I. Cap. XI. et Augustin. de Civ. Dei Lib. IV. Cap. X. Plura vide sis ap. Dausquej. ad Sil. l. l. pag. 435. et Ruperti Tom. II. pag. 89. [O.]

pag. 391 lin. 23 post v. praeferenda emendatio Carrionis. — add. — *Menippeum* Varronem appellat etiam Symmachus in Epistola ab eodem Carrione l. l. primum vulgata: *Studium quidem Menippeii Varronis imitaris, sed vincis ingenium.* Conf. Havercamp. ad Tertullian. Apologet. Cap. XIV. pag. 146. [O.]

pag. 392 lin. ult. post v. [O.] — add. — „Fortasse legendum *Chanabeni.* *Chanabeni* vox orientalis corrupta ex „Hebr. **חנבני** *fures.* Eodem sensu etiam *Saraceni* dicere possunt, tuisset Arnobius ab Arab. **سرق** *sarak*, furatus est, rapuit.“ Haec doctissimus Cenfor Ienenfis. Etiam Cenfor Lipsiensis putat, hac voce Arnobium significare voluisse fures clandestinos, non raptos vi et impetu januarum claustra effringentes. [O.]

pag. 394 lin. ult. post v. p. 300. [O.] — add. — Cicero de Legg. II, 23. testatur, ricinium fuisse pallium muliebre, quo in adversis rebus et luctibus utebantur. Conf. Ernest. in Clavi h. v. et qui rem more suo doctissime illustrat, Salmaf. ad Vopisc. Aurelian. 45. Hist. August. Tom. II. pag. 541. et seqq. [O.]

pag. 395 post lin. 11 add. Notam:

Deum mater cum tympano: cum tibiis et cum psalteriis Musae] Dubito, annon interpungendum sit: *Deum mater cum tympano, cum tibiis: et cum psalteriis Musae*, ut tibiae attribuantur Deorum Matri. Tibia enim Phrygum inventum. Pollux Lib. IV. §. 74. *Ἀλῶν δὲ εἶδη, πλάγιος, λῶτινος, Διβύων τὸ εὐρημα — — — ἔλυμος τὴν μὲν ὕλην πύξιμος, τὸ δὲ εὐρημα Φρυγῶν· κίερας δὲ ἐκατέρωις τοῖς αὐλοῖς ἀνανεῦον πρόσσειν, αὐλεῖ δὲ τῇ Φρυγίᾳ θεῶι.* Et tibiae usitatissimae in Cybeles sacris. Ovidius Fall. VI. 189. (de festo Matris Idaeae):

Quaerere multa libet, sed me sonus aeris acuti

Terret, et horrendo lotos adunca sono.

Conf. qui rem doctissime illustrat, Zoega in *Bassirilievi antichi* Tom. I. pag. 104. (et de tympano Cybeles pag. 94. et Commentat. ad Pict. Herculan. Tom. II Tab. XXIX. pag. 175.). Quid quod et ipsa Cybele in antiquis monumentis nonnunquam conspicitur tibia ornata, v. c. in Antiquitt. Montefalconii Tab. I. Fig. 5. Compend. Schaz. Sed cum Arnobius dixerit *tibus* plurali numero, nolim deserere lectionem vulgatam. [O.]

ibid. lin. 17 post v. de Harusp. Responf. Cap. XXI. [O.] — add. — De differentia psalterii et citharae exscribere juvat Isidori verba Origg. Lib. III. Cap. XXI. *Psalterium*, inquit, *quod vulgo canticum dicitur, a psallendo nominatum, quod ad*

ejus vocem chorus consonando respondeat. Est autem similitudo citharae barbaricae in modum Δ literae: sed psalterii et citharae haec est differentia, quod psalterium lignum illud concavum, unde sonus redditur, superius habet, et deorsum feriuntur chordae et desuper sonant, cithara autem e contra concavitatem ligni inferiorius habet etc. Musam cum cithara elegantissime delineatam spectamus in Pict. Herculan. Tom. II. Tab. V. et Musam cum psalterio Tab. VI. ubi vide annotationes vel potius disputationes doctissimi Mazocchii pag. 33. et seqq. Ceterum h. l. Arnobius voce psalteriorum comprehendisse videtur etiam lyram, citharam et id genus alia instrumenta, quae Musis tribuuntur. [O.]

ibid. lin. 17 post v. Cap. XXI. [O.] — add. — Conf. qui doctissime de his instrumentis disputant, Commentatores ad Pict. Herculan. Tom. II. Tab. VI. pag. 34. et seqq. [O.]

ibid. post lin. 21 inferere Notam sequentem:

aut in Liberi dextra pendens potorius cantharus] Cantharus erat genus vasis potorii majoris et ansati, unde vinum infundebatur in minora pocula vel pateras, de cujus figura vid. Scaliger. ad Aufon. Epigr. XXX. pag. 26. ed. Tollii et Drakenborg. ad Sil. Ital. VII. vs. 196. Plenis cantharis bibere (ut nos dicimus aus vollen Hampen trinken) bibonum erat, ut ex Plauto liquet Perf. Act. V. Scen. II. vs. 40.:

Age, circumfer mulsam: bibere da adusque plenis cantharis.

Hinc cantharus perpetuum Bacchi et Sileni insigne. Virgilius Eclog. VI, 17.:

Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.

Macrobius Lib. V. Saturn. Cap. XXI. *Scyphus Herculis poculum est, ita ut Liberi patris cantharus.* Iconem Bacchi cum cantharo vide sis in Montefalconii Antiquitt. Tab. XXVIII. Fig. 9. Compend. Schaz. [O.]

ibid. post lin. 26 inferere Notam:

aut genitalibus propriis inferior Priapus] inferior i. e. minor, brevior. [Heumann. in marg.]

pag. 396 post lin. 5 inferere Notam:

talaria] Sic vocantur κατ' ἄρχην alata Mercurii calceamenta. Virgilius Aen. IV. 239. et seqq.

— — — *Ille patris magni parere parabat Imperio; et primum pedibus talaria nectit Aurea, quae sublimem alis, sive aequora supra, Seu terram, rapido pariter cum flumine portant.*

de quibus doctissimam disputationem memini me legisse in Vossii V. Cl. *Mythologifchen Briefen*, quem librum jam ad manus non habeo. [O.]

ibid. post lin. 33 inferre haec:

ubi Scholiaſtes ad Sat. I.: — *Tria genera fannarum, aut manu ſignificare ciconiam, aut oppoſito temporibus pollice auricularas aſininas, aut linguam ſitientis canis. Sanna autem dicitur os diſortum cum vultu, quod facimus, cum alios deridemus. Inde fanniones dicti, qui non rectum vultum habeant.* Conf. Comment. ad Antiquitt. Herculan. Tom. VI. (*Bronzi Tom. II.*) pag. 379.

L I B. VII.

pag. 399 post lin. 25 inferre Notam:

alicujus alimonii genere] Supra Lib. IV. Cap. XXI. et infra Lib. VII. Cap. XVI. et XXXIX. habemus *alimonia, ae.* Sed occurrit utrumque jam apud vetuſtiſſimos ſcriptores, Plautum, Lucretium etc. [O.]

ibid. lin. ult. post v. non caret vanitate. [*Idem.*] — add. — Verba Macrobiani ſunt Lib. III. Sat. I. Cap. V. *Trebatiuſ Libro I. de religionibus docet, hoſtiarum genera eſſe duo, unum, in quo voluntas dei per exta diſquiritur, alterum, in quo ſola anima deo ſacratur, unde etiam haruſpices animales haſ hoſtias vocant.* Sic etiam Strabo Lib. XV. pag. 732. (Caſaub.) de Perſis ait: τῆς γὰρ ψυχῆς Φασι τοῦ ἱερείου δεῖσθαι τὸν θεόν, ἄλλου δὲ οὐδενός. [*Nourr. pag. 501.*] Sed h. l. *animalis hoſtia* eſt victima, vel hoſtia ex caeſo animali, nil amplius. [O.]

pag. 401 lin. 38 post v. volebat Themistiſ. [*Herald.*] — add. — Pro credit annon legendum *credat? Sollte jemand wohl glauben können?* [O.]

pag. 403 lin. 7 post v. *obire pro mori.* [O.] — add. — Heumannuſ conj. *ſilentio patior abire damnatum.* Male. Significat enim Arnobiuſ, ſe gratificari velle adverſariis, quod haec miſſa faciat et ſilens praetergrediatur. Itaque *donatum* minime ſollicitandum. [O.]

ibid. lin. 23 post. v. *colore cultiſſimus.* [O.] — add. — Sic Aufoniuſ aliquoties, v. c. Epigr. LXIX. vs. 4.

Pavaque de pavo conſtitit ante oculos.
et Epift. XX, 10.

Vincit centum oculos, regie pave, tuos.

Ad eundem modum dixerunt etiam *capo* et *capuſ.* Vid. Mun-ker. ad Fulgent. Mythol. II. Cap. III. pag. 668. ed. van Staveren. [O.]

pag. 403 post lin. 35 infere Notam:

passerculos] Passerculi puerorum ludicrum usitatissimum apud antiquos, cuius jam mentio facta in Veteri Testamento Job XL. 24.: Παίξῃ δὲ ἐν αὐτῷ ὡσπερ ὄρνέθ, ἣ δῆσεις αὐτὸν ὡσπερ στρουθίον παιδίον. Et cui non noti suavissimi Catulli versus:

Passer, deliciae meae puellae etc. ?

Conf. qui hac de re multus est Bochart. in Hieroz. P. II. Lib. I. Cap. XXII. Tom. II. pag. 727. et seq. ed. Rosenmüller. [O.]

pag. 404 lin. 23 post v. [O.] — add. — Heumannus conj. *tuum numen qui ostenderet, aut te traduxi.* Pellime. [O.]

pag. 405 lin. antepenult. — *diffignationibus* scil. victimarum. — Dele haec verba et adde: *Diffignationes* (ut bene explicat Heumannus in margine) sensu prorsus insolito dixit Arnobius pro peccatis, quae paullo ante *commissa* vocavit. Ceterum v. *diffignatio* ἀπαξ λεγόμενον. Vide Gesner. in Thesauro.

pag. 406 post lin. 2 adde Notas sequentes:

universus ille doctissimorum chorus] Stoicos intelligit. Vid. I. Lips. de Constantia Lib. I. Cap. XVIII. Opp. Tom. IV. pag. 553. seqq. ed. Vefal. [O.]

vacant odia] *vacant* i. e. nullius sunt usus. Sic Tertulianus in Apologet. Cap. II. *Et jam si confessione praeveniantur, (tormenta) vacabunt.* ubi vid. Havercamp. pag. 41. nostrum quoque locum citantem. [O.]

ibid. post lin. 4 infere Notam:

quibunt] Hoc futurum alibi legisse non memini. *Nequibunt* habet Lucretius I. vs. 380.:

— — — *concedere porro*

Quo poterunt undae, cum pisces ire requibunt? [O.]

ibid. lin. 23 post v. ut observavimus supra. [O.] — add. — Vid. Ernesti Clav. Cic. h. v. Oudendorp. ad Sueton. Caes. Cap. XX. qui docet *confici* et *confieri* saepissime confundi a librariis, et van Straveren ad Hygin. Poet. Altronom. Lib. IV. Cap. I. pag. 545. [O.]

ibid. lin. 26 *jus* — I. — *jura.*

ibid. post lin. 27 add. Notam sequentem:

frustratoris] *Frustratorius* Afrorum est. Sic Tertulianus de anima Cap. XLVII. somnia vocat *vana et frustratoria et turpida et ludibriosa et immunda.* Conf. Cellar. Antibarb. pag. 41. [O.]

pag. 407 lin. 7 post v. falluntur. [*Herald.*] — add. — Heumannus conj. *neque in hujus nominis exceptione ponendi.*

Male. Sensus est: *si digni sunt, qui excipiantur ab iis, quos vos nominatis Deos, qui non sunt Dii veri.* [O.]

pag. 408 lin. 1 Vefal. Peculiaris. — I. — Vefal. et Ph. Carol. ad Agell. Lib. II. Cap. II. pag. 114. et seqq. Peculiaris. ibid. post lin. 2 inferere Notam sequentem:

via devedat] Hoc admonebant populum lictores Consuli praeerentes hac formula, quam conservavit nobis Plautus Aulul. Act. III. Scen. I.:

Date viam Consuli, facite plateae pateant.

Conf. Senec. Epist. XCIV. Vid. Phil. Carolus Animadvv. in A. Gell. pag. 115. et Briffon. de Formul. Lib. VIII. 34. pag. 700. [O.]

pag. 409 lin. 6 post v. *colendos esse.* — add. — Respicit fortassis Arnobius ad verba illa Christi Marc. X. vs. 42. 43. [O.]

pag. 410 lin. ult. post v. [*Elmenh*] — add. — De hac ablutione Macrobius Lib. III. Saturn. Cap. I. *Constat diis superis sacra facturum corporis ablutione purgari: cum vero inferis litandum est, satis actum videtur, si aspersio sola contingit.*

[*Nourr. pag. 509.*]

pag. 412 post lin. 29 inferere Notas sequentes:

salamandras] De salamandra sic Entecnius in Paraphrasi ad Nicandri Theriac. vs. 818. χαλεπὸν δὲ ἐστὶ θηρίον καὶ ἡ κалуμένη σαλαμάνδρα· ἀδινεῖται δ' οὖν ὑπὸ πυρὸς οὐδὲν, ἀλλὰ ἐν τούτῳ διαιτᾶται, καὶ μένει παρὰ τῷ πυρὶ, καὶ διέρχεται ἀβλαβῶς, καὶ τὸ δέρμα ἢ σαλαμάνδρα πᾶν κατάστικτον ἔχει. Scholiastes addit: τὰ δὲ ἔντερα αὐτῆς ψιλοῖ τὰς τρίχας· ἔστι δὲ τὸ ζῶον ὁμοιον σαύρα, τετράπουον, βραχύνερκον. ubi vid. Schneider. pag. 267. et, ubi antiquorum medicorum de animalculo hoc venenato testimonia collegit ad Alexipharm. vs. 538. pag. 260. seqq. [O.]

viperas solifugas] Sic, ut verissime iudicat doctissimus Censor Ienenlis, legendum, non *solipugas*. Nam h. l. ut et Lib. II. Cap. XXIII. de amphibiiis, non de insectis, sermo, et amat Arnobius talia epitheta. Sic dixit Lib. VI. Cap. XVI. *blattas lucifugas.* [O.]

ibid. post lin. 30 inferere Notam:

bulbos] *Bulbi* proprie dicebantur radices omnes rotundae, tunicatae, quales sunt lillii, croci, narcissi, colocasiae et arundinum. vide Gesner. in Thef. H. l. autem videtur peculiare quoddam genus designari ab Arnobio, ab antiquis ad cibos adhibitum, praecipue in coenis nuptialibus, quia Venerem stimulabant, teste Martiali Lib. XIII. Epigr. 54. et Apicio, qui modum bulbos ad cibum praeparandi indicat de Arte Coquin.

Lib. VII. Cap. XII. ubi M. Listerus pag. 207. ed. Ianssonii intelligit vel orchidarum quandam speciem vel radices tuliparum, quae edules et suavissimi bulbi sunt et in Asia Graeciaque valde frequentes atque ad cibos adhibiti. Conf. Schneider. V. Cl. in Lex. Rust. h. v. [O.]

ibid. post lin. 34 adde Notas:

cucurbitas] Cucurbitae inter gratissimos cibos apud antiquos. Intelligendae autem, ut observat M. Listerus ad Apic. Lib. III. Cap. IV. pag. 79., istae praelongae et tenues, quae etiamnum in magno et quotidiano usu sunt in Italia et calidioribus regionibus, nostris vero olitoribus prorsus ignotae. Earum condimentum apud Romanos, teste eodem Apicio l. l., erant *mentha*, *apium*, *pulegium*, de quibus h. l. differit Arnobius noster. [O.]

rutam] Ruta, imprimis *bacca rutae*, h. e. folliculus cum femine, inter usitatissima ciborum condimenta laudatur ab Apicio aliquoties, v. c. Lib. IV. Cap. II. [O.]

mentam] *menta* sive *mentha*. Dioscorid. Lib. III. Cap. XLI. *μνθῆ*. Plinius Lib. XIX. Cap. VIII. *menthae nomen suavitas odoris apud Graecos mutavit, quum alioqui mintha vocaretur, unde veteres nostri nomen declinaverunt.* Dicebatur scil. Graecis *ῥόδισμος*. Strabonem vero Lib. VIII. secutus Iul. Pollox Onomast. Lib. VI. Cap. X. notat, mentham dici a Mintha Plutonis pellice in hanc plantam transformata. [Io. Ithodius in Lexic. Scribon. h. v.] Idem Plinius Lib. XX. Cap. XIV. *Stomacho accommodata est mentha et in condimentorum usum multifariam recipitur.* Erat autem duplex menthae genus, agrestis scil. et hortensis, cujus posterioris, qua Iudaei imprimis utebantur ad pavimenta aedium et synagogarum adspargenda, *ῥόδισμου* mentio etiam facta a D. Sotere ap. Matth. XXIII. 23. Vide Schleusner., qui de h. v. multus est, in Lexic. N. Test. et Lister. ad Apic. I. Cap. XXIX. p. 44. Nostr. *Münze, Gartenmünze.* [O.]

ibid. post lin. 38 infere Notam sequentem:

pulejum] *Pulejum* vel *pulegium* (vid. Rhod. Lex. Scribon.), nostr. *Poley, Poleymünze*, hodiernis est planta officinalis, antiquis autem erat cibus vel potius ciborum, imprimis olivarum, condimentum frequentatissimum, teste Palladio Novembr. C. 22. Vid. Schneider. V. Cl. in Lex. rust. et Lister. ad Apic. III. 5. pag. 79. [O.]

pag. 414 post lin. 34 infere Notulam:

offis saevitias ponere] Annon legendum *offis oblati saevitias ponere?* [O.]

pag. 417 post lin. 4 infere haec:

Ceterum de diverso genere hostiarum immolandarum Diis superis et inferis et de modo, quo singulis litari oporteat, exstat celeberrimum Oraculum Apollinis, quod ex Porphyrio nobis servavit Eusebius in Praeparat. Evangel. Lib. IV. Cap. IX. quodque, cum Eusebii opus in paucorum manibus sit, integrum exscribere liceat. Sic scil. fatur Apollo:

Ἐργάζεο, Φίλε, τήνδε θεόδοτον ἐς τρίβον ἐλθών,
 Μηδ' ἐπιλήθεο τῶν μακάρων θυσίας ἐναρίζων
 Πῆ μὲν ἐπιχθονίοις, πῆ δ' οὐρανίοις, ποτέ δ' αἰθήρης
 Αὐτοῖσιν βασιλεῦσι, καὶ ἥερος ὑδροπόροιο
 Ἴδὲ θαλασσαιῶν, καὶ ὑποχθονίοισιν ἅπασι·
 Πάντα γὰρ ὑνδέχεται φύσεως μεστῶματα τῶνδε.
 Ζῶων δ', ὡς θέμις ἐστὶ, τελευτήσαι καθαρισμοὺς
 Ἄεισω, δέλτοις δὲ χαράσσετε χρησμόν ἐμεῖο.
 Τρεῖς μὲν ἐπιχθονίοις, τρεῖς δ' οὐρανόισι θεοῖσι.
 Φαιδρὰ μὲν οὐρανόισι, χθονίοις δ' ἐναλίγκια χραιῆ
 Τῶν χθονίων διάειρε τριχῆ θυσίας ἐναρίζων,
 Νεοτερίων κατάθαπτε, καὶ εἰς βόθρον αἶμα ἴαλλε.
 Χεῦε μέλι νύμφῃσι Διόνυσόδ' τε δῶρα,
 Ὅσσοι δ' ἀμφὶ γαῖαν πτωτῶμενοι αἶεν ἔασι,
 Τοῖσδε φόνου κλήσας πάντη περιπληθέα βωμόν,
 Ἐν πυρὶ βάλλε δέμας, θύσας, ζῶσιο ποτανοῦ,
 Καὶ μέλι φυρήσας, θήϊν ἀλφίτω ἐνθεν
 Ἄτμούς τε λιβάνοιο, καὶ οὐλοχύτας ἐπίβαλλε.
 Εὖτε δ' ἐπὶ ψαμάθοισιν ἴης, γλαυκὴν ἄλα χεῦας
 Κίαν κεφαλῆς θυσίαζε καὶ εἰς βαθὺ κῦμα θαλάσσης
 Ζῶων ὄλον προῖαλλε. τελευτήσας τάδε πάντα
 Ἐς πλατὺν ἡερῶν χορὸν ἔρχεο οὐραγιῶνων.
 Ἀστραίοις δ' ἤπειτα καὶ αἰθερίοις ἐπὶ πᾶσιν
 Αἶμα μὲν ἐν λαιμῶν κρουνώμασιν ἀμφὶ θυγῆας
 Λιμνάζειν· τὰ δὲ γυῖα θεοῖς ἐν δαιτὶ πονεῖσθαι·
 Ἄκρα μὲν Ἡφαίστω δόμναι, τὰ δὲ λοιπὰ πάσασθαι,
 Ἄτμοῖσιν λαροῖσιν ἐνιπλήσαντες ἅπαντα
 Ἴέρα ρευσταλέον· ἐπὶ δ' εὐχὰς πέμπετε τοῖσδε.

[Nourr. pag. 507. et O.]

pag. 417 post lin. 20 infere Notam:

[lacte, oleo sanguini] Legendum videtur: lacte, oleo sanguinem. Sensus est: Inficite omnia quae Diis offertis thura, salvas fruges, et libamina, sanguinem, hunc quidem lacte et oleo, ut ponat colorem purpureum, in illa autem, (cum flavi sint coloris,) ut nigra fiant, fuliginem infundite cum favillis. Constructio nonnihil impeditior et intricatior errori ansam dedit. [O.]

pag. 418 lin. 24 post v. *certainque supplicamenta praefari*. [O.]
 — add. — Ceterum *supplicamentum* (pro quo veteres Romani, v. c. Livius Lib. XXII. Cap. LVII. et Sallustius Catil. Cap. 9. dixerunt *supplicium*) vocabulum est cadentis latinis et Afis scriptoribus, Apulejo (Met. XI. pag. 265.), Terulliano imprimis usitatum, et designat tam victimas et sacrificia, quam preces et supplicationes, in genere omnem caerimoniarum apparatus, quibus Dii propitii redduntur. [O.]

ibid. post lin. 38 infere Notulam:

aliam eadem rejiciantur ab victibus] Meursius p. 211. conj. *aliorum eadem etc.* Male. Praecellit enim: *ut gentibus fieri moris diversissimi fama est.* [O.]

pag. 419 post lin. 20 infere Notam:

virgo Tritoni] Minervam Tritoniae nomen meruisse fabulantur, quod in ripa lacus Tritonis in Africa primitus visa sit, temporibus Ogygii regis, quod notavit Festus. [Stoweck.] Pomp. Mela Lib. I. Cap. VII. *Super hanc (Syrtim) majorem ingens palus amnem Tritona recipit, ipsa Tritonis, unde et Minervae cognomen inditum est, ut incolae arbitrantur, ibi genitae: faciumque ei fabulae aliquam fidem, quod quem natalem ejus putant, ludicris virginum inter se decertantium celebrant.* ubi vid. intpp. Conf. Serv. ad Aen. II. 171. et Broukhuf. ad Lucan. Pharf. IX. 354. pag. 699. ed. Oudendorp. [O.]

pag. 420 lin. 39 post v. reperisse memini. [O.] — add. — At jam iterata horum verborum lectione meliora edoctus reprobo Canteri conjecturam *quae fati sunt*; hoc scil. esset i. q. *minati*. Sed Arnobius noster h. l. non loquitur de minis deorum, sed de natura illorum ad iram et vindictam prona. Nec etiam bene dicere potuisset, Deos necessitate irresistibili duci ad id, quod minati fuissent. Quare donec Graecismus ille, quem Heraldus assumit, exemplis probari possit, malo sequi Heumannum legentem *ad ea, ad quae facti sunt.* [O.]

pag. 422 post lin. ult. adde Notulam:

ex quibus quod primum est] taeda scil. (Nam singula, quae antea nominaverat, jam explicat Arnobius.) Erant itaque *taedae* botuli minuti farti arvina vel adipe in exiguas miculas dissecta. *Speckwürste.* [O.]

pag. 423 post lin. 13 infere Notam:

succis perexiccata vitalibus] *Naeniam* jam describit Arnobius, quae erat intestinum, per quod proluvies emittitur, (*der Mastdarm*) (sive prelo sive alia ratione) porrectum, deinde fumo exliccatum adeo, ut amisso omni succo vitali per longum tempus maneret putredine intactum. [O.]

pag. 423 lin. 19 post v. inducit τὸ *nomen*. [O.] — add. — *omentum*, graece ἐπιπλοον, membrana est tenuis et pinguis, qua inferiores ventris partes teguntur, et intestinorum involvuntur anfractus. Supra Lib. III. Cap. XIII. dixit *omentumum membranulas*. Conf. Plin. Hist. Nat. Lib. XI. Cap. XXXVII. et Isidor. Origg. Lib. II. Cap. I. [Nourr. pag. 512.] Germ. *das Netz*. [O.]

ibid. post lin. 19 infere Notam sequentem:

Bovis cauda est palasea, filigine et sanguine delibuta]

Siligo est farina ex optimo tritico exactissime a surfuribus repurgata (*Semmelmehl*. O.). Unde hic Iuvenalis (Sat. V. 69.) de pane versus:

Sed tener et niveus, mollique filigine factus

Servatur domino. [Nourr. pag. 512.]

ibid. lin. 33 post v. a forma cubica. [O.] — add. — *Varia* itaque his nominibus ignotis liborum sive placentarum, quarum usus erat in sacris (haec enim antiquis dicebantur *liba*), genera describit Arnobius. Et omnino constat, multiplicia liborum genera, materia aequae ac figura pro ratione Deorum, quibus offerebantur, diversa, antiquitus adhibita fuisse in sacrificiis. Sic apud Graecos invenimus πόπανα, πέλανοι, ψαιστὰ, Φσοῖς etc., de quibus vid. Spanhemius ad Aristoph. Plut. vs. 660. Sic Pollux Onom. VI. §. 76. πέλανοι δὲ κοινοὶ πᾶσι θεοῖς, κέκληνται δὲ ἀπὸ τοῦ σχήματος, ὡσπερ ὁ βοῦς· πέμμα γὰρ ἐστὶ κέρατα ἔχον πετηγμένα, προσφερόμενον Ἀπόλλωνι, καὶ Ἀρτέμιδι, καὶ Ἐκάτῃ, καὶ Σελήνῃ, μελιττοῦτα μέντοι Τροφῶνι, καὶ ἀρεστήρ (quod nomen similitudinem quandam habere videtur cum *gratilla* Arnobii, καὶ ὑγίεια ὁμοίως· καὶ γὰρ ὑγίεια μάζης ἐστὶν εἶδος. Ita etiam Priapo *liba* in formam phalli, Cereri in formam pudendi muliebris efficta, quae dicebantur μύλλοι, oblata fuisse in sacrificiis, constat ex Athenaeo Dipnos. Lib. XIV. Cap. XIV. ubi complura placentarum genera recenset. Conf. et Commentatores doctissimos ad Pict. Herculan. Tom. III. Tab. XXXVI. pag. 178. [O.]

ibid. lin. 40 post v. sacrificatarum. [O.] — add. — Festi verba sunt: *Strebula Umbrico nomine Plautus appellat coxendices hostiarum, quas Graeci μηρία dicunt, quae in altaria imponi solebant, ut Plautus in Fivolaria: strebula agnina tene*. ubi vid. Dacer. pag. 529. seq. [O.]

ibid. post lin. ult. adde Notas sequentes:

pulpamenta non assu, quae in veribus exta sunt etc.]

Hujus textus obscuritas illum ab imperito aut oscitante librario adulteratum esse fatis ostendit. Quapropter ut lux aliqua,

Appendix.

F

si fieri queat, illi afferatur, observare juvat, *pulpamentum* a *pulpa* procul dubio derivari. *Pulpa* autem, uti animadvertit Donatus (ad Terent. Hecyr. Act. III. Scen. IV.), *proprie ea est caro, quae manducatur, eo quod pulsetur et conscindatur*. Iddorus vero (Orig. Lib. II. Cap. I.), *pulpa*, inquit, *dicta, quia cum pulvis olim commixta vesciebatur*, et alibi (Lib. XX. Cap. II.), ut multis videtur, melius: *Pulpa est caro siue pinguedine, dicta, quod palpitet; resilit enim saepe. Hanc plerique et viscum vocant, cum glutinosa sit*. His ita observatis, particula negativa non in Arnobii textu nobis suo loco mota videtur et reponenda ante nomén *pulpamenta*, atque ante verbum *exta* aut subaudienda, aut iterum collocanda, ita ut sic scribatur: *Non placet nominare carnem strebulam — — non pulpamenta assa, quae in veribus sunt, non exta animata etc.* Sic enim apertus erit hic Arnobii sensus: In sacrificiis frustra adoleri assa in veribus pulpamenta, h. e. molles et delicatas carnis sine pinguedine partes, quae suam propter mollitiem palpitant, frustra etiam litari animalium exta, prius animata et carbonibus torrefacta, quae quidem non in veribus, sed succensis tantum carbonibus torreri poterant. Ea autem Diis oblata fuisse si dubites, certiozem te Festus faciet v. *exta*, qui inde nomen suum sortita esse existimat. *Exta*, ait, *dicta, quod ea Diis profecentur, quae maxime exstant, eminentque.*

[Nourr. pag. 514.]

non salsamina denique, quae sunt una commixtio quadrinis copulata de frugibus] Intelligit sine dubio salsas fruges, vel molam salsam, cujus notissimus usus in sacris. Hanc autem molam praeparare in usus sacros munus virginum Vestalium fuisse, discimus ex Servio ad Virgil. Eclog. VIII. 81. *far* (inquit) *pium, id est mola casta, salsa, ita fit: virgines Vestales tres maximae ex Nonis Majis ad pridie Idus Majas, alternis diebus spicas adreas in corbibus messuariis ponunt, easque spicas ipsae virgines torrent, pinsant, molunt, atque ita molitum condunt. Ex eo farre virgines ter in anno molam faciunt, Lupercalibus, Vestalibus, Idibus Septembris, adjecto sale cocto et sale duro*. Haec Servius, a quo dissentit nonnihil Arnobius noster dicens, salsamina illa vel molas salsas non ex adore tantum confectas, sed ex quadrinis (h. e. quadruplicis generis) frugibus commixtas fuisse (fortassis adore, farre, tritico et hordeo). [O.]

pag. 424 lin. 12 post v. alibi frustra quaesivi. [O.] — add. — Macrobius in Somn. Scip. Lib. I. Cap. VI. tria intestina esse docet, quorum primum *dissipium*, alias *dissseptum* nuncupatur,

a Graecis διάφραγμα, secundum medium, μεσεντέριον, et tertium, quod veteres hiram vocaverunt, habeturque praecipuum intestinorum omnium et cibi retrinenta deducit. Arnobius itaque dicit, fendas easdem esse ac hiras, quae nomine plebejo vocabantur *hillae* nihilque aliud sunt, quam intestinum jejunum. [Nourr. pag. 515.] Conf. Corrigend. et Addend. ad Tom. II. pag. 478. ult. [O.]

pag. 425 lin. 29 post v. ad Fest. v. *Impensa*. [O.] — add. — Conf. Corrigend. et Addend. pag. 479. init. At omnino probanda Th. Marcilii explicatio. Sic enim Apicius Lib. VIII. Cap. VIII. *impensam in leporem*, ubi partes ejus enumerat, *piper* scil., *dactylum*, *laser*, *liquamen* etc. Hic itaque de conditura sermo, nam dcinceps addit *in leporem farsum* et modum ejus conficiendi docet: et apud Arnobium etiam de conditura accipiendum, cum modo praecesserit *partibus*. [O.]

pag. 427 lin. 2 post v. Lib. XXI. Cap. VI. [O.] — add. — Ceterum *frustillum* pro *frustulum* deminutivum peculiare Arnobio nostro. Sic supra Lib. II. Cap. LVIII. dixit: *frustilla haec ignea*. [O.] *Frustrillatim* legimus ap. Plaut. Curcul. Act. IV. Scen. IV.:

Iam ego te faciam ut hic formicae frustrillatim differant.

[Nourr. pag. 555.]

ibid. post lin. 15 infere Notam sequentem:

appetitu voracitatis] *Voracitas* pro *edacitas* vox argenteae latinitatis. Eutropius Lib. VII. Cap. XVIII. de Vitellio: *Hic cum multo dedecore imperavit ei gravi saevitia, notabilis praecipue ingluvie et voracitate.* ubi Grosse in Indice citat Apulej. Met. VII. prope finem et Plin. Hist. Nat. II. 107. init. hac voce usos. Plura exempla adfert Cellarius in Cur. poster. ad Antibarbar. I. Lat. p. 130. [O.]

pag. 428 post lin. 24 infere Notulam:

tempestatibus tantis] i. e. *tam longis*. [O.]

ibid. post lin. 34 adde Notam:

novitas] h. l. pro *posterior, recentior aetas*, sensu infolentissimo. [O.]

pag. 429 post lin. 23 infere Notam:

spiraminibus] h. e. *spirandi facultatibus*. Sic Lucanus Pharf. Lib. II. vs. 180.:

*Hic aures, alius spiramina naris aduncae
Amputat.*

et Statius Theb. XII. vs. 269.:

— — — *Reficit spiramina fessi
Ignis et horrendos irrupit turbida campos.*

[Nourr. p. 566.]

pag. 430 post lin. 6 adde Notam sequentem:

nebulositate] i. e. redundantibus incensi thuris vaporibus, quibus tanquam nebula totus aër claudatur et tegatur. [*Nourr. pag. 560.*] *Nebulositas* ἀπαξ λεγόμενον. [O.]

ibid. lin. 6 post v. Virgilii l. l. [O] — add. — Scriptor Anonymus de thure ap. Salmasium in Exercit. Plin. p. 1151. Καὶ ὁ μὲν ἀρβύρον ὀνομάζεται χαλκολίβανος, ἡλιοειδὴς (lege χαλκοειδὴς) καὶ πύρρος ἦγον ξανθός. Conf. Bochart. in Hierozoic. P. II. L. VI. C. XVI. Tom. III. p. 895. ed. Rosenmüller. [O.]

ibid. post lin. ult. adde Notulam:

date bibant] Heumannus conj. *date, ut bibant.* Sed ut ἐλλείπει constructione Graeca. [O.]

pag. 434 post lin. 35 infere Notam:

lenes audiendae sunt naeniae] Vide Annotationes ad Lib. VI. Cap. XII. pag. 372. „Notandum scil. *naeniam* etiam „de re laeta dici, ut de carminibus, quae ludis Trojanis canebantur. Varro Lib. IV. de vita Pop. Rom. ap. Nonium, „emendante ac jungente Scaligero: *Ibi a muliere, quae optima „voce esset, Pergæna laudari, deinde Naeniam canturi solitam „ad tibiam et fides eorum, qui ludis Troicis cursitassent.* Quia, „ut reor, laudabantur illi, qui ad Troiam occubuissent, vel „alii, certe laudatio fuit. Et quia his in Naeniis frivola „multa canebantur, hinc etiam de carmine puerili et incondito vox illa usurpatur. Horatius Lib. II. Epist. I. vs. 62. seq. „*Roscia, dic fodes, melior lex, an puerorum* „*Naenia, quae regnum recte facientibus offert?*“

Haec et plura alia Gisb. Cuperus, qui de h. v. multus est in Obs. Lib. I. Cap. I. pag. 6. seq. ed. Lips. De vocis etymo ita Ioannes Lydus de Magistr. Rom. Lib. I. Cap. 33. fin. p. 56. ed. Fufs. λέγεται δὲ παρ' αὐτοῖς (Ῥωμαίοις) τὸ ἐπιτάφιον νηγία, ἕξ Ἑλληνικῆς μᾶλλον ἐτυμολογίας, ὅτι νήτην τὴν ἐσχάτην τῶν ἐν κισάρῃ χορδῶν Ἑλλήνες καλοῦσιν. [O.]

pag. 435 lin. 19 post v. Cap. IV. [*Nourr. pag. 54. et O.*] — add. — Cum hac ablutione sollenni Matris Deorum Dausquejus ad Sil. Ital. Lib. VIII. pag. 345. apposite comparat simillimum veterum Germanorum ritum a Tacito memoratum de morib. Germ. Cap. XI. *Mox vehiculum (Deae Herthae) et vestes et, si velis credere, numen ipsum secreto lacu abluitur.* Ceterum multa nefanda et turpia in hoc festo cantata patratque fuisse conqueritur Augustinus de Civ. Dei Lib. II. Cap. IV. *Ludis turpissimis, qui diis deabusque exhibebantur, oblectabamur. Coelesti Virgini et Berécynthiae matri omnium, ante cujus lecticam die solemnī lavationis ejus talia per publicum cantabantur a nequissimis scenicis, qualia, non dico matrem Deorum, sed*

nec matrem ipsam scenicorum deceret audire. Conf. doctissime rem illustrantem Zoegam in *Bassirilevi Antichi* Tom. I. ad Tab. XIII. et XIV. not. 109. pag. 103. [O.]

pag. 437 lin. 16 post v. *Forda litatur Telluri*. [O.] — add. — At non unius tantum Telluris, sed variorum quoque Deorum, uti Mercurii, Minervae, et Iovis Ammonis natales dies in veteri notantur Calendario, in quod Lambecii notas legere poteris. Unde Lactantius Instit. Lib. VI. Cap. XIX. *Ludorum*, inquit, *celebrationes deorum festa sunt, siquidem ob natales eorum vel templorum novorum dedicationes sunt constituti*. [*Nourr. pag. 526.*]

pag. 438 lin. 3 post v. vid. intpp. [O.] — add. — In Calendario Praenestino ap. Foggin. *Fast. Verr.* pag. 108. *prid. non. apr. ludi. m. d. m. i. megalesia vocantur, quod ea dea megale (μεγάλη) appellatur*. In alio Calendario antiquo, in Thesaur. Graev. Tom. VIII. *pr. n.* — *Vid. apr. ludi megalesiaci. h. e. a 4 — 9 diem Aprilis*. Plura vide ap. Zoegam in *Bassirilevi Antichi* Tom. I. pag. 91. [O.]

pag. 440 lin. 19 post v. [O.] — add. — Stupidos apud antiquos in deliciis fuisse eosque capite rasos, doctissimus Commentator ad Antiquitt. Herculan. Tom. VI. (*Bronzi Tom. II.*) Tab. XCII. (ubi tales homines elegantissime depictos conspiciamus) pag. 370. probare vult Epigrammate Luciani Anthol. Lib. II. Cap. III. 6. (*Analect. Brunk. Tom. II. pag. 311.*):

Ἦν εἰσίδης κεφαλὴν μαδαρὰν, καὶ στέρνα καὶ ὤμους,
Μηδὲν ἐρωτήσης, μῶρον ὄρας Φαλακρόν.

Quod autem Jacobs V. C. verius interpretatur tanquam *σιῶμμα* in Cynicum quendam. [O.]

pag. 441 post lin. 2 inferre Notam sequentem:

fascinatorum ingentium rubore] Fascinos appellat phallos, quos veteres pro amuletis pueris in collo suspendebant ad depellendas fascinationes. Varro de Ling. Lat. VI. (pag. 80. ed. Dordr.): *pueris turpicula res in collo quaedam suspenditur, ne quid obsit, bonae scaevae causa*. ubi vid. Scaliger pag. 152. (*bonae scaevae causa scil. i. q. boni ominis causa*. Nam, teste Festo, *scaeva* erat vocabulum medium. *Scaevam vulgus quidem et in bona et in mala re vocat, cum ajunt bonam et malam scaevam; at scriptores in mala parte ponere consueverunt*. *Scaevus* a Graeco *σκαίος*: inde *bona scaeva*, quae erat Romanis sinistra manus; Graecis vero et barbaris dextra fausta erant, ut bene explicat Dacerius.) Suidas: *Φαλλός* — *αἰδοῖον σκύτινον ὕστερον δὲ ἐκ δερμάτων ἐρυθρῶν, σχῆμα αἰδοίου ἔχων ἀνδρῶν; καὶ τοῦτο ἑαυτοῖς περιβέμενοι ἐν τε τοῖς τραχήλοις καὶ μέσοις τοῖς μηροῖς, ἐξωρχοῦντο τιμὴν τῷ Διονύσῳ ἐν τοῖς Διονυσίοις ἄγοντες*. Conf.

Gonfal. de Salas ad Petron. Cap. 133. p. 243. ed. Burm. et Comment. ad Antiquit. Herculan. Tom. VI. (*Bronzi II.*) Tab. XCVII. pag. 398. [O.]

pag. 442 lin. 36 post v. et Valerio Maximo. [Stewech.] — add. — Locus Livii est Lib. VII. Cap. II. *id genus ludorum ab Oscis acceptum tenuit juvenus, nec ab histrionibus pollii passa est, et institutum manet, ut actores Atellanarum nec tribu moveantur et stipendia tanquam expertes ludicrae artis faciant.* ubi Doering: „Atellana ludicrum dramatis genus ac dicax, iis fere simile, quae vocabulo a Gallis desumpto *farcen* appellamus. Nomen traherat ab Atella, Campaniae oppido Capuam inter et Neapolim sito.“ Nonnrius pag. 438. Atellam eandem putat, quae hodie Aversa. [O.]

ibid. lin. ult. post v. *fluctuarent.* [O.] — add. — Canturus legendum putat et *clunibus fluctuare criffatis.* citans Juvenal. Sat. VI. vs. 322.:

ipsu Medullinae fluctum criffantis adorat.

Male. Vid. ad Lib. II. l. l. [O.]

pag. 443 lin. 14 post v. *textum recipienda.* [O.] — add. — Heumannus conj. *gaudere laetioribus.* [O.]

pag. 447 post lin. 7 *insere Notulam:*
altiore in culmine figeretur] Vid. Cicero Orat. in Cati-
lin. III. Cap. VIII. [O.]

ibid. post lin. 27 *insere Notam:*
evocarique se hoc genere ludicri] *Lego avocarique etc.*
Ita supra eodem libro Cap. VIII. *ut parvuli pusiones — — —*
russerculos, pupulos, equuleos, Pones accipiunt, quibus avocare
se possint. Hieronymus Epist. ad Laet. *Discat primo psalterium.*
His se canticis avocet et in Proverbiis Salomonis erudiat
ur ad vitam. Idem ad Marcellum: *Sudans messor psulmis se*
avocat, et curva attondens vitem falce vinitor aliquid Davidi-
cum canit. Veteres Glossae: *Avocat* — *περιστία* (leg. *περισπῆ*),
καταργεῖ, ἀποσχολεῖ. Eodem sensu Plutarchus in Vit. Solon.
usus est τῷ παράγειν. [Herald. *Adversar. Lib. I. Cap. III.*
pag. 8. et seq.] *Palmaria* haec Heraldii correctio et merito
in textum recipienda. [O.]

pag. 448 post lin. 9 *insere Notam sequentem:*
eos tamen gaudere transfire] Vide, annon legendum sit:
eos tamen gaudere videntem (scil. Iovem) *transfire etc.* [O.]

pag. 449 post lin. 7 *adde Notam:*
exhibitor ludorum] i. e. editor ludorum. V. *exhibitor*
tanquam barbaram notat Cellarius in *Antibarbar. L. Lat. p. 37.*
et *Cur. post. pag. 209.* [O.]

pag. 450 post lin. 7 infere Notam:

were] peste scil. vid. Annot. ad Lib. I. Cap. III. [O.]

pag. 451 post lin. 5 adde Notas:

sanctus Deus] Inscriptio vetus Romae reperta ap. Gruter.

pag. LXX.

AESCULAPIO. SANCTO.

L. IUNIUS. AGATHOPUS. ET. TERENTIA. RUFINA.

GRATIAS. AGENTES. NUMINI. TUO. D. D. [O.]

prohibitor] Vox cadentis latinitatis. Apulejus de Deo Socr. pag. 52. *Socrates nullo adhortatore unquam indigebat, at vero prohibitore nonnunquam.* [O.]

ibid. post lin. 27 adde Notam:

quam infirmiter invalideque dicatur] *infirmiter pro infirme* (quo usus Cicero ad Div. XV. Epist. 1.) adverbium suspectae latinitatis. Vide Cellar. Antibarb. pag. 57. [O.]

pag. 452 lin. 27 post v. et aliquoties. [*Elmenh.*] — add. — *libris fatalibus. i. e. Sibyllinis, vatum responsis, Apolliniis.*

[*Nourr. pag. 477.*]

pag. 453 post lin. 15 infere Notam:

ab Attalo rege] Attalus scil., Phrygiae rex, cum Romanis foedus inierat adversus Philippum Macedonicum, qui Hannibalis socius erat. Vid. Liv. Lib. XXIX. Cap. XI. [O.]

pag. 453 lin. 21 post v. pag. 477. [O.] — add. — Prudentius Martyr. Rom. 206.:

nigellus lapis evehendus effedo

Muliebris oris clausus argento sedet.

et Martialis Lib. III. Epigr. 41. ad colorem furvum alludens *Phrygiae Matris ferrum* vocat. Conf. Claudian. de Rapt. Proserp. I. 200. et seqq. et qui locus est classicus Herodian. Hist. Lib. I. Cap. XI. §. 7. Omnia autem veterum testimonia diligentissime collegit Zoega in *Bassirilevi Antichi* Tom. I. pag. 38. et seqq. [O.]

ibid. post lin. 21 infere Notam sequentem:

et simulacro faciem minus expressam simulatione praebentem] Zoega l. l. putat, lapidem illum ab Attalo Romanum missum excisum fuisse e petra quadam in Phrygia, quae hominibus superstitiosis e longinquo spectantibus figuram quandam oris humani ostendebat. [O.]

Addend. pag. 463 lin. 5 solum arenosum — l. — solum uliginosum.

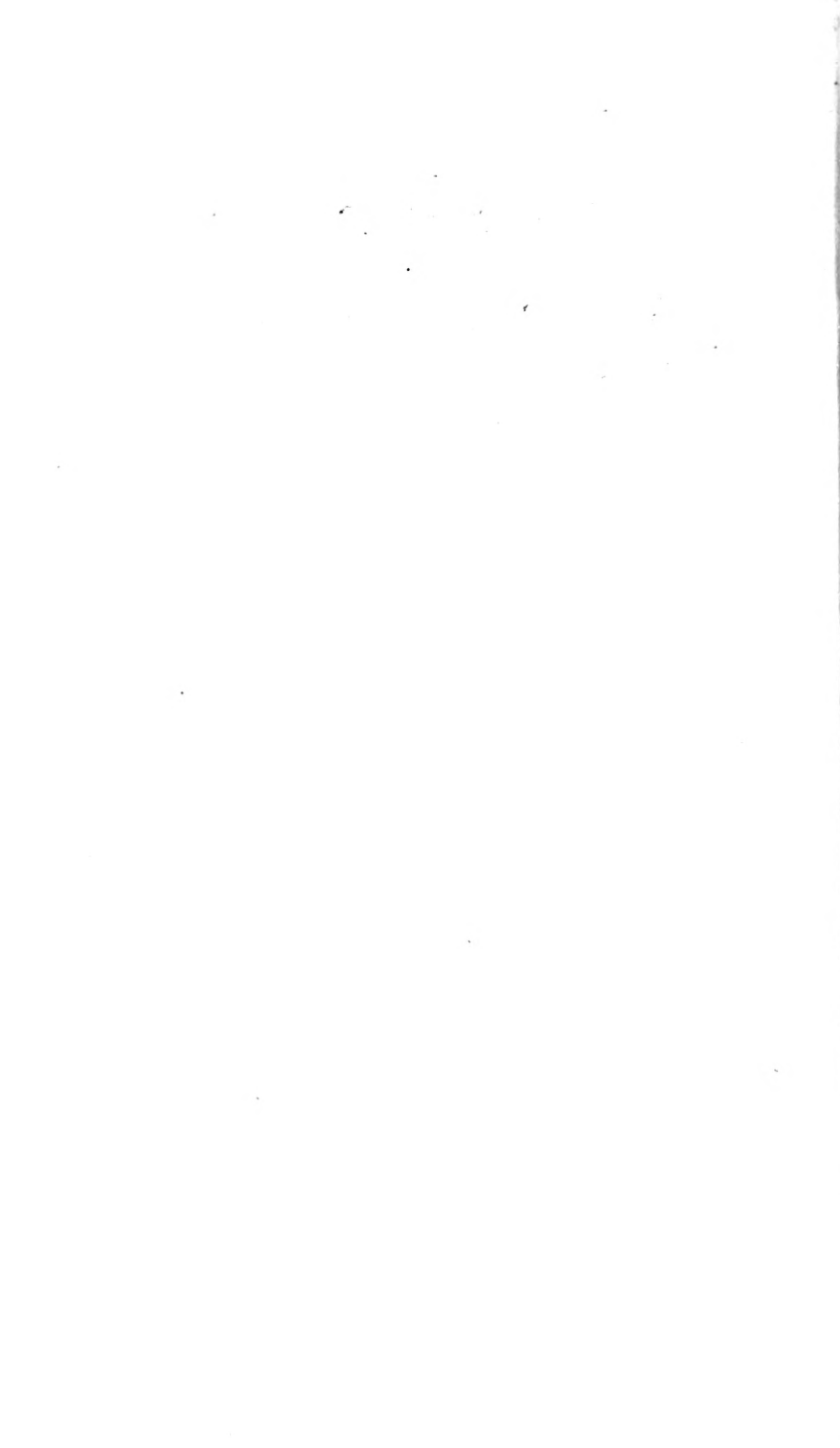
CORRIGENDA

i n T e x t u A r n o b i i .

Pag. XVI.	lin. 2	Cap. XI. leg. Cap. XL.
— 6	— 29	occiditur l. acciditur.
— 18	— ult.	bucculis l. buculis.
— 39	— 11	LIII. l. LVIII.
— 44	— 27	potestis si Deum vultis, l. potestis si Deum, vultis.
— 48	— 3	amoverit? l. amoverit.
— 52	— 25	crudelitatem l. credulitatem.
— 56	— 5	sunt l. fuit.
— 61	— 31	nosse l. esse.
— 62	— 10	sonis l. ionis?
— 64	— 1	stilla l. stilla.
— 75	— 23	inquinili. l. inquinili?
— 76	— 33	proludio l. proluvie.
— 80	— 23	seq — scire autem debuerat causarum ut omnium confitutor l. (scire autem debuerat causarum ut omnium confitutor)
— 83	— 30	diffiniti l. definiti.
— 86	— 4	Nam et l. (Nam et
— —	— 9	motari l. motari.)
— 91	— 18	aeris l. aëris.
— 95	— 9	junctionis l. vinctionis.
— 101	— 25	sed qui l. sed quid.
— 102	— 19	haud pleni l. aut pleni.
— 103	— 4	quo nuncupatur l. quod nuncupatur.
— —	— 19	judicatur l. indicatur.
— 104	— 28	consequi, quid l. consequi. Quid.
— 109	— 30	sed renuitis l. sed recusatis et renuitis.
— 113	— 19	Sed ut l. Sicut.
— 121	— 31	ut non quod tradit l. ut non ejus, quod tradit.
— 123	— 22	commota l. commoda.
— 130	— 33. 34.	novem cum numinibus l. novem, cum nominibus.
— 140	— 32	terendis l. terendis.
— 142	— 1	expetit l. experitur.
— —	— 15	lumina l. limina.
— —	— 29	praefideant l. praefideant.
— —	— 33	contemni l. contemtu.
— 153	— 13	ad ejus mensam l. ad jus mensae.
— 156	— 16	abolere l. abolere.
— 158	— 12	consentiendus l. censendus.
— 171	— 3	studiam l. studium.
— 173	— 20	ut res est l. ut res est,
— 174	— 28	de matribus l. de matribus?
— 178	— 4	putore l. putore.
— —	— 9	immortale l. mortale.
— 186	— 7	Euboleus l. Eubuleus.
— 187	— 9	juri l. generi.
— 188	— 11. 12	fuit l. fuit.
— 190	— 11	accipiant, concubitus l. accipiant concubitus.
— 191	— 11	num l. num.
— 197	— 34. 35	assentiamur, res l. assentiamur res.
— 199	— 26	vultus l. cultus.
— 200	— 8	turbida vis, morbi l. turbida vis morbi.
— 207	— 5	Aegyptus l. Aegyptius.
— 217	— 5	vinci omnes et propemodum l. vinctionis vi propemodum.
— 221	— 4	tenebrarum l. remedorum.
— 229	— ult.	allectum l. affectum.
— 246	— 13	sedent l. sedent.
— —	— 19	offasque penitas l. offasque redemptas.
— 248	— 18	aereos l. aërios.
— 249	— 10	corporales l. incorporales.
— 255	— 21	liuculos l. lienofos.
— 259	— 6	ita l. ira.
— 261	— 20. 21	inspiraverit l. inspiraverat.
— 270	— 7	sibi l. sibi.

3

~~BT~~ ~~Arnobius Afer~~
~~1116~~ ~~Disputationum adversus~~
~~A5~~ ~~gentes~~
~~1816~~
~~pars. 2~~

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BR
65
A453A3
1816
V.2
C.1
ROBA

